Kur'anı Kerim'in TÜRKÇE MEALİ ALİSİ VE TEFSİRİ

MUHARRİRİ :
EMEKLİ DİYANET İŞLERİ REİSİ
FATİH DERSİAMLARINDAN

Ömer Nasuhi BİLİN

7. CİLT

BİLMEN

YAYINEVİ

SERDAR BİLMEN

P.K. 28 Fatih - İstanbul Tel.: 521 78 82

Elif Ofset Tesisleri
Cağaleğlu - istanbul
BASKI TARİHİ: 1985-

بسم الله الرحمن الرحيم

EL MÜ'MİN SÛRESİ

Bu mübârek Sûre, Mekke-i Mükerreme'de «Sûretüzzümer» den sonra nazil olmuştur. (58) Âyet-i Kerîme'den müteşekkildir. Yalnız «35, 56, ve 57» inci âyetlerin Medine-i Münevvere'de nâzil olduğu da rivayet olunmuştur. Bu sûrede beyan olunan Âli Firâvun arasında bir mümtaz kahraman mü'min zâtın bulunup Fir'avun'u ikaza çalışmış olduğu bildirildiği için bu mücahit zâta bir işaret olmak ve ehl-i îmanın kadrini Flâya vesîle bulunmak üzere bu mübarek-sûreye böyle «Elmü'min Sûresi» unvanı verilmiştir. Maamafih bir unvanı da «Elgafir Sûresi»dir. Diğer bir unvanı da «Ettavl Sûresi» dir. Çünki bu sûrenin üçüncü âyetinde Cenab-ı Hak'km «gafir» yâni: Günahları mağfiret edici olduğu ve «zittavl» yâni, fazl, inayet, vüs'at ve kudret sahibi bulunduğunu bildir diği için bu mübârek sûreye bu unvanlar da verilmiştir. Bir de bu sûre ile bunu takibeden altı sûre-i celîle, «Ha Mim» harfleriyle başladıkları için bunların yedisine de «Ha Mim Sûresi» unvanı verilmiştir.

Bu yedi sûre, biribirini müteakip ve Mushaf-ı Şerifteki tertip üzere nazil olmuştur. Faziletleri hakkında birçok rivayetler vardır. Bunlara «Lübabülkur' an = Kur'an'ın güzide, hâlis sûreleri ve «Dibacülkur'an = Kur'an'ın pek kıymetli atlası-ve «Araisülkur'an» Kur.an'ın unvânı da verilmiştir. Bu mübârek sûrenin başlıca mündericatı şunlardır:

(1) : Kıır'an-ı Mübîn'in ulviyyeti, Cenab-ı Hak'km vahdaniyyeti ve gafur ve şedidülikap olduğu ve «Ezzümer» sûresinin ahirinde müthiş âkıbetleri bildirilen kâfirlere bir kurtuluş çaresi olarak tövbekâr olmalarına işaret buyurulması.

(2) • Nûh kavminin ve emsalinin Peygamberlere karşı vaziyetleri ve nasıl muazzep oldukları.

(3) : Hemle-i Arş olan meleklerin evsafı ve müminler hakkındaki duaları.

(4) : Ehl-i küfrün cehennemdeki vaziyetleri ve beyhude temennileri.

(5) : Haahk-ı Âlem Hazretlerinin vücud-ı akdesi hakkındaki deliller, kâfirlere müteveccih tehzir-i ilâhî ve tarihî ibretler.

(6) : Musa Aleyhisselâm'ın Fir'avun'u dîne dâveti ve bir mü'min zâtın Fir'avun'a ihtarı.

(7) : Firavun gibi dinsizlere tâbi olanlar ile olmayanların akıbetleri.

(8) : Resûl-i Ekrem'in sabr ile ve nâsi irşada devam ile mükellefiyeti.

(9) : Allah Teaiâ'mn kullan hakkındaki mütenevvî nimetleri ve münkirlere bilâhara vuk'u bulacak nedametlerinin bir faidebahş olamayacağı.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْعَل۪يمِۙ ﴿٢﴾ غَافِرِ
الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَد۪يدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِۜ
لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ اِلَيْهِ الْمَص۪يرُ ﴿٣﴾ مَا يُجَادِلُ ف۪ٓي اٰيَاتِ اللّٰهِ
اِلَّا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ﴿٤﴾
كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْاَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ
كُلُّ اُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَاَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ
﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذ۪ينَ كَفَرُوٓا
اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Ha, Mim.

(2) : Kitabın indirilmesi, aziz, alim olan Allah tarafındandır.

(3) : Günahı örten vetövbeyi kabul eden, azabı şiddetli olan geniş ihsan sahibi bulunan AJJah cânibindendir. O'ndari başka ilâh yoktur. Dönüş ancak O'nadır.

(4) : Allah'ın âyetlerinde kâfir olanlardan başkası mücadelede bulunmaz. Onların şimdilik şehirlerde dolaşıp durmaları seni bir endişeye düşürmesin.

(5) : Onlardan evvel Nûh kavmi —Peygamberlerini— tekzîb etmişti. Onlardan sonraki taifeler de —tekzîbte bulunmuşlardır—. Ve her kavim, Peygamberlerine kastetmişlerdi, onu yakalayıversinler diye ve bâtıl ile mücadelede bulunmuşlardı, onunla hakkı gidermek için. Sonra onları yakaladım. Artık ukubetim nasıî oldu —bir düşünülmelidir!.-—

(6) : İşte öylece Rab'bin kelimesi, kâfir olanların üzerine hak olmuştur. Şüphe yok ki, onlar, âteş yaranıdırlar.

İ Z A H

(1) : Bu nüüy^rek âyetler, Kur'an-ı Mübîn'in gafur, şedidûTikab, ulûhiyeinde şerikten müai^zeh olan Allah Tealâ tarafından Peygamber Efendimize ihsan buyurulmuş olduğunu bildiriyor. Kur'an-ı Azîm hakkında ancak kâfir olanların husumette bulunacaklarını ve öyle kâfirlerin muvakkat varlıklarına ehemmiyet verilmemesini beyan buyuruyor. Hazret-i Nuh'tan itibaren birnice Peygamberlere karşı kendi^ kavimlerinin muhalefette bulunarak felâketlere uğramış olduklarını, Hâtemülmürselîn Hazretlerine karşı cephe alan dinsizlerin de nihayet mahv-ı münderis olacaklarını beyan ile Resül-i Ekrem'e Aesliyetbahş olmaktadır. Şöyle ki: (Hânîm) Bu kelime-i mübâreke, müteşabihattandır. Bundan murat ne olduğunu, ilm-i ilâhîye havale ederiz. Bu, Cenab-ı Hak ile Resûl-İ arasında bir sırdır. Maa'mafih bunun bir ism-i ilâhî olduğuna kail olanlar da vardır.. Ve şöyle d deniliyor ki : «Ha» harfi Allah Tealâ'nın «hay, Hamid, Hakîm, Hannan» gibi mübarek isimlerinin ilk harflerine ve «Mim» harfi de «Melik, Mucib, Mennan» gibi mukaddes isimlerinin ilk harflerine İşareti mutazammındır. Bir de deniliyor ki: «Ha Mim» bu sûrenin ismidir. Şöyle de deniliyor ki: Bir sûreye böyle, mânası bilinmeyen birer kelime ile başlanılması bunu takibedecek âyetlere nazar-ı dikkati celb içindir. Bunlar «ya, ela» harfleri gibi birer tenbîh, birer intibah vesilesi bulunmaktadır.

{2) : Kur'an-ı Azîm gibi bir **(Kitabın indirilmesi)** Ey Hâtemülmürselîn!. Sana böyle kutsî bir kitabın ihsan buyurulması, şüphe yok ki, (aziz) mülkünde galip, herşeye kaadir olan ve **(âlîm)** herşeyi tamamen bilip kullarının bütün sözlerini, işlerim ilmen muhit bulunan **(Allah tarafından dır.) O** bir vahy-i ilâhîdir,

lavh-i mahfuzdan Cibrü-i Emin vasıtasiyle Hâtemülenbiya'ya indirilmiştir. Bütün sûreleri birer mucizedir, beşeriyetin i'tilâsma bir vesiledir. Artık böyle kutsî bir kitap nasıl inkâr edilebilir?.

(3) : Evet.. O mukaddes kitap (Günahı örten) düediği mümînleri hakkında hasbelbeşeriyye işlemiş oldukları herhangi bir günahı af ve setr eder. (ve **tövbeyi** kabul eden) küfr ve isyanda bulunmuş olan kullarının bilâhara nadim olup yaptıkları tövbelerini kabul buyuran ve küfr-ü isyanlarında devam eden mütemerrit kimseler hakkmda da (azabı şiddetli olan) ve umum nıahlûkatı hakkmda (geniş ihsan sahibi bulunan) fazl ve keremi pek ziyade tecellî edip duran (AUah canibindendir) o kerîm Mâbud-i Zîşan'ın kulları için indirilmiş olduğu bir kitab-ı hakikat beyandır. (O'ndan) o Kur'an-ı böyle inzal buyurmuş olan Allah Tealâ' dan (başka ilâh yoktur) ülûhiyet ve mâbudiyet ancak O'na mahsustur. Ve (dönüş ancak 43'nadır) bütün halayık, O'nun huzıır-ı mânevisine sevk edileceklerdir. Dünyadaki amellerine göre mükâfat ve mücazat göreceklerdir. Artık bu akıbeti düşlinmelü.

Bu âyet-i kerîme, büyük bir tergîb ve tehdidi hâvidir. İnsanlar, bunun bu yüksek işaretlerine güzelce dikkat ederek ona göre hareketlerini tanzim etmelidirler.,

(4) : (Allah'ın âyetlerinde) Kur'an-ı Azîm gibi bir kitab-ı ilâhînin ulviyyetini inkâr, cihanşimûl şaşaasını söndürmek hususunda (kâfir olanlardan başkası mücadelede) kâfirane bii husumette (bulunmaz) ancak onlardır ki, o nûr-i cihanşümulu inkâra, cür'et gösterirler, aleyhinde dedikoduda bulunurlar **(onların)** öyle din-i ilâhî düşmanlarının (şimdilik şehirlerde dolaşıp durmaları) büyük servetlere, ticaretlere, maddî kuvvetlere mâlik bulunmaları, ey mütefekkir mümîn kul!. (Seni bir endişeye düşürmesin.) Onların o varlıkları bir ibtilâ olarak muvakkittir. Onlar az sonra küfrlerinin ebedî cezasına kavuşacaklardır. Nitekim bir kısmı daha dünyada iken kavuşmuştur, bir kısmı da ölür ölmez ahirette o cezaya çarpılacaktır. Bu âyet-i kerîme, zaman-ı Nebevî'deki Şam, Yemen vesair taraflardaki islâmiyet düşmanlarının yakın bir zamanda münkariz olacaklunmuşlardı. (ve) Onlardan **(her** kavim, Peygamberlerine kastetmişlerdi) düşmanları az; sonra mağlûp ve münkariz olmuşlardır.

(5) : Evet.. **(Onlardan evvel)** Zaman-ı Nebevî'deki din düşmanlarından mukaddem **(Nûh** kavmi) de Peygamberlerini (tekzîb **etmişti)** onlar vaktiyle bir kuvvetli, müttehit cemiyet halinde bulunuyorlardı, kendilerini irşada çalışan Hazret-i Nuh'a karşı hasmâne bir vaziyet almışlardı **(onlardan sonraki taifeler de)** Âd ve Semud kavimleri gibi müteferrik milletlerde Peygamberleri tekzîbde bulunmuşlardı, (ve) Onlardan **(her kavim, Peygamberlerine kastetmişlerdi)** düşmanâne bir vaziyet almışlardı. **(O'nu)** O kendi Peygamberlerini **(yakalayıversinler diye)** onlara eziyet vermek, onları mübarek hayatlarından ayırmak için sui-

kastlere cür'et göstermişlerdi, (ve) O cahil kavimler (bâtıl mücadelede bulunmuşlardı) aslı esası olmayan, hakikate muhalif bulunan şeylere dayanarak münakaşalara atılmış, o Peygamberlerin akıl ve hikmete muvafık olan tebliğlerini dinlememişlerdi. Evet.. Öyle cahilane bir mücadeleye atılmışlardı (onunla hakkı gidermek için) o Peygamberlerin tebliğ ettikleri ilâhî hükmleri aradan kaldırmak maksadiyle öyle cahilane hareketlere cür'et göstermişlerdi. Fakat bu halleri devam etmedi. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (sonra onları yakaladım) Onları o küfrleri sebebiyle kahrettim, onları zelilâne bir halde lâyık oldukları azaba kavuşturdum, (artık ukubetim nasıl oldu) Onlar nasıl fecî bir surette mahv-ü münderis olup gittiler, onlar tarih-i âlemde bir ibret numunesi teşkil ettiler. Artık onların o müthiş akıbetleri sonraki münkirlerce de bir düşünülmelidir.

(6) : (İşte öylece) Eski ümmetler hakkında tahakkuk etmiş olduğu gibi (Rab'bin kelimesi) azap ile hükm ve kazası, sonraki (kâfir olanların üzerine) de (hak olmuştur) vacip bulunmuştur. Çünki sonrakiler de din-i İlâhîye karşı cephe almış, o nûr-i ilâhPyi söndürmek istemektedirler. Binaenaleyh bunlar da o eski ümmetler gibi aynı sebeplerden dolayı öyle bir helake namzet bulunmaktadırlar, (şüphe yok ki onlar, âteş yaranıdırlar) Onlar da ahkette cehenneme atılacaklardır, lâyık oldü&an akıbete kavuşacaklardır. Artık ey ResûM. Zîşan! Sen müteessir olma, onların inkârları, kendilerinin kahrına bais olacaktır. Dîö4 ilâhî ise onlardan müstağnidir. Bütün mükevvenat, lisan-ı hâl ve kal üe Haaiık-ı Kâinatı tevhit ve takdise müdavim bulunmaktadır.

الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ
يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ
لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ
لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ٧
رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ
مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
٨ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ
وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ٩

MEÂLÎ ÂLÎSİ

(7) : Arşı yüklenmiş olanlar ve onun etrafında bulunanlar, Rab'lerinin hamdİyle teşbihte buiunarlar ve O'na îman ederler ve îman etmiş olanlar için mağfiret dilerler. Yarabbiî. Sen her şeyi rahmet ile ve ilm ile kuşatmışsındır. Artık tövbe etmiş, senin yoluna tâbi olmuş olanlara mağfiret buyur ve onlan cehennem azabından koru —diye niyazda bulunurlar-^-.

(8) : Ey Rab'bimiz!. Ve onları kendilerine vâd buyurmuş olduğun Adn Cennetlerine girdir ve onların babalarından ve zevcelerinden ve zürriyyetlerinden salâh sahibi olanları da —o cennetlere nâil buyur—. Şüphe yok ki, aziz, hakim olan sensin, sen.

(9) : Ve onlan kötülüklerden koru ve her kimi o gün kötülüklerden korur Ssen ona muhakkak kî, rahmet etmiş olursun ve işte büyük necat budur.

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler, Arş-ı İlâhî'nin çevresinde bulunan meleklerin Cenab-ı Hak'ka hamd ile ve tesbîh ile ve ehl-i îman hakkında mağfiret talebi ile meşgul olduklarını bildiriyor. O mübarek, meleklerin bütün ehl-i îman aileleri hakkında ne kadar güzel niyazlarda bulunduklarını ve Hak Teaîâ'mn himaye buyuracağı kullarınm ne kadar büyük bir rahmete bir fevz-ü necata nail olacaklarım tebşir buyuruyor. Artık ehW küfrün inkârına, adavetine bir ehemmiyet verilmemesine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (Arşı yüklenmiş olanlar) Hamele-i Arş denilen ve meleklerin en yüksek tabakasını teşkil edenler (ve onun) arş-ı âlânın (etrafında bulunanlar) arş-ı azama âit işleri tedbire memur bulunan mümtaz melekler (Rab'lerinin hamdiyle teşbihte bulunurlar) Cenab-ı Hakkın mukaddes evsaf-ı ilâhîyyesini yâd ederler (ve O'na îman ederler.) Allah Teaîâ'mn vahdaniyetini tasdikte, zât-ı ulûhiyetini bütün noksanlardan tenzihte bulunurlar. (ve îman etmiş olanlar için mağfiret dilerler) Ehl-i İslâm'ın mağfiret-i ilâhîyyeye nâiliyetini Cenab-ı Hak'tan niyazda bulunur, onların haklarında büyük bir' şefkat göstermiş olurlar ve derler ki: (Yarabbü. Sen her şeyi rahmet ile ve ilm ile kuçatnıışsındır.) Senin rahmetin kullarının' günahlarını, kusurlarını afv-ü setre maaziyadetin kâfidir ve senin ilmin bütün mahlûkatına şâmildir, kullarının bütün işlerini, sözlerini muhit bulunmaktadır. (Artık) Yarabbü. Günahlarından dolayı (tövbe etmiş, senin yoluna tâbi olmuş) tarik-ı islâmiyeti takibederek bâtıl yolları terkeylemiş (olanlara mağfiret buyur) onları evvelce yapmış oldukları fenalıklardan yarlığa, (ve onları cehennem azabından koru.) O mümîn kullarını hıfz ,ve himaye buyur. İşte o kutsal melekler, ehl-i îman hakkında böyle bir muhabbet ve şefkat gösterir, böyle hayrhahâne dualarda bulunurlar. Artık o mümînlere karşı, dinsizlerin gösterdikleri adavetin ne ehemmiyeti olabilir?. Mümînler, öyle ulvî zâtların muhabbetlerine, dualarına nâildirler. Elhamdülillah.

(8) : Evet.. O mübarek melekler, o mümînler hakkında dualarına, niyazlarına devamederek derler ki: (Ey Rab'bimiz!. Ve onları) O mümîn kullarını (kendilerine) Peygamberleri lisaniyle, semavî kitaplar vasıtâsiyle (vâd buyurmuş olduğun Adn cennetlerine girdir) onları o ebedî, lâtif ikametgâhlara nail buyur. (ve onların babalarından ve zevcelerinden ve zürriyyetlerinden salah sahibi olanları da,.) Onlardan îman ile terk-i hayat etmiş bulunanları da o cennetlere idhâl buyur. Tâki, onlar ile de toplanarak o sayede de pek büyük bir huzura, bir inşirah-ı kalbe mauzar bulunsunlar, (şüphe yok ki,) Ey Haalık-ı Kerîm!, (azîz, hakim olan) Her şeye galip, her fiili muktezay-ı hikmet bulunan ancak (sensin sen) âmenna!.

Said Bin-i Cübeyr Raziyallahü Tealâ Anh demiştir ki: Bir zât, cennete girer, derki: «Yarabbü. Nerede babam, dedem ve anam?. Ve nerede veledim ve veledimin veledi?. Ve nerede zevcelerim?. Denilir ki: Onlar senin amelin gibi amelde bulunmadılar. O da der ki: Yarabbü. Ben, benim ve onların için amel-

de bulunmuş idim. Artık denilir ki: Onları da cennete girdiriniz. Sonra Said Hazretleri, bu âyet-i kerîme'yi okumuştur.

«Tefsir-ül Meragı» Velhasıl, îman ile ahirete gidenler, ergeç cennetlere dahil olacaklardır.

(9) : O mübarek melekler, dualarını daha şümullü yaparlar, müminlerin dünyevî ve uhrevî ukubetlerden himaye Duyurulmalarını niyaz ederler. (Ve) Şöyle duada bulunurlar: **(onları)** O mümîn kullarını **(kötülüklerden koru)** günahlardan siyanet et, tövbeden evvel yapmış oldukları kötü amellerinin fena neticelerinden onları muhafaza buyur, onlar ile kendilerini muaheze buyurma (ve her kimi o gün) o kıyamet zamanında (kötülüklerden korur isen) onu dünyadaki günahlarının sui âkibetine uğratmazda hakkında af ile muamelede bulunur isen (ona muhakkak ki, rahmet etmiş olursun) hakkında pek büyük bir merhametin tecellî etmiş bulunur (ve işte büyük necat budur) böyle bir rahmet-i **ilâ**hiyyenin tecellîsine mazhariyetten ibarettir, artık bu, ebedî bir fevz ve felahtır. Cenab-ı HaK, bunu cümlemize nasip buyursun Amîn..

**

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ
لَمَقْتُ اللَّهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ
فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ
فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ ﴿١١﴾
ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ
يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾
هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا
وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(10) : Muhakkak o kimseler ki, kâfir olmuşlardır. Onlara nida olunacaktır ki: Elbette Allahın bügzü sizin kendi nefsierinize olan bügzünüzden daha büyüktür. Çünki siz îmana davet olunduğunuz zaman küfre devam edip duruyordunuz.

(11) : Diyeceklerdir ki: Ey Rabbimiz!. Bizi iki defa öldürdün ve bizi iki defa dirilttin. Artık günahlarımızı itirafta bulunduk, imdi çıkmak için bir yol var mıdır?.

(12) : —Onlara cevaben denilecektir ki:— Bu, size o sebeptendir ki: Allah, birdir diye beyan olununca siz inkâr ettiniz ve ona şerik koşulacak olursa inamveriyordunuz. Artık hükm, o pek yüce, pek büyük olan Allah'a aittir.

(13) : O, O —Hanlık-1 Azîm— dir ki: Size âyetlerini gösteriyor ve sizin için gökten bir nzk indiriyor. —Bu âyetleri Hak'ka— rücu edenlerden başkası anıp düşünemez.

*•

İ Z A H

(10) : Bu mübarek âyetler, kıyamette kâfirlerin* nasıl bir hitab-ı itaba uğrayacaklarını ve onların cinayetlerini itiraf edip telâfi-i mâfat için dünyaya dönmek temennisinde bulunacaklarını bildiriyor. Onlara uğradıkları azabın kendi kâfirane, müşrikâne hareketlerinin bit cezası olduğunu ihtar ediyor. Kulları hakkında hükmedecek olan Allah Tealâ'nın kemal-i kudret ve hikmetine delâlet eden asâre erbabi tefekkürün nazarlarını şöylece celbetmekte bulunmaktadır. **(muhakkak o kimseler ki, kâfir olmuşlardır)** Dünyada iken îman etmeyip küfr ve şirk içinde yaşamışlardır, **(onlara)** Ahirette cehenneme atılacakları zaman melekler tarafından (nida olunacaktır ki:) Ey şimdi âhiret âleminde biribirinize karşı mücadelede, lânethân olmakta bulunan dinsizler!, (elbette) Sizin hakkınızda îmandan kaçınmış olduğunuzdan dolayı **(Allah'ın bügzü)** yâni: Sizin hakkınızda o Haalık-ı Hakîm'in gazabı, azabı, şimdi (sizin) bu cehennemde **(kendi nefislerinize olan bügzünüzden daha büyüktür)** dünyadaki küfrünüzden ve biribirinizi iğfal etmiş olmanızdan dolayı şimdi izhar ettiğiniz nedametlerin, adavetlerin fevkinde bir azab-ı ilâhîye giriftar olmuş bulunacaksınızdır. (Çünki siz) Peygamberler tarafından îmana davet olunduğunuz zaman **(küfre devam edip duruyordunuz)** nefislerinizin nevalarına ve bir takım dinsizlerin iğfalâtına uymaktan geri durmuyordunuz. Artık bu müstahik olduğunuz azap içinde şimdi çırpınıp durunuz.

«Makt» kelimesi, bügzün en şiddetli bir nev'i demektir. Bügz-i ilâhîden murad ise bunun lâzımı olan gazap ve tazîbdir.

(11) : O kâfirler de kıyamette azaba mâruz kaldıklarını görünce **(Diyeceklerdir ki: Ey Rab'binüz!.) Ey** bizi dünyada nice nimetlerle beslemiş olan Haalı-

kımız!, (bizi iki defa öldürdün ve bizi iki defa dirilttin) yâni: Bizi babalarımızın sulplerinde ölü mesabesinde bulundurmuş iken sonra dünyaya getirip hayata erdirdin, sonra da bizi dünyada öldürdün, daha sonra da kıyamet gününde yeniden bâs ederek hayata kavuşturdun. Yarabbü. (artık günahlarımızı itirafta bulunduk) "Bu kıyamet âlemini inkâr ediyorduk, Allah'ın enirlerine muhalefette bulunuyorduk. Biz şimdi ne kadar münkirâne hareketlerde bulunmuş olduğumuzu anladık (imdi) dünyaya tekrar (çıkmak için bir yol var mıdır?.) Bu âteşten çıkıp tekrar dünyaya varalım, uhdelerimize düşen vazifeleri yapalım da bu azaptan kurtulmuş olalım.

«Bu hâdise-, muhakkak surette vücude geleceği için mazi sigasiyle beyan buyurularak: Dediler ki: Diye beyan buyurulmuştur.

(12) : öyle temennilerde bulunan kâfirlere cevaben denilecektir ki: (Bu) Âteşte böyle kalmanız (o sebeptendir ki, Allah birdir diye beyan olununca siz inkâr ettiniz) vahdaniyet-i ilâhîyyeyi tasdik etmediniz (ve O'na) o Haalık-ı Bînazîre (şerik koşulacak olursa inanıveriyordunuz) bir müşrik çıkıp da müteaddit ilâhların varlığını iddia edince siz de onun gibi şirke, düşmüş bulunuyordunuz. (artık hükm O pek yüce, pek büyük olan Allah'a aittir) O Haalık-ı Azîm'in hükmü kafidir. Artık ahirete intikal edenlerin bir daha dünyaya avdetleri mukadder değildir. Küfr ve şirk üzerine ölenlerin ebedî surette cehennemde muazzep olmaları muktezay-ı hikmettir.

(13): (Ve O) Haaîık-ı Azîm (dir ki,) ey insanlar!, (size âyetlerini gösteriyor) O'nun vahdaniyetine, kudret ve azametine delâlet eden alâmetler, sizin gözlerinizin önünde parlayıp duruyor. Onları akılâne bir surette nazara almalı değil misiniz?, (ve sizin için gökten bir rızk indiriyor) Yağmurları yağdırıyor, onların vasıtasiyle bütün beşeriyetin gıdasını teşkil edecek olan çeşit çeşit, rengârenk mahsulâtı vücude getiriyor. Bunlar, ne kadar birer eser-i"kudrettir, birer inayet-i ilâhîyedir; Bunlar Allah'ın birliği baklanda ne kadar mükemmel birer delîl bulunmaktadır. Birçok kimseler ise akıllarını sui istimal ediyor, gaflet içinde yaşıyor, yanlış telkinlere kulak veriyorlar. Bundan dolayıdır ki, bu âyetleri Hak'ka (rücu edenlerden başkası anıp düşünemez.) gaflet içinde yaşarlar, bu âyetler ile, bu hilkat eserleriyle bunların, Haalikının varlığına, birliğine, kudret ve azametine istilâlde bulunmak kabiliyetini zayi' etmiş bulunurlar. Onun içindir ki: öyle küfr ve şirk içinde yaşar dururlar ve bilâbara onun ebedî cezasına kavuşurlar. Artık fitrî kabiliyetini zayi' etmemiş olan bir insan, öyle kâfirlere hiç tâbi olur mu?

فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصٖينَ
لَهُ الدّٖينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾ رَفٖيعُ الدَّرَجَاتِ
ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ
لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ
مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾
اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ اِنَّ اللّٰهَ سَرٖيعُ
الْحِسَابِ ﴿١٧﴾ وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى
الْحَنَاجِرِ كَاظِمٖينَ مَا لِلظَّالِمٖينَ مِنْ حَمٖيمٍ وَلَا شَفٖيعٍ يُطَاعُ
﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَٓائِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

<14) : Artık Allah'a dini O'nun için hâlis kılarak ibadet ediniz. Velevki kâfirler hoşlanmasınlar.

(15) : Dereceleri yükselten, arşın sahibi olan Allah Tealâ, kendi emrinden olan vahy-i kullarından dilediğine ilkâ buyurur ki, kavuşulacak gün ile korkutmakta bulunsun.

(16) : Bir gün ki, —kabirlerinden-— hârice çıkarlar, onlardan hiçbir şey Allah'a karşı gizli kalmaz. Bugün mülk kimindir?. Vahit, kahhar olan Allah'ındır.

(17) : Bugün her nefs kazanmış olduğu ile cezalandırılacaktır. Bugün zulüm yoktur. Şüphesiz ki, Allah hisabı çabukça görendir.

(18) : Ve onları o yakın gün ile korkut. O vakit ki, yürekler gırtlağa dayanmış olarak korku ile dolmuş bulunur. Zalimler için ne bir yakın dost vardır, ne de itaat olunacak bir şefaatçi vardır.

(19) : Allah, gözlerin haniâne bakışını bilir ve sinelerin gizledikleri şeyi de —bilir—.

* *

İ Z A H

(14) : Bu mübarek âyetler de Allah Tealâ'ya halisâne bir surette ibadet edilmesini emr ediyor. Ve o Haalık-ı Azîm'in diğer bir kısım evsaf-ı Âliyesini bildiriyor. Resûl-i Ekrem'in nâsi pek müthiş olan kıyamet günü ile korkutmaya memur bulunduğunu gösteriyor ve Hak Tealâ'nın hafi ve calî her şeyi ilmen muhit olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Güzelce tefekküre, ilâhî âyetleri anlamaya muvaffak olacak olanların madem ki, Hak'ka rücu eden zâtlardan ibaret olduğu beyan buyuruluyor (Artık) sizler de ey mümîn kullar!. Yalnız (Allah'a) tapınız (dini O'nun için hâlis kılarak ibadet ediniz) din-i ilâhî'den başka din sanılan şeylerin bâtıl olduklarım bilerek kemâl-i hulûs ile din-i islâm'ın emrleri veçhile Cenab-ı Hak'ka ibadet ve taatte bulununuz, (velev ki, kâfirler hoşlanmasınlar) Siz-onların sözlerine bir kıymet vermeyiniz, öyle din düşmanlarının lâkırdılarına iltifat etmeyiniz, bırakınız onlar, öyle din-i ilâhîye olan adavetlerinden dolayı kahrolsunlar, siz İçendi ulvî vazifelerinizi ifâya çalışınız, saadeti beşeriyye bu sayede tecellî eder, düşmanlar, da o adavetleri yüzünden elbette ki, birgün kahr-ı ilâhîye uğfar giderler.

(15) : (Dereceleri yükselten) Peygamberlerin, velîlerin, meleklerin mertebelerini i'lâ eden, bir kısım mahlûkatın kabiliyetlerini, bilgilerini, huylarını kat kat arttıran (arşın sabibi olan) bütün tabakat-ı âlemin en muazzamı olan arşın mâliki ve müdebbiri bulunan (Allah Tealâ) o mâbud-i Hakîm (kendi emrinden dolayı vahy-i) manevî bir ruh mesabesinde olup müstait kimseler için ebedî bir hayat vesilesi bulunan semavî kitapları, âyetleri (kullarından dilediğine ilka buyurur) dilediği mümtaz kulunu nübüvvet ve risaletle şerefyâb eder (ki) o zât (kavuşulacak gün ile) yâni: Ruhların cesetlere ve gökler ile yerlerdeki kimselerin birbirlerine mülâki olacakları kıyamet günü ile ümmetlerini (korkutmakta bulunsun) onlara o ceza gününü ihtar ederek kendilerini şan-ı ubudiyete lâyık hareketlerde bulunmaya teşvik eylesin.

«Yevmüttelak» mülakat günü demektir, bundan murad, kıyamet günüdür. Çünki o günde birçok mülakat vâki olacaktır.

(16) : **(Bir** günki) Bir kavuşulacak zaman ki, herkes kabirlerinden vesair bulundukları yerlerden **(hârice çıkarlar)** kendilerini hiçbir şey gizleyemez, bü-

tün halleri tezahür etmiş olur. (onlardan hiçbir şey Allah'a karşı gizli kalmaz) Bütün hafî ve alenî yaptıkları şeyler, indallâh malumdur, ona göre haklarında muamele olunacaktır. Artık öyle bir günde taraf-ı İlâhîden buyurulur ki : Ey Mahlûkatî. Bakınız (bugün mülk kimindir?.) bu kıyamet gününde bütün mahlûkat üzerinde hükmü câri olan zât, kimden ibarettir?. Yine taraf-ı ilâhîden veya bütün ehl-i mahşer tarafından denilecektir ki: Mülk, Hâkimiyeti mutlâka (vahit) şerîk ve nezîrden münezzeh ve (kahhar) her mahlûkuna kudretiyle galib ve hâkim (olan Allah'ındır) işte öyle muazzam ve hakikatlarm tamamen tecellî edeceği bir günü bütün insanların düşünmeleri icabetmez mi?.

«Barizun» gizlenmelerine yol bulunmayacak bir surette zâhir olan kimseler demektir.

(17) : Buyurulacaktır ki: (Bugün) Bu mahşer anında (her nefs) dünyada iken (kazanmış olduğu JJe cezalandırılacaktır) herkes hakkında yapmış olduğu hayra ve şerre göre muamele olunacaktır. Mü'min, sâüh olan kullar, mükâfatlara nail olacaklardır. Kâfir, âsi kullar da lâyık oldukları azaplara kavuşacaklardır. (bugün zulm yoktur) hiçbir kimsenin sevabı azaltılmaz, azabı da ziyadelendirilmez. Herkes hakkında istihkakına göre muamele yapılır. (Şüphe yok ki, Allah hisabı çsbukca görendir*) O'na hiçbir şey mâni olamaz. Bütün halâyıkı az bir zamanda muhasebeye ta'bi' tutmuş, haklarında adaletle hükm vermiş olur. O Haalık-ı Azîm'in kudreti, ilmi her şeyi muhittir, her şeye kâfidir. Bunda kimse şüphe edemez. Artık her insan o günü düşünmeli, ona göre hazırlanmalıdır.

(18) : Cenab-ı Hak, Peygamberi Zîşan'ına emr ediyor ki: (Ve) Ey Resûlüm!. Sen (onları) o kavmini (o yakın gün ile korkut) o vukuu yakın olan kıyamet gününü onlara ihtar et, birmâzeret dermeyan etmelerine mahal kalmasın, ve haklarında ne kadar hayrhâh olduğun tecellî etmiş bulunsun (o vakit ki,) o pek müthiş bir günde ki, (yürekler gırtlağa dayanmış olarak korku ile dolmuş bulunur) herkes o günün dehşeti tesiriyle öyle pek heyecanlı, muztarib bir halde bulunmuş olur. Artık o günde (zalimler için) kendi nefislerine küfr ve şirk ile zulm etmiş kimseler hakkında (ne bir yakın dost vardır) ki, kendisine bir fâidesi dokunsun (ne de itaat olunacak) yâni ne de şefaati kabul edilecek (bir şefaatçi vardır.) İd, o sayede azaptan kurtulabilsin. Artık o gibi dinsizler, her yardımdan mahrum kalarak cehenneme sevkedilmiş olacaklardır.

§ Azife: Yakın olan şey demektir. Kıyamet de bilnîsbe yakın olduğu için kendisine Azife nâmı verilmiştir. Hanacir de boğaz, hulkum mânasına olan «hançere»nin cem'idir. Bu baş ile boyun arasındaki bir et parçasından ibarettir. «Kâzımin» de içlerindeki hüznü, gazap ve adaveti gizleyen, hapis ve men eden kimseler demektir. «Hamim» de faideli karip kimse ve sıcak su manâsınadır.

(19) : Evet. (Allah) Tealâ bütün kullarının ahvâline âlimdir* O Haalık-ı Hakîm (gözlerin hainine bakışım bilir) gözlerini suiistimal edip nâmahremlere

bakanları, kötü bir maksatla etrafa nazar edenleri bundan dolayı mes'ul tutar. (ve sinelerin gizledikleri **şeyi de)** Bilir, herkesin kalben **ne** düşündüğünü, kendisi veya başkaları hakkında hayır mı, şer mi düşünür olduğu Cenab-ı Hak'ça tamamen malumdur. Artık herkes, bu hakikati bilerek ona göre hareketini tanzim etmeli, temiz ve hayrhâh bir kalbe mâlik olmaya çalışmalıdır, gerek kendisi ve gerek başkaları hakkında dine, ahlâka muhalif şeyleri düşünmeğe, irtikâb etmeğe cür'et etmemelidir. Sonra kendisini onun müthiş mes'uliyetinden kurtaramaz.

§ Hâinetül'ayün'dan murad : Hain gözlerdir ki, bakılması caiz olmayan şeylere gizlice bakar, hırsızlıkta bulunur.

وَاللّٰهُ
يَقْضِي بِالْحَقِّۜ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍۜ
إِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾ أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْۜ
كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاٰثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللّٰهُ
بِذُنُوبِهِمْۜ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ
كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ
اللّٰهُۜ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(20) : Ve Allah, Hak ile hükmeder. O'ndan başka ibadet ettikleri ise bir şey ile hükmedemezler. Şüphe yok ki, bihakkın işiten, gören ancak Allah'tır.

(21) : Yeryüzünde bir gezip dolaşmadılar mı ki, bakıversinler ki: Kendilerinden evvel olanların âkıbetleri nasıl olmuştur. Onlar, bunlardan kuvvetçe ve

yerdeki eserlerce daha şiddetli idiler. Sonra onları günahları sebebiyle yakaladı ve onlar için Allah'tan bir koruyucu bulunmadı.

(22) : Bunun sebebi ise şüphe yok ki, onlara Peygamberleri apaçık âyetler ile gelir olmuşlardı. Onlar ise hemen inkâr etmişlerdi. Artık Allah onları yakaladı. Muhakkak ki: O, çok kuvvetlidir, ikabı çok şiddetlidir.

***

İ Z A H

(20) : Bu mübarek âyetler de Allah Tealâ'nan adalet ve hakkaniyetle hükmettiğini, kendilerine tapılan putların, bâtıl tanrıların ise hiçbir şey ile hükme muktedir olmadıklarını beyan ile müşriklerin cehaletlerini teşhir ediyor. Vaktiyle şirke düşmüş, Peygamberlerini inkâr etmiş ve şimdiki müşriklerden daha kuvvetli bulunmuş olan eski kavimlerin günahları yüzünden başlarına gelen hâilelere, felâketlere sonraki müşriklerin nazarlarını celb ve kendilerini tehdit ile intibaha dâvet ve azab-ı ilâhî'nin şiddetini kendilerine ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve Allah hak ile hükmeder) Emr-i ilâhî'ye riayet edenler ile etmeyenler hakkında adalet-i ilâhîyyesi tecellî eder, emr-i ilâhîye imtisal ederek gözlerini, kalplerini gayrı meşru nazarlardan, düşüncelerden muhafaza edenleri mükâfata erdirir, hilâfına hareket edenleri de muazzep kılar. O müşriklerin (O'ndan) o Haalık-ı Hakîm'deri (başka ibadet ettikleri ise) o putları o bâtıl mâbudları ise (birşey ile hükmedemezler.) çünki onlar birşey bilmez, bir şeye kaadir olamaz, ehemmiyetsiz şeylerdir, (şüphe yok ki, bihakkın işiten, gören ancak Allah'tır.) Artık öyle her şeye kaadir, her şeye âlim olan bir mâbud-i Zîşan var iken ibadet ve taati O'na tahsis etmeyip de öyle ehemmiyetsiz, âciz, fâni şeylere nasıl ibadet edilebilir?. O müşrikler, öyle hareketlerinin mesuliyetini, müthiş neticesini hiç düşünmezler mi?.

(21) : O son zamanlardaki müşrikler, münkirler (Yeryüzünde bir gezip Dolaşmadılar mı ki:) ticaret için, seyahat için muhtelif beldelere gitmediler miki, onlar bir nazar-ı ibretle (Bakıversinler ki, kendilerinden evvel) yeryüzünde yaşamış (olanların âkıbetleri nasıl olmuştur) Âd ve Semud kavimleri gibi geçmiş milletler, küfrleri yüzünden ne gibi fecî felâketlere uğramışlardır. Bunlar, o eski kavimlerin o müthiş tarihî hâllerini bir düşünmeli değil midirler?, **(onlar)** o eski milletler **(bunlardan)** bu asr-ı saadetteki müşriklerden, münkirlerden (kuvvetçe ve yerdeki eserlerce **daha** şiddetli idiler) o eski kavimler, daha büyük kuvvetlere, servetlere sahip idiler, daha muazzam şehirler, kal'alar, köşkler vücude getirmişlerdi. Hâlâ o eserlerden bir kısmı görülmekte bulunmaktadır. Halbuki, aradan binlerce sene geçmiştir, **(sonra Allah onları günahları sebebiyle yakaladı)** onları kahr ve tenkil etti **(ve onlar için Allah'tan bir koruycuu bulunmadı)**

Ü kendilerine taptıkları putları bâtıl mabutları o kavimleri kendilerine teveccüh eden felâketlerden asla himaye edemediler. Artık ey şimdiki müşrikler!. Siz onlardan bir dersi ibret almalı değil misiniz?. Size teveccüh edecek felâketlerden artık sizi kim koruyabilecektir?.

(22) : **(Bunun sebebi ise) O** eski kavimlerin öyle kahr-ı ilâhîye uğramış olmalarına sebebiyet vermiş olan hâl ise **(şüphe yok ki, onlara Peygamberleri apaçık âyetler ile gelir olmuşlardı)** kendilerinin Allah tarafından gönderilmiş birer Peygamber-i Zîşan olduklarına vazihan delâlet eden mucizeler ile veya zahir ve bahir olan hikmetkârin hükmler ile meb'us bulunmuşlardı. **(Onlar ise)** O müşrik kavimler ise o zâtları **(hemen inkâr etmişlerdi)** o zâtları tasdik etmemiş, emrlerine itaatte bulunmamışlardı. **(Artık, Allah onları yakaladı)** onları gazab-ı ilâhî'sine mâruz bıraktı, **(muhakkak ki, O)** Haalık-ı Azîm **(çok kuvvetlidir)** dilediğini vüçude getirmeğe maaziyadetin kaadirdir ve O'nun münkirler hakkındaki **(ikabı çok şiddetlidir)** artık sonraki münkirler de o eski münkirlerin başlarına gelmiş olan o müthiş felâketleri bir kerre düşünmeli değil midirler?. O müthiş tarihî hâdiselerden bir ibret dersi almalı değil midirler?. Nedir bu kadar gaflet ve cehalet!.

*
* *

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى
بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢٣﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ
فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا
قَالُوا اقْتُلُوا اَبْنَاءَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا
نِسَاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ اِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾
وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي اَقْتُلْ مُوسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ اِنِّي اَخَافُ
اَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ اَوْ اَنْ يُظْهِرَ فِي الْاَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ
مُوسٰى اِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ
الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(23) : And olsun ki, Musa'yı âyetlerimizle ve apaçık bir emr-i kahir ile gönderdik.

(24) : Firavun'a ve Hâman'a ve Karun'a —gönderdik-—. Dediler ki: — o — bir sihirbazdır. Bir yalancıdır.

(25) : Vaktaki, onlara bizim tarafımızdan hak ile geliverdi, dediler ki: Onunla beraber îman edenlerin oğullarım öldürünüz, kadutlarını da diri bırakınız. Kâfirlerin hilesi ise bir sapıklıkta bulunmaktan başka değildir.

{26) : Ve Firavun dedi ki: Beni bırakınız Musa'yı öldüreyim ve O Rab'bine dua ediversin. Şüphe yok ki, sizin dininizi tebdil edeceğinden veya yeryü-

zünde bir fesad çıkarmasından korkarım.

(27) : Mûsa da dediki: Şüphe yok hisap gününe îman etmeyen her mütekebbir kimseden dolayı ben Rabbime ve Rabbimize sığınırım.

*

* *

İ Z A H

(23) : Bu mübarek âyetler de Peygamberlerine karşı muhalif cephe alan kavimlerin helakine ait bir meşhur kıssayı ihtivâ ederek Resûl-i Ekrem'e tesliyetbahş oluyor. Ulûhiyet iddiasında bulunan Firavun'un Hazret-i Musa ile sâir ehl-i îmana karşı gösterdiği şiddetli adavetini bildiriyor. Musa Aleyhisselâm'ın da o düşmanlarına karşı Cenab-ı Hak'ka iltica etmiş olduğunu beyan ile ehl-i îmana şöylece pek ulvî bir nümune-i imtisal göstermekte bulunmaktadır. (And olsun ki, Musa'yı âyetlerimizle) Birnice mucizeler ile (ve apaçık bir emr-i kahir ile) bir kafi hüccet ile, müdafaayı kabil olmayan bir hârika ile (gönderdik) ejderha kesilen âsâ ve güneş gibi parlayan Yed-i Beyza bu cümleden bulunuyordu.

(24) : Evet.. O Peygamberdi Zîşan, öyle harikulâde bir kuvvet ile (Firavun'a) Mısır hükümdarına (ve) onun veziri olan (Hâman'a ve) Mısırdaki rüesadan bulunan (Karun'a gönderdik) onları îmana davet etmeğe memur- kıldık. O dinsizler ise (dediler ki:) O Musa (Bir sihirbazdır) gösterdiği hârikalar birer büyüden ibarettir ve O (bir yalancıdır) Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber olduğuna dair olan iddiası, hilaf-ı hakikattir. O mel'un münkirler, Musa Aleyhisselânfa karşı mukabeleden âciz kaldıkları için böyle bir iftiraya cür'et etmişler nasin ona tâbi olmalarına meydan vermemek için büyük bir cinayete lüzum göstermişlerdi.

(25) : (Vaktaki,) Musa Aleyhisseîâm (onlara) o Firavun ile ona tâbi olanlara (bizim tarafımızdan hak ile geliverdi) bir kısım mucizeler ile, tevhid-i ilâhî'ye ait âyetler ile ve kabil-i red olmayan hüccetler ile Peygamber gönderilmiş oldu. O münkirler (dediler ki: Onunla) Hazret-i Musa ile (beraber îman edenlerin) onu tasdik edip onun emrine tâbi olanların (oğullarını öldürünüz) Beni İsrail'in erkeklerini azaltınız, onların kuvvetlenmelerine engel olunuz (kadınlarını da) hizmetlerinizde bulunmak üzere (diri bırakınız) onları öldürmeğe lüzum görmeyiniz. Halbuki, o gibi (kâfirlerin) öyle (hilesi ise) bir takım çarelere başvurmaları ise kendilerine bir fâide verecek değildi. O ancak (bir sapıklıkta bulunmaktan başka değildir.) Onları arzularına asla kavuşturamaz, takdir-i ilâhî'ye hiçbir şey mâni olamaz.

Firavun, vaktiyle Beni İsrail'in dünyaya gelen erkek çocuklarını öldürtmüştü. Hazret-i Musa dünyaya geldikten sonra öldürme cinayetine nihayet verilmişti. Bilâhara Hazreti Musa risalede memur olup Firavun'u vesaireyi din-i

tevhide davet edince Firavun ile ona tâbi olan dinsizler, tekrar böyle bir katil hâdisesine lüzum görmüşlerdi.

(26) : (Ve Firavun) Kendisine tâbi olan reislere hitaben (dedi ki: Beni bırakınız) bana muhalefette bulunmayınız (Musa'yı, öldüreyim) onun dininin intişarına meydan bırakmış olmayayım, (ve ü, Kab'bine dua ediversin) eğer hakikaten Allah taralından gönderilmiş bir Peygamber ise Allah onu korusun. Mel'un Firavun bir istihza tarikiyle böyle tefevvühatta bulunmuş, Hazret-i Musa'nın yalan söylediğini, kendisini koruyacak bir mâbudun bulunmadığını söylemek istemiştir. Ve kavmine hitaben şöyle demişti: (şüphe yok ki,) Musa Aleyhısseiâm (sizin dillinizi tebdil edeceğinden) sizi hükümdarınıza ve putlarınıza tapmaktan alıkoyacağından (veya yeryüzünde bir fesat çıkarmasından) bir ihtilâfa, bir ihtilâie, bir mukateleye meydan vereceğinden (korkarım) öyle dininize ve dünyanıza ait bir değişiklik, bir gaile vücude gelmemesi için onun öldürülmesi, muvafık olacaktır.

Firavun'a tâbi olan reisler ise Hazreti Musa'nın öldürülmesini muvafık görmemişlerdi. Diyorlardı ki: O'nu öldürmek, bizim ona karşı ilmen, hücceten âciz olduğumuzu gösterir, kavmin kalplerine bir şüphe düşürmüş olur. Halbuki, o âciz bir kimsedir, bir sâhirden başka değildir. Maahaza belki Firavun da Hazreti Musa'yı katle cür'et edemiyordu. O yüzden başına bir felâket geleceğini kalben seziyordu, kendi aczini korkusunu göstermemek için bu katle rüesanın mâni olduğunu göstermek istiyordu.

(27) : Hazreti (Musa da) o mel'un Firavun'un bu maksadından haberdar olunca (dedi ki: Şüphe yok, hisap gününe îman etmeyen) kıyametin vukuuna mutekit bulunmayan Firavun gibi (her mütekebbir) hodbin, kasvet-i kalbe mübtelâ, hakkı kabulden müetenip (kimseden dolayı) onun şerrinden, suikasdinden emin olmak niyaziyîe ey müminler!, (lıen Rab'bime ve Rab'binize) Hepimizin de Haalık-ı, mürebbisi, mabudu olan Allah Tealâ'ya (sığındım) o Haalık-ı Azîm, beni ve benim gibi din-i ilâhî'ye hadım olanları elbette ki, muhafaza buyurur.

Musa Aleyhisselâm'm bu yüksek beyanatı gösteriyor ki: Her mü'min için lâzımdır ki, hangi bir müşgül durumdan, hangibir düşmanın hilesinden, suikasdından emîn olabilmesi için daima Cenab-ı Hak'kın hafz ve himayesine iltica etmelidir, O'ndan yardım beklemelidir.

Hazreti Musa'nın maksadı, alelitlak dinsizler, zâlimler olduğu için Firavun'un ismini tasrihe lüzum görmemiştir.

وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ
أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا
يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ
كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ
فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللّٰهِ إِنْ جَاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا
مَا أَرَى وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(28): Ve Firavun'un ailesinden olup îmanım saklayan bir mü'min kişi dedi ki: Bir erkeği «Rab'bim Aüah*dır» dediğinden dolayı öldürecek misiniz?. Halbuki, size Râb'binizden apaçık mucizeler ile gelmiştir. Ve eğer yalancı ise onun yalanı, kendi aleyhinedir ve eğer doğru ise korkuttuklannm bir kısmı size isabet edecektir. Şüphe yok ki: Allah, müsrif, yalancı olan kimseyi doğru yola iletmez.

(29) : Ey kavmim!. Bugün mülk sizin içindir. Yerde yükselmişler bulunuyorsunuz. Fakat eğer bize Allah'ın azabı gelirse bize kim yardım edebilir?. Firavun, dedi ki: Ben size muvafık gördüğüm reyim ne ise ancak onu gösteriyorum ve ben doğru, yoldan başkası için size rehberlik etmekte değilim..

∴

İ Z A H

(28) : Bu mübarek âyetler de Firavun'un kavmi arasında bulunup îmanını saklayan bdr zâtın Hazreti Musa'yi pek hakîmâne bir surette müdafaada bulun-

muş, O'nun hayatına kasdedenlere ne kadar güzel bir veçhile öğüt vermiş olduğunu bildiriyor. Jb'ıravun'un da o zâta ne suretle cevap vermiş oıaugunu beyan t>uyurmaKtadir. Şöyle ki: (Firavunun ailesinden) Yânı: Onun yanmuaKi reısıeruen, eşraftan (olup îmanını »aklayan bjr mü'mın kişi) ki: Bu, bıf rivayete göre Firavunun amcası oğlu imiş, gizlice Hazreti Musa'ya îman etmiş, idi. Bununla beraber Firavun'un zevcesi de îman etmiş idi. Kıptilerden îman eden bu iki zât bulunuyordu. Veyahut bu zât garip bir müvehhit idi veya İsrail oğullarından idi. Flravun'un teklifini red için hakimane bir tarzda (dedi ki: Bir erkeği «Kab'bim Allah'tır» dediğinden dolayı öldürecek misiniz?.) bu nasıl muvafık olabilir?. (halbuki,) O, vahi bir iddiada bulunmuyor, bilâkis (size Rab'binizden apaçık mucizeler ile gelmiştir) bütün bunlar, O'nun doğru sözlü olduğuna şehadet ediyor, (ve eğer) O, bilfarz (yalancı ise O'nun yalanı kendi aleyhinedir) günahı O'na aittir. O'ndan size bir zarar dokunmaz, (ve eğer doğru ise) ki, O'nun doğruluğu ibraz ettiği mucizeler ile teayyüd etmiş bulunuyor (korkuttuklarının bir kısmı) olsun elbette (size isabet edecektir.) elbette ki, az çok bir azaba uğrayacaksınızdır. Bu akıbeti düşünmek icabetmez mi?; Ne için O'nun hayatma kasdetmek istenilsin?.

Bu zâtın bu beyanâtı, pek hakimane, mutedilâne bir surette olan büyük bir tehzir demektir. Adetâ denilmiş oluyor ki: O Peygamberin bildirdiği azapların, felâketlerin hepsi değil, bir kısmı bile size isabet edecek olsa sizi mahva yine kâfidir, ondan kaçınmak elzemdir. Artık ne için böyle bir akıbeti düşünmüyorsunuz?. (Şüphe yok ki, Allah, müsrif) Haddi tecavüz eden, izharı fesatta bulunan ve (yalancı olan kimseyi doğru yola iletmez.) onun elinde bir takım hârikalar vücude getirmez. Binaenaleyh eğer Musa Aleyhisselâm, hâşâ bir müsrif, bir yalancı olsa idi elbette ki, Öyle muazzam mucizeler ile müeyyet bulunamazdı. Ve bilfarz müsrif ve yalancı bulunmuş olsa elbette ki, birgün lâyık olduğu mücazâta kavuşacaktır. Artık O'na sizin tecavüzünüz nasıl muvafık olabilir?. Ve bu beyanatta şöyle bir tariz de vardır. Ey Firavun!. Ve ey ona tâbi olanlar!. Siz o zâtın hayatına kasdetmekle israfta bulunuyorsunuz ve Firavun'un Rebubiyetini iddia ise bir kizb-i mahzdır. Artık siz bu fena vasıflarınızın vahim neticesini biraz düşünün.

(29) : O mûmîn zât, nasihatlarına devamederek dedi ki: (Ey kavmim! Bu gün mülk sizin içindir) Bu yurtta hâkim mevkiinde bulunuyorsunuz!. (Yerde) Bu Mısır ülkesinde (yükselmişler bulunuyorsunuz) İsrail oğulları üzerine tefevvuk etmiş bir haldesiniz, (fakat.eğer bize Allah'ın azabı gelirse) Hazreti Musa'nın hayatına kastedildiğinden dolayı üzerimize bir müthiş cezay-ı ilâhî teveccüh ederse (bize kim yardım edebilir?.) elbette ki, bir kimse yardım edemez, hepimiz de mahvolur gideriz. Bu mü'min zât, pek hakîmane bir tarzda nasihat vermiş, size bir azap teveccüh ederse demeyip bize teveccüh ederse diyerek kendisini müstesna tutmamıştır. Kendi hakkında bir varlık, bir istisnaiyet göstermek

töhmetinden kendisini korumuştur. Bu suretle de kendisinin hayrhâh olduğunu göstererek muhataplarının kalplerini tatyibe çalışmıştır. Ve bu üslub-ı beyan ile sözlerinin tesirini, kıymetini arttırmıştır. İşte vaizler için bu bir numune teşkil etmektedir.

Bu muhterem mü'mine cevaben **(Firavun dedi ki: Ben size muvafık gördüğüm reyim ne ise ancak onu gösteriyorum.)** dermeyan ettiğim reyi sair reylerden daha doğru görüyorum da onun için onu size bildiriyorum. **(Ve ben doğru yoldan başkası için size rehberlik etmekte değilim)** Yâni: Öldürülmelerini istediğim kimselerin öldürülmeleri menfaatinize muvafık olacağı içindir ki, ben öyle bir teklifte bulunmuş oluyorum. O takibedilecek yol, bu benim göstermiş olduğum yoldan başkası değildir. Mel'un Firavun, korkular, tereddütler içinde bulunduğu halde böyle bir tecellüt göstermek kurnazlığında bulunmuştur.

**

وَقَالَ الَّذ۪ٓى

اٰمَنَ يَا قَوْمِ اِنّ۪ٓى اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِۙ ﴿٣٠﴾

مِثْلَ دَاْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذ۪ينَ مِنْ بَعْدِهِمْۜ

وَمَا اللّٰهُ يُر۪يدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ وَيَا قَوْمِ اِنّ۪ٓى اَخَافُ

عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِۙ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِر۪ينَۚ مَا لَكُمْ

مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

3VIEÂLİ ÂLİSİ

(30) : İman eden zât da dedi ki: Ey kavmim!. Şüphe yok ki, ben sizin üzerinize Ehzâb gününün mislinden korkuyorum.

(31) : Nûh ve Âd ve Semud kavminin ve onlardan sonrakilerin âdeti mislinden —korkuyorum— ve Allah kulları için bir zulm irade buyurmaz.

(32) : Ve ey kavmim!. Ben sizin üzerinize o feryad-ü figân edilecek günden korkuyorum.

(33) : O arkanıza dönüp gideceğiniz gün sizin için Allah'tan bir koruyacak yoktur ve her kimi Allah sapıtırsa artık onun için doğru bir yola vardıracak yoktur.

⁂

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetler de Firavun'un reyindeki İsrarına karşı o mü'min zâtın kavmine daha başka bir üslub ile nasihatta bulunmuş olduğunu bildiriyor. Bir takim eski kavimlerin küfrleri yüzünden nasıl helak olup gitmiş olduklarını bir misâl-i ibret olarak ihtar eylemiş olduğunu nakl ediyor. Kıyamet gününün dehşetinden korkmakta olduğunu ve o gün hiç bir kimseyi azab-ı ilâhî'den kurtarmaya bir kimsenin kaadir olamayacağını p zâtın bildirmiş -bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Musa Aîeyhisselâm'ın risaletine **(îman eden zât da dedi ki: Ey kavmim!.)** eğer siz Firavun'un sözlerine kıymet verir de Hazret-i Musa'yı tekzîb eder, O'na taarruzda bulunur iseniz ^**(Şüphe yok ki, ben sizin üzerinize Ehzab gününün mislinden korkuyorum.)** sîzin başınızda öyle bir felâketin gelmesi pek melhuzdur.

§ Ehzab: Cemaatler, taifeler demektir. Burada Peygamberlerine karşı muhalefette bulunarak fırkalara ayrılmış olan kavimler mânasınadır.

(31) : Evet sizin başınıza da **(Nuh)** kavminin (ve Âd) kavminin **(ve Semud kavminin)** öyle kuvvetli milletlerin **(ve onlardan sonrakilerin)** Lût kavmi gibi münkir taifelerin **(âdeti mislinden..)** korkuyorum. O kavimlerden her biri, küfr ve isyanı yüzünden birer müthiş azaba uğramış, mahvolup gitmişti. Şimdi siz de böyle küfrünüzde devameder, Hazret-i Mûsa'ya suikastte bulunursanız, sizin d? öyle bir helake uğramanızdan pek korkulur. Öyle münkirlerin azaplara uğramaları bir sünnet-i ilâhîyye muktezasıdır. Artık siz de öyle müthiş **bir** akıbeti bir düşününüz, **(ve Allah kulları için bir zuîm irade buyurmaz.)** Kullarını günahları olmaksızın muazzep kılmaz, onlardan zâlim, kâfir olanları da cezasız bırakmaz. Haalık-ı Azîm'in bütün kavimler hakkındaki ef'al-i ilâhîyyesi birer muktezay-ı adalet **olup birer hikmete müstenit bulunmaktadır.**

§ **De'b: Âdet** demektir.. **Bir** şeyi bir ciddiyetle diğer **bir** şeye ulaştırmak mânâsında da müstameldir.

(32) : **(Ve ey kavmim!. Ben sizin üzerinize)** Kıyamet **gününden (o feryâd ve figân edilecek günden) nâsin birbirlerine nida ederek istimdatta bulunacakları zamandan veya eyvah, vaveyla diyerek büsbütün helak olmalarını temenni ede-**

çekleri müthiş bir hengâmeden **(korkuyorum.)** sizler de Peygamberinize muhalefette İsrar ederseniz, sizin de başınıza öyle bir felâketin gelmesi mukarrerdir. Bu ne kadar müthiş bir hâiledir?. Bunu siz hiç düşünmez misiniz?.

§ Tenad: Kelimesi, biribirine nidâ etmek manâsınadır. İçtimâ mânâsında müstameldir. Ehl-i Cennet üe ehl-i Cehennem biribirine nida edecekleri cihetle kıyamet gününe «yövm-i Tenad» denilmiştir.

(33) : Evet.. Ey kavmim!. Biliniz ki: **(O arkanıza dönüp gideceğiniz gün)** Yâni: Kıyamette mevkıf mahallinden âteşe sevkedileceğiniz zaman veya âteşten kaçıp kurtulmak isteyeceğiniz an **(sizin için Allah'tan)** O'nun elîm azabmdan **(bir koruyacak yoktur.)** sizi hiçbir kimse himaye edemiyecektir, siz âteşten çıkıp kaçacak olsanız bile yine derhal âteşe iade edileceksinizdir. **(ve her kimi Allah sapıtırsa)** hangi bir kulunu o kulun sui ihtiyarından dolayı hidayetten mahrum bırakırsa **(onun için)** o kul için **(doğru bir yola vardıracak)** bir kimse **(yoktur)** öyle bir şahsı hiçbir kimse hidayete nâü kılamaz. Binaenaleyh bir hidayet ve necat tarikini takibe muvaffak olmak isteyen her. insan için lâzımdır ki, aklını, kabiliyetini güzelce istimal etsin, ilâhî tebliğlere itaat ederek nefsinin vahi, muzır temayüllerine mağlûp obuasın, dinsizlikleri yüzünden felâketlere uğramış olan kavimlerin ahvâl-i tarihiyelcrinden bir ders-i ibret alsın ve Cenab-ı Hak'tan muvaffakiyetler niyaz etsin.

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ
مِمَّا جَاءَكُمْ بِهِ حَتَّى إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ AI^SIII^IJ
رَسُولًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ (34)
الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ
كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ
يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ (35)

MEALİ ÂLİSİ

(34) : And olsun ki, evvelce Yûsuf size açık burhanlar ile gelmişti, o vakit O'nun size getirdiği şeylerden dolayı şüphe içinde durmaktan ayrılmamıştınız. Vaktaki, vefat etti, dediniz ki, Allah O*ndan sonra elbette bir Peygamber gönderini yecektir. İşte Allah haddi tecavüz eden, şek içinde bulunan kimseyi böyle şaşırtır.

(35) : Onlar ki, kendilerine gelmiş hiçbir burhan olmaksızın Allah'ın âyetlerinde mücadelede bulunurlar. Allah indinde ve iman edenlerin indinde büyük bir gazap -vesilesi- olmuştur. İşte Allah, her mütekebbir, cebbar olanın kalbini öyle mühürler.

İ Z A H

(34) : Bu mübarek âyetler de Hazreti Musa'ya îman etmiş olan zâtın kavmini tevbih ederek onların evvelce de Peygamberleri olan Haz. Yûsuf hakkında şek ve şüphe içinde bulunmuş olduklarını ihtar ve dalâlete düşenlerin hidayete eremeyeceklerine dâir bir misâl irâd etmiş olduğunu bilciiriyor ve bir kat'î delîle müstenit olmaksızın dinî hususlarda yapılan mücadelelerin ne kadar mebguz olduğunu şöylece beyan buyurmaktadır. (AJHİ **olsun** ki,) Ey Kıpt taifesi! (evvelce) Mûsa Aleyhisselâm'dan mukaddem **(Yûsuf)** Aleyhisselâm da' (size) sizin gibi yanlış inançlarda bulunan atalarınıza **(açıkça burhanlar ile)** vâzih mucizeler ile, delîller ile (gelmişti) fakat siz **(o vakit O'nun** size getirdiği şeylerden) din-i ilâhî nâmına tebliğ ettiği hükmlerden, vahdaniyet-i ilâhîyyeye âit beyanattan (dolayı Şüphe içinde durmaktan ayrılmamıştınız) yâni: Ecdadınızın o şek ve şüpheleri bugün sizin aranızda da devam edip durmaktadır, **(vaktaki,)** Hazret-i Yûsuf (vefat etti, dediniz ki: Allah O'ndan sonra elbette bir Peygamber göndermiyecektir.) yâni: Onlar Hazret-i Yûsufün nübüvvetinden dolayı şek ve şüphe içinde bulundukları gibi başkalarının Peygamber gönderilmeyeceğine de kat'i surette hükm etmekte bulunmuşlardı. Onların âdetleri; böyle cahilâne kanaatlerde, hükmlerde bulunmaktan ibaret idi. **(İşte Allah, haddi** tecavüz **eden)** O Kiptîler gibi şirke düşen ve (şek içinde bulunan) birnice deliller ile sabit hakikatları inkâr edip vehme kapılan, bir takım dinsizleri taklit eden (kimseleri böyle şaşırtır.) böyle yanlış düşüncelere mübtelâ kılar, artık gözleri önünde parlayan bir nice hakikatları göremez olurlar.

(35) : **(Onlar ki,)** Öyle müsrif, şek içinde yaşayıp duran kimseler.ki, **(kendilerine** gelmiş **olan bir burhan olmaksızın)** hiçbir aklî ve naklî delîl bulunmaksızın mücerret bir vehm ve hodbinlik eseri olarak **(Allabi*n âyetlerinde mücadelede bulunurlar.)** hasmâne, münkirâne lâkırdılara cür'et gösterirler. Onların

o cahilane, bîedebâne münakaşaları, muhavereleri **(Allah indinde ve îman edenlerin indinde büyük bir gazab vesilesi olmuşüır.)** onların, o vaziyetleri, haddizatında pek mebguzdur, azab-ı ilâhî'yi celbe sebebtir, hakikî müminlerin nefretlerini, adavetlerini tehyice vesiledir, **(işte Allah) O** şek ve inkâr içinde yaşayan kimseler gibi **(her mütekebbir)** kendisini gören **(cebbar)** gaddar, din-i tevhidi kabulden müctenip bulunan ve kendi bâtıl fikrini başkalarına aşılamaya çalışan ve zâlim **(olanın kalbini öyle mühürler)** artık hakikatları görmeğe ve din-i ilâhî ile tenvir-i zât etmeğe muvaffak olamaz. Kendisinden öyle münkirâne, müsrifâne hareketler zuhur eder durur. Binaenaleyh bir insan, kendi haddini bilmelidir, ilmen irfânen vâkıf olmadığı bir mesele hakkında hidbehod mütalâalarda bulunmaya cür'et etmemelidir, bir takım yanlış tevilâta kalkışmamalıdır, hikmetini anlamadığı bir hükm-i ilâhî hakkında münkirâne bir vaziyet almak denaatini irtikâb etmemelidir. Çünki dînen sâbit olan hükmler, meseleler, ayn-ı hikmet ve ayn-ı maslahattır, velevki, bir takım kimseler, onların zevkına varamasmîar.

***

وَقَالَ فِرْعَوْنُ
يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَابَ
السَّمٰوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰ إِلٰهِ مُوسٰى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا
وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ
وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(36) : Ve Firavun dedi ki: Ey Hâman!. Benim için bir yüksek köşk yap. Belki, ben yollara ulaşırım.

(37) : Göklerin yollarına —ererim— de Musa'nın Allah'ına muttali olurum ve şüphe yok ki, ben O'nu bu* yalancı sanıyorum. Ve işte Firavun için kötü âmeli öylece süslendirilmiş oldu ve yoldan saptınldı ve Fir*avun'un hilesi, başka değil, bir hüsranda bulunmaktan ibaretti.

***

İ Z A H

(36) : Bu mübârek âyetler de Firavun'un ne kadar münkir ve mütemerrit olduğunu gösteriyor. Hazret-i Mûsa'nın risâletini inkâr ve istihzâda bulunmak için havalara yükselip Musa Aleyhisselâm'ın mabuduna muttali olmak istediğini vezirine söylemiş olduğunu bildiriyor ve Firavun'un ne kadar sapık ve hüsrâna mâruz bulunmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve Firavun) o mü'min zâtın ihtarını ve nasihatlarını dinledikten sonra **(dedi ki:** Ey **Hamanî.)** Ey vezirim!, **(benim için bir yüksek köşk yap)** bir rasathane vücude getir, oradan çıkıp temaşada bulunayım **(belki ben yollara ulaşırım)** göklerin kapılarına yaklaşırım.

(37) : Evet.. Belki o rasathane vasıtasiyle **(Göklerin yollarına)** ererim, oradan Musa'nın ilâhını eğer var ise görmüş bulunurum **(ben O'nu)** Hazreti Mûsa'yı(bir **yalancı sanıyorum)** O'nun için semalarda bir ilâh olup da O'nu Peygamber göndermiş olduğuna inanmıyorum, **(ve işte Firavun için kötü âmeli öyle süslendirilmiş oldu)** Şeytan O'nü öyle şaşkınlığa düşürmüştü, gayrimâkûl iddialarda bulunuyordu, (ve) Doğru **(yoldan saptırıldı)** Hazret-i Musa gibi bir Peygamber-i Zîşan'ın sözlerine itimat etmiyerek öyle yanlış yolları takibetmek istedi (ve **Firavun'un hilesi)** Musa Aleyhisselâm'ın risâletini inkâr ve ibtâl hususundaki baş vurmak istediği çareler **(başka** değil, bir hüsranda **bulunmaktan** ibaret idi) o husustaki çalışmaları beyhude yere gitmiş, kendisinin helâkine bir sebep teşkil etmiş bulundu.

Firavun'un öyle bir enirde, arzuda bulunması, şöyle üç suretle tasavvur olunabilir:

(1): Firavun, haddizatında ahmak-bir şahıs olduğu için yüksek bir mâkamdan gökleri, yıldızları tarassutta bulunmakla senada bir Tanrının bulunup bulunmamasını anlamak istemiştir. Bu ise büyük bir hamakat eseridir. Zaten kendisinin tanrılık iddiasında bulunması da böyle bir hamakattan, Haalik-ı Kâinatı inkârdan başka değildir.

(2) : Firavun kurnaz, kendi menfaatine düşkün bir şahıs idi. Kâinatın Haalık'ını kendisinin göremeyeceğini takdir ederdi. Yalnız bir istihza ve tehakküm maksadiyle böyle bir teklifte bulunmuş, Mûsa Aleyhisselâm'ın risâletini inkâr etmek istemişti.

(3) : Firavun, kendisinin âciz bir şahıs olduğunu elbette ki, bilirdi. Fakat kavminin cehaletinden ve dünya varlığına tapındıklarından istifade ederek rübubiyet iddiasında bulunmuştu ve onların hamakatından bilistifade böyle bir teşebbüste bulunmak istemişti. Kavmi ise o kadar ahmak, o kadar dünyaperest idi *ki,* Firavun'un âciz, fâni bir mahlûk olduğunu anlamıyorlardı, ona tapınıyorlardı. Onun bir tanrı olduğuna kaail oluyorlardı, onun da ölüme mahkûm, fâni bir mahlûk olduğunu hiç düşünemiyorlardı. İşte öyle câhil bir güruha karşı o şeytan

fikirli Firavun, tanrılık iddiasında bulunuyor, âdeta onlar ile eğleniyordu. İşte o hâl, öyle bir muhitteki cehaletin bir çirkin neticesinden başka değildir.

وَقَالَ الَّذ۪ٓي اٰمَنَ

يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ اَهْدِكُمْ سَب۪يلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾ يَا قَوْمِ
اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَاِنَّ الْاٰخِرَةَ هِيَ دَارُ
الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا
وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ
يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ ف۪يهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾
وَيَا قَوْمِ مَا ل۪ٓي اَدْعُوكُمْ اِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُونَن۪ٓي اِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾
تَدْعُونَن۪ي لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِه۪ مَا لَيْسَ ل۪ي بِه۪ عِلْمٌ
وَاَنَا۬ اَدْعُوكُمْ اِلَى الْعَز۪يزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾ لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُونَن۪ٓي
اِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ مَرَدَّنَٓا
اِلَى اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِف۪ينَ هُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٤٣﴾
فَسَتَذْكُرُونَ مَٓا اَقُولُ لَكُمْ وَاُفَوِّضُ اَمْر۪ٓي اِلَى اللّٰهِ
اِنَّ اللّٰهَ بَص۪يرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(38) : İman eden zât ise dedi ki: Ey kavmim!. Bana tâbi olunuz, sizi doğru yola götüreyim.

(39) : Ey kavmim!. Bu dünya hayatı bir metâ'dan ibarettir ve ahiret ise şüphe yok ki, o bir ebedî karargâhtır.

(40) : Herkim bir kötülük yaparsa mislinden başkasiyle cezalandırılmaz, ve her kim erkek olsun kadın olsun îman sahibi olduğu halde bir sâlih amelde bulunursa işte onlar cennete giriverirler, orada hesapsız derecede merzuk olurlar.

(41) : Ve ey kavmimi. Benim için ne var ki, ben sizi necata davet ediyorum ve siz beni âteşe davet ediyorsunuz?.

(42) : Beni davet ediyorsunuz ki, Allah'ı inkâr edeyim ve benim için kendisine bir bilgi olmayan şeyi O'na şerik koşayım. Ben isem sizi o.Azîz, Gaffar'a davet ediyorum.

(43) : Muhakkak ki, siz beni mutlaka öyle bir şeye davet ediyorsunuz ki, onun için ne dünyada ve ne ahirette bir davet hakkı yoktur. Ve şüphe yok ki, bizim, dönüp gidişimiz Allah'adır. Ve şüphesiz ki, müsrif olanlar, onlar âteşin yaranıdırlar.

(44) : Artık benim size ne dediğimi yakında anlayacaksınızdır ve ben işimi Allah'a ısmarlıyorum. Şüphe yok ki, kullarını görücüdür.

İZAH

(38) : Bu mübarek âyetler de o îman eden zâtın, sapıklıkta devam eden kavmini tekrar irşada çalıştığını gösteriyor, onların seriüzzevâl olan dünya varlığına kapılarak ahiret hayatını unutmamalarını ihtar etmiş olduğunu bildiriyor. Güzel âmellerin kat kat mükâfatlara sebep olacağını bildirmiş ve kendilerini tarik-ı ilâhîye davet etmiş olduğunu açıklıyor. Kendisinin ne kadar hayrhâh olup, kavmini bir tarik-ı necata davet etmekte olduğunu, kavminin ise onu hak davetinden mahrum bir şeye davet ve âteşe sevketmek istediklerini beyan ederek nihayet kavmini azab-ı ilâhîsile tahvîf ve kendi umurunu Cenab-ı Hak'ka tefviz etmiş olduğunu nakleylemektedir. Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm'ı tasdik edip (İman eden zât ise) nasihatlarma devam ederek (dedi ki: Ey kavmim!. Bana tâbi olunuz) sözlerimi kabul ediniz (sizi doğru yola götüreyim.) sâlikini maksuduna kavuşturacak olan bir tarika rehberlik edeyim.

§ Reşâd; Cehalete, azgınlığa, sapıklığa muhalif olan şey. Kuvvetli akl sahibi olmak manasınadır.

(39) : (Ey **kavmim!. Bu dünya hayatı bir metâdan ibarettir)** Kendisinden muvakkat bir zaman için istifâde edilir, sonra zevâle yüz tutar ve sahibinin vefatiyle elinden çıkar, **(ve ahiret ise şüphe yok ki, o, bir ebedî karargâhtır.)** O'nun zevâli yoktur, ondan başka bir âleme intikâl de mutasavver değildir. Binaenaleyh asıl o ahiret hayatını güzelce temine çalışmalıdır.

(40) : **(Her kim)** Bu dünyada iken **(bir kötülük yaparsa)** ahirette **(mislinden başkasıyle cezalandırılmaz)** herkes kötü âmeline müsavi bir surette ceza görür **(ve her kim erkek olsun kadın olsun îman sahibi olduğu halde bir sâlih âmelde bulunursa işte onlar)** öyle dünyada iken güzel âmelde bulunmuş olan mümîn zâtlar **(cennete giriverirler)** cennetin nimetlerinden istifâde eder dururlar **(orada hisapsız derecede merzık olurlar)** güzel amellerinin kat kat sevabına nâil bulunurlar. Artık o nîmetleri ilelebed devameder. Artık böyle bir selâmet ve saadete kavuşmak için daha dünyada iken güzel amellerde bulunmak icabetmez mi?.

(41) : (Ve ey **kavmim!.)** Bana haber veriniz, bakayım **(benim için** ne var ki,) ne gibi bir hâlden dolayıdır ki, (ben sizi necata **davet** ediyorum) Allah'a îman ediniz ki, âzab-ı ilûhî'den kurtulasınız diye size nasihat veriyorum (ve siz) iseniz (beni âteşe davet ediyorsunuz) beni cehenneme atılmama sebep olacak bir yola, dinsizlik tarikine sevk etmek istiyorsunuz. Bu ne kadar teaccübe şayan b'r hâl!.. İyiliğe karşı böyle kötülükle mukabelede bulunulması, nasıl muvafık görülebilir?.

(42) : Evet.. Ey kavmim!. Siz **(Beni davet ediyorsunuz ki, Allah'ı inkâr edtyini)** O'nun dinine muhalif harekette bulunayım **(ve benim için kendisine bir bilgi olmayan şeyi)** yâni: Rübubiyyetine, mâbudiyetine dâir hiçbir delil bulunmayan hangi bir putu, fâni bir mahlûku **(O'na)** o Haahk-ı Bînazire **(şerik koşayım)** öyle cahilâne bir itikatta bulunayım. Bu nasıl muvafık olabilir?, **(ben isem sizi Azîz)** Her şeye galip, kaadir olan **(Gaffar'a)** dilediği kullarının günahlarını af ve setre muktedir ve bütün sıfat-ı ulûhiyetle muttasif bir zâta **(davet ediyorum.)** b'r kere insaf ediniz de aramızdaki farkı anlamaya çalışınız. Öyle benim iyiliğime karşı fenalıkla mukabelede bulunmak denaetini irtikâb etmeyiniz.

(43) : Ey kavmim!. **(Muhakkak ki, siz beni öyle bir şeye davet ediyorsunuz ki,)** öyle putlar kabilinden olan herhangi bir şeye ibadet etmeklîğimi teklifte bulunuyorsunuz ki, **(onun için ne dünyada ve ne de ahirette bir davet hakkı yoktur.) O,** dâ/ete muktedir değildir. Ve haddizatında davet hakkına sahip de değildir. Ve O, bir kimsenin duasına, ibadetine vâkıf olup kabul edecek bir mahiyette bulunmamaktadır. Onun ne dünyada ve ne de ahirette bir kimseye bir fâide veya bir zarar vermeğe kabiliyeti, selâhiyeti de yoktur. Artık öyle âciz, fâni şeylere nasıl ibadet edilebilir, onlar Cenab-ı Hak'ka nasıl ortale olabilirler. (ve) Ey kavmim!, **(şüphe yok ki, bizim dönüp gidişimiz Allah'adır)** Öldükten sonra tekrar hayata kavuşacak, Cenab-ı Haklan **mahkeme-i** kübrasına sevkedileceğizdir. Bütün beşeriyet, o zaman kendisinin dünyadaki itikadına amellerine

göre ya mükâfat veya mücazat görecektir, (ve şüphesiz ki, müsrif olanlar) şirke düşmüş bulunanlar, haksız yere kan akıtanlar, haddi tecavüz edenler var y3, (onlar âteşin yaranıdırlar.) Onlar cehenneme atılacaklar, âteşlere mülâzim bulunacaklardır.

(44) : (Artık) Ey kavmim!, (benim size ne dediğimi) Sözlerimin ne kadar doğru olduğunu, nasihatlarımın ne kadar güzel niyete mukarin bulunduğunu (yakında anlayacaksınızdır) ahirete gidince bunu anlayarak nedamet izhar edeceksinizdir. Hayfa ki, artık nedamet bir fâide vermeyecektir. O kavmi tefekküre sevk için ne büyük bir tehdit ve tehzir!. (ve ben işimi Allah'a ısmarlıyorum) o kerîm- mabuduma tevekkülde bulunuyorum, O'ndan yardım bekliyorum, (şüphe yok ki) o Haalık-ı Azîm (kullarını görücüdür) onların bütün hâllerine âlimdir. Onları istidatlarına göre mükâfata ve mücazata kavuşturur. Zât-ı ahadiyyetine iltica edenleri muhafaza buyurur.

«İlâhî sensin ancak kâinatı eyleyen icâd»
«Senin zât-ı azînt'inden eder mahlûkun istimdad.»

«Ahmed Cemil»

فَوَقٰيهُ اللّٰهُ سَيِّـَٔاتِ مَا
مَكَرُوا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُٓوءُ الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾ اَلنَّارُ
يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ
اَدْخِلُٓوا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾ وَاِذْ يَتَحَٓاجُّونَ فِي النَّارِ
فَيَقُولُ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ
تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَص۪يبًا مِنَ النَّارِ
﴿٤٧﴾ قَالَ الَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا كُلٌّ ف۪يهَٓا اِنَّ اللّٰهَ
قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ
جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾
قَالُٓوا اَوَلَمْ تَكُ تَأْت۪يكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلٰى
قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دُعَٰٓؤُا الْكَافِر۪ينَ اِلَّا ف۪ي ضَلَالٍ
﴿٥٠﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(45) : Nihayet Allah O'nu yaptıklan hilelerin kötülüklerinden korudu. Firavundun kavmini ise azabın fenahğı kuşattı.

(46) : Âteş ki, onun üzerine sabahleyin ve akşamleyin arz olunurlar ve kıyamet kâim olacağı günde Firavun'un hanedanını azabın en şiddetlisine girdiriniz —denilir—.

(47) : An o vakti ki, âteş içinde birbirleriyle muhasemede bulunurlar. O vakit zayıf olanlar, ululanmış bulunanlara derler ki: Şüphe yok, biz size tâbi olmuş idik, şimdi siz bizi bir miktar âteşten kurtarabilir misiniz?.

(48) : Ululanmış olanlar da derler ki: Şüphe yok, bizler cümleten bunun —Bu azabın— içindeyiz. Muhakkak ki, Allah kullan arasında hükmetmiştir.

(49) : Ve *âteşte* olanlar, cehennemin bekçilerine der ki: Rab'binize dua edin, bizden birgün azabı hafifletsin.

(50) : Derler ki: Size Peygamberleriniz, açık açık mucizeler ile geliyermekte değil mi idiler? Derler ki: Evet.. —Bekçiler de— derler ki: O halde siz yalvarınız. Kâfirlerin duaları ise beyhude yere olmaktan başka değildir.

*

İ Z A H

(45) : Bu mübarek âyetler de o dua eden mü'min zâtın himaye-i ilâhiyyeye mazhar olduğunu, Firavun'a tâbi olanların da lâyık oldukları şiddetli bir azaba kavuştuklarını bildiriyor. Ve o kâfirlerin cehenneme atılınca birbirleriyle münakaşalarda bulunacaklarını ve muvakkaten olsun azaltılmasını isteyecekleri cehennem azabının asla azaltılmayacağım ve kendilerinin muaheze olunacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Nihayet Allah O'nu) O mü'min zâtı, o kâfirlerin dünyada (yaptıkları hilelerin kötülüklerinden korudu) onu Musa Aleyhisselâm ile beraber saha-i selâmete kavuşturdu. İbni Abbas Hazretlerinden rivâyet olunuyor ki, o zât, îmanım izhar edince Firavun onu öldürmek istemiş, o da kaçarak kurtulmuştu. (Firavun'un kavmini ise) O mel'un ile beraber ona tâbi olanları ise (âzabm fenalığı kuşattı) dünyada sulara gark oldular, ahirette ise cehennem âteşleri içinde ebediyen kalacaklardır.

(46) : Evet.. O dinsizleri kuşatan azap, bir (Âteş) dir (ki, onun üzerine sabahleyin ve akşamleyin arz olunurlar) onların ruhları öldükleri günden itibaren kıyamete kadar öyle vakit vakit âteşlere atılırlar. Yâni kabirlerinde bu suretle muazzep olurlar, (ve kıyamet kaim olacağı günde) cehennemin bekçilerine emrolunur ki: (Firavun'un hanedanını) yâni: Firavun'u da ona tâbi olanları da (âzabm en şiddetlisine girdiriniz) onları cehennem âteşleri içinde bırakınız, yanıp dursunlar. Bu âyet-d kerîme, azab-ı kabrin vuk'u bulacağına, bir delîl mahiyetinde bulunmaktadır.

(47) : Ey Resûl-i Zîşan!. (Ân o vakti ki:) Bir vesile-i ibret olmak üzere kavmine naklet o zamanı ki: (âteş içinde birbirleriyle muhasemede bulunurlar) Birbirlerini muaheze etmek isterler (o vakit zayıf olanlar) dünyada iken reislerine tabaiyet etmiş bulunanlar (ululanmış bulunanlara) kendilerini dünyadalarken büyük görüp riyasette bulunmuş olanlara (derler ki: Şüphe yok, biz size tâbi olmuş idik) sizin sözünüze uymuş, sizin izinizi takip etmiş idik (şimdi siz bizi bir miktar âteşten kurtarabilir misiniz?.) bize teveccüh eden azabın bir miktarını siz yüklenerek bizim yükümüzü hafifletebilir misiniz?. Biz bu azaba sizin yüzünüzden uğramış olduk, bütün sizin iğfalâtınıza kapıldık, şimdi bize biraz yardım etmeli değil misiniz!. Heyhat..

(48) : (Ululanmış olanlar da) O riyasette bulunan ve elleri altında bulunmuş olanları sapıttıran dinsizler de (derler ki: Şüphe yok, bizler cümleten) sizinle beraber (bunun) bu şiddetli âzabm (içindeyiz) eğer elimizden gelse kendimizi kurtarmaya çalışırız. Hayfa ki, buna imkân yok. (muhakkak ki, Allah kullan arasında hükmetmiştir.) Bu husustaki hükm-i ilâhîyi redde ve hikmet-i ilâhîye'ye muhalefete kimsenin kudreti ve salâhiyeti yoktur. Bizler de, sizler de bu azaba müstahik, bulunmuş olduk, şimdi bir kimse başkasının günâhını yüklenemez, onunla muaheze olunmaz. *

(49) : (Ve ateşte olanlar) Birbirlerinden bir fâide göremeyeceklerini anlayınca hepsi de (cehennemin bekçilerine) hazene-i cehîm denilen memurlara (der ki: Rab'binize dua edin) bizim için istirhamda bulunun (bizden bir gün) olsun bu cehennemin (azabını hafifletsin.) mâruz kaldığımız bu şiddetli azap, muvakkaten olsun biraz azalmış bulunsun.

(50) : O cehennem memurları da (Derler ki: Size) dünyada iken (Peygamberleriniz açık açık mucizeler ile gelivermekte değil mi idiler?.) size Allah'ın birliğini bildirmemiş, uhdelerinize düşen ubudiyet vazifelerini tebliğ etmiş bulunmuvorlar mı idi?. Ne için onlara tâbi olmadınız ne için bir takım şeytan tabiatlı kimselere uvdunuz da bövle bir cezaya müstahik bulundunuz?. O cehenenmdeki kâfirler de inkâra mecal bulunmadığı için (derler ki: Evet..) Bize Peveamberler geldi ilâhî hükmleri teblie ettiler. Fakat biz onları inkâr etmek cehaletinde bulunduk. O cehennem bekçileri de (derler ki: O halde) kendi cehaletinizi, denaefinıVi itiraf etmiş bulunuyorsunuz. Artık (siz yalvannız) beyhude yere temennilerde bulununuz. Biz öyle Allah'ı inkâr etmiş, Peygamberlerini tekzîb eylemiş kimseler hakkında dua etmeğe salâhivatdar değiliz. Zaten (kâfirlerin duaları î:<» hpvfctuîe vere olmaktan başka desildir) o duaları kendilerine hiç bir fâide vermez, artık dua zamanı geçmiştir. Dünya, ahiretin bir me'zraasıdır, bir insan "b" dünyada ne ekerse, ahirette onu biçer, onu düşürür. Küfrün' neticesi ise öyle bir ebedî azaptan başka değildir. Cenab-ı Hak. bunu bütün Peygamberleri vasıfaçivle kullarına bildirmiştir. Artık bu müthiş akıbeti düşünüp de. daha fırsat elde iken isîâh-ı hâl etmek icabetmez mi?. Neden küfr ve fesat üzere yaşanarak

beşeriyet için pek fena bir numune bulunulsun? Binaenaleyh öyle dinsizlerin müebbed bir surette muazzep olmaları, bir hikme't-i ilâhîyye muktezasıdır. Ve beşeriyet için bir intibah vesilesidir. Ve o kâfirlerin küfrlerinde isrâY edip durmalarına dâir olan kat'î ve daimî kararlarının bir mütekabil cezasıdır.

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَيَوْمَ يَقُومُ الْاَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ
مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾
وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنِي اِسْرَائِيلَ
الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾ هُدًى وَذِكْرٰى لِاُولِي الْاَلْبَابِ ﴿٥٤﴾ فَاصْبِرْ
اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ
رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٥٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي اٰيَاتِ
اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْ اِنْ فِي صُدُورِهِمْ اِلَّا كِبْرٌ
مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

MEAL! ÂIİSİ

(51) : Şüphe yok ki, biz elbette resullerimize ve îman edenlere dünya hayatında ve şahitlerin kaim olacakları günde yardım ederiz.

(52) : O gün kî, zâlimlere mazeretleri fâide vermez ve onlar için lanet vardır. Ve onlar için yurdun kötüsü vardır.

(53) : And olsun ki, Mûsa'ya sebeb-i ihtida olanı verdik ve İsrail oğullarına kitabı miras kıldık.

(54) : __o kitab— selîm akl sahipleri için bir hidayet ve bir mev'iza olmuştur.

(55) : Artık sabr et. Şüphe yok ki, Allah'ın vâ*di hakdır ve kusurun için mağfiret iste ve akşam ve sabah Rab'bine hamd ile teşbihte bulun.

(56) : Şüphe yok: O kimseler ki, kendilerine gelmiş bir kafi bürhan olmaksızın Allah'ın âyetlerinde mücadelede bulunurlar, onların sinelerinde kendilerinin yetişemeyecekleri bir böbürlenmeden başka bir şey yoktur. Sen hemen Allah'a sığın, şüphe yok ki, bihakkın işitici, görücü olan O'dur O.

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın Peygamberlerini ve şâir mü'minieri dünyada da, ahirette de nusretlere, nimetlere kavuşturacağını tebşir ediyor. Zâlimlerin ise ahirette mâzeretleri kabul edilmeyip lânete mâruz kalacaklarını bildiriyor. Peygamberler ile sâir mü'm inlerin nusret-i ilâhîyyeye nâiliyetlerine bir misâl olmak üzere Hazreti Mûsa ile O'na îman edenlerin nasıl bir hidayete, bir rehber-i hidayet olan kitaba nail olmuş olduklarını gösteriyor. Hâtemülmürselîn Hazretlerine de sabr etmesini tavsiye ederek O'nun hakkında da mevud olan nusret-i Üâhîyenin tecellî edeceğini tebşir ile o mübarek Peygamberi tesbîh ve tehmîde dâvet buyuruyor. Cenab-ı Hak'kın âyetlerine karşL mücadelede bulunan münkirlerin ise haîb ve hasır kalacaklarını, o gibi muzır kimselerin şerrinden emîn olmak için Hak Tealâ'ya iltica edilmesini tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ, Hazreti Mûsa'yı ve O'na îman eden zât-ı; Fir'avun'un ve onun kavminin mekrinden, suikastlerinden vikaye buyurmuştu, bu nîmet-i ilâhîyyesine şöylece işaret buyuruyor: (Şüphe yok ki, biz) yâni Zât-ı meali sıfatım (elbette Resullerimize ve îman edenlere) o Peygamberleri tasdik, onların tebliğ ettikleri din-i ilâhî'yi kabul etmiş bulunanlara (dünya hayatında) yardım ederiz onları pek parlak, kuvvetli hüccetler ile te'yid eyleriz, onları muvaffakiyetlere erdiririz, onların düşmanlarından intikam alırız, (ve şâhidlerin) Yâni: Kıyamet gününde meleklerin, Peygamberlerin ve bir kısım mü'minlerin nâs üzerine şahadet için (kaim olacakları günde) yâni yevm-i kıyamette de (yardım ederiz.) onları düşmanları üzerine her veçhile galip kılarız, o düşmanlardan intikam alırız.

Evet.. Cenab-ı Hak, Peygamberlerini ve hâlis mü'minleri her veçhile nusrete nail buyurmuştur. Meselâ: Nûh Aleyhisselâm'ı ve O'na îman edenleri necata erdirmiş, O'nu inkâr edenleri de Tufan, felâketine uğratmıştır. Dâvûd ve Süleyman Aleyhisselâm'ı da mülk ve saltanata nâil buyurmuş, düşmanlarım da kahr eylemiştir. Musa Aleyhisselâm ile O'na îman edenleri de selâmete erdirmiş, Fir'avun ile ona tâbi olanları da sular içinde mahv-ü perişan kılmıştır. Yahya Aleyhisselâm'ı ebedî saadete eriştirmiş O'nu şehit ettikleri dçin yetmiş bin kâfiri katle mâruz bırakmıştır, o zâtın intikamı alınmıştır.

Bizim Peygamber-i Zîşan'ımız da büyük nusretlere nail olmuş, Mekke-i Mükerreme'yi fethetmiş, din-i İslâm'ı âf âka neşre muvaffak olmuştur. O'na suikast eden kâfirler de kahr-ı ilâhîye uğramışlardır. Bu mübarek Peygamberlerin vesâir ehl-i îmanın uhrevî mükâfatlan ise elbette ki, her türlü tasavvurların fevkindedir.

§ Eşhad: Şahit mânasına olan şehit lâfzının cem'idir. Kıyamette bir çok şehadetler vuk'u bulacağı için o güne «Yevm-ü eşhâd» denilmiştir.

(52) : (O gün ki,) O kıyamet zamanı ki, (zâlimlere) zulme dalmış, hakkı bırakıp bâtılı iltizam etmiş, küfr ve şirke düşmüş kimselere (mazeretleri fâide vermez.) yâni: Onların makbul bir Özrü olamaz. Onların itizarları, bâtıl bir mahiyette olacağı için elbette ki, kabule şayan bulunamaz (ve onlar için lanet vardır) onlar o gün rahmet-i ilâhîyeden tard edilmişlerdir, her hayrdan mahrum bırakılmışlardır, (ve onlar için yurdun kötüsü vardır.) Onların daimî ikametgâhları cehennemdir, öyle müthiş bir âteş merkezidir.

(53) : (And olsun ki, Mûsa'ya) O Peygamber-i Zîşan'a (sebeb-i ihtida olanı verdik) O'nu dünyada mucizelere, sahifelere, şeriatlara nail kıldık (ve İsrail oğullarına kitabı miras kıldık.) Hazreti Musa'ya indirilmiş olan Tevrat, onların aralarında neslen ba'de neslin intişar edip durdu.

(54) : Evet.. O kitap (Selîm akl sahipleri için bir hidayet ve bir mev'iza olmuştur.) yâni: Saf bir kalbe, vehm ve taklit şaibesinden uzak hir akla sahip olan her kimse, o kitaptan müstefit olarak vahdaniyet-i ilâhîyeyi tasdik eder, selâmet yolunu takibe muvaffak olur.

(55) : (Artık) Ey Eşrefülhâlâik!. Sen de kavminin ezâ ve cefasma (sabret) Firavun'un ezasına Musa'nın sabr ettiği gibi. (şüphe yok ki, Allah'ın va'di baktır) Peygamberlerini nusretlere nail buyuracağına ait olan beyân-ı ilâhî, herhalde tahakkuk edecektir. Din-i islâm'ı îlâ, din düşmanlarını da imha buyuracaktır, (ve kusurun için mağfiret iste) Yâni: Terk-d evlâ olan bir şeyi hasbelbeşeriyye yapmış olduğundan dolayı veyahut senin hakkında ümmetinden sudur eden bâzı günahlardan dolayı Cenab-ı Hak'kın af ve setrini rica et veyahut bir günaha girmemek maksadiyle bir vazife-i .teabbüd olmak üzere istiğfarda bulunarak ümmetine bu veçhile de bir numune4 imtisal bulun (ve akşam Ye sabah

Rab'bine hamd ile teşbîhte bulun) yâni: Beş vakit namaza devamederek Haalık-ı Kerîm'ine hamd ve şükre müdavim ol.

(56) : Ve ey Resûl-i Zîşan!. (Şüphe yok o kimseler ki) Sana karşı hasmâne bir vaziyet alırlar (kendilerine gelmiş bir kati burhan olmaksızın) bir delile istinat etmeksizin mücerret kendi vâhî düşüncelerine binaen (Allah'ın âyetlerinde mücadelede bulunurlar) Kur'an-ı Kerîm'i inkâra, mucizat-ı Muhammediyeyi tekzibe cür'et gösterirler (onlann sinelerinde kendilerinin yetişëmeyecekleri bir böbürlenmeden başka bir şey yoktur) onlar, mücerret kibrlerinden dolayı risalet-i Muhammediyeyi inkâr ederler, bu hususta mücadelede bulunurlar. Onlar, o böbürlenmeleriyle Hazreti Muhammed'in nübüvvet ve risâletini bertaraf etmek arzusundadırlar. Fakat onlar bu arzularına asla nail olamayacaklardır. Allah Tealâ, onları zelil kılmıştır, (sen) Ey Hâtemülmürselîn!. (hemen Allah'a sığın) seni o himaye edecektir. Senin'hakkındaki fazl-ı ilâhî, pek büyüktür, (şüphe yok ki, bihakkın işitici) Bütün halkın sözlerini tamamen işitip bilen zât ve onların bütün yaptıklarını (görücü olan) zât, ancak (OMur) O Haalık-ı Azîm'dir. Evet.. (O) dur. O'na karşı hiçbir şey gizli kalamaz.

Deniliyor ki: Resûl-i Ekrem'e karşı mücadelede bulunanlar, Yehud taifesi idi. Diyorlardı ki: Tevratta mezkûr olan sahibimiz, sen değMsin. Belki, bizim sahibimiz, Mesih İbn-i Dâvûf tur. Yâni: Deccal'dır ki, âhır zamanda meydana çıkacak, onun saltanatı bahr ve berre baliğ olacak, onunla beraber nehirler akacak, o, Allah'ın âyetlerinden bir âyettir. Artık mülk, bize dönecektir. Cenab-ı Hak ise onları bu temennilerine «Kibr» ismi vermiş ve onların bu temennilerine eremeyeceklerini bu âyet-i celîlesiyle beyan buyurmuştur. Tefsir-i Ebussuut.

لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ
خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾
وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾
اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي اَسْتَجِبْ لَكُمْ اِنَّ
الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ
﴿٦٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(57) : Elbette ki, göklerin ve yerin yaradılışı, nâsin yaradılışından daha büyüktür. Velâkin nâsin bir çoğu bilmezler.

(58) : Kör olan ile görücü olan müsavî olmaz. Ve îman eden ve sâlih sâlih âmellerde bulunan kimseler ile kötülük yapan da —müsâvî değildir— Ne kadar az düşünüyorsunuz?.

(59) : Muhakkak ki, o saat elbette gelicidir, onda bir şüphe yoktur. Ve lâkin nâsin ekserisi îman etmezler.

(60) : Ve Rab'biniz buyurdu ki: Bana dua ediniz, sizin için icabet edeyim. Şüphe yok, o kimseler ki, benim ibadetimden kibrlenirler, onlar yakında zeliller oldukları halde cehenneme gireceklerdir.

***

(57) : Bu mübarek âyetler, kıyamet hayatini muhal görenleri red ve o kıyametin imkânını en kuvvetli bir deiîl ile teyid ediyor. Hak ile bâtılın, ehl-i îman ile ehl-i inkârın müsâvî olmayacaklarını bir misâl dle izah buyuruyor. Kıyametin herhâlde zuhura geleceğini haber veriyor. İnsanların Cenab-ı Hâk'ka duada, ibadette bulunmakla mükellef olduklarını beyan buyuruyor. Bu duadan kaçınanların zelilâne bir hâlde cehenneme gireceklerini ihtar buyurmaktadır. Şöyleki: Bir takım insanlar, ahiret hayatını nasıl inkâr edebilirler?. (Elbette ki, göklerin ve yerin yaradılışı) O muazzam, mütenevvî, o pürihtişam âlemlerin yoktan vücude getirilmiş olması, o âlemlerin ancak mahdut ve bilnisbe kolay bir şubesini teşkil eden (nâsin yaradılışından daha büyüktür.) Artık o kadar büyük âlemleri yaratmış olan bir Haalık-ı Azîmüşşan, insanları öldürdükten sonra tekrar yaratamaz mı?. Bunu hangi bir mütefekkir insan inkâr edebilir?. O hayatın vuk'u bulacağı ise taraf-ı ilâhî'den kat'î surette beyan buyurulmuştur. (velâkin) Ne kadar teaccübe şayan bir haleti ruhiyedir ki, (nâsin bir çoğu) bu hakikati (bilmezler) binıice münkirler vardır. Onlar, behaim kabilindendirler, bu husustaki hüccetleri nazara almazlar, kıyamet hayatını vesâireyi inkâr eder dururlar.

(58) : Evet.. O münkirler, o gafiller mânen görürdürler, en bariz hakikatları, göremezler. Artık öyle (Kör olan) bir şahıs (ile) o hakikatları, hüccetleri (görücü olan) herhangi bir basiret sahibi (müsavî olmaz) o kalp gözleri kör olanlar, Allah Tealâ'yı ve O'nun her şeye kaadir olduğunu inkâr ederler. Büâkis kalb gözleri açık olan hakikî münevver zâtlar ise Cenab-ı Hak'kı tasdik, O'nun kudret ve azametinin bîpayân olduğunu takdir ve itiraf eder dururlar. (Ve îman eden ve sâlih sâlih âmellerde bulunan kimseler ile) Öyle ubudiyet vazifelerini ifâya çalışan, Cenab-ı Hak'ka itaat eden muhterem kullar ile (kötülük yapan) emr-i ilâhîye muhalefet ederek günahları irtikâb eyleyen şahıs (da) müsavî değüdir. Evet.. Âlim ile câhil müsavî olmadığı gibi âbid zahit bir zât ile, fâsık bir kimse de elbette ki, müsâvî olamaz. Âbit bir zât, indallâh makbuldür, güzel bir istikbâle namzettir, fâsık bir şahıs ise şeref-i insaniyetten mahrumdur, korkunç bir akıbete mâruzdur, Azab-ı ilâhîye müstahiktir'. Ey insanlar!, (ne kadar az düşünüyorsunuz?) eğer bütün insanlar, akıllarını suiistimâl etmeyip de güzelce düşünseler, Hak Tealâ'nın varlığını, kudretini, asâr-ı hilkatini nazar-ı tefekküre alsalar gözleri önünde parlayıp duran o kadar hüccetlere rağmen içlerinden bir çokları öyle inkâra düşmez, küfr ve şirk dalgaları arasında mahv olup gitmezler.

(59) : (Muhakkak ki, o saat) O kıyamet günü, beşeriyetin yeniden hayata erip mahşere sevkedilecekleri zaman (elbette gelicidir) onun vukuu muhakkaktır (onda bir şüphe yoktur.) Bütün Peygamberler, bütün semavî kitaplar onu haber vermiştir. (Velâkin nâsin ekserisi îman etmezler.) O kıyametin vuk'ü bulacağını tasdik etmezler. Onların düşünceleri mahduttur, nazarları kasırdır, yanlış fikirlerinde İsrar eder dururlar, sonra da hiç tahmin etmedikleri vahîm akıbetlere kavuşurlar.

(60) : (Ve) Ey insanlar!. Bir kere kerîm mâbudunuzun kulları hakkındaki rahmetini, atıfetini düşününüz. Sizi selâmete ve saadete erdirmek için (Rab'biniz buyurdu ki: Bana dua ediniz) bana yalvarmız, bana ibadet ve taatte bulununuz (sizin için icabet edeyim) dualarınızı,, ibadetlerinizi kabul ederek sizi mükâfatlara nail buyurayım. (Şüphe yok, o kimseler ki, benim ibadetimden kibirlenirler) Cenab-ı Hak için secde-i ubudiyete kapanmazlar, mütekebbirâne bir halde yaşayarak ubudiyet vazifelerini ifâya tenezzül göstermezler, âbit ve zahit zâtlar ile istihzaya cür'et göstermek denaatinde bulunurlar (onlar yakında) ölür ölmez (Zeliller oldukları halde cehenneme gireceklerdir.) işte kibrin, ubudiyet vazifelerinden kaçınmanın müthiş neticesi!. Ne büyük bir tehdid-i ilâhî!. Binaenaleyh Allah Tealâ'nın himayesine, lûtf ve ihsanına nail olmak isteyen her kul için lâzımdır ki, duada, ibadette bulunsun, Cenab-ı Hak'ka arz-ı ubudiyeti kendisi için en büyük bir şeref telâkki etsin. Aksi takdirde «Sagirînden, ve dahirîn»den yâni: Hakîr, zelîl kimselerden olmuş olur.

§ Dua; Cenab-ı Hak'ka' yalvarmak, O'ndan af ve mağfiret taleb etmek en büyük bir vazifedir. Hazreti Aişe valdemizden şöyle rivayet olunuyor: Resûl-i Ekrem Sallâllahû Aleyhi Vesellem buyurmuştur ki: Dua, istiğfardan ibarettir. Ebu Hüreyre Radiallâhü Anh de Peygamber -Efendimizden şöyle rivayet etmiştir. Her kim Allah'a dua etmezse Allah ona gazap eder. Müaz îbn-i Cebel Radiallâhü Anh, Nebiyy-i Zîşan Efendimizden şöyle rivayet etmiştir: Kaderden hazer etmek bir fâide vermez velâkin dua, nazil olandan da, nazil olmayandan da fâide verir, artık siz duaya devamediniz. İbn-i Abbas Radiallâhü Anh'dan rivâyet olunan bir hadis-i şerif de şu mealdedir: İbadetin efdâli duadır. Kur'an-ı Mübîn'de dua lâfzı çok kere ibadet mânâsında müstameldir. Bir dua, müstecab olması için bir maslahat ve hikmete mukarin bulunmalıdır. Bu bir şarttır maahaza bir duanın müstecap olması için dua eden güzel bir i'tikadâ, güzel amellere sahip olmalıdır. Kâfirlerin duaları ise kendilerine bir fâide vermez.

اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا ف۪يهِ وَالنَّهَارَ
مُبْصِرًاۜ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ
شَيْءٍۢ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۘ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ
الَّذ۪ينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ
لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءً وَصَوَّرَكُمْ
فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ
رَبُّكُمْۚ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ الْحَيُّ
لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَۜ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ
رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(61) : Allah O zâttır ki, sizin için geceyi —karanlık— kıldı, içinde istirahat edesiniz diye ve gündüzü de gösterici kıldı. Şüphe yok ki, Allah nâs üzerine elbette fazl sahibidir. Velâkin nâsin ekserisi şükretmezler.

(62) : İşte O'dur, Rab'biniz olan Allah ki, her şeyin Haaîikıdır, O'ndan başka ilâh yoktur. O hâlde nasıl döndürülüyorsunuz?.

(63) : *İşte* Allah'ın âyetlerini inkâr eder olanlar, öylece döndürülür

(64) : Allah o zâttır ki, sizin için yeri bir ikametgâh, göğü de bir bina kıldı

ve sizi tasvir buyurdu, sonra suretlerinizi güzelleştirdi ve sizi temiz şeylerde» merzuk kıldı. İşte Rab'bİniz oîan Allah O'dur. İmdi âlemlerin Rab'bi olan Allah, ne kadar mukaddesdir.

(65) : Ebedî hayat sahibi olan O'dur. O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. Artık O'nun için dinde hulûs sahipleri olarak O'na duada bulunun. Hamd, âlemlerin Rab'bi olan Allah'a malısusdur.

* * *

İ Z A H

(61) : Bu mübârek âyetler de Allah Tealâ'nın haalıkiyetine, mâbudiyetine şehadet eden geceler ile gündüzlerin birbirini takibetmesindeki hikmet ve maslahatı bildiriyor. Cenab-ı Hak'dan başka haalikiyeti, ülûhiyeti, hayat-ı ebediyeyi hâiz bir zâtın bulunmadığını beyan buyuruyor. O Haalık-ı Kerîm'in yeri ve göğü ne için yaratmış olduğunu ve insanları nasıl bir güzel surete nâil ve tertemiz şeyler ile merzuk kılmış bulunduğunu beşeriyete hatırlatıyor. Bu kadar asar-ı kudrete ve nîmete rağmen birçok insanların*nankörlükte bulunduklarını ve öteden beri bu ilâhî âyetleri inkâr ederek hakkı kabulden yüz çevirmekte olduklarını beray-ı takbih haber veriyor. Ve bütün âlemlerin Rab'bi olan o Haalık-ı Bînazire hamd ve şükrde ve halisâne ibadette bulunmanın lüzumunu emr ve telkin buyurmaktadır. Şöyle ki: (Allah) bütün, sıfat-ı kemâl ile muttasif olan mâbud-i kerîm **(o zâtdır ki,) O** Haalık-ı Azîm'dir ki, ey insanlar!, **(sizin için geceyi)** Karanlık **(kıldı)** serin yaptı, bir uyku zamanı kılmış oldu **(içinde istirahat edesiniz diye)** vücude getirdi **(ve gündüzü de** gösterici **kıldı)** onu ziyadâr bir hâlde bulundurdu. Tâki, o, bir say ve gayret zamanı olsun, ticaretle sanatlarla, tahsil-i kemalât ile iştigâle elverişli bulunsun, **(şüphe yok ki, Allah, nâs üzerine elbette fazl sahibidir)** Kullarını böyle muhtelif zamanlara, mütenevvî nîmetlere nail buyurmaktadır. O'nun fazl-ü keremi, gayrı mütenahîdir. **(velâkin nâsin ekserisi şükretmezler)** o nail oldukları nîmetlerin kadrini takdir etmezler, onları kendilerine ihsan buyuran Haalık-ı Azîm'e karşı vazife-i şükrânı ifâya çakışmazlar, bîr kısmı bütün bütün nankörlükte bulunarak küfr ve şirk içinde yaşar durur.

(62) : **(İşte O'dur)** Beşeriyete mütenevvî nimetleri ihsan eden zât, o **(Rab'biniz olan Allah)** dır **(ki,) O (her şeyin, haalıkıdır)** bütün âlemleri, bütün nimetleri yoktan var eden, ancak O'dur.. **(O'ndan başka ilâh yoktur)** ülûhiyet ve mâbudiyet ancak O'na mahsustur **(o halde nasıl döndürülüyorsunuz?.)** O'na ibadet ve taati terkederek başkalarına tapınmaya, itaat göstermeğe nasıl cür'et. ediyorsunuz?. Bu ne kadar cehalet, ne kadar nankörlük!.

(63) : **(İşte Allah'ın âyetlerini inkâr eder olanlar)** Vahdaniyet-i ilâhîyyeye, kudret-i subhaniyeye şehadet eden hüccetleri, bir takım hilkat bedialarını tak-

dir edemeyen câhiller **(öylece)** zaman-ı nebevî'deki bir takım münkir, tefekkür-den mahrum şahıslar gibi tarik-ı hidayetten **(döndürülür)** bir burhana müstenit olmaksızın bir takım bâtıl, fâni şeylere tapınır durur.

(64) : **(Allah O zâttırki)** Ey insanlar!, **(sizin için yeri bir ikametgâh)** kılmıştır, O'nun üzerinde yaşarsınız, maişetinizi temin edersiniz, Onun her tarafında gezer durursunuz, (göğü **de bir binâ kıldı)** Bir müzeyyen kubbe mesabesinde bulundurdu, onu güneş ile, ay ile, yıldızlar ile nurlar içinde bıraktı, **o** vasıta ile geceler, gündüzler zuhura gelmektedir, beşeriyetin ihtiyacat-ı hayatiyesi temin edilmektedir, (ve) ey insanlar!. O Haalık-ı Hakîm **(sizi tasvir buyurdu)** sizi pek mükemmel bir tarzda, bir nizam ve intizam içinde yarattı, sizi pek güzel uzuvlara, mükemmel kuvvetlere nail kıldı **(sonra suretlerinizi güzelieştirdi)** sizi neşv-ü nemaya nâil buyurdu, iktisab-ı kemalâta müstait bulundurdu, sizi en güzel eşkâl ve şemaile nâiliyetle beynel halâyık mümtaz bir hâle getirdi **(ve sizi temiz şeylerden merzuk kıldı)** sizi çeşit çeşit mahsulâttan, lezîz lezîz mekülâttan, berr rak berrak sulardan müstefit buyurdu, **(işte Rab'biniz)** Veliyyi nimetiniz olan **(Allah O'dur)** sizleri öyle var eden, nimetlere nail buyuran Haahk-ı Kerîm Hazretleridir, (imdi) Bir kere düşününüz!, **(âlemlerin Rab'bi olan) O (Allah) o** Haalık-ı Azîm **(ne kadar mukaddesdir.)** ne kadar mübarektir, ne kadar mütealîdir, ne kadar kemâl sıfatîariyîe muttasiftir, bütün noksan sıfatlardan münezzehtir, bütün evsaf-ı ülûhiyeti hâiz olan, yalnız o mâbûd-i zîşandır. Artık O'ndan başkasına Haalıkiyyet. mâbudiyet vasıfları nasıl isnâd edilebilir?.

(65) : Evet.. **(Ebedî hayat sahibi olan O'dur) O** Haalık-ı Azîm, ezelîdir, ebedîdir, bütün âlemleri yaratan, bütün mahlûkatı besleyen ve ezcümle insanları okadar nimetlere nail buyuran ancak o Haalık-ı Kadîmdir **(O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur)** O'ndan başka mabûdiyet, Haâlıkiyet vasfını hiçbir kimse hâiz değildir, **(artık O'nun için dinde hulûs sahipleri olarak)** yalnız **(O'na)** o Haalık-ı Binazîre (duada) ibadette **(bulunun)** câlî ve hafi şirkten, başkalarına tapınmak denaetinden son derece sakının **(hamd)** zikri cemîl, bütün evsafi âliye ile iltisaf **(âlemlerin Rab'bi olan Allah'a mahsusdur.)** bütün kulların vazifesi, **o** Haalık-ı Azîmüşşan'a hamd ve senada bulunmaktır. O'na arz-ı ubudiyetle mübâhî olmaktır. İbn-i Abbas Raziyallahü Anh'dan mervîdir ki: Her kim «Lâilâhe illâllâh» derse onun arkasından hemen «Elhamdülillâhi Rabbilâlemîn» desin.

***

قُلْ اِنّ۪ي نُه۪يتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذ۪ينَ
تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَٓاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبّ۪ي
وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٦﴾
هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ
ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُٓوا اَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا
شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُٓوا اَجَلًا مُسَمًّى
وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذ۪ي يُحْي۪ي وَيُم۪يتُ فَاِذَا قَضٰٓى
اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(66) : Deki: Ben sizin Allah'tan başka yaşardıklarınıza ibadet etmekten nehy edildim, o vakit ki, bana Rab'bimden apaçık deliller geldi ve emr olundum ki, âlemlerin Rab'bi için teslim olayım.

(67) : O, o —Haahk-i Hakîm— dir ki: Sizi topraktan, sonra bir nutfeden, sonra da bir kan pıhtısından yarattı.. Sonra sizi çocuk olarak çıkarır, sonra kuvvetinizin tekâmülü çağma —erişesiniz— sonra ihtiyarlayasınız diye —sizi yaşatır— ve sizden bazınız daha evvel öldürülür ve muayyen olan zamana erişesiniz ve belki, akl erdiresiniz —diye böyle yapar—.

(68) : O, o -Haalık-ı Hakîm- dir ki: Diriltir ve öldürür velhasıl: O bir şeyi irade edince O'na ancak ol der, o da hemen oluverir.

İ Z A H

(66) : Bu mübârek âyetler de âlemlerin Rab'binden başkasına ibadetten Resûl-i Ekrem'in nehy edilmiş olduğunu bildiriyor. O Haalık-ı *Azîm'İR* insanları muhtelif hilkat mertebelerine kavuşturduğunu ve bu yaradılıştaki gaye-i hikmeti haber veriyor. Ve o Haalık-ı Hakîm'in bu mükevvenat üzerindeki pek büyük kudret ve tasarrufunu tasvir buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zîşan!. Sen müşriklere, o cahillere (Deki: Ben sizin Allah'tan başka yaşardıklarınıza) kendilerine dua edip tapınmakta bulunduğunuz putlara, heykellere (ibadet etmekten nehy edildim) öyle âciz, fâni şeylerden bir fâide beklenilerneyeceğinden haberdar oldum (o vakit ki bana Rab'bknden açık deliller geldi) Allah Tealâ'nm birliğine, şerik ve nâzirden münezzeh olduğuna dâir Kur'an-ı Mübîn'in âyetleri nüzul etti, naklî ve aklî hüccetler tevali edip durdu, (ve emrolımdum ki, âlemlerin Rab'bî için teslim olayım.) Bütün mahlûkatın Haalık-ı, mürebbisi olan Allah Teaîâ'nın emrlerine, nehylerine inkiyad edeyim, kemâl-i ihlâs ile O'nun dinine sarılayım.

(67) : (O) Zât-l ahadiyetinden başkasına ibadet etmekten nehy edilmiş olduğum mâbud-i Kadîm (O) Haalık-ı Hakîm (dir ki:) ey insanlar!, (sizi) Bidayeten pederiniz Hazreti Âdem itibariyle (topraktan) yarattı (sonra) sizi, silsile-i beşeriyeyi (bir nutfeden) meni denilen bir su parçasından validelerin rahimlerinde (yarattı) neşv-ü nemaya kavuşturdu (sonra sizi) o rahimlerden (çocuk olarak) yer yüzüne (çıkardı) saha-i hayata erdirdi, (sonra kuvvetinizin tekâmülü çağına) erisesiniz. Aklınızın, fikrinizin kuvvet bulacağı bir müddete, meselâ: Otuz yaşından kırk yaşma baliğ olasınız diye sizi muammer kılar (sonra ihtiyarlayasınız) sinnişeyhuhate kavuşasınız (diye) sizi yaşatır, uzunca bir müddet muammer eder, öyle muhtelif turlar geçirmiş olursunuz, (ve. sizden bazınız, daha evvel öldürülür) birnice kimselerin de daha sinni kemâle, ihtiyarlık çağına gelmeden lihikmetin ruhlan kabz edilerek kendileri ölüme mahkûm edilmiş olur. (ve muayyen olan zamana) ölüm vaktine veya kıyamet gününe (erişesiniz, ve belki akl erdiresiniz) bu muhtelif hayat safhalarını, bunlardaki hikmetleri, maslahatları düşünerek bununla vahdaniyet-i ilâhîyyeye .ye kudret-i subhaniyyeye istidlalde bulunasınız diye Cenab-ı Hak böyle yapar, kudret-i azîmesini, tasamıfat-ı bedi'asmı kullarına göstermiş olur.

(68) : Evet.. (O) Haalık-ı Kâinat Hazretleri (O) mâbud-i kerîm (dır kî,) dilediğini (diriltir) hayata nail eder t,ve) dilediğini (öldürür) hayattan mahrum bırakır (velhâsıl: O) hakîm, kadir olan Haalık-ı Zîşan (bir şeyi irâde edince) bir şeyin vücudunu veya âdemini takdir buyurmuş olunca (ona) o şeye (ancak oî der) yâni: Onun öyle olmasını hemen irâde buyuranca (o da hemen oluverir) bilâtevakkuf irade-i ilâhîyye veçhile zuhura gelir.

Böyle Kün = ol buyunılması, kudret-i ilâhîyye'nin sür'ati tesirini, mükevvenat üzerindeki nüfuz-i azîmini bir temsilden ibarettir. Yoksa ayrıca «ol» denil-

meşine lüzum yoktur. İşte insanların hayatları, mematları ve kıyamet gününün vukuu da bu cümledendir. Bunlar, irade-i ilâhîyyeniri teallûkuna bağlıdırlar. Ne zaman zuhura gelmeleri mukadder ise o zaman hemen zuhura gelirler. İşte kudret-i dlâhîyye, bu kâinatta böyle müessir bulunmaktadır.

*

الم تر الى الذين
يجادلون في آيات الله انى يصرفون ﴿٦٩﴾ الذين كذبوا بالكتاب
وبما ارسلنا به رسلنا فسوف يعلمون ﴿٧٠﴾ اذ الاغلال
في اعناقهم والسلاسل يسحبون ﴿٧١﴾ في الحميم ثم في النار
يسجرون ﴿٧٢﴾ ثم قيل لهم اين ما كنتم تشركون ﴿٧٣﴾ من دون
الله قالوا ضلوا عنا بل لم نكن ندعوا من قبل شيئا
كذلك يضل الله الكافرين ﴿٧٤﴾ ذلكم بما كنتم
تفرحون في الارض بغير الحق وبما كنتم تمرحون ﴿٧٥﴾
ادخلوا ابواب جهنم خالدين فيها فبئس مثوى
المتكبرين ﴿٧٦﴾

MEALİ ÂLM

(69) : Bakmadın mı o **kimselere ki, Allah'ın âyetlerinde mücadelede bulunurlar.** Nasıi döndürülüyorlar?.

(70) : O kimseler ki, kitabı ve kendisiyle Peygamberlerimizi göndermiş olduğumuz şeyi tekzîb ettiler, artık yakında bileceklerdir.

(71) : O zamanki, boyunlarında lâleler ve zincirler olarak şiddetle sürükleneceklerdir.

(72) : Sıcak su içinde, sonra âteş içinde bırakılıp yanacaklardır.

(73) : Sonra onlara denilecektir İd: Nerede sizin o şerik koştuklarınız şeyler?. -

(74) : Allah'ın berisinden diyeceklerdir ki: Bizden gâib oldular. Belki biz evvelce bir şeye ibadet etmiş' olmadık. İşte Allah, kâfirleri böylece sapıklığa düşiifür.

(75) : Sizin bu cezanız, yerde haksız yere pek fazla sevinir olmanızdan ve çok güvenir bulunmanızdan dolayıdır.

(76) : Cehennemin kapılarından orada ebedî kalıcılar olmak üzere giriniz. Artık mütekebbir olanların ikametgâhı ne fena!.

İ Z A H

(69) : Bu mübarek âyetler de ilâhî âyetlere karşı mücadelede bulunanların şayan-ı teaccüp hâllerini teşhir ediyor. Onların pek müthiş olan uhrevî vaziyetlerini ihtar buyuruyor. Onların tevbîh ve tebkît için nasıl bir suale mâruz kalacaklarını gösteriyor. Onların bâtıl şeylere tapınmış olduklarını anlayarak kendi cinayetlerini inkâra kalkışacaklarını bildiriyor. Artık onların dünyadalarken müşrikane bir tarzda yapmış oldukları hareketlerinden dolayı ebedî surette müthiş cehenneme atılacaklarını ilân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Peygamber-i Âlişan!. (Bakmadın mı) ne kadar teaccübe şayandır (o kimselere ki) o münkirlere ki, onlar, haksız yere kendi bâtıl kanaatlerine tâbi olarak (Allah'ın âyetlerinde) Kur'an-ı Azîm gibi vesair semavî kitaplar, eserler gibi hakikatleri, ulviyyetleii pek vâzih şeyler hakkında (mücadelede bulunurlar) onların o pek yüksek, parlak mahiyetlerini inkâra cür*et gösterirler. Ne âcib hâl!. Onlar (nasıl) ne veçhile o mukaddes âyetleri tasdikten (döndürülüyorlar?.) Onlar ne kadar muzlim bir hâlet-i ruhiye içinde yaşıyorlar?. Halbuki, birnice deliller, o âyetlerin sıhhatine, ulviyyetine şehadet edip durmaktadır, hiç bir selîm akl onları tasdikten kaçminaz.

(70) : (Artık o kimseler ki,) Kur'an-ı Mübîn gibi bir ilâhî (kitabı ve kendisiyle Peygamberlerimizi göndermiş olduğumuz) herhangi bir (şeyi) bir sahâfe-i semaviyeyi, hangi bir dinî meseleyi, hangi bir muçize-i nebeviyeyi (tekzîb ettiler) onun hakkaniyetine kail olmadılar (artık) onlar (yakında bileceklerdir.) o inkârları yüzünden ne kadar azaplara mâruz kalmış olacaklarım anlayacaklardır.

(71) : Evet.. Bileceklerdir, o verilen haberin doğruluğunu anlayacaklardır <o zamanki:) Boyunlannda (lâleler ve zincirler olarak şiddetle sürükleneceklerdir) ceheaneme sevkolunacaklardır.

§ Yüshabun; Şiddetle, unf ile geçilecekler, cereyana tâbi tutulacaklar demektir.

{12) : Evet.. Onlar {Sıcak su içinde) yâni: Cehennemin yakıcı suları içinde (sonra âteş içinde bırakılıp yanacaklardır) tennur içinde odunların yanıvermeleri gibi onlar da cehennem içinde yanıp duracaklardır.

§ Yüscerun; Yuhrekun; Yâni, âteş içinde kalıp tutuşup yanacaklardır.

(73) : (Sonra onlara) O cehenneme atılan kâfirlere tevbîh için, başlarına kalkmak için (denilecektir ki: Nerede sizin o şerik koştuklarınız şeyler?.) dütiyada ften Cenab-ı Hak'ka ortak tanıdığınız putlarınız nerede kaldılar?. Şimdi sizi gelip kurtarsalar ya!. Ey ahmaklar!. Ne diye siz, öyle âciz, fâni şeylere tapındınız?

. Böyle bir tevbîh ve tebkiytin vukuu, kat'î olduğu için bu hâdise, mazi sigasiyle: «Kile = dindi» diye beyân olunmuştur.

(74) : Evet.. (Allah'ın berisinden) O Haalık-ı Azîm'in gayrı, onun âciz, fâni birer mahlûku olan putlara, Fir'avunlar gibi kâfir insanlara tapıyor idiniz, şimdi onların ne olduklarmı anladınız mı? Onlar da (diyeceklerdir ki:) o kendilerine dünyada iken taptıklarımız şimdi bu ahiret âleminde (bizden gaip oldular) zayi olup gittiler, onlardan umduğumuza nail olamadık (belki biz evvelce bir şeye ibadet etmiş olmadık) yâni: Şimdi anlıyoruz ki, kendisinden bir fâide beklenilen bir şeye' ibâdet etmemişiz, öyle fâidesiz şeyleri beyhude yere kendimize mâbud ittihaz etmişiz, bu bize şimdi malum oldu. Yahut onlar son derece bir haşyet içinde kalacakları için oputlara ibadette bulunmuş olduklarını inkâr edeceklerdir. Bu inkâr, o putlar ile muvaceheleri icra edilmeden evvel vuku bulmuş olacaktır. (işte Allah kâfirleri böylece sapıklığa düşürür.) Herhangi bir asırda yaşamış olurlarsa olsunlar nihayet kâfirlerden her biri, böyle müthiş bir akıbete mâruz kalacaktır.

(75) : Sonra kıyamette o kâfirlere denilecektir ki: (Sizin bu cezanız) Bu mâruz kaldığınız şiddetli azap sizin (yerde ^haksız yere pek fazla sevinir) küfrü ve mâsiyetleri bir zevk ve inşirah içinde irtikâb eder (olmanızdan ve çok güvenir) kendi inançlarınızın doğruluğuna mağrur onunla mübahî bulunur (bulunmanızdan dolayıdır.)

§ Tefrehun: Ziyadece sürura, sevince dalmış bulunursunuz, demektir.

§ Temrehun: Genişçe bir tekebbürde, pek şiddetli bir süruru içinde bulunursunuz manasınadır.

(76) : O münkirlere denilecektir ki: Sizin için (Cehennemin) yedi kısma ayrılmış olan (kapılarından orada) cehennemde (ebedf kalıcılar olmak üzere giri-

niz) sizlere lâyık olan yer bu cehennemdir, **(artık mütekebbir olanların)** dünyada iken hakkı kabul etmeyenlerin, vahdaniyet-i ilâhîyyeyi tasdikten, Peygamberlerine itaatten ayrılıp cahilane bir gurura düşmüş bulunanların **(ikametgâhı ne fena!.)** işte ey münkirler!. Sizin ikametgâhınız, bu pek fena olan cehennemdir.. İşte küfrün ebedî cezası, böyle pek müthiştir. Artık bu pek korkunç akıbeti, daha dünyada iken düşünmelidir.

*

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ
الَّذ۪ي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾
وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا
عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ
اَنْ يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ فَاِذَا جَٓاءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ
وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ
الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ ف۪يهَا مَنَافِعُ
وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً ف۪ي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ
تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾ وَيُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ فَاَيَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(77) : Artık sabret. Allah'ın va'di, şüphe yok ki, hakdır. Onlara olan va'dintizin bâzısını sana göstereceğiz veya senin ruhunu alacağız, nihayet bize döndürüleceklerdir.

(78) : And olsun ki, senden evvel de Peygamberler gönderdik. Onlardan bir kısmının kıssasını sana bildirmiştik ve onlardan sana kıssaşını bildirmediklerimiz de vardır ve bir Peygamber için Allah'ın izni olmadıkça bir mucize getirmek —kabil— olamaz. Allah'ın emri gelince de hak ile hükmolunmuş olur ve bâtılı ihtiyar etmiş olanlar ise o zaman hüsrana uğramıştır.

(79) i Allah, o —zât-ı Akdes— dir ki: Sizin için dört ayaklı hayvanları yarattı. Onlardan bir kısmına binesiniz ve onlardan yiyesiniz diye —-onları vücude getirdi—.

(80) : Ve sizin için onlarda menfaatler vardır ve onların üzerinde göğüslerinizdeki bir hacete erişmeniz için ve onların üstüne ve gemilerin üstüne yükleniyorsunuz.

(81) : Ve size âyetlerini gösterir. Artık Allah'ın hangi âyetlerini inkâr edersiniz?.

İ Z A H

(77) : Bu mübarek âyetler, Resûi4 Ekrem'e kavminin tekzibine, ezasına karşı sabretmesini emr ve O'nun mevud olan nusrete nâil olacağmı tebşir ediyor. Peygamberan-ı Zîşan'dan bir kısmının kısselerine işaret buyuruyor. Her Peygamberin ancak izn-i ilâhî ile mucizelerini ibraza muvaffak olduğunu ve mukadder vakit gelince münkirlerin müzmahil olacağmı haber veriyor. Allah Tealâ'nın varlığına, birliğine delîl olan mütenevvî nakil ve gıda vasıtalarına nazarları celb ve daima gösterilmekte olan kudret eserlerini inkâra mecal bulunmadığını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselîn!. (Artık sabret) O bir takım kimselerin mücadelelerine, inkârlarına ehemmiyet verip üzülme. Çünki (Allah'ın va'di, şüphe yok ki: haktır) seni iki âlemde de nusrete nail buyuracağına dair olan va'di ilâhî, herhalde zuhura gelecektir, (onlara) O münkirlere ait (olan va'dimizin bazısını elbette sana göstereceğiz.) onlar, katle, esarete, mağlûbiyete giriftar olacaklardır (veya senin ruhunu alacağız) onların tamamen mağlûbiyete, helake mâruz kalmalarından evvel, sen dünya hayatını terketmiş bulunacaksın. Fakat onlar yine lâyık oldukları cezalara kavşacaklardır. Evet.. Onlar (nihayet bize döndürüleceklerdir.) kıyamet gününde jnahkeme-i ilâhîyyeye sevkedileceklerdir. Dünyadaki amellerine göre cezaya, şiddetli bir intikama tâbi tutulacaklardır. Artık, onlar o günü düşünsünler.

(78) : (And olsan ki) Ey EşrefüThalayık!. (senden evvel de Peygamberler gönderdik) İmam-ı Ahmed'den rivayet olunduğu üzere bu zâtların âdetleri yüzyirmi dört bindir. Bunlardan Resul olanlar, üçyüz onbeş zâttır. Bir rivayete gö-

re seksen bin Peygamber, Beni İsrâil'den, kırk binde şâir nâstan ba's olunmuştur. **(onlardan)** O Peygamberlerden (bir kısminin kıssasını sana bildirmiştik) Kur'-an-ı Mübîn'de bu zâtlardan yirmi beşine dâir bilgi verilmiştir, (ve onlardan sana kıssasını bildirmediklerimizde vardır) Bütün bu Peygamberler, din-i ilâhîyi neşre çalışmış, birçokları kavimlerinin inkârlarına uğramış nice eziyetlere katlanmışlardır. Artık Ey Hâtenıülmürselîni. Sen de onlar gibi eziyetlere mâruz kalıyorsun, fakat sabret!. Bunun neticesi büyük bir mükâfattır, (ve **bir** Peygamber için Allah'ın izni olmadıkça bir mucize göstermek) Bir harika ibraz etmek kabil (olamaz) Çtinki mucize ve sair âyetler birer hikmet ve maslahata müstenittir. Bu ise ilm-i ilâhî'ye, takdir-i subhaniye muhavveldir, muktezay-ı hikmete göre mucizeler ve saire zuhura gelir (Allah'ın emri gelince de) münkirler hakkındaki azab-ı ilâhî'nin vakti hulul edince de (hak ile hükm olunmuş olur) adalet-i ilâhîyye tecellî eder, Peygamberler ile onlara îman edenler necata ererler, **(ve bâtılı** ihtiyar etmiş olanlar ise **o** zaman hüsrana uğramıştır.) Peygamberlere isyan edip küfr ve şirke düşmüş olanlar da lâyık oldukları azaba tutulmuş bulunurlar.

(79) : (Allah o) Zât-ı Akdes (dir ki, **sizin için dört ayaklı hayvanları yarattı)** ve develer gibi pek fâideli şeyleri vücude getirdi (onlardan **bir kısmına binesiniz)** onların vasıtasiyle yollarınızı takibedesiniz (ve onlardan yiyesiniz diye) onları öyle yaratmış oldu. Onlar ne büyük birer nimettir. İnsanlar bu nîmetlerin şükrünü ifâya çalışmalı değil midirler?.

(80) : (Ye sizin **için** onlarda) O hayvanlarda başka başka **(menfaatler vardır)** onlarm sütlerinden, derilerinden de istifade edersiniz (ve **onların üzerinde** gÖğüslerinizdeki **bir hacete** erişmeniz için) hangi bir arzunuzu, iktisadî menfaatlerinizi temin için yolları takibedip durursunuz. Evet., (ve **onların** üstüne ve **gemilerin** üstüne yükleniyorsunuz) öyle mütenevvî nakil vasıtalarından istifade ediyorsunuz. Bunlar ne kadar büyük birer ihsan-ı ilâhîdir. İşte bugünkü tayyareler, şimendiferler vesaire de bu cümledendir.

(81) : (Ve) O Haahk-ı Kerîm, ey insanlar!, (size) Vakit vakit **(âyetlerini** gösterir) muazzam kudretine, bînihaye rahmetine ait eserleri vücude getirir, bunları keşfe insanları muvaffak kılar, bunları her zaman görür durursunuz. İşte vakit vakit keşfedilen, istifâde sahasına çıkarılan mütenevvî nakil vasıtaları, muhabere âletleri, şömendöfer'ler vesaire **(artık)** ey insanlar!. **(Allah'ın hangi âyetlerini inkâr edersiniz?.)** Bütün beşeriyeti muhit olan bu âlemdeki her zerre bir bedîa-i kudrettir, her eser bir âtıfet-i ilâhîyyedir. Bu zahir, bahir nîmetler inkâr kabil raidir?. Bu kadar lâtif, mütenevvî, faidebahş eserlere nail olduğunuz halde bunları size ihsan buyuran Haalık-ı Kerîm'e arz-ı ubudiyette, vazife-i şükranı ifâda bulunmanız icabetmez mi?. Hiç nankörlüğün cezasını düşünmez misiniz?.

⁂

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا
فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ
رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ
مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨٣﴾ فَ
آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ
يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي
قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

3MEÂLİ ÂLİSİ

(82) : Yeryüzünde hiç dolaşmadılar mı ki, bir bakıversinler, kendilerinden evvelkilerin akıbetleri nasıl olmuştur. Onlardan daha ziyade idiler ve kuvvetçe ve yeryüzünde eserler itibariyle daha şiddetli idiler. Fakat onlara kazanır oldukları şey faidebahş olmadı.

(83) : Vaktaki, onlara Peygamberleri zahir mucizeler ile geldi, kendi yanlarındaki bilgiden olan ile ferahlandılar ve onları kendisiyle isühzâda bulundukları şey, şiddetle ihata etti.

(84) : Vaktaki, bizim azabımızı gördüler, dediler ki: Allah'a, O'nun birliğine îman ettik ve kendisiyle müşrikler olduğumuz şeyleri inkâr eyledik.

(85) : Artık onlara bizim azabımızı gördükleri zaman Sman etmeleri bir fâide vermiş olmadı. —Bu— Allah'ın kulları hakkında carî olan âdetidir. İşte kâfirler orada helake uğramış oldu.

İ Z A H

(82) : Bu mübarek âyetler de asr-ı saadetteki münkirleri tehdid için onlardan daha varlıklı olan eski münkir kavimlerin pek elîm ahvâl-i tarihiyeleririi ihtar ediyor. O eski kavimler ki, Peygamberlerinin gösterdikleri mucizeleri inkâr etmiş, kendilerinin zan-ı cahilanelerine bir kıymet vererek onunla mübahî bulunmuş, bilâhara başlarına bir sünnet-i ilâhîyye muktezası olan azab-ı ilâhî gelince kendi dinsizliklerini anlayarak tevbekâr olmak istemişlerse de artık o tevbenin kendilerine bir faidebahş olmadığını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: O ilâhî âyetlere karşı mücadelede bulunan Kureyş müşrikleri, (yeryüzünde hiç dolaşmadılar *mı* ki, bir bakıversinler) ibret alsınlar, halbuki, onlar Şam ve Yemen gibi beldelere daima gidip gelmekte, eski kavimlerin harab olmuş yurtlarını görmektedirler. O yurtlara bir nazar-ı tefekkürle bakmalı değil midirler?, (kendilerinden evvelkilerin akıbetleri nasıl olmuştur) O eski kavimler, ne şiddetli felâketlere uğramışlardır. O eski kavimler ki (onlardan) o sonraki müşriklerden nüfusca, malca (daha ziyade idiler) büyük bir. varlığa sahip bulunuyorlardı, (ve kuvvetçe ve yer yüzünde eserler itibariyle daha şiddetli idiler) daha büyük ordulara mâlik bulunuyorlardı ve pek muhteşem, muhkem binaları, kal'aları, köşkleri var idi (fakat onlara kazanır oldukları şeyler faidebahş olmadı) onlara yüz gösteren azabı, felâketi bertaraf edemedi, hepsi de mahv ve perişan olup gittiler.

(83) : Evet.. (Vaktaki, onlara) O münkir kavimlere (Peygamberleri zahir mucizeler ile geldi) kendilerinin taraf-ı ilâhîden gönderilmiş birer Peygamber-i Zîşan olduklarını vazih burhanlar ile isbat ettiler, o münkirler ise (kendi yanla-
4 ıradaki bilgiden olan ile ferahlandılar) kendi zu'mlarınca bir ilm kabilinden olan birtakım hurafelere, şüphelere dayanarak o Peygamberleri inkâra devam eylediler. Meselâ: Bizi dehrden başkası helak etmez, dediler, toz toprak kesilmiş olan kemikleri kim diriltebilir diyerek kendi bâtıl kanaatlerini teyide çalışmak istediler, o mübarek Peygamberler ile istihzada bulunmak denaetini irtikâb eylediler.

Diğer bir tevcihe göre de o Peygamberler, kendi yanlarındaki ilm kabilinden olan şeyler ile ferahlandılar. Onlar, vahy-i ilâhîye mazhar olmuş, kendilerinin güzel bir akıbete nail olacaklarını bilmiş, kendilerini inkâr edenlerin de nihayet helake mâruz kalarak nasıl muazzep olacaklarına vâkıf bulunmuş, bu bilgileriyle kalben inşirah içinde yaşamışlardı, (ve onları) O münkirleri ise (kendisiyle istihzada bulundukları şey) o Peygamberlerin haber vermiş oldukları va'di ilâhî, azab-ı nagehânî (şiddetle ihata etti.) her taraflarını kuşattı. Artık kendi cehaletlerini, hamakatlarını ancak o zaman anlamış oldular.

(84) : Evet.. O münkirler (Vaktaki, bizim azabımızı gördüler) kendilerine teveccüh eden pek şiddetli bir kahr-ı ilâhîyi müşahede ettiler, (dediler ki: Allah'a, O»nun birliğine îman ettik) artık O'na başkasını şerik ittihaz etmeyiz (ve kendi-

siyle müşrikler olduğumuz şeyleri) o bâtıl mâbudları şimdi (inkâr eyledik) onların ulûhiyeti haiz olmadıklarını şimdi anladığımız için onları terk ediverdik. Heyhat ki!. Artık bu îmanları şayan-ı kabul değildir.

(85) : Allah Tealâ'da buyuruyor ki: (Artık onlara bizim azabımızı gördükleri zaman îman etmeleri bir fâide vermiş olmadı) çünki, böyle bir îman ızdırarîdir, gayba âit, ihtiyara mukarin, dinî bir delile müstenit değildir, (bu) Böyle azabı müşahede anındaki îmanın kabul edilmemesi (Allah'ın' kulları hakkında carî olan âdetidir.) öyle birçok hüccetlere, vazih burhanlara rağmen vahdaniyet-i ilâhîyyeyi tasdik etmeyip bir takım âciz, fâni şeylere tapmakta bulunmuş kavimlerin başlarına azab-ı ilâhfnin teveccüh ettiğini gördükleri zamanmdaki îmanları, tevbeleri makbul değildir. Bu husustaki sünnet-i ilâhîyye böyle mütecellî bulunmuştur, (işte kâfirler orada) öyle başlarına azabın geldiği yerde ve o azabın teveccüh ettiği zamanda hemen (helake uğramış oldu.) Artık nedametleri kendilerine bir faide vermiş olmadı. Çünki îman için muayyen olan zaman, artık geçmiş bulunuyordu. Binaenaleyh her mükellef insan için lâzımdır ki, daha fırsat elde iken mütenebbih olsun, kusurlarından dolayı tövbe etsin, âtıfet-i ilâhîyyeye iltica ederek din-i ilâhî dairesinde yaşamaya çalışsın. Böyle bir muvaffakiyyete nâiliyeti daima kerim mabudumuzdan niyaz ederiz.

⁂

İFUSSILET SÛRESİ

Bu mübârek sûre de Mekke-i Mükerreme'de nâzil olmuştur. Elli dört âyet-i kerîmeyi ha'vidir. Bir ünvânı da «Sûre-i Secde»dir. Diğer bir unvânı da «Sûre-i Mesabîh»dir. Ha, Mim harfleriyle başlayan sûrelerin ikincisi olduğu için bir unvânı da «Sûre-i Hamim»dir. Başlıca mündericatı şunlardır:

(1) : Mü'min Sûresinin âhırında kâfirlere karşı yapılan tehdidi diğer bir nevi tehdid ile teyid ve tafsil etmek.

(2) : Evsaf-ı âliyesi beyan olunan Kur'an-ı Mübîn'i kabulden kaçınan müşriklerin müstahik oldukları cezaları ve bazı kavimlerin başlarına gelmiş olan felâketleri ihtar.

(3) : Allah Tealâ'nm varlığına, birliğine ve kudretine, ihate-i ilmine dair âfaktakİ ve enfüsteki müteaddit delilleri irad.

(4) : İnsanların varlıkları zamanındaki mütekebbirâne vaziyetlerine ve bir musibet anındaki tezarru ve niyazlarına işaret.

(5) : Kur'an-ı Mübîn hakkındaki yanlış telâkkileri red, O'nun nasıl bir şifâ ve rahmet vesîlesi olduğunu beyan ve nüzulûndeki hikmet ve maslahata nazarları celb.

(6) : Kâfirlerin kıyamet hakkmdaki inkârlarını red ve o âlemde mü'minlerin nail olacakları kerametleri ve nîmetleri beyan.

(7) : Haalık-ı Kâinat'ın asâr-ı kudretine nazarları celb, müstakim olan mü'minlerin ahlâkım ve dünyevî ve uhrevî mevkilerini senâ ve münkirlerin şeamet-i ahvâlini teşhir.

☘

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ بَش۪يرًا وَنَذ۪يرًا فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾
وَقَالُوا قُلُوبُنَا ف۪ٓي اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَٓا اِلَيْهِ وَف۪ٓي اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا
وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(1) : Ha, Mim.

(2) : Esirgeyen, merhamet buyuran zât tarafından indirilmiştir.

(3) : Bir kitaptır ki, bilecekler olan hangi bir kavim için arapça bir Kur-an olmak üzere âyetleri tafsil olunmuştur.

(4) : Müjdeleyici ve korkutucu olarak—indirilmiştir—. Fakat onların çoğu yüz çevirmişlerdir. Artık onlar dinlemezler.

(5) : Ve dediler ki: Kendisine bizi davet ettiğin şeyden bizim kalplerimiz örtüler içindedir. Ve bizim kulaklarımızda bir ağırlık vardır. Ve bizim aramızdan ve senin arandan bir perde vardır. Artık sen —kendi dinine göre— amel et. Şüphe yok ki, biz de —kendi dinimize göre— amel edicileriz.

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'an-ı Azîm'in beşeriyeti islâh ve i'lâ için nazil olmuş olan bir kitab-ı "hikmet karin olduğunu bildiriyor, öyle mufassal âyetleri hâvi oİ3n ulvî bir kitaba karşı birçok kimselerin nasıl muhalif bir cephe aldıklarını teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ha, Mim) bu kelimeye dâir malûmat, bundan evvelki sûrenin bidayetinde verilmiştir. Maamafrh bir tevcîhe göre buyurulmuş oluyor ki: Bu ismi hâvi olan bu sûre veya bu sûreyi câmi bulunan Kur'an-ı Mübîn.

(2) : (Esirgeyen, merhamet buyuran) Yâni: Kulları hakkında himayesi, merhameti mebzul bulunan (zât tarafından) bir Haahk-ı Kerîm canibinden (indirilmiştir) Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'a vahyen ihsan buyurulmuştur.

(3) : O indirilmiş olan Kur'an-ı Mübîn, (Bir kitaptır ki, bilecekler olan) O'nun beyanatını anlayıp takdir eden, ilm ve irfana mâlik bulunan (hangi bir kavim için arapca bir Kur'an olmak üzere) en geniş en fasih olan arap lûgatiylc (âyetleri tafsil olunmuştur.) O'nun o mübarek âyetleri, dinî vazifelere, hükmlere, meVizalare ve saireye ait birçok beyanat-ı hâvi bulunmuştur.

(4) : Evet.. O'nun o pek fâideli âyetleri (Müjdeleyici ve korkutucu olarak) indirilmiştir. Ehl-i îmanı cennetler ile, eltaf-ı ilâhîyyeye nâiliyetle tebşir etmektedir. Dinsizleri, ilâhî hükmlere muhalefet edenleri de elîm bir azap ile korkutmaktadır, beşeriyeti uyandırmak bir selâmet ve saadet yoluna sevketmek için öyle binlice tergîb ve terhîbe âit âyetleri hâvi bulunmaktadır, (fakat onların çoğu) İnsanların bir nice gafil, küfr ve şirke mübtelâ güruhu, o Kur'an-ı Mübîn'in beyanatını kabul etmeyip O'ndan (yüz çevirmişlerdir) O pek fâideli beyanatı takdir edememişlerdir, (artık onlar dinlemezler.) O ilâhî kitabın o mahz-ı hikmet olan beyanatını âkilâne, münsifâne, mütefekkirâne bir surette dinleyip anlamak istemezler, kendi cehaletlerinde devam edip durmak isterler.

(5) : Evet.. Onlar, o kitab-ı Mübîn'in beyanatmı dinlemediler (Ve) bilâkis (dediler ki:) Ey Peygamberlik iddiasında bulunan zât!, (kendisine bizi davet ettiğin şeyden) Allah'ın birliğine inanmaktan, atalarımızın yollarım terk etmekten (bizim kalplerimiz örtüler içindedir) biz senin o husustaki beyanatmı güzelce telâkki edecek bir durumda değiliz, (ve bizim kulaklarımızda bir ağırlık vardır.) senin sözlerini işitip kabul etmemize bir mania teşkil ediyor (ve bizim aramızdan ve senin arandan bir perde vardır) her iki taraftan birer perde vardır ki, sana mülâki olmamıza, senin dâvetine icabet etmemize mâni olmaktadır. O müşrikler, bir müstehziyâne maksatla böyle üç türlü mânla dermeyan etmişlerdir ye kendi muhalefetlerini ibraz ederek demişlerdir ki: Ey Peygamber!, (artık sen) Kendi dinine göre (âmel et) dilediğin gibi harekette bulun (bizde) kendi dinimi-

ze, kendi arzumuza göre **(âmel edicileriz.)** biz kendi yolumuzu terk ederek sana tâbi olmayız.

§ Ekinne; Örtü, sütre mânâsına olan «Kinan» lâfzının cem'idir.

§ Vakr: da kulaktaki ağırlık, sağırlık demektir.

Deniliyor ki: Bu âyet-i kerîme'de iddiaları beyan olunan kimseler, Ebu Cehl ve Onunla beraber olan Kureyş'ten bir cemâat idi. Resûl-i Ekrem onlara demişti ki: Ne için islâmiyeti kabul etmiyorsunuz ki, araplâra seyadette bulunasınız?. Onlar da demişlerdi ki: Yâ Muhammedi. —Aleyhisselâm— Biz senin ne dediğini anlamıyoruz, işitmiyoruz, bizim kalplerimizin üzerinde perdeler var. Ebu Cehl bir bez parçası almış, onu kendisiyle Resûl-i Ekrem arasına uzatmış da demiş ki: Yâ Muhammed!. —Aleyhisselâm— bizim kalblerimiz, senin davet ettiğinden örtüler içindedir. Kulaklarımızda da bir sağırlık vardır ve aralarımızda bir hicab vardır. Fakat Ebu Cehl'in bu iddiasına rağmen ertesi gün onlardan yetmiş zât gelerek Yâ Resulallâh!. Bize islâmiyeti telkin et demişler. Resûl-i Ekrem de, islâmiyeti telkin edince hemen müslüman olmuşlardı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz tebessüm buyurmuş, Elhamdülillah, dünkü gün kalblerinizin örtülü olduğunu zu'm ediyordunuz, bugün ise müslüman oldunuz, demiş, onlar da demişler ki: Yâ Resulallâh!. Bizler dünkü gün vallah yalan söylemiştik, eğer öyle olsa idi biz asla hidayete eremezdik velâkin Allah Tealâ sâdıktır, ganîdir, kullar ise yalan söylerler, o Haalık-ı Kerîm'e muhtaç bulunurlar. Tefsir-i Alusî. İşte din-i islâm, düşmanlarının rağmine olarak daima böyle yer yüzünde intişar edip duracaktır. O ilâhî nuru hiçbir kuvvet söndüremez, bilâkis ona karşı düşmanlık eden söner giderler.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ
وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ
كَافِرُونَ ﴿٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(6) : De ki: Şüphe yok ben sizin gibi bir insanım, bana vahy olunuyor ki: Sizin ilâhınız muhakkak ki, bir tek ilâhtır. Artık ona doğrulun ve ondan mağfiret dileyin ve müşrikler için helak —mukarrerdir—.

(7) : O müşrik kimseler ki, zekâtı vermezler ve onlar ahireti münkirdirler, onlar.

(8) : Şüphe yok o kimseler ki, iman etmişlerdir ve sâlih sâlih amellerde bulunmuşlardır, onlar için minnetsiz bir mükâfat vardır.

•

İ Z A H

(6) : Bu mübarek âyetler, Resûl-i Ekrem'in tevazuunu ve kavmine karşı kendi beşeriyetini itiraf edip ancak vahdaniyet-i ilâhîyeye ait vahye nâil olduğunu beyan ve istikametten ve istiğfardan ayrılıp şirke düşmüş olanları azab *iÜ* tehdit buyurduğunu bildiriyor. Müşriklerin ne kadar cimri ve münkir kimseler olduklarını, îmana ve güzel amellere muvaffak olanların da ebedî mükâfatlara nâil olacaklarını haber vermektedir. Şöyle ki: Ey Resûl-i ^îşanî.. Kavmine (De-ki: Şüphe yok, ben sizin gibi bir insanım) cinsen size mugayir değilim ki, benim sözlerimi anlayamayasınız. Ben de bir beşerim, bir cin, bir melek değilim ancak (bana) taraf-ı ilâhî'den (vahy olunuyor ki: Sizin ilâhınız) sizin bütün mükevvenatın Haalıkı, mabudu (bir tek ilâhtır) müteaddit ilâhlar yoktur. Bu bir hakikattir ki, buna bütün asar-ı..hilkat şehadet etmektedir. Bunu bütün aklî ve nakli deliller isbat edip durmaktadır, (artık O'na) o şerik ve nâziri olmayan Haahk-ı Kâinata (doğrulun) müstakimâne bir itikatta bulunun, tevhid-i ilâhîden ayrılmayın, halisâne amellere devam edin. (ve O'ndan mağfiret dileyin) Geçmiş günahlarınızdan dolayı o kerîm mabudunuzdan aflar ricâ eyleyin (ve) şunu da biliniz ki, (müşrikler için helak) ebedî azap, hüsran mukarrerdir.

§ Veyl: Bir kelime-i azaptır, veya cehennemde bir vadidir. Fenâ şeylerden terhib ve tenfir için istimal olunur.

(7) : Evet.. Helak, azap (O müşrik kimseler) hakkında mukarrerdir (ki) onlar pek cimri bulunmaktadırlar (zekâtı vermezler) fakirlere karşı şefkatte bulunmazlar, bu husustaki ilâhî emre riayet göstermezler (ve onlar ahireti münkirdirler) Evet., (onlar) din-ı ilâhî'nîn haber verdiği veçhile bir kıyametin, bir haşr ve neşrin, bir muhakemenin vücuduna kail değildirler.

İnsanlar, mallarına karşı büyük bir alâka gösterirler, o mallarını kendi varlıklarının birer parçası sanarlar, böyle olduğu halde mahza emr-i ilâhîye riayet için zekât veren bir mü'min, dininin hükmlerine olan riayetini ve insaniyet hak-

kındaki hayrhâhlığını ve Hak yolundaki istikâmetini, hüsnüniyetini pek güzel göstermiş **olur.**

(8) : **(Şüphe yok, o kimseler kî, îman etmişlerdir)** Allah Tealâ'nın birliğini ve O'nun resulünü, kitabını tasdik eylemişlerdir **(ve sâlih sâlih amellerde bulunmuşlardır)** mükellef oldukları namaz gibi, zekât gibi vazifelerini ifâya çalışmışlardır, memnu olan şeylerden kaçınmışlardır. **(Onlar için)** de ahirettc, ind-i ilâhîde **(minnetsiz bir mükafat vardır)** öyle minnete mukarin olmayan veya münkatî bulunmayan veya noksana uğramayan bir ecir ve sevap mukadderdir. İşte din-i ilâhîye riayetin ebedî mükâfatı!.

Deniliyor ki: Bu âyet-i kerime, merîz ve pîrifânî olan mü'minlcr hakkında nazil olmuştur. Onlar öyle bir arızadan dolayı dinî vazifelerini ifâdan âciz bulunsalar yine amel defterlerine hâli sıhhatlerinde yaptıkları güzel amellerin mühâfatı gibi mükâfatlar yazılır. Onlar, güzel niyetlerine, itikatlarına göre böyle aîeddevam sevaplara nail olurlar. Ne büyük bir lûtf-i ilâhî!.

قُلْ اَئِنَّكُمْ
لَتَكْفُرُونَ بِالَّذٖى خَلَقَ الْاَرْضَ فٖى يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُٓ اَنْدَادًا
ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمٖينَ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ فٖيهَا رَوَاسِىَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ
فٖيهَا وَقَدَّرَ فٖيهَٓا اَقْوَاتَهَا فٖٓى اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ سَوَٓاءً لِلسَّٓائِلٖينَ
﴿١٠﴾ ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ
ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَٓا اَتَيْنَا طَٓائِعٖينَ ﴿١١﴾
فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فٖى يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فٖى كُلِّ سَمَٓاءٍ اَمْرَهَا وَزَيَّنَّا
السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابٖيحَ وَحِفْظًا ذٰلِكَ تَقْدٖيرُ الْعَزٖيزِ الْعَلٖيمِ ﴿١٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(9) : Deki: Hakikaten siz mi yeri iki günde yaratmış olan zâtı inkâr ediyorsunuz?. Ve onun için ortaklar ediniyorsunuz?. İşte, o, âlemlerin Rab'bidir.

(10) : Ve orada, onun üstünden sabit dağlar yaptı ve orada bereketler vücude getirdi, araştıranlar için müsavi olmak üzere onun azıklarını dört gün içinde takdir buyurdu.

(11) : Sonra göğe, o bir duman halinde iken teveccüh etti, sonra ona ve yer için buyurdu ki: İsteyerek veya istemeyerek geliniz. Onlar da isteyiciler olarak geldik, dediler.

(12) : Artık onları yedi gök olmak üzere iki günde tamamladı ve her gökte O'na ait emri vahy eyledi ve dünya göğünü de kandiller ile süsledik ve muhafaza kıldık. İşte o, azîz, alîm —olan Allah—m takdiridir.

∴

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın vahdaniyetine, kudret ve azametine şehadette bulunan göklerin ve yerin muayyen günlerde, muhtelif tavırlar ile yaradılışını bildiriyor. Onların emr-i ilâhîye kemâl-i inkiyadını ve onlarda parlayıp duran ziyafeşan, sabit ve seyyar yıldızları enzar-ı intibaha vaz'ediyor. Artık öyle her şeye bihakkın kaadir, binihaye ilm ve hikmeti zahir olan bir Haahk^ı Azîm'in şerik ve nezîrden münezzeh olduğunu takrir ve müşriklerin cehaletlerini teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Eşrefülmahlûkat!. Cenab-ı Hak'kın varlığını, kudretini, insanları öldürdükten sonra tekrar ihya edeceğini inkâr eden câhilleri tevbîh için (deki: Hakikaten siz mi) ey kendi yaradılışlarını düşünmeyen gafil insanlar!. Siz mi (yeri iki günde yaratmış olan zâtı) p Haalık-ı Azîm'i (inkâr ediyorsunuz?.) onun' ölüleri tekrar hayata kavuşturacağına kaail olmuyorsunuz?, (ve onun için ortaklar ediniyorsunuz) onun için meleklerden, cinlerden, putlardan akran ve emsâl bulunduğuna inanıyorsunuz?. Öyle cahilane bir kaoatte bulunuyorsunuz (işte ö) yerleri ve gökleri yaratan Allah Tealâ (âlemlerin Rab' bktir) bütün âlemleri yoktan var eden, terbiye eden, kemâle eriştiren yalnız O'dur, O'ndan başka Haalık ve mâbud yoktur. Bunu ne için takdir etmiyorsunuz?. Bir takım mahlûkatı O'na şerik ittihaz etmek cehaletinde bulumıyorsuauz?.

§ Endad; Nezîr, Şebîh, Denkdaş mânâsına olan «Nedîd» lâfzının cem'îdir.

(10) : (Ve) O HaaJık-ı Bînazir (orada) yer yüzünde (onun üstünden) herkesin görüp ibret alacağı, istifâde edeceği bir veçhile zahir ve bahir bir surette (sâbit dağlar yaptı) nice yüksek varlıklar vücude getirdi, onlardan çeşit çeşit istifâde olunabiliyor (ve orada) yer yüzünde (bereketler vücude getirdi) nice denizler, ırmaklar, madenler, hayvanlar, fâideli mahsulât yaratmış oldu. Ve o Haalık-ı Kerîm (araştıranlar için) kendi mâişetleri olan şeyleri elde etmek talebinde bulunanlar için (müsavî olmak üzere) her biri de kendisine ait rızkını elde edebilmek üzere (O'nun) yâni: O yer yüzündeki ahalinin (azıklarını dört gün içinde takdir buyurdu.) her nevî zîhayat mahlûka münasip, hâline muvafık olan şeyleri küre-i arzın yaradılışından itibaren dört gün içinde saha-i vücude getirmiş oldu.

(11) : (Sonra) Haalık-ı Azîm Hazretleri kudret ve iradesiyle (göğe) o yüksek âlemi vücude getirmeğe (o) gök (bir duman halinde iken teveccüh etti) Yâni: Dumana benzer bir madde-i gaziye halinde veya bulutlar tarzında veya zulmanî bir surette bulunan gök âlemini yaratmak, bir muktezay-ı hikmet olduğundan O'nun takdir-i ilâhî veçhile vücude gelmesini emr ve irâde buyurdu (sonra CTna) o göğe (ve yer için buyurdu ki:) sizler (isteyerek veya istemeyerek) vücude (geliniz) artık sizin saha-i vücude gelmeniz mukadderdir, siz razı olsanız da olmasanız da her hâlde vücude geleceksinizdir, (onlar da* isteyiciler olarak) vücude (geldik dediler) yâni: Haalık-ı Azîm Hazretleri her neyi irâde buyurursa o şey herhalde vücude gelir, kudret-i ilâhîyye, o kadar nafizdir, ona hiçbir kimse muhalefet edemez. Binaenaleyh drade-i ilâhîyyenin mahlûkat üzerindeki tesiri böyle temsil tarikiyle beyan buyürulmıış oluyor. Maamafih Cenafe-ı Hak, semaları, yerleri yaratıp kendilerine teveccüh edecek bir kitab-ı ilâhîyi anlamak kabiliyetini de onlara vermiş olabilir. Onlar da o nâillyetlerihe binaen emr-i İlâhîye kemâl-i itaatle inkiyatta bulunacaklarını kendilerine mahsus bir lisan ile arz etmiş olabilirler. Kudret-i ilâhîye ile nice bedîaların, hârikaların vücude gelmekte olduğu asla istibad olunamaz.

(12) : (Artık) Haalık-ı Kâinat Hazretleri (onları) o gök âlemlerini (yedi gök) yed-i muazzam tabaka (olmak üzere iki günde tamamladı) yer yüzünün yaradılışına mahsus olan dört günden başka iki günlük bir müddet içinde de bütün gökler vücude getirilmiş, gökler ile yerin yaradılışı altı günlük bir müddet içinde tamam olmuş oldu *(ve)* Cenab-ı Hak (her gökte ona âid emri) onun müstait olduğu şeyleri, onda yaradılışı muktezay-ı hikmet olan eserleri, melekleri, ay ve güneş gibi nûranî-küreleri (vahy eyledi) yâni: İrâde buyurup saha-i vücude getirdi, (ve) O Haalık-ı Azîm, buyuruyor ki: (dünya göğünü de kandiller ile süsledik) o gökte parlayan pürziyâ yıldızlar ile birer misbaha, yâni: birer tenvir vasıtası olai\ kandillere benzeyen o parlak ecram ile müzeyyen kildik (ve) onları (muhafaza kıldık) yürüyüşlerinde biribirine çarpmaktan, muntazam bir harekete

muhalefet etmekten koruduk, kıyamete kadar onlara öyle bir intizam ve bir ihtişam nasip buyurduk (işte o) beyan olunan mütenevvî, muhteşem hilkat eserleri (azîz) her şeye kaadir, galip olan ve her şeye bihakkın (alîm) olan Allah (in takdiridir.) bütün bu eserler, o Haahk-ı Azîm'in kudretiyle, iradesiyle vücude gelmiştir. Binaenaleyh bütün bu pek büyük eserler, o Haalık-ı Kerîm'in vahdaniyetine, kudret ve azametine pek parlak bir surette şahadet ve delâlet edip durmaktadırlar. Haalık-ı Azîm Hazretleri dilese idi gökleri de, yerleri de bir anda yaratabilirdi. Fakat öyle altı günde yaratması, bir hikmet muktezasıdır ve ihtimâl ki, bu, beşeriyet için bir teennî dersi vermektedir ve sabrı tevsiye buyurmaktadır.

İbn-i Abbas Hazretlerinden rivayet olunduğu üzere yer yüzü göklerden evvel yaratılmıştır. Fakat yeryüzündeki dağların, denizlerin, / ağaçların yaradılması, göklerin yaradılışından sonradır. Binaenaleyh bu hususa dâir olan âyetler arasında ihtilâf yoktur.

«Eser-i hikmetidir yerle göğün bünyadı»
«Dolu, boş cümle yed-i kudretinin icadi»
«İzzet-ü sânını takdis kılar cümle melek»
«Eğilir secde eder piş-i celâlinde felek»
«Emr-i vech üzere yer eyler gece gündüz hareket»
«Değişir tazelenir mevsim'i feyz-ü bereket»

SİNASİ

∴

فَاِنْ اَعْرَضُوا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾
اِذْ جَاۤءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُوۤا اِلَّا اللّٰهَ
قَالُوا لَوْ شَاۤءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلٰۤئِكَةً فَاِنَّا بِمَاۤ اُرْسِلْتُمْ بِهِ
كَافِرُونَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ
وَقَالُوا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ
اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
رِيحًا صَرْصَرًا فِي اَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(13) : İmdi onlar eğer yüz çevirirlerse o vakit deki: Ben sizi Âd ve Semud yıldırımı gibi bir yıldırım ile korkutmuş bulunmaktayım.

(14) : Onlara, Peygamberler, Allah'tan başkasına tapmayın diye önlerinden ve arkalarından geldiği vakit dediler ki: Eğer Rab'bimiz dilemiş olsa idi elbette melekleri indirmiş olurdu. Binaenaleyh şüphe yok ki, biz sizin kendisiyle gönderilmiş olduğunuz şeyi inkâr edicileriz.

(15) : Âd kavmine gelince onlar da hemen yeryüzünde haksız yere tekebbürde bulundular ve dediler ki: Bizden kuvvetçe daha şiddetli kim vardır?. Bir düşünmediler mi İd, muhakkak onları yaratmış olan Allah, O kuvvetçe onlardan daha şiddetlidir ve bizim âyetlerimizi inkâr eder oldular.

(16) : Artık biz de onların üzerlerine uğursuz uğursuz günlerde pek ziyâde

soğak bir rüzgâr gönderdik kî, onlara dünya hayatında bir zillet azabım tattıralım, ve elbette ki, ahiret azabı daha ziyâde zilletlidir ve onlar yardım da olunm&dar»

* * *

İ Z A H

(13) : Bu mübarek âyetler, o kadar kudret eserlerine rağmen vahdaniyet-i ilihîyyeyi tasdikten kaçınmakta devam eden kâfirleri Âd ve Semud kavimlerinin başlarına gelen âteş-i azab ile tehdîd ediyor. O eski kavimlerin de Peygamberleriiii inkâra nasıl cür'et göstermiş olduklarım bildiriyor. Sonra Âd kavminin nasıl bir azab rüzgâriyle helak olduklarını ve onların ahiretteki azablannın daha şiddetli olacağını bir ders-i intibah olmak üzere beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselîm! (imdi) senin vâzih beyanatını, irâd ettiğin âyetleri, delilleri dtişünmezler de (onlar) o münkirler (yüz çevirirlerse) hakkı kabul etmeyip inkârlarında devam ederlerse (o vakit) onlara (deki: Ben sizi Âd ve Semud yıldırımı gibi bir yıldırım ile) o sizce malûm olan eski kavimlerin üzerlerine teveccüh etmiş bulunan pek korkunç, mühlik âteşfeşân bir azab 41e (korkutmuş bulunmaktayım.) yâni: Ben sizi öyle şiddetli bir azap ile korkutuyorum, o pek acıklı akıbeti düşünmenizi size ihtar ediyorum, artık uyanmalı değil misiniz?.

Saika: Gökten inen ve şiddetli bir gürültüsü bulunan âteş parçası demektir, Kendisiyle helâk husule gelen sayha ve pek mühlik olan şey ve korkunç, şiddetli azab mânâsmda müstameldir.

Rivayet olunuyor ki: Ebu Cehl ile Kureyş'ten bir cemaat demişler ki: Muhammed —Aleyhisselâm— m emri bizce örtülü bulunuyor, şiire, kehanete vâkıf bir alim arasanız da onunla gidip konuşsa, onun emrine dair bize bir haber getirse. Aralarında bulunan Utbe İbn-i Rebiâ demiş ki: Vallahi ben şiiri, kehaneti, sihri işittim, onlara dâir bilgim vardır eğer öyle ise bana gizli kalmaz. Utbe, sonra Resulullâh'ın yanına gitmiş, Yâ Muhammed —Aleyhisselâm— sen mi hayırlısın, yoksa Kusay Bin-i Kilâb mı?. Sen mi hayırlısın yoksa Hâşim mi? Sen mi hayırlısın yoksa Abdülmuttalip mi?. Sen mi hayırlısın yoksa Abdullah mı?. Artık ne için bizim ilâhlarımıza şetm ediyorsun, ve atalarımızı sapıklar sanıyorsun, akıllı kimselerimizi sefîh sayıyorsun ve dinimizi zem ediyorsun? Eğer sen riyaset istiyor isen, sancağımızı senin için bağlıyalım, bizim reisimiz olmuş ol, ve eğer mücameata mütemayil isen seni Kufeyş kızîarmdan dilediğin on kız ile evlendirelim ve eğer mal istiyorsan sana müstağni olacağın kadar mal toplayalım ve eğer sana cin tarafmdan gelip galebe etmiş bir hastalık var ise senin tedavin için mallarımızı bezi edelim veya senin uğrunda mağlûp olalım. Resûl-i Ekrem Efendimiz ise sükût buyuruyordu. Utbe sözüne nihayet verince Peygam-

ber Efendimiz buyurdu ki: Yâ Eba Velîdi. Sözün bitti mi?. O da: Evet bitti dedi. Resûl-i Ekrem de benden dinle diye emr ederek bu sûrenin ilk âyetinden bu on üçüncü âyetinin nihayetine kadar tilâvet buyurdu. Utbe bu saikayı nâtık âyet-i celîleyi duyunca Resûl-i Ekrem'in mübârek ağzına elini vaz etti, ve karabet-i rahim nâmına and içerek sükût buyurmasını diledi ve ailesi yanına dönüp gitti. Kureyş'in yanma çıkmaz oldu. Ebu Cehl, Utbe'nin yanına geldi, ona dediki: Muhammed'in dinine mi girdin? Yoksa O'nun taamı hoşuna mı gitti. Bunun üzerine Utbe gazaplenmiş, Ve Aluhammed —Aleyhisselâm— ile ebediyyen konuşmayacağına dair yemîn etmiş, sonra da demiş ki: Vallahi siz elbette bilirsiniz ki, ben Kureyş'in en çok mal sahibi olanıyım. Velâkin ben onunla konuştuğum zaman bana bir şey ile cevap verdi ki, o şey, vallâhi ne şiirdir, ve ne de kehânettir ve ne de sihirdir. Sonra o **işittiği** saika âyetini okudu ve dedi ki: Bunu bana okuyunca ağzını tuttum, ve rahm nâmına and verdim ve muhakkak bildim ki, Muhamned —Aleyhisselâm— birşey söyleyince yalan söylemiş olmaz. Allah hakkı için size de saika azabının ineceğinden korktum. Ve bir riyayete göre Utbe şöyle de bir tavsiyede bulunmuştur: Bu hususta bana itaat ediniz, onu bana bırakınız, Muhammed ile O'nun şânı araşma karışmayınız, O'ndan bir tarafa çekiliniz. Allah hakkı için O'nun kelâmından işittiğim için elbette bir haber vücude gelecektir. Eğer O'na araplar dokunacak olurlarsa *siz sizden başkasının elleriyle O'ndan kurtulmuş olursunuz. Ve eğer bir hükümdar veya bir Peygamber bulunmuş ise siz onunla nâsin en mes'udu olmuş olursunuz. Çünkii, O'nun mülkü sizin mülkünüzdür ve O'nun şerefi sizin şerefinizdir. Onlar da dediler ki: Heyhat!. Muhammed —Aleyhisselâm— sana büyü yapmış, ey Eba Velîdi. O da dedi ki: Bu sizin için benim reyimdir, artık siz dilediklerinizi işleyiniz!. «Ettefsirül vâzih, tefsirülmeragt ve saire». «

(14) : **(Onlara) O** Âd ve Semud kavimlerine müteaddit **(Peygamberler)** nasihat verip **(Allah'tan başkasına tapmayın)** Allah'ın birliğine muhalif itikatlarda bulunmayın **(diye önlerinden ve arkalarından geldiği vakit)** yâni: Her cihetten kendilerine tebligat yapıldığı zaman veyahut kendilerinden evvelki cemiyetler© gelmiş olan Peygamberlerin tebligatı kendilerine vâsıl olduğu gibi kendi zamanlarında gelen Peygamberlerin tebligatını da telâkki edecek bir durumda bulundukları vakit **(dediler ki: Eğer Rab'bimlz dilemiş olsa idi elbette melekleri indirmiş olurdu)** onlar bize ilâhî emrleri tebliğ ederlerdi, sİ2 de bizim gibi beşer bulunuyorsunuz, siz Peygamberlik vasfını hâiz değilsiniz. Böyle müstehziyâne bir surette inkâra devam eden **o** kâfirler şöyle de dediler: **(binaenaleyh şüphe yok ki, biz sizin)** iddianıza nazaran **(kendisiyle gönderilmiş olduğunuz şeyi inkâr edicileriz)** sizin risaletinize kaail değiliz. Siz bize **karşı** bir faikıyeti hâiz bulunmamaktasınız.

(15) : Kendilerine Hûd Aleyhisselâm Peygamber gönderilmiş olan (Âd kavmine gelince) o münkir kavmin hikâyesi şöyledir: (Onlar da hemen yeryüzünde haksız yere) vakıa gayrı mutabık bir hâlde (tekebbürde bulundular) kendilerini yunca Resûl-i Ekrem'in mübarek ağzına elini vaz etti, ve karabet-i rahim nâbüyük görüp başka, kavimlerin üzerlerine yükselmek istediler (ve dediler ki: Bizden kuvvetçe daha şiddetli kim vardır?.) ki, bize galebe etsin, bizi kahredebilsin, onlar kendilerinin maddî kuvvetlerine, cesametlerine, mağnır olarak böyle bir iddiaya cür'et gösterdiler, Peygamberlerinin tehditlerine ehemmiyet vermediler. O câhil kavim (bir düşünmediler mi ki, muhakkak onlan) yoktan (yaratmış olan Allah, O) Haalık-ı Azîm (kuvvetçe onlardan daha şiddetlidir.) dilediği zaman onları elbette kahr ve tenkil ediverir. Evet.. Allah Tealâ buyuruyor ki: (ve) O kâfir kavim (bizim âyetlerimizi inkâr eder oldular) Peygamberlerimize indirmiş olduğumuz ayetlerin birer hakikat olduğunu bilâşüphe anladıkları hâlde maahaza küfrlerinden ve dünya varlığına tapındıklarından dolayı, o âyetleri kabul etmeyip onları inkâra cür'et gösterdüer.

Gözleri önünde parlayıp duran bir nice kudret bedîalarını gördükleri hâlde onların vahdaniyet-i ilâhîyye hakkında birer vâzih hüccet olduğunu itiraf etmeyip inkârlarına devam ettiler.

(16) : Allah Tealâ Hazretleri de buyuruyor ki: (Artık biz de onların) O dinsizlerin (üzerlerine uğursuz uğursuz günlerde) meş'um zamanlarda (pek ziyâde soğuk bir rüzgâr) şiddetli sesli bir yel (gönderdik ki, onlara) o kavimlere kendi küfrleri yüzünden (dünya hayatında bir zillet azabını tattıralım) onları o böbürlenmeleri sebebiyle bir ihanete, bir mezellete düşürmüş olalım, (ve elbette ki,) cnlarm haklarında (ahiret azabı daha ziyâde zilletlidir) ihanet ve mezellet itibariyle daha şiddetlidir. Onlar, o haktan j kaçınmalarından, küfrü iltizam etmiş olmalarından dolayı Öyle muazzam bir azaba tutulmuş olacaklardır (ve onlar, yardım da olunmazlar) kendilerinden o azabı, o ihaneti bertaraf edecek bir muin, bir imdadres de bulamayacaklardır. İşte Âd kavmi, böyle müthiş ve ebedî bir hüsrana müstahik bulunmuşlardır.

وَاَمَّا ثَمُودُ
فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ
الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾ وَيَوْمَ يُحْشَرُ اَعْدَاۤءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتّٰۤى اِذَا مَا جَاۤؤُهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ
وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾
وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَا 5 ^^ نَا اللّٰهُ الَّذِي اَنْطَقَ
كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(17) : Semud'a gelince biz onlara doğru yolu gösterdik, onlar ise hidayet üzerine körlüğü seviverdiler. Artık onları kazanır oldukları şey sebebflye o zelil edici yıldırım azab yakaladı,

(18): Ve îman etmiş ve ittikada bulunur olmuş olanları ise necata erdirdik.

(19) : Ve o gün ki, Allah'ın düşmanları toplanıp âteşe sevk edilirler artık onlar tamamen haps olunurlar.

(20) : Nihayet oraya geldikleri vakit onların aleyhine ne işlemiş olduklarına dair kulakları ve gözleri ve derileri şahadette bulunmuş olur.

(21) : Ve derilerine derler ki: Ne için aleyhimize şahadet ettiniz?. —derileri de— derler ki: Herşeyi söyleten Allah, bizi söyletti ve o sizi ilk defa yarattı ve O*na döndüriileceksinizdir.

İ Z A H

(17) : Bu mübarek âyetler de Senıud kavminin sapıklığa düşüp azab sâikasına tutulmuş olduğunu, îman ve tekva sahiplerinin ise necata erdirilmiş olduklarını bildiriyor. Ve ehl-i küfrün uhrevî azabına da işaret buyurup onların aleyhine kendi âzalarının' şahadette bulunacaklarını ve aralarında nasıl bir sual ve cevabın cereyan edeceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Semud) Kavmine (gelince) bunların hakkında da Allah Teaîâ buyuruyor ki: (Biz onlara doğru yolu gösterdik) Onlara Peygamberleri Salih Aleyhisselâm vasıtasiyle hidayet tarikini bildirdik, ahiret hayatına dâir malûmat verdik, kudret-i iiâhîyyeye âit nice de^ lîller, hârikalar vücude getirdik, (onlar ise hidayet üzerine körlüğü seviverdiler) Dalâlet içinde yaşamayı ihtiyar ve tercih ettiler. Hattâ denilmiştir ki: Onlar bir aralık îman etmişler iken sonra irtidad ederek yine kâfirlere iltihak eylediler (artık onları kazanır oldukları şey sebebiyle) öyle dalâleti ihtiyar etmeleri yüzünden (o zelîl edici yıldırım azabı yakaladı.) kendilerine gök tarafından gelen müthiş bir sayha ile cümlcten helak oldular.

(18) : (Ye) Semud kavmi arasından (îman etmiş) Hazret-i Salih'in Peygamberliğini kabul eylemiş (ve ittikada bulunur olmuş) uhdelerine düşen dinî vazifeleri ifâya çalışmış (olanları ise necata erdirdik.) Onlar, îmanları, tekvaları sebebiyle o saika azabından emîn bulunmuşlardır. Ve Salih Aleyhisselâm ile beraber Mekke-i Mükerreme'ye giderek orada ibadetle meşgul olmuşlardır.

(19) : (Ve) Kâfirlerin azabı yalnız bu dünyevî azaba, saikaya münhasır değildir (o gün ki, Allah'ın) öyle (düşmanları) din-i ilâhîyi kabulden kaçınmış olanlar (toplanıp âteşe) cehenneme (sevk edilirler, artık onlar tamamen hapsolunurlar) hepsi de bir yerde cem edilerek sonra cehenneme birden gönderilmiş bulunurlar.

Yuzeun: Kelimesi, öyle cem edilerek hapsolunurlar mânâsına olduğu gibi, âteşe defedilir mânâsını da mutazammmdır.

(20) : O kâfirler (Nihayet oraya) o inkâr etmiş oldukları cehenneme toplanıp (geldikleri vakit onların aleyhine) dünyadalarken küfr ve masiyet nâmına (ne işlemiş olduklarına dâir kulakları ve gözleri ye derileri şahadette bulunmuş olur.) Evet.. Cenab-ı Hak o azîm kudretiyle bu uzuvlara bir nutuk kabiliyeti verir, bunlar da sahiplerinin dünyadalarken neler yapmış olduklarma şahadet ederler, bu suretle de kudret-i ilâhîye tecellî etmiş, o münkirlerin bir inkâra, bir mazeret bildirmeğe imkânları kalmamış olur. Bir tevcihe göre de o uzuvlarda öyle bir takım haller, vaziyetler zuhura getirilmiş olur ki, onlar, sahiplerinden o münkirâne amellerinin suduruna delâlet ederler. Bu delâlet, bir şahadet mesabesinde bulunmuş olur, Kudret-i ilâhîyye, hepsine de maaziyadetin kâfidir. Amenna.

(21) : (Ve) O muazzep olacak kâfirler de bir tevbîh ve muaheze maksadiyle (derilerine) kendi uzuvlarına (derler ki: Ne için aleyhinizde şahadet ettiniz?.) Biz sizin yüzünüzden muhakemeye tâbi tutulmuş bulunuyoruz. Derileri de cevap olarak (derler ki: Her şeyi söyleten Allah, bizi) de (söyletti) biz elbette O'nun irâdesine elbette ki, muhalefet edemezdik. Biz bu şahadete mecburuz, bundan dolayı siz, bizi muaheze edemezsiniz, (ve) Bir kere düşünmeli değil mi idiniz ki, (O) Haalık-ı Azîm (sizi ilk defa yarattı) yoktan vücude getirdi, sizi birer katre su mesabesinde bulunan şeylerden neşv-ü nemaya nâil kıldı, O'nun kudreti her veçhîle malum bulunmuş idi. Artık-ne diya bu kıyamet hayatını inkâr etmiş idiniz?, (ve) Size bildirilmiş idi ki, nihayet (CTna döndürüleceksinizdir.) o Haalık-ı Azîm'in mahkeme-i kübrasına sevk olunacaksımzdır, dünyadaki amelinize göre, mükâfat ve mücazat göreoeksinizdir. Bu hakikatlar size evvelce bildirilmişti. Şimdi aleyhinizde olan şahadetten dolayı azalarınızı muahezeye selâhiyetiniz yoktur. Bu son beyan, ya derilerin beyanatı cümlesindendir veya müstakıllen bir kelâm-ı ilâhîyi hikâye etmektedir. Nitekim bunu takibeden âyet-i kerîme de böyledir.

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ اَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَٓا اَبْصَارُكُمْ وَلَا
جُلُودُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَث۪يرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾
وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذ۪ي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرْدٰيكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ
الْخَاسِر۪ينَ ﴿٢٣﴾ فَاِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ وَاِنْ يَسْتَعْتِبُوا
فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَب۪ينَ ﴿٢٤﴾ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَٓاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ
اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ف۪ٓي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ
مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِر۪ينَ ﴿٢٥﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(22) : Ve sizin aleyhinize ne kulaklarınızın ve ne gözlerinizin ve ne de derilerinizin şahadet etmesinden saklanır olmadınız. Velâkin zan etmiş idiniz ki, şüphe yok Allah, sizin yaptıklarınızdan bir çoğunu bilmez.

(23) : Ve işte sizin o zannımızdır ki, Rahibinize karşı zannetmiş oldunuz, sizi helâke düşürdü. Artık hüsrana uğrayanlardan oldunuz.

(24) : İmdi sabrederlerse hemen âteş onlar için bir ikametgâhtır ve eğer bir hoşnutluk dilerlerse artık onlar hoşnut olacak kimselerden değildirler.

(25) : Ve onlar için bir takım karilileri musallat ettik. Artık onlar için önlerindekini ve arkalanndakini bezemiş oldular ve onların üzerine de kendilerinden evvel gelip geçen cinden ve insden olan ümmetler arasında o —azaba dair— söz hak olmuş oldu. Şüphe yok ki, onlar hüsrana uğramış kimseler oldular.

*
**

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetler de kâfirlerin kendi aleyhlerine uzuvlarının şahadette bulunmalarına mâni olamayacaklarını ve onların pek bâtıl zanlarını, itikatlarını teşhir ediyor ve onların azab-ı ilâhîden bir türlü kurtulamayacaklarını ihtar buyuruyor. Ve o kâfirlerin kendilerini iİfâi eden ne fena kimselere mukarin bulunmuş olduklarını ve o yüzden küfr ve isyana düşmüş, eski kavimler gibi helake mâruz kalmış bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve) Ey münkirler!, (sizin aleyhinize ne kulaklarınızın ve ne gözlerinizin ve ile de derilerinizin şahadet etmesinden saklanır olmadınız) siz küfrlerinizi ve sair bir kısmı günahlarınızı alenen yapmakta idiniz, bir kısmı günahları da nâstan gizlice yapmakta, onların dedikodusundan korkmakta idiniz. Azanızın aleyhinizde şahadet edeceğini hiç düşünmediniz (ve lâkin zannetmiş idiniz ki, şüphe yok Allah, sizin yaptıklarınızdan bir çoğunu bilmez.) gizlice irtikâb ettiğiniz mâsiyetler indallâh meçhul kalır, artık Allah korkusuyla değil, halkın tean ve teşniine uğranmamak için bir kısım gayri meşru hareketlerinizi gizlice yapmakta bulunmuştunuz.

İmam-ı Buharî ve Müslim'in ve sâirenin rivâyetlerine göre, İbn-i Mes'ud, raziyallâhü Anh demiştir ki: Ben birgün Kabe'nin perdeleriyle gizlenmiş bulunuyordum. Üç kişi girdiler. Biri Kureyş'ten, ikisi de Sekıyften veya ikisi Kureyş'ten biri Sekıyf kabilesinden idi. İçerilerinin eti çok, kalblerinin bilgisi az idi. Birisi dedi ki: Nasıl görüyorsunuz, Allah bizim bu konuşmamızı işitir mi?. Diğeri de dedi ki: Seslerimizi kaldırır isek işitir, kaldırmaz isek işitmez. Bir diğeri de de-

di ki: Seslerimizi kaldırır isek işitir, kaldırmaz isefc işitmez. Bir diğeri de dedi ki: Eğer bizden bir şey işitiyorsa hepsini de işitir. Ben bunu Resulullâh Sallallâhu Aleyhi Vesellem'e söyledim, bunu müteakip Allah Tealâ «vema küntüm testetirune» âyeti kerîmesini inzal buyurdu.

(23) : Cenab-ı Hak, o gibi yanlış düşünenleri takbîh ve tehdit için buyuruyor ki: (Ve işte sizin o zannınızdır ki,) Bir takım günahlarınızın Allah Tealâ'ya gizli kalacağı hakkındaki bâtıl kanaatınızdır ki, siz onu öylece (Rab'binize karşs zannetmiş oldunuz) öyle yanlış bir itikatta bulundunuz. İşte o zannınızdır ki, (sizi helâke düşürdü) sizi lanete, denaate ve redaete mübtelâ kıldı (artık hüsrana uğrayanlardan oldunuz) ebedî felâkete mahkûm kaldınız. İşte o kötü zannın müebbed cezası!.

§ İrdâ: Helak etmek, yaramaz bir hâle getirmek mânâsmadır.

(24) : (İmdi) O helake namzet olan kimseler (sebr ederlerse) bir kurtuluş ümidinde bulunurlar da bir yardım talebinde bulunmazlarsa (hemen âteş onlar için bir ikâmetgâhtır) onlar o umdukları kurtuluşa asla nail olamayacaklardır. (eğer bir hoşnutluk dilerse) Sevdikleri bir şeye ermek, rızay-ı ilâhîye nail olmak, o azaptan kurtulmak temennisinde bulunurlarsa (artık onlar hoşnut olacak kimselerden değildirler) onların o temennilerine icabet olunmayacaktır.

§ İstı'tab; Rıza talebinde bulunmak demektir. «Mutebiyn» de taleb ettikleri şeylere icabet olunan kimseler manâsınadır.

(25) : (Ve onlar için) O kâfirler için bu dünyada (bir takım karinleri) muzır yoldaşları, musahipleri hazırladık, tekiyye ederek onlara (musallat kıldık) onları iğfale çalışıp durdular (artık onlar için) o kâfirlere karşı (önlerîndekini ve arkalarındakini bezemiş oldular) yâni: Onlara karşı dünyanın zevk-u sefasını, gayrı meşru muamelelerini hoş göstermiş, kendilerini onlarla meşgul kılmış bulundular, ahiret hayatını, mesuliyetini de inkâr ederek o kâfirleri ahiret endişesinden de mahrum bıraktılar, dünya varlığının bekasını iddia ettiler, tabiatların, feleklerin fevkinde başka bir sani'-ı âlem bulunmadığını ileri sürerek o gâfil, güzelce tefekkürden mahrum kimseleri inkâra düşürdüler, onları bir takım şehvanî hareketlere sevkedip dıu*dular (ve onların) o iğfalâta kapılan kâfirlerin (üzerine de kendilerinden evvel gelip geçen cinden ve insten olan ümmetler arasında o) azaba dâir, (söz hak olmuş oldu) o söz ise Cenab-ı Hak'kın iblise hitaben kavli şeriftir ve emsalidir, (şüphe yok ki, onlar) o evvel ve âhır kâfir olanlar: şeytanlara uyanlar, dinsizlerin iğfalâtına kapılanlar (hüsrana uğramış kimseler oldular) dünya ve ahiret hayatmda zillete lanete, pek büyük bir ziyana uğramış bulundular. İşte küfrün, hakka karşı cephe almanın müebbet cezası!.

Kayyezna; Tehyie ettik, hazırladık, kolaylaştırdık, musallat ettik/mânâ^ nadir.

§ Hakka; kelimesi de sabit oldu, tahakkuk etti vuk'u buldu demektir.

⁂

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾
فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَسْوَاَ
الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذٰلِكَ جَزَٓاءُ اَعْدَٓاءِ اللّٰهِ النَّارُ لَهُمْ
فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَٓا اَرِنَا الَّذَيْنِ اَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ
وَالْاِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ اَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْاَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

MEÂLİ ÂLÎSİ

(26): Ve o kimseler ki, kâfir oldular, dediler ki: O Kur'an-ı dinlemeyiniz ve onda gürültü yapınız, olabilir ki, galip olursunuz.

(27) : İşte kâfir olanlara elbette bir şiddetli azap tattıracağizdır ve onlan işler oldukları şeyin en kötüsüyle cezalandıracağizdır.

(28) : Bu, Allah'ın düşmanlarının cezasıdır ki, âteştir. Onlar için orada bizim âyetlerimizi inkâr eder olmalannın bir cezası olarak bir ebedî ikametgâh vardır.

<29) : Ve kâfir olanlar diyeceklerdir ki: Ey Rab'bimiz!. Bizi cinden ve însden sapıtmış olanlan bize göster, onlan ayaklarımızın altına alalım. Tâki, en aşağı kalanlardan olsunlar.

***

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetler, kâfirlerin diğer bir hilelerini, Kur'an-ı Mübîn'e karşı olan âdavetlerini teşhir ediyor. Onların o caniyâne hareketlerinden dolayı ne kadar şiddetli ve ebedî azaplara tutulacaklarını ihtar buyuruyor ve kendilerini sapıtıp küfre düşürmüş olan cinleri ve insanları ahîrette görüp ayakları altında çiğnemek, onlardan intikam almak isteyeceklerini şöylece beyan buyurmaktadır, **(ve o kimseler ki, kâfir oldnlar)** Hâtemülenbiya'nın risaletini, ulviyyetini tasdik etmeyip küfr ve şirk içinde yaşadılar. Yâni Kureyş müşrikleri ve emsâli kimseler **(dediler ki: O Kur'an-ı dinlemeyiniz)** o okunurken sükût etmeyiniz (ve onda) onun tilâveti zamanında **(gürültü yapınız)** seslerinizi kaldırınız, ıslık çalınız, hurafat ile mukabelede bulunun, manzumeler okuyun, tâki, okuyanı şaşırtasımz, okunan âyetlerin tesirinden başkalarını kurtarasınız, onun ruhlar üzerindeki tesirine mâni olasınız, **(olabilir** ki,) böyle hareket ederseniz, siz **(galip olursunuz)** onun dinlenmesine engel bulunursunuz, islâmiyetin intişarına meydan vermemiş olabilirsiniz.

Resûl-i Ekrem Efendimiz, Kur'an-ı Azîm'in âyetlerini alenen tilâvet eder etrafta bulunanları tenvire çalışırdı. Kur'an-ı Mübîn'in ruhlar üzerindeki güzel tesirleri görülüyordu. Ebu Cehl gibi kâfirler ise nâsîn uyanmasına mâni olmak, islâmiyetin intişarına meydan vermemek için kendileri gibi dinsizlere böyle cahilâne tavsiyelerde bulunuyorlardı.

(27) : *(İşte)* Öyle (kâfir olanlara) din-i islâma karşı muhalif cephe almak isteyenlere **(elbette)** vallahilâzim **(bir şiddetli azap tattıracağız)** vasfı ihata edilemiyecek derecede fecî olan bir cezaya çarpılmış olacaklardır. Nitekim o kâfirlerin bir kısmı Bedr gazvesinde vesâîrede büyük bir mağlûbiyete uğrayarak, mahv-ü perişan olmuşlardır, **(ve onları) O** kâfirler **(işler oldukları** şeyin) yaptıkları amellerin, hareketlerin **(en kötüsüyle cezalandıracağadır.)** kâfirlerin sıla-i rahme riayet gibi, misafirlere hürmet gibi, fakirlere yardım gibi güzel amelleri, küfrleri sebebiyle uhrevî kıymetini kaybetmiş, sevaba vesîle olmaktan çıkmıştır. Binaenaleyh onların küfr gibi en çirkin amelleri kalmıştır. Artık bu amellerinden dolayı en müthiş azaplara mâruz kalacaklardır.

Bu âyetler, kıraat olunan Kur'an-ı Azîm'e hürmet gösterilmesine, O'na karşı hürmete münâfî bir vaziyet alınmamasına işaret buyuruyor. Okunan Kur'-an-ı Mübîn'i ihlâle çalışanlar hakkında büyük bir tehdid-i mutazammın bulunuyor.

(28) : (Bn) Beyan olunan pek ağır ceza **(Allah'ın düşmanlarının cezasıdır.)** onlar için hazırlanmış bir azaptır ki, o **da (âteştir) nâr-t cehennemden ibarettir. (onlar için) O** din düşmanlarına mahsus **(orada)** o cehennemde **(bizim âyetlerimizi)** dünyadalarken **(inkâreder)** onları dinlemekten böbürlenir **(olmalarının bir cezası olarak bir ebedî ikametgâh vardır)** onlar o cehennemde ebediyyen kala-

caklardır, onun azabı kendilerinden asla kesilmeyecektir. Her kâfir, derekât-ı cehennemden birinde muhalled bir hâlde kalarak yanıp yakılacaktır.

(29) : **(Ve kâfir olanlar)** öyle cehenneme atılacakları zaman muhakkak (diyeceklerdir ki) bu hâdisenin muhakkakulvuk'u olduğuna işaret için mazi sigasiyle (dediler ki) diye beyan buyuruluyor. (**Ey Rab'bimiz!. Bizi cinden ve insden)** şeytanî bir tabiatta bulunan şahıslardan olup da **(sapıtmış olanlan)** bize dünyada iken bâtıl şeyleri tezyin ederek göstermiş, bizi din-i ilâhîden mahrum bırakmış olan reislerimizi vesâir mülhid şahısları **(bize göster, onları ayaklarımızın altına alalım)** onlardan intikam almaya çalışalım, onlara lâyık oldukları zillet ve hakareti gösterelim, **(lâki)** Onlar, cehennemin (en aşağı) derekelerinde (kalanlardan olsunlar) en büyük hakaretlere, azaplara mâruz kalıp dursunlar. Elbette ki nâsi idlâle çalışanlar, insanları diyanetten, hüsn-ü ahlâktan mahrum bırakmaya gayret edenler, atiyen büyük bir azab-ı ilâhîye uğrayacaklardır.. Fakat Cenab-ı Hak'kın kendilerine verdiği aklı, fitret-i selîmeyi sûiistimal edip de öyle muğfil kimselerin sözlerine kıymet vermiş, onların gösterdikleri çıkmaz yolları takibeylemiş kimseler de azaba müstahik bulunmuşlardır. Kendilerini mazur göstermeğe asla selâhiyettar olamazlar. Her insan hakikî dostu ile düşmanını güzelce anlamaya çalışmalıdır. Sonra nedamet faide vermez.

*

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ
عَلَيْهِمُ الْمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا
بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَوٰةِ
الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ
وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(30) : Şüphe yok, o kimseler ki, Rab'bimiz Allah'tır dediler, sonra da istikâmette bulundular, onların üzerlerine melekler ineceklerdir. Korkmayın, ve mahzun olmayın ve size vâd olunmuş olan cennet ile müjdelenin —diyeceklerdir—%

(31) : Biz dünya hayatında da ve ahirette de sizin dostlarınızız ve sizin için orada nefislerinizin hoşlandığı her şey vardır ve sizin için orada ne isterseniz vardır.

(32) : Çok mağfiret eden, çok merhametli olandan —Allah tarafından— bir ziyafet olmak üzere.

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetler de îman ve istikamet sâhiplerinin hakkındaki vâd-i ilâhî'nin tahakkuk edeceğini bildiriyor. O mü'min ve müstakim zâtları meleklerin nasıl bir nimete, bir ziyafet-i ilâhîyyeye nâiliyetle tebşir edeceklerini ve aralarındaki dostluğu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Cenab-ı Hak, kâfirler hakkındaki tehdidini, vaid-i ilâhîsini bildirdikten sonra ehl-i îman hakkındaki taltifini, vâd-i subhanîsini de şöylece beyan buyuruyor, (şüphe yok, o kimseler ki, Rab.bimiz Allah'tır dediler) Allah Tealâ'nm rebubiyetini, haalıkiyetini, vahdaniyetini ikrar ettiler (sonra da istikamette bulundular) bu itikatlarında sebat edip durdular, mükellef oldukları vazifeleri kemâl-i ihlâs ile ifâya devam eylemdiler (onların üzerlerine) taraf-ı ilâhîden beşaretle (melekler ineceklerdir) ve onlara hitaben (korkmayın) hasbelbeşerİyye yapmış olduğunuz kusurlardan dolayı havfa düşmeyin, Cenab-ı Hak sizi yarlıgar ve kendilerinden ayrılmış olduğunuz evlât ve iyâlinizden vesaireden dolayı (mahzun olmayın) ebedî inşiraha nâil olacaksmızdır (ve size) dünyada Peygamberler lisaniyle (vâd olunmuş olan cennet ile müjdelenin) çünki siz cennetlere kavuşacak, onların içinde ebediyyen kalıp mütena'im olacaksmızdır diyeceklerdir. Meleklerin bu tebşiri, ölüm zamanında, kabirlerde ve ba's zamanında vuku* bulacaktır.

Ata'nm İbn-i Abbas'tan rivayetine göre bu âyet-i kerîme, Ebu Beknssıddık Raziyallâhü Anh hakkında nâzil olmuştur.

§ İstikamet: Doğruluk, güzel itikada, amellere, devametmek, emrlere nehylere lâikî veçhile riayette bulunmak, din-i ilâhî dairesinde hareket edip durmaktır.

(31) : Ve melekler, o müstakim mü'minlere diyeceklerdir kî: (Biz dünya hayatında da ahirette de sizin dostlarınızız) biz size dünyada iken hayrhâh bu-

lunur, size hayırlı şeyleri ilhama çallşırdık. Meselâ: Sizi uykudan uyandırır, namaza, oruca sevketmek isterdik, sizi gayri ahlâkî şeylerden uzaklaştırmak isterdik, ahirette de size şefaatçiyiz, cennetlere girinceye kadar sizden ayrılmayız, sizin üzerinize nezaret etmekte bulunmaktayız, (ve) Ey rmîîmin zâtlar!, (sizin için orada) ahiret âleminde (nefislerinizin hoşlandığı her şey vardır) mütenevvî lezzetler, nimetler, cismanî zevkler hazır bulunmaktadır, (ve sizin için orada) o ahiret âlemiilde (ne isterseniz vardır) her türlü nimetlere tecellîlere, ruhanî zevklere-nâil olacaksınızdır, bunlar sizin için mukadderdir.

(32) : Ey mü'minler!. Sizlere mevud olan bu bînihaye nîmetler, âtıfetler (Çok mağfiret eden) bir nice günahları al ve setr eyleyen ve (çok merhametli olcndan) bütün kulları hakkında rahmet-i ilâhîyesi pek ziyâde bulunan Allah Tealâ tarafından (bir ziyafet olmak üzere) size ihsan bıiyurulmuş olacaktır. Artık bunun şükrünü ifâya devam ediniz.

§ I^üzül: Misafirlere geldikleri zaman yemeleri için hazırlanan taam vcsaire demektir.

وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَٓا اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ
اِنَّن۪ي مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ
اِدْفَعْ بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذ۪ي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ
وَلِيٌّ حَم۪يمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقّٰيهَٓا اِلَّا الَّذ۪ينَ صَبَرُواۚ وَمَا يُلَقّٰيهَٓا
اِلَّا ذُو حَظٍّ عَظ۪يمٍ ﴿٣٥﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ
نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٣٦﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(33) : Ye daha güzel sözlü kim vardır, Allah'a davet eden ve sâlih amelde bulunan ve şüphe yok ki, ben müslümanım diyen kimseden?.

(34) : Ve iyilik de kötülük de müsâvi olamaz. —kötülüğü— bertaraf et, o şey ile ki, o, en güzeldir. Artık o zaman seninle kendi arasında âdavet olan kimse, sanki bir sadakatli dosttur.

(35) : Ve bunu —böyle bir tavsiyeyi— sabredenlerden başkası telâkki edemez ve bunu pek büyük bk nasip sahibi olandan başkası **kabul edip** yüklenemez.

(36) : **Ve şayet seni şeytan tarafından bir vesvese —bu âfkârâne muameleden—• çevirmek isterse hemen Allah'a** sığın. Şüphe **yok ki, O'dıır —her** şeyi **bihakkın— işiten, bilen O'dur.**

Î Z A II

(33) : Bu mübarek âyetler de dost ittihazına lâyık olan zatların kimlerden ibaıVc olduğuna işaret ediyor. İyi ameller ile kötü amellerin indallâh müsavi olamayacağını bildiriyor. Nâsin kalblerini telif, kendilerini irşâd ile adavetlerini bertaraf etmenin çâresini gösteriyor. Öyle güzel ahlâkî bir vazifenin ifâsına engel olacak olan şeytanî vesveselerden dolayı da Cenab-ı Hak'ka ilticâ edilmesini emr ve tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Ve daha güzel «özlü kim vardır)** Elbette kî: O'ndan daha güzel sözlü bir zât yoktur. Evet.. **(Allah'a davet eden)** Cenab-ı Hak'kın birliğini tasdike ve O'na ibadet ve taate nâsi teşvik.eyleyen (ve) kendisi de (sâlih **amelde bulunan)** güzel güzel ibadetlerde, ahlâkî vazifeleri ifâda bulunarak bir imtisal numunesi teşkil eden **(ve şüphe yok ki, ben bir "müslümanım diyen)** şeref-i islâmiyete nâiliyetinden dolayı iftihar edip bir takım müfsitlecin ümitlerini parçalayan **(kimseden)** elbette ki, öyle hayrhâh, âbid, islâmiyetle müftehîr olan, böyle güzide üç hasleti haiz bulunan zattan daha güzel sözlü bir kimse bulunamaz.

İbn-i Siyrin ve Suddi gibi zatlar diyorlar ki: Bu âyet-i kerîmedeki kimseden murat, Resûlullah'tır. Çünki o, kelirne-i tevhidi neşretmiş, nâsi din-i ilâhîye davet buyurmuş, kendisi de daima ibadet ve taat ile meşgul olmuştur. Hâlâ onun neşrettiği din-i ilâhî sayesinde vakit vakit binlerce insanlar, vahdaniyet-i ilâhîyeyi tasdike, islâmiyetle teşerrüfe nâil olmaktadırlar.

Maamafih bu âyetin bu hükmü umumîdir. Bu üç güzide evsafı haiz olanların hepsine de şâmildir. Hüsn-ü amel sahibi olan müezzinler de, hatipler de, vaizler de, imamlar da bu şerefi haiz bulunmaktadırlar.

(34) : Evet.. Kulların mâbud-i kerîm için yaptıkları güzel amellerin kıymeti pek ziyâdedir. Maamafih kulların kendi aralarında yaptıkları güzel muamelelerin de büyük **bir** mevkii vardır. İşte Cenab-ı Hak, buna işaret buyuruyor ki:

(Ve iyilik de kötülük de müsavî olamaz) Meselâ: Sehavet ile cimrilik, sabr ile gazap, af ile intikam, ilm ile cehl müsavî değildir. İnsan, mümkün olduğu kadar fenalıklara karşı iyilikte bulunarak bir nümune-i imtisal olmalıdır. Böyle bir üslup ile de başkalarını ikaza, ahlâkını güzelleştirmeğe saik bulunmalıdır. Nitekim Resûl-i Ekrem, Sallallâhü Tealâ Aleyhi Vesellem Hazretleri kavminin birçok eza ve cefâsına karşı sabr etmiş, onları islâha çalışmış., Yarabbi kavmime hidayet buyur, çünki onlar bilmiyorlar diye duada ve niyazda bulunmuştur. İşte Cenab-ı Hak, bu hususta da bize en güzel bir tarz-ı hareket gösteriyor. Şöyle ki: Kötülüğü, bazı kimselerin cahilane, sefihâne, düşmanâne hallerini, zarar verecek hâdiseleri (bertaraf et) onların izalesine, terkedilmesine gayret göster. (o şey ile ki, o) şey, haddizatında (en güzeldir) meselâ: Fenalık yapana ihsanda bulun, bazı kusurları görmemezîikten gel, bir takım kötü huylara karşı güzel huy göster, gazabı tahrik eden şeylere karşı sabr ve sükûnetten ayrılma (artık o zaman seninle kendi arasında adavet olan kimse) mahcub olur, kendi sui hâlini düşünür, hakkında gösterilen güzel muameleden dolayı medyun-u şükran bulunur, o kötü hareketlerini terk eder. Adâvet-i muhabbete münkalip olur. (sanki bir sedakatli) Şefkatli (dosttur) gibi bir hale gelmiş bulunabilir.

Mukatil diyor ki: Bu âyet-i kerîme Ebu Süfyan Bin-i Harb hakkında nazil olmuştur. Vaktiyle Peygambere adaveti var idi. Sonra islâmiyeti kabul ederek Resûl-i Ekrem'in dostu oldu ve musaharet itibariyle o Nebiyyi Zîşan'ın sedakatli bir muhibbi bulundu. Tefsir-ül Meragi/

Velhâsıl: Bir takım düşmanların eza ve cefasına karşı sabretmek, onların nahoş lâkırdılarına kıymet vermeyip sükût eylemek, onların kötülüklerine karşı iyilik ile mukabelede bulunmak, büyük bir fazilet-i ahlâkiye eseridir. Bunların ruhlar üzerinde büyük tesirleri vardır, bir takım kimselerin tebdil-i hâl ederek güzel ahlâk ile ittisaflanna vesîle olabilir. «Hasmın sitemin anlamamak, hasma sitemdir. Nitekim müverrih Raşit merhum da şöyle demiştir:

«Cedelkârane hamuşî kadar rengin cevap olamaz»

«Sükûtun merdi dana, hasmını ilzam için saklar»

«Hamim» kelimesi, sadık, şefkatli bir karip, dost manasınadır. Bir şahsın işine ehemmiyet veren karibi mânâsına da gelir. Maamafih ısı su, soğuk su, çok sıcak bir zamanda yağan yağmur, malın hayırlısı mânâlarım ifade eder.

(35) : (Ve bunu) Böyle bir tavsiyeyi, fenalığa karşı iyilik ile muamelede bulunmak seciyesini, bu güzide hasleti, (sabr edenlerden başkası' telâkki edemez)' sabr ile muttasif olan zâtlar, bu husustaki tavsiyeyi takdir edip kabul eder, ona göre hareketini tanzime çalışır. Evet.. Bu mühim tavsiyeyi, bu husustaki güzel kemalât-ı ahlâkiyeyi (pek büyük bir nasip sahibi olandan) dünya ve ahiret sa-

adetlerinden nasibeder bulunan zâtlardan **(başkası kabul edip yüklenemez.)** öyle afkârane, âlicenabâne bir muamelede bulunmak istemez, bunun güzel bir semere vereceğini takdir edemez. Binaenaleyh kötülüklere karşı iyiliklerde bulunmak, ahlâksızlığa karşı güzel bir ahlâk ile mukabelede bulunmak, fazilet ve saadet sahipleri olan zâtlara mahsus pek güzîde bir haslettir.

(36) : Evet.. Kötülüklere karşı iyilikle mukabelede bulunmak, büyük bir kahramanlıktır. Nefs üzerine hâkimiyetin bir nişânesidir. **(Ve şayet seni şeytan tarafından bir vesvese)** Bir intikam hissi, seni bu afkârane muameleden **(çevirmek)** fenalığa karşı fenalıkla mukabelede bulundurmak (isterse) seni **o** tavsiye edilen güzel muameleden alıkoymak dilerse ona iltifat etme **(hemen Allah'a sığın)** öyle şeytanî hâtıraların tesiri altında kalmamak için Hak Tealâ'dan yardım, muvaffakiyet niyaz et, Allah'a tevekkül et, ilticada bulun **(şüphe yok ki, O'dur)** Evet.. O Haalık-ı Hakimdir, her şeyi bihakkın **(işiten, bilen O'dur)** ancak **o** kerim, kadîm mabûd-i Azîmüşşan'dır. Binaenaleyh o Haalık-ı Kerîm seni düşmanların fenalıklarından, suikastlerinden muhafaza buyurur, nihayet muvaffakiyet, nusret-i ilâhîyye senin tarafında tecellî eder durur.

«Nezğ» kelimesi, dürtmek, vesvese vermek, ifsâd etmek, halk için fitne bırakmak manasınadır.

*

وَمِنْ اٰيَاتِهِ
الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا
لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ
تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذ۪ينَ عِنْدَ رَبِّكَ
يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ ﴿٣٨﴾
وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَٓاءَ اهْتَزَّتْ
وَرَبَتْ اِنَّ الَّذ۪ٓي اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٣٩﴾

MEÂLÎ ÂLÎSİ

(37) : Ve O'nun âyetlerindendir gece gündüz ve güneş ve, ay. Ne güneşe ve ne de ay'a secde etmeyin ve onları yaratmış olan Allah'a secde ediniz, eğer siz O'na ibadet eder oldunuz iseniz.

(38) : Eğer kibirlenmek isterlerse —onların ne kıymeti var—- çüııki Rab'-bin indinde bulunanlar, O'nun için gece ve gündüz teşbihte bulunurlar ve onlar usanmazlar.

(39) : Ve O'nun âyetlerindendir ki, yeryüzünü kupkuru bir hâlde görürsün, vaktaki, O'nun üzerine su indirmiş oluruz, harekete başlar ve kabanr. Muhak-kak o zat ki, ona bayat vermiştir, elbette ki, ölüleri de ihya edicidir. Şüphe yok O, her şey üzerine hakkiyle kadirdir.

İ Z A H

(37) : Bu mübârek âyetler, Allah Teâlâ'nın vücuduna, kudret ve hikmetine şahadet eden göklerdeki ve yerlerdeki asar-ı hilkati enzar-ı intibaha vaz'ediyor. Zât-ı ilâhîye meleklerin gece ve gündüz ibadette bulunduklarını beyan ile müşriklerin cahilane hâllerinin ehemmiyetsizliğini teşhir buyuruyor. Ve o Haalık-ı Azîm'in insanları öldürdükten sonra tekrar hayata kavuşturmaya kadir olduğuna dair yeryüzünü vakit vakit nasıl neşv-ü nemaya nail ederek hayata kavuşturduğunu bir delîl olarak beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve O'nun) O Haalık-ı Azîm'in varlığına, birliğine, kudretine, hâkimiyetine şehadet eden (âyetlerindendir) vâzih, parlak hüccetlerindendir (gece ve gündüz ve güneş ve ay) bunlardan her biri bir mühim eser-i kudrettir, bir bedia-i hilkattir, o Haalık-ı Kadîr'in ulûhiyetine pek mükemmel bir delildir. Artık ey gâfil insanlar!, (ne güneşe ve ne de ay'a secde etmeyin) Onlar birer mahlûktur. Cenab-ı Hak'kın dilemesiyle öyle vücude gelip durmaktadırlar, hiçbiri bizzat mevcut, mâbudiyet vasfını hâiz değildir. Siz onların Haalıkını tasdik edin (ve onları yaratmış olan) o muazzam Haalık'a (secde ediniz) O'nun yaratmış olduğu şeylere secde ederek şirke düşmeyiniz (eğer siz O'na) o Haalık-ı Kâinata (ibadet eder oldunuz iseniz.) böyle ibadetinizi yalnız O'na tahsis ediniz, başkalarına tapınıp durmayınız.

Bu beyan-ı ilâhî, Sabde gibi yıldızlara tapman ve onlara tapmalariyle Allah'a ibadet etmekte olduklarına kail bulunan müşrik kavimlerin iddialarını red etmektedir. Bu, bir secde âyetidir.

(38) : (Eğer) O müşrik kimseler, (kibirlenmek isterlerse) yalnız Allah Teâlâ'ya ibadette bulunmaktan kaçınır, bu husustaki emr-i nebeviye itaatten böbürlenerek yüz çevirirlerse onlarm ne kıymetleri var. Cenab-ı Hak onlara bir ehemmiyet vermez, onlar lâyık oldukları akıbete uğrarlar, (çünki Rab'bin indinde bulunanlar) yâni: Cenab-ı Hak'kın nezd-i mânevîsinde makbul bulunan melekler (O'nun için) o şirk ve nâzirden münezzeh olan Allah için (gece ve gündüz teşbihte bulunurlar) O'nun vahdaniyetini tasdik'a zat-ı kibriyasını takdise devamederler. (ve onlar) O melekler, gece ve gündüz ibadette bulunurlar, aslâ (usanmazlar) o ubudiyet vazifelerini kemal-i huzur ile, ruhanî bir zevk ile ifâya devam ederler.

(39) : O Haalık-ı Azîm'in varlığına, kudretine binlerce ecramri felekiyye şahadet ettiği gibi yeryüzü de şahadet etmektedir. Evet.. (Ve **O'nun)** o Haalık-ı Kerîm'in kudretine şahadet ve delâlet eden (âyetlerindendir ki,) yaratmış olduğu pek ibretbahş alâmetlerdendir ki: (yeryüzünü) vakit vakit, kış olunca **(kupkuru** bir hâlde görürsün) âdeta zeliline bir vaziyet almış, üzerinde yeşillikten, rengâ*renk çiçeklerden vesaireden eser kalmamış bulunur, (vaktaki, **onun** üzerine **su** indirmiş oluruz) Yağmurları yağdırır, onları yeniden bir feyz ve berekete nail kılarız, o yeryüzü tekrar **(harekete başlar ve kabanı)** toprağı kımıldanır, kendisin-

den çeşit çeşit nebatlar, çiçekler vücude gelir, yeniden bir hayata kavuşmuş bulunur. Artık düşünmeli!, **(muhakkak o zat ki,)** o Haalık-ı Kadîr ki, **(ona hayat vermiştir) o** yeryüzünü öyle yeniden ne§v-ü nemaya, mütenevvî ekinlere semerelere kavuşturmuştur, **(elbette ki, ölüleri de ihya edicidir)** insanları da öldürdükten sonra tekrar yeni bir hayata kavuşturacaktır. **(Şüphe yok ki, O)** Haalık-ı Azîm **(herşey üzerine h&kkiyle kadirdir.)** binaenaleyh insanları da öldürdükten sonra tekrar hayata kavuşturmaya âmenna kadirdir. Hangi düşünceli bir insan, bu hakikati inkâr edebilir?.

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا أَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ
خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ
عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ
مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ
مِنْ قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(40) : Şüphe yok o kimseler ki, âyetlerimizde haktan ayrılarak sapıtırlar, bize karşı gizli kalamarlar. Âteşe atılan mı hayırlıdır, yoksa kıyamet günü emin bir hâlde gelecek olan mı? Dilediğinizi yapınız, şüphe yok ki: O, ne yapar olduğunuzu hakkiyle görücüdür.

(41) : Şüphe yok —mülhidler— o kimselerdir ki, kendilerine geldiği zaman Kur'an-ı inkâr etmişlerdir ve muhakkak kî, o, elbette aziz bir kitaptır.

(42) : O'na ne önünden ve ne de ardından bâtıl bir şey gelemez. Hakîm hamîî olandan indirilmiştir.

(43) : Sana senden evvelki Resûllere denilmiş olan şeyden başkası denilmiyor. Şüphe yok ki, senin Rab'bin elbette mağfiret sahibidir ve pek acıklı ikap sahibidir.

⁂

İ Z A H

(40) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın vahdaniyetine, kıyametin vukuuna ait delilleri yanlış tevil ve tahrif edenleri tehdit ediyor. Öyle mülhidlerin kıyamette âteşe atılacaklarına işarette bulunuyor. O kâfirlerin inkâr ettikleri Kur'an-ı Azîm'in nasıl bir kitab-ı ilâhî olduğunu ve O'nun evvel ve âhır bâtıl şeylerden her veçhile müberrâ bulunduğunu haber veriyor ve Resûl-i Ekreme tesliyetbahş olarak Cenab-ı Hak'kın hem mağfiret ve hem de şiddetli ikap sahibi olduğunu beyan buyurmaktadır.

Şöyle ki: Allah Tealâ buyuruyor: (şüphe yok o kimseler ki, âyetlerimizde baktan ayrılarak) Onlara ta'n ederek, onları tahrife, yanlış tevdie cür'et gösterek doğru yoldan (sapıtırlar) işte öyle mülhid münkir kimseler (bize karşı gizli kalamazlar) onların her hali indallâh malûmdur. Bir kere düşünmelidirler, küfr ve elhadından dolayı (Âteşe atılan mı hayırlıdır yoksa) Allah'a îman ve itaad etmiş olduğu için (kıyamet günü emin bir hâlde gelecek olan mı?.) hayırlıdır. Muhakkak ki, bunlar müsavî değildirler. İşte kâfirler, mülhidler âteşe atılacaklardır. Sâdık mü'minler de emniyetler içinde cennetlere varacaklardır. Artık hangi zümrenin hayırlı olduğu bedihî değil midir? Elbette ki, öyle küfr ve ilhada düşenler, âteş-i cehenneme namzet bulunmuşlardır. Artık ey insanlar!; Eğer siz hakkı kabul etmez iseniz (dilediğinizi yapınız) sonra onun cezasma elbette uğrayacaksınızdır. (şüphe yok O,) Haalık-ı Alîm, sizlerin (ne yapar olduğunuzu hakkiyle görücüdür) hiçbir hareketiniz onun için gizli kalamaz, hepinizi de âmellerinizin icabatına kavuşturacaktır. Ne büyük bir tehdit ve irşâd!.

§ İlhad; İraz etmek, haktan rücu eylemek, ta'n ve teşnide bulunmak, bâtıl tevillerde, mânâsız gürültülerde bulunmak, istikametinden ayrılmak demektir. Asıl mânâsı: Lâhde koymak, çukura düşürmek demektir.

(41) : (Şüphe yok) Mülhidler (o kimselerdir ki) hakikatları bâtıl bir surette tevile, tağyire çalışanlar, mukaddesata ta'n. ve teşnide bulunan şahıslardır ki, (kendilerine geldiği zaman) Peygamber-i Zîşan tarafından tebliğ edildiği vakit (Kur'an-ı inkâr etmişlerdir) artık onlar, lâyık oldukları müthiş akıbete hazırlan-

sınlar. (ve muhakkak ki; o) Kur'an-ı Mübîn (elbette azîz) naziri bulunmayan, pek 'kuvvetli, azametli ve menfaatleri pek çok olan (bir kitaptır) semavî kitapların âhırıdır, efdâlidir, daima himaye-i ilâhîyyeye mazhardır.

(42) : Evet.. O Kur'an-ı Azîm, bir kitab-ı ilâhîdir ki, (O'na ne önünden ve ne de ardından bâtıl bir şey gelemez) onun ulviyyetdni, kutsiyetini inkâra hiçbir yol yoktur. O'nun bir mucize-i kelâmiye olduğunu, onun vahy-i ilâhîye müstenit bir meş'ale-i hidayet bulunduğunu hiçbir âkil kimse, bir doğru eser tekzîb edemez. Çünki öyle mübârek, öyle her veçhile yüksek, her veçhile fâldeli ve bînazir olan o kitab-ı mübîn (hakim, hamîd olandan) hikmetine, evsaf-ı kemâline nihayet bulunmayan Haalık-ı Azîm tarafından (indirilmiştir.) Hâtemülmürselîn olan Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'a ihsan buyurulmuştur.

Artık O'nun o ulvî, kutsî mahiyetini kim inkâra, tevile kadir olabilir?.

(43) : Ey Hâtemülmürselîn!. Bir takım alçak şahısların dedikodularından dolayı müteessir olma (Sana senden evvelki resûllere denilmiş **olan** şeyden başkası denilmiyor) vaktiyle dünyaya şeref vermiş olan bir nice Peygamberleri de münkir olan kavimleri tekzîb etmiş, onların da tebliğ etmiş oldukları kitapları kabulden kaçınmışlardı. Bu kaçınmak beşeriyet âleminde öteden beri câri olan bir kasvet, bir cehalet eseridir. Bu hâle karşı o Peygamberler sabr etmişlerdi. Artık Ey Hâtemülmürselîn!. Sen de sabret, fazla müteessir olma, herkes lâyık olduğu akıbete kavuşacaktır.

Diğer bir tevcihe göre de: Ey Resûl-i Zîşan!. Allah Tealâ, senden evvelki Peygamberlere kavimlerinin sefahatlerine karşı sabr etmelerini, din-i tevhidi neşle çalışmalarını emr etmiş olduğu.gibi sana da o veçhile emrediyor. Artık sen de sabr et, vazife-i risaletini ifâya çalış, elbette bunun mükâfatını göreceksindir. (Şüphe yok ki, senin Rab'bin) Seni risalede muvazzaf kılan mâbud-i Azîm'in (elbette mağfiret sahibidir) îman edenleri, günahlarından tevbekâr olanları afveder, yarlıgar, nimetlere erdirir (ve) o Haalık-ı Hakim, **(pek acıklı ikab sahibidir)** öyle dinsizliklerinde devam edenleri, Peygamberleri inkâra, ilâhî âyetleri tahrif ve tezyife cür'et gösterenleri de elbette pek şiddetli azaplara giriftar edecektir.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ ءَاَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ
قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
فِي اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى اُولٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ
بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ
وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّهُمْ
لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ اَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(44): Ve eğer onu, yabancı bir lisan ile bir Kur'an kılsa idik elbette derlerdi ki: âyetleri tefsil edilmeli değil mi idi, Arabi —bir Peygambere— yabancı bir lisan ile —Kur'an— olur mu?. Deki: O, îman edenler için bir yesîle-i hidayettir ve bir şifâdır ve o kimseler ki îman etmezler, onların (kulaklarında bir ağırlık vardır. Ve o, onlara karşı bir körlüktür. Onlara uzak bir mekândan nida olunuverir.

(45) : |And olsun kî, Musa'ya da kitap verdik, onda da ihtilâf edildi. Ve eğer Rab'binden sebk etmiş bir kelime olmasa idi elbette onlarm aralarında iş bitiriliverirdi ve şüphe yok ki, onlar ondan elbette tereddüde düşürücü bir şek içindedirler.

(46) : Kim bir sâlih iş yaparsa artık kendi nefsi içindir ve kim kötülükte bulunursa artık kendi nefsi aleyhinedir ve Rab*bin kullan İçin zulmedicj değildir.

∴

İ Z A H

(44) : Bu mübârek âyetler, Kur'an-ı Mübîn'in lisan-ı arap üzere nüzulünün hikmetini bildiriyor. Bu hususta itiraza mahal bulunmadığım ve o kitab-ı ilâhînin kabiliyetli kimseler için mahz-ı hidayet ve şifâ olduğunu izah ediyor. Semavî kitaplara karşı bir takım kimselerin vahi itirazlarda bulunmalarının bir ûdet-i cahilane olduğuna Musa Aleyhisselâm'a verilmiş olan kitap hakkındaki ihtilâfları bir misâl olarak gösteriyor. Eğer indallâh mukadder bir müddet bulünmasa idi öyle münkir, mütereddit kimselerin derhal kahr-ı ilâhîye uğramış olacaklarını ihtar ediyor ve herkesin kendi ameline göre mükâfat ve mücazat göreceğini ve Cenab-ı Hak'kın zulmden münezzeh, olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Bir takım arab müşrikleri: Bizim kalblerimiz perdeler içindedir, bize yapılan tebligatı anlamıyoruz diyorlardı veyahut onların bir kısmı: Kur'an başka bir lisan ile nâzil olmalı değil mi idi? diye mülhidâne lâkırdılarda bulunuyorlardı. İşte bu gibi kimseleri red için Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (Ve eğer onu) bir zİkr-i ulvî olan Kur'an-ı Mübîn'i (yabancı bir lisan ile) indirilmiş (bir Kur'an kılsa idik) o Arabiyyıllisan değil, acemiyyüllisan bulunsa idi (elbette) o münkir mül hitler (derîerdi ki) bu kitabın (âyetleri) ihtiva ettiği hükmler, meseleler (tafsil edilmeli) bizim lisanımızla beyan olunmalı (değilrai idi?) neden öyle başka bir lisan ile nazil olmuş bulunuyor?. Ve şunu da ilâveten söylerler lidTkİ: (arabî) Olan, Arap lisaniyle konuşan bir Peygambere (yabancı bir lisan ile) Kur'an indirilmiş (olur mu?.) ne için o kitap, o Peygamberin kendi lisanı olan Arapça ile indirilmemiş derlerdi. Halbuki, o kitab, en fasih bir lisan olan ve Peygamber-i Zîşan'ın asıl lisanı bulunan arapca olarak indirilmiştir. Artık öyle bir itirazda bulunmalarına mahal kalmamıştır. Resulüm!. O mülhidlere iddialarını red için (deki: O) Kuran-ı Mübîn (îman edenler için bir vesile-i hidayettir) onları hak yoluna eriştirir (ve bir şifadır) o mü'minlerin kalblerini şek ve şüpheden, manevî marazlardan, havalardan kurtarır. Binaenaleyh ey münkirler!. Siz de şeref-i îmana nail olsanız kalbleriniz maraz-ı mânevîden kurtulur, artık öyle perdeler içinde kalmamış olur (ve o kimseler ki,) bilâkis (îman etmezler) Allah'ın birliğine, O'nun Peygamberinin risaletine ve o Peygamberin tebliğ ettiği kitab-ı ilâhînin ahkâmına inanmazlar, artık onların bu imansızlıklarından dolayıdır ki, (onların kulaklarında bir ağırlık vardır) onun içindir ki, Kur'an'ın âyetlerini işitemezler, onları güzelce dinleyip uyanmazlar. Bundan dolayı (ö) Kur'an-ı Azîm (onlara karşı bir körlüktür) o kitab-ı mübîn'in güzelliğini göremezler, onun hükmlerini kendilerine tebliğ eden zâtın risaletini görüp anlayamazlar. Körükörüne itirazlara devam eder dururlar. Sanki (onlara **uzak bir** mekândan nida ohınuverir) artık kendilerine tevcih edilen hitabeleri, nasihatlan işitip kavrayamazlar. Cehaletleri içinde yaşamaya devam ederler. Onların o gafilâne hâlleri, kendilerine j5ek uzaktan nida edilen kimselerin hallerine hkarikıttemsü benzetilmiştir. O uzaktan olan nida, anlaşılmayacağı gibi, o münkirler de kendilerine teveccüh eden hitabeleri sanki pek uzaktan yapılıyormuş gibi anlamaktan mahrum bulunmuşlardır.

(45) : Evet.. Ey Hâtemülmürselîn!. Sen müteessir olma. öteden beri nâsin bir kısmı hakkı kabul ederse de diğer bir kısmı kabul etmez. Keteb-ü ilâhîyyeyi kabul ve ademi kabul hususunda cemiyetlerin eski âdetleri.bu veçhîle carî olmuştur. (And olsun ki) Muhakkak bir hâdisedir ki, biz (Musa'ya da kitab verdik) ona Tevrat'ı ihsan ettik (onda da ihtilâf edildi) onun kavminin bir kısmı o kitabı kabul ettiği halde diğer bir kısmı kabul etmedi, onun semavî bir kitab olduğunu inkâr edip durdular, (ve eğer Rab'binden sebk etmiş bir kelime olmasa idi) Bu ümmet-i Muhammediye arasındaki münkirlerin cezalarını kıyamet gününe tehir hususunda bir irade-i ezeliye bulunmasa idi (elbette onların aralarında iş bitiriliverirdi.) daha dünyadaîarken kahr-ı ilâhîye uğrar, hepsi de birden mahv-ü perişan edilmiş olurdu. Nitekim eski münkir kavimlerin birçokları böyle bir felâkete mâruz kalmışlardır, (ve şüphe yok ki, onlar) Bu ümmet arasındaki münkirler (ondan) O Kur'an-ı Azîmden (elbette tereddüde düşürücü bir şek içindedirier) cnlar kendilerince bile kuvvetli görülecek bir delîle istinat etmemektedirler. Maahaza, bir inat, bir taklit bir vesvese-i şeytaniye neticesi olarak Kur'-an-ı Azîm'i inkâra cür'et göstermektedirler. O gafiller bilmiyorlar ki, o çirkin, münkirâne hâllerinin cezasına bir gün uğrayacaklardır.

(46) : Evet.. Muhakkak ki, (Kira) bu dünyada iken (bir sâlih iş yaparsa) güzel bir itikatta bulunursa, Kufan-ı Mübîn'e inanırsa, uhdesine düşen vazifeleri yapmaya çalışırsa, bu güzel hareketi (artık kendi nefsi içindir) bunun fâidesi kendisine aittir, kendi lehine hareket etmiş olur. (ve) Bilâkis (kim kötülükte bulunursa) küfre, isyana düşerse (arhk kendi nefsi aleyhinedir) onun zararı da başkasına değil, kendi şahsına racîdir. (ve Rab'bin kullan için zuîm edici değildir) Kullanma hakkında adalete münafi bir fiil, Cenab-ı Hak'tan sudur etmez. Onların mükâfata veya mücazata ermeleri muktezay-ı adalet ve hikmettir. Binaenaleyh azaba mâruz kalanlar, kendi kötü hareketlerinin cezasma uğramış olacaklardır. Hîkmet-i baliğa sahibi olan Allah Tealâ'dan hâşâ zulm etmek haksız yere ceza vermek asla mutasavver değildir. Amennâ.

*

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ
مِنْ أُنْثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِي قَالُوا آذَنَّاكَ
مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا
مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٤٨﴾ لَا يَسْأَمُ الْإِنْسَانُ مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِنْ مَسَّهُ
الشَّرُّ فَيَئُوسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ
مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَٰذَا لِي وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُجِعْتُ
إِلَىٰ رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَىٰ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا
وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(47) : Kıyameti bilmek, O'na havale olunur ve ne meyvelerden bir şey tomurcuklarından çıkar ve ne de bir dişi yüklü kabr ve ne de doğurur, ilâ onun bilmesiyledir. Ve o gün ki, -onlara nida eder ki: Nerede benim ortaklarım?. Derler ki: Sana arz ettik, bizden hiçbir $ahit yoktur.

(48) : Ve onlardan «vvelce tapıp durdukları şeyler gaip oluvermişlerdir ve kendileri için bir sığınılacak yer olmadığmı anlamışlardır.

(49) : İnsan iyilik istemekten usanmaz ve eğer kendisine bir fenalık dokunursa hemen ümidini kesmiş, ye'se düşmüş olur.

(50) : **Ve eğer ona dokunan bir sıkıntıdan sonra tarafımızdan bir rahmet taitırırsak elbette diyecektir ki: Bu, benim içindir ve zannetmem ki, kıyamet kaim olacak olsun. Ve eğer Rab'bime döndürülür isem şüphe yok ki, kendim için onun yanında bir iyilik vardır. Fakat o** küfre düşmüş **olanlara ne yapmış olduklarını elbette haber vereceğiz. Ve elbette onlara pek ağır bir azaptan tattıracağızdır.**

4

İ Z A H

(47): Bu mübarek âyetler, kıyametin vuku bulacağı günü ve istikbâle âit bir kısım hâdiselerin zaman-ı vukuunu Cenab-ı Hak'tan başkasının bilmediğini haber veriyor. Müşriklerin ^hirette «nerede şeriklerim» diye bir tahakküm ve tevbîh için mâruz kalacakları suale cevaben o şerik ittihaz etmiş oldukları şeylerin kendilerinden ayrılmış olduklarım onlardan bir fâide göremeyeceklerini itiraf edeceklerini bildiriyor, insanların muhtelif ahvâl-i, ruhiyelerine işaret için onların fâideli şeyleri istemekten geri durmadıklarını ve bir kötülüğe uğrayınca da artık ümitlerini keserek ye's içinde kaldıklarını hikâye buyuruyor.

Taraf-ı ilâhîden bir nimete nâil olunca kendilerinin o nimete müstahik olduklarını ve kıyametin kopmayacağını iddia ederek vazife-i şükranı ifâdan kaçındıklarına ve bilfarz kıyamet kopsa da yine güzel nimetlere nâil olacaklarını bir tarz-ı mağrurâne ile ifade eder olduklarına ve halbuki onların ağır azaplara tutulacaklarına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Kıyameti bilmek, O'na)** O Haalık-ı Alîme **(havale olunur)** kıyamet ne vakit vuk'u bulacaktır, diye sual edilecek olsa, onu Allah Tealâ bilir, denilmelidir. Çünki o zamanı Cenab-ı Hak, kullarına lihikmetin bildirmemiştir. Tâki, insanlar daima onun vuk'u bulacağını düşünerek uyanıkça hareket etsinler. Bir hadis-i şerifte deniliyor ki: Cibril Aleyhisselâm, Resûlullâh sallallâhü aleyhi vesellemden kıyameti sormuş, o da buyurmuş ki: Ondan sual olunan, sual edenden daha alim değildir.

Rivayete nazaran müşrikler, Resûl-i Ekrem'e demişler ki: Eğer sen Peygamber isen bize kıyametin ne zaman vuk'u bulacağını haber ver. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil olmuştur.

Evet.. İstikbâle ait bir takım şeyleri bilmek, ilm-i ilâhîye muhaveldir. Ezcümle **(ve ne meyvelerden bir şey tomurcuklarından çıkar ve ne de bir dişi yüklü kalır ve ne de doğurur, ilâ onun)** O Haalık-ı Azîm'in **(bilmesiyledir)** takdiriyledir, onun ilminden hiçbir şey hariç kalamaz ve onun takdir buyurmadığı hiçbir şey vücude gelemez ve bir şey vücude gelmedikçe ofiu insanlar tamamen bilip takdir edemezler.

Deniliyor ki: Bu âyet-i kerîme bir delildir ki: Müneccimler de hiçbir şeyin vücude gelip gelmeyeceğine kat'i surette hükmedemezler. Onlar ancak bazı alâmetlere binaen bir zan kabilinden olarak bazı iddialarda bulunurlar, bu iddiaları bazan isabet eder, bazan da isabet etmemiş olur. (ve) Ey Resûl-i Zîşan!. Kavmine ihtar et (o gün İd, onlara) Cenab-ı Hak'ka şerik ittihaz edenlere Allah Teîilâ bir tevbih için (nida eder ki: Nerede benini ortaklarım?.) dünyada iken bana şerik sanarak kendilerine, tapmış olduğunuz şeyler şimdi nerede kaldılar?. O müşrikler de (derler ki: Sana arzeîtik) sana karşı bu kıyamet gününde itiraf ederek kanaatimizi bildirmiş olduk ki, (bizden hiçbir şahit yoktur.) Senin zat-ı ulûhiyeîine halıkıyyet, mâbudiyyet itibariyle bir şerik bulunmadığı artık hepimizce bilinmiş bulunmaktadır, bunun hilâfına bir kimse şahadette bulunamaz. Müşrikler, bu ifadeleriyle o tapmış oldukları putlardan, şahıslardan müteberri olduklarını itiraf etmiş olacaklardır.

§ Ekmam; Zarf, içinde bir şey konulup saklanan kap, henüz açılmamış bulunan çiçek tomurcuğu mânâsına olan «küm» kelimesinin cem'idir.

§ Ezan; da bildirmek, ilâm ve ilân etmek mânâsınadır.

(48) : Evet.. O kıyamet gününde artık hakikat tecellî etmiş (Ve onlardan) o müşriklerden (evvelce) dünyadalarken (tapıp durdukları şeyler) bâtıl mâbutları (gaip oluvermişlerdir) onlardan asla bir fâide görememiş, onların Cenab-ı Hak'ka şerik olamayacaklarını tamamen anlamış bulunacaklardır, (ve kendileri için bir sığınılacak) Kaçıp azab-ı ilâhîden kurtıırunulacak (yer olmadığını anlamışlardır.) Heyhat ki. artık o anlayışlarının kendilerine bir fâidesi olmayacaktır. İnsanlar, daha dünyadalarken o akıbeti düşünerek yanlış kanaatlerini islâh etmeli değil midirler?. Sonra nedamet, itiraf-i kusur bir fâide vermez.

§ Mehîs; Mekar, dönüp gidilecek yer; kaçıp kurtulacak bir mahal demektir.

(49) : (İnsan) Bu dünyada iken bir takım maddî, fâni şeylere ait taleplerde bulunur. Meselâ: Sıhhat ister, fâzlaca yaşamak ister, büyük bir servete nâil olmak ister. Böylece (iyilik istemekten usanmaz) harisane bir surette dünyaya tâlip bulunur. Bir kere de ahireti düşünüp onu da temine çalışmalı değil midir?, (ve eğer kendisine bir fenalık dokunursa) Bu dünyaya ait, zevali kabil, bir hâile, maraz gibi, fakirlik gibi bir arıza isabet ederse (hemen ümidini kesmiş, ye'se düşmüş olur) Cenab-ı Hak'kın fazlından, rahmetinden naümit bir halde bulumu-. Böyle garip bir hâlet-i ruhiyenin tesiri altında kalır. Halbuki, bir insan, Haalık-ı Kerîminin lûtfundan, merhametinden ümidini asla kesmemelidir, kendisine bir keder isabet ederse onun bir hikmetine müstenit olduğunu bilerek hemen "Cenab-ı Hak'ka iltica etmelidir, kendisinin selâmete kavuşturulmasını o kerîm Haalıkından niyaz eylemelidir.

(50) : **(Ve eğer ona) O** arızaya uğramış olan insana **(dokunan bir sıkıntıdan)** nefsine ait bir arızadan, maişetine dair bir" müzayekadan **(sonra tarafımızdan bir rahmet tattırırsak)** o arızayı, **o** müzayekayı kendinden bertaraf edersek **(elbette diyecektir ki, bu)** nail olduğum muvaffakiyet, selâmet ve vüs'at **(benim** içindir) bu benim hakkımdır. Ben buna kendi bilgimle, kendi çalışmamla nail oldum, artık bu, benden zail olmayacaktır, bu bana evlât ve iyalime mahsus ebedî bir varlıktır **(ve zannetmem ki, kıyamet kâim olacaktır)** öyle bir inkılâbın vukuuna ben kani değilim, **(ve eğer Rab'bime döndürülür isem)** bilfarz kıyamet kopar da ben huzur-u ilâhîye sevkedilir isem **(şüphe yok, kendim için onun yanında bir iyilik vardır)** madem ki, ben bu dünyada bu nimete, bu servete nâil oldum, demek ki, ben ahirette de bunlara nâil olacağım, cennete kavuşacağım. Böyle gafil, câhil, şahsı sefihânesine böyle bir kıymet veren kimse, böyle gayrı âkilâne bir iddiaya cür'et eder. Cenab-ı Hak ise onun bu fasit iddiasını red için buyuruyor ki: **(fakat o küfre düşmüş olanlara)** Dünyadalarken **(ne yapmış olduklarını)** nasıl inkârlarda, günahlarda, hatalarda bulunmuş olduklarını kendilerine **(elbette haber vereceğiz)** onlar o vakit nasıl yanlış düşünmüş, ne kadar fena hareketlerde bulunmuş olduklarını tamamen anlayacaklardır, **(ve elbette onlara pek ağır azaplardan tattıracağızdır)** Onları ebedî surette cehenneme atarak onun takdirler fevkinde olan azabiyle kendilerini muazzep kılacağızdır. İşte dünyadaki küfrlerinin, ilâhî nimetlere karşı nankörlükte bulunmuş olmalarının ve bir takım fasit iddialarda, hodbinliklerde bulunmalarının ebedî cezası!.

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ
وَنَأَى بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ (٥١) قُلْ أَرَأَيْتُمْ
إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ
بَعِيدٍ (٥٢) سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ
لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ
(٥٣) أَلَا إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ (٥٤)

MEALİ ÂLİSİ

(51) : Ve insana nimet verdiğimiz zaman yüz çevirir ve böbürlenmekte bulunur. Ve ona bir kötülük dokunduğu zaman ise artık bol bol duacıdır.

(52) : Deki: Bana haber veriniz!. Eğer o, —Kur'an— Allah tarafından olmuş ise, sonra onu inkâr etmiş iseniz, uzak bir muhalefette bulunan kimseden daha sapık kim vardır?.

(53) : Yakında onlara ufuklarda' ve kendi nefslerinde olan âyetlerimizi göstereceğiz, tâki, onlar için onun hak olduğu tezahür etsin. Kifayet etmiyor mu ki, Rsb'bin, şüphe yok O, herşey üzerine şâhittir.

(54) : İyi bilki, şüphe yok, onlar Rab'lerine kavuşulmaktan dolayı bir şek içindedirler. İyi bil ki, muhakkak O, her şeyi ilmen ihata edendir.

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler, insanların bir hâl üzere sebat etmeyip nimet zamanında da, nimetin zevali zamanında da başka başka vaziyetler aldıklarını bildiriyor. Taraf-ı ilâhîden nazil olan bir Kur'an'a karşı münkirârie vaziyet alanların haktan ne kadar uzak bulunduklarım ihtar ediyor. O Kur'an'ın bir kitab-ı semavî olduğuna dair âfakta ve nüfus-i beşeriyede birçok delillerin zuhur edeceğini ve Cenab-ı Hak'km her şeyi görüp bildiğim ve ilmen muhit bulunduğunu, o münkirlerin ise kıyamet vukuundan şek ve şüphe içinde yaşadıklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve insana nîmet verdiğimiz zaman) ondan hastalık gibi, ihtiyaç gibi şeyleri bertaraf edip kendisine sıhhat, bol maişet gibi şeyleri ihsan ettiğimiz vakit (yüz çevirir) ibadetten, teşekkürden kaçmır (ve böbürelnmek-(e bulunur) mütekebbirâne bir vaziyet alır, mükellef olduğu vazifeleri ifâya tenezzül etmez, (ve ona) Bilâkis (bir kötülük dokunduğu zaman ise) meselâ: Bir hastalığa bir ihtiyaca mübtelâ olduğu vakit ise (artık bol bol'duacıdır) o zaman» Cenab-ı Hak'kı hatırlar, O'na duada, niyazda bulunur durur, tâki o arızayı kendisinden açıverip gidersin. Halbuki, o arızadan evvel mütekebbirâne bir halde yaşıyor, ne Peygamberi, ve ne de ona nazil olan Kur'anı tasdik etmiyor, münl:irâne, bir hâlde bulunuyordu.

«Neâ bicânibihi» binefsihi uzaklaşmış, olanca varlığiyle tekebbürde bulunmuş, vazifesini yapmaktan kaçınmış demektir.

§ Arız; de çokça enli demektir ki: Bir şeyi pek çokça yapmaktan kinayedir.

(52) : Ey Resûl-i Zîşan!. O münkirlere (Deki: Bana haber veriniz) fikrinizi açıklayınız bakalım (eğer O) inkâr ettiğiniz Kur'an **(Allah tarafından olmuş** ise) o, Haalık-ı Azîm tarafından vahy edilmiş bir kitap ise ki, onun öyle olduğu katiyyen sâbittir (sonra) siz **(onu** inkâr etmiş iseniz) artık siz haktan uzak düşmüş, sapıklık içinde kalmış olmaz mısınız?. Artık düşününüz!. Sizin gibi haktan (uzak bir muhalefette bulunan **bir** kimseden daha sapık kim vardır?.) Yâni: Ey münkirler!. İşte siz böyle haktan ayrılmış, onun Peygamberine, kitabına muhalefet etmiş, dalâlet içinde kalmış kimselersiniz.

(53) : Evet.. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: **(Yakında onlara)** Öyle ilâhî hakikatları, Kur'an-ı Mübîn gibi bir ebedî mucizeyi inkâr eden müşriklere, câhillere **(ufuklarda)** yerlerin ve göklerin çevrelerinde (ve **kendi nefslerinde olan** âyetlerimizi göstereceğiz) eski ümmetlerin inkârları yüzünden nasıl felâketlere uğrayıp yurtlarının \harap bir halde kalmış olduğunu ve şimdiki münkirlerin kendi başlarına arız olacak belâları, mağlûbiyetleri kendilerine göstermiş olacağızdır. (tâki, **onlar** için onun) O Kur'an-ı Azîm'in veya din-i islâmm veya Hazreti Muhammed'in (hak **olduğu)** tamamen hakikate mutabık, taraf-ı ilâhî'den münzel ve bü-

tün beşeriyete mürsel bulunduğu **{tezahür etsin)** fazla düşünmeye hacet kalmaksızın gözler önünde parlayıp dursun. Nitekim asr-ı saadetteki münkirlere Cenab-ı Hak, âyetlerini, hârikalarını göstermiş, Resûl-i Ekrem'ini ve O'nun eshabını muvaffakiyetlere nail etmiş, Mekke-i Mükerreme fethedilmiş, islâmiyet âfaka intişare başlamıştır. Kur'an-ı Hakîm'in haber verdiği ve işaret buyurduğu birçok hilkat bediâları da vakit vakit ilm ve fennin terakkisi neticesinde daha güzelce anlaşılmağa başlanmış, birnice hakikatlan daha fennen keşfedilmeden mukaddem Kur'an-ı Mübîn'in haber vermiş olduğu sabit olmuştur. Artık **(kifayet etmiyor mu ki, Rab'bin şüphe yok, O)** Haalık-ı Azîm **(herşey üzerine şahittir)** bütün âlemlerde vuku bulan şeyleri, iddiaları görüp bilmektedir. İşte Haalık-ı Zîşan, risalet-i Muhammediyeyi mucizeler ile teyit ediyor, Kur'an-ı Mübîn'in bir kitab-ı ilâhî olduğunu beyan ve onun ulviyyetini bir mucize-i kelâmiye olması suretiyle de izhar buyuruyor. Artık bu hususlarda şek ve şüpheye bir mahal yoktur. Hayfaki, o münkirler, bunu takdir edemiyorlar.

(54) : Ey Habîb-i Zîşan!. **<İyi bil ki, şüphe yok onlar) O** kâfir kimseler **(Rab'lerine kavuşulmaktan dolayı bir şek içindedirler)** onlar öldükten sonra tekrar hayata kavuşmayı, haşr-ü neşri, kıyamet vukuunu tasdik etmemektedirler. Evet.. **(İyi bil ki, muhakkak O)** Haalık-ı Azîm **(herşeyi ilmen ihata edendir)** bütün eşyaya, vukuata alettafsil âlimdir. İnsanların mahiyetlerini, ölüp gittiklerinden sonra alacakları vaziyetlerini, ve onların bütün ef'al ve amalini tamamen bilmektedir. Artık onları yeniden vücude getirmeğe de elbette ki, kadirdir. O münkirlerin o yanlış kanaatlerini, şek ve şüphe içinde yaşadıkları da tamamen bilmektedir.

Onları o kötü itikatlarına, hareketlerine göre elbette ki, mücazata uğratacaktır. O ilm ve kudreti gayri mütenabi olan Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin hikmeti, kudret ve iradesi, bütün mükevvenat üzerinde tecellî edip duracaktır. Amennâ..

***

ŞÛRA SÛRESİ

Bu mübarek sûre Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuştur. Elli üç âyet-i ke^ rîmeyi havidir. «Ha, Mim» ile başlayan sûrelerin üçüncüsüdür. Müslümanların arasında meşveret usulünün cereyanını (38) inci âyet-i kerîmesi beyan buyurduğu için bu sûreye böyle «Şûra» ünvânı verilmiştir. Başlıca mündericatı şunlardır:

(1) : Hâtemülmürselîn Efendimizin de şâir Peygamberler gibi vahy-i ilâhîye îıâil olduğunu ve Kur'an-ı Mübîn'in ne gibi hikmet ve maslahata binaen lisan-ı arap ile vahy edilmiş bulunduğunu beyan.

(2) : Vahy-i ilâhînin aksamına ve Resûl-i Ekrem'in vahyden evvelki vaziyetine ve Peygamber-i Zîşan'ın vazife-i tebliğine dair malûmat.

(3) : Şeriatların usulen müttehit olduğunu beyan, dhv-i ilâhîde tefrikaya düşülmemesini ve ihtilâfların ilâhî hükmler ile hâl edilmesini ve mukadder bir zaman olmamış olsa idi ihtilâfa düşenler hakkında hükm-i ilâhînin hemen tatbik edileceğini ihtar.

(4) : Bir fenalığa karşı misliyle mukabelede bulunmanın cevazına, fakat afkârane muamelenin indallâh sevaba vesîle olacağına işaret ve Cenab-ı Hak'kın zâlimleri sevmediğini ihtar.

(5) : Allah Tealâ'nın varlığına, birliğine, kudretine şahadet eden semavî ve arzî hilkat eserlerine nazarları celb.

(6) : Haalık-ı Azîm'in mahlûkatını hikmet ve maslahat muktezasına göre, merzuk buyurduğunu ve dilediği kullarına evlât ve iyâl ihsan ettiğini ve dilediğini de akim bıraktığını beyan.

(7) : Kıyametin zaman-ı vukuunu Hak Tealâ'dan başkasının bilemiyeceğini ve onu istical eden münkirlerin nasıl bir cezaya mâruz kalacaklarını ve herkesin kendi ameline göre mükâfat ve mücazat göreceğini ve mü'minlerin nasıl nimetlere nâil. olacaklarını tebşir.

⁂

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ
حمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذَٰلِكَ يُوحِيٓ إِلَيۡكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكَ ٱللَّهُ
ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ﴿٣﴾ لَهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ
ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ يَتَفَطَّرۡنَ مِن فَوۡقِهِنَّۚ
وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمۡدِ رَبِّهِمۡ وَيَسۡتَغۡفِرُونَ لِمَن فِي ٱلۡأَرۡضِۗ
أَلَآ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مِن
دُونِهِۦٓ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهُ حَفِيظٌ عَلَيۡهِمۡ وَمَآ أَنتَ عَلَيۡهِم بِوَكِيلٖ
﴿٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Ha, Mim.

(2) : Ayın, Sin, Kaf.

(3) : İşte böyle vahy ediyor, sana ve senden evvel olanlara O azîz, hakîm olan Allah.

(4) : Göklerde ne varsa ve yerde ne varsa onun içindir. Ye O, çok yücedir, çok büyüktür.

(5) : Az kalıyor ki, gökler üstlerinden çatlayacaklar. Melekler de Rab'lerine hamd ile teşbihte bulunuyorlar ve yerde olanlar için mağfiret diliyorlar. Agâh olunuz!. Şüphe yok ki, Allah, O çok affedicidir, çok esirgeyicidir.

(6) : Ve **o** kimseler ki, Allah'tan başkasını velîler ittihâz ettiler, onlann üzerlerine Allah nâzırdır ve sen onların üzerlerine bir vekil değilsin.

*

İ Z A U

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'an-ı Mübîn'inde şâir Peygamberler hakkındaki vahy-i ilâhîye müstenit olduğunu bildiriyor. Allah Tealâ'nın bütün mükevvenata sahip olduğunu ve onun heybet ve azametinden dolayı göklerin parça parça olacak bir hâlde bulunduğunu ve bütün meleklerin o Haalık-ı Azîme hamd ve teşbihte bulunarak yerde olanlar hakkında mağfiret talep ettiklerini beyan buyuruyor. Allah Tealâ'dan başkasına, tapanların, indallâh malûm olduklarına ibaretle onları tehdit ediyor ve onların hâllerine Resûl-i Ekrem'in murakıp olmayıp onlara ahkâm-ı ilâhîyyeyi tebliğ üe mükellef bulunduğunu beyan üe o Peygamber-i Zîşan'a tesliyetbahş oluyor. Şöyle ki: (Ha, Mim) Bu, huruf-ı mukatteadan bir âyettir.

(2) : (Ayın, Sin, Kaf) Bunlar da huruf-ı mukatteadan bir âyettir. Mânâlarını ilm-i ilâhîye havale ederiz. Maahaza bunlar, bir Jenbih vasıtasıdır. Okunacak olan âyetlere nazar-ı dikkati celbetmektedir. Bunlara dair mufassal tefsirlerde bazı tevilât vardır. Ezcümle İbn-i Abbas Raziyallâhü Anhdan nakledüdiğine göre: Ha, Allah Tealâ'nın hilmine, Mim, Mecdine, yâni: Azamet ve galibiyetine, Aym, Hak Tealâ'nın ilmine: Sin, senama, yâni: Şeref ve izzetine, Kaf da kudretine işarettir. Bu büyük sıfatlara kasem buyurulmuş oluyor.

(3) : (İşte böyle vahy ediyor) Bu sûrede olduğu gibi tevhid-i ilâhîye nübüvvete »ahiret hayatma, fezâil-i ahlâka vesâireye dair âyetleri Cibril-i Emîn vasıtasiyle indiriyor. Ey Hâtemülmürselîn!. (sana ve senden evvel olanlara) Eski asırlardaki Peygamberlere (O aziz, hakim olan Allah.) Evet.. O her şeye galip, her emri, nehyi ayni hikmet olan Allah Tealâ, evvelki Peygamberlerine ahkâm-ı diniyesini vahyetmiş olduğu gibi Ey Eşrefülenbiya!. Sana da vahyediyor, artık muktezasına göre amel olunmalıdır.

(4) : Evet.. O ulvî ahkâm-ı diniyeyi vahyeden öyle bir mâbud-i azîmdir ki, (göklerde ne varsa **ve yerde** ne varsa onun içindir.) onları yaratan, yaşatan, tebeddülata uğratan, onlara mâlik olan ancak o Haahk-ı Azîm'dir. (Ve O) Haalık-ı Kerîm (çok yücedir) rütbeten her şeyin fevkindedir, her şeye hakimdir ve **(çok** büyüktür) kudretine, azametine nihayet yoktur.

(5) : Evet.. O Haalık-ı Kâinat, **o** kadar azamet ve mehabeti camidir İri, (Az **kalıyor ki, gökler) o** azamet ve mehabetin dehşetinden dolayı **(üstlerinden** çatlayacaklar) onlann fevkani cihetierinden itibaren öyle bir inşikak, bir infilâk zuhura gelmekte **bulunsun. İşte azamet-i ilâhîye, kâinatta böyle müessir bulun-**

maktadır. (Melekler de Rab'lerine hamil ile teşbîhte bulunuyorlar) Melekler de e mâbud-i azîme hamd-ü senada bulunarak onu noksan sıfatlardan tenzih ederler, (ve) Melekler (yerde olanlar için) insanlar hakkında (mağfiret diliyorlar) yâni: Yerde bulunanların îman dairesinde yaşayarak mağfirete nâiliyetlerine dair duada bulunurlar. İnsanların intibahına vesîle olacak şeyleri tertib eylemek gibi birer suretle hayrhâhlık gösterirler. Artık ey insanlar!, (agâh olunuz) Uyanınız, istikbâlinizi düşününüz (şüphe yok ki, Allah O) Haalık-ı Kerîm (çok af edicidir) mü'min kullarının tevbelerini kabul ederek günahlarını af ve setreder. Ve o mâbud-i azîm (çok esirgeyicidir.) onun kulları hakkında merhameti gayrı mütenahîdir. Ondan dolayıdır ki: İnsanları dünyada yaşatıyor, nimetlere nail ediyor. Günahlarından dolayı hemen kahretmiyor, onları uyandıracak olan âyetlerini Peygamberlerine vahyetmiş ölüyor, meleklerin şefaatlerine, dualarına da müsaade buyuruyor.

(6) : (Ve o kimseler ki) O kadar kudreti ve azameti bedihî olan ve kulları hakkında lûtf ve ihsanı pek mebzul bulunan (Allah'tan başkasını velîler ittihaz ettiler) Bir takım putlara, fâni mahlûklara tapmakta bulundular (onların üzerlerine Allah nazırdır) o müşriklerin hâllerini görmektedir, onların sözlerini, işlerini murakabe buyurmaktadır. Onları o hareketlerine göre mücazata uğratacaktır, (ve) Ey Resûl-i Zîşan!. (sen onların) O müşriklerin, günahkârların (üzerlerine bir vekil değilsin.) onların bütün işlerini, sözlerini taht-ı murakabeye alıp kötülüklerini bizzat gidermekle mükellef bulunmuyorsun, sen ancak bir nezirsin, onlara fena hareketlerinin sui akıbetini bildirmeğe memursun. Sen bu vazifeni yaptıktan sonra artık müsterih ol, müteessir olup durma. Bir insan vüs'atının, vazifesinin fevkinde bir şey ile.mükellef olmaz. Ondan dolayı mes'ul bulunmaz. Bu beyan-ı ilâhî, ümmetinin ahvâlinden pek mütecssif bulunan Resûl-i Ekrem için bir tesliyeti hâizdir.

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى
وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ
وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ﴿٧﴾ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً
وَلٰكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَٓاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ
مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾ اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِٓ اَوْلِيَٓاءَ
فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ ﴿٩﴾ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُٓ اِلَى اللّٰهِ
ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ ﴿١٠﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(7) : Ve işte sana böyle arapca bir Kur'an vahy ettik ki, Ümmülkarayi ve onun çevresinde bulunanları korkutasın ve kendinde şüphe olmayan o toplanma gününden korkutasın. Bir fırka cennettedir ve bir fırka da cehennemdedir.

(8) : Ve eğer Allah dilemiş olsa idi elbette onları bir ümmet kılmış olurdu. Velâkin dilediği kimseyi rahmetine girdirir. Zâlimlere gelince onlar için ne bir velî ve ne de bir yardımcı vardır.

(9) : Yoksa ondan başkasını velîler mi edindiler. Fakat Allah'tır. O'dur velî olan ve O, ölüleri diriltir, ve O her şey üzerine bihâkkın kaadirdir.

(10) : Ve hangi bir şeyde ihtilâfa düşmüş iseniz, artık onun hükmü Allah'a aittir. İşte O Allah'tır benim Rab'bim, ona tevekkül ettim ve ona müracaat ederim.

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler de Kur'an-ı Mübîn'in lisan-ı arap üzere nüzulünün hikmetini ye nâsin iki fırkaya ayrılıp birinin cennete, diğerinin de cehenneme sevkedileceğini bildiriyor. Cenab-ı Hak'kın nâsi bir ümmet halinde kılmaya kadir olduğunu velâkin bir hikmet muktezası olarak onları kendi ihtiyarlarına binaen ihtilâfa düşürmüş bulunduğunu beyan ve zâlimlerin nelerden mahrum kalacaklarını ihtar buyuruyor. Kudreti, azameti ve ölüleri ihya edeceği sabit olan bir Haalık-ı Azîme başkalarını şerik ittihaz etmenin nasıl bir eser-i cehalet olduğuna işaret ediyor ve ihtilâf edilen meselelerde hükm-ü ilâhîye müracaatın lüzumunu ve ancak Hak Tealâya tevekkül ve iltica edilmesini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve) Ey Hâtemülmürselîn!. (işte **sana böyle)** Pek lâtif, bedî, vazîh bir surette **(arapca bir Kur'an vahy ettik)** sana dinî hükmleri ilham ve ilâm buyurduk (ki, **ümmülkarayi)** yâni Mekke-i Mükerreme ahalisini (ve **onun** çevresinde **bulunanları)** şâir beldeler ahalisini **(korkutasın)** o Kur'an'daki hükmleri ve o hükmlere muhalefet edenler hakkındaki azab-ı ilâhîyi kendilerine bildirerek onları uyanmaya, din-î hükmlere riayete davet edesin **(ve kendisinde şüphe ^lmayan o toplanma gününden korkutasın)** yâni: Kıyamet gününden korkutasın ki, Allah Tealâ o günde göklerdeki ve yerdeki ahaliyi toplayacaktır, ruhlar, cesetler ile beraber toplanacaktır ve herkes kendi ameline göre mükâfata veya mücazata kavuşacaktır. İşte o gün o toplanacaklardan **(bir fırka)** îmanlarından, güzel amellerinden dolayı (cennettedir) onların haklarında öyle- büyük bir rahmet-i ilâhîye, bir âtıfet-i subhaniye mütecellî olacaktır, **(bir fırka da)** dünyadaki küfrlerinden, din-i ilâhîye muhalefetlerinden dolayı **(cehennemdedir)** mahşerde toplandıktan sonra ayrılarak müthiş bir âteş içine atılmış olacaklardır.

(8) : Ve ey nebiyyi Zîşan!. Sen müteessir olma **{Ve eğer Allah dilemiş olsa idi elbette onları)** bütün insanları dünyadalarken **(bir ümmet kılmış olurdu)** hepsini de arzu edildiği üzere din-i ilâhîye nail, îman ile şerefyâb kılıp sevaba kavuştururdu veya hepsini de küfre düşürür îmandan mahrum bırakır, azaba giriftar ederdi. Fakat lihikmetin öyle dikmemiştir. Bu imtihan âleminde herkes için bir istidat, bir ihtiyar vermiştir. Bu istidadını, ihtiyarını hayra sarfedenler hayra, şerre sarfedenler de şerre ereceklerdir. Evet.. Allah Tealâ onların haklarında istihkaklarına göre muamele yapacaktır, hepsi de cennete veya cehenneme doldurulmayacaktır, **(velâkin dilediği kimseyi) Onun** îmanının, güzel amellerinin bir mükâfatı olmak üzere **(rahmetine girdirir) onu bir** dâr-ı rahmet olan cennete nail, buyurur **(zâlimlere gelince) yâni: Zulme dalmış, küfr** içinde **kalmış olanlara** gelince **(onlar için ne bir velî) bir** dost yardır **ki,** onların işlerine tevellî ederek hâllerini İslaha, kendilerinden **azabı** defetmeğe **kadir** olsun **(ve ne de bir yardımcı vardır.)** ki, **onların azabını azaltmaya çalışsın, kendilerine bir muavenette** bulunsun. Demek ki, onlar, **kendi sui ihtiyarlarından dolayı müthiş bir durumda bulunmuş olacaklardır.**

(9) : (Yoksa) O zâlimler, o müşrikler **(ondan başkasını velîler mi edindiler)** Allah Teaiâ'ya şerik ittihaz ederek bir takım âdi şeyleri mi kendilerine velî, muin ittihaz eylediler?. Onların bu hareketleri ne kadar cahilâne, kâfirânedir. Bunu hiç düşünmediler mi?,, (fakat) Eğer onlar hakikaten bir velî, bir nasır edinmek istemişlerse **(Allah'tır, O)** Haahk-ı Azîm **(dir velî olan)** kullarını kurtaran, himaye eden ancak o mâbud-i bînazîrdir (ve O) Haalık-ı Kadîm **(ölüleri diriltir)** tekrar hayata kavuşturur (ve O) Haalık-ı Alîm **(her şey üzerine bihakkın kadirdir)** artık öyle bir Haalık-ı Azîm var iken bir takım âciz, fâni, bâtıl, kendi nefsleri hakkında bile bir zararı def,e, bir faideyi celbe gayrı kadir şeyler nasıl velî, mâbud ittihaz edilebilir?.

(10) : (Ve) Ey Peygamber-i Zîşan!. Nâsa hitaben tebliğ et ki: **(hangi bir** şeyde) yâni: Hangi dinî veya dünyevî bir işde, bir meselede' **(ihtilâfa düşmüş iseniz)** sizinle kâfirler arasında bir ihtilâf yüz göstermiş olursa **(artık onun hükmü, Allah'a aittir)** o hususta Allah'ın hükmüne müracaat lâzımdır. İnsanlar aralarında zuhur eden ihtilâflardan dolayı kemal-i itaatle hükm-ü ilâhîye müracaat edecek olurlarsa aralarındaki ihtilâf güzelce zail olur, biribirine karşı hodfinışâne vaziyet almaktan kurtulurlar, içtimaî hayatlarında bir ittihat, bir tesanüt vücude gelmiş olur ve hakka riayetlerinden dolayı da ayrıca sevap kazanmış bulunurlar. Cenab-ı Hak, ihtilâf edilen meselenin hükmünü kitabullah ile veya Peygamberinin sünnetiyle beyan buyurmuştur. Maahaza ruhun mahiyeti gibi, kıyametin vakti vukuu gibi bazı şeyler lihikmetin insanlara bildirihnemiştir. Bu gibi hususları da ilm-i ilâhîye havale etmelidir, (işte O) Pek âli sıfatlar ile muttasif ve ihyaya ve imateye kadir olan, ihtilâfa düşenler arasında hükmedecek bulunan zat **(Allah'dır benim Rab'bim)** benim Haalıkım, nasırım, o Haalık-ı Binazîr'den başkası değildir. Ben ancak **(O'na tevekkül ettim)** her hususta ve ezcümle o düşmanların adavetlerinden siyanet hususunda o Haalık-ı Azîm'e itimat ve iltica etmekte bulunmaktayım, (ve) Her hususta **(O'na)** o kerîm Haalıkıma **(müracaat ederim)** her kusurdan dolayı tevbe ederek o rahmet-i bînihaye olan mâbduma iltica ederim. Her hususta muvaffakiyeti ondan niyaz eylerim. İşte Resûl-i Ekrem'in ümmetine bir nümune-i imtisal olduğu bu beyan-ı ilâhî ile **de** telkin buyurulmuş oluyor.

*
**

فَاطِرُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا
وَمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ
السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾ شَرَعَ لَكُمْ
مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ وَمَا
وَصَّيْنَا بِهِ اِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسٰى اَنْ اَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا
تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِ اَللّٰهُ يَجْتَبِي
اِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي اِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(11) : — O — gökleri ve yeri yaratan, sizin için kendi cinsinizden zevceler kılmıştır, hayvanlardan da çiftler —yaratmıştır— sizi onda arttırır. Onun misti gibi bir şey yoktur ve O bihakkın işiticidir, görücüdür.

(12) : Göklerin ve yerin anahtarları O'nıtndur. Dilediği kimse için rızkı bolca yapar ve kısar. Şüphe yok İd, her bir şeyi bilicidir.

(13) : Sizin için dinden meşru kıldı, kendisiyle Nûh'a tavsiye etmiş olduğunu. Ve o şeyi ki, sana vahy ettik ve o şeyi İd, aninla İbrahim'e, Mûsafya 've isa'ya vasiyyesde bulunduk, dini doğru tutun ve onda tefrikaya düşmeyin -den ibarettir- Müşriklerin üzerine kendisine davet ettiğin şey, ağa* geldi. Allah dilediği kimseyi kendisine intihab eder ve —Hakka— dönen kimseyi bidayete erdirir.

***

İ Z A H

(11) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın bir mübdi-i kâinat olduğunu ve insanlar için ve hayvanlar için eşler yaratmış bulunduğunu ve onun şerik ve nazirden her veçnfye münezzehıyetini bildiriyor. O Haalık-ı Azîm'ın bütün mükevvenata mâlik olduğunu, dilediği kimseleri bolca veya darca bir surette merzuk buyurduğunu ve ner şeyi bihakkın bildiğini haber veriyor. Bu ümmet-i. merhume ıçm meşru olan şeylerin Hazreti Nuh'a vahyedümiş şeyler kabilinden olduğunu ve Hâtemüienbiyâ ile ibrahim ve Musa ve Isa Aleyhimüsselâm'a. vahyedilen şeylerin dinin ahkâmını ifâ edip dinde tefrikaya düşülmemesinden ibaret olduğunu ve müşrikler için davet edildikleri şeyin ağır gelmekte bulunduğunu ye Allah Tealâ'nın dilediği, hakka müteveccih kullarını itihab ve hidayete isâl buyuracağını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: O kendisine tevekkül ve iltica, edilecek zat (Gökleri ve yeri yaratan) onların yoktan ibda^ ve icat buyuran zattır ki, (sizin için kendi cinsinizden zevceler kılmıştır) tâki, beşeriyet vakti mukaddere kadar devam etsin (hayvanlardan da çiftler) yaratmıştır. Dünya, hayatının intizamı için, beşeriyete ait ihtiyaçların tatmini için yeryüzünde muhtelif hayvanları vücude getirmiştir. Artık ey insanlar!, (sizi onda arttırır) Öyle çiftlerin vücudunu irâde etmek suretiyle beşeriyetin efradını çoğaltır. Tezvic vasıtasiyle, tevalüd ve tenasül itibariyle beşeriyetin müddet-i hayatı devam etmiş, olur. (onun misli gibi bir şey yoktur) Yâni: O Haalık-ı Kâinatın zâtına, sıfatlarına mümasil hiç birşey mevcut değildir, ondan başka bu kâinatı bu kadar bedî, hikmete mukarin bir surette yaratacak bir zât asla tasavvur olunamaz (ve O) Haalık-ı Bînazîr (bihakkın işiticidir) onun işitemiyeceği bir şey yoktur, (ve O) Haalık-ı Alîm bihakkın (görücüdür) onun göremiyeceği bir şey mutasavver değildir. Bütün mükevvenat, o Haalık-ı Azîm'in daire-i ilm ve kudretinde bulunmaktadır.

(12) : (Göklerin ve yerin anahtarları O'nımdur) Bütün bu âlemlerin hazineleri, yarlıkları Cenab-ı Hak'km taht-ı tasarrufundadır. O Haalık.-ı Kerîm'in açdiğı bir rahmet hazinesini hiçbir kimse kapayamaz ve O'nun kapadığı bir hayr veya şer hazinesini de açabilecek bir mahlûk mevcut değildir. Bütün şüûnât-i kevniyye o Haahk-ı Azîm'in yed-i kudretindedir. Binaenaleyh (dilediği kimse için nzkı bolca) verir, onu geniş bir rızka nail buyurur (ve) dilediği kimse için de rızkı **(kısar)** onu vüs'at-ı rızka nâil buyurmaz. Veya dilediği bir kulunu evvelce nâil kılmış olduğu geniş bir maişetten bilâhara lihikmetin mahrum bırakır, (şüphe yok ki,) o Haalık-ı Hakîm (herbir şeyi bilicidir) onun kadîm ilini her şeyi: muhittir. Kullarının da hâllerini bildiği için ona göre rızklarını ya. arttırır veya eksiltir. O Haalık-ı Kerîm, her şey hakkında bir maslahat ve hikmete göre tasarrufta bulunur.

(13) : Evet.. O Haalık-ı Azîm, Hâtemülenbiyayı da valiye mazhar **kıldı..** Artık ey o Peygamber-i Zîşanhn ümmeti!. O mâbud-i kerîm **(Sizib içm dinden:**

meşru kıldı) size mahsusda din hususunda bir vazîh, zahîr yol tâyin buyurdu kendisiyle. Nuh'a tavsiye etmiş olduğunu) onun için de meşru bir tarik-ı vazıh tâyin etmiş olduğu ne ise bu ümmete mahsus tarik-ı diyanet ve fazilet de öyle ilâhîdir, ulvîdir, vesile-i hidayettir. Ve Ey Hâtemülmürselîn!. (ve o şeyi ki, sana vahy ettfk) Kur'an-ı Mübîn'in âyetlerinden ve şerayi islâmiyeye ait hükmlerden sana bildirdik (ve o şeyi ki, anınla İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya vasiyette bulunduk) işte bu meşru kılınan, tavsiye buyurulan şeyler (dini **doğru tutun)** yâni: Din-i tevhidi neşre çalışınız onun ahkâmını güzelce muhafaza ve tatbik ediniz (ve onda) o din-i ilâhîde, onun her ümmete teveccüh eden ahkâmında, usul-i şerayî hususunda (tefrikaya düşmeyin) den ibarettir. Artık bu babdaki emr-i ilâhîye her veçhile riayete çalışılmalıdır. Kalblerinde nûr-i îman bihakkın parlayan zâtlar, bu gibi ilâhî emrleri kemâli zevk ile, memnuniyetle telâkki ederler. Fakat ey Nebiyyi Zîşan!. (müşriklerin üzerine kendisine davet ettiğin şey) tevhid-i ilâhîde bulunmak, putlara ibadeti terketmek (ağır geldi) kendilerine atalarından intikâl eden öyle bir takırn bâtıl kanaatleri, hareketleri terketmek meşakkatli bulundu. Fakat (Allah dilediği kimseyi kendisine intihab eder) onu güzel itikada, güzel amellere muvaffak kılar, onu bir manevî kurbiyete, bir fazilete, bir keramete nail buyurur, (ve) Hakka (dönen kimseyi) küfr ve masiyetten tevbe edip din-i islâmi kabul eden, ibadet ve taate müdavim olan (kimseyi hidayete erdirir) onu tevfikat-ı ilâhîyesine mazhar buyurur, bir selâmet ve saadet sahasına kavuşturur. Binaenaleyh insan, fitret-i asliyyesini muhafaza etmelidir, ihtiyarını güzelce kullanmalıdır, tarik-ı ilâhîyi takibe devametmek istemelidir ki, Allah Tealâ da onu hidayete muvaffak buyursun.

*
**

وَمَا تَفَرَّقُوٓا
اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ
مِنْ رَبِّكَ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَاِنَّ الَّذٖينَ اُورِثُوا
الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفٖي شَكٍّ مِنْهُ مُرٖيبٍ (١٤) فَلِذٰلِكَ فَادْعُ
وَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَٓا
اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتَابٍ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ اَللّٰهُ رَبُّنَا
وَرَبُّكُمْ لَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمْ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَاِلَيْهِ الْمَصٖيرُ (١٥)

MEALİ ÂLİSİ

(14) : Ve tefrikaya düşmediler, ancak kendilerine bilgi geldikten sonra, mücerret aralarında haddi tecavüz etmekten dolayı —tefrikaya düştüler— ve eğer Rahibinden bir muayyen ecele kadar sebketmiş bir jkelime bulunmasa idi elbet-.e aralarında hiikm olunurdu. Ve muhakkak o kimseler ki, onlardan sonra kitaba vâris oldular, elbette ondan mütehayyirâne bir gek içindedirler.

(15) : İşte bundan dolayı sen davet et ve emr olunduğun gibi istikamette bulun, ve onların nevalarına tâbi obua ve deki: Allah'ın kitaptan indirmiş olduğuna iman ettim ve aranızda adalet yapmakla memur oldum. Allah bizim de Rab'bimizdir, sizin de Rab'bfaıizdir. Bizim amellerimiz bizedir, sizin amelleriniz de size aittir. Bizim aramızla sizin aranızda bir husumet yoktur. Allah aramızı toplayacaktır ye dönüş ancak O'nadır.

***

İ Z A H

(14) : Bu mübarek âyetler de kâfirlerin bir nice delillere, hüccetlere rağmen mücerret bir adavet ve haset saikasiyle inkârda bulunduklarını ve asr-ı saadetteki münkirlerin de kendi atalarmdan intikâl eden kitaplar hakkında da şek ve şüphe içinde yaşadıklarım bildiriyor. Resûl-i Ekrem'in de vazife-i risaletini kemâl-i istikamet ve adaletle ifâya memur olduğunu ve kâfirlerin hevalarına iltifat etmeyip bütün kütüb-i münzeleyi ve vahdaniyet-i nıbubiyeti musaddık bulunduğunu ve herkesin kendi ameline göre muameleye tâbi olacağını ve nihayet kıyamet gününde toplanüacaklannı beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve) Yahudi ler, Nasranîler gibi ehl-i kitab denilen eski kavimler (tefrikaya düşmediler) dinî hükmler hakkmda muhtelif cereyanlara tâbi olmadılar (ancak kendilerine biigi geldikten) böyle cahilâne tefrikaların dalâletten' ibaret olduğuna, aralarındaki şiraze-i intizamı ihlâl edeceğine dâir kendilerine malûmat verilmiş olduktan (sonra mücerret aralarında hadd-i tecavüz etmekten) mücerret bir hamiyyet-i cahiliyede, bir muhabbet-i dünyeviyede, bir taleb-i riyasette bulunmaktan (dolayı) öyle tefrikalara düşmüş oldular, herbiri kendi bâtıl kanaatini, mezhebini ileri sürerek başkalarının inançlarını, mezheplerini takbihe çalıştılar, cemiyet arasında vahdeti, tesanüdü mahva sebebiyet verdiler, (ve eğerdir muayyen ecele kadar sebketmiş bir kelime bulunmasa idi) yâni: Onların ukubete uğramaları için kıyamet-i kübra gibi birgün tâyin edilmemiş, böyle bir takdir-i ilâhî sebk etmemiş olsa idi (elbette'aralarında hükm olunurdu) hepsi de daha dünyadalarken, azab-ı istisâl suretiyle kahr-ı ilâhîye mâruz bırakılırlardı, (ve muhakkak o kimseler ki,) asr-ı nebevideki ehl-i kitab ki, (onlardan sonra) kendi atalarını müteakip (kitaba vâsıl oldular) kendi atalarına verilmiş olan kitaplar kendilerine intikâl etti ve kendi zamanlarında da Kur'an-ı Mübîn gibi en mükemmel bir kitab-ı semavî beşeriyete taraf-ı ilâhîden ihsan buyuruldu, o kimseler ise (elbette ondan) o kendilerine mevrus olan kitaptan, Kur'an-ı Mübin'den vesâir hangi bir semavî kitaptan (mütehayyirâne bir şek içindedirler.) Onlar, inkâra medar olacak bir delilleri olmadığı hâlde mücerret bir tereddüt, bir ıztırap, bir vehme te^ baiyet itibariyle mütereddidâne, münkirâne bir vaziyette bulunup durmaktadırlar. Onlar, gözlerinin önünde parlayan bir hakikati güzelce görmeli değil midirler?. Nedir o kadar ahmakâne bir hareket!.

(15) : Cenab-ı Hak da Hâtemülmürselîn Hazretlerine emr ediyor ki: Ey Resulüm!. (İşte bundan dolayı) Milletlerin öyle tefrikaya düşmüş, şek ve şüphe içinde yaşar bir halde bulunmuş olduklarından dolayı veya kendilerine Kur'an-ı Mübîn gibi bir kitab-ı ilâhî ihsan buyurularak kendilerini îmana, ,ittihad ve tesanüde davet buyurduğu cihetle (sen) bütün nâsi hakka, din-i İslama (dâvet et) güzel bir itikat ile ittifak ve itilâf dairesinde yaşasınlar (ve en» olduğun gibi istikamette bulun) kemâl-i metanet ve istikametle halkı din-i hakka davet et, ir-

şada çalış (ve onların hevalarına tâbi olma) onların bâtıl arzularına iltifat etme, Allah'a iltica ederek onları tenvire devam et, onların pek yanlış kanaatlerini teşhire gayret göster, (ve) Onlara hitaben (deki:) ben (Allah'ın kitaptan indirmiş olduğuna îman ettim) ben bütün Peygamberlere nazil olan kitapları, sahifekri tasdik ediyorum, hiçbirini tekzîb etmiyorum, sizin gibi ihtilâflara sebebiyet vermiş olmuyorum (ve) ben sizin (aranızda adalet yapmakla memur oldum) keadi keyfime göre değil, Allah'ın bana vahy ettiği ulvî ahkâma göre hakkınızda hükm vermekle mükellef bulunuyorum, hepiniz aynı ahkâma müsavat üzere tâbi bulunmuş olacaksınızdır. Keyfî bir hükm bulunmayacaktır. Cemiyet arasında böyle, bir adalet cereyan edecektir. Mevki sahibi olanlar ile olmayanların aralan bu ahkâm itibariyle tefrik edilmeyecektir. Ne güzel, ne münsıfâne bir müsavat!. (Allah bizim de Rab'bimizdir, sizin de Rab'binizdir) Hepimizin de Haalık-ı mütevellî-i umuru, o mâbud-i Zîşan'dan başka değildir. Bütün beşeriyet arasında bir ittihat vardır. Artık hepimiz de yalnız o Haalık-ı Kerîme ibadet ve taatte bulunmalı değil miyiz?. Neden bir takım âciz, fâni şeyler mabut ittihaz edilerek beşeriyetin vahdet-i ictimaiyesi parça parça edilmiş olsun. Bunu hiç düşünmüyor musunuz?. (Bizim amellerimiz bizedir, sizin ameliniz de size aittir) hiçbirimiz, diğerinin amelinden dolayı mükâfat veya mücazat görecek değildir. Mahza emr-i ilâhîye riayet, insaniyete hizmet, merhamet-i insaniyeyi izhar içindir ki, ey münkirler!. Sizi din-i ilâhîye davet ediyoruz. (Bizim aramızla sizin aranızda bir husumet yoktur) bir hüccete ihtiyaç kalmamıştır, hak zahir olmuştur. Size karşı bizde nefsanî bir husumet yoktur ki, ondan dolayı sizi takbih ve teşhir etmiş olalım. Biz mahza Allahımızın emrine riayet, insaniyete hizmet içindir ki. sizi din-i islâma davet ediyoruz, aramızda bir din kardeşliğinin tecellîsini temine çalışıyoruz. (Allah aramızı toplayacaktır.) Kıyamet gününde bizi bir araya toplayarak aramızdaki ihtilâfları hâl ve fasl edecektir. O zaman kimin haklı, kimin haksız bulunmuş olduğu tamamen anlaşılacaktır (ve dönüş ancak O'nadır) Evet. Şüphe yok ki, hepimiz de öldükten sonra gideceğimiz makam, Cenab-ı Hak'kın huzûr-i mâhevîsidir, O'nun mahkeme-i kübrasıdır, orada hepimizin hakkında lâyık olan hükm verilecektir. Kimlerin muhıkk, kimlerin gayrimuhıkk olduğu kemâliyle inkişâf etmiş bulunacaktır. İşte o zamanı bir nazar-i intibâh'a almalıdır.

*

şada çalış **(ve onların boalarına tâbi olma)** onların bâtıl arzularına iltifat etme, Allah'a iltica ederek onları tenvire devam et, onların pek yanlış kanaatlerini teşhire gayret göster, (ve) Onlara hitaben **(deki:)** ben **(Allah'ın kitaptan** indirmiş **olduğuna îman ettim)** ben bütün Peygamberlere nazil olan kitapları, sahifekri tasdik ediyorum, hiçbirini tekzîb etmiyorum, sizin gibi ihtilâflara sebebiyet vermiş olmuyorum (ve) ben sizin **(aranızda adalet yapmakla memur oldum)** kendi keyfime göre değil, Allah'ın bana yahy ettiği ulvî ahkâma göre hakkınızda hükm vermekle mükellef bulunuyorum, hepiniz aynı ahkâma müsavat üzere tâbi bulunmuş olacaksınızdır. Keyfî bir hükm bulunmayacaktır. Cemiyet arasında böyle bir adalet cereyan edecektir. Mevki sahibi olanlar ile olmayanların aralan bu ahkâm itibariyle tefrik edilmeyecektir. Ne güzel, ne münsıfâne bir müsavat!. **(Allah bizim de Rab'bimizdir, sizin de Rab'binizdir)** Hepimizin de Haalık-ı mütevellî-i umuru, o mâbud-i Zîşan'danbaşka değildir. Bütün beşeriyet arasında bir ittihat vardır. Artık hepimiz de yalnız o Haalık-ı Kerîme ibadet ve taatte bulunmalı değil miyiz?. Neden bir takım âciz, fâni şeyler mabut ittihaz edilerek beşeriyetin vahdet-i ictimaiyesi parça parça edilmiş olsun. Bunu hiç düşünmüyor musunuz?. **(Bizim amellerimiz bizedir, sizin ameliniz de size aittir)** hiçbirimiz, diğerinin amelinden dolayı mükâfat veya mücazat görecek değildir. Mahza emr-i ilâhîye riayet, insaniyete hizmet, merhamet-i insaniyeyi izhar içindir ki, ey münkirler!. Sizi din-i ilâhîye davet ediyoruz. **(Bizim aramızla sizin aranızda bir husumet yoktur)** bir hüccete ihtiyaç kalmamıştır, hak zahir olmuştur. Size karşı bizde nefsanî bir husumet yoktur ki, ondan dolayı sizi takbih ve teşhir etmiş olalım. Biz mahza Allahımızm emrine riayet, insaniyete hizmet içindir ki, sizi din-i İslâma davet ediyoruz, aramızda bir din kardeşliğinin tecellîsini temine çalışıyoruz. **(Allah aramızı toplayacaktır.)** Kıyamet gününde bizi bir araya toplayarak aramızdaki ihtilâfları hâl ve fasl edecektir. O zaman kimin haklı, kimin haksız bulunmuş olduğu tamamen anlaşılacaktır **(ve dönüş ancak O'nadır)** Evet. Şüphe yok ki, hepimiz de öldükten sonra gideceğimiz makam, Cenab-ı Hak'kın huzûr-i mânevîsidir, O'nun mahkeme-i kübrasıdır, orada hepimizin hakkında lâyık olan hüküm verilecektir. Kimlerin muhıkk, kimlerin gayrimuhıkk olduğu kemâliyle inkişâf etmiş bulunacaktır. İşte o zamanı bir nazar-i intibâh'a almalıdır.

*

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ
عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾
اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ
لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا
وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَلَا
إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(16) : Ve o kimseler ki, Allah hakkında muhasamede bulunurlar, Allah için icabette bulunulduktan sonra. Onların hüccetleri Rab'lerinin indinde sakıttır ve onların üzerine bir gazap vardır ve onlar için şiddetli bir azap vardır.

(17) : Allah, O zâtdır ki, bihakkın kitabı ve mizanı indirdi ve sana ne bildirir?. Belki o kıyamet yakındır.

(18) : O'na îman etmeyenler, onu istical ederler. İman etmiş olanlar ise, ondan korkuculardır ve O'nun şüphesiz hak olduğunu bilirler. Haberin olsun!. Ö kimseler ki, o kıyamet hakkında mücadelede bulunurlar, elbette ki, uzak bir sapıklık içindedirler.

*

İ Z A H

(16) : Bu mübârek âyetler; din-i ilâhînin zuhurunu ve nice kimseler tarafından kabulünü müteakip münkirler ile muhasameye mahal kalmadığın ve münkirlere ait hüccetlerin sâkit bulunduğunu bildiriyor. Kitab-ı bihakkın inzal, adaleti izhar buyuran zâtın ancak Allah Tealâ olduğunu ve kıyametin belki de pek yakın bulunduğunu haber veriyor. Münkirlerin bir istihzâ maksadiyle kıyametin zuhurunu istical ettiklerini, mü'minlerin ise o günün herhalde zuhura geleceğini bilip ondan korkar olduklarını ve o günün vuku' bulacağında şek ve şüphe için-

de bulunanların büyük bir sapıklık içinde yaşadıklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve o) Müşrik, hakkı kabulden müctenip (kimseler **ki, Allah** hakkında nıuhasemede **bulunurlar)** din-i islâm aleyhine bir takım bâtıl hüccetler irâd etmek isterler **(Allah** için icabette bulunulduktan sonra) birçok zâtlar din-i islâm hakkındaki davete icabet ettikten, o dinri hakikî teyidat-ı ilâhîyeye mazhar bulunduktan sonra yine o kâfirâne, cahilane bir surette muhasemeye devam etmekten geri durmazlar. Halbu ki: (onların) O münkirlerin, müşriklerin kendi zu'mlarınca irad ettikleri (hüccetleri Rab'lerinin indinde sakıttır) bâtıldır, zaildir, bir kıymeti hâiz değildir. Meselâ: Yehud tâifesi demişler ki: Müttefakun aleyh olan bir şeyi ahz etmek, muhtelefiin fili olan şeyi ahzetmekten evlâdır. Binaenaleyh Musa Aleyhisselâm'ın nübüvveti, Tevrat'ın hakkiyyeti bilittifak malumdur, Muhammed Aleyhisselâm'ın nübüvveti müttefakun aleyha değildir. Öyle ise yehûdiyeti ahzetmek vaciptir. Cenab-ı Hak ise onların bu hüccetlerindeki fesadı beyan buyuruyor. Şöyleki: Musa Aleyhisselâm'ın nübüvveti hakkındaki ittifak, onun izhar ettiği mucizelerden dolayıdır. Hâtemülenbiya'nın izhar ettiği mucizeler ise, daha çoktur, bu mucizeleri Yahudi'ler de müşahede etmişlerdir. Madem ki, mucizeler, nübüvvet iddia eden zâtın sıdkına delâlet ediyor, o halde Hâtemülenbiya'yı da tasdik etmek lâzımda. Ve eğer delâlet etmiyorsa Musa Aleyhisselâm'ın nübüvvetini de tasdik etmemek iktiza eder, bu ise bir tenâkuzdur. Maamafih Musa Aleyhisselâm'ın nübüvvetini de birçok kimseler inkâr etmiş, onlarm bir çoğu Fir'avun ile beraber gark olup azab-ı ilâhîye uğramıştır. Bilâhara Museviler de, şeriat-ı Musa'ya muhalefet etmekte, birçok yanlış itikatlarda bulunmakta ve Tevrat'ı tahrifata uğratmakta bulunmuşlardır. Artık öyle ittifak iddiaları nasıl doğru olabilir?. Velhâsıl onların bu gibi iddiaları haddizatında bir hüccet mahiyetinde değildir. **(Ve onların)** Öyle münkir kimselerin (üzerine **bir** gazap vardır.) Bir ukubet, müteveccihtir, onlar, zahir olan bir hakikati inkâr etmelerinin cezasına kavuşacaklardır, **(ve onlar için)** Ahirette de **(bir azap vardır)** ki, onun miktarını, dehşetini insanlar takdirden âcizdir.

(17) : **(Allah, O)** zât-ı Kibriya **(dır ki, bihakkın kitabı ve mizanı indirdi)** semavî kitapları, sahifeleri dilediği Peygamberlerine inzâl etti ve nâs arasında hakları tâyin eden şer'i şerifi veya mahiyet-i adlî lütf ve ihsan buyurdu. Tâki: İnsanlar arasında adalet ile insaf ile hükm ediliversin. (ve) Ey Peygamber-i Âlikadr!. (sana ne **bildirir?.)** İlm-i ilâhîye muhavvel bir keyfiyettir **(belki o kıyamet yakındır)** o acele istedikleri pek korkunç gün, mukadder vakti gelince ansızın zuhura gelecektir. Sizin vazifeniz, onun zamanını tayin değil, n. L ur olduğunuz şeyleri ifâya, adalete riayete çalışmaktan ibarettir.

(18) : **(Ona îman etmeyenler)** Kıyametin vuk'u bulacağına inanmayanlar, **(oñu istical ederler)** onun mukadder olan zamandan evvel zuhur etmesini müstehziyâne, münkirâne bir tarzda ister dururlar, onun zuhurundan korkmazlar

(iman etmiş olanlar ise ondan korkuludurlar) o günü düşünerek titrerler, **(ve onun şüphesiz hak olduğunu bilirler)** kıyamet gününün ne müthiş bir gün olduğunu bilmektedirler, o günde bütün insanların bir muhasebeye, bir muhakemeye tâbi olacaklarına kanaatları vardır, kalblerinde böyle bir nûr-i îman parlayıp durmaktadır. O gün haklarında ne gûna muamele olacağını düşünerek hallerini islâha çalışmaya lüzum görürler, o günün vukuunu isticâlde bulunmazlar, takdir-i ilâhîye razı olurlar, **(haberin olsun)** Ehl-i îman ile ehl-i inkârın hâlleri muhteliftir **(o kimseler ki, o kıyamet hakkında mücadelede bulunurlar)** onu inkâr ederek ehl-i îmana karşı hasmâne bir vaziyet almış olurlar **(elbette ki,)** onlar hak ve hakikatten **(uzak bir sapıklık içindedirler)** onlar birnice zahir delilleri, hüccetleri hiç nazara almazlar, kudret-i ilâhîyyenin vüs'atini, azametini düşünmezler, kıyametin vukuunu inkâra cür'et gösterirler, yalnız dünya varlığına rabt-ı kalb ederek, ebedî hayatı, uhrevî nîmetleri hiç düşünmekte bulunmazlar.

***

اَللّٰهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ
﴿١٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ
كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ
مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾ اَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ
يَأْذَنْ بِهِ اللّٰهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ
وَاِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ
مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَاؤُنَ
عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(19) : Allah, kullarına çok lûtfedicidir, dilediğini merzuk buyurur. Ve O —her şeye— kadirdir, galiptir.

(20) : Her kim ahiret ekinini dilerse onun için ekininde ziyadelik vücude getiririz ve her kim dünya ekinini dilerse ona da ondan veririz. Onun için ahirette bir nasip yoktur.

(21) : Yoksa onlar için şerikler, var da onlar için dinden kendisiyle Allah'ın izin vermediği şeyleri meşru mu kıldılar?. Ve eğer o fasıl kelimesi olmasa idi elbette aralarında hükm icra edilmiş olurdu ve şüphe yok ki, o zâlimler için elîm bir azab vardır.

(22) : Zâlimleri göreceksin ki: Kazanmış oldukları şeylerden dolayı korkuculardır. Ve o, T—korktukları şey— onlara vâki olacaktır ve îman edenler ve sâlih sâlih amellerde bulunanlar ise cennetlerin bahçelerindedirler. Onlar için Rab'lerinin indinde diledikleri şeyler vardır. İşte budur, o en büyük inayet.

***

İZAH

(19) : Bu mübarek âyetler, her şeye kâdir ve galip olan Allah Tealâ'nın kulları hakkında çok lûtf ve ihsanda bulunduğunu bildiriyor. Ahiret varlığını isteyen kulunu maazîyadetin o varlığa kavuşturacağını, dünya varlığını isteyene ise o fâni varlıktan vereceğini ve artık öyle bir kimse için ahiretten bir nasıp bulunmadığını, haber veriyor. Müşriklerin şeytanî vesveseler neticesinde din-i ilâhîye muhalif akidelerde bulunduklarını ve eğer mukadder bir gün bulunmamış olsa idi öyle münkirlerin hemen cezalarına kavuşturulmuş olacaklarını ihtar ediyor. Ahirette öyle zâlimlerin ne kadar korkular içinde kalacaklarını beyan ve sâlih kulların ise bir fadl-ı ilâhî olarak cennetlerin bahçelerinde dilediklerine nail olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Allah kullarına çok lûtf edicidir) O bir haalık-ı lâtiftir, yâni: Onun lûtf ve ihsanı, rıfk ve rahmeti, ilm ve hikmeti pek mebzuldür (dilediğini merzuk buyurur) her kulunu sâlih olsun, facir olsun bu dünyada muktezay^-ı hikmete göre rızka, servete nail eder (ve O) Haalık-ı Kerîm her şeye (kadirdir, galiptir) bütün mükevvenatta böyle dilediği gibi tasarrufatta bulunmak hakkı, onun zât-ı ehadiyetine mahsustur. Hiçbir kimse, o Haalık-ı Azîm'in irade buyurmuş olduğu şeye mâni olamaz.

(20) : (Her kim ahiret ekinini dilerse) Yâni: Uhrevî semereleri, fâideleri, kazançları, mükâfatları arzu ederse (onun için ekinde ziyadeÜlr vücude getiririz) onu güzel amellere nail ederiz, mükâfatını kat kat arttırırız, bir güzel ameli mu-

kabilinde lâekâl on misli sevap ihsan buyururuz, (ve her kim) Bilâkis yalnız (dünya ekinini dilerse) dünya varlığına, dünyevî lezzetlere düşkün olup ahireti hiç nazara almazsa, o ebedî hayatın selâmeti için çalışmazsa (ona da ondan) o dünya varlığından mukadder olan miktarda (veririz) o da dünyada istediğine kısmen olsun nâil olur. Fakat (onun için ahirette bir nasip yoktur.) o, ahirette bir sevaba, bir mükâfata kavuşamaz, Çünki, onun himmeti, arzusu yalnız dünya varlığına münhasırdır. Herkes niyetine, itikadına göre mükâfat ve mücazata kavuşur.

(21) : (Yoksa onlar için) O kâfirler, dünyaperest kimseler için (şerikler var da) hâşâ!. Cenab-ı Hak'kın haalıkiyetine, mâbudiyetine ortak olacak kimseler var da (onlar için) o kâfirlere mahsus (dinden kendisiyle Allah'ın izin vermediği şeyleri meşru mu kıldılar?.) Din-i ilâhîde haram olan şeyleri o kâfirler için helâl mi gösterdiler?. Bir takım bâtıl inançları, hareketleri şeytanî vesveseleriyle tezyin ederek o kâfirlere din nâmına kabul mu ettirmiş oldular?. Nedir onların o kadar din-i ilâhîye muhalif hareketleri?, (ve eğer o fasıl kelimesi olmasa idi) Yâni: Cezaların tehirine dair sabık bir kazay-ı ilâhî, bir takdir-i subhanî bulunmasa idi (elbette aralarında hükm icra edilmiş olurdu) o dinsizler lâyık oldukları azablara hemen kavuşturulmuş olurlardı. O dinsizler ile o şerik ittihaz etmiş oldukları şeyler arasında veya o kâfirler ile ehl-i îman arasında hemen hükm-i ilâhî tecellî ederdi, (ve şüphe yokki, o zâlimler) O Allah'ın ahkâmına muhalefet edenler, o bâtıl şerikler ittihaz etmiş olanlar (için) ahirette (elîm bir azap vardır) onlar ebedî surette cehennem azabına mâruz kalmış olacaklardır.

(22) : Evet.. O dinsiz zâlimlerin uhrevî azabları muhakkaktır. Ey mü'min kul!.. (Zalimleri) Ahirette (göreceksin ki,) dünyadalarken (kazanmış oldukları şeyden) dinsizlikten, günahtan, gayrımeşru şeyleri irtikâb etmiş olmalarından (dolayı korkuculardır) dünyadalarken inkâr edip hiç düşünmedikleri azabların zuhura geldiğini görünce tirtir titreyeceklerdir. (ve o) Korkacakları şey, kötü amellerinin cezası (onlara vâki olacaktır) onlar korksunlar, korkmasınlar herhalde o kötü amellerinin cezasına kavuşacaklardır. İşte küfrün akıbeti!, (ve îmari edenler, ve sâlih sâlih amellerde bulunanlar ise) dünyadalarken din-i tevhîde sarılarak onun kutsal hükmlerine riayette bulunmuş olanlara gelince onlar (cennetlerin bahçeîerindedirler) en şerefli, en nezahetli, en zevkefzâ mevkilerinde, bostanlarında bulunacaklardır, (onlar için) O sâlih mübarek kullar için (Rab'lerinin indinde) o Haalık-ı Kerîm'in huzur-ı manevîsinde, onun mü'min kulları için yaratmış, hazırlamış olduğu o ebedî cennetlerde (diledikleri şeyler vardır) hatır ve hayale gelmez nîmetler, maddî ve manevî zevkler, en dilküşa manzaralar hazır bulunmaktadır, (işte budur) Mü'minlerin nail olacakları bu pek muazzam nîmettir, bu ebedî cennet hayatıdır (o en büyük inayet.) en kıymetli bir hayr, bir fazl-ı ilâhî ki, bunun yanında dünya nîmetleri, varlıkları hiç mesabesinde bulunmuş olur. İşte bu da îmanın ebedî mükâfatı!.

⁂

ذَلِكَ الَّذِى يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
قُلْ لَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبٰى وَمَنْ يَقْتَرِفْ
حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ اَمْ
يَقُولُونَ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَاِنْ يَشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ وَيَمْحُ
اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾
وَهُوَ الَّذِى يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّـَٔاتِ
وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(23) : İşte bu, o —haber— dir ki, Allah îman eden ve sâlih sâlih amellerde bulunan kullarına tebşir eder. Deki: Ben bunun üzerine sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum. Ve kim bir güzellik kazanırsa onun için onda bir güzellik arttırırız. Şüphe yok kî, Allah gafurdur, şekûrdur.

(24) : Yoksa derler mi ki, Allah'a karşı yalan yere iftirada bulundu. Eğer Aliah dilese senin kalbin üzerine mühür basar ve Allah bâtılı mahveder ve kelimeleriyle hakkı tahakkuk ettirir. Şüphe yok ki,- O göğüslerde olanı bilicidir.

(25) : Ve O, o zâttır ki, kullarından tevbeyi kabul eder ve günahlardan afv eyler ve ne yapar olduklarınızı bilir.

(26) : Ve îman edenlere ve sâlih sâlih amellerde bulunanlara icabet eder ve onlara fadlından —sevaplarını— arttırır. Kâfirlere gelince onlar için şiddetli bir azab vardır.

*

İ Z A H

(23) : Bu mübarek âyetler, bundan evvelki âyet-i kerîmenin cennetlere nâiliyet haberinin ehl-i îman hakkında bir beşaret olduğunu bildiriyor. Ve Resûl-i Ekrem'in mahza rızay-ı ilâhî için tebliği risalette bulunup mukabilinde akrabalık meveddetinden başka bir ücret istemediğini ve güzel amellerde bulunanların kat kat sevaplara nail olacaklarını haber veriyor. Resûl-i Ekrem'e yalan ve iftira isnâdının ne kadar hilâf-ı hakikat olduğunu, hakka karşı iftirada bulunanlarm, kalblerine mühürler basılacağını ihtar buyuruyor. Cenab-ı Hak'km tevbeleri kabul, dilediği müzminleri af edeceğini ve sâlih mü'minlerin dualarını kabul ile kendilerine büyük sevaplar ihsan buyuracağını, kâfirleri de büyük bir azaba mâruz kılacağını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (İşte bu o) Cennetlere nâiliyet hakkındaki haber (dir ki,) bunu (Allah, îman eden ve sâlih sâlih amellerde bulunan kullarına tebşir eder) tâki, daha dünyadalarken bu lûtf-i ilâhîden haberdar olarak kemâl-i şevk ve inşirah ile vazife-i ubudiyetlerini ifaya çalışsınlar. Ey Resûl-i Zîşan!. Ümmetine hitaben (deki: Ben bunun üzerine) size tebliğ ettiğimiz dinî hükmler, tebşirler, tenzirler mukabilinde (sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum.) ben mahza rızay-ı ilâhî için tebligatta bulunuyorum, ancak rr.üslümanlar arasında hukuk-ı karabete riayet edilmesini, kariplerin birbirine karşı büyük bir muhabbetle mütehassis olmalarını, aralarında bir muhabbetin, hayrhâhane bir alâkanın devamını istiyorum, cemiyet-i islâmiye arasında tesanüdün, teavünün, kemalât-ı ahlâkiyenin cereyanı ancak bu-suretle müemmen olur. • •

Bu ayet-i kerîme, Resûl-i Ekrem'in hânedanına, akrabasma muhabbet ve meveddette bulunmanın lüzumuna da işareti mütezımmındır. O mübarek zâtlara muhabbet, Hazret-i Peygambere muhabbetin, merbutiyetin güzel bir nişânesidir. (ve kim bir güzellik kazanırsa) Bir iyilik yaparsa meselâ: Rızay-ı hak için karâbet hukukuna riayet gösterirse (onun için onda bir güzellik arttırunz.) o güzelliği kat kat sevaba vesîle kılarız, bir güzel amel mukabilinde lâekâl on güzel scvab ihsan ederiz. (Şüphe yok ki, Allah gafûrdur) Tevbe edenlerin günahlarını af ve setreder, küfr ve şirkin maadasını da dilediği kulları için yarlığar, velev ki, tevbe etmemiş olsunlar ve o Haalık-ı Kerîm (şekûrdür) kullarının güzel amelleri mukabilinde birçok sevaplar ihsan buyurur.

(24) : Ey Peygamber-i Âlikadr!. (Yoksa) Senin hakkında (derler mi ki: Allah'a karşı yalan yere iftarada bulundu) kendisinin risalete nâiliyetini, kendisine Kur'an'ın bir kitab-ı ilâhî olarak nazil olduğunu hilâf-ı hakikat olarak iddia ediyor. O kâfirler, böyle bir isnada mı cür'et ediyorlar?. Bu ne kadar hamakat!. Hiç yalan yere nübüvvet ve risalet iddiasında bulunan bâr şahsı, Cenab-ı Hak kahr-ı ilâhîsine uğratmaz mı?. Onu birtakım mucizeler ile teyid eder mi?. Bilfarz sen öyle bir iftirada bulunacak olsa idin' sana müsaade eder mi idi?. (Eğer

Allah dilese senin kalbin üzerine mühür basar) Sana sabr ve tahammül nâsib eder, hakkındaki hilâf-ı hakikat isnatlara karşı fazla üzülmezsin. Yahut bilfarz, sen iftirada bulunmak, istese idin Allah senin kalbini mühürlerdi, Kur'an gibi mucizbeyan bir kitabın âyetlerini hıfz ve tilâvet edemezdin, onları unutur idin. Binaenaleyh böyle din-i islâm'ı neşre, Kur'an'ın âyetlerini tilâvete muvaffak olduğun da gösteriyor ki: Sen iftiradan müberrâ, sadıkulkavl bir Peygamber-i Zîşansın. (Ve Allah bâtılı mahveder) Cenab-ı Hak'ka karşı yapılan bir iftira, bâtıl olduğundan mahva mahkûmdur, hiç öyle bir iftiranın devamına müsâade eder mi?, (ve kelimeleriyle) Yâni delilleriyle, hüccetleriyle (hakkı tahakkuk ettirir) işte din-i islâm ve onun istinad ettiği Kur'an-ı Mübîn birer haktır, birer hakikat-ı mahzedir. Bundan dolayıdır ki, Hak Tealâ onu teyid etmiş, onun intişarına müsaade buyurmuş, Peygamber-i Zîşan'ını bu uğurda nice muvaffakiyetlere nail kılmıştır, (şüphe yok ki, O) Haalık-ı Hakîm (göğüslerde olanı bilicidir.) herkesin ahvâl-i kalbiyesine, âmal-i şahsiyesine bihakkın âlimdir, bâtılı tervice çalışanları bilir, haib ve hasır bırakır, hakka hizmet edenleri de bilir, onları muvaffakiyetlere nail buyurur.

(25) : (Ve O) Mâbud-i Kerîm Hazretleir (o) zât (dır ki: Kullarından tevbeyi kabul eder) yapmış oldukları günahlardan dolayı saminiî suretde nadim olup bir daha o günahları yapmamaya azmeden mü'min kullarım o geçmiş günahlarından dolayı muaheze buyurmaz.(ve günahlardan afv eyler) O geçmiş günahları afv ve setr buyurur, (ve ne yapar olduklarını bilir) Hayrı mı, şerri mi ihtiyar ettiklerini bilir, samimî bir surette mi, gayrı samimî bir halde mi tevbe edildiğini de bilir. Artık kullarım hikmet ve maslahata göre mükâfata veya mücazata kavuşturur. Binaenaleyh mükâfata liyakat kesbedecek surette hareket edilmesi, vazife-i ubudiyet muktezasıdır.

(26) : Evet.. O Haalık-ı Hakîm, kulları hakkında muktezay-ı hikmete göre muamelede bulunur (Ve iman edenlere ve sâlih sâlih amellerde bulunanları icabet eder) onlarm dualarını, niyazlarını, tevbelerini kabul buyurur, (ve onlara fadlından) Sevapları(arttınr) onları kat kat sevaplara, mükâfatlara nail buyurur, onları hiç hatırlarına gelmemiş, istememiş oldukları nimetlere kavuşturur, (kâfirlere gelince: Onlar için şiddetli bir azab vardır) Onları da o pek bâtıl kanaatlerinin cezasma kavuşturacaktır, onların duaları kabule lâyık değildir, onlar dalâlet içinde mahvolup gidince ahirette müebbeden muazzep olurlar. İşte küfrün muktezası budur.

«*•

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ
مَا يَشَاءُ اِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ
مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾ وَمِنْ
اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَابَّةٍ وَهُوَ
عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَا اَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا
كَسَبَتْ اَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾ وَمَا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ
فِي الْاَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(27) : Ve eğer Allah, rızkı kulları için yapacak olsa «lbette yerde haddi tecavüz ederlerdi. Velûkin dilediğini bir miktar ile indiriyor. Şüphe yok ki, O, kullarından haberdardır. —ve hepsini— görücüdür.

(28) : Ve O, o —Haalık-ı Azîm— dir İd: Ümitsizliğe (düştüklerinden sonra, yağmuru indirir ve rahmetini neşreder ve O'dur velî, hamît olan O'dur.

(29) : Ve göklerin ve yerin yaradılışı, O'nun ayetlerindendir. Onlar da her hareket edenden yaymış olduğu şeyde ve O, dilediği zaman onları toplamaya da kaadirdir.

(30) : Ve size musibetten her ne şey isabet ederse kendi ellerinizin kazandığı şey sebebiyledir ve bir çoğundan ise afv eder.

(31) : Ve siz yeryüzünde âciz bırakıcılar değilsinizdir ve sizin için Allah'tan başka bir hami ve bir yardımcı da yoktur.

İ Z A H

(27) : Bu mübârek âyetler, kullarının bütün hâllerini görüp bilen Cenab-ı Hakikin o kullarını muktezay-ı hikmetine göre merzuk buyurduğunu ve eğer onlara rızıklarını pek bol kılmış olsa idi gurura, isyana mübtelâ olacaklarını bildiriyor. Ve hamd-ü senaya müstahik olan Haalık-ı Kerîm'in ümitler kesilmiş olduğu bir zamanda yağmurları yağdırıp rahmetini neşretmek olduğuna nazarları celbediyor. Göklerin, yerin ve bunlarda münteşir hayat sahiplerinin ilâhî hüccetler zümresinden olduklarım ve Haalık-ı Zîkudretin bu halâyıkı yevm-i kıyamette toplamaya kaadir bulunduğunu ihtar buyuruyor. İnsanlara isabet eden musîbetlere kendilerinin sebebiyet vermiş olduklarını ve birçok kusurların da af-ı ilâhîye mazhar bulunduğunu haber veriyor. İnsanların hiçbir takdir-i ilâhîye muhalefet edemiyeceklerini ve onlar için Allah Tealâ'dan başka bir hami bir muîn bulunmadığını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve eğer Allah, rızkı kullan için yayacak olsa idi) Onları ihtiyaçlarının fevkinde servete, nîmete nâil buyursa idi (elbette yerde haddi tecavüz ederlerdi) o varlıklara güvenerek mütekebbirâne bir vaziyet alırlardı, birbirlerine karşı husumette bulunurlardı, aralarında birnice facialar zuhura gelirdi, bir takım hizmetleri iltizam edecek kimseler bulunamaz, faaliyet-i içtimaiye sekteye uğrardı, (velâkin) O Haalık-ı Hakîm (dilediğini) meşiyet-i ilâhîyesinin iktiza ettiğini, o kulları için muayyen (bir miktar ile indiriyor) haklarında takdir-i ilâhî ne ise ona göre merzuk oluyorlar, zenginliğe lâyık olanları zengin kılıyor, fakirliğe lâyık olanları da fakir düşürüyor, hepsi de bir maslahat ve hikmete müstenittir, (şüphe yok k,i O) Haalık-ı Azîm, (kullarından haberdardır) nelere selâhiyetleri olduğunu bilir ve hepsini (görücüdür) hepsinin de zahiri ve bâtını, hâllerini görür, herkesi kendi istidadına göre merzuk buyurur.

İmam-ı Süyutînin bir sened-i sahih ile rivayet ettiğine nazaran bu âyet-i kerîme, gına ve vüs'ati rızk temennisinde bulunmuş oldukları için ehl-i Suffa hakkında nazil olmuştur.

Tefsir-i Kebîrde mezkûr olduğuna göre de: Hebbab İbn-ül Erret demiştir ki: Biz Beni Kurayza'nın Nâdirin ve Beni Kaynuka'nın mallarına baktık, o mallan temenni eylediğin, bunun üzerine bu âyet-i kerîme bizim hakkımızda nâzil oldu.

(28) : (Ve O) Kullarını merzuk eden Allah Tealâ (O) Haalık-ı Azîmdir (dir ki: ümitsizliğe düştüklerinden sonra) artık yağmur yağmayacak, kuraklık devam edecek, mahsulât zuhura gelmeyecek diye naümit bir haldeler iken (yağmuru indirir) bulutları gönderir (ve rahmetini neşreder) yeryüzünü yağmur suları içinde bırakır (ve **O'dür**) o Haalık-ı Kerîm'dir (velî) olan, kullarının işlerine lûtf ve isabetle tevellide bulunan, kullarına manen en yakın olan ve (hamît olan) bütün hamd ve senâya müstahik bulunan ancak **(O'dur)** artık o Haahk-ı Azîm'in elbette ki, kullan hakkındaki her tasarrufu bir hikmet ve maslahata müstenittir. Lâyık olanları

fazla veya noksan'nimetlere nail buyurması, O'nun bu hikmeti muktezasidır. Ve illâ O'nun fazl ve keremi, gayrımütenahîdir ve her veçhile hamd-ü senaya müstahiktir. Bütün mevcudat; O'nun kudretinin, rahmetinin vüs'atine birer şâhiddir. Binaenaleyh bir insan bir mahrumiyete mâruz kalırsa hemen nâümit olmamalıdır. İleride o mahrumiyetten kurtulabilir. Rahmet-i ilâhîyeden kat'ı ümit, caiz değildir.

(29) : Evet!. (Ve göklerin ve s'erin yaradılışı) da (O'nun) o kerîm haalıkın (âyetlerindendir) O'iiun kudretini, azametini, nimetinin vüs'atini gösteren delil-ler cümlesindendir. (onlar da) O gökler ile yerde (her hareket edende) meleklerden, insanlardan, cinlerden vesâir hayat sahipleri olan her nevî mahlûkattan (yaymış olduğu şey de) o Haalık-ı Azîm'in âyetlerindendir, varlığına, azametine şahadet eden hüccetlerdendir, (ve O) Haalık-ı Kadîr (dilediği zaman onları) o yaratıp yaymış olduğu mütenevvî mahlûkatım bir araya (toplamaya da kadirdir.) Evet.. Onları kıyamet günü toplayacak, sonra aralarında adalet-i subhaniyesiyie hükmedecektir.

(30) : (Ve) Ey insanlar!, (size) Dünyada (musibetten her ne isabet ederse, kendi cUerinizin kazandığı şey sebebiyledir.) siz kendi kötü hareketlerinizden, emr-i ilâhîye muhalefetinizden dolayı öyle bir musibete mâruz kalmış olursunuz. Meselâ: Vakit vakit cemiyetler arasında bir takım hâileler, afakî felâketler, kaht ve galalar zuhura gelir. Bütün bunlar, efrâd-ı cemiyetin birer cezası mesabesindedir. Ezcümle şarap içenler hıfzussıhha kaidelerine riayet etmeyenler, cismen ve aklen birnice marazlara mübtelâ olurlar. İstikâmetle hareket etmeyen birnice tacirler, nihayet iflâsa giriftar olurlar. Nâsa zulmeden kimseler de nihayet zulmlere, badirelere mâruz kalırlar. Bütün bunlar, gayrımeşru, gayrı ahlâkî hareketlerin birer dünyevî cezasıdır, (ve) O Haalık-ı Kerîm (bir çoğundan) birnice günahlardan, kusurlardan (ise afv eder) onları irtikâb edenleri hemen cezaya uğratmaz. Bu da bir rahmet-i ilâhîye eseridir. Evet.. Cenab-ı Hak, birçok mü'min kullarını günahlarından dolayı dilerse dünyada ve ahirette muazzep etmez.

Bir kısım kâfirleri de bir istidrac olmak üzere bu dünyada muazzep kılmaz, fakat onları herhalde ahirette muazzep kılacaktır. Cemiyet-i beşeriyyede ekseriyeti itibariyle pek çok günahları, gayrı ahlâkî hareketleri irtikâb edip durmaktadırlar. Eğer bunların müstahik oldukları azab bu dünyada derhal verilecek olsa o varlık tamamen târumar olur, kısm-ı âzamisi mahv ve nâbud bir hale gelir. Fakat Haalık-ı Hakîm, lihikmetin hepsini birden azaba uğratmıyor, kendtferine bir mühlet veriyor, uyanıp tashih-i hareket edebilmeleri için onları yaşatıyor, derhâl hepsini yakalayıp azablara uğratmıyor. Binaenaleyh insanlar, bu lûtf-ü ilâhîden de istifâdeye çalışmalıdırlar, dünyevî veya uhrevî bir mücazata düşmeden evvel islâh-ı hâl ederek afv-ı ilâhîye iltica etmelidirler. Tâki, ebedî azabtan kurtulabilsinler.

Vakıa bu dünyada sulehâdan olan bazı zâtlar da bir kısım musibetlere uğrarlar. Bunun da başka bir hikmeti vardır. Bu bir imtihan-ı ilâhîdir. Bahusus o zâtlar, sabreder, takdîr-i ilâhîye razı olurlar, bu vesîle ile de kat kat sevaplara, uhrevî mükâfatlara nail bulunurlar. Maamafih bazı mü'minlerin bu dünyada bir takım musibetlere duçar olmaları bir keffaret-i zünup mesabesinde bulunmuş olur. Onlar kusurlarının cezasını dünyada görmüş olurlar. Artık ahirette o kusurlarından dolayı ayrıca muazzep olmazlar. Bu da bir rahmet-i ilâhîyye demektir.

(31) : (Ve) Ey insanlar!. Ey müşrikler!, **(siz yeryüzünde âciz bırakıcılar değiisinizdir.)** Yâni: Siz hâşâ Allah Tealâ'yı âciz bırakacak O'nun azabından kaçıp kurtulabilecek bir kabiliyette değiisinizdir, hakkınızdaki kaza-i ilâhî her ne ise o herhalde vâki olacaktır, **(ve sizin için Allah'tan başka bir hami)** yoktur ki, sizin umurunuza tevellî ederek sizi koruyabilsin (ve) sizin için **(bir yardımcı da yoktur)** ki, size nusretbahş'olsun. Size teveccüh eden azabı sizden bertaraf ediversin. Binaenaleyh mâsiyetlerden kaçının, emr-i ilâhîye muhalefetten hazeredin, azab-ı ilâhîden korkun, o Haalık-ı Kerîm'e ilticâda bulunun. Çünki sizi o kerîm mabudunuzdan başka himaye edecek bir zât yoktur. O'nun hükmüne hiçbir kimse muhalefet edemez amenna..

***

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ (٣٢) اِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ
فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِهِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ
شَكُورٍ (٣٣) اَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ (٣٤) وَيَعْلَمَ
الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي اٰيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ (٣٥) فَمَا اُوتِيتُمْ
مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى
لِلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ (٣٦)

MEALİ ÂLİSİ

(32) : Ye O'nun âyetlerindendir, denizde idağlar jgibi cereyan eden gemiler.

(33) : Eğer dileyecek olsa rüzgârı durdurur. Artık onun sırtı üzerine dura kalırlar. Şüphe yok ki, bunda elbette âyetler vardır, her ziyâde sabreden, ziyâde şükr /eden kimse için.

(34) : Yahut onları kazandıkları ile helak eder ve bir çoğundan da afv buyurur.

(35) ; Ye bizim âyetlerimizde mücadele edenler bilsin ki, onlar için bir mahall-ı helâs yoktur.

(36) : Velhâsıl size hangi bir §eyden verilmiş olanlar, ancak dünya hayatının metaından ibarettir ve Allah'ın indinde olan ise daha hayrlıdır ve daha bakîdir, o kimseler için ki, îman etmişlerdir, ve Rab'lerine tevekkülde bulunurlar.

İ Z A H

(32) : Bu mübarek âyetler de Allah Tealâ'nın ülûhiyetine, kudret ve azametine bir hüccet olmak üzere gemilerin denizlerdeki gidip gelmelerini, tevakkuf etmelerini enzar-ı intibaha vazıediyor. Takdir-i ilâhînin hilâfına bir hareket vuk'u bulamayacağını bildiriyor. İnsanların dünyada nâil oldukları şeylerin seriüz'zevâl olduğunu, ind-i ilâhîdeki mükâfatların ise daha hayrlı, daha baki bulunduğunu beyan ile insanların dünya varlığı hevesiyle mealiyaü ihraza çalışmaktan geri durmamaları lüzumuna işaret buyurmaktadır. Şöyle ki; (Ve O'nup âyetlerindendir) yâni: Allah Tealâ'nın vahdaniyetine, kudretine, iradesine delâlet eden hüccetlerdendir (denizde dağlar gibi cereyan eden gemiler.) Onlar, o kadar büyüklükleri ile, ağır yükleriyle beraber denize batmayıp üzerinde akar giderler, istenilen tarafa sevkedilebüirler.

(33) : (Eğer) Allah Tealâ (dileyecek olsa rüzgârı durdurur) gemileri sevkeden kuvveti, havayı vesâireyi tesirsiz bırakır (artık) gemiler hareketten mahrum kalırlar (onun sırtı üzerine) deniz sularının üzerinde tevakkuf ederek (durakalırlar) cereyandan kalarak ileriye ve geriye gidemezler, (şüphe yok ki, bunda) O gemilerin denizlerde öyle kudret-i ilâhîyye ile cereyan etmelerinde (elbette âyetler vardır) Haalık-ı Kâinat'm kudretine, hikmetine dâir hüccetler mevcuttur (her ziyâde sabreden) ubudiyet vazifelerini ifâ hususunda sabr ve sebat gösteren ve (ziyâde şükreyleyen) nâü olduğu nimetlerin kadrini bilip Cenab-ı Hak'ka arz-ı şükrana çalışan mü'min, âkil, (kimse için) Evet.. O mütenevvî nakil vasıtalarının öyle denizlerde, havalarda istenilen tarafa sevkedilebilmeleri, bütün Cenab-i Hak'kiü takdiriyle, müsaadesiyle ve onlarda yaratmış olduğu kabiliyet sayesin-

de mümkün oluyor. Bunları bir nazar-ı ibretle temaşa eden her âkil insan, o Halık-ı Azîm'in kudretini, azametini, kâinat üzerindeki harikulade tasarrufatım ve kulları hakkındaki nimetlerini düşünerek elbette ki, secde-i şükrana kapanır.

(34) : Evet.. O Haalık-ı Azîm'in kudretini düşünmeli ki: O, her şeye kâfidir, gemileri dilerse öyle cereyana tâbi tutar, üzerindekilerini sahil-i selâmete eriştirir (yahut onlan) o gemileri şiddetli bir rüzgâra, müthiş bir arızaya uğratarak onları üzerlerinde bulunanların-(kazandıklan ile) irtikâb etmiş oldukları günahlar sebebiyle gark eder (helâk eder) hiçbirini bir selâmet sahiline erdirmez, (ve) O Haalık-ı Kerîm (bir çoğundan da afv buyurur) birnice günahları bağışlar; sahiplerini o yüzden felâkete uğratmaz, onları yine selâmete kavuşturur.

(35) : Bütün bu hilkat eserleri birer şâhid-i kudrettir, birer hücced-i vahdaniyşetdir. Bunları inkâra nasil cür'et edilebilir? İşte Cenab-ı Hak, ihtar buyuruyor, ki: (Ve bizim âyetlerimizde mücadele edenler) Haalık-ı Kâinat'm varlığını, kudretini bildiren, gösteren âyetleri, delilleri inkâra cür'et eyleyenler (bilsin ki, onlar için bir mahal-ı halâs yoktur.) kendilerine teveccüh edecek bir azabtan, meselâ: Râkib oldukları gemilerin parçalanarak sular içinde mahv ve münderis olmasından kendilerini kurtaracak bir mahlûk bulunamaz, hiçbir tarafa kaçıp kendilerini kurtarmaya muvaffak olamazlar. Böyle bir felâket zamanı akılları başlarına gelerek inkârlarının cezasına kavuştuklarını anlayacak olsalar da artık bu, kendilerine bir fâide vermez. Çünki artık intibah zamanı geçmiş bulunur.

(36) : (Velhâsıl) Ey insanlar!. Güzelce düşününüz ki: (size hangi bir şeyden verilmiş olanlar) Meselâ: Zenginlik gibi, evlâd-ü iyâl gibi, mansıb ve câh gibi şeyler (ancak dünya hayatının metamdan ibarettir) bunlardan yalnız dünyada istifâde edilir, bunlara mağrur olup da ebedî hayatınızı, müstakbel âlemi unutmayınız (ve Allah'ın indinde olan ise) sevaplar ve cennet nimetleri ise (daha hayırlıdır) çünki onlar bînazirdir, fevkalâde nâfidir ve (daha bâkîdir) zeval bulir.ayacaktır. O halde pek zahirdir ki, fâni olan dünya varlıklarının o ebedî varlıklara nazaran büyük bir kıymeti yoktur. Artık o ebedî nimetlere nâiliyet için çalışılmalı değil midir?. İşte o ebedî hayriyet, nimetler (o kimseler için) mukadder dir (ki,) onlar dünyadalarken (îman etmişlerdir) din-i ilâhîye nâil bulunmuşlardır (ve Rah'lerine tevekkülde bulunurlar) işlerini Cenab-ı Hak'ka tefviyz eder, o Haalık-ı Kerîm'den feyz ve bereket ricasında bulunurlar. Başkalarına itimat edip durmazlar.

«Rivayet olunuyor ki: Ebü Bekrissıddık Raziyallâhü Tealâ Anh bütün malını tesaddukta bulundu. Müslümanlardan bir cemaat, bunu levm ettiler, kâfirler de bunu bir hata sandılar. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur. Allah Tealâ'ya tevekkül ile hak yolunda yapılan fedakârlıkların zayi olmayıp sahibine pek ziyâde faidebahş olacağına işaret etmektedir.

⁂

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا
غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَا
مُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ
﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(37) : Ve o kimseler için ki, günahın büyüklerinden ve fahiş kötülüklerden kaçınırlar. Ve gazaba geldikleri zaman onlar bağışlarlar.

(38) : Ve o kimseler için ki: Rab'lerine icabette bulundular ve namazı dosdoğru kıldılar ve onların işleri aralarında meşveret iledir ve kendilerini merzuk ettiğimiz şeylerden infakta bulunurlar.

(39) : Ve o kimse için ki: Onlara bir zulm isabet ettiği zaman onlar yardımlaşmakta bulunurlar.

İ Z A H

(37) : Bu mübarek âyetler de Allah indindeki daha hayrlı ve daha bakı nîmetlere nail olacak olan zâtların evvelce zikredilen iki vasfından maada yedi vasfını da beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: O va*d buyurulan hayr ve nimetler, birinci vasıf olarak îman ile ve ikinci vasıf olarak hakka tevekkül ile muttasif olan zâtlar için mukarrer olduğu gibi (ve o kimseler için) mukarrerdir ki, üçüncü vasıf olarak (günahın büyüklerinden ve fahiş kötülüklerden kaçınırlar) yâni: Kati gibi, zina gibi, sirkat gibi büyük günahları irtikâb etmezler, şer'an, aklen tab'an çirkin olan sözlerde ve fiiHerde bulunmazlar, (ve) Dördüncü vasıf olarak da, (gazaba geldikleri zaman «»olar) gazaplarını bertaraf etmeğe çalışırlar, gazaplarina sebebiyet verenleri af ©derler, onların kusurlarını (bağışlarlar) intikam almaya kalkışmazlar.

(38) : (Ve> Ö büyük hayr, bakı nimet **(o kimseler için)** mukarrerdir (ki,) beşinci vasıf olmak üzere **(Rab'ierine icabette bulunurlar)** emr-i ilâhîye samimî bir **kal.b** ile kemâli inkiyad göstererek o emri yerine getirmiş oldular (ve) altıncı vasıf olmak üzere beş vakit **(namazı dosdoğru kıldılar)** erkân-ı dinin en büyüklerinden olan o mübarek ibadetle kalblerini tenvire çalıştılar (ve) yedinci vasıf olmak üzere **(onlann işleri aralarında meşveret iledir)** kendilerine bir hâdise yüz gösterince müşaverede bulunurlar, en doğru, en fâidcli, mesail-i diniyeye en muvafık olanı ise onu müttefikan kabul ederler, (ve) Sekizinci vasıf olarak da **(kendilerini merzuk ettiğimiz şeylerden infakta bulunurlar.)** fakirlere, zayıflara yardım ederler, islâm yurdunun terakkisi için elden gelen yardımları esirgemezler.

§ Şûrâ; Teşavür, müşaverede bulunmak, bir iş hakkında malûmat edinmek için konuşmak, en doğru, muvafık olan hususun anlaşılması için reylere müracaat etmek demektir.

Denilmiştir ki: Hangi bir kavim, müşaverede bulunursa en doğru olan işe yol bulmuş olur. Resûl-i Ekrem Efendimiz dahi eshab-ı kiramiyle birçok işler hakkında, meselâ: Cihad hususunda müşaverede bulunurdu. Fakat dînen malum elan ahkâm hakkında müşavereye mahal yoktur. O ahkâm-ı âliye herne ise onu bütün müslümanların öylece kabul etmeleri icabeder. 'Ancak bazı mesâiM diniyeyi herkes bilmediği için o hususta kitaba ve sünnete müracaat edilir. O meselenin hükmü o iki esastan nasıl istinbat edilmiş olduğu ve müetehitlerin o babtaki beyanatı anlaşılmak için ilmî bir surette müşavere yapılır, o gibi hususlarda keyfî kanaatlere kıymet verilemez.

Müşaverede bulunanlar, selâhiyettar olmalıdırlar, mahza hakkın, sevabın tecellîsini temin maksadı takîb edilmelidir, hodbinlik ve şahsî fâide hissinden tecerrüd ederek kemâli samimiyetle hakikatin, en fâideli hususun meydana çıkmasını temine çalışmalıdır ve tezahür eden hakkı kabulden kaçınmamalıdır.

(39) : (Ve) O pek mühim hayr ve nîmet **(o kimse için)** mukarrerdir (ki) dokuzuncu vasif olmak üzere **(onlara bir zulm isabet ettiği zaman)** kendilerine karşı hangi bir bağî, isyankâr bir şahıs veya bir güruh haksız yere bir tecavüz-de bulunduğu vakit **(onlar, yardımlaşmakta bulunurlar)** birbirlerini himayeye, müdafaaya çalışırlar. Zulm eden kimselerden hadd-i tecavüz etmeksizin intikam almak isterler, aralarındaki tesanüdü, din kardeşliğini ve şecaat-i islâmiyeyi gösterirler yabancıların, ahlâksızların tecavüzlerinde meydan vermezler.

Velhâsıl: Bu beyan olunan güzîde evsafı hâiz olan zâtlar, yarın ahirette büyük bir hayra, büyük nimetlere, atıfet-j ilâhîyeye nail olacaklardır. İşte bunlar, islâm ahlâkının, islâm içtimaiyatının ne kadar mükemmel olduğunu **da** göstermektedir.

وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ
مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَاُولٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ
مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤١﴾ اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ
وَيَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٤٢﴾
وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ اِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿٤٣﴾
وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ
يَقُولُونَ هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(40) : Bir kötülüğün cezası da onun misli bir kötülüktür. Fakat kim afveder ve İslâhta bulunursa artık onun mükâfatı da Allah'a aittir. Şüphe yok ki, O, zâlimleri sevmez.

(41) : Ve «her kim zulm olunduktan sonra hakkını alırsa artık onların üzerine bir yol yoktur.

(42) : Yol ancak o kimseler üzerinedir ki, nâsa zulm ederler ve yerde haksız yere azgınlıkda bulunurlar. İşte onlar için pek acıklı bir azab vardır.

(43) : Ve elbette her kim sabreder ve —kötülüğü— setrederse şüphe yok ki, o, azm olunacak emirlerdendir.

(44) : Ve Allah kimi sapıklıkta bırakırsa artık onun için ondan sonra bir veli yoktur. Ve zâlimleri göreceksin ki, azabı gördükleri zaman diyeceklerdir ki: Acaba geri dönmeğe bir yol var mıdır?.

İ Z A H

(40) : Bu mübarek âyetler, görülen bir kötülüğe ancak misli ile mukabele yapılacağını, bundan dolayı, bir muaheze yapılmayacağını fakat af ile muamele yapılmasının mükâfata vesile olacağını bildiriyor. Ancak nâsa zulm edenlerin, azgınlıkta bulunanların muaheze olunacaklarını ve azaba uğrayacaklarını ihtar buyuruyor. Kötülüklere karşı sabrda, afkârane muamelede bulunanın ise şayan-ı şükran bir fazilet-i ahlâkîyede bulunmuş olduğuna işaret ediyor. Kötü hareketlerinden dolayı dalâlete bırakılacak kimselerin ise yâr ve muinden mahrum kalacaklarını ve azabı görünce dünyaya avdetlerini temenni edeceklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: **(Bir** kötülüğün) Yâni: Haksız yere yapılan bir muamelenin, meselâ: Bir haşsı öldürmenin (cezası da **onun** misli) o haksız muamelenin karşılığı olan (bir kötülüktür.) meselâ: Onun gibi öldürmektir. Haksız yere yapılan bir muamelenin;, bir mükâlemenin bilmukabele aynını yapmak bir kısım şartlar ile mukayyettir. Ezcümle o muamelenin, mükâlemenin bilmukabele yapılması, haddizatında caiz bulunmalıdır. Bir hür mü'mini umden öldüren diğer hür mü'mini öldürmek gibi ki, bu caiz bulunmaktadır. Bu ikinci katil'hâdisesi, haddizatında meşru olduğu için bir seyyie, bir kötülük değildir. Belki ıslâh-ı hâle, cinayetlerin önünü almaya vesîle olduğu için güzel bir muameledir. Ancak haddizatında katil memduh bir şey olmayıp maktule nazaran kötü bir muamele olduğu için ona da, emsaline de «seyyie = kötülük» nâmı verilmiştir.

Bazı kötülükler de vardır ki, onların mukabilinde aynı suretle kötülük yapılması caiz değildir, belki o kötülüklerin şer'an muayyenen cezaları vardır, onlar tatbik edilir. Meselâ: Bir kimse bir şahsın namusuna tecavüz etmiş bulunsa onun da namusuna tecavüz edilemez, belki o tecavüzün şer'an muayyen olan cezası tatbik edilir. Bunlar, fekha ait vâsî meseleleri muhtevi bulunmaktadır. (Fakat kim affeder) Hangibir kötülük gören kimse, o kötülüğü yapan şahıstan intikama kalkışmaz, mukabelede bulunmazsa (ve islâhta bulunursa) aralarındaki husumeti giderecek âlicenabâne hareketleri iltizam eyler ise **(artık onun)** o af eden kimsenin **(mükâfatı da Allah'a aittir)** Cenab-ı Hak ona bu yüzden birçok sevaplar ihsan buyurur. Bu beyân-ı ilâhî, insanları af cihetine tergib buyurmaktadır. (şüphe yok ki, O) Hak Tealâ Hazretleri (zâlimleri sevmez.) öyle bidayeten kötülükte bulunanları sevmediği gibi kötülüğe fazlasiyle mukabelede bulunanları da sevmez, bunlar birer zulmdan ibarettir. Binaenaleyh bu hususta mümasilete riayet edilmelidir. Af ciheti iltizam edilirse bu da bir fazilet-i ahlâkiye eseridir, mütecaviz kimsenin mahcubiyetine, istifaf-ı kusurda bulunmasına ve bir takım muhalefetlerin temadi etmeyip zail olmasına sebeb olabileceği cihetle memduhtur, sahibi için manevî mükâfatı caliptir.

(41) : **(Ve her kim zulm olunduktan sonra hakkını alırsa)** kendisine zulm eden şahsa karşı meşru surette mukabelede bulunursa, af cihetini iltizam etmez-

se **(artık onların)** öyle mukabelede bulunan kimselerin **(üzerine bir yol yoktur.)** onlar ikaba, itaba müstahik olmuş olmazlar. Nihayet olan bir şeyi, af cihetini terketmiş, haddizatında caiz olan bir fiilde bulunmuş olur,

(42) : (Yol) Muaheze, günah **(ancak ancak** o kimseler **üzerinedir ki nâsa zulmederler)** onun bunun hakkına tecavüzde bulunurlar ve intikam hususunda haddi tecavüz ederler, **(ve yerde haksız yere azgmhkta bulunurlar)** Ona buna karşı mütekebbirâne, mütehakkimâne bir vaziyet alırlar, başkalarının meşru hareketlerine mâni olmak isterler, **(işte onlar için pek acıklı bir azab vardır)** onlar zulmlerinden, başkalarının haklarına tecavüzlerinden dolayı öyle bir cezyaa müs-. tahik bulunmuş olurlar.

(43) : **(Ve elbette herkim sabreder)** Gördüğü bir kötülükten dolayı hemen intikama, mukabele bilmisile kalkışmaz (ve) gördüğü kötülüğü **(setrederse)** af eyler, onu teşhire kıyam etmez, onu Cenab-ı Hak'ka tefviz eylerse **(şüphe yok ki,** o) sabr **ve** af **(azmolunacak emrlerdendir.)** iltizam edilmeğe lâyık, şer'an mallup, ahlaken güzel muamelelerden sayılmaktadır. Evet.. İnsan, âlicenap olmalıdır, nâstan gördüğü bir takım kusurları af ve setre çalışmalıdır.

- **«Cihanda bikusur insan bulunmaz»**
  «Ve lâkin her kusur teftiş olunmaz»

(44) * (Ve AMah kimi) Hangi kulunu o kulun kötü ihtiyarından, istidadından dolayı **(sapıklıkta bırakırsa)** onu dalâlet içinde yaşatırsa **(artık onun için ondan sonra)** Öyle sapıklığa düşürüldükten sonra **(bir velî yoktur)** ona yardım edecek, onu dalâletten kurtaracak bir dost, bir muin bulunamaz, **(ve zalimleri)** Yâni: Kâfirleri **(göreceksin ki,)** kıyamette **(azabı gördükleri zaman diyceeklerdir ki: Acaba geri dönmeğe)** bizim için tekrar dünyaya gidip îman ve ahvâlimizi islâh etmeğe **(bir yol var mıdır?.)** onlar böyle beyhude bir temennide bulunacaklardır. Heyhat ki, artık bu temennileri şayan-ı kabul değildir, onlar lâyık olduklan azablara kavuşmuş olacaklardır.

وَتَرٰيهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا
خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ وَقَالَ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ
الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَا اِنَّ
الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ اَوْلِيَاءَ يَنْصُرُونَهُمْ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾ اِسْتَجِيبُوا
لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَاٍ
يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوا فَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ
حَفِيظًا اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاِنَّا اِذَا اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً
فَرِحَ بِهَا وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ
كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(45) : Ve onları göreceksin ki: Zilletten muievaziler oldukları, zayıfça göz kapağını depreterek baktıktan hâlde âteşe arzolunacaklardır ve îman etmiş olanlar da diyeceklerdir ki: Şüphe yok, hüsrâna düşenler; o kimselerdir ki, kıyamet gününde nefslerini ve ailelerini .hüsrâna uğratmış olurlar. Uyanın!. Muhakkak ki, zâlimler bir ebedî azab içindedirler.

(46) : Ve onlar için Allah'ın ötesinde kendilerine \ yardım edecekler o'an dostlardan bir kimse yoktur ve her kimiki, Aliah sapıtırsa artık onun için bir yol da yoktur.

(47) : Rab'biniz için icabette bulunun, bir günün gelmesinden evvel ki, onun için Allah'tan red edebilecek yoktur. O gün sizin için ne bir sığınacak yer vardır ve ne de sizin için inkâra bir imkân.

(48) : Artık kaçınırlarsa seni onların üzerine bir muhafız göndermedik. Senin üzerine düşen, tebMğden başka değildir ve şüphe yok ki, biz insana tarafımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman onunla ferahlanır ve eğer onlara ellerinin takdim etmiş olduklarından bir kötülük isabet ederse artık şüphe yok ki, insan nankördür.

*

#*

İ Z A H

(45) : Bu mübarek âyetler de kâfirlerin cehenneme ne kadar zelilâne ve o âteşe korkularından dolayı göz ucuyla baka baka sevkedileceklerini biMiriyor. O kâfirlerin de, ailelerinin de hüsrana uğradıklarını ehl-i îmanın söyleyeceklerini ve o kâfirlerin ebedî surette azabta kalacaklarını haber veriyor. Cehenneme atılacak kâfirlere yardım edecek bir dostları bulunamayacağını ve Allah'ın dalâlete düşürdüğü kimseler için bir kurtuluş yolu bulunmadığını ihtar ediyor. Kıyamet gelmeden evvel Rabbilâlemin'in dâvetine icabet edilmesini, o günde sığınılacak bir mahal bulunamayacağını ve hiçbir kimsenin kendi günahlarını inkâr edemiyeceğini adatıyor. Resûl-i Ekrem'in davetini kabulden kaçındıkları takdirde bundan o kaçınanların mes'ul olacaklarını, Hazret-i Peygamberin vazifesi ise ahkâm-ı diniyeyi tebliğden ibaret bulunduğunu bildiriyor. İnsanların nail oldukları bir rahmetden, bir nîmetten dolayı sevinir olduklarını, kendilerine kendi kusurlarından dolayı bir musibet, bir mahrumiyet isabet edince de nankörlük yaparak evvelce nail olduran nimetleri unutur olduklarını ve ye'se düştüklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve onları) O cehenneme sevkedilen zâlimleri yarı nkıyamet günü (göreceksin ki,) kendilerine yüz gösteren korkunç şeylerden dolayı (zilletten mütevazîler oldukları) pek zelUâne, haînâne bir vaziyet aldıkları ve (zayıfça göz kapağını depreterek baktıkları) cehennemden korkarak ona göz uçları ile bakıp durdukları (hâlde âteşe arzolunacaklardır.) o korktukları âteşe atılmış o³acaklardır: (ve îman etmiş olanlar da) Q kıyamet günü (diyeceklerdir ki: Şüphe yok hüsrana düşenler) hakikaten sermayesini kaybedip zarara, felâkete uğrayanlar (o kimselerdir ki: Kıyamet gününde nefislerini ve ailelerini hüsrana uğratmış oldukları gibi dünyada iken şaşırtmış oldukları evlât ve iyâllerinin de böyle bir akıbete uğramalarına sebebiyet vermiş b^unurlar. Bilâkis evlât ve iyâlleri dindar olarak ahirete gitmiş olunca da kendi felâketlerinden dolayı onları müteessir etmiş, aralarında büyük bir ayrılık bulunmuş olacaktır. Artık ey insanlar!, (uyanın) İbret alın. (muhakkak ki, zâlimler) Yâni: Zulmde sabit kadîm olan kâfirler, mutlak surette zikredilen zâlimlerden murat, kâfirlerdir, -(bir

ebedî azab içindedirler.) Ondan asla çıkıp kurtulamayacaklardır. Bu cümle-i hitabiyei. Ya mü'minlerin ifadeleri cün^esindendir veya onların ifadelerini Cenab-ı Hak'km tasdikinden ibarettir.

(46) : (Ve onlar için) O cehenneme ebediyen atdacak kâfirler için (Allah'm Ötesinde) o Haalık-ı Azîm'in hükmüne muhalefet edebilip (kendilerine yardım edecekler olan dostlardan bir kimse yoktur.) Onlar öyle bir yardımcı asla bulmayacaklardır, (ve her kimi ki, Allah saptmrsa) Onu şerre olan istidadından ve suiihtiyarmdan dolayı dalâlete düşürürse (artık onun için bir yol yoktur.) öyle bir kimse, dünyada hakka kavuşmak için, ahirette de cennete varabilmesi için bir yol bulamaz, o selâmet ve saadet yolundan tamamen mahrum bulunmuş olur.

(47) : Haalık-ı Kerîm Hazretleri, kullarını o müthiş kıyamet gününün azabından tehzir için buyuruyor ki: Ey insanlar!. (Rab'biniz için icabette b^umın) O mâbud-i Kerîm'in resulüne tâbi olun, onun davetini kabul edin, tevhid-i ilâhîden, ibadet ve taatten ayrılmayın (bir günün gelmesinden evvel ki) yâni: Kıyamet gününün zuhurundan mukaddem ki, (onun için) o gelecek gün için (Allah* tan red edebilecek yoktur) O günü reddetmeğe, onun zuhuruna mâni olmaya hiç bir kimse muktedir bulunamaz ve (o gün sizin için ne bir sığınacak yer vardır) o gün hiç bir şahıs kaçıp kendisini azabtan kurtaracak bir mahal bulamaz (ve ne de sizin için inkâra bir imkân) bulunabPir. Hiçbir fert, dünyada yapmış olduğu günâhları inkâra muktedir olamayacaktır. Çünki onlar,- indallâh malûmdur, amel defterlerinde mukayyettir ve onlara bütün uzuvları şahadette bulunacaktır. Artık öyle müthiş bir mahkeme-gününü düşünmelidir!.

§ Nekir; Yapılan şeyi inkâr etmek, meçhul nesne ve mekruh iş manasınadır.

(48) : (Artık) Ey Peygamber-i Âlişan!. Kendilerine bu hakikatları haber verip daire-i hidayete davet ettiğin kimseler (kaçınırlarsa) bu davete icabet etmezlerse (seni onların üzerine bir muhafız göndermedik) onların amellerini murakabede bulunup zapt etmeğe, onları cebren kabule sevk eylemeğe seni memur kılmadık (senin üzerine düşen tebliğden başka değildir.) sen memur olduğun dinî hükmlere on*ara tebliğ ile mükellefsin, bunu ifâ etmiş olunca mükellef olduğun vazifeyi yapmış bulunursun, artık mesuliyet onlara müteveccihtir (ve şüphe yok ki, biz inşâna) yâni nevî beşere, ekseriyeti itibariyle (tarafımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman) ona sıhhat gibi, servet gibi, emniyet gibi bir nîmet ihsan ettiğimiz vakit (onunla ferahlanır) bir sevinç içinde yaşar (ve eğer onlara ellerinin takdim etmiş olduklarından) yâni: Kendisinin sebebiyet vermiş oUuğu şeylerden, günahlardan, kötü hareketlerden dolayı (bir kötüUik isabet ederse) meselâ: Bir ihtiyaca, bir hastalığa mübtelâ olursa (artık şüphe yok ki, insan) yâni insan cinsi, ekseriyeti teşkil eden mücrimleri itibariyle (nankördür) evvelce nail olmuş olduğu nîmetleri unutur, muahheren uğradığı arızayı düşünür durur, bunları büyü-

tür, onlara kendisinin sebebiyet vermiş olduğunu hiç düşünmez. HaUjuki: İnsan, hakikatbeyn olmaya çalışmalıdır, evvelce nâil olmuş olduğu nîmetleri unutmayıp şükrünü ifâya devam etmelidir, bilâhara mübtelâ olduğu fenalıkların neden zuhura geldiğini düşünerek hâUni İslâha gayret göstermelidir, rahmet-i ilâhîyeden ümidini kesnıemelidir, her hâdisenin bir sebebe, bir hikmete, bir maslahata müstenit olduğunu hatırdan çıkarmamalıdır, Cenab-ı Hak'ka ilticada bulunmalıdır.

§ Kefur; Setredici, ziyadece unutucu, yâni: Nimeti çok unutup belâyı çok söyleyici kimse demketir.

•*•

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ
يَشَاءُ اِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا
وَاِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾
وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ
اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِهِ مَا يَشَاءُ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾
وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ
وَلَا الْاِيمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا
وَاِنَّكَ لَتَهْدِي اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذِي لَهُ
مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ اَلَا اِلَى اللّٰهِ تَصِيرُ الْاُمُورُ

MEALİ ÂLÎSİ

(49) : Göklerin ve yerin mülkü, Allah içindir, dilediğini yaratır, dilediği kimseye dişiter bağışlar ve dilediği kimseye erkekler bağışlar.

(50) : Veyahut onları erkekler ve dişiler olarak çift eder ve dilediğini de kısır kılar. Şüphe yok ki, o, pimdir, kadirdir.

(51) : Ve bir beşer için sahih değildir ki, Allah onunla mükalemede bulunsun. Ancak vahy ile veya bir hicap arkasından —kelâm ile—T- veyahut bir elçi göndererek kendi izniyie dilediğini vahy ettirmesi ile —olan mükâleme— müstesna. Şüphe yok ki, o, pek yücedir, çok hikmet sahibidir.

(52) : Ve işte sana da evimizden bir ruh vahy ettik. Sen J>ilir değildin ki, kitap nedir, îman nedir ve lâkin biz onu bir nûr kıldık, onunla kullarımızdan dilediğimizi hidayete erdiririz ve şüphe yok ki, sen bir doğru yola rehberlik edersin.

(53) : O Allah'ın yoluna ki, göklerde ne varsa ve yerde ne varsa ihep O'nundur. Agâh ol!. Bütün işler AUah'a dönüp varacaktır.

İ Z A H

(49) : Bu mübarek âyetler de bütün göklere ve yere mâlik olan Allah Teâlâ'nın dilediklerini yarattığını ve dilediği kullarına müteaddit evlâd ihsan edip etmediğini bildiriyor. Ve o mâbud-i kerîm'in kumarına kaç veçhile vahy ettiğini, onlara hitab-ı ilâhînin ne suretle tecellî eder olduğunu haber veriyor. Hâtemülmürselîn Hazretlerinin de nasıl bir vahy-i ilâhî sayesinde kemalât-ı ilmiyeyi hâiz ve bir nûrı hidayete mazhar olup beşeriyet için bir rehber-i hidayet bulunduğunu gösteriyor ve bütün halâyıka âit isterin bütün mükevvenata mâlik olan Haalık-ı Kadîm'in huzur-ı manevîsine sevkedüeceğinî beyan buyurmaktadır. Şöyleki: (Göklerin ve yerin mülkü, Allah içindir) Bunları yaratan, bunlara mâlik olan, bunlarda dilediği gibi tasarrufta bulunan o Haalık-ı Azimdir ki, (dilediğini yaratır) saha-i vücude getirir, O'nun her irâde ettiği şey, mutfâka tahakkuk eder (dilediği kimseye) evlâttan yalnız (dişiler) kızlar (bağışlar) onları yaratıp ihsan eder (ve dilediği kimseye) de evlâttan yalnız (erkekleri bağışlar) onları da oğullara nail buyurur.

(50) : (Veyahut onları) O eviâdı (erkekler ve dişiler olarak çift eder) dilediği bir kuluna da hem Jcız, hem de oğlan evlâd nasip eyler, o kulunu öyle iki sınıf evlâda nail buyurur (ve dilediğini **de kısır kılar)** onun evlâdı vücude gelmiş olmaz (şüphe yok ki: O) Haalık-ı Kerîm **(alimdir)** her şeyi bihakkın bilir ve **(kadirdir)** her şeye kudret-i maziyadetin kâfidir. Binaenakyh o Haalık-ı Azîm'in

iradesi icad ve idam buyurması, hikmet ve maslahat muktezası ne ise ona göre tecellî eder, dilediği kullarını mütenevvî evlâda, nîmetlere nail eder ve dilediği kullarını da evlâddan vesâir bazı nîmetlerden müstefit kılmaz. Meselâ: Şuayb ve Lût Aleyhisse^m'a yalnız kız evlâdı vermiştir. İbrahim Aleyhisselâm'a yalnız erkek evlâd vermiştir. Bizim Peygamberimize de hem erkek, hem de kız evlâdı ihsân buyurmuştur. Erkek olanlar: Kasım ve Abdullah ve İbrahim nâmmdaki üç mübarek mahdumudur. Kız evlâdı Zeynep, Ruiye, Ummigüisünı ve Fatimetüzzehra nâmında dört mübarek kerîmesidir. Yahya ve İsâ Aleyhisselâm'ı da akîm kılmış, onların evlâdı dünyaya gelmemiştir.

(51) : Evet.. O Haalık-ı Azînı'in her emri, her fiili bir hikmet ve mas^hat üzere mütecellî olur. Peygamberlerini de bir hikmet ve maslahat dairesinde nübüvvet ve risaîete nail kılmıştır,^ onları da öyle ruhanî nîmetlere nail buyurmuştur, onlara da dinî hüknüeri bir hikmet ve azamet veçhile bitirmiştir (Ve bir beşer için) efrâd-ı beşerden hangi bir zât için (sahîh) lâyık, müyesser, mukadder (değildir ki, Allah onunla ınükaleraede bulunsun)' çünki, Peygamberler, maddiyat-ı âleminde, zaman ve mekân içinde yaşamakta bulunmuşlarda*. Cenab-ı Hak ise maddiyattan, zaman ve mekândan münezzehtir, kullariyle bir mekânda karşı karşıya geMp konuşmaktan müteâlidir, aralarında nice binlerce manevî hicap vardır, (ancak) Allah Tealâ dilediği şeyleri hangi bir Peygamberine üç veçheden biriyle bildirir. Şöyle ki: Birincisi: (vahyile) Bildirir. Yâni dilediği şeyi, arada bir vasıta olmaksızın hâfi bir kelâm ile veya sadık bir rüya ile Peygamberinin kalbine düşürür, ilham eder. Hitab-ı Mhîsini işitip telâkkî etmeğe o Peygamberini muvafık kılar. Nitekim İbrahim Aleyhisselâm'a kurban etmesi öyle bir rüya ile vahyedilmişti. (veya bir hicap arkasından) Bir kelâm, ile bildirir, hitab-ı ilâhîr sini Peygamberine bu veçhîle işittirir, telkin buyurur ki, kelâm-ı ilâhî işitildiği hâlde zât-ı tfûhiyeti görülmüş olmaz. Nitekim Musa Aleyhisselâm böyle bir vahy-i ilâhîye nail olmuştu. Bu da ikinci vechdir. (veyahut bir elçi göndererek kendi izniyle) müsaade-i ilâhîyesiyle kendisinin (dilediğini) o elçi vasıtasiyle (vahy ettirmesi ile) öyle bir mükâleme suretiyle bildirir. Bu da üçüncü bir vechtir. Nitekim bizim Peygamberimize ve şâir Peygamberlere CibriL-i Emîn vasıtasiyle birçok vahyler, ilâhî tebliğler vâki olmuştur. Bu vahylerdn mintarafillâh olduğu, o Peygamberlerin mazhar oldukları mucizeler ile müeyyet, mütehik bulunmuştur. İşte böyle üç veçhfle olan mükâleme (müstesna) bunlardan hangi biriyle Cenab-ı Hak Peygamberlerine • dilediği şeyleri vahyedip bildirmiştir, (şüphe yok kî, o) Haalık-ı Mükevvenat Hazretleri (pek yücedir) mekândan münezzehtir, mahlûkatının sıfatlariyle muttasif olmaktan müteâlîdir. O Haalık-ı Az'm (çok hikmet sahibidir.) onun bütün efal-i ilâhîyesi, birer tarikhikmet üzere cârîdir, işte Peygamberlerine de muktezay-ı hikmete göre bu üç nevi vahyden biriyle dimdiği şeyleri bildirir, onları kelâm-ı ilâhîsinden, hitabat-ı subhaniyesinden haberdar buyurur.

(52) : (Ve işte sana da) Ey Hâtemülmürselîn!. Sair Peygamberlere vahyettiğimiz gibi (emrimizden) vahy-i ilâhîmiz cümlesinden olarak (bir ruh valıyettik) yâni: Sana da mânevi hayatın medarı olan bir kitabı veya rahmeti vahy eyledik veya Cibril-i Emîn bir vahy-i ilâhî o*arak sana göndermiş olduk, (sen) Ey Nebiyyi Zîşanî. Vahyden evvel (bilir değildin ki, kitab nedir) onun mahiyeti- kutsiyesi neden ibarettir ve bilir değildin ki (îman nedir?.) yâni: İmanın kitapta mufassalan bildirdiği veçhile îmanın şeraitini, erkânını, icabat-ı diniyeyi alettafsil bilemezdin. Bunlar kablelvahy, meçhul b^unmakta idi. Diğer tevcihlere göre de: Sen namazın veya şâir vezaif-i diniyenin neden ibaret olduğunu bilmezdin veya kendinin bir Peygamber olacağını bilmezdin ki, risaletine îman etmiş olabilesin, bütün bunlara vahy-i ilâhî sayesinde vâkıf oldun. Vakıa Resûl-i Ekrem Efendimiz, ümmi idi, zaman-ı fıtretde dünyayı teşrif etmişti. Kableivahy îmanın şeraitine, şeriatların ahkâmına mufassalan vâkıf olamazdı. Fakat aklen ve nazaran bilinecek olan vahdaniyet-i ilâhîyeye mutekit idi, azamet-i subhaniyeyi ikrar etmekte idi, putlara, müşriklere karşı kalben adavet beslemekte idi, putların nâmına kesilen hayvanların etlerinden yemezdi. KâbetuMhı ziyaret ederdi. Sonra vahy-i ilâhî sâysinde bütün hakayık-ı diniyeye kemâliyle muttali olmuştur. İşte Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (ve lâkin biz onu) Sana vahyetmiş oldu^'mıı?; ruhu, Kur'anı Mübîn'i (bir nûr kıldık) onu büyük bir meş'ale-i hidayet kılm^ olduk, (onunla kuHarınıızdan dilediğimizi hidayete erdiririz) İhtida yoluna ihtiyarını, istidadını sarfeden bir kulu hidayete kavuştururuz (ve şüphe yok ki, sen) Ey Fahrilmürselîn!. O nûr ile (elbette bir doğru yola rehberlik edersin.) Hak Tealâ'nın dilediği, lâyık gördüğü kullarını islâmiyete, din-i hükmlerini kabule sevketmiş. onun için bir vesi\e-i hidayet bulunmuş olursun.

§ Vahy; İlham, ilâm, süratle işaret, gizlice ihbar, bir şeyi gerek uyanık iken ve gerek uyku halinde kalbe ilka düşürmek demektir. Allah Tealâ'nın hangi bir şeyi Peygamberlerinden birine bu veçhile bildirmesi, bir vahy-i ilâhîdir. Maahaza vahy olunan şeylere de «vahî» denilir ki: İsmi meful sigasiyle «muha» mânasına gelmiş olur. Bu itibarla vahyler, iki kısma ayrılır. Birisi «vahy-i metledir ki, bu Kuran-ı Azîm'dir. Bunu Cibril-i Emîn taraf-ı ilâhî'den getirip Peygamberimize tebliğ etmiştir. Diğeri de vahyi gayri meludir ki, bu da ahadis-i kutsiyedir. Bunlar da kalb-i bünyevîye bilâvasıta taraf-ı ilâhîden ilham olunmuşlardır. Resûl-i Ekrem'in hiçbir kimseden bir şey okuyup yazmamış olduğu hâlde tfilâhara Kuram Azîm gibi bir mucizeyi neşre başlayıp o kadar ulvî ahkâm-ı diniyeyi, mesail-i şer'iyeyi, fezâil-i ahlâkiyeyi bütün beşeriyete tebliğe muvaffak bulunması, onun vahyi ilâhîye mazhar vazife-i risalece mükellef olduğuna pek parlak bir hüccet bulunmaktadır.

«Baştan başa **gark eyledi envara cihan»**
«Âfak-ı risaletde doğan vahy-î ilâhî»

(53) : Evet.. Ey Peygamber-i Zîşan!. Sen mazhar olduğun vahy-i ilâhî sayesinde bir rehber-i hidayetsin (O) şerik ve nâzirden münezzeh olan **(Allah'ın yoluna** ki, göklerde ve yerde ne varsa hep onundur) bütün o mevcudat, hilkaten, mülken ve tasarruf cihetiy^ o azîm Haalık'm kudreti ve iradesi altındadır. (Agâh ol) Ey Allah'ın kulu!. Haberdar ol, mütenebbih bulun **(bütün işler)** halâyıkın bütün umuru, mükelleflerin bütün âmelleri **(Allah'a dönüp varacaktır.)** herkes istihkâkına göre muame^ye tâbi tutulacaktır. Bu beyan-ı ilâhî, itaatkâr kullar hakkında vâ'di, tebşiri hâcîdir, mücrimler hakkında da vaidi, tehdidi muhtevi bulunmaktadır. Binaenaleyh daha fırsat elde iken ubudiyet vazifelerini güzelce yerine getirmeğe çalışarak saadet-i ebediyeye nâiliyeti kerîm, rahîm olan mabudumuzdan niyaz etmelidir. Ve minallâhü eltevfîk.

***

EZZÜHRUF SÛRESİ

Bu mübarek sûre de Mekke-i Mükerreme'de nâzil olmuştur. Seksen dokuz âyet-i kerîmeyi muhtevidir. «Ha, Mim» ile başlanılan sûrelerin dördüncüsüdür. Şûra sûresini müteakip nazil olmuş, o sûrenin nihayetinde işaret edilen ruhun mânevi hayatın medarı olan Kur'an-ı Kerîm'in nasıl bir kitab-ı mübîn olduğunu açıklamıştır. (35) inci âyet-i kerîmesindeki yaldızlı ziynet, altun ve gümüş mânasına olan «Zuhruf» kelimesi münasebetiyle bu mübarek sûreye böyle «Suretüzzuhruf» ünvânı verilmiştir. Başlıca münderîcatı şunlardır:

(1) : Kur'an-ı Azîm'i tavsif Resûl-i Ekrem'in o kitab-ı ilâhî ile nâsi din-i islâma davete memur olduğunu beyan.

(2) : Müşriklerin Hazreti Peygamberi tekzîbe cür'et etmiş olduklarını, Meleklere Allah'ın kızları demekte bulunduklarını ve semaları, yeri Cenab-ı Hakikin yaratmış olduklarını itiraf ettikleri halde putlara tapınmaktan geri durmadıklarını takbih.

(3) : Kâfirlerin atalarını körü körüne taklit ederek din-i ilâhîyi kabulden kaçındıklarını beyan ve bu yüzden kıyamet gününde nasıl azablara mâruz kalacaklarını ihtar, mü'min kulların ise o gün korkudan, hüzn ve kederden emîn olarak cennetlere ve nice nimetlere nâil olacaklarını tebşir.

(4) : İnsanlara ait mümtaziyetin maddî servetlerle, altın ve gümüş ile değil, güzel bir itikat ile, güzel ahlâk ve âmâl ile kaim olduğuna tanbih ve nübüvvet ve risaletin hangi zâtlara ihsan buyurulmuş olduğunu tebeyün.

(5) : Resûl-i Ekrem'e tesliyetbahş olmak üzere Ebulenbiyâ Hazret-i İbrahim gibi bazı Peygamberlerin kıssalarına işaret ve ehl-i bâtıla karşı bir hakimane uslûb ile hareket edilmesini tavsiye.

*

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
حمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾ أَفَنَضْرِبُ
عَنكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَن كُنتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ أَرْسَلْنَا
مِن نَّبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْتِيهِم مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٧﴾ فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُم بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ
الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Ha, Mim.

(2) : Apaçık bildiren kitaba andolsun ki.

(3) : Muhakkak biz onu bir arapca Kur'an kıldık, umulur ki, siz akl erdirirsiniz.

(4) : Ve şüphe yok ki, o, nezdimizdeki ana kitapta elbette pek yüksektir, çok hikmetle muttasiftir.

(5) : Eğer siz müsrifler olan bir kavim oldu iseniz, sizden Kur'an-ı vazgeçip bertaraf eder miyiz?.

(6) : Halbuki, biz evvelkiler içîn **de** nice Peygamber gönderdik.

(7) : Onlara **bir** Peygamber gelmiş olmazdı kî, İllâ onunla istihza eder olmuşlardı.

(8) : Artık bunlardan daha şiddetlisini helâk ettik ve evvelkilerin sıfatı geçmiştir.

*
**

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'an-ı Mübîn'in nasıl, bir rehber-i hidayet olup Lavh-i mahfuzda sabit bulunduğunu, onun taraf-ı nebeviden tertib edilmiş' bir eser olmadığını bildiriyor. Birtakım kâfirlerin kaçınmalarına rağmen bir rahmet-i ilâhîyenin tecellîsi olmak üzere o kitab-ı mübîn ile halkın irşadına devam edileceğini tebşir buyuruyor. Eski münkirlerin asr-ı saadetteki münkirlerden daha kuvvetli, daha varlıklı oldukları halde Peygamberlerine karşı göstermiş oldukları hürmetsizlikten dolayı azab-ı ilâhîden yakalarını kurtaramamış olduklarını ihtar ile o eski kavimlerin tarih-i hallerine nazarları celbetmektedir. Şöyle ki: (Ha, Mim) Bu kelimelere dair evvelce malûmat verilmiştir.

(2) : (Apaçık bildiren) Beşeriyetin muhtaç olduğu en mühim dinî meseleleri, dünyevî ve uhrevî selâmet ve saadete vesîle olacak vazifeleri, ahlâkî hareketleri izah eden (Kitaba) Kur'an-ı Kerîme (andolsun ki,) şu beyanat-ı aliye, ayn-ı hakikattir.

(3) : Evet.. (Muhakkak ki, biz **onu)** O kitab-ı Mübîn'i **(bir arapca Kur'an kıldık)** Resûl-i Ekrem'in kendi lisanı üzere inzal ettik, onu en geniş en beliğ olan bir lisan ile bütün beşeriyete hitabeder bir veçhîle beşeriyete ihsan buyurduk. **(umulur ki, siz akl erdirirsiniz)** O kitabın ulvî hitabelerini düşünür, anlarsınız, hakkınızda ne kadar fâideli olduğunu takdir edersiniz.

(4) : (Ve şüphe **yok** ki: O) Mukaddes kitab, o muazzam Kur'an (nezdimizdeki **ana** kitabta) lavh-ı mahfuzda veya ezelî ve ebedî olan ilm-i ilâhîde **(elbette pek** yüksektir.) kadri pek âlîdir ve **(çok hikmetle muttasiftır.)** Çünki beşeriyete en mühim dinî hakikatları telkin etmektedir. Nice hikmetleri, esrarı muhtevi bulunmaktadır, bütün beşeriyete hidayet yolunu göstermektedir. Artık öyle bir kitab-ı Mübîn'in bir mucize-i ebediye olduğu, semavî kitablar arasmda büyük' bir mevkii haiz bulunduğu, ind-i ilâhîdeki ulviyeti nasıl inkâr edilebilir?.

(5) : (Eğer siz) Ey münkirler!. Ey **o** yüksek kitaba karşı düşmanca cephe alanlar!, **(müsrifler olan bir kavim oldu iseniz)** Nimetlerin kadrini bilmez, hayatlarını beyhude yere sarfeden münkir kimseler bulundu iseniz **(sizden o Kur'an-ı vaz geçip bertaraf eder miyiz?.)** sizin **o** cahilane hareketinize göre hakkınız-

da hemen muamele yaparak sizi helâk eyler miyiz?. Bütün beşeriyeti bir rahmet-i ilâhîye eseri olarak irşada, tenvîre çalışan **o** Kur'an-ı Mübîn'in nüzulünü, nâtamambırakır mıyız?. Elbette öyle bırakılmayacaktır. O Kur'an-ı Mübîn tamamen nazil olarak kıyamete kadar bütün beşeriyete hitab edecektir, onıara doğru yolu gösterecektir. Bu ne büyük bir lûtf-i ilâhî, bunu takdir etmeli değil misiniz?.

(6) : **(Halbuki, biz evvelkiler içinde)** Geçmiş kavimler arasında **(nice Peygamber gönderdik) o** cemiyetlere birer Peygamber gönderilmiş, kendileri din-i ilâhîye davet edilmiş oldu. Şimdi Ey Hâtemülmürselîn!. Sen de kavmine ve bütün beşeriyete gönderilmiş bir Peygamber bulunuyorsun. Senden evvelki Peygamberlerin tarihî hallerini nazara alarak müteselli ol, sana karşı kavminin gösterdiği husumetten dolayı üzülme.

(7) ; **(Onlara) O** eski kavimlere **(bir Peygamber gelmiş olmazdı ki: İllâ) o** kavimler **(onunla)** o kendilerine gönderilen Peygamber ile **(istihza eder olmuşlardı)** o Peygamberin nübüvvetini kabul etmez, kendisine karşı maskaralıklarda bulunur, o muhterem zâta lâyık olmayan şeyleri isnada cür'et ederlerdi. İşte ey Hâtemülmürselînî. Senin kavmin arasındaki münkirler de öyle müstehziyâne hareketlere cür'et eden âdi kimselerden başka değildirler. Bu dünyada bu gibi cahilâne hâdiseler öteden beri görülmekte bulunmuştur. Sen müteessir olma!.

«Erbab-ı kemâli çekemez nakıs olanlar»
«Rencide olur dide-i hıfaş ziyâden» **ZİYA PAŞA**

(8) : (Artık bunlardan) -Asr-ı saadetteki münkirlerden **(daha şiddetlisini)** eski kavimler arasındaki daha kuvvetli, daha haşmetli olan kâfirleri **(helak ettik)** onları o inkârlarının, istihzalarının cezasına kavuşturduk, binaenaleyh şimdiki münkirler de kendilerini öyle bir cezadan kurtarabilirler mi?, **(o evvelkilerin sıfatı geçmiştir.)** Eski kavimlerin inkârları yüzünden nasıl felâketlere uğramış olduklarına dâir tarihî misâller, numuneler Kur'an-ı Mübîn'in âyetleriyle bildirilmiştir. Artık sonraki münkir kavimler de öyle bir felâketten yakalarını kurtaramayacaklarını bir düşünmeli değil midirler?. Sen müteessir olma, ey Resûl-i merhametpenâh!. Hak Tealâ Hazretleri seni daima teyid buyuracaktır.

Bu âyet-i kerime, Peygamber Efendimiz hakkında vâ'di, münkirler hakkında da vaidi mutazammın bulunmaktadır.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ
لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٩﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ
الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾
وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا
كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾ وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ
لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُوا عَلٰى
ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ
الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾ وَإِنَّا إِلٰى رَبِّنَا
لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(9) : Andolsun ki, onlara: Gökleri ve yeri kim yarattı?. Diye soracak olsan elbette derler ki: Onları azîz, alîm olan Allah yarattı.

(10) : O —Allah—ki: Sizin için yeri bir beşik kıldı ve sizin için orada yollar kıldı, tâki, dosdoğru gidebilesiniz.

(11) : Ve o ki, gökten bir muayyen miktar su indirmiştir. Artık onunla bir ölmüş beldeye —-hayat— neşretmiş olduk. İşte siz de —kabirlerinizden—; öyle çıkanlacaksımzdır.

(12) : Ve o ki, bütün çiftleri yaratmıştır ve sizin için gemilerden ve hayvanlardan bineceğiniz şeyleri de yapmıştır.

(13) : Tâki, sırtlarında yerleşip oturasınız, sonra onun üzerine yerleştiğiniz zaman Rab'binizin nîmetini düşünesiniz ve diyesiniz ki : Bunu bize musahbar eden Rab'bimizin sânı pek yücedir. Halbuki, biz bunu zapt edebilenler değil idik.

(14) : Ve şüphe yok ki, biz Rab'bimizc elbette dönüp gidicileriz.

î Z A H

(9) : Bu mübarek âyetler, müşriklerin sözleriyle işleri arasında muhalefet bılunluğunu ihtar ediyor. Bütün yerleri, gökleri Cenab-ı Hak'kın, yaratmış olduğunu itiraf ettikleri hâlde bir takını mahlûkata tapınmaktan geri durmadıklarını bildiriyor. O Haalık-ı Kerîm'in yarattığı yerden sulardan ve müteaddit nakil vasıtalarından nasıl istifâde ettiklerini beyan buyurarak insanları intibaha ve zât-ı ilâhîyi takdis etmeğe ve nimetlerden dolayı vazife-i şükranı ifâya ve nihayet Allah Tealâ'nın huzur-ı manevîsine gideceklerini itirafta bulunmaya dâvet buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûl-i Zîşan!. (Andolsun ki,) Muhakkaktır ki (onlara) o müşriklere (gökleri ve yeri kim yarattı?. Diye soracak olsan) sana cevap olarak (elbette derler ki: Onları azîz, alîm olan) yâni: Her şeye, düşmanlarından intikam almaya kadir olan ve göklerde ve yerde olanları, bütün mahlûkatının ahvâlini bilen (Allah yarattı) .işte onlar, bu hakikati inkâr edemezler, bilâkis itiraf ederler. Mahaza o Haalık-ı Azîm'den başka putlara da taparlar, öyle âciz, fâni şeylere de mâbudiyet vasfını vermekten geri durmazlar. Bu ne kadar cehalet!. Ne kadar hakikata muhalefet!.

(10) : Allah Tealâ Hazretleri, Haalıkıyetin ve mâbudiyetin zât-ı ahadiyetine âit olduğuna şahadet eden mesnuata nazarları celb için buyuruyor ki: (O) Azîz, alîm olan Allah (ki, sizin için yeri bir beşik kıldı) bir yatak haline getirdi, üzerinde ikâmet ve istirahat edesiniz diye onu döşedi (ve sizin için orada) yer yüzünde (yollar kıldı) nice caddeler, sahalar vücude getirdi (tâki, dosdoğru gidebiîesiniz) yer yüzünün her tarafında gezip dolaşabilesiniz, ticaretle ve şâir bir suretle istifâde edebilesiniz. Yahut bu lûtf-u ilâhîyi tefekkür edip vahdaniyet-i ilâhîyeyi tasdike, din-i ilâhîyi kabule muvaffak olabilesiniz.

(11) : (Ye o ki,) O ihsan-ı binihaye olan Haalık-ı Kerînfdir ki: (gökten bir muayyen miktar su indirmiştir.) Beşeriyetin ihtiyacına, hikmet ve maslahat-ı muktezasına göre yağmurları yağdırmaktadır. Fazla yağmur yağdırıp bir daimî tufan zuhuruna meydan vermemektedir. Hiç yağdırmayıp da beşeriyetin susuzluktan mahvını da irâde buyurmamaktadır. îşte o Haalık-ı Kerîm, bu lûtfunu tasrih ederek buyuruyor ki: (artık onunla) O su ile (bir ölmüş beldeye) yâni: Nebatatdan, neşv-ü nemadan hâlî kalmış hangi bir yer sahasına bir hayat (neşretmiş olduk) orasını yeniden canlanmaya, çeşit çeşit otlar ile, çiçekler ile, mey-

veler ile bezenmeye muvaffak kıldık. *(İşte* siz de) Ey insanlar, öldükten sonra kabirlerinizden (öyle çıkarılacakşınızdır.) Evet.. Yer yüzünde daima görülmektedir. Bu mütenevvî hâdiseler, yer sahasının vakit vakit canlanıp ne mükemmel bir hâle gelmekte olması, birer bürhan-ı kudrettir, insanların da öldükten sonra o kudret-i ilâhîye ile yeniden hayata kavuşacakları için en kuvvetli bir hüccettir. Bunları bir ibret nazariyle temaşa etmeli değil misiniz?.

(12) : (Ve O ki,) O Haalık-ı Azîm ki: (bütün çiftleri yaratmıştır) mütenevvî, müteaddit, birbirine müteşabih hilkat eserlerini vücude getirmiştir,, hayvanlan, nebatları, ağaçları, çiçekleri, meyveleri ve daha nice bedialan vakit vakit yaratmaktadır, (ve) Ey insanlar!, (sizin için gemileri ve hayvanlardan) atlar, develer gibi (b!neceğiiîiz şeyleri de yaratmıştır.) bunları yaratıp vücut sahasına çıkarmıştır. Vakit vakit nice muhtelif, fevkalâde nakil vasıtalarını da, meselâ: Tayyareleri ve saireyi de keşf için insanlara kabiliyet ihsan buyurmaktadır. Bu beyan-ı ilâhî, bütün bunlara işareti havidir.

(13) : Evet.. O Haalık-ı Kerîm, bu kadar mütenevvî nakil vasıtalarını size ihsan buyurmuştur (Tâki:) onların (sırtlanrçda) üzerlerinde (yerleşin) rahatça, (oturağınız) dilediğiniz taraflara azimette, seyahatta bulunasınız (sonra onun üzerine yerleştiniz zaman) o nakil vasıtası üzerinde karargir olup kemâl-i selâmetle yolunuza devama başlayınca (Rab'binizin nimetini düşünesiniz) ne büyük nimettir ki, öyle çeşit çeşit binek hayvanlarını, öyle muhteşem vapurları, şömendöferleri, tayyareleri sizin istifadenize tahsis buyurmuştur. Bunları güzelce tefekkür etmelisiniz (ve diyesiniz ki, bunu) bu üzerine râkip olduğumuz nakil vasıtasını (bize musahhar ederi Rab'bhnizin sânı pek yücedir) o Haalık-ı Azîm, bütün noksanlardan müberrâdır, o müşriklerin ona şerik ittihaz etmelerinden münezzehtir. Bu vasıtayı da bize râm eden, îmutî kılan ancak o Haalık-ı Hakîm'T dir (halbuki, biz bunu) bu nakil vasıtasını kendi kendimize (zaptecîebüenler değil idik.) biz bunu taht-ı itaatimize alamazdık. Dağlar kadar büyük vapurların demirlerden yapılmış tayyarelerin ve sâir mütenevvî nakil vasıtalarının hepsi de birer kudret-i ilâhîye eseridir, birer irade-i ilâhîyye mutî, garîb, acîb, insanlardan' daha kuvvetli, fevkalâde şeylerden ibarettir. Bunlardan insanların öyle diledikleri gibi istifâdeye muvaffak olmaları, ancak bir lûtf-i ilâhî sayesinde kabil olmaktadır. Artık bundan dolayı o kerîm Haalıkımıza ne kadar.arz-ı şükranda bulunsak yine vazife-i ubudiyetimizi bihakkın yerine getirmiş olamayız. Onun affina ilti.câ ederiz.

İmamı Müslimin, Ebu Davud'un, Tirmizi'nin ve şâir muhadislerin rivayet ettikleri bir haais-i şerif, şu mealdedir: Resûl-i Ekrem Sallallâhü Aleyhi Vesellem bir sefere çıktığı zaman devesine binip yola giderken üç kere tek'bir alır, sonra da: âyeti kerîmesini okurdu. Diğer bir rivayete göre L.ruj İJu Ü > - (سبحان الذى
له مقرنين)

de Peygamber Efendimiz bir yere nüzul edince cJİj VjL» "V>« Uyl »jÖ\ ) (تنزلين \j?~ diye duada bulunurdu.

İnsan, hâl-i seferde uyanık bulunmalıdır, yurdundan ayrılmış, başka biy yere azimet etmekte bulunmuştur. Bazı seferlerin arızalardan hâli olmadığı görülmektedir. Binaenaleyh insan, daima ve bilhassa hâl-i seferde dua edip himaye-i ilâhîyeye sığınmalıdır ve son ahiret seferini de düşünmelidir. İşte (14) üncü âyet-i kerîme buna işareti mutazammındır.

§ Ustüvâ; İstikrar, karar etmek, beraber bulunmak, bâr seviyede bulunmak manasınadır.

§ Mukrinin; de takat getirebilenler, zapt ve rabta muktedir olanlar, güç bitirenler demektir.

(14) : **(Ve şüphe yok ki, biz)** Öldükten sonra **(Rab'bimize)** bizi yaratıp yaşatan, besleyen mabudumuzun huzur-ı manevîsine muhasebe ve muhakeme için **(elbette dönüp gidicileriz.)** Her şahıs, dünyadaki amellerine göre mükâfat veya mücazat görecektir. Binaenaleyh o gün için hazırlanmalıdır. Gerek hâl-i ikamette ve gerek hâl-ı seferde olsun hiç bir vakit o akıbeti hatırdan çıkarmamalıdır. Daimâ Cenab-ı Hak'km hıfz-ü himayesine iltica eylemelidir, vahdaniyyeti ilâhîyyeyi, hâkimiyyet-i stibhaniyeyi tasdik ve tebcilden zühul etmemelidir.

⁂

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا إِنَّ الْإِنْسَانَ
لَكَفُورٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ أَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَاكُمْ
بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَٰنِ مَثَلًا ظَلَّ
وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾ أَوَمَنْ يُنَشَّأُ فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ
فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ
عِبَادُ الرَّحْمَٰنِ إِنَاثًا أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ
شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ
مَا لَهُمْ بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْ آتَيْنَاهُمْ
كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا
آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(15) : Öyle iken onun için kullarından bir efe isnat ettiler. Şüphe yok ki, —bu gibi bir— insan elbette apaçık bîr küfrbazchr.

(16) : Yoksa O, yaratır olduklarından —kendisine— kızlar edindi de sizleri oğullar ile mümtaz mı kıldı?.

(17) : Halbuki, onlardan biri o rahmana bir (benzer isnat ettiği ile müjdelense kendisi pek öfkeli olarak yüzîî kapkara kesilir.

(18) : Yoksa süs içinde yetiştirilecek olup da io mücadele halinde delilini izhar edemiyecek olanı mı?.—o rahmana isnat ediyorlar—.

(19) : Ve o rahmanın kulları olan melekleri ıdişiler kıldılar. Onların yaradılışlarında hazır mı bulundular?. Elbette onların şahadetleri yazılacak ve kual olunacaklardır.

(20) : Ve dediler ki: Eğer o rahmân dilemeseydi onlara ibadet etmezdik, onların buna dair hiçbir bilgileri yoktur. Onlar başka değil, ancak yalan söylerler.

(21) : Yoksa onlara bundan evvel bir kitap mı Vermiştik ki, artık onlar ona luiunucülardır.

(22) : Hayır.. Dediler ki: Şüphe yok, biz babalarımızı büyük bir tarikai üzere bulduk. Muhakkak ki, biz de onların izleri üzerilde —yürüyüp— doğru yolu bulmuşlarız.

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler de müşriklerin nasıl mütenakız sözlerde, kanaatlerde bulunduklarını bildiriyor. Kendilerine mensubiyetlerini bir nakıysa sandıkları âciz kimseleri o Haalık-ı Azîm'e nisbet etmekten sıkılmadıklarını bildirerek onların hamakatlarını teşhir ediyor. Hak Tealâ'nın kullan olan melekleri o Haalık-ı Kadîm'in kızları sanarak hilâf-ı hakikat şahadette ve mahlûkata ibadette bulunduklarından dolayı mes'ul olacaklarını ihtar eyliyor. Bir hüccete müstenit olmayan cahilâne bir iddiaya cür'et ederek kendilerinin müşrikâne hareketlerinden dolayı mazur olduklarını ve atalarının yollarını takibeder olduklarını dermeyan ettiklerini beyan buyurmaktadır: Şöyle ki: ^Öyle iken) yâni: O müşrikler, gökleri ve yeri Cenab-ı Hak'kın yaratmış olduğunu itiraf ettikleri halde (onun için) O Haalık-ı Azîm için (kullarından bir cüz[1] isnat ettiler) O'nun için veled isbûtma kalkıştılar, melekler Allah'ın kızlarıdır dediler (şüphe yok ki,) bu gibi itikatla bulunan bir (insan elbetde pek apaçık bir küfrbazdır.) bir nankördür. Hak Tealâ'nın ulviyyetini, mahlûkatı hakkındaki atıfetini inkâr eden, vâzih bir küfre düşen bir kimsedir. Çünki melekler, birer mahlûktur, birer hadîstir. Veled ise validinin bir cüz'îdir, onunla hemcinstir, veled, mahlûk olunca Vilidinin de mahlûk olması lâzım gelir. Halbuki, Allah Tealâ kadîmdir, evlâtdan münezzehtir, bütün mahlûkat hadîs olup o Haalık-ı Azîm'in birer* eser-i kudretidir. Binaenaleyh o Haalık-ı Kadîm'e, evlâd isnadı, o Haalık-ı Aaîm'in de hadîs, dsmiyeti hâiz, mahlûkatı üe hemcins olduğunu iddiadır ki, bu bir şirki mahzdır.

(16): Ey müşrikler!. Bir kere düşünmez misiniz?. **(Yoksa** O) Haalık-ı Azîm (yaratır olduklarından) mahlûkatı arasından kendisine **(kızlar edindi de sizleri**

oğullar ile mümtaz mı kıldı?.) Böyle bir iddiaya nasıl cür'et ediyorsunuz?. Bir kerre meleklerin kızlardan ibaret olduğuna nasıl kaail olabilirsiniz?.. Onlar, erkeklikten de dişilikten de müberrâdırlar.. Sonra onlar birer mahlûktur, ulûhiyet, mâbudiyet vasfını aslâ hâiz değildirler. Onlar Haalık-ı Âlemin evlâdı nasıl' olabilirler?. Daha sonra ey Müşrikler!. Kız evlâdına nisbetle erkek evlâd daha kuvvetli, daha bilgili, daha mümtaz bulunmaktadırlar. O hâlde insanlar öyle mümtaz evlâda nail oldukları görülmekte iken Haalık-ı Kâinat Hazretleri hâşâ öyle kız evlâda mı sahip bulunmuş oluyor?. Bu ne ahmakâne bir iddia!.. İşte bu, bir küfrden başka değildir.

§ İstâ; İhtiyar etmek, mümtaz kılmak demektir.

(17) : **(Halbuki, onlardan biri) O** müşriklerden herhangi bir şahıs **(o rahmâna bir benzer)** bir misi, bir nâzir **(isnâd ettiği ile)** yâni kız evlâdı ile **(müjdelense)** bir kızın dünyaya geldi diye kendisine müjde verilse bundan dolayı **(pek öfkeli olarak yüzü kapkara kesilir)** bir kızı ddğmuş olduğundan dolayı mahcup olur, başkalarının yüzlerine bakamıyarak gizlenmeğe başlar. Vaktiyle arablar, kız evlâdından dolayı utanırlardı, birinin öyle bir çocuğu dünyaya gelince pek mahzun olur, başkalariyle görüşmekten utanırlardı. Artık kendilerince nahoş görülen evlâdı, Cenab-ı Hak'ka nasıl isnada cür'et etmiş oluyordu?. Bunun ne kadar cahilane, bîşuurâne bir kanaat olduğunu hiç düşünmezler mi idi?.

§ Kezîm; Gâyz ile, gam ile dolmuş, pek mahzun ve mükedder olmuş kimse demektir.

(18) : **(Yoksa) O** müşrikler, (süs **içinde yetiştirilecek)** tezyinat ile kendisine kıymet verilecek **(olup da o)** bezenilmesine rağmen **(mücadele hâlinde delilini izhar edemiyecek olanı mı?.)** orahmâna isnâd ediyorlar?, öyle âciz mahlûklar, dişi denilen melekler o Haalık-ı Azîm'in kızları olabilirler mi?. O müşrikler, meleklere dişilik isnadı sebebiyle de küfre düşmüş oluyorlar da bundan hiç haberleri yok!.

§ Yüneşşeü; Tezyin ve terbiye olunur demektir. «Hısam» da mücadeleı de, muhasemede, adavette bulunmak manasınadır. «Hilye» de ziynettir.

(19) : (Ve) "Müşrikler **(o rahmanın) o** rahmet ve merhameti kulları hakkında bînihaye olan Haalık-ı Kerîm'in **(kullan olan melekleri) o** mümtaz mahlûkları, **(dişiler kıldılar)** onların birer dişi mahlûk olduğuna kaail oldular **(onların ya? radılışlarında) bu** müşrikler **(hazır mı bulundular?)** ki böyle bir iddiaya cür'et gösteriyorlar?, **(elbette onların şahadetleri yazılacak)** Meleklerin dişi olduklarına dâir olan hilâf-ı hakikat ifadeleri onların âmel defterlerinde kaydedilmiş **bulunacaktır, (ve) Onlar kıyamet günü bu iddialarından (sual olunacaklardır) iddialarını isbatdan âciz kalacakları için lâyık oldukları** cezalara **kavuşacaklardır.**

(20) : (Ve) O müşrikler, kendilerini mazur göstermek için **veya bir** istihza tarikiyle **(dediler ki: Eğer o rahman) o Haalık-ı Kerîm (dilemeseydi)** takdir **buyurmuş olmasa idi (onlara) o putlara, melekler nâmına yapılmış olan sanemlere, su-**

retlere (ibadet etmezdik) onlara ibadetimiz, Allah'ın dilemesine müstenittir. Eğer Allah Tealâ razı olmasa idi bizi bu ibadetimizden dolayı derhal azaba uğratırdı. Müşriklerin bu iddiaları ne kadar yanlış!. Evet.. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (onların) O müşriklerin (buna dâir) bu iddialarına âiıd, kendilerinin rızay-ı ilâhîye muhalif harekette bulunmamış olduklarına müteallik (hiçbir bilgileri yoktur) bu hususta istinat edebilecekleri bir delilleri mevcud değildir, (onlar başka değil, ancak yalan söylerler.) Bâtıl bir iddiada bulunurlar, Cenab-ı Hak'kın buyurmadığı bir şeyi o Haalık-ı Azîm'e isnad etmekten sıkılmazlar.

§ Yahrüsûn; Yalan söylerler demektir, «Hars» yalan söylemektir.

(21) : (Yoksa onlara) O müşriklere (bundan evvel) bu Kur'an-ı Mübînden mukaddem (bir kitap mı vermiştik ki, artık onlar, O'na) o kitaba (tutunuculardır?.) Halbuki, kendilerine öyle bir kitab verilmemiştir, onlar öyle istinat edecekleri bir kitaba, bir hüccete sahip değildirler.

(22) : Hayır.. Onların öyle bir istinatgahları yoktur, onlar (Dediler ki, şüphe yok, biz babalarımızı büyük bir tarikat üzere bulduk) kendimizden daha akıllı, daha anlayışlı olan atalarımızı kendimize rehber ittihaz ettik (muhakkak ki, biz de onların izleri üzere) yürüyüp (doğru yolu bulmuşlarız) artık bize itiraza mahal yok!.

İşte o müşrikler; bir delile müstenit olmayıp mücerret babalarını, dedelerini taklit yüzünden o müşrikâne hareketlere devam etmiş ve bunu doğru bir hareket telâkki eylemişlerdir," kusurları olsa da onun bir takdir-i ilâhî eseri olduğunu ileri sürerek kendilerini mazur göstermek istemişlerdir. Halbuki: Bu pek yanlış bir iddiadır, ne kadar bâtıl bir yol takibettîklerinin hiç farkında bulunmuyorlar. Bir hüccete, bir delile müstenit olmaksızın mücerret Âba ve ecdadın yollarını takibetmek, insanı mesuliyetten kurtaramaz. Kaza ve kadere gelince: Malûmdur ki: Bizim mezhebimize göre kaza: Allah Tealâ'nın ezelde irâde ve takdir buyurmuş olduğu şeyleri zaman-ı hulul edince o iradesi veçhile vücude getirmesi demektir. Kader ise ileride olacak şeylerin zamanını, mekâmnı, evsâfını ve şâir tafsilâtını AUah-ı Azîmüşşan'ın ezelde bilip takdir ve tahdit buyurmuş olmasından ibarettir. Evet.. O Haalık-i* Kadîm, kullarının istikbâlde ne yapacaklarını, kendilerine verilen istidadı, ihtiyarı ne veçhile şadedeceklerini ilm-i ezelîsiyle bildiği için o amelleri ona göre takdir buyurmuş ve zamanı gelince vücude çıkarmıştır. Binaenaleyh takdir-i ilâhî, irade-i subhaniye kulların istidatlarına, ihtiyarlarına göre tecellî etmiş oluyor, yoksa o Haalık-ı Hakîm, kullarını cebren o işledikleri amellere sevk etmiş olmuyor ki, kullar bu hususta kendilerini mazur görebilsinler. Evet.. Allah Tealâ bizleri lihikmetin- bu imtihan âlemine getirmiş, bizlere bir kabiliyet, bir kuvve-i ihtiyariyye vermiş ve rızayı ilâhîsine muvafık olup olmayan şeyleri de Peygamberleri, kitapları vasıtasiyle bildirmiştir. Artık biz istidadımızı, ihtiyarımızı hangi bir âmele tevcih eder isek Cenab-ı

Hak da Hhikmetin onu dilemiş ise yaratır, ve bu hâdisenin böyle vuku bulacağını o Haalık-ı Kadîm, ilm-i ezelîsiyle bildiği için onun öyle vukua geleceğini tesbit ve takdir buyurmuştur. Binaenaleyh bu hususta bir cebir meselesi mevzubahis olamaz ve hiçbir kimse kendisini mazur göremez. Hangi bir fiil, hangi bir hâdise vücude gelmeden evvel onun hakkındaki takdir-i ilâhînin neden ibaret olduğu bizce meçhuldür. Bizim vazifemiz, o fiilin yapılması caiz veya vacip ise onu yapmağa çalışmaktır*. Caiz değilse onu terk etmektir. Yoksa takdir-i ilâhî ne ise o zuhur eder diyerek kendimizi muattal bir hâlde bırakamayız. Veya, cî gayr-i caiz fiili işledikten sonra kendimizi mazur sayamayız. Eğer insanlar, tabi dir-i ilâhîye binaen yaptıkları fiillerden dolayı mazur sayılacak olsalar, hiçbir kaatil, hiçbir cani, mes'ul tutulmamak lâzım gelir.

Halbuki, buna hangi bir âkil kaail olabilir?.. Takdir-i dlâhî böyle imi$ diye kendisini mazur gören bir şahsa bir tokat atılacak olsa, acaba o tokatı atanı mazur görür mü? Ya kendisini neden mazur görüyor?. Bir kere münsifâne düşünmeli değil midir?. Demek ki, o haksızlık yapanın o fiilinde bir tesiri, bir ihtiyarı vardır ki, ondan dolayı mes'ul bulunuyor ve bu mes'uliyeti pek mâkul görülüyor. Velhâsıl: Hiçbir kimse, takdir-i ilâhî böyle imiş diyerek kendisini gayrimeşru bir hareketinden dolayı mazur sayamaz.

**

وَكَذَٰلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا
آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكُمْ
بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ
﴿٢٤﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(23) : Ve böylece senden evvel bir kasabaya bir korkutucu göndermedik ki, illâ onun refah içinde yaşayanları dedi kh Biz babalarımla jbir büyük tarikat üzere bulduk ve şüphe yok ki, biz de onların izlerine uymuş kimseleriz.

(24) : Dedi ki: Ya size atalarınızı üzerinde bulduğunuz şeyden daha doğrusunu getirdimse de mi?. Dediler İd: Şüphe yok (biz, kendisiyle gönderilmiş olduğun şeyi inkâr edicileriz.

(25) : Arlık onlardan intikam aldık, işte fask, o tekzîb edenlerin âkıbeiî nasıl oîdu?.

***

İ Z A H

(23) : Bu mübârek âyetler de müşriklerin öteden beri atalarına ait bâtıl yolları takib etmiş ve kendilerini dosdoğru bir yola sevketmek istemiş olan Peygamberlerini tekzîbe cür'et göstermiş olduklarını sonra o müşriklerden Hak Tealâ Hazretlerinin intikam almış olduğunu, onların ne fecî bir akıbete uğramış bulunduklarını beyan ile öyle münkirleri intibaha davet buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Hâtemülmürselîn!. Senin zamanındaki bir takım müşrikler (böylece) çirkin, akl ve. mantığa muhalif lâkırdılarda bulundukları gibi (senden evvel) senin risaletindeıı mukaddem hangi (bir kasabaya bir korkutucu) azab-ı ilâhîyi ihtar ederek kendilerini uyandırmak isteyen bir Peygamber (göndermedik ki, illâ onun) o kasabanın (refah içinde yaşayanları) onların reisleri, büyükleri, servet sahipleri (dedi ki: Biz babalarımızı bir büyük tarikat üzere bulduk) onları bir ümmet, yâni: Bir dîne, bir mezhebe sâlik bir cemaat halinde gördük (şüphe yok ki, biz onların izlerine uymuş kimseleriz.) onların yollarını takibten geri durmayız. İşte eski kavimler de böyle bâtıl bir iddiada bulunmuşlardır, babalarının çıkmaz yollarını takibetmekten geri durmak istememişlerdir. Bu asr-ı saadetteki müşriklere mahsus, cahilâne bir taklit değildir, eski kavimlerde böyle bir cehâletin kurbanı olmuşlardı.

Bu âyet-i kerîme, Resûl-i Ekrem'e tesliyetbahş olmaktadır ve çok kere dünyevî varlıkların, cahilane taklitlerin sahiplerini böyle muzır iddialara, hareketlere sevketmekte olduğuna işaret etmektedir.

(24) : O atalarının çıkmaz yollarını takibetmek istemiş olan müşrikleri daire-i intibaha dâvet için kendilerine taraf-ı ilâhîden gönderilmiş olan Peygamber, onlara (Dedik ki: Ya size atalarınızı üzerinde bulduğunuz şeyden daha doğrusu»u) daha vâzih, daha ziyâde hidayet ve saadete kavuşturan bir dini (getirdimsei de mi?.) yine atalarınızın yollarından ayrılmayacak, yine taklide devam edip duracaksınız?. En ulvî, en bedihî bir dini yine kabulden kaçınacak mısınız?. O Peygamberin bu kadar hayrhahâne ihtarına rağmen o müşrikler (Dediler ki: Şüphe yok, biz) ey Peygamberlik iddiasında bulunan zât (kendisiyle gönderilmiş olduğun şeyi inkâr edicileriz.) biz senin tebliğ ettiğin dini kabul etmeyiz, kendi atalarımızın yollarını takibten geri durmayız.

(25) : Allah Tealâ Hazretleri de buyuruyor ki: (Artık onlardan) O Peygamberlerini tekzîb eden, din-i ilâhîyi kabulden kaçman müşriklerden (intikam aldık) onları lâyık oldukları azablara kavuşturduk, cemiyetlerini mahv-ı perişan ettik

(işte bak!. **O tekzîb edenlerin)** Peygamberlerinin tebligatını kabul etmeyip din-i ilâhîyi inkâra cür'et eyleyen **o** eski kavimlerin (akıbeti nasıl **oldu!.)** onlar çeşit çeşit felâketlere uğratılmış, sonradan dünyaya gelenler için birer vesile-i ibret kesilmişlerdir. Artık Ey Hâtemülmürselîn!. Seni inkâr edenler de öyle müthiş bir âkıbeti düşünsünler. Sen onların inkârlarından dolayı müteessir olma. Onlar da lâyık oldukları müthiş âkıbete kavuşacaklardır. Bu beyan-ı ilâhî, Resûl-i Ekrem hakkında tesliyeti, tebşiri ve onu inkâr edenler hakkında da vâidi, tehdid-i hâvi bulunmaktadır.

* * *

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ لِاَبٖيهِ وَقَوْمِهٖٓ اِنَّنٖى بَرَٓاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ اِلَّا الَّذٖى
فَطَرَنٖى فَاِنَّهُ سَيَهْدٖينِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فٖى عَقِبِهٖ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَٓاءِ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ
مُبٖينٌ ﴿٢٩﴾ وَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَاِنَّا بِهٖ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾
وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظٖيمٍ
﴿٣١﴾ اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعٖيشَتَهُمْ
فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ
بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

MEALİ ÂLÎSÎ

(26) : Ve yâd et! O vakti ki, İbrâhim babasına ve kavmine dedi ki: Şüphe yok, ben sizin ibadet ettiğiniz şeyden ırâkım.

/ (27) : O beni yaratmış olan müstesna. Çünki, O şüphesiz ki, freni doğru yola erdirecektir.

(28) : Ve onu —o ifadesini— zürriyyeti arasında baki bir kelime kildi. Belki onlar, dönüverirler —diye—.

(29) : Fakat onları ve atalarını kendilerine o hak ve apaçık Resul gelinceye kadar fâidelendirdim.

(30) : Vaktaki, kendilerine hak geldi, dediler ki: Bu, bir sihirdir, ve şüphe yok ki, biz bunu inkâr edicileriz.

(31) : Ve dediler ki: Şu Kur'an, iki belceden bir büyük erkek üzerine *in** dirilmiş olmalı değil mi idi?.

(32) : Rab'binin rahmetini onlar mı takam ediyorlar?. Biz onların aralarında dünya hayatındaki maişetlerini taksim ettik ve bazılarını bazı üzerine! dereceler itibariyle yükselttik, tâM, bazıları bazısını İstihdam edebilsin ve Rab'-binin rahmeti ise onların topladıklarından hayırlıdır.

1 Z.A H

(26) : Bu mübarek âyetler, pek büyük bir zât olan İbrahim Aleyhisselâm'ın,' din-i tevhide sarılıp abâ-ı ecdadının yollarını takibetmemiş olduğunu bir nümune-i imtisal olmak üzere bildiriyor. O Peygamber-i Zîşan'ın neşrettiği kelime-i tevhidin kabul etmeleri için zürriyyeti arasında devam etmekte olduğunu haber, veriyor. Kureyş kabilesinin ve atalarının da birçok nimetlere nâil olduklarını, fakat kendilerine hak ve hakikati açıkça bildiren Kur'anı Mübîn ile Hâtemül-mürselîn gelince o Kur'an-ı Azîm'in bir sihir olduğuna kaail olarak ona îman'daoj kaçındıklarını teşhir ediyor. Ve o kitab-ı ilâhînin iki beldedeki iki meşhur şa-hıstan birine neden nazil olmadığını söylemek cehaletinde bulunduklarını, Ce-nab-ı Hak'km da onların bu iddialarını red ile rahmet-i ilâhîyeyi taksime o mün-kirlerin selâhiyetleri olmadığını ihtar buyuruyor. Haalık-ı Azîm'in dünyevî var-lıklarda bile insanları lihikmetin mütefavit derecelerde bulundurduğunu, artık] en âli, en şerefli olan nübüvvet ve risalet nimetini de muvafık gördüğü kuluna,' ihsan buyuracağını, buna kimsenin itiraza selâhiyettar bulunamıyacağım beyan! buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) EyHâtemülmürselîn!. (yâd et) Atalarını taklide devam eden kavmine hatırlat (o vakti İri, İbrahim) Aleyhisselâm, putlara tapma'kta olan (babasına) Azer'e (ve kavmine dedi ki: Şüphe yok, ben sizin ibadet ettiğiniz şeyden) herhangi bir putdan, sanemden (»âkını) onlardan müteherrî bulunmaktayım.

(27) : (O beni yaratmış olan) Haalık-ı Kâinat Hazretleri ise (müstesnâ) ben ancak O'na ibadet ederim, ancak O'nun mâbudiyetine mûtekid bulunurum (şüphesiz ki, O teni doğru yola erdirecektir.) o kerîm mabudumuz beni din-i ilâhîsine nâil kılmıştır, beni daima ibadet ve taate muvaffak kılacak, hidayet yolundan ayırmayacaktuY

(28) : (Ve) İbrahim Aleyhisselâm (onu) o kelime-â tevhidi, yâni: Kendisini yaratmış olan Haalık-ı Azîm'den başkasına ibadet etmeyeceğine dair olan ifa-ı desini «lâ ilahe illallah» cümle-i mübârekesini (zürriyyeti arasında baki bir kelime kıldı) kendi zürriyyetine bu kelime-i tevhidi tavsiye etti (belki onlar) o züV riyyetinden olanlar (dönüverirler) Cenab-ı Hak'tan başkasına ibadeti bırakıp yal-> nıż Allah Tealâ'ya ibadet ederler, Hazret-i İbrahim'in dini olan din-i tevhîde, din-ri islâm'a dönerler diye öyle tavsiyede bulundu. Filhakika Hazret-i İbrahim'in züriyeti arasında din-i tevhîde sâlik olanlar eksik olmamıştır, kıyamete kadar da olmayacaktır. Kureyş tâifesi de İbrahim Aleyhisselâm'a intisab ile müftehir bulunuyorlardı, artık onlar da Hazret-d İbrahim'in tavsiye etmiş olduğu din-i tevhîde, yâni: Din-i İslama dört el ile sarılmalı değil midirler?. Hayfa ki, bir kısmı bu tavsiyeye muhalefetde bulunmuştur. İşte Allah Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: . • • • • • • • :

(29) : (Fakat onları) Hazret-i İbrahim'in zürriyetinden olan Mekke-i Mükerreme ahâlisini (ve) onların (atalarını kendilerine o hak) o Kur'an-ı hakikat beyan ile (ve apaçık Resûl) Peygamberjiği pek parlak mucizeler ile bedihî bir hâlde zâhir ye müeyyet olan Muhammed Aleyhisselâm (gelinceiye kadar fâidelendirdim) onlara uzun ömürler, bolca nimetler ihsan büyürdüm. Hayfa ki, bu nimetlerin kadrini bilmediler, Hazret-i İbrahim'in tavsiyesinden gâfil bulundular, din-i tevhîde muhalif hareketten vaz geçmediler.

(30) : Evet.. (Vaktaki, kendilerine hak geldi) Kur'an-ı Mübîn'in âyetler; nüzul etti (dediler ki: Bu) Kur'an (bir sihirdir) bu bir vahy-i ilâhî eseri değüdiç (ve şüphe yok ki, biz bunu inkâr edicileriz) biz buna inanmıyoruz. İşte o müşrikler, kendilerini zulmet-i cehaletten kurtararak en nûranî bir saha-i selâmete; sevketmek isteyen öyle pek kutsî bir kitab-ı ilâhîyi takdir edemediler, onu inkâra cür'et gösterdiler. :

(31) : (Ve) O müşrikler (dediler ki: Şu Kur'an) yâni: Hazreti Muhammed'in tebliğ ettiği ve taraf-ı ilâhîden nüzulünü iddia eylediği kitab, eğer hakikaten bir kitab-ı ilâhî ise Hazreti Muhammed gibi servetden, mansıbtan bînasip birzîta^ değil, (iki beldeden) yâni: Mekke-i Mükerreme ile Tâif şehrinden birinde buiunan (bir büyük erkek üzerine indirilmiş olmalı değil mi idi?.) Bu erkekten maksatları, Mekke-i Mükerreme'deki Velîd Binil Mugayreden ve Tâif şehrindeki İbn-i MesudissekafFden ibâretdir. O müşrikler, risaletin büyük ve şerefli bin mansıb olduğunu nazara alıyorlar, böyle bir şerefe ancak dünyadaki fâni bin

servete, bir mevkie nail olanların lâyık olacaklarını düşünüyorlardı. Resûl-i Ekrem'in ise zâtmdaki ulviyyeti, ahlâkmdaki fevkalâdeliği nazara almıyorlar, onun dünyevî bir servetden, mansıbtan bînasip olduğuna bakarak onun risalete nâü olmasına kaail olamıyorlardı.

(32) : Allah Tealâ ise onların o düşüncelerindeki hatalarını, o cahilâne mütalâalarını red için buyuruyor ki: (Rab'binîn rahmetiai anlar mı taksim ediyor-Jar?.) Nübüvvet ve risâleti kendi münasip gördükleri kimselere mi tahsis etmek istiyorlar?. Bir kere düşünmüyorlar mı ki: (Biz onların anılarında dünya hayatındaki maişetlerini taksim ettik) kendilerini mütefavit maişet sebeblerine sahip kıldık, kimisini zengin ve kimisini de fakir bir hâlde bıraktık (ve bazılarını bazt üzerice dereceler itibariyle yükselttik) kimisine fazla kuvvet, şevket, şöhret, ilm verdik, kimisini de bu gibi evsâftan bînasip kıldık (lala, bazdan, bazısını îstihıdam edebilsin) muhtelif vazifeler, hizmetler deruhte edilerek dünyevî maslahatlar temin edilsin, intizam-ı âlem haleldar olmasın. Bütün bu dünyevî tasarruf-* lar, ihtilâflar birer hikmet ve maslahat muktezasıdır. İşte insanlar bu dünyevî işlerde bile taksim-i ilâhîye tâbi, ona müdahele selâhiyetini gayrıhaiz bulunuyorlar, artık nübüvvet ve risalet gibi dinî, en ulvî bir hususa nasıl müdahale edebilirler?. Bu husustaki taksim-i ilâhîye nasıl olur da itiraza cür'et gösterebilirler?, (ve Rab'binin rahmeti ise) Yâni: Nübüvvet ve risaîet ise, bir kitab-ı ilâhî-* nin vahyedilmesi ise, bu husustaki dünyevî ve uhrevî saadet ise (onların) o in* sanların (topladıklarından) dünyevî servetlerden, mevkilerden elbetteki (hayr* hdır.) Dünyevî varlıklar nihayet zevale mâruzdur. Bu dinî varlık ise ebedîdir, en büyük saadete vesiledir. Artık böyle ebedî, kutsî bir nimete mücerret dünyevî bir varlığa sahip olan hangi bir şahsın daha lâyık görülmesi, Cenab-ı Hak'kın; pek mümtaz bir kulu olan Hazret-i Muhammed Aleyhisselâm'm ise gayrılâyık görülmesi nasıl muvafık olabilir?. Neden böyle fâni varlıklara kıymet veriyorsunuz?.

*

وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ
بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ
﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِؤُنَ ﴿٣٤﴾
وَزُخْرُفًا وَإِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ
رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(33) : Ve eğer insanlar —küfre tfüşüp— bir ümmet olacak olmasa idiler elbetde rahmanı inkâr edenlerin evleri ve üzerine çıktıkları merdivenleri için gümüşten itavanlar kılardık.

(34) : Ve evleri için —yine gümüşten— kapılar ve üzerine yaslandıkları tahtlar —yapardık—.

(35) : Ve altun —ziynetler yapardık— bunların hepsi *de* dünya hayatının —muvakkat— imetamdan başka değildir. Ahiret ise Rab'binin indinde muttakîler içindir.

İ Z A H

(33) : Bu mübarek âyetler, dünyevî bir varlığa nâiliyetin haddizatında bir nişâne-i şeref olmadığını bildiriyor. Eğer insanlar mücerret dünya varlığına nâii olan kâfirlere bakıp da onlar gibi küfre düşecek olmasalar idi Cenab-ı Hak'kuı o kâfirleri ahirette daha ziyâde muazzep olmaları için bu dünyada her türlü müzeyyen, muhteşem varlıklar içinde yaşatmış olacağına işaret buyuruyor. Bu gibi tezyinatın, varlıkların haddizâtında muvakkat bir dünya metamdan ibaret olduğunu beyân ve ebedî olan ahiret nimetlerinin ise Allah Tealâ'dan korkan, küfr

ve mâsiyetden kaçınan kullar için mçvud bulunduğunu tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve eğer insanlar) yâni birçok câhil kimseler, bütün kâfirlerin dünya varlığına, ihtişamına nail olduklarını görüp de yanlış bir fikre düşerek onlar gibi küfre düşmüş (bir ümmet olacak olmasa idiler) din-i ilâhîden mahrum kalacak bulunmasa idiler (elbetde Rahmanı inkâr edenlerin) rahmeti bütün âleme şâmil olan Allah-ı Azîmüşşan'm vahdaniyetine käil olmayanların, vazife-i şükrânı ifâ etmeyenlerin (evleri) için (ve üzerinde çıktıkları merdivenleri için gümüşten tavanlar kılardık.) yâni: O kâfirleri lihikmetin öyle ziynetii, kıymetli şeylerden müteşekkil ikâmetgâhlara nâil ederdik. Artık o kâfirler, öyle nimetlere nail oldukları hâlde onu kendilerine ihsân buyuran Haalık-ı Azîm'in vahdaniyetini inkâr etmiş, vazife-i şükranı ifâda bulunmamış olacakları cihetle ahiretde daha ziyâde muaheze, azaba müstahik bulunacaklardı.

(34) : (Ve) O kâfirlerin (evleri için) yine gümüşten (kapılar ve) yine gümüşten olarak (üzerine yaslandıkları tahtlar) kanapeler yapardık, p kâfirlere dünyada böyle muvakkat bir varlık vermiş olurduk.

(35) : (Ve) O kâfirler için (altun) dan ziynetler yapardık, onları tam, umumî bir ziynete, ihtişama sahip kılardık. Fakat (bunların hepsi de) öyle gümüşten, altundan yapılmış tavanlar, kapılar, koltuklar vesaire (dünya hayatının) muvakkat (metamdan başka değildir) bunlar nihayet yok olacaktır, (ahiret ise) Ondaki ebedî ve mütenevvî nîmetler, ziynetler, dilküşa manzaralar ise (Rab*binin indinde muttakîler içindir) o ebedî nimetlere, varlıklara ancak Allah Tealâ'dan korkan, küfr ve mâsiyetden kaçman kullar nail olacaklardır.

Velhâsıl: Haalık-ı Hakim Hazretleri dünyada bir kısım kâfirlere birçok varlıklar verir, bu onların hakkında bir ibtilâdır, bir imtihandır, ilerde daha ziyâde azaba düşmelerine bir sebebtir. Mamafih onların hepsini de öyle fevkalâde bir suretde ziynetlere, ihtişamlara, dünya varlıklarına nâil buyurmaz, aralarında birnice yoksullar da vardır. Bu'hâl, yine insanlar için bir rahmet-i ilâhîye eseridir, bir hikmet ve maslahat muktezasıdır. Çünki bütün kâfirler öyle bir umumî varlığa nail bulunsalar, bir çok insanlar küfrün öyle bir varlığa vesfle oldu-* Juna zahip olarak hepsi de küfre meyleder, îmandan mahrum kalarak ebedî fe* lâkete uğramış olur.

İşte böyle bir bâtıl temayüle meydan verilmemesi hikmetine binaen ehl-i küfrüri hepsi de aynı suretde muhteşem bir varlığa sahip değildir. Ehl-i îmâna gelince onA ların da hepsi bu dünyada öyle bir varlığa sahip bulunmamaktadırlar. Bu da bü? muktezay-ı hikmetdir. Eğer bütün mü'minlerin tamamen dünya varlığına nâiliyetı

leri mukadder olsa idi, nâsin mü'min olmaları, mahza fızay-ı ilâhî için değil, öyle bir varlığa nâiliyet maksadına müstenit bulunmuş olurdu. Bu ise samimiyete, kcmâl-i hulûs ile din-i ilâhîyi kabul etmek vazifesine muhaliftir. Ciddî suretde miTmin olan bir zât, öyle dünya varlığına nâiliyet içirt, değil, mahza rızay-ı dlâhîye nâil olmak için, şeref-i ubudiyete kavuşmak için mü'min olmuş olur, ibadet ve taatden, zikr-i ilâhî ile kalbini tenvir etmekten geri durmayarak ebedî hayatını tehlikelerden kurtarmış bulunur. Ne büyük bir saadet!.

*

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾ وَاِنَّهُمْ
لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾
حَتّٰى اِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ
﴿٣٨﴾ وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

MEALİ ÂLÎSt

(36) : Ve her kim o rahmânın zikrinden körlükte bulunursa ona bir şeytanı musallat ederiz. Artık ftu, onun için bir refiktir.

(37) : Ve şüphe {yok ki, bunlar, onları herhalde doğru yoldan çıkarırlar. Ve onlar jda zannederler ki, kendileri şüphe yok hidayete erdirilmişlerdir.

(38) : Nihayet bize geldiği zaman —o refikine— der ki: Keski benim ile senin aranda iki jmaşnkm uzaklığı oka idi, —sen—- ne kötü refik!.

(39): Bu gün size bu temenniniz» asla bir. fâide vermeyecektir. Çâmâ zulmettiniz. Şüphe Jyok'ki, siz azabta ortaklarsınızdır.

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetler, dünya varlığına dalıp da Haalık-ı Kerîm'in zikrinden mahrum kalmış olan kimseyi, gözleri bir âfete uğramış, şeytana musahip bulunmuş bîr şahıs olarak teşhir ediyor. Şeytanların saptırmış okluklarıı şahısların aldanarak kendilerini doğru bir yola ermiş sandıklarını bildiriyor.. Öyle şeytanlara uyanlara bilâhara gösterecekleri nedametlerin bir fâide vermeyeceğini, he*psinin de birlikte muazzep olacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve her kim o Rahmanın zikrinden) Haalık-ı. Kerîm'i zikretmekten, âlemler için rahmet olan Kur'an-ı Mübîn'i takdis ve tebcilden, din-i islâm'ın ne büyük bir rahmet-i ^iâhîye olduğunu tasdikten kaçınır da (körlükte bulunursa) gözlerine bir âfet arız olmuş gibi görmemezlik gösterirse (o ne) o hakikatbîn olmayan bir münkire (bir şeytanı musallat ederiz.) ona insanlardan veya cinlerden olan şeytan tabiat bir şahıs vesvese verir durur, birnice çirkin, haram şeyleri ona güzel ve caiz göstermeğe çalışır. (Artık bu) Şeytan şahıs (onun için) o körlük gösteren kimse için (bir refiktir) bir yoldaştır, ondan ayrılmaz, onu fenalığa sevkeder durur.

§ Uşuv; Kast etmek, i'raz eylemek, körlük göstermek gözde bir âfetin husule gelmesi demektir.

§ Nukayyiz; kelimesi de hazırlarız, zam ederiz, musallat kılarız manasınadır.

(37) : (Ve şüphe yok bunlar) Bu şeytanlar (onları) o şeytanlara uyanları (herhâlde doğru yoldan çıkarırlar,) vesveseleriyle onları hidıyet tarikinden, Kur'an-ı Mübîn'in gösterdiği diyanet ve selâmet caddesinden mahrum bırakırlar, (ve onlar da) O şeytanlara uyanlar da (zan ederler ki: Kendileri) veya kendilerini, idlâl eden o şeytanlar (şüphe yok hidayete erdirilmişlerdir.) öyle şeytanî vesveselerin tesiri altında kalarak, ne kadar sapıklıkta bulunmuş olduklarını anlayamazlar. Evet.. Bir takım güzelce tefekkürden mahrum kimseler vardır ki: Birnice ahlâksız, muzır kimselere büyük kıymetler vererek onları kötü-körüne takdire ve takibe devam ederler. Fakat birgün bu aldanışlarından haberdar olacaklardır."

(38) : İşte Ccnab-ı Hak buyuruyor kî; O sapıtılmış, kimse (Nihayet bize geldiği zaman) yâni: Kıyametde muhakemeye tutulduğu vakit ne büyük bir dalâlet içinde yaşamış olduğunu anlar, o refikine, o kendisini sapıtmış olan şeytana (derki: Keski benim ile senin aranda iki maşnkm) yâni: Maşrık ile mağribin (uzaklığı olsa idi) dünyada birbirimize mülâki olmasa idik. Sen ey Şeytan!, (ne kötü refik!.) Bulundun, sen beni idlâl ettin, sen beni bugünkü bu fecî vaziyete düşürmüş oldun.

(39) : Artık kıyamette o sapıklara taraf-ı ilâhîden bir tevbîh ve tekdir için buyurulur ki: (Bu gün size) Bu temenniniz, bu nedamet izhar etmeniz (asla bir fâide vermeyecektir) nedamet zamanı geçmiştir (çünki) siz dünyadalarken kendi nefislerinize (zulm ettiniz) şeytanlann vesveselerine kıymet, vererek küfr ve mâsiyeti fâideli bir şey zannettiler. Artık (şüphe yok ki,) şimdi bu kıyamet gününde (siz azabta ortaklarsınız.) dünyada iken küfrü, isyanı müştereken irtikâb etmiş olduğunuz gibi şimdi cehennemde de müştereken muazzep olacaksınızdır. Bu, sizin kendi kötü âmellerinizin, Hak'ka karşı kör, sağır kesilmenizin bir cezasıdır. Elbette ki, herkes lâyık olduğu bir akıbete kavuşur.

* *

أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَنْ كَانَ
فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ﴿٤١﴾
أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ
بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ
وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ ﴿٤٤﴾ وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ
مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمَٰنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾

MEÂLÎ ÂLİSt

(40) : Artık sen mi o sağırlara işittireceksin?. Veya *o* körleri ve apaçık bir sapıklık içinde bulunanı hidayete erdireceksin?.

(41.) : Eğer seni herhâlde —onların aralarından— gidersek, artık şüphe yok ki: Biz onlardan intikam alıcılarız.

(42) : Yahut onlara vâ'd ettiğimizi sana göstereceğizdir. Çünki biz muhakkak ki: Onların üzerlerine muktedirleriz.

(43) : Artık sen» sana vahyolunmuş olana kuvvetle sanl. Şüphe yok ki: Sen bir doğru yol üzerindesin.

(44) : Ve muhakkak ki, o, elbetde senin için ve kavmin için pek büyük bir şereftir ve ileride sual olunacaksınızdır.

(45) : Senden evvel Resullerimizden göndermiş olduğumuz zâtlara por, biz o Rahmandan başka tapılacak ilâhlar yaptık mı?.

***

I Z A H

(40) : Bu mübarek âyetler, mânen sağır, kör, sapık olan kimselerin hidayete eremiyeceklerini ihtar ediyor. Resûl-i Ekrem berhayat olsun olmasın, o münkirlerden herhalde intikam alınacağını haber veriyor. Peygamber-i Zîşanımızın mazhar olduğu vahy-i' ilâhî veçhîle hareket etmekle mükellef olduğunu ve o vahy-i ilâhînin kendisine ve kavmine ait muazzam bir şeref bulunduğunu ve ondan sual olunacaklarını tebliğ buyuruyor. Hiçbir Peygamber'in Haalık-ı Kerîm'den başkasını dlâh ittihaz etmemiş olduğunu beyan ile bu hususta bütün beşeriyeti irşâd buyurmak istemektedir.

Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselîn!. Sen elinden gelen gayreti sarfediyor, kavmini tenvîre çalışıyorsun. Buna rağmen onların içinde bundan istifâde edemiyecek kabiliyetde kimseler bulunuyor, onların o münkirâne hâllerinden müteessir olma. (Artık sen mi o sağırlara işittireceksin?.) Onlar manen sağırdırlar, senin o lâtif tebligatını işitip kabul etmek istidadından mahrumdurlar (veya) Ey Resûl-i Mücteba!. Sen mi (o körleri) o kalp gözleri kör kesilmiş münkirleri (ve apaçık bir sapıklık içinde bulunanı) dalâlet içinde sâbit kadem olan hangi bir şahsı (hidayete erdireceksin?.) Elbette bu senin için kabil değildir. Senin vazifen nâsa hidayet yolunu göstermek, o yola teşvik etmektir. Hidayete erdirmek ise ancak Allah Tealâ'ya mahsustur. O Haalık-ı Kerîm, hidayete müstait olup olmayanları bilir, ona göre takdir-i ilâhîsi tecellî etmiş bulunur. Sen üzülme.

(41) : Ey Pcygamber-i Âlikadr!. (Eğer seni herhalde) Onların, o müşriklerin aralarından mevt ile veya başka bir suretle (gidcrirsek, artık şüphe yok ki: Bk onlardan intikam alıcılarız) onlar behemehal o küfr ve isyânlarının cezasına dünyada da, ahirette de uğrayacaklardır. Ey Resûl-i Zîşan!. Sen müteselli ol, senin de sâir mü'minlerin de teşeffi-i sadrini temin edecek hâdisat, ergeç vük'u bulacaktır.

(42) : (Yahut) Ey Peygamber-i Zîşan (onlara vâ'd ettiğimizi) o kâfirler hakkında mukadder bulunan azabı (sana göstereceğedir) sen daha dünyâda iken, onların başlarına gelecek felâketleri sen de görmüş olacaksındır. (Çünki biz) Yâni: Ben Haalık-ı Azîmüşşan (muhakkak ki, onların üzerlerine muktedirleriz.) onlardan dünyada da, ahirette de intikam almaya her veçhile kadiriz. Onların azaba mâruz olabilmelerinde asla şüphe edilemez.

O münkirler, müşrikler hakkındaki vâid-i ilâhî, tehdid-i subhanî «vâ'd» tabiriyle ifâde buyuruluyor. Çünki vâ'd-ı ilâhîde tehallüf yoktur, herhâlde vâki olacaktır. O mücrimlerin cezaları da muhakkak olduğu için yaîd yerinde vâ'd tabiri iltizam Duyurulmuştur.

(43) : (Artık sen) Ey Peygamber-i Âlişan!. (sana vahy olunmuş olana kuvvetle sarıl) Kur'an-ı Mübîn'in ahkâmına riayete devam et, o münkirlerin aleyhindeki vâd-i ilâhî, gerek alelacele zuhur etsin ve gerek ahirete kalsın herhalde vâki olacaktır, (şüphe yok ki: Sen, bir doğru yol üzerindesin.) Senin takibetmekle mükellef olduğun yol, bir tarik-ı müstakimdir, o yolu takibedenler, herhâlde cennetlere, nimetlere kavuşacaklardır. Artık o yoldan ayrılmak, elbette ki, asla muvafık olmaz.

(44) : (Ve muhakkak ki o,) Sana vahyolunan Kur'an-ı Mübîn, emredilen ahkâm-ı islâmiye (elbetde senin için ve kavmin için pek büyük bir şereftir.) ibkay-ı nâma bir vesiledir. Lîsan-ı arab üzere nazîl olan Kur'an-ı Kerîm, bütün beşeriyete hidayet yolunu gösteriyor, herkesi selâmet ve saadete dâvet ediyor, herkese en güzel ahlâk, medeniyet dersi veriyor. Artık bu, sizin için her türlü şerefe, iftihara vesîle olan pek muazzam bir âtıfet-i ilâhîyedir. Bunun kadrini bihakkın bilmelidir (ve ileride sual olunacaksınızdır.) o Kur'an-ı Mübîn'in, o nîmet-i uzmanın hukukuna ne derece riayet- edildiği, onun kadri bilinip bilinmediği ve şükrünün ifâ edilip edilmemiş olduğu taht-ı muhakemeye tâbi tutulacaktır. Artık o mes'uliyet-i uhrevîyeyi düşünmeli, onun ahkâmına bihakkın riayete çalışılmalıdır. O kitab-ı İlâhînin tebliğ ettiği vahdaniyet-i ilâhîye akidesini, o mukaddes kitabın ulvî beyanatını bütün cihan-ı beşeriyete neşre gayret göstermelidir.

(45) : Ey Hâtemülmürselîn!. Sen o Kur'an-ı Mübîn ile vahdaniyet-i ilâhîye akidesini beşeriyete tebliğ etmektesin, bu bir hakikattir. (Senden evvel Resulleri-

mîzden) Beşeriyeti din-i ilâhîye davet için (göndermiş olduğumuz zâtlara sor) yâni: Onların tarih-i hayatını tetkik et, onları tasdik eden ümmıetleri âlimlerinden sual et, başkalarına karşı hakikatin tecellîsini temîn için bu istizahta, bir nazar ve istidlâlde, bir güzelce teakkul ve tedebbürde bulun. Resûl-i Ekrem'e olan bu emr, asıl onun efrad-ı ümmetine müteveccihtir. Çünki Resûl-i Ekrem'in böyle bir sualden müstağni olduğu bedihîdir. (Biz o Rahmandan başka) Rahîm, rahman olan, vahdaniyet sıfatiyle muttasif bulunan Allah Tealâ'nın gayrı (tapılacak ilâhlar yaptık mı?.) böyle bir şey ile hükmettik mi?. Müteaddit mâbutların mevcudiyetine kâil olduk mu?. Elbette ki, olmadık. Bütün Peygamberler ümmetlerine vahdaniyet-i ilâhîyeyi teblîğ etmişlerdir. Bu hususta bütün Peygamberlerin icmaı vardır. Bu vahdaniyet-i ilâhîye akidesini beşeriyet âlemine neşreden zât, yalnız Hâtemülenbiyâ Hazretleri değildir. Artık hangi munsif, âkil bir kimse, bu nezîh âkidenin hilafını iltizam edebüir?. Ve Hâtemülenbiyanın tebliğ ettiği ulvî dinin ahkâmı aleyhinde bulunabilir?. Ancak kendi heva ve heveslerine tâbi olanlar, Peygamberlerin o pek hayrhahâne tebliğlerini, tavsiyelerini kabulden kaçman bedtıynet şahıslar müstesna, onlar şirk ve isyandan ayrılmak istemezler.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِه۪ فَقَالَ اِنّ۪ي
رَسُولُ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِاٰيَاتِنَٓا اِذَا هُمْ مِنْهَا
يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُر۪يهِمْ مِنْ اٰيَةٍ اِلَّا هِيَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِهَا
وَاَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾
وَقَالُوا يَٓا اَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ
﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾

MEÂLÎ ÂLÎSİ

(46) : And olsun ki, Musa'yı ayetlerimizle Fir'avun'a ve onun cemaatine gönderdik, binaenaleyh dedi ki: Ben şüphe yok âlemlerin Rab'binin bir resûlüyüm.

(47) : Vaktaki: Onlara bizim âyetlerimizle geldi, onlar o zaman, bunlardan gülüşür oldular.

(48) : Ve onlara âyetten bir şey gösterir olmadık ki, illâ o, diğerinden daha büyük idi. Ve onları azab ile yakaladık, belki onlar geri dönerler diye.

(49) : Ve dediler ki: Ey sâhir!. Bizim için Rab'bine bir dua et, sana olan ahd-ı hürmetine, şüphe yok ki, biz de elbetde hidayete ermişler oluruz.

(50) : Vaktaki, onlardan o azabı açıverdik, o zaman onlar sözlerinden geri döner oldular.

**

Î Z A H

(46) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâm'ın gösterdiği müteaddit ve birbirinden daha muazzam mucizelere karşı Fir'avun ile ona tâbi olanların da, münkirâne ve müstehziyâne bir vaziyet almış olduklarını haber veriyor. Ve o münkirlerin açılmasını temenni ettikleri azabın bertaraf edilmesi üzerine yine sözlerinden dönerek küfrlerinde İsrar etmiş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ, Resûl-i Ekrem Efendimize tesellibahş olmak üzere buyuruyor ki: Ey Hâtemülmürselîn!. (And olsun ki,) Seni kavmine vesâireye mucizeler ile müeyyet bir Peygamber olmak üzere göndermiş olduğumuz gibi (Musa'yı) da (âyetlerimizle) onun Peygamberliğini gösteren mucizeler ile, hüccetler ile (Fir'avun'a ve onun cemaatine) Kıbt kavminin ileri gelenlerine (gönderdik) onları din-i ilâhîye davete memur kıldık (binaenaleyh) Musa Aleyhisselâm onlara giderek (dedi ki: Ben şüphe yok âlemlerin Rab'binin bir resulüyüm.) sizi o mâbud-i kerîm'e îman etmeğe davet ediyorum.

(47) : (Vaktaki,) Musa Aleyhisselâm (onlara) o Fir'avun ile etrafında bulunanlara (bizim âyetlerimizle geldi) âsa gibi, Yed-i Beyza gibi mucizeler göstererek onları din-i tevhîde davet etti (onlar o zaman bunlardan) bu gösterilen mucizelerden dolayı bir inkâr ve istihza maksadiyle (gülüşür oldular.) o mucizelerin ulviyetini takdir edemediler.

(48) : (Ve) Halbuki, (onlara) o Fir'avun ile yaranma (âyetten bîr şey gösterir olmadık ki) Hazret-i Musa'nın bir Peygamber olduğuna, onun tebliğ ettiği din-i ilâhînin hakkiyyetine dâir bir hüccet, bir mucize ibraz etmiş bulunmadık ki,

(illâ o) gösterdiğimiz âyet, hârika (diğerinden) kendisinden evvel gösterilen âyetden, hârikadan (daha büyük *İM.)* daha kuvvetli bir hüccet teşkil ediyordu. Bu mucizelerin arasındaki uhuvvetden murâd, aralarındaki pek ziyâde münasebetin, benzeyişin, mevcudiyetine işâretden ibarettir. Bütün mucizeler, Musa Aleyhisselâm'in risaletine, beyanatının doğruluğuna şahadet edip duruyorlardı, (ve onları azab ile yakaladık) O münkirler, senelerce kaht ve galâya müptelâ oldular, başlarına çekirgeler, kurbağalar yağdırıldı, nice badirelere mâruz kaldılar (belki onlar geri dönerler) diye, küfrlerini bırakıp vahdaniyet-i ilâhîyeyi tasdik, o mâbud-i bînazîre arz-ı ubudiyete rücu etsinler diye öyle bir imtihana lihikmetin tâbi tutulmuş oldular. Muvakkat hâilelere mâruz kaldılar.

(49) : (Ve) O münkirler ise o kadar vâzih âyetleri, mucizeleri gördükleri hâlde yine uyanmadılar, bilâkis (dediler ki: Ey sâhirî.) Yâni: Ey gösterdiği hârikalar, birer sihrden ibaret olan Musa!. Veya ey mahir âlim!. Deniliyor ki; onların maharetli âlimlere sâhir demeleri bir âdet imiş. (bizim için Rab'bine bir dua et) Bizden bu hâileyi bertaraf etsin (sana olan ahd-ı hürmetine) yâni: O Halık-ı Kerîm'e îman ettiğimiz takdirde bizden bu azabın bertaraf olacağına dair sana o mâbud-i Azîm'in vâ'di sebebiyle bu azabtan kurtulmuş olalım, (şüphe yok ki, biz de) bu azab bertaraf olunca (elbette hidayete ermişler oluruz.) senin hakikaten bir Peygamber olduğunu anlarız, vahdaniyet-i ilâhîyeyi kabul ederiz, dalâletden kurtulmuş oluruz.

(50) : (Vaktaki, onlardan o azabı açıverdik) Hazret-i Musa'nın duasını kabul ederek o münkirleri mübtelâ oldukları hâilelerden kurtardık (O zaman) onlar, sözlerinde durmadılar, ahdlarım bozdular (geri döner oldular) yine kâfirâne yaşayışlarına devam ettiler. Nitekim bunların bu hâlleri, Araf sûresinin (123, 124, 125) inci âyetleri ile de beyan Duyurulmuştur. Binaenaleyh bu gibi münkirâne hâller, yalnız asr-ı saadetteki bir takım câhil kavimlere münhasır değildir, vaktiyle de nice münkirler görülmüştür. Artık ey Hâtemülmürselîn!. Sen müteessir olma!.

§ Neks; Bozmak, çözmek, rücu etmek manasınadır.

وَنَادَى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ
وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾ أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِنْ هَذَا
الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ
مِنْ ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلَائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾ فَاسْتَخَفَّ
قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٤﴾
فَلَمَّا آسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٥﴾
فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِلْآخِرِينَ ﴿٥٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(51) : Ve Fir'avun kavmi için de nidâ etti, dedi ki: Ey kavmim!. Mısır mülkü ve altımdan akan ırmaklar benim için değil mi?. Hâlâ görmüyor musunuz?.

(52) : Yoksa ben o kimseden daha hayrlı değil miyim ki, O bir hakîrdir ve —maksadını— açıklamaya yaklaşamıyor.

(53) : Onun üzerine altından bilezikler atılmalı değil mi idi?. Veya onunla beraber melekler birbirlerine mukarinler olarak gelmeli değil mi idi?.

(54) : Artık kavmine hakaretle baktı, derken onlar da ona İtaat ediverdiler. Şüphe yok ki, onlar, fasıklar ola» bir kavim ohnuş idiler.

(55) : Vaktaki, bizifflT»pla?Mhrflilar, onlardan intikam aldık. Hemen hepsini de garkettik.

(56) : Artık onları sonrakiler için bir geçmiş ve bir ibret kıldık.

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler de Fir'avun'un kavmi üzerinde nasıl mütehakkimâne bir vaziyette bulunarak onları kendisine taptırmış olduğunu bildiriyor. Hazreti Musa'nın risaleti hakkında nasıl vâhî şüpheler ortaya bırakmış olduğunu gösteriyor. Nihayet Fir'avun'un da, ona tâbi olanların da gazab-ı ilâhîye uğraya rak cihan tarihinde bir ibret teşkil etmiş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Fir'avun kavmi için de nida etti) Onlarm Hazreti Musa'ya îman etmelerine mâni olmak için bizzat veya bilvasıta ilânda bulundu (Dedi ki: Ey kavmim!. Mısır mülkü) onun hâkimiyeti, onda tasarruf selâhiyeti (ve altımdan akan ırmaklar) köşkümün, sarayımın, bahçelerimin veya emrimin altından cereyan eden nehirler (benim için değil mi?.) bu ırmaklar ise Melek nehri, Tulon nehri, Dimyat nehri Tenîs nehri nâmındaki dört ırmaktan ibarettir, (halâ görmüyormusumız?.) Bunlara bakıp da benim ne kadar kuvvete, saltanata mâlik olduğunu anlamıyor musunuz?. Mel'un Fir'avun o fâni varlıklarına güveniyor, onlar ile iftihar ediyor, sefih bir güruhu kendisine taptırıyordu. Onların bir Peygamber-i Zîşan'a tâbi olup hidayete ermelerine mâni oluyordu. Ve kendi bâtıl iddiasını takviye için şöyle de diyordu:

(52) : (Yoksa o kimseden) O Musa'dan, Aleyhisselâm (daha hayrli değil miyim İd,) ben geniş bir servete, bir hâkimiyete mâlik bulunuyorum (O) yâni Hazreti Musa (bir hakirdir) zayıftır, onun bir mülkü, bir satveti yoktur, (ve) maksadını (açıklamaya yaklaşamıyor) dilediği şeyi fesîhâne bir suretde söylemeğe kadir olamıyor.

Hain Firavun, Hazret-i Musa'nın kadrini tenzil için nâsa karşı böyle bir iftirada, bir teşhirde bulunmak istiyordu. Musa Aleyhisselâm'ın sebaveti zamanında mübarek lisanında bir nevî ukde, bir pelteklik var imiş, fakat bilâhara Hazreti Musa'nın (...j'LJ ^ ";aic Jü-lj) diye vâki olan duası kabul buyurularak o arıza kendisinden zail olmuştu.

(53) : Fir'avun, ortaya diğer bir şüphe düşürmek için de demişti ki: (O'nun üzerine) Hazret-i Musa'ya mahsus (altımdan bilezikler atılmalı değil mi idi?.) ki, onun risalet iddiasma bir alâmet teşkil edeydi. Vaktiyle o kâfirler bir hükümdarın, bir hususa reis tâyin edilen şahsın kollarına altun bilezikler, boynuna altun halkalar takarlar imiş. Artık risalet payesini hâiz olan bir zâtın da böyle fâni, âdi alâyiş ile müzeyyen olmasına lüzum görüyorlardı, (veya onanla beraber melekler birbirlerine mukarinler olarak gelmeli değil mi idiler?.) Onun risaletine şahadet etmeli, ona muavenette bulunmalı değil mi idiler?. Nitekim bir hükümdarın, bir kumandanın maiyetinde nice kimseler bulunur. '

(54) : Fir'avun, böyle vâhî iddialariyle kavmini iğfale çalışıp duruyordu (Artık kavmine hakaretle baktı) onların *hmı\r, alayışperest kimseler olduğunu

nazara alarak kendilerini böyle akla, hikmete uygun olmayan sözler ile şahsına taptırmaya çalıştı, (derken onlar da ona itaat ediverdiler) Fir'avun'un sözüne uyarak dinsizliklerinde sebat ettiler, (şüphe yok ki, onlar) O Fir'avun'un çevresindeki sapık kimseler (kısıklar olan bir kavim olmuş idiler) Fir'avun'un maddî kuvvetine, servetine büyük bir kıymet vermiş, onlarm iğfalâtına kapılmış, ona tapınmaya devam edip durmuşlardı.

(55) : Allah-ı Azîmüşşan da buyuruyor ki: (Vaktaki) O kâfirler, öyle hakkı kabul etmeyip yeryüzünde mütekebbirâne bir vaziyet aldılar, fesada çalışmaya devamettiler, bu kâfirâne halleriyle (bizi gazaplandırdilar) azab-ı ilâhînin kendilerine teveccühüne sebebiyet verdiler, (onlardan intikam aldık) Kendilerini lâyık oldukları büyük bir ukubete uğrattık (hemen onların hepsini de gark ettik) onlar nehirlere mâlikiyetle iftihar ediyorlardı. İşte onlarm helaki da o iftihar ettikleri sular ile olmuştur.* Çünki Allah Tealâ'dan başkasına güvenerek fâni bir şey ile gurura düşen kimseleri Cenab-ı Hak oşey ile helak eder.

§ Esef; Hüzne mukarin olan gazab demektir.

§ İntikam; da kin ve öc almak mânasınadır. Cenab-ı Hak'ka nisbet edilen gazab ve intikam tabirleri ise müteşabihattandır. Bunlar, infialât-ı nefsiye kabilinden olduğu için Allah Tealâ bunlardan münezzehtir. Binaenaleyh bunlardan murad, müstahik olanların haklarmda dkabın, cezanın irade-i ilâhîyyeye iktiran etmiş olmasıdır.

(56) : (Artık onları) O Fir'avun ile ona tâbi olan sapıkları Nil nehriade gark ederek (sonrakiler için bir geçmiş ve bir ibret kıldık.) yâni: Onlan sonraki kâfirler için bir mukaddem nümune-i helak kılmış olduk ve yine onları sonraki milletler için bir ibret, bir öğüt veya emsal yerinde câri bir kısse mesabesinde bulundurduk. Artık onların o küfrleri sebebiyle başlarına gelen felâketten sonraki kavimlerde bir ders-i intibah almalı değil midirler?.

§ Selef; Bir şahsın veya bir kavmin geçmiş, tarihe karışmış olan mulcaddemki ataları demektir.

§ Mesel; ibret, kısse mev'iza, sânı acîb olan lâkırdı manasınadır.

***

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ
مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ
مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا
عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَاءُ
لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ
لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ
﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(57) : Vaktaki, Meryem'in oğlu, bir mesel olarak irâd edildi. O zaman kavmin bundan sevinip çağınşır oldular.

(58) : Ve dediler ki: Bizim ilâhlarımız mı hayrhdır, yoksa CFmu?. Bunu sana bir mücadeleden başka olarak irâd etmiş olmadılar. Hayır.. Onlar düşmanlar olan bir kavimdirler.

(59): O başka değil, bir kuldur ki, onun üzerine inhamda bulunduk ve onu İsrâil oğulları için bir ibret kıldık.

(60) : Ye eğer dileyecek oba idik, elbette sizden yerde mekikler yaratırdık, size halefler olurlardı.

(61) : Ye şüphe yok ki, O —Hazreti İsa— kıyamet için ibir bilgidir. Artık o kıyamet hususunda bir şekke düşmeyin ve bana tâbi olunuz. Bir doş-4oğru yol, budur.

(62) : Ye sakın sizi şeytan men eylemesin. Şüphe yok ki, o, sizin için tapaçık bir düşmandır.

İ Z A H

(57) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'dan başkasını mâbud ittihaz edenlerin ve o mâbutlarıyla beraber cehenneme atılacaklarına ait olan âyet-i celîle hakkındaki müşriklerin yanlış telâkkilerine işaret buyuruyor. Hazreti İsa'nın da nîmet-i ilâhîye mazhar bir kul olup Beni İsrail için bir ibret bulunduğunu ve Cenab-ı Hak dileyecek olsa insanların zürriyetlerini de melekler kılabileceğini ihtar ediyor. Ve kıyametin yaklaşmış olması için İsâ Aleyhisselâm'ın bir alâmet olduğunu ve kıyametin vuk'u bulacağında şüphe edilemeyeceğini haber veriyor ve açık bir düşman olan şeytanın iğfalâtına kapılarak dalâlete düşmekten insanları şöylece nehy ve tahzîr buyurmaktadır. **(Vaktaki, Meryem*in oğlu)** Hazreti İsâ **(bir mesel olarak irâd edildi)** bâtıl mabutların kendilerine tapmanlar dle beraber âteşe atılacaklarını bildiren âyet-i celîle hakkında bir mücadeleye cür'et gösterildi, (o zaman) Ey Hâtemülmûrselîn!. **(kavmin)** Kureyş taifesi **(bundan)** bu meselden **(sevinip çağırışır oldular.)** kendi yanlış kanaatlânmn doğruluğuna zahip olarak meserretler içinde kaldılar.

«İbn-i Abbas Raziallâhü Anhe, ve müfessirlerin ekserisine göre bu âyet-i kerîme, Abdullahibnizzibara'nm Resûl-i Ekrem ile (...i))jjj ^ j > v ^ J ^ O âyet-i celîlesi hakkındaki mücadelesi üzerine nazîl olmuştur.

Şöyle ki: Abdullah Ibnizzibara, Resûl-i Ekrem'e demiş ki: Bu âyetin hükmü, bize ve bizim mâbutlarımıza mı ait, yoksa bütün ümmetler için mi aittir. Peygamber Efendimiz de buyurmuştur ki: Bunun hükmü, size ve sizin bâtıl mabutlarınıza ve bütün ümmetlerin bâtıl mabutlarına şâmildir. Bunun üzerine o mel'un demiş ki: Kabe hakkı için, ben sana husumet etmekteyim. Nesara, Mesih'e, Yahudi'ler Üzeyr'e, Benu Melih meleklere ibadet etmiyorlar mı? Eğer onlar âteşe atılacaklar ise biz de kendimizin ve ilâhlarımızın onlarla beraber âteşte olmamıza razıyız. Bunun üzerine o melunun kavmi sevindiler, güldüler, sesleri yükselmeğe başladı.

§ Yesıddûn; Ferah ve neş'e ile gülerek sesi yükseltirler demektir.

(58) : **(Ve dediler ki: Bizim ilâhlarımız mı hayrlunr, yoksa O'mu?.)** Yâni: Bizim taptığımız putlar mı daha fâidelidir, yoksa Hazret-i İsâ mı? Madem ki: İsa'da daha ziyâde hâiz-i hayriyet olduğu hâlde âteşe atılacaktır, artık bizim de ve putlarımızın da âteşe atılmamızda bir beis yoktur. Bu müşrik herifin yaptığı bu mücadelenin ne kadar vâhî olduğunu teşhir için Allak Tealâ da buyuruyorki: **(bunu)** Bu meseli **(sana bir mücadeleden başka olarak İrâd etmiş** olmadılar) onların maksatları, kendi inkârlarını, **husumetlerini göstermek içindir, yoksa izhar-i hak için değildir, (hayır..) Onlar Hak'kın zuhuru için mesel irâd etmiş olmuyorlar (onlar düşmanlar olan bir kavimdirler.) şiddetli husumetlerinden dolayıdır ki, böyle meseller irâd ediyorlar, mücadelede bulunuyorlar.**

«Bu müşrikler, şunu anlamıyorlardı ki: Müşrikler ile beraber cehenneme atılacak mabutlardan murat, kendilerini mâbut göstererek başkalarının kendilerine tapınmalarım istemiş olan Nemrud, Fir'avun gibi kâfirlerdir. Ve nâsin kendilerine tapınmalarına razı olan dinsizlerdir, kendilerini sapıttırmış olan şeytanlardır. Hazreti İsâ gibi zâtlar ise aslâ mâbudiyet iddiasında bulunmamışlardır, onlar beşeriyeti ancak Haalık-ı Kâinat Hazretlerine i&adet ve taata davet etmişlerdir. Artık o âyet-i celîlenin Hazreti İsâ gibi zâtlara asla şümulü yoktur. Ve o âyet-i kerîmede «men» lâfzı değil «ma» lâfzı bulunmaktadır. Bu da gösteriyor ki: O âteşe atılacak şeyler, o kendilerine tapılan putlardır, heykellerdir. Bunların âteşe atılmaları kendileri için bir ceza değil, belki onlara tapmış olanlara karşı bir şiddet göstermek, o tapmış oldukları şeylerin ne kadar âciz, kendilerini bile muhafazadan, vikayeden mahrum bulunduklarını - meydana çıkarmak gibi bir hikmete müstenittir. Mahaza^j^o^t^ ddj\ ^i.\ L. ^ cj^ oyllj l)- âyet-i kerîmesi de Hazreti İsâ gibi, Hazreti Uzeyr gibi zâtların müstesnâ olup âteşe atılacak şeylerin esnam denilen putlardırki, onları kâfirler, altundan, gümüştan, taştan, ağaçtan yapıp onlara taparlar.

(59) : Azab hakkındaki âyet-i celîlenin İsâ Aleyhisselâm gibi muhterem zâtlara şümulü olmadığına işaret için Allah Teâlâ buyuruyor ki: (O) İsâ Aleyhisselâm (başka değil, bir kuldur ki,) onun üzerine nübüvvet ile, hârikalar izhar edebilmesiyle (in'amda bulunduk ve onu İsrâil oğulları için bir ibret kıldık) onu babasız olarak yaratıp kudret-i üâhîyyenin azametine bir delîl kılmış olduk. Artık öyle bir zât, nasıl mâbudiyet iddiasında bulunur?. Nasıl kendisinin mâbud ittihaz edilmesine razı olur?.

(60) : Hazreti İsa'yı mâbud ittihaz eden câhilleri ikâz için Haalık-ı Azîm Hazretleri buyuruyor ki: O mübarek zâtın babasız yaratılmış olduğunu kudret-i ilâhîyeye nazaran çok mu görüyorsunuz?. (Ve eğer dileyecek olsa idik eîbetde sizden) ey insanlar!. Nev^ beşerden (yerde melekler yaratırdık) sizin zürriyetinizi melekler olarak dünyaya getirirdik, kudret-i ilâhîye, hepsine de maaziyadetin kâfidir. Diğer bir tevcihe göre de ey müşrikler!. Düşünmüyor musunuz ki, Allah Tealâ dilerse sizi helak eder, size bedel yeryüzünde melekleri vücude getirir, hepsi de o mâbud-i Azîme ibadette bulunurlar. Artık o melekler (size halefler olurlardı.) sizi müteakip yeryüzünde yaratılmış, vahdaniyet-i ilâhîyeyi tasdik ederek yalnız o mâbud-i bînazîre ibadet ve tâate devam etmiş bulunurlardı.

(61) : (Ve şüphe yok ki: O) İsâ Aleyhisselâm (kıyamet için bîr bilgidir): bir vesile-i marifettir. Çünki'onun babasız yaratılması, onun ölüleri diriltmeğe muvaffak olması, kudret-i ilâhîye iledir. Artık o kudret-i Azîm'e ile insanların- da öldüklerinden sonra yeniden hayata kavuşturulmaları clbetteki, kabildir.. Üste Hazreti İsa'nın varlığı böyle bir bilgiye vesiledir. Maahaza îsâ AleyhisselâmTni yer yüzüne nüzul edeceği de kıyametin şeraitinden sayılmaktadır. D#er bir tev-

cihe göre de Kur'an-ı Mübîn, kıyamete dair bilgi veren kıyametin ahvâlini bildiren bir kitab-ı ilâhîdir, (artık o kıyamet hususunda bir şekke düşmeyin) Onun vuk'u bulacağı muhakkaktır, (ve bana tâbi olunuz) yâni benim gösterdiğim tarik-ı hidayeti takibediniz. Resûlümün tebligatına göre hareketinizi tanzim eyleyiniz (bir dosdoğru yol budur) işte size böyle emr ve tavsiye edilen şeyler, bir müstakim tariktir, sizi Hak'ka kavuşturacak yol, bundan ibarettir.

(62) : (Ve sakın sizi şeytan men eylemesin) Kalblerinize düşüreceği vesveseleriyle sizi bu ilâhî yoldan, bu din-i kutsiden mahrum bırakmasın, (şüphe yok ki: O) şeytan (sizin için apaçık bîr düşmandır.) nitekim büyük atanız Âdem Aleyhisselâm hakkındaki düşmanlığı malûmdur. O mübârek zâtın cennetten muvakkaten çıkarılmasına sebebiyet vermişti. Artık şeytanın vesveselerine kapılmamalıdır, Peygamber-i Zîşan'ın gösterdiği hidayet yolunu takibetmekten ayrılmamalıdır. Selâmet ve saadete ancak bu tarik ile kavuşursunuz.

§ Layesuddenneküm; sizi men ve iraz ettirmesin manâsınadır.

***

وَلَمَّا جَاءَ عِيسَى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ
بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ (63) إِنَّ اللّٰهَ
هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ (64)
فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ
أَلِيمٍ (65) هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَ (66) اَلْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ (67)

MEALİ ÂLİSİ

(63) : Vaktaki, İsâ, o vâzih mucizeler ile geldi, dedi ki: Ben size muhakkak bir hikmet ile ve kendisinde ihtilâf eder olduğunuz şeyin bazısını size beyan için geldim. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

(64) : Şüphe yok ki, Allah, o benim RaVbimdir ve sizin Rajb'binizdir. Hemen O'na ibadet ediniz. îşte bu, dosdoğru yoldur.

(65) : Sonra o taifeler kendi aralarında ihtilâfa düştüler. Artık Vay /acıklı günUn azabından o zulm etmiş olanlara!.

(66) : Onlar, kendilerine farkında olmadıkları halde ansızın gelecek olan o saatten başkasını mı gözetiyorlar?.

(67) : O gün dostlarm bazıları bazısı için düşmandır. Müttakiler müstesna.

t Z A H

(63) : Bu mübarek âyetler, İsâ Aleyhisselâm'm ubudiyetini muterif bir Peygamber-i Zîşan olup mucizeler ile beraber gönderilmiş olduğunu ve kavmine neleri beyana memur olup onları din-i tevhide nasıl dâvet buyurmuş bulunduğunu bildiriyor. O kavmin ise bilâhara ihtilâflara düşmüş, müthiş bir azaba müstahik olmuş ve başlarına ansızın gelecek olan kıyamet gününe muntazır bulunmuş olduklarını ihtar ediyor. O kıyamet gününde ise dünyadaki muttaki olmayan dostların birbirlerine düşman kesilmiş olacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey müşrikler!. İsâ Aleyhisselâm'm ulvî mahiyetini bir kere düşününüz! O sizin taptığınız putlar kabilinden midir ki, sizinle beraber cehenneme sevkedilsin!. O, bir Peygamberdir, kavmine vahdaniyet-i ilâhîyeyi tebliğ etmiştir. Evet (Vaktaki, İsâ) O muhterem zât (o vâzih mucizeler ile) İncil gibi bir kitab-ı ilâhî ile, ümmetinin selâhmı temin edecek dinî hükmler ile (geldi) taraf-ı ilâhîden meb'us oldu, onlara (dedi ki: Ben size muhakkak bir hikmet île) içtimaî hayatinizi tanzim edecek pek muhkem, pek fâideli bir kitab ile veya bir şeriat ile gönderildim (ve kendisinde ihtilâf eder olduğunuz şeyin bazısını size beyan için geldim) yâni: Din-i ilâhîye, fazilet-i ahlâka, kemalât-ı ietimaiyeye ait olan ihtilâflarınızı aranızdan kaldırmaya memur oldum, sizi bu hususlarda irşâd ile, tenvir ile mükellef bulunmaktayım. Mücerret dünyaya ait, dih-î ahkâma gayrımuhalif şeylere dair beyanatta bulunmak ise Peygamberan-ı Zîşan'a ait vazifelerden değildir. Nitekim bir hadis-i şerifte: (.jGo Jy\>.>l I*1j ^Lö jy\>. }c\ ^'\) buyurulmuştur;
(Artık) Ey ümmetim!. (Allah'tan korkun) Azab-ı ilâhîyi düşünün, O'nun Peygamberine muhalefette bulunmayın (ve bana itaat edin.) din-i ilâhî nâmına tebliğ ettiğim hususlarda bana tâbi olun, tekliflerime riayette bulunun. Çünki bir Peygamberin emrine muhalefet, onu göndermiş olan mâbud-i Azîm'dn emrine muhalefet demektir.

(64) : İsâ Aleyhisselâm, Beni İsrail'e hitaben şöyle buyurmuştur: (Şüphe yok ki, Allah) Müstakillen ülûhiyyetle, mâbudiyetle muttasif olan (O) Haahk-ı Azîmüşşan (benim Rab'bimdir ve sizin Rab'binizdir.) hepimizi yaratmış, hayata

erdirmiş, yaşatmakta, beslemekte bulunmuş olan Allah, o mâbud-i Kadîm Hazretleridir, (hemen O'na ibadet ediniz) O'nun dinî hükmlerine riayette bulunun, başkalarını asla mâbud tanımayınız (işte bu) size tebliğ ettiğim din-i ilâhî (dosdoğru yoldur.) bu yola sâlik olanlar, asla dalâlete düşmezler. Bu yoldan ayrılanlar ise ihtiiâfattan, çıkmaz yolları takibetmekten aslâ kurtulamazlar.

(65) : Allah Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: {Sonra o taifeler) O Nâsara denilen müteaddit fırkâlar (kendi aralarında ihtilâfa düştüler) Hazreti İsâ'nın tavsiyelerine muhalefette bulundular, Melkâniye, Nesturiye, Yakûbiyye gibi şubelere ayrıldılar. İçlerinden bir zümre Hazreti İsa'nın bir Peygamber-i Âlişan olmakla beraber yine Allah Teala'nın bir kulu olduğuna mutekit bulunmuştur. Onlardan bir taife ise İsâ, Allah'ın oğludur, diyerek şirke düşmüş, diğer bir tâife de İsâ, Allah'tan dbarettir diyecek kadar bir bedihî cehalet göstermiştir, küfr içinde kalmıştır. İncil kitabını da tahrifata uğratmışlar, birbirine muhalif müteaddit nüshalar tertib etmişlerdir. Maamafih Yuhanna'ya isnat edilen İncil'de Hazreti İsa'nın şu' mealde bir ifadesi bulunmaktadır. «Hayat-ı ebediyye şudur ki: İlâhi hakikatin ancak Allah Tealâ'dan ibaret olduğu, İsa'nın da taraf-ı ilâhfden gönderilmiş bir resul bulunduğu bilinsin.»

Velhâsıl: Nâsara taifeleri ihtilâfa düşmüş, dinlerini tahrif etmiş, nefslerine zulmeylemiş, kendilerini ebedî bir azaba namzet bırakmış oldular. İşte Cenab-i Hak da buyuruyor bi: (Artık vay) Helak, felâket (acıklı günün) pek elemâver olan kıyamet zamanının (azabından o zulm etmiş olanlara) artık onlar öyle pek şiddetli bir azaba müstahik bulunmaktadırlar.

(66) : (Onlar) Öyle zulm edenler, din-i tevhide muhalefette bulunanlar (kendilerine farkında olmadıkları hâlde ansızın gelecek olan o saatten) o kıyamet gününden (başkasını mı gözetiyorlar?.) nedir onlardaki o gaflet!. O bâtıl ihtilâflar!. Heyhat ki, onlar gafletten, cehâletten ayrılmıyorlar!. Onlar böyle bir hâlde yaşarlarken ansızın kıyametin müthiş sadematına uğrayacaklardır.

(67) : (O gün) O kıyamet zamanında (dünyadaki dostların bazıları bazısı için düşmandır.) bu dünyada din için değil, âdi menfaatler mülâhazasiyle birbirlerine dost görünerek bir takım günahları irtikâb etmiş olanlar, ahiret âleminde bu hareketlerinin şeametini anlamış olacaklardır. Birbirlerini sapıtmış olduklarından dolayı aralarında bir adavet, bir nefret zuhura gelecektir, (müttakiler müstesnâ.) Dünyadalarken mahza Allah rızası için birbirini sevmiş, dinî vazifelerini ifâ etmiş olan mü'min kullar başka, bunların arasındaki uhuvvet-i diniye, muhabbet-i insaniye ahirette de devam edecektir, bunlar birbirleriyle güzelce görüşecekler, yekdiğeri hakkında hayrhâh bulunacaklardır.

Evet.. Müteaddit kimselerin aralarında samimî ve fazilet-i ahlâka müstenit bir muhabbetin tecellî edebilmesi için hepsinin de ulvî bir gayeye müteveccih,

bir terbiye-i diniye ile mücehhez, bir Haalık-ı Azîme arz-ı ubudiyetle mübahî olmaları lâzımdır. Aralarında böyle bir vahdet bulunan zâtların mütekabil muhabbetleri ahiret âleminde de devam edecektir ve bunların hepsi de ahiret nîmetlerine nâil olacaklardır. İşte güzel bir terbiye-i islâmiyenin pek yüksek neticesi!.

***

يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾
الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ
وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ
وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ
﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ
فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(68) : Ey kullarım!. Sizin üzerinize bugün hiçbir korku yoktur ve siz mahzun olacaklarda değilsiniz.

(69) : Öyle kullar ki, bizim (âyetlerimize) îman ettiler ve müslüman oldular.

(70) : Siz de, ve (zevceleriniz) de meserretler içinde olduğunuz (halde cennete giriniz.

(71) : Onların üzerine altından (tepsiler ile ve deştiler ile dolaşılır ve orada canların hoşlanacağı ve gözlerin lezzet alacağı şeyler vardır, ve siz orada ebediyyen kalıcılarsınız.

(72) : Ve işte bu, o cennettir ki, [yapar olduğunuz şeylerden dolayı ona vâris kılınmış oldunuz.

(73) : Sizin için burada birçok meyveler vardır, onlardan yiyeceksinizdir.

İ Z A H

(68) : Bu mübârek âyetler, ehl-i îmanın dünyadaki güzel amellerinin mükâfatına ahirette kavuşacaklarını bildiriyor, o islâmiyet şerefini hâiz kulların ahirette korkudan, hüzn ve kederden emîn olarak nice kıymetli, lezzetli ye ebedî nîmetlere nâil olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri ahirette nûfmin, muttaki kullarına lütfen hitabederek buyurur ki: (Ey kullarım!. Sizin üzerinize bugün) Bu kıyamet âleminde (hiçbir korku yoktur) siz asla muazzep olmayacaksınızdır (ve) artık (siz mahzun olacaklar da değilsiniz) dünyadan ayrılmış veya hangi bir şeyi elden çıkarmış olduğunuzdan dolayı bir hüzne tutulmuş da olmayacaksın izdir, kalbleriniz bütün zevk ve meserret içinde kalmış bulunacaktır.

(69) : Böyle bir hitab-ı «ilâhî ile mübeşşer olan mü'minler (Öyle kullar) direki), onlar (bizim âyetlerimize îman ettiler) vahdaniyet-i ilâhîyeyi, azamet-i süblutniyyeyi gösteren hüccetleri, semavî kitablarırl beyanatını kalben tasdik eylediler (ve miislüman oldular) ilâhî emrlere, nehylere inkiyad ederek riayette ve teslimiyetde bulundular.

(70) : Artık ahirette o mü'minlere tebşîr için denilecektir ki: /(Sizde ve) îman etmiş olan (zevceleriniz de meserretler içinde olduğunuz hâlde cennete giriniz.) Cenab-ı Hak'kın size ihsan buyurduğu nimetlerden kemâl-i zevk ve sürür ile müstefîd olunuz.

§ Hebr = Hubur; Yüzde parlaklığı görülecek bir suretde olan ,sürur, sevinç demektir.

(71) : O mü'min, muttakî kullar cennete girince (Onların üzerine) mütenevvî taamları, meyveleri hâvi olan (altundan tepsiler ile ve) lezîz suları, mütenevvî şerbetleri muhtevi (deştiler ile dolaşılır) kendilerine hazene-i cennet vasıtasiyle ikram edilir (ve orada) o cennette (canların hoşlanacağı ve gözlerin lezzet alacağı) müşahedesiyle nurlar içinde kalacağı (şeyler vardır) onların en ulvîsi, en ruhanîsi ise Cenab-ı Haklan veçh-i kerimine nazardan ibaretdir, o bir ruyet-i ilâhîyye tecellîsine nâiliyetdir. Ve o mes'ut kullara lütfen hitabedilerek buyurulacaktir ki: (ve siz orada) O cennetde (ebediyyen kalıcılarsınız) o cennet, bakîdir, ona nail olanlar da orada ilelebed zevk ve sürür içinde yaşayacaklardır. Artık o nîmetler zeval bulmayacaktır.

(72) : Evet.. O Haalık-ı Kerîm, o mes'ut kullarına buyuracaktır ki, (Ve işte bu) âli makam (o cennetdir ki, yapar olduğunuz şeylerden dolayı) dünyadaдken ifâsına devam eder bulunduğunuz güzel ibadetlerin, taatlerln mükâfatı ol-

mak üzere siz (ona vâris **kılınmış oldunuz)** yâni: O güzel amellerinizin mükâfatına kavuşturuldunuz.

(73) : Ey mes'ut müslümanlarî. **,(Sîzin için burada)** Bu cennetde **(bir çok** meyveler vardır) çeşit çeşit, lezîz lezîz yemişler mevcutdur, siz (onlardan yiyeceksinizdir.) o meyvelerden yiyip mütelezziz olacaksmızdır, onlar nihayet bulmayacaktır, onlar yine pek lâtif manzaralar teşkil edip duracaktır.

İşte ehl-i îman için böyle ebedî nimetler, saadetler mevcutdur. Bir mü'min dünyada lihikmetin bazı ihtiyaçlara, sıkıntılara mâruz kalabilir. Fakat sabr eder, tarik-ı diyanetden aynlmazsa işte ahirette böyle ebedî nimetlere nail olur. Kur*-an-ı Hakîm'in bir kısım âyetleri, mü'minlerin kuwe-i kalbiyelerini takviye için bu ebedî nimetleri mükerreren beyan buyurmaktadır.

*

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ
جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ
﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾ وَنَادَوْا
يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ﴿٧٧﴾
لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾ أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا
فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا
لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾

MEÂLÎ ÂJ.ÎSİ

(74) : Kafirler ise şüphe yok ki, cehennemin azabı içinde ebediyyen jkalıcılardır.

(75) : Onlardan —bu azab— hafifktilmeyecektir ve onlar bunun içinde şiddetli bir ümitsizliğe/ düşmüş kimselerdir.

(76) : Ve biz onlara zulmetmedik. Velâkin onlar zâlimler oldular.

(77) : Ve nida ettiler ki: Ey Mâlik!. Rab'bine dua et, bizim üzerimize, **—ölüm** ile— hükmetsin. —Mâlik de— dedi «ki: Şüphe yok, siz kalıcılarsınız.

(78) : And olsun ki: Biz size hakkı getirdik, velâkin sizin bir çoğunuz hak için hoşlanmayanlar idi.

(79) : Yoksa bir işi sapsağlam mı, tuttular. Artık şüphe yok ki, sapsağlam tutan bizleriz.

(80) : Yahut zannederler mi ki, biz ol-ların sırlarını ve aralarındaki fısıltılarını işitmeyiz, hayır.. Ve bizim elçilerimiz, onların yanlarında yazıyorlar.

***

Î Z A H

(74) : Bu mübârek âyetler de kâfirlerin kendi zulmleri yüzünden cehenneme ebedî suretde atılarak azablarının asla kesilmeyeceğini bildiriyor. Ve o kâfirlerin cehennemde ölüp azabtan kurtulmalarını temenni edeceklerini, fakat onlar hakkı kabulden kaçınmış bulundukları için bu temennilerinin kabul edilmeyeceğini dhtar ediyor. Ve onların bâtıl kanaatlerinin, gizli lâkırdılarının indallâh malum ve amel defterlerinde yazılı bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Mü'minler hakkındaki tebşir-i ilâhîyi müteakip kâfirler hakkındaki telıdid-i ilâhîyi beyan için buyuruîuyor ki: (Kâfirler ise) Dünyada din-i ilâhîden mahrum kalıp o hâl üzere ölüp gidenler ise (şüphe yok ki,) ahiretde (cehennemin azabı içinde ebediyen kalıcılardır) o azabtan asla kurtulamayacaklardır.

(75) : (Onlardan) O kâfirlerden bu cehennem azabı (hafifletilmeyecektir) onlar bir lâhza olsun bu azabtan yakalarını kurtaramıyacaklardır. (ve onlar bunun için de şiddetli bir ümitsizliğe düşmüş kimselerdir.) Artık cehenneme ebediyyen atılmış, necatdan ümitleri kesilmiş, necata ermelerini istemeğe mecnlleri kalmamıştır.

(76) : (Ve) Hak Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: (biz onlara zuîm etmedik) O kâfirleri, mücrim kimseleri öyle bir azaba haksız yere giriftar etmedik (velâkin onlar zâlimler oldular.) kendi nefislerine zulm ettiler, Peygamberlerin tebligatını kabul etmediler, onların gösterdikleri delillere, mucizele bakmadılar, kendi bâtıl kanaatlerinde devam edip durdular. İşte bilâhara uğradıkları azablar, onların o bâtıl, daimî kanaatlannın bir neticesidir.

(77) : (Ve) O kâfirler, öyle necat ümidinden, niyazından mahrum kalınca (nida ettiler ki,) yâni cehennemde nida edeceklerdir ki: (ey Mâlik) Ey Hazini cehennem (Rab'bine dua et bizim özerimize hükm etsin) yâni: Bizi öldürsün, ruh-

lanmızı kabzederek bizi bu şiddetli azabtan kurtarsın. Mâlik de (dedi ki:) yâni: Onların bu vâhî temennîlerini reddederek diyecektir ki: (şüphe yok, siz kalıcılarsınız.) Siz bu cehennemden ebediyyen çıkamayacaksınızdır. Artık siz, ne ölmekle ve ne de başka bir sebeple bu azabtan kurtulacak değilsinizdir.

(78) : Allah Tealâ Hazretleri o kâfirlerin cehennemde ebedî kalmalarının sebebini beyan ve kendilerini tevbîh için şöyle buyuracaktır. (And olsun ki, biz size hakkı getirdik) Peygamberler ve oemavî kitablar vasıtasiyle hak ve hakikati size bildirdik, size necat yollarını gösterdik (velâkin sizin bir çoğunuz lıak için hoşlanmayanlar idi,) hakkı kerîh gördünüz, kabulden kaçındınız, ilelebed yaşayacak olsanız yine o bâtıl kanaatinizden ayrılmamaya azmettiniz. İşte o pek fenâ kanaatinizin, hareketinizin bu veçhile cezasına kavuşmuş oldunuz. Artık bundan asla kurtuluş yoktur.

(79) : (Yoksa) O kâfirler, Peygamber-i Zîşan'a karşı (bir işi) bir hileyi, kendilerine bildirilen hak ve hakikati inkâr husussundaki hareketlerini (sapsağlam mı tuttular?.) bir delile müstenit, muhkem bir kanaat mı sandılar?. Heyhat!. Onlar hileden, hud'adan başka bir şeye tevessül etmiş değildirler, (artık şüphe yok ki, sapsağlam tutan bizleriz.) Yâni: O kâfirlerin mücazata uğramaları hususunda kat'î hükmü veren, onların hilelerini başlarına çeviren ve her irâde buyurduğu tahakkuk eden zât, ancak Haalık-ı Azîmüşşandır.

(80) : (Yahut) O kâfirler (zannederler mi ki, biz onların sırlarını) içlerinde sakladıkları gizli kuruntularını (ve aralarındaki fısıltılarını) birbirleriyle mahremâne, hainâne bir hâlde konuşmalarını (işitmeyiz) onlar, böyle pek fahiş bir kanaatte mi bulunuyorlar?, (hayır..) onların o zanları, o kanaatleri pek beyhudedir ,pek cahilânedir, biz onların bütün gizli ve alenî kuruntularını, arzularını bilir, işitiriz, (ve bizim elçilerimiz,) Hafaza melekleri (onların yanlarında yazıyorlar) onların büyük, küçük, gizli ve alenî bütün işlerini, sözlerini yazıp tesbit etmektedirler. Artık o kâfirler, kendi hareketlerini, kendi düşüncelerini, o Haalık-ı Azîm'e karşı nasıl gizli bulundurabilirler?. Şerîk ve nazîrden münezzeh olan, bütün mahlûkatın fiaalık-ı bulunan Allah-ü Azîmüşşan'ın vahdaniyetini, kudret ve hâkimiyetini düşünmeli değil midirler?.

∴

قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَاَنَا اَوَّلُ الْعَابِدٖينَ ﴿٨١﴾
سُبْحَانَ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ
يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذٖى يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾ وَهُوَ الَّذٖى
فِى السَّمَاۤءِ اِلٰهٌ وَفِى الْاَرْضِ اِلٰهٌ وَهُوَ الْحَكٖيمُ الْعَلٖيمُ ﴿٨٤﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(81) : Deki: Eğer Rahman için —bilfarz— bir veled olsa |di, —O'na— ibadet edenlerin ilki ben olurdum.

(82) : Göklerin ve yerin Rab'bi, arşın Rab'bi —o müşriklerin— tavsif ettikleri şeyden münezzehtir.

(83) : Artık onları bırak, —beyhude işlere— dalsınlar ve oynaya dursunlar. O vâ'd olundukları günlerine mülâki olacaklarına değin.

(84) î Ve O, o —zâtı akdes— dir ki, gökte ilâhta- ve yerde ilâhtır. Ve O bihakkın hikmet sahibidir, bihakkın Hm sahibidir.

**

İ Z A H

(81) : Bu mübarek âyetler bütün mükevvenatm Rab'-i azîmi olan Allah Tealâ-nin evlâddan ve müşriklerin yanlış tavsiflerinden münezzeh olduğunu bildiriyor. O müşriklerin hâllerine Resûl-i Ekrem'in bakıp müteessir olmamasına ve^o dinsizlerin mev'ud olan kıyamet gününe kavuşup muazzeb olacaklarına işaret ediyor. Ve göklerde ye yerde o hakîm ve alîm olan Allah Tealâ'dan başka mâbud bulunmadığını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselîn!. Allah Tealâ'ya evlâd isnâd eden müşriklere **(Deki: Eğer Rahman** için) rahmet Ye inayeti bütün kâinata şâmil olan Haalık-ı Kerîm için sizin zu'münüze göre bilfarz **(bir veled olsa idi)** onun erkek veya dişi bir çocuğu bulunsa idi, böyle bir şey, sahih bir burhan ile, vâzih bir hüccet ile sübut bulsa idi O'na, o velede veya

onun vâlidi olan Allah Tealâ'ya (ibadet edenlerin ilki ben olurdum.) ibadetden asla kaçınmazdım. Yâni: Ben ki, bir Peygamberim, herkesten ziyâde Haalıkımızın lûîfuna, ilhamına mazhar bulunuyorum, artık ben o ibadetden geri dunırjnu idim?. Halbuki, öyle bir burhan, bir hüccet asla mevcud. değildir. Bilâkis Cenab-ı Hak'kın evlâddan münezzehiyetine dâir binlerce aklî ve naklî delil mevcutdur. Şüphe yok ki, o Haalık-ı Azîm'in zât-ı ahadiyeti kadîmdir. O'nun zât-ı akdesi, şerik ve nazîrden ve tecezziden münezzehtir. Bir zâtm evlâdı kendi sinden sonra var olacağı için herhalde hadîstir, ve babasından bir cüzi demektir. Artık kadîm olmayan, cüziyet vasfını hâiz olan bir mahlûk, hiç mâbudiyet sıfatını hâiz olabilir mi?. Bütün mükevvenatın Haalıkı olan bir mâbud-i kadîm*-in veledi sayılarak ibadete lâyık bulunur mu?.

(82) : Evet.. Şüphe 7ok ki: (Göklerin ve yerin Rab*bi) Olan, o muazzam âlemleri yaratıp yaşatan, ve bahusus göklerden ve yerden daha vâsi olan (arşın Rab'bi) bulunan Allah-ı Azîmüşşan, o müşriklerin (tavsif ettikleri şeyden münezzehtir.) Evet.. Bütün bu mükevvenatm Haalıkı, mâliki olan o mâbud-i Zîşan, Allah Tealâ'dır, O'nun zât-ı ahadiyeti, müstakillen hâkimiyeti, haalıkiyeti, rübubiyeti, mâbudiyeti hâizdir. Artık nasıl olabilir ki, O'nun mahlûkatından hangibiri O'nun bir cüz'i olsun, O'nun gibi mâbudiyet vasfını hâiz bulunsun?. Binaenaleyh Hazreti İsâ da, Hazreti Üzeyr de, bütün melekler de Allah Tealâ'-nm, o mâbud-i kadîm'in birer eser-i hilkatidirler, O'nun birer kulu olmakla mübahîdirler. Hâşâ, O'nun oğulları, kızları değildirler. Bunun hilafini iddia, en cahilane, müşrikâne bir iddiadan başka değildir.

(83) : (Artık) Ey Resûl-i Zîşan!. (Onları) Allah Tealâ'ya evlâd, şerik isnadına cür'et gösteren o müşrik, müfteri kimseleri (bırak) o kadar açık delillere rağmen kendi yanlış kanaatlerinde İsrar edip duran o câhilleri terket, onlar kendilerinin beyhude, bâtıl düşüncelerine, işlerine (dalsınlar ye) dünyalarında pek vâhî, fâidesiz şeyler ile (oynaya dursunlar) bu muzır hâllerine devam etsinler, (o vâ'd olundukları günlerine) kıyamet zamanına (mülâki olacaklarına değin) onlar ancak o zaman kendilerinin nasıl bâtıl, muzır kanaatde bulunmuş olduklarını anlayacaklardır, lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır.

(84) : (Ve O) Allah Tealâ (o) zât-ı akdes (dir ki, gökte ilâhdır) bütün göklerde olanlar, yalnız O'nu mâbud bilir, yalnız O'na ibadet ederler (ye yerde ilâhdır) yerde olanların da mabudu yalnız o Haalık-ı AzîmMen ibaretdir. Yerdekiler de yalnız o mâbud-i kadîme ibadet etmekle mükelleftirler ve başları dara gelince yalnız o Haahk-ı Kerîm'e iltica ederler, O'ndan istimdatda bulunurlar, (ve O) Mâbud-i Bînazîr (bihakkın hikmet sahibidir) mahlûkatını kemâli hikmet ile icâd ve idare buyurmaktadır ve (bihakkın flm sahibidir) bütün mahlûkatının ahvâlini, mesalihini tamamen bilir, O'nun daire-i ilminden hiçbir, şey hariç kalamaz. Velhâsıl: O Haalık-ı Azîm'in. yaratmış okjuğu bedialan,

muazzam âlemleri nazarı tefekküre alan âkil, munsif bir insan, o mâbud-i Kadîm'in vahdaniyetini, evlâd ve iyâlden münezzehiyetini inkâr edemez. Bütün mükevvenat, o Haahk-ı Kerîm'in vahdaniyetine, kudret ve azametine birer parlak burhan bulunmaktadır.

وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ
عِلْمُ السَّاعَةِ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾ وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ
مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾
وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ
﴿٨٧﴾ وَقِيلِهِ يَا رَبِّ اِنَّ هٰؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾
فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(85) : Ye mukaddestir O, —zât-ı ilâhî— kh Göklerin ve yerin ve bunların aralarında bulunan şeylerin mülkü O'na mahsustur ve saatin ilmi de O'nun indindedir ve O'na döndüröleceksmîzdir.

(86) : O'ndan başka ibadet jeder oldukları şeyler, şefaat etmeğe mâlik değildirler. Ancak o bilir oldukları hâlde Haklca şahadet edenler müstesna.

(87): Ye ned olsun İd, eğer onlara soracak olsan İd, kencfâmni kim yiaratti?. Elbette diyeceklerdir kr. Allah. O hâlde nasıl oluyor da çevriliyorlar?.

(88) : Ye onun yarabbü. Muhakkak ki, onlar îman etmez bir kavimdir, demesi de indafiâh malûmdur.

(89) : Şimdi onlardan kaz et ve selâm deyiver, artık ileride bileceklerdir.

İ Z A H

(85) : Bu mübarek âyetler, semalara ve^âir yerlere mâlik ve hâkim olan Allah Tealâ'nm kutsiyetini ve kıyametin zaman-ı vukuuna ondan başka bilen bir zâtın bulunmadığını bildiriyor. Müşriklerin taptıkları putların kendilerine şefaat edemiyeceğini ihtar ve o müşriklerin mütenakız lâkırdılarını teşhir ediyor. Resûl-i Ekrem'in niyazına, îmansızların hâllerinden müteessir bulunduğuna ve o dinsizlerin vahim akıbetlerine işaret ederek o Peygamber-i Zîşan'a tesliyetbahş olmaktadır. Şöyle ki: (Ve **mukaddestir)** Bütün noksanlardan münezzehtir, bütün âli vasıfları camîdir (O) zât-ı ilâhî (ki: Göklerin ve yerin ye bunların aralarında bulunan şeylerin) bütün âlemlerin (mülkü) onlar da bilâ mâni hâkimiyet ve tasarruf selâhiyeti **(O'na)** o mukaddes Haahka **(mahsustur)** O'ndan başka Haalık ve bütün kâinata hakîm yoktur (ve **saatin ilmi de O'nun indindedir)** kıyametin ne zaman vuk'u bulacağını da ancak o Haalık-ı hakîm bilir (ve) ey insanlar!. Hepiniz de nihayet **(O'na)** o Haalıkınızın. huzur-u manevîsine (döndürüleceksinizdir) artık her birinizi istihkakınıza göre mükâfatlara veya mücazâtlara uğratacaktır.

(86) : Müşriklerin **(O'ndan başka)** o mukaddes Haalık-ı âlemin gayrı (ibadet eder oldukları şeyler) putlar, sanemler,, o müşriklere yarın ahiret gününde (şefaat etmeğe mâlik değildirler) o müşriklerin bu hususta sözleri, zu'mları vahidir (ancak o bilir oldukları hâlde) bir ilme, bir basirete, müstenit bir suretde, (Hak'ka şahadet edenler müstesna.) Yâni: Kelime-i tevhîd ile lisanlarını tezyin, güzel inançlar ile kâİblerini tenvir eyleyen melekler gibi, Hazreti İsâ gibi zâtlar, Cenab-ı Hak'kın izniyle müstahik olan kimseler hakkında şefaat edeceklerdir.

(87) : (Ve and olsun **ki,** eğer onlara) Allah Tealâ'dan başkasına ibadet eden müşriklere (soracak olsan **ki, kendilerini kim yarattı?.)** kendilerinin HaaJıkı hangi zâtdır **(elbetde diyeceklerdir ki: Allah)** yarattı. Bu hususta. O'nun bir şeriki yoktur. Bu hakikati artık inkâr edemezler **(o hâlde nasıl oluyor da)** o müşrikler **(yalnız Allah Tealâ'ya ibadetden çevriliyorlar!.)** itiraflarına muhalefetde bulunmuş oluyorlar. Çünki Haalıkiyetin zât-ı ülûhiyete aidiyetini mutarif olanlar, O'ndan başka her şeyin mahlûk olduğuna, o Haalık-ı Azîm'in taht-ı tasarrufunda bulunduğuna kail olmuş olurlar. Sonra mahlûkata ibâdet etmekle onlara da haalıkiyet ve mâbudiyet isnâd etmiş oluyorlar ki, bu hâlleri, son derece bir cehâlet, bir sefahatden başka değildir.

(88) : **(Ve O'nun)** O Hâtemülenbiya'nın **(Yarabbiî. Muhakkak ki, onlar)** O müşrikler **(îman etmez bir kavimdir, demesi de..)** indallâh malûmdur. Diğer bir tevcihe göre bu beyan-ı ilâhî, Hazreti Peygamberin uluvv-i sânına işaret için bir kasemi muhtevidir. Bu takdirde buyurulmuş oluyor ki: Resûl-i Ekrem'in: Yarabbü. Diye niyaz etmesi hakkı için: **O** müşrikler **îman etmez bir güruhtur.**

(89) : Allah Tealâ da Peygamber-i Âlikadrine teselli vermek için buyuruyor ki: Ey Habît>i Kibriya!. (Şimdi) Sen (onlardan) o hakkı kabul etmeyen müşriklerden (iraz et) onlardan yüz.çevir, onların sözlerinden müteessir olma, (ve selâm deyiver) onlara hayrhâhlık izhar et, onlara kendilerinin nâhoş lâkırdıları gibi bir suretle hitabta bulunma, kendilerine bir fazilet-i ahlâkiye dersi vermiş ol.

Bu selâmdan murad, Selâm-ü Aleyküm demek değildir, belki aralarında bir mütareke, bir ademi tecavüz bulunduğuna bir işâretden ibârettir. Maamafih bu selâmdan murâd, bir hayrhâhlık eseri olarak onların selâmet ve hidayete ermeleri hakkında bir duadan ibaret de olabilir.

Gayrimüslimlere selâm verilip verilmeyeceğine dâir, fükeha-i kiram arasında müteaddit kaviller vardır. Onlara indeliüzum evlâ olan yalnız «selâm» denilip «esselâm-ü aleyküm» denilmemesidir. (artık) Onlar, öyle küfrlerinde devam ederlerse (ileride bileceklerdir.) küfrlerinin vahîm akıbetini görüp anlayacaklardır. Ahiretde muazzep olacakları gibi dünyada da bunun cezasına uğrayacaklardır.

Bu beyan-ı ilâhî, Resûl-i Ekrem hakkında bir teselliyi, bir tebşiri hâvidir. Kâfirler hakkında da bir tehdid-i muhtevidir. Filvaki Cenab-ı Hak Peygamber-i Zîşan'ına olan bu tebşirini incâz buyurmuş, O'na cihâdı meşru kılmış, birçok kavimler, şeref-i islâma nail olmuş, islâmiyet, şark ve garbe intişâr eylemiştir. Günden güne birçok zümreler de bu şerefe nail olmaktadırlar. Dinsizliklerinde devam edenler de lâyık oldukları akıbete ergeç kavuşacaklardır. Nitekim bu mübarek sûreyi takib eden Sûre-i Duhan'daki bir kısmı âyetler de o akıbete işareti hâvidirler. Hak Tealâ Hazretleri cümlemizi nîmet-i islâmiyetden mahrum bırakmasın Amîn.. Bihürmeti seyyidil mürselîn!.

***

DUHAN SÛRESİ

Bu mübarek sûre de Mekke-i Mükerreme'de «Zühruf» sûresinden sonra nazil olmuştur. «Hâ, Mim» ile başlayan sûrelerin beşincisidir. Kıyamet alâmetlerinden olan bir dumanın, bir kuraklığın zuhur edeceğini bildirdiği için kendisine böyle «Sûre-i Duhan» ünvânı verilmiştir.

Başlıca mündericatı şunlardır :

(1) : Kur'an-ı Mübîn'in nasıl bir mübarek gecede nazil olduğunu ve o gecenin ehemmiyetini beyân.

(2): Cenab-ı Hak'kın Haalıkiyetini ve rübûbiyyetini iş'âr, imansızların nasıl azablara çarpılacaklarını ihtar.

(3) : Musa Aleyhisselâm ile Fir'avun'un ve kavminin kıssalarını beyân ile kâfirleri intibaha dâvet^ ;

(4) : Kâfirlerin kıyameti inkârlarını ve onların cahilane iddialarını takbîh ve teşhir.

(5) : Resûl-i Ekrem'in nübüvvetini müsbit olan delilleri ikame, mü'minlere nail olacakları nimetleri tebşir, münkirlerin, mücrimlerin de uğrayacakları felâketlere işaret

(6) ; Kur'an-ı Mübîn'in lisan-ı nebevi üzere nüzulündeki hikmete işaret ve âkıbet-i ahvâle intizar edilmesini emir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ اِنَّا كُنَّا
مُنْذِرِينَ ﴿٣﴾ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾ اَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا اِنَّا كُنَّا
مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦﴾ رَبِّ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٧﴾ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ
رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿٨﴾ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾

MEÂIİ ÂLİSİ

(1) : Hâ, Mim.

(2) : Apaçık bildiren kitaba yemin olsun İd:

(3) : Muhakkak biz onu, bir mübârek gecede indirdik, şüphe yok ki, biz ihafe ediciler olduk.

(4) : O gecede her muhkem <emr, ayırd lediür.

(5) : Bizim tarafamızdan bir emr olarak. Şüphe yok ki, biz Resul gönderir olduk. ;

(6) : Rab'binden bir rahmet olarak. **Muhakkak ki, O^dur bihakkm** işiten bihakkın büen **O'dur.**

(7) : Göklerin ve **yerin ve bunların aralarmdaldlerını RabT)idir. Eğer siz yakmen inanır khnseler (oldu iseniz.**

<8) : O'ndan başka ilâh yoktur. O diriltir ve öldürür, âzîn Rab'binizdir ve evvelki atalarınızın Rab*bidir.

(9) : Fakat onlar, şek içinde oynarlar.

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'an-ı Azîm'in mübarek bir gecede indirilmiş olduğunu ve onun bu indirilmesindeki hikmeti ve o mübarek gecede her emr-i hikmetkarinin tafsil ve tebyin edildiğini bildiriyor. Peygamber gönderilmesinin bir rahmet-i ilâhîye olduğunu ve Cenab-ı Hak'kın vahdaniyetini, rübubiyetini vesâir evsaf-ı kutsiyesini beyân buyuruyor. Münkirlerin ise ciddiyetden mahrum, şek ve şüphe içinde ve müstehziyâne bir hâlde yaşamakta olduklarmı teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Hâ, Mim) bu mübarek tâbirlerin esrarı ve işaretleri hakkında evvelce malûmat verilmiştir.

(2) : (Apaçık bildiren) Dinî hükmleri vâzihen tesbit ve takrir buyuran (kitaba) yâni: Kur'an-ı hakikat beyâna (yemîn olsun ki..) Şu beyân olunacak şey, ayn-ı hakikatdır. Hak Tealâ'nın Kur'an-ı Mübîn'e kasem etmesi, Kur'an'ın fevkalâde tazime lâyık bir kitabı ilâhî olduğuna işaret içindir, ve bildirilen şeyin ehemmiyetine nazarları ceîb içindir.

(3) : **(Muhakkak biz onu)** Yâni: Zât-ı ahadiyetim kudret ve azametimle o Kur'an-ı Mübîni (bir mübarek gecede) yâni: Ramazan-ı şerifin gecelerinden olup kendisine «Leyle-i Kadr» denilen kadr ve şerif-i âli, pek kutsal ve binlerce geceden daha hayrlı bir zamanda (indirdik) yâni: O kitabı ilâhînin heyet-i mecmuası, Cibril-i Emîn vasttasiyle levh-i mahfuzdan dünyanın fevkindeki semâya leyle-i kadrde inzal buyurulmuş, sonra yirmiüç sene içinde âyetleri, sûreleri muktezay-ı hikmete göre peyderpey yine Cibril-i Emîn vasıtasıyle Hâtemühnürselîn Hazretlerine indirilmiştir. Kur'anı Kerîm'in leyle-i beratta, yâni Şaban-ı Şerif ayının yarısına müsadif olan gecede indirilmiş olduğuna âit rivayet ise ekser-i müfsirîne göre muteber değildir. Allah Tealâ Hazretleri, o kitab-ı Mübîn'in nüzûlündeki hikmete işaret için şöyle buyuruyor: **(şüphe yok** kh **Biz ihale ediciler olduk.)** yâni: O mübarek kitab vasıtasiyle insanlara vazifelerini bildirdik, o vazifelere riâyetin fâidelerini beyan ve onlara muhalefetin zararlarını ihtar ettik,[5] kendilerini azab-ı ilâhî ile korkuttuk. Tâki haklarında hüccet-i ilâhîye tamam olsun, biz bilmiyorduk diye bir mazeret dermeyan etmelerine imkân kalmasın.

(4) : (O gecede) O leyle-i kadrde **(her muhkem emr)** tebdil-ve tağyire maruz kalmayacak olan mukadderat-ı kevniyye **(ayırd edilir.)** tefrik ve tebyîn buyurulur. Yâni: Bir sene içinde vukua gelecek olan bütün hadisat ve onların vâki olacakları zamanlar, mekânlar, alâkadar meleklere bildirilir.

İbn-i Abbas Raziyallâhü Anhdan rivayet olunduğuna göre bir sene içinde vuk'u bulacak olan hayrlar, serler, rızklar, eceller, ümmülkitap denilen bir levhaya leyle-i kadrde yazılır, tesbit edilir. Bütün bu mukadderat ise zâten Cenab-ı Hak'kın ilm-i ezelîsinde sâbitdir.

(5) ; O muhkem emr (Bizim tarafımızdan) hikmet ve maslahat mukt.ezasmca (bir emr olarak..) öyle tafsil ve tefrik edilmiş olur. (şüphe yok ki, biz Resûl gönderir olduk.) İlâhî hükmleri o gönderilen zât vasıtasiyle beşeriyete bildirmek lûtfunda bulunduk.

(6) : Evet.. O Resul (Rab'binden bir rahmet olarak..) beşeriyete gönderilmiştir. Tâki, o Resul vasıtasiyle kendilerince fâideli olup olmayan şeyleri öğrenebilsinler, kendileri için bir mâzeret dermeyan etmeğe imkân kalmasın, (muhakkak ki: O'dur) O Haalık-ı Azimdir (bihakkın işiten, bihakkın bilen O'dur.) evet.. O mâbud-i kadîmdir bütün kullarının gizli ve alenî sözlerini işiten, hâllerini bilen, onların haklarında lâyık olan şeyleri vücude getiren. İşte Peygamberleri göndermiş olması da bir ihtiyac-ı âmmeye, bir hikmet-i ictjmaiyeye müstenittir. Artık o kudret ve azameti mütecellî olup duran Haalık-ı Azîmi inkâra, O'nun Peygamber göndermiş olduğundan dolayı teaccüpde bulunmaya mahal yoktur.

(7): O Haalıkiyeti, rübûbiyyeti hâiz olan mâbud-i Azîm (göklerin ve yerin ve bun ların arasındakilerin Rahibidir.) bütün bu mevcudatı yaratan, besleyen ancak O'-dur. Artık öyle muazzam bir Haalık, kullarının her halini bilmez mi? Onların haklarında muktezay-ı hikmete göre muamele yapmaz mı?, (eğer siz yakınen inanır kimseler oldu iseniz..) Bu mükevvenatı vücude getiren zâtın Allah Tealâ'dan başka olmadığına hakikaten mutekit iseniz artık O'nun kudret ve azametini düşününüz, Peygamber göndermiş olmasını istib'ad etmeyiniz, kıyametin vuk'u bulacağını inkâra cür'et göstermeyiniz.

(8) : Evet.. Şüphe yok ki, (O'ndan) o gökleri, yerleri ve sâireyi yaratmış olan Allah Tealâ'dan (başka ilâh yoktur) Haalıkiyet, mâbudiyet sıfatını hâiz başka bir zât mevcud değild#, O'ndan başkasına asla ibâdet edilemez, bu dînen memnûdur. (O) Şerik ve nâzirden münezzeh olan mâbud-i kerîm (diriltir ve öldürür) dilediğini hayata erdirir, dilediğini hayatdan mahrum bırakır, O'ndan başka muhyi ve mümit yoktur. Bu da en büyük bir vahdaniyet-i ilâhîye delîli bulunmaktadır, (ve) O Haalık-ı Azîm, ey berhayat olan insanlar!. Sizden (evvelki atalarınızın) da (Rab'bidir) onları da vücude getirmiş, yaşatmış, merzuk etmiş olan ancak o Haalık-ı Kerîmdir. Artık yalnız mâbud-i kàdîme ibadet ediniz, bir halk ve idâma, bir nefi ve zarara muktedir olmayan bâtıl tanrılara tapınmayı bırakınız, öyle cahilane bir hareketde bulunmayınız.

(9) : (Fakat **onlar)** O müşrik kimseler, böyle hakikatları nazar-ı mülâhaza-

ya almazlar, (onlar **şek içinde oynarlar.)** Cenab-ı Allah'ın vahdaniyetine, bu kâir.pftaki tasarrufatma dâir bildirilen şeyleri kat'î suretde tasdik etmezler. Lisânta itiraf ebeler de yine bu ithaflarına münafî, lâubaliyâne hareketlerden, mahlûkuta ibadet cimeVten knçınmazlai, haaîikiyyet-i ilâhîyye hakkındaki itiraflnrı ciddiyete değil, bir takliJc, bir istihzâya mukarin bulunmuş olur.

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ هَٰذَا
عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ أَنَّىٰ
لَهُمُ الذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ
مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾ إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿١٥﴾
يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَىٰ إِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(10) : Artık gözet, bir günü ki, gök bk apaçık duman ile gelecektir.

(11) : İnsanları saracaktır. Bu, bir acıklı sazabtır.

(12) : Ey Rab'bimiz!. Bizden bu azabı açıver, şüphe yok ki, biz mü'minleriz —diyeceklerdir—.

(13) : Onlar için öğüt almak nerede!. Halbuki, muhakkak onlara apaçık bildiren bir Peygamber geldi.

(14) : Sonra ondan yüz çevirdiler ve: Öğretilmiş bir mecnundur, dediler.

(15) : Muhakkak biz, o azabı biraz açıcılarız, sizler ise şüphe yok ki, dönüvericilersiniz.

(16) : Pek şiddetli, satvetli bir tutuşla tutacağımız gün şüphe yok ki, biz intikam alıcılarız.

İ Z A H

(10) : Bu mübarek âyetler, Resûl-i Ekrem'e tesliyetbahş oluyor. Münkirlerin başlarına elîm bir azabın geleceği güne kadar intizarda bulunmasını tavsiye ediyor. O münkirlerin başlarına bir azab gelince îman edeceklerini söyleyeceklerini, halbuki, onların uyanıp îman etmiş olmayacaklarını gösteriyor. Onların Resûl-i Ekrem hakkındaki dîne, terbiyeye muhalif lâkırdılarını bildiriyor. O münkirlerden dünyevî azab kısmen bertaraf edilecek olsa da onların kıyamet gününde pek şiddetli bir intikam azabına çarpılacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Peygamber Efendimiz, Kureyş müşriklerini senelerce din-i islâm'a davet buyurdu, onlar için en büyük bir rahmet, bir vesile-i selâmet bulunuyordu. Hayfaki: O büyük zâtı bir kısmı takdir edemediler, ona karşı münkirâne, düşmânâne bir vaziyet aldılar, pek nankör bulundular. Mâbud-i Kerîm Hazretleri de o Resûl-i Âlikadrine tesliyetbahş olmak üzere buyuruyor ki: **(Artık)** Resulüm!. *Sen.* (gözet) biraz bekle (bîr günü ki, gök birapaçık duman île gelecektir.) o münkirlere karşı böyle büyük bir hâile yüz gösterecektir.

(11) : O müthiş duman (İnsanları saracaktır) onları her taraftan ihata edecektir, (bu, bir acıklı azabtır) diyeceklerdir.

Bu duman, tütün mânâsında olan «dûhan» dan murâd nedir?. Bir tevcihe göre bundan murâd: Bir kaht-u galanın zuhurudur, yağmurların yağmaması, havanın karanlıklar içinde kalmasıdır. Bir hâldeki: O zaman aç kalanlar, yer ile gök arasını fezaya dağılmış bir duman içinde göreceklerdir. Kureyş müşrikleri Resûl-i Ekrem'e karşı adavetlerinde İsrar edip durunca o Peygamber-i Zîşan da Cenab-ı Hak'ka niyaz etmiş, o münkirlere karşı Yûsuf Aleyhisselâm'm zamanında olduğu gibi şiddetli bir kaht-u gala seneleri yüz göstermiş, o münkirler aç kalmışlar, nâpak şeyleri bile yemeğe başlamışlar.

Diğer bir tevcihe göre de bu duhandan murâd, kıyamet gününden evvel zuhur edecek bir dumandır ki, maşrık ile mağrıp arasını kaplar, kırk gün ve gece devam eder, bundan dolayı mü'minler, nezleye tutulmuş gibi olurlar, kâfirler ise sarhoş bir hâle gelirler, kafaları büyük tesirler içinde kalmış bulunur.

(12) : Böyle bir faciaya uğrayan kâfirler, o zaman yalvarmaya başlayacaklar: (Ey **Rab'bimizî.** Bizden bu **azabı** açıver) Diye niyaz edecekler ve (şüphe **yok** ki, biz nıü'minleriz) yâni: O hâile bizden kaldırıldığı takdirde elbette ki, biz îman etmiş olacağız, diyeceklerdir. İşte bu, bir tabiat-ı beşeriyeden ibâretdir. Birçok insanlar, bir şiddete uğrayınca Cenab-ı Hak'ka yalvarırlar, o badireden, kurtulmalarını rica ederler. Fakat onlar nimetler içinde yaşadıkları zaman küfrân-i nîmetde bulunurlar, kendilerine o nimetleri ihsan eden Haalık-ı Kerîm'i düşünerek O*na ubudiyetde, arz-ı şükranda bulunmazlar.

Rivayete nazaran Kureyş müşrikleri öyle şiddetli bir kaht-u galaya tutulmuşlar, Resûl-i Ekrem'e müracaat etmişler, karabet-i rahra nâmına istirhamda

bulunmuşlar, o badirenin kendilerinden bertaraf olması için dua buyurmasını rica etmişler, o musibet kendilerinden bertaraf edildiği takdirde islâmiyeti kabul edeceklerini söylemişler, fakat birçokları bu vâ'dlarında durmamışlardır.

(13) : Hak Tealâ Hazretleri de o münkirlerin sözlerinde durmayacaklarına işâret için buyuruyor ki: (Onlar için öğüt almak nerede!.) Onlar güzelce düşünüp nasihatyâb olmazlar, vâ'dlerinde sebat etmezler, yine küfr içinde yaşamaya devam etmek isterler. (Halbuki, muhakkak onlara) azab-ı ilâhîyi (apaçık bildiren) kendilerini uyandırmaya çalışan (bir peygamber geldi.) Fahr-i Âlem gibi bir Resûl-i Zîşan, onlara lâzım gelen malûmatı verdi, onlara nasihatlarda buMundu. Artık o inkârlarını, kötü hareketlerini terketmeli değil mi idiler?.

(14) : Halbuki, onlar (Sonra ondan) o hayrhâh Peygamber-i Zîşan'dan (yüz çevirdiler) o pek büyük zâtın nasihatlarını dinlemediler, gördükleri hâdiselerden ibret almadılar (ve) bilâkis o Nebiyy-i Âlikadr hakkında (o, öğretilmiş) kendisine başka bir insan tarafından Kur'an âyetleri öğretilmiş olan (bir mecnundur dediler.), o doğruluğu, fazileti, hayrhâhlığı, fevkalâde akl ve zekâsı her veçhile görülüp durmakta olan Peygamber-i Âlişan hakkında öyle bir suizânda bulunmaktan ayrılmadılar.

(15,) : Allah Tealâ da o münkirlerin, azab bertaraf olursa îman etmiş oluruz, demelerinin bir samimiyete mukarin olmadığını beyan ve kendilerini tevbîh ve tehdid için buyuruyor ki: Ey münkirler!. (Muhakkak ki: Biz o azabı) size isabet eden kaht ve galâyı ve şâir şiddetli hâdiseleri Resûl-i Ekrem'in duası üzerine (biraz açıcılarız) o azab sizden bir müddet için bertaraf edilmiş olacaktır. Nitekim de edilmiştir, (sizler ise şüphe yok ki, dönüverirlersiniz) vâ'dinizde durmazsınız, yine küfre düşmüş bulunacaksınızdır, bu sizin muzlim tıynetinizin muktezâstdır. Bu duhandan murâd, alâmet-i kıyamet olan duman olunca bu dumanda deniliyor ki: Onların îman edeceklerine dâir sözleri üzerine kırk gün sonra açılıp bertaraf olacaktır. Fakat bu açılır açılmaz o kâfirler yine derhâl irtidât edip küfr içinde kalacaklardır.

(16) : Fakat Allah Tealâ da buyuruyor ki: O kâfirleri (Pek şiddetli, satvetli bir tutuşla tutacağımız gün) Unf ile kuvvetle yakaladığımız zaman (şüphe yok ki, biz intikam alıcılarız.) onları sui hareketlerinin cezasına kavuşturmuş olacağızdır.

O günden murâd, ya yevm-i Bedr'dir ki, o gazve neticesinde o münkirler büyük bir hezimete, mağlûbiyete uğramışlardır. Yâhrçt esah görülen kavle göre, kıyamet günüdür ki: O günde kâfirler en büyük bir felâkete uğramış olacaklardır, kendileri için bir dost, bir yardımcı, bir şefaatçi bulunamayacaktır, o güri tam bir intikama mâruz kalacaklardır. Artık nedametleri kendilerine bir fâide vermeyecektir. (co-T'U j» J ^ j ^ ^ J 1) âyeti celîlesi de bunu göstermektedir.

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ
قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾ اَنْ اَدُّوا اِلَيَّ عِبَادَ اللّٰهِ اِنّي
لَكُمْ رَسُولٌ اَمِينٌ ﴿١٨﴾ وَاَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللّٰهِ اِنّي اٰتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ
مُبِينٍ ﴿١٩﴾ وَاِنّي عُذْتُ بِرَبّي وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾ وَاِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لي
فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهُ اَنَّ هٰؤُلَاءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَاَسْرِ بِعِبَادي
لَيْلًا اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا اِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾
كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ
كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذٰلِكَ وَاَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا اٰخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا
بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاءُ وَالْاَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَرِينَ ﴿٢٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(17) : And olsun ki, onlardan evvel Fir'avun'un kavmini bir imtihana tâbi tuttuk ve onlara kerîm bir Peygamber gelmişti.

(18) : —Onlara demişti ki— Allah'ın kullarını bana tesb'm ediniz, şüphe yok ki, ben sizin için emîn bir Peygamberim.

(19) : Ve Allah'a karşı yücelikte bulunmayın. Muhakkak ki, ben size bir apaçık hiicced ile geliyorum.

(20) : Ve şüphe yok ki, ben, beni taşlamanızdan Rab'bime ye Rab'binize ilticâ etmişimdir.

(21) : Ye eğer bana îman etmeyecek iseniz artık benden (ayrılın.

(22) : Sonra Rab'bine dua etti ki: Muhakkak bunlar, günahkârlar olan bir kavimdir.

(23) : —Allah Teaılâ da emretti ki— hemen geceleyin kullarım ile jjürüyüver. Şüphe yok ki, sizler takib olunmuşlar olacaksınızdır.

(24) : .Ve denizi hâli üzere sâkin bırak. Çünki onlar, boğulmuşlar olan bir ordudur.

(25) : Neler terkettiler, bağlardan ve pınarlardan!.

(26) : Ve ekinlerden v© güzel ikâmetgâhtan!.

(27) : Ve içinde ,zevk ile müstefit oldukları nîmetden.

(28) : İşte böyle oldu, ve onlan başkalar olan bir kavme miras kıldık.

(29) : Artık onların .üzerine gök ve yer ağlamadı, ve bir mühlet verilmişler de olmadılar.

*

İ Z A II

(17) : Bu mübarek âyetler, küfrlerinde İsrar eden kimselerin asr-ı saadetdeki kâfirlerden ibaret olmayıp vaktiyle de Peygamberlerine karşı inkârda bulunan nice kavimlerin bulunduğuna Fir'avun'un kavmini bir misâl olarak gösteriyor. Hazreti Musa'nın onlara olan tekliflerini ve onların günâhlarında müsır bulunduklarını bildiriyor. Sonra Musa Aleyhisselâm'm telâkki ettiği emr-i ilâhîye binâen kendisine îman edenler ile Mısır'dan çıkıp gittiklerini, Fir'avun ile kavminin ise helake mâruz kalıp bütün varlıklarından mahrum kaldıklarını ve onların öyle bilâmühlet helaklerinden dolayı müteessir olanların bulunmadığını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri Hâtemülenbiyâ Efendimize tesellibahş olmak üzere şöyle buyuruyor: {And olsun ki, onlardan evvel) Arab müşriklerinden mukaddem (Fir'avun'un kavmini bir imtüıana tâbi tuttuk) yâni: Fir'avun'u da kavmini de bir fitneye, bir ibtüâya giriftar ettik (ve onlara) Fir'avun ile kavmine vesile-i imtihan olmak üzere (kerim) indailâh mükerrem, hayr hasletlerini câmi, efali mahmudeyi hâiz olan (bir Peygamber gelmişti.) ki o da Musa Aleyhisselâm'dır.

(18) : Hazreti Musa, Fir'avun'a demişti ki: (Allahın kullarını bana teslim ediniz) senelerden beri esaretiniz altmda bulundurduğunuz İsrail oğullarını salıveriniz, benimle beraber Mısır'dan çıkmalarına mâni olmayınız. Yahut: Ey Al-

lah'ın kulları!. Sizi kendisine davet ettiğim din-i ilâhîyi kabul ederek bu hususta bana itaatinizi izhar eyleyiniz. (şüphe yok ki, ben sizin için) Taraf-ı ilâhîden gönderilmiş (emîn) her veçhile doğruluğu, emaneti hâiz (bir Peygamberim.) mucizelerle müeyyet bulunmaktayım.

(19) : (Ve) Ey Fir'avun ile Fir'avun'un kavmi!. (Allah'a karşı yücelikte bulunmayın) O'nun Peygamberine hakaret ederek O'nun dinî tebligatına karşı böbürlenmekte, mütekebbirâne bir vaziyet almaktan sakının (muhakkak ki, ben size bir apaçık hüccet ile geliyorum.) Yâni: Ben taraf-ı ilâhîden vâzih bir burhan ile, bir mucize ile gelmiş bir Peygamber bulunuyorum, bana muhalefetle küfrünüzde devam edip durmayınız.

(20) : (Ve şüphe yok ki, ben, beni taşlamanızdan) Yâni: Hangibir vakitde bana suikastda bulunabilmenizden, beni müteazi etmenizden veya bana şetmederek sâhir demenizden dolayı (Rab'bime ve Rab'binize) bütün mahlûkatın Haalıkı, mürebbîsi olan Allah Tealâ'ya (iltica etmişimdir.) beni o kerîm, rahîm haalıkım, sizin fenalıklarınızdan siyanet buyurur.

(21) : (Ve eğer bana îman etmeyecek iseniz) Size bir Peygamber olarak taraf-ı ilâhî'den getirmiş olduğum dinî hükmleri kabul etmiyerek küfrünüzde devam eyleyecek iseniz (artık benden ayrılın.) benim yolumu açık bırakın, bana ellerinizle, dillerinizle eziyet vermeyiniz. Ben vazifemi ifâ etmiş bulunuyorum, artık takdir-i ilâhî ne ise o aramızda zuhura gelir.

(22) : (Sonra) Hazreti Musa, o pek halimâne, hakimane tebligatına rağmen Fir'avun ile kavminin yine inkârlarında, küfrlerinde İsrar edip kendisine suikastde bulunmak istediklerini anlayınca (Rab'bine dua etti ki:) Yarabbü. (Muhakkak bunlar) Bu Fir'avun ile kavmi (günahkârlar olan bir kavimdir.) yâni: Bunlar, küfr ve şirk içinde yaşayan, kendilerine gönderilen Peygamberi tekzîb edip onun hayatına kastetmek isteyen bir gaddar güruhtur, bunları lâyık oldukları azaba kavuştur.

(23) : Allah Tealâ da Musa Aleyhisseîâm'a vahyen emretti ki: (Hemen geceleyin kullanm ile) Sana îman eden İsrail oğulları ile vesâir îman edenler ile Mısır'dan çıkıp (yürüyüver) yolunuza devam ediniz (şüphe yok ki, sizler) Fir'avun tarafından (takip olunmuşlar olacaksınızdır.) binaenaleyh geceleyin şehirden çıkmalıdır ki, düşmanların hemen takipleri mümkün olmasın. Bu çıkıştan, onların malûmatı teaMıura uğramış bulunsun.

(24) : (Ve) Cenab-ı Hak, Musa Aleyhisselâm'a emretti ki: (denizi hâli üzere sakin bırak) Yâni: Nil denizine varıp bir hârika olmak üzere yollar açılınca siz sahil-i selâmete kavuşursunuz. O açılan yollan yine açık bırakın/asanı denize vurarak o yolların kapanmasına meydan vermeyin. Tâki takibedecel: olan

Fir'avun ile Kıpt taifesi, o yollara atılıversinler (çünki onlar boğulmuşlar olan bir ordudur.) onların o denizde boğulmaları mukadderdir, nitekim öyle de olmuştur.

(25) : Evet.. O Fir'avun ile onun kavmi, lâyık oldukları helâke uğradılar, artık kendilerinden geriye neler (Neler terkettiler) Mısır'da ne kadar çok şeyler geriye bıraktılar (bağlardan, ve pınarlardan) nice geniş bahçeler, bostanlar, çeşmeler, havuzlar geri kalmış oldu.

(26) : (Ve ekinlerden ve güzel ikametgâhdan..) Birçok yemyeşil mahsulât, birnice yüksek, müzeyyen köşkler, konaklar arkaya kalmış bulundu.

(27) : (Ve içinde zevk ile müstefit oldukları nîmetden..) Kendisinden refah ve peşve ile istifâde ettikleri servetden, varidatdan neler neler geri bırakmış oldular.

(28) : (İşte böyle oldu.) Fir'avun ile kavminin akıbetleri böyle haber verildiği veçhile bir helâkten, bir mahrumiyete uğramaktan ibâret bulundu, (ve onları) O helâke mâruz kalanların geriye bıraktıkları o birçok şeyleri (başkalar olan bir kavme miras kıldık.) onların o yurtlan, malları o kıptilerden başka olanı birnice milletlere intikâl etmiştir.

Deniliyor ki: Mısır'a İsrail oğulları vâris olmamıştır. Çünki onlar arz-ı mukaddesede ikâmet eder olmuşlardı. Mısır'ı ise bir müddet Âsuriyeler, Bâbililer, Habeşîler elde etmişlerdir. Sonra bir müddet de Yunanîler, Romalılar elde etmişlerdir. Daha sonra da Mısır'a Arablar, Türkler hâkim olmuşlardır.

(29) : Velhâsıl: Fir'avun ile kavmi lâyık oldukları cezaya kavuştular, Mısırdaki varlıklarından mahrum kaldılar, denizin dalgaları arasında mahvolup gittiler. (Artık onların üzerine gök ve **yer ağlamadı)** Yâni: Onların helakinden kimse müteessir olmadı. Malumdur ki: Nâs arasında kıymetli, muhterem bir zât ölünce onun ölümünden herkesin müteessir olduğunu beyân için: «Onun üzerine yer ve gök ağladı» denir. Bu bir istiare-i temsiliye bulunmuştur. Fir'avun ile kavmi ise böyle bir kıymeti hâiz olmayıp bilâkis zâlim, kâfir bulunmuş oldukları için onların o helâkından başkalarının müteessir olmadıklarını beyân için yerin ve göğün ağlamadığı tâbiri irâd buyurulmuştur. (ve) O Fir'avun ile onun kavmi kendilerine **(bir mühlet Yerilmişler de olmadılar.)** Yâni: Tevbe edebilmeleri için veya noksanlarını tedarik eylemeleri için kendilerine bir müsait vakit de bırakılmadı, bilâkis onların azablan tacil edildi, başka bir vakte. veya ahirete bırakılmadı, daha dünyadalarken hemen azab-ı ilâhîye uğramış oldular, ahiretdeki azablan da bambaşka olacaktır. İşte küfrün, zulmün vahîm neticesi!.

İşâret buyurulmuş oluyor ki: Ey kendilerine Hâtemülenbiyâ'nın Peygamber olarak gönderilmiş olduğu cemiyet-i insaniye!. Artık siz de o müthiş va-

kayi-4 tarihiyyeden ibret alınız, o Peygamber-i Zîşan'a jnuhalefetde bulunmayınız, maddî ve manevî hayatınızı güzelce muhafazaya çalışınız. Dindar, faziletkâr olan, hakkı kabul eden zâtlar, azab-ı ilâhîden emîn bulunurlar. Öldükten sonra da nâs arasında hayr ile yâd olunurlar. Onların vefatları cemiyet arasında büyük bir tesir bırakır.

Dinden, ahlâktan mahrum olanların ölüp nâbud olmaları ise nâs arasında bir tesir bırakmaz, onlar bir hayr ile yâcl olunmazlar. Bilâkis fenâ şöhretleri her tarafa yayılmış bulunur.

«Âdem oldur kî: Ayağın çekicek dünyadan»

«Zikr-i bilhayr ile âlemde güzel adı kaJa»

⁂

وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِى
اِسْرَٓائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِنْ فِرْعَوْنَ اِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ
﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلٰى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ مِنَ الْاٰيَاتِ مَا فِيهِ
بَلٰٓؤٌا مُبِينٌ ﴿٣٣﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ اِنْ هِىَ اِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُولٰى
وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأْتُوا بِاٰبَٓائِنَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾ اَهُمْ خَيْرٌ
اَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ اَهْلَكْنَاهُمْ اِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(30) : And olsun ki, İsrâil oğullarını o ihanetli azabtan kurtarmıştık.

(31) : Fir'avun'dan, şüphe yok ki, o, müsriflerden bir mütekebbir olmuştu.

(32) : Celâlim hakkı için onları —Beni İsrâil'i— bilerek âlemler üzerine mümtaz kılmıştık.

(33) : Ve onlara kendisinde apaçık imtihan olan âyetlerden vermiştik.

(34) : Muhakkak ki, işte onlar elbetde diyeceklerdir ki:

(35) : BU başka değil, ancak ilk ölmemizden ibaret ve biz yeniden neşr olunacaklar değiliz.

(36) : Haydi eğer siz sâdıklar oldu iseniz, babalarımızı getiriveriniz.

(37) : Ya onlar mı hayrlı yoksa tübbą kavmi mi?. Ve kendilerinden evvel olanlar mı?. Onlan helâl ettik, şüphe yok ki, onlar günahkârlar idiler.

☘

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetler de Fir'avun'un helakini müteakip Musa Aleyhisselâm ile kavminin îmanları sayesinde nail oldukları ihsân-ı ilâhîyi bildiriyor. Onların nasıl bir imtiyazı hâiz ve ne kadar ibretefzâ muvaffakiyetlere mazhar olmuş olduklarını haber veriyor. Bu tarihî mühim hâdiselerden ibret almayan asr-ı saadetteki kâfirlerin ise ne derece münkir-i ahiret olduklarını teşhir buyuruyor. Kendilerinden daha kuvvetli kavimlerin küMeri yüzünden helak olup gitmiş olduklarını beyân ile o kâfirleri tehdid ve intibaha davet buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri, haber verdiği vak'anın ehemmiyetine nazarları celb için şöyle buyuruyor: (And olsun ki) Zât-ı ahadiyetime kasem ederim ki, (İsrail oğullarını o ihanetti azabtan kurtarmıştık.) pek şiddetli bir zillete, hakarete mâruz kalmaktan helâs etmiştik.

(31) : O azab ki: (Fir*avun'dan) Onun tarafından vâki olmakta idi. Firîavun, İsrail oğullarını esaret altmda yaşatıyor, kendilerini pek meşakkatli işlerde kullanıyordu, dünyaya gelen erkek çocuklarını da öldürüyordu, her türlü zulm ve hakaretden geri durmuyordu, (şüphe yok ki, o) Fir'avun (müsriflerden) hactd-i tecavüz etmeğe müdavim kimselerden (bir mütekebbir olmuştu.) kendisini pek yüksek görüyordu, kavmine karşı: «Ben sizin Rab'bi Âlâ'nızım» demekten sıkılmıyordu.

(32) : Hak Tealâ da buyuruyor ki: (Celâlim hakkı için) Muhakkak ki, (onları) İsrail oğullarım (bilerek) bir ilm-i ilâhî muktezası olarak (âlemler üzerine mümtâz kıldık.) onların bu imtiyaza selâhiyetleri indallâh malûm olduğundan zamanlarındaki kavimler üzerine faik bulundurulmuşlardır. Onlara semavî kitabların verilmesi, onların aralarından birçok Peygamberlerin gönderilmiş olması, birçok varlıklara nâil bulunmuş olmaları bu ihtiyar ve imtiyaz cümlesindendir.

(33) : (Ve onlara) O İsrail oğullarına (kendisinde apaçık imtihan **ohn)** yâni: Nasıl amellerde bulunacaklarının zahire çıkmasını temin için veyahut on-

ların nasıl nîmetlere nâü olduklarını tefekkür edenler için birer mühim ibret teşkil eyleyen (âyetlerden vermiştik.) onlar için denizde yollar açılmıştı, başlarına bulutlar gölge etmekte bulunmuştu. Men ^e Selva denilen nîmetler indirilmişti, ve daha nice muvaffakiyetler yüz göstermişti.

(34) : Dİn-i ilâhî sayesinde bir kavmin ne kadar nîmetlere, selâmetlere nâil olmuş olduğuna bu Musa Aleyhisselâm kıssası pek güzel şahadet edip durmaktadır. Fakat (Muhakkak ki:) Ey Hâtemülmürselîn!. Senin zamanındaki Mekke-i Mükerreme müşrikleri, evet., (işte onlar, elbetde diyeceklerdir ki:) Kendi dinsizliklerini, ahiret âlemini inkâr ettiklerini şöylece itiraf edeceklerdir ki:

(35) : (Bu başka değil) Bu hayat, bu dünya hayatından ibâretdir. (ancak) hayat (ilk ölmemizden ibaret) bu ölmemize âit olan hayattan başka değil (ve biz yeniden neşr olunacaklar değiliz.) bu dünya hayatı zail oldu mu, artık başka bir hayata nail olup tekrar vücud sahasına gelecek değiliz.

(36) : O münkirler, kendi iddialarına kuvvet vermek için şöyle vâhî bir teklif de bulunurlar. (Haydi siz sâdıklar oldu iseniz) İnsanların öldükten sonra tekrar hayata kavuşacaklarına âit olan sözleriniz, hakikata mukarin ise, bunu ciddî suretde iddia ediyor iseniz (babalarımızı getiriveriniz) bizden evvel ölüp gitmiş olan atalarımızı hemen yeniden hayata kavuşturunuz, bu suretle sözünüzün doğru olduğunu isbat etmiş olursunuz. O münkirler hiç düşünmüyorlardı ki: İkinci hayat, bu dünyanın hitanımdan sonra kıyamet âleminde vücude gelecektir, iddia edilen bu hayata nâiliyet, ahirete mahsustur. Maamafih şunu da, düşünmeli değil midirler ki: Bu hayati bidayeten yoktan var eden bir Haâlık-i Azîm, elbette ki: Bu hayatı iadeye de kaadirdir. İbda*, iadeden daha müşkül değil midir?. Artık ibdaa kaadir olan bir zât, iadeye kaadir olamaz mı? Artık öyle câhil, tefekkürden mahrum münkirler, kendilerine cevap verilmeğe lâyık değildirler. Binaenaleyh Genab-ı Hak, o münkirleri tehdid için daha evvelki münkirlerin nasıl bir müthiş akıbete uğramış olduklarını bir misâl-i ibret olmak üzere irâd buyuruyor/Şöyle ki: «

(37) : (Yâ onlar mı hayrli, yoksa Tübba' kavmi mi?.) Yâni: Bu zaman-i Nebevideki müşrikler mi daha kuvvetli, daha devletli, daha savletli bulunuyorlar, yoksaı Yemen hükmdarlarından olan Tübba'ın müşrik olan kavmi mi daha kuvvetli, şevketli bulunmuşlardı?, (ve) Hâtemülenbiyâ Hazretlerinin zamanındaki münkirler mi daha kuvvetli, daha haşmetli, yoksa (kendilerinden evvel olanlar mı?.) Medyen, Eykc, Scmud, Âd kavimleri gibi birçok meşhur milletler mi daha varlıklı bulunuyorlardı. Elbette ki, tarihen sâbitdir ki: O geçmiş milletler daha ziyâde kuvvet, şevket, ihtişam sahipleri idi. Ona rağmen (onları *helâk* ettik) onlar kendi inkârlarının cezasına kavuştular, o varlıkları kendilerini kurtaramadı. Artık onların dûnunda bulunan sonraki münkirleri de helak ede-

mez miyiz?. (Şüphe yok onlar) O eski kavimler (günahkârlar idiler.) o günahlarından, inkârlarından dolayı helake uğratılmışlardı. Artık sonraki bu münkirler de kendi günâhları, inkârları sebebiyle helak olacaklarını düşünmeli değil midirler?. O pek korkunç tarihî vak'aları düşünüp ibret almalı değil midirler?. Kendilerinin beyhude yere yaratılmamış olduklarını da nazar-ı tefekküre almalı değil midirler? Elbetde Haalıb-ı Hakini Hazretleri hiçbir şeyi beyhude yere yaratmamıştır.

Bu «Tübba'» dan murâd, Hımeyr kabilesi reisi olan Tübbai Ekber*dir ki: Adı Es'ad" veya Sa'd idi. Bu^zât; mü'min, sâlih bulunmuştu. Resûl-i Ekrem Efendimiz buyurmuştu ki: Tübba'a seb etmeyin, o muhakkak islâm bulunuyordu. Kur'an-ı Azîm'de ise onun kâfir olan kavpıi zem olunmuştur. Tefsîr-ül' Alûsî.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِب۪ينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَٓا
اِلَّا بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ
م۪يقَاتُهُمْ اَجْمَع۪ينَۙ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْن۪ي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْـًٔا
وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَۙ ﴿٤١﴾ اِلَّا مَنْ رَحِمَ اللّٰهُۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ
﴿٤٢﴾

MEÂLÎ ÂLİSİ

(38) : Ve gökleri ve yeri ve onların arasında olanları oyuncular olarak yaratmadık.

(39) : İkisini de yaratmadık, ancak Hak'ka mukarin olarak yarattık, fakat onların bir çokları bilmezler.

(40) : Şüphe yok ki, o ayırış günü onların cümleten mev'ud olan (vakitleridir.

(41) : O gün bir dost, bir dostdan hiçbir şeyi bertaraf edemez ve onlar yardım da olunmazlar.

(42) : Allah'ın rahmet ettiği kimse müstesna. Şüphe yok ki, o Allah, azîzdir, rahimdir.

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetler, Allah-ü Azîmüşşan'ın bütün âlemleri abes yere yaratmayıp bir hikmet ve maslahata mukarin olarak yaratmış olduğunu bildiriyor. Kıyamet gününün de bir umumî muhasebe günü olduğunu ihtar ediyor. O günde rahmet-i ilâhîyeye mazhar olanlardan başka kimselerin birbirlerine asla yardım edemiyeceklerini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri, insanları intibaha dâvet için buyuruyor ki: Ey insanlar!. (Ve gökleri ve yeri ve onların) Gökler ile yerin (arasında olanları) mütenevvî mahlûkatı (oyuncular olarak) yâni abes yere, bir eğlence olmak için (yaratmadık.) elbette ki, hepsinin yaradılışı birer gayeye, birer hikmete müstenîddir.

(39) : Evet.. (İkisini de) Gökleri de, yeri de, kendilerinde olan şeyler ile beraber (yaratmadık) beyhude yere vücude getirmedik (ancak hakka mukarin olarak yarattık) onların yaradılışı bir hakka, bir hakikatin tecellîsine sebeb bulunmaktadır. Onların varlığı, vahdaniyet-i ilâhîyeye bir delîldir, kulların o mâbud-i Azîme arz-ı ubudiyetde bulunmalarının lüzumuna bir burhandır, ve kıyametin, haşr-ü neşrin imkânına da pek kuvvetli bir numune mesabesindedir, (fakat onların birçokları bilmezler.) Yâni: Münkirler, o hayat, bu dünya hayatından başka değildir diyenler, bu hakikati anlayıp tasdik etmezler, kendilerinin yaradılışındaki gayeyi takdir edemezler, artık birçok günâhları irtikâba devam eder dururlar.

(40) : (Şüphe yok ki, o ayırış günü) Yâni: Mü'minler ile kâfirlerin, güzel ameller ile çirkin âmellerin ve emsalinin araları tefrik edilecek olan kıyamet günü (onların) bütün insanların, cinlerin, meleklerin (cümleten mev'ud olan vakitleridir.) evet o gün, muayyen bir muhasebe zamanıdır, o gün herkes, muhasebeye tâbi tutulacak, kendi emellerine göre mükâfat veya mücazata kavuşacaktır.

(41) : (O gün) O hesap ve ceza gününde (bir dost, bir dostdan hiç bir şeyi bertaraf edemez.) herkes kendi hâlini düşünmeye başlar, nâs arasında karabetden, dostluktan eser görülemez, hiçbir kimse, başka bir kimseye fâidebahş olamaz. Meselâ: Bir mü'min, bir kâfire hiçbir yardım - edemiyecektir, velev ki, dünyadalarken aralarında bir karabet, bir sadakat bulunmuş olsun, (ve onlar yardım da olunmazlar.) O dünyada iken birbirinin Jcaribi, sadıkı olan kimselerden hiçbiri bir yardıma nail olarak müstahik oldukları azabtan kurtulamaz.

(42) : **(Allah'ın rahmet ettiği kimseler** müstesna) Yâni: Hakkmda rahmet-i ilâhîye tecellî eden, indallâh makbul olup affa ve şefaate lâyık bulunan herhangi zât müstesnadır. Böyle zâtlar, yardıma nail olurlar, diğer müzminlere de yar-ı dım; şefaat edebilirler. îbn-i Abbas Hazretlerinin beyânına nazaran bu zâtlardan murâd mü'minlerdir. Çünki bunlara Peygamberler **ve** melekler şefaat edeceklerdir. **(Şüphe yok ki, o Allah)** O haalık-ı Azîm **(azizdir)** her şeye galibtir ve düşmanlarından intikam almaya kadirdir, buna kimse mâni olamaz. Ve o mâbud-i kerîm (rahimdir) mü'min kullan hakkmda merhamet-i ilâhîyesi pek ziyâdedir, onları rahmetine, atıfetine mazhar buyuracaktır.

*

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِ يَغْلِي
فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ
الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾
ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ هَٰذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(43) : Muhakkak ki, o zakkum ağaıcı.

(44) : Çok günahkâr olanın taamıdır.

(45) : Erimiş bakır gibi lcnunl^r içinde kaynar.

(46) : Son derece sıcak soyan kaynaması gibi.

(47) : Onu tutan da cehennemin tâ' ortasına sürükleyin.

(48) : Sonra bağının üstüne o pek kaynar su azabından dökün.

(49) : —Deyin ki— tâd. Şüphe yok, sen .—zulmediyordun İd— pek kuvvetli pek âlicenap olan sensin.

(50) : Şüphe yok ki, işte bu, kendisinde şek eder olduğunuz şeydir.

***

İ Z A H

(43) : Bu mübarek âyetler, kâfirlerin ahiretde na^sıl muazzep olacaklarını inkârlarının cezasına ne müthiş, ne âteşin bir suretde kavuşturulmuş bulunacaklarını şöylece ihtar etmekte ve beşeriyet için bir ders-i intibah vermektedir. (Muhakkak kî, o zakkum ağacı) Yâni: Tehamede yetişen meyveleri pek acı olan ve kendisine şecere-i zakkum denilen ağaca benzeyen ye meyveleri pek dilsuz olan bir ağaç, o ağacın öyle âteşin meyveleri.

(44) : (Çok günahkâr olanın taamıdır.) Yâni: günâhları, fasit kanaatleri pek ziyâde olan herhangi bir kâfire mahsus, dilhıraş bir taamdan ibâretdir.

(45) : O öyle bir taamdır ki, (Erimiş bakır gibi) yâhud zeytun yağınm tortusu gibi (karınlar içinde kaynar.) şiddetli hararetden dolâyı kaynamaya devam eder.

{46) : (Son derece sıcak suyun kaynaması gibi) Bir suretde kaynar, öyle galeyân eder durur.

§ Htemîm; altında yakılan şey sebebiyle harareti son dereceye varmış olan su demektir.

(47) : Zebanilere yâni: Cehennemin hademesine emr olunur ki: (Onu) o mücrimi, o kâfiri şiddetle (tutun da cehennemin tâ ortasına sürükleyin.) tâki, lâyık olduğu azaba kavuşmuş olsun.

§ Ati; Bir kimseyi omuzundan yakalıyarak bir hapishaneye vesâireye şiddetle götürmek demektir.

(48) : (Sonra) O cehenneme sevkedüen şahsın (başının üstüne o pek kaynar su azabından dökün.) tâki: O dökülen su, o şahsın bütün vücudunu kaplamış olsun.

(49) : Ve o şahsa istihza için, basma kalkmak için deyiniz ki: Ey münkir-i ahiret!. (Tâd) Bu azaba, bu hakarete katlan, (şüphe yok ki, sen) zu'mediyordun ki: (pek kuvvetli, pek âlicenab olan sensin.) Şimdi kendi kıymetini, neye lâyık olduğunu anladın mı?.

(50) : (Şüphe yok İd:) Ey münkirler!, (işte bu) Uğramış olduğunuz cehennem azabı (kendisinde şek eder olduğunuz şeydir.) siz dünyada iken şek ve şüphe içinde yaşıyordunuz, bunu size haber veren zâtları tekzibe cür'et gösteriyordunuz. Şimdi ne kadar yanlış düşünmüş olduğunuzu anladınız mı?. Kâfirler hakkında ne büyük bir vâ'îd ve tehdid-i ilâhî!.

*

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾

يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذَٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ

بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ

فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾

فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ

بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

MEALİ ÂLÎSÎ

(51) : Müttakîler ise muhakkak ki, bir emîn mäkamdadırlar.

(52) : Cennetlerde ve pınarlardadırlar.

(53) : Karşı karşıya oldukları hâlde atlastan, parlak ipekten —libaslar— giyineceklerdir.

(54) : İşte böyledir ve onlan gözleri iri, rubaları tertemiz, renkleri beyaz cariyeler' ile evlendirdik.

(5.5) : Orada her türlü meyveden emînler oldukları hâlde taJeb ederler.

(56) : Orada ölümü tadmazlar, ilk ölüm müstesna ve onları cehennemin azabından korumuştur.

(57) : Rab'binden bir ihsan olarak. İşte budur, o pek büyük necat

(58) : Artık şüphe yok ki, onu —Kur'an-ı Mübîn'i— senin lisanınla kolaylaştırdık. Umulur ki: Onlar tefekkür ederler.

(59) : Artık gözet, şüphe yok ki, onlar gözeticilerdir.

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler de ehl-i îman hakkındaki vâ'd-ı ilâhîyi bildiriyor. Muttakî zâtların ebedî cennetlere, nîmetlere nail olacaklarını müjdeliyor. Kur'an-ı Mübîn'in .lisân-ı nebevî üzere nüzulündeki hikmete, onun büyük bir selâmet ve saadet vesilesi bulunduğuna işaret buyuruyor, nihayet nusretin ve muvaffakiyetin Cânib-i Nebevide tecellî ed'eceğini tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Müttakilerır ise) yâni: Mü'min, dinî vazifelerini ifâya müdavim, Cenab-ı Hak'kın azabından korkup fazl-ı ilâhîye muntazır olan zâtlar ise (muhakkak kî, bir emîn makamdadırlar.) onlar zevalden, âfetlerden mahfuz olan bir mekânda bulunacaklardır. Artık hiçbir korkulan, endişeleri kalmayacaktır.

(52) : Evet.. O muttakîler, ahirete gidince (Cennetlerde ve) pek lezîz suları cereyan eden (pınarlardadırlar.) onların makamları, öyle lâtif nezih mevkilerdir.

(53) : O muttaki zâtlar, cennetlerde birbirleriyle istinas için, güzelce konuşmak için (karşı karşıya oldukları hâlde) öyle samimî, uhuvvetkârane bir vaziyet alarak (atlastan, parlak ipekten) libaslar (giyineceklerdir.) öyle mütenevvî tezyinata nail olacaklardır.

(54) : *(İşte* böyledir) Yâni: Müttakiler hakkında indallâh mukadder olan şey, böyle pek mükemmel ve muhteşemdir. (Ve onları) O muttakîleri (gözleri iri, rubaları tertemiz, renkleri beyaz cariyeler ile evlendirdik.) yâni: onlara «Huri ayn» denilen pek güzîde kadınları mukarin kıldık. Bunların dünyadaki kadınlardan mı ve sâireden mi olduğunda ihtilâf vardır.

(55) : O cennetlere nail olan muttakîler (Orada) o cennetlerde (her türlü meyveden eminler oldukları hâlde talebedeıler.) Yâni: Cennet hademesinden diledikleri meyvelerin hazırlanmasını isterler, o meyvelerden hıfzısıhhaya münafî olmaksızın diledikleri kadar yiyebilirler, o meyvelerin ne azalmasından ve ne de kendilerine dokunabileceğinden hiçbir endişeye düşmezler. Onlardan kemâl-i zevk ile müstefit olurlar.

(56) : Artık o cennetlere nail olan zâtlar (Orada ölümü tadmazlar) bir daha ölmeleri mukadder değildir. Ölümden korkmaksızın o nîmetlerden müstefit olurlar (i^k ölüm müstesna) dünyada iken ölmüş oldukları başka, artık tekrar birdaha ölmeyeceklerdir (ve) Allah Tealâ **(onlan)** o muttaki kullarını (cehennemin azabından **korumuştuk.)** onlar cehennem de hiç muazzep olmayacaklardır. Muttaki olmayan mü'minlere gelince Cenab-ı Hak, bunlardan dilediğini cehenneme sevk ederse de bu, muvakkattir, sonra afvi ilâhî tecellî eder, onlar da cehennemden çıkarlar, .cennete nail olurlar. Fakat bu muvâkkat azab da pek

müthiş olacağından öyle bir bâdireye muvakkaten olsun uğramamak için elden geldiği kadar tekva ile ittisafa çalışılmalıdır.

(57) : Ehl-i îmanın o nâil olacakları cennetler, nimetler bütün (Rab'binden bir ihsâıı olarak) zuhura gelecektir. Şu da malumdur id: Bir insan, ne kadar ibadet, ve taatde bulunsa da yine bu dünyada nail olduğu ilâhî nimetlerin şükrünü bihakkın ifâ etmiş olamaz, fazla bir nimete müstahik bulunamaz. Ancak Cenab-ı Hak'kın bir ihsanı, bir atıfetidir ki, mü'min kullarını öyle muazzam, ebedî nimetlere, saadetlere kavuşturacaktır, (işte budur) O muttakîlere ihsân olunan bu imtiyazdır, bu uhrevî fazl-ü keremdir, (o pek büyük necat.) O ebedî kurtuluş, o her güzide matluba zaferyâb olmak. Artık her âkil insan, böyle bir necata nâiliyet için elden geldiği kadar çalışmalıdır ve Allah Tealâ'dan muvaffakiyetler niyaz etmelidir.

(58) : (Artık) Ey Hâtemülmürselînî. (şüphe yok ki, onu) Kur'an-ı Mübîn'i bu gibi necad yollarını gösteren, dünyevî ve uhrevî meseleleri, vakıaları ümmetine telkin eden o kitab-ı azîmi (senin lisanınla kolaylaştırdık) onu pek geniş, pek fasih, lâtif olan lügati arab üzere inzal ettik, herkes o kitab-ı hakikatbeyân sayesinde dünyevî ve uhrevî vazifelerini öğrenebilir, o muttakîler için mukadder olan nimetlere nâiliyet için çalışabilir. (Umulur ki, onlar tefekkür ederler.) O Kur'an-ı Azîm'in bildirdiği hakikatları anlamaya çalışırlar, onun gösterdiği yolu takibederler, nihayet ebedî saadete kavuşurlar. Evet.. Kur'an-ı Azîm, bizim Peygamberimizin lisânı üzere nazil olmuştur. Zaten sâir Peygamberlerin de ümmetlerine tebliğ ettikleri İlâhî kitablar o Peygamberlerin lisânı üzere nazil olmuştu. Bu, muktezay-ı hikmettir. Eğer öyle bir kitab-ı kutsî, muhtelif lisanlar ile nazil olmuş olsa idi muhtelif ırklara ayrılmış olan cemiyetler arasında bir vahdet-i diniyye bulunmazdı, birçok ihtilâfat, müşkülât yüz gösterebilirdi. Fakat asıl Peygamberin lisânı üzere nâzil olunca o Peygambere tâbi cemiyetler arasında müşterek bir rehber bulunmuş, aralarında bir vahdet-i diniyye tecellî etmiştir. Vakıa hangi bir lisân ile yazılan ilmî, fennî, içtimaî bir kitabın mündericatını, o lisân ile konuşan her fert dahi tamamen anlayamaz, onu salâbiyettar olan bilginler vasıtasiyle öğrenebilirler, işte en mühim, en kutsî olan ilâhî kitablarm ihtiva ettiği hükmleri, mes'eleleri de alâkadar olan kimselerin din âlimleri vasıtasiyle öğrenmeleri lâzım ve ka,abildir. Bu itibar dle dinî malûmat, cemiyetler arasında neşredilmiş, ve edilmekte bulunmuştur. Bahusus Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Mübîn için de bir teshilât ihsan buyurmuşturki, o kitab-ı muazzamı isteyenler pek kolaylıkla öğrenip tamamen veya kısmen ezberliyebilmektedhier.

(59) : (Artık) Ey Hâtemülmürselîn!. Sen (gözet) Hak Tealâ'dan nusretler, muvaffakiyetler niyaz et ve seni inkâr edenlerin akıbetlerini nazara al (şüphe yok ki, onlar) o münkirler de senin akıbetini, ne vaziyetde bulunacağını (gözeticilerdir.) fakat onlar, nusret-i ilâhîyenin Peygamber-i Âlişan tarafında, ehl-i islâm hakkında tecellîsini görerek hâib ve hâsir kalacaklardır. Nitekim öyle de olmuştur. O münkirler, müşrikler, islâmiyetin Mekke-i Mükerreme'de bile intişârına mâni olmak istedikleri hâlde o din-i ulvî, yalnız Mekke-i Mükerreme'de değil, bütün Arabistan'da ve az bir zaman zarfında cihânın şark ye garbında intişara başlamış, beşeriyeti tenvîre çalışmakta bulunmuştur. O kutsî dinin en mübarek istinatgahı olan Kur'an-ı «Mübîn de, bütün beşeriyete hitab ederek onların nazarlarını âsâr-ı kudrete celbetmekte, kendilerine en müessir bir ibret ve intibah dersi vermektedir. Haza min fadl-i rabbenâ..

*

CASİYE SÛRESİ

Bu mübarek sûre de Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuştur. Otuzyedi âyet-i kerîme'den müteşekkildir. «Hâ, Mim» sûrelerinin altıncısıdır. (28) inci âyetinde her milletin kıyamet günü Casiye,'yâni: Yerlere serilmiş bir hâlde bulunacağı haber verildiği için kendisine böyle «sûre-i Casiye» ünvânı verilmiştir. (18) inci âyetinde şeriattan ve (24) üncü âyetinde de dehrden bahsedildiği için kendisine «sûre-i Şeriat» ve «sûre-i Dehr» nâmı da verilmiştir.

Başlıca münderİcatı şunlardır :

(1) : Allah Tealâ'nın varlığını, kudret ve azametini gösteren hilkat eserlerine nazarları celb.

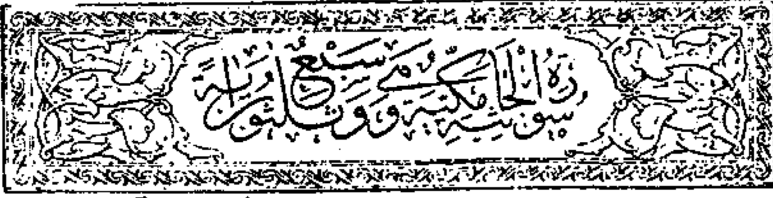
(2) : İlâhî âyetlerin ehemmiyetine ve onlara karşı kâfirlerin aldıkları vaziyetlere işaret.

(3) : Beni İsrail hakkındaki ihsân-ı ilâhîyi ve onların bilâhara aldıkları nankörâne vaziyeti ilân.

(4) : Kıyamet gününün dehşetini ve o gün insanların haklarında kendi amel sahifelerin şahadetde bulunacağını ihtar.

(5) : Mü'minlere ahiretde nail olacakları büyük nîmetleri tebşîr, münkirlerin de çirkin akidelerini ve mâruz kalacakları şiddetli cezalarını teşhir.

(6) : Rabbülâlemîn Hazretlerinin azametini, bütün kâinat üzerindeki hâkimiyetini ve kudretiyle hikmetini beyân.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ اِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ
مِنْ دَابَّةٍ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ
مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾

İMEÂLİ ÂLİSİ

(1) : Hâ, Mim.

(2) : Kitabın indîrilişi, azîz, hakîni olan Allah'tandır.

(3) : Şüphe yok ki, göklerde ve yerde mü'minler için elbette ibretler vardır.

(4) : Ve sizin yaradılışınızda ve neşrettiği her bir canlı şeyde yakmen bilip» inanırlar olan bir kavim için ibretler vardır.

(5) : Ve gece ile gündüzün ihtilâfında ve Allah'ın gökten bir jrızk indirip onunla yeri ölümünden sonra diriltmesinde ve rüzgârları bir taraftan diğer tarafa döndürmesinde de âkilâne düşünenler olan bir kavim için ibretler vardır.

Î Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'an-ı Mübîn'in ulviyetine nazarları celbediyor. Âfaktaki ve enfüsdeki mütenevvî hilkat asârının zât-ı ulûhiyyete ve 'azamet-i Rab'baniye âit ne kadar parlak birer delîl ve birer mükemmel ibret ve intibah vesilesi olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Hâ, Mim.) Bundan mulâd, ne olduğunu ilm-i ilâhîye havale ederiz. Emsaline müracaat.

(2) : (Kitabın **indirilişi)** Yâni: Beşeriyet için bir hidayet rehberi olan bütün hayr ve fazileti cami bulunan bütün Kur'an-ı Mübîn'in ve yâhud onun bir kısmını teşkil eden bu Hâ, Mim sûre-i celîlesinin Fahrülmürselîne vahyen bildirilmiş olması (azîz, **hâkim olan Allah'tandır.)** Evet.. O mukaddes kitab, her şeye galib, kaadir olan, bütün mahlûkatı hakkındaki emrleri, tedbirleri birer hikmet' ve maslahata müstenid bulunan Haalık-ı Kâinat'ın taraf-ı ulûhiyetinden Hâtemülenbiya'ya ihsân buyurulmuştur. O kadîm Haalıkımızm azîz ve hâkim olduğuna ise bütün âsâr-ı hilkat, bütün maddî ve ruhanî varlıklar şahadet edip durmaktadır..

(3) : Evet.. **(Şüphe yok ki)** Allah-ü Azîmüşşan'ın eser-i kudreti olan (göklerde) o yüksek âlemlerde, onlarda parlayan binlerce varlıklarda (ve yerde) beşeriyetin ikametgâhı olan yer sahasında fâideli madenleri, menbaları sinesinde saklayan bu küre-i arzda **(mü'minler için elbetde ibretler vardır.)** o mü'min zâtlar, göklere ve yere baktıkça Haahk-ı Kâinafın varlığına, kudret ve hikmetine âid milyonlarca afakî delîlleri gözlerinin önünde parlamakta bulmuş olurlar.

(4) : (Ve) Ey insanlar!, (sizin) Kudret-i ilâhîye ile **(yaradılışınızda)** birnice kuvvetler ile mücehhez olarak vücude getirilmiş olmanızda (ve) yine Haalık-ı Azîm'in yer yüzünde **(neşrettiği her bir canlı** şeyde) çeşit çeşit hayvanların yaradılışında (yakmen **bilip inanır olan bir kavım için)** îmanları pek kuvvetli olup eşyanın hakikatlarmı olduğu gibi takdire müstait olan bir zümre-i beşeriye için **(ibretler vardır.)** bütün bu varlıklar, **o** mümtaz zâtların nazarlarında birer vâzih hüccetdir, vahdaniyyet-i ilâhîyye hakkında birer parlak delîldir. Artık onların kalblerinde şek ve şüpheden bir eser yoktur. İşte gördüğümüz bu mevcudat da, Cenab-ı Hak'kın birliğine, kudret ve" haalıkiyetine âid enfüsteki burhanlardan ibarettir.

(5) : **(Ve gece ile gündüzün ihtilâfında)** Ziyadar olup olmamalarında birbirini takib edip durmalarında, müddetlerinin çoğalıp azalmasında, vücude gelmelerindeki gayelerde **(ve Allah'ın gökten bir rızk)** yâni: Vakit vakit yağmur[1] **(indirip onunla yeri ölümünden)** kuruyup neşv-ü nemadan mahrum kaldıktan **(sonra diriltmesinde)** yeniden kuvve-i inbatiyyeye nail buyurmasında **(ve rüzgârları bir taraftan diğer bir tarafa döndürmesinde de)** vakit vakit şarka, garba ve şimale, cenuba doğru sevk etmesinde de **(âkilâne düşünenler olan bîr kavim için ibretler vardır.)** bütün bu mütenevvi', muhtelif hâdiseler, bir Haalık-ı Hakîm'iri varlığına vâzih birer **delildir,** gafletden kurtulan, âkilâne düşünen cemaatler elbet-

te bunu takdir ederler, bu ibret levhalarından bir ders-d intibah alarak vahdaniyet-i ilâhîyeyi tasdikde bulunmuş olurlar.

Velhâsıl: Fıtrî istidatlarını zayi etmeyen insanlar, îmandan, din-i ilâhîye intisabtan ayrılmazlar, kendilerinde ilm ve irfan artıp da bu mükevvenatın yaradılışını, bunların nasıl birer hârika-i hilkat olduklarını düşününce de îmanları fevkalâde kuvvet bularak ilmülyakin derecesinden aynülyakin mertebesine yükselmiş olurlar, bu âlemdeki muhtelif hâdiseleri ve onların gayelerini ve birbirini ne kadar muntazam bir suretde takibedip durduklarını düşündükçe de kuvve-i akliyeleri tekemmül etmiş, Haalık-ı Mükevvenat'ın ne kadar muazzam bir kudrete, hikmete mâlik ve şerik ve nazirden münezzeh olduğunu pek güzelce anlamış bulunurlar. Ne büyük bir muvaffakiyet!.

*

تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِاَيِّ حَد۪يثٍ بَعْدَ اللّٰهِ
وَاٰيَاتِه۪ يُؤْمِنُونَ ٦ وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَث۪يمٍ ٧
يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا
كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ٨ وَاِذَا عَلِمَ
مِنْ اٰيَاتِنَا شَيْـًٔا اتَّخَذَهَا هُزُوًا اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُه۪ينٌ
٩ مِنْ وَرَٓائِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْن۪ي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا
شَيْـًٔا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَٓاءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظ۪يمٌ ١٠ هٰذَا هُدًى وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ
لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَل۪يمٌ ١١

MEALİ ÂLİSİ

(6) : İşte bunlar, Allah'ın âyetleridir ki: Bunları sana bihakkın okuyoruz. Artık Allah'tan ve O'nun âyetlerinden sonra hangi bir söze inanırlar?.

(7) : Herbir yalancuun, günâha düşkünün vay hâline!.

(8) : Allah'ın âyetlerinin kendisine karşı okunur olduğunu işitir de sonra böbürlenerek İsrar eder, sanki onları gitmemiştir. Artık onu acıklı bir azab ile müjdele!.

(9) : Ayetlerimizden bir şeyi büdiği zaman da onu eğlence edinmiş .olur Onlar var ya, onlar için pek zillet *eren bir azab vardır.

(10) : Arkalarından cehennem vardır. Onlardan ne kazanmış oldukları şeyler ve ne de Allah'ın gayrı ittihaz etmiş oldukları dostlar, îbir şeyi bertaraf edemiyecektir. Onlar için pek büyük bir aıab vardır.

(11) : İşte bu, —Kur'an— bîr rehber-i hidayetdir. Rab'lerinin âyetlerini inkâr eden kimseler ise onlar için pek şiddetlisinden bir acıklı azab vardır.

V

İ Z A H

(6) : Bu mübarek âyetler de Kur'an-ı Azîm'in yüksek mertebesine ve O'DUD fevkinde hakikata mukarin başka bir söz bulunamayacağına işaret buyuruyor. O Kur'an-ı Mübîn'in âyetlerine karşı münkirâne, mütekebbirâne vaziyet alanların şiddetli bir azaba uğrayacaklarını ihtar ediyor. O münkirleri cehennem azabının takibedeceğini ve onların hiçbir kazançlarından ve hiçbir kimseden bif fâide göremeyeceklerini haber veriyor. Ve bir yesile-i hidayet olan Kur'an-ı Kerîm'i münkir olanları pek müthiş bir azab ile tehdid buyurmaktadır. Şöyle ki: (İşte bunlar) Bu tilâvet olunan Kur*an âyetleri (Allah'ın âyetleridir.) o mâbud-i kerîm'in beşeriyeti din-i üâhîye dâvet için göndermiş olduğu mübarek âyetlerdir, (bunları) Bu âyetleri ey HâtemülmSrselîn!. (sana bihakkın okuyoruz) hak ve hakikati mutazammm olmak üzei© sana vahyetmiş bulunuyoruz, bütün bu beyanat, hakka ve hikmete birer tercümandır, (artık) Din-i ilâhîye davet edilen kâfirler (Allah'tan ve O'nun âyeflerinden sonra) yâni: Resûl-i Ekrem'in Allah Teală nâmına tebliğ ettiği dinî emrlerden, hükmlerden, hüccetlerden sonra (hangi birsöze inanırlar?.) öyle ayn-ı hakikat olan, en vâzih bir bürhan-ı ulûhiyet bulunan Kur'an'a, tebîigat-ı nebeviyeye inanmayanlar, hiçbir doğru söze inanmazlar, onlar hilâf-ı hakikat olan şeylere inanırlar, öyle bir cehalet eseri göstermiş olurlar.

(7) : (Herbir yalancının) Hakkı tağyire cür'et edenin **(günâha** düşkünün) çokça günâh kazanmaya çalışanın **(vay** hâline!.) en büyük azab ona müteveccih bulunacaktır.

(8) \ Öyle bir yalancı, günahkâr ki: (Allah'ın âyetlerinin kendisine karşi okunur olduğunu işitir) Kur'an-ı Mübîn'in dinî hükmlere, faziletlere, vâ'd ve vâide, tebşir ve tahvife âid âyetlerinin tilâvet edildiğini işitir durur (sonra böbürlenerek) dinî tebligata karşı mütekebbirâne bir vaziyet alarak küfründe (israf eder) yine cehaletinden ayrılmaz (sanki onları işitmemiştir) o okunan âyetlerden haberdar olmamış gibi bir vaziyetde bulunur (artık onu) öyle küfründen ayrılmak istemeyen bir şahsı ey Resûl-i Zîşan!. Sen (acıklı bir azab ile müjdele) o şahıs, küfrünün böyle cezasına kavuşacaktır. Bu bir ihtardır. Buna tebşir denilmesi, bir tahakküm ve tahkir içindir. Öyle bir münkire haber verilecek şeyin böyle bir tehdidden başka olmadığına işaret, içindir.

Deniliyor ki: Bu âyet-i celîle Nazrıbnilhars hakkında nazil olmuştur. O şahıs acemlere âid hikâyeleri satın alır, bunları okuyarak nâsi Kur'an-ı Mübîni dinlemekten alıkoymak isterdi. Fakat bu âyet-i kerîme, umumî bir ibare ile vârid olmuş, hükmü o müfsit şahısa da, onun emsaline de şâmil bulunmuştur.

(9) :. O habis şahıs yok mu, (Âyetlerimizden bir şeyi bildiği zamanda) kendisine bir âyet tilâvet edilip de onun Kur'an-ı Kerîm'den bîr âyet olduğunu anladığı hâlde de (onu eğlence edinmiş olur) onunla istihzada bulunur. Nitekim Ebu Cehl de «İnne şeceretezzekkum» nazm-ı ceîlini işitince böyle bir terbiyesizliğe cür'et göstermişti, (onlar var yaî.) öyle Kur'an-ı Mübîn'in âyetlerine karşı mütekebbirâne, müstehziyâne bir vaziyet alan şahıslar, bilmelidirler ki: (onlar için pek zillet veren bir azab vardır.) Onlar zelilâne bir hâlde ölüp gideceklerdir.

(10) : O münkirlerin (Arkalarından cehennem vardır) onlar öldükten sonra cehenneme sevk edileceklerdir. Onların istikbâlleri öyle müthiştir, artık onlar o müstakbel azaba kavuşacakları zaman kendilerine hiçbir şey fâidebahş olamayacaktır, (onlardan ne) Dünyadalarken (kazanmış oldukları şeyler) servet ve saman (ve ne de Allah'ın gayrı ittihaz etmiş oldukları dostlar) putlar, bâtıl tanrılar (bir şeyi bertaraf edemiyecektir.) kendilerini cehennem azabından kurtaramıyacaktır. Bilâkis (onlar için) o dinsizlere mahsus (pek büyük bir azab vardır) öyle şiddetli ve daimî bir azab ki, kendilerini her cihetden ihata etmiş olacaktır.

(11) : (İşte bu) Kur'an-ı Mübîn (bir rehber-i hidayetdir) kendisine tâbi olanları hakka, tarikimüstakîme kavuşturur, (Rab*Ierinin âyetlerini inkâr eden) enfüs ve âfakta bulunan kudret-i ilâhîyye delillerini, hüccetlerini kabulden kaçman (kimseler ise onlar için) kıyamet gününde (pek şiddetlisinden bir acıklı azab vardır.) onlar nihayet öyle âteşin bir azaba ebediyyen giriftar olacaklardır. İşte nail oldukları nimetlerin kadrini bilip şükrünü ifâ etmeyenlerin, bilâkis küfr ve isyan ile ömürleri nihayet bulan dinsiz kimselerin âkıbetleri böyle pek vahîmdir. «Ricz» eşeddi azab demektir.

اَللّٰهُ الَّذ۪ي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ
لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ ف۪يهِ بِاَمْرِه۪ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه۪ وَلَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَۚ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ
جَم۪يعاً مِنْهُۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾
قُلْ لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذ۪ينَ لَا يَرْجُونَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ
قَوْماً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِنَفْسِه۪ۚ
وَمَنْ اَسَٓاءَ فَعَلَيْهَاۘ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(12) : Allah o «—zât— dır ki: Denizi size musahhar ikildi, onun emriyle o denizler içinde gemiler cerejyan etsin diye ve onun fazlından talepde bulunasınız diye ve gerekdir ki, şükr edesiniz.

(13) : Ve göklerde ne varsa ve yerde ne varsa hepsini sizin için tarafından musahhar kıldı. Şüphe yok ki, bunda düşünecekler iolan bir kavim için elbette alâmetler vardır.

(14) : İman edenlere söyle, Allah'ın günlerini ümit etmeyenler için yarliğamakta bulunsunlar. Bir kavmi kazanır oldukları şey île cezalandırması için.

(15) : Her İdm iyi bir işte bulunursa bu kendi lehinedir ve her kim bir fenalık yaparsa o da kendi aleyhinedir. Sonra Rab'binize dÖndürüleceksinizdir.

İ Z A H

(12) : Bu mübarek âyetler de Haalık-ı Kerîm'in beşeriyet hakkındaki bir kısım fâidebahş ve müstelzimi şükran âsâr-ı kudretini bildiriyor. Bütün bu âsârıhilkatin mütefekkir insanlar için birer delîl-i vahdaniyet teşkil ettiğine işaret ediyor, mü'minleri vezâil-i ahlâka, af ve safh ile muameleye davet buyuruyor. Herkesin kendi âmellerine göre ahiretde mükâfat ve mücazat göreceğini ihtar ile insanları güzel amellere teşvik buyurmaktadır. Şöyle ki: (Allah o) Varlığına, birliğine, kudret ve azametine âid nice delilller ikâme buyuran zât-ı Kibriya (dur ki: Denizi musahhar kıldı) ondan istifâde etmenizi size kolay kıldı. (O'nun emriyle) O Haalık-ı Kerîm'in irâde ve kudretiyle (o denizler içinde gemiler cereyan etsin diye) böyle gemiler musahhar bulunmuştur, (ve O'nun) O Haalık-ı Azîm'in (fadhndan talepde bulunasımz diye) ticaret gibi, bir takım fâideli şeyleri denizden çıkarmak gibi, birnice balıkları avlamak gibi, ilâhî nimetlerden müstefit olasınız diye denizleri, gemileri emrinize tâbi kılmıştır, (ve gerektir ki, şükredesiniz) Sizlere ihsan buyurduğu o kadar nimetlerden dolayı o mâbud-i kerîm'e şükrederek ibadet ve itaatda buhmasınız.

(13) : O Haahk-ı Kerîm'e nasıl şükredilmez ki: Ey insanlar!. (Göklerde ne varsa ve yerde ne varsa hepsini sizin için tarafından musahhar kıldı) Meselâ: Göklerdeki güneş, ay, yıldızlar ve havalardaki bulutlar, rüzgârlar, yağmurlar ve yer yüzündeki birnice dağlar, denizler, dereler ağaçlar, hayvanlar birer lûtf-u ilâhî olarak insanların fâideîenmeleri için âmâde bulunmuşlardır, (şüphe yok İd, bunda) Bu bildirilen pek büyük şeylerden her birinde (düşünecekler olan bir kavim için) hak ve hakikati, Allah Tealâ'nın yarattığı san'at bedîalannı güzelce tefekküre muvaffak olan bir cemiyet-i beşeriye için (elbetde alâmetler vardır.) bunlarm hepsi de Allah-ü Azîmüşşan'ın varlığına, kudret ve hikmetine âid birer parlak delîl bulunmaktadır. Evet.. O kadar muhtelif mütenevvî kudret eserlerinin pek muntazam bir suretde beşeriyetin fâidelerini temin edip durmaları, elbette ki: Bir Haalık-ı Hakîm*m varlığına en vâzîh birer burhandır.

(14) : Ey Resûl-i Zîşan!. (İman edenlere söyle) Onlara tavsiye buyurur (Allah'ın günlerini ümid etmeyenler için) kıyameti düşünmeyen, azab-ı ilâhîye uğrayacaklarını beklemeyen kimseler hakkında (yarlıgamakta bulunsunlar) yâni: Onların ezâ ve cefâlarına karşı af ve safh ile muamelede bulunsunlar, iyi muameleden ayrılmasınlar, onlar karşı böyle yüksek bir fazilet-i ahlâkiye dersi vermiş olsunlar. Evet. Böyle fazilet-i içtimâiye gösterilmelidir. Allah Tealâ'nın (bir kavmi) dünyadalarken (kazanır oldukları şey ile), güzel ahlâk ile muamele yaptıkları sebebiyle, bir takım münkirlerin ezâ ve cefâsına karşı sabr ve tahammül göstermeleri sebebiyle (ceıalandınnası için) kendilerine' böyle faziletkarane bir hareketi emretmektedir. Elbette ki: Hak yolunda sabr ve sebat gösteren, *1&*

nâhklara karşı iyilikte bulunarak ahlâk-ı âmmeyi ıslâha çalışan zâtlar, ahiretde büyük mükâfatlara nâil olacaklardır. Bunun hilâfına hareket edenler de elbette ki: lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır.

Bir kavle göre bu âyet-i kerîmenin hükmü, cihad hakkındaki âyet-i celîle ile nesh edilmiştir. Veyahut bundan murâd, cihadı müstelzim olmayacak suretde görülen bir kısım gayrı ahlâkî muamelelere karşı af ve safh ile muamelede bulunulup intikama kalkışılmamasıdır. Böyle afkârane bir muamele, beşeriyet için bir ders-i fazilet teşkil eder, birnice kimselerin islâh-ı ahlâk etmelerine bir vesîle olabilir.

Deniliyor ki: Bu âyet-i kerîme, Hazreti Ömer Raziyallâhü Tealâ Anh hakkında nazil olmuştur. Bir rivayete göre Beni Gıfardan bir şahıs, Mekke-i Mükerreme'de Hazreti Ömer'e şetmetmiş, Hazreti Ömer de onu şiddetle yakalamak istemiş, bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil olarak,af ve setr ile mukabelede bulunulması tavsiye buyurulmuştur.

(15) : Evet.. (Her kim iyi bir işte bulunursa) Allah Tealâ'nın enirlerine riayetde, nehy ettiği şeylerden mücanebetde bulunarak ibadet ve taata devam eder. se (bu kendi lehinedir) bunun fâidesini kendisi görecektir, (ve her kim bîr fenalık yaparsa) Jünyada dînen memnu bir işi işlerse, meselâ: Başkalarının hukukuna tecâvüz ederse, uhdesine düşen dinî vazifeleri yapmazsa (o da) öyle muhalif bir hareketi de (kendi aleyhinedir) onun cezasını da kendisi görecektir. Evet., (sonra) Bu dünya hayatını müteakip, (Rab'binize âöndüriileceksinizdir) kıyametde hesaba tâbi oımak üzere mahkeme-i ilâhîyyeye sevk edileceksinizdir. Mü'min, muhsin olanlar mükâfatlara, bil'akis münkir, isyankâr olanlar da mücazatlara uğrayacaklardır. Artık her âkil olar kimse, bu akıbeti düşünmelidir, mükâfatlara nâiliyet IÇIP güzel âmellerde, muamelelerde bulunmaya çalışmalıdır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ
مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَم۪ينَ ﴿١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ
مِنَ الْاَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُٓوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ
اِنَّ رَبَّكَ يَقْض۪ي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ
﴿١٧﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَر۪يعَةٍ مِنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ
الَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا
وَاِنَّ الظَّالِم۪ينَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّق۪ينَ ﴿١٩﴾

MEALI ÂLISI

(16) : Celâlim hakkı için İsrail oğullarına kitab ve hiikm-ü nübüvvet vermiştik ve onları tertemiz şeylerden merzuk etmiştik ve onları âlemlerin üstüne müreccah kılmıştık.

(17) : Ve onlara o emrden açık deliller vermiştik, artık ihtilâfta bulunmadılar, ancak kendilerine bilgi geldikten sonra bir azgınlık olarak —ihtilâfa düştüler— şüphe yok ki, senin Rab'bin kıyamet günü onların aralarında kendisinde ihtilâf eder olduktan şeyler hakkında hükm verecektir.

(18) : Sonra seni —din— emrinden bir şeriat üzerine —memur— kıldık. Artık sen ona tâbi ol, bilmezler olanların hevalarına tâbi olma.

(19) : Şüphe yok ki, onlar, Allah'tan gelecek hangi bir şeyi senden elbette ki, bertaraf edemezler'. Ve muhakkak İd, zâlimlerin bazıları bazıları için dost-' lardır. Allah ise müttaküerin vefisidir.

***

. I . Z A • H

(l'ö) : Bu mübarek âyetler, vaktiyle İsrail oğullarının nâil oldukları ilâhî nîmetleri bildiriyor. Ve onların birçok dinî beyanata rağmen bile bile ihtilâfa düşmüş, bu yüzden ahiretde muhakemeye tâbi olacak bulunduklarını haber veriyor. Böyle ihtilâfların zaman-ı nebeviye münhasır bulunmadığına işaretle Hâtemülmürselîn Hazretlerine tesellibahş oluyor. Kendi ahkâm-ı şer'iyesine tâbi bulunarak câhillerin hevalarına ehemmiyet vermemesini emr ediyor. O câhillerden bir fâide beklenilemiyeceğüii, onların birbirleriyle dost olduklarını, Allah Tealâ'nın ise muttaki kullarının velîsi olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Celâlim bakkı için) Muhakkak bir vakıadır ki, vaktiyle (İsrail oğullarına kitab ve hükm ve nübüvvet vermiştik) yâni: Onlara taraf-ı ilâhîden Tevrat gibi, İncil gibi semavî kitablar verilmişti, nâs arasındaki dâvaları, husumetleri hâl ve fasla muktedir kılınmışlardı, din hususunda fekahate, ve hikmet-i nazariye ile hikmet-i ameliyeye muvaffak bulunmuşlardı ve kendüerine içlerinden birçok Peygamberler gönderilmişti. O Peygamberlerin bir kısmı nübüvvet ile hükümeti cami bulunuyorlardı, (ve onları tertemiz şeylerden merzuk etmiştik) Men ve Selvâ gibi vesâir helâl, lezîz, fâideli mekülât gibi şeylerden kendilerini müstefid kılmıştık (ve onları âlemlerin üzerine müraccah kılmıştık) Yâni: Başka milletlere verilmemiş olan birnice nimetler. onlara verilmişti, açılan deniz yollarından selâmetle sahile ermişlerdi. Tiyh sahasında istirahata kavuşmuşlardı. Deniliyor ki: Onlar bu bakımdan kendi zamanlarındaki milletlerin fevkinde bulunmuşlardı.

(17) : Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (Ye onlara) O İsrâil oğullarına o kadar nimetler ile beraber (o emrden) dinî husustan dolayı (açık delîller vermiştik) yâni onların Peygamberlerine vahyedilmiş olan emri dine dâir nice zahir deliller, parlak mucizeler verilmişti. O İsrail oğulları da bu sayede nice mev'izalara ve Peygamberan-ı Zîşan'm ahvâline, evsâfına dâir nice malûmata nail olmuşlardı. (artık) O İsrail oğullan (ihtilâfta bulunmadılar) bir zaman Peygamberlerine tâbi olarak dinlerini, birliklerini muhafaza ettiler (ancak kendilerine bilgi geldikten sonra) o dinî emirlerin, haberlerin birer hakikat olduğuna dâir delîllere, hüccetlere nail olduklarını müteakip (bir azgınlık olarak) haset gibi, hubb-i riyaset gibi bir sebeple (ihtilâfa düştüler) fırkalara ayrıldılar, birbirlerini tekzîb ve techîl eder oldular. (Şüphe yok ki:) Ey Hâtemülmürselîn!. (Senin Rab'bin kıyamet günü onların aralarında kendisinde ihtilâf eder oldukları şeyler hakkında hükm verecektir.) Onlara öyle bilgi, kati malûmat hâsıl olduğu hâlde mücerret nefsanî hevalara tâbi olarak öyle ihtilâfa düşmüş oldukları için haklarında birer hükm-i ilâhî sâdır olacak, lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır.

İbn-i Abbas Raziyallâhü Tealâ Anh'tan rivâyet olunduğuna göre, o İsrail oğullarına gelen bilgiden muradı, Hâtemülenbiyâ Efendimizin bütün beşeriyete' Peygamber gönderileceğine dâir olan bilgidir, Kendi kitablannda buna dâir ma-

lûmat verilmişti, o Peygamber-i Zîşan'ın Tehameden Yesrib'e, yâni: Mekke-i Mükerreme'den Medine-i Münevvere'ye hicret edeceğini 'Yesrib ahalisinin ona yardım edip onun ensârı bulunacaklarını biliyorlardı. Vakta ki, evsâfını bildikleri o Peygamber-i Zîşaıi zuhura geldi, kendilerini din-i tevhîde dâvet buyurdu, hemen inkâra kıyam ederek islâmiyete karşı muhalif bir cephe almış oldular. Fakat o münkirler, elbette ki, bu hareketlerinin cezasını ahiretde göreceklerdir.

(18) : Ey Peygamber-i Zîşan!. (Sonra) O vaziyetleri bildirilen İsrail oğullarının uğradıkları fetret zamanını müteakip **(seni)** din **(emrinden bir şeriat)** bir sünnet, sânı pek azîm, pek geniş, pek doğru bir tarikat (üzerine) memur **(kıldık)** sana öyle bir hidayet yolunu nasip ettik, **(artık sen ona tâbi ol)** onun ahkâmına bihakkın riayetde bulun, **(bilmez olanların hevalarına tâbi olma.)** Onların sözlerine iltifat etme, onlar, bilmezler ve bilmez olduklarını da bilmez kimselerdir. Artık onların sözlerine iltifat edilebilir mi?.

Deniliyor ki: Bu câhillerden başlıca! murâd, Kureyş müşrikleridir. Peygamber Efendimiz Mekke-i Mükerreme'de iken o müşrikler demişler ki: Yâ Muhammedi. —Aleyhisselâm— Babalarımızın dinine dönüver, elbetde onlar senden daha faziletli, daha yaşlı idiler. Bunun üzerine bu âyet-i kerime nâzil olmuştur.

(19) : Allah Tealâ Hazretleri Peygamber-i Zîşan'ına kuvvet bahş olmak için ve o müşriklerin hevalarına tâbi olmaktan nehy buyurduğunun hikmetine işâret için şöyle buyuruyor: **(Şüphe yok ki: Onlar) O** müşrikler, **o** kendi hevalarına düşkün kimseler **(Allah'tan gelecek hangi bir şeyi)** yâni: Onların hevalarına uyulduğu takdirde taraf-ı ilâhîden gelecek olan bir azabı, bir felâketi **(senden elbette ki, bertaraf edemezler)** onlar öyle bir men'e muktedir değildirler, **(ve muhakkak ki, zâlimlerin bazıları bazıları için dostlardır)** Onlar dünyada birbirlerine dostlukda bulunurlar, birbirlerini destekleyebilirler, onların hevalarına ancak kendileri gibi câhil, maaliden mahrum kimseler tâbi olurlar **(Allah ise müttakîlerin velîsidir.)** Allah'tan korkan, O'nun dinî ahkâmına riayet eden müzminlerin hâmisi, yardımcısı ise,o Haaıık-ı Azîmüşşan'dır. O mü'min kullarını zulmeitden nura çıkarır. O münkirler ise kendilerine uyanları nurdan zulmete çıkarırlar, ebedî felâkete tutulmuş bulundururlar. Artık öyle kimselere nasıl kıymet verilebilir, onlara nasıl uyulabilir?.

Resûl-d Ekrem Efendimiz, masumdur, öyle câhil kimselerin hevalarına tâbi olmayacağı bedihîdir. Binaenaleyh o Peygamber-i Zîşan'a olan bu gibi emrler, asıl onun ümmetine, müteveccihdir. Tâki işin vahametini anlayarak öyle mubtil kimselere uymasınlar. Allah Tealâ'nın bir rehber-i hidayet olan Kur'an âyetlerini nazarı dikkate alarak onlara göre yollarını, hareketlerini tanzim etsinler. *

* * *

هٰذَا بَصَٓائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ (20)
اَمْ حَسِبَ الَّذ۪ينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّـَٔاتِ اَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَٓاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَٓاءَ
مَا يَحْكُمُونَ (21) وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ
وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ (22)
اَفَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ
وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِه۪ وَقَلْبِه۪ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِه۪ غِشَاوَةً
فَمَنْ يَهْد۪يهِ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ (23)

MEALİ ÂLİSİ

(20) : Bu —Kur'an-ı Mübîn— insanlar için kalb gözleridir ve yakın sahibleri olan bir kavim için de bir hidayetdir ve bir rahmetdir.

(21) : Yoksa o kötülükleri kazananlar sandılar mı ki: Onları îman etmiş ve sâlih sâiih âmellerde bulunmuş kimseler gibi kılacağız?. Onların berhayat olmaları ile ölümlerini müsâvî —bulunduracağız?.— Ne fenâ hükmettikleri; şey!.

(22) : Ve Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı ve herkesi kendi kazandir ile cezalandırılmak için —yaratmıştır— ve onlar zulma uğratılmazlar.

(23) : Gördün mü?. O kimseyi ki: Kendi hevasını kendisine tanrı edinmiş ve onu Allah bir bilgi üzerine şaşırtmış ve kulağı ve kalbi üzerine mühür basmış ve gözü üzerine bir perde kılmış, artık ona Allah'tan sonra kim hidayet edebilir?. Hâlâ düşünmez misiniz?.

V

İ Z A H

(20) : Bu mübârek âyetler de Kufan-ı Mübîn'in dinî hükmleri gösterdiğini ve bihakkın mü'minler için bir hidayet ve rahmet bulunduğunu bildiriyor. Günâhlara cür'et edip duranlar ile sâlih mü'minlerin gerek hayatlarında ve gerek vefatlarında müsâvî olamayacaklarını haber veriyor. Bütün insanları yaratmış olan bir Haalık-ı Hakîm'in her şahsı kendi kazancına göre mükâfat ve mücar zata uğratacağını ihtar buyuruyor. Kendi hevasma tapan, fitret-i asliyesini gaib[1] etmiş olan hangi bir şalısın hidayetten mahrum kalacağını ve kendisine hiçbif mahlûkun hidayetbahş olamayacağını beyan ile nâsi tefekküre, intibaha davet buyurmaktadır. Şöyle ki: (But) Kur'an-ı Mübîn (insanlar için kalb gözleridir) onlara dînen muhtaç oldukları şeyleri gösterirler (ve yakin. sâhipleri olan bir kavim için de) yâni: O Kur'an'm vahy-i ilâhîye müstenit bir kitab-ı mukaddes olduğunu yakinen bilip tasdik eden mü'minler için de o Kur*an-ı Hafcîm (bir hidayettir ve bir rahmetdir.) o zâtları hidayete kavuşturur, selâmet ve saadete muvaffak kılar. O kutsî kitabı inkâr edenler ise elbette ki, o ulvî gayeden mahrum, kalırlar.

(21) : (Yoksa o kötülükleri kazananlar) Küfr ve mâsiyet içinde yaşayanlar, Allah Tealâ'nm Peygamberlerini, kitaplarını inkâr ve hirnice günâhları irtikâb edenler (sandılar mı ki: Onları îman etmiş ve sâlih sâlih âmelilerde bulunmuş kimseler gibi kılacağız?.) onları da sâlih mü'minler gibi dünyada da, ahiretde de iltifata, mükâfata lâyık bulunduracağız?, (onların berhayat olmaları ile ölmelerini müsâvî) Bulunduracağız?. • O iki zümreyi dünya ve ahiretde birbirlerine müsâvî bir vaziyetde kılacağız. Hayır.. Böyle bir müsavat, aslâ mutasavver değildir, (ne fena) O münkirlerin (hükmettikleri şey?.) onlar kendilerini mü'minler ile müsâvî nasıl sayabilirler?. Çünki: Mü'minler, indallâh makbuldurlar, şeref-i îmanı hâizdirler, bir izzet-i zatiyeye sahiptirler, güzel âmellere müdavimdirler, haklarında rahmet-i ilâhîye tecellî etmektedir, ebedî saadete namzet bulunmaktadırlar.

Kâfirler ise küfr ve mâsiyet zilletine düşmüş rahmet-i ilâhîyeden mahrum kalmış, azaba müstahik bulunmuş kimselerdir. Artık onlar ehl-i îmâna nasiî müsâvî olabilirler?.

(22) : (Ve Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı) Bütün bu âlemleri ve bunlarda) bulunanları hakka, muktezay-ı adalete göre vücude getirdi. Binaenaleyh ehj-i îman ile ehl-i küfrün müsâvî olmaları, adalete münafi olacağı cihetle kabil değildir, (ve) O Haalıkı Azîm (herkesi kendi kazandığı ile cezalandırılmak için) yaratmıştır. Onların yaradılışları birer hikmete mukarindir, abes yere değildir. Binaenaleyh mü'minler, eîtaf-ı ilâhîyeye mazhar olacaklardır, kâfirler de lâyık toldukları azaba kavuşacaklardır, (ve onlar) O yaratılmış kimseler (zulme uğratılmazlar.) Onlara haksız yere bir ceza verilmiş olmaz, herbiri lâyık olduğjı âkı-

bete kavuşur, hiçbirinin lâyık olduğu sevabı azaltılmaz, ve müstahik olduğu azabı da ziyadeleştirilmez. Herbirinin hakkında muktezay-ı hikmet ve adalete göre hükm-i ilâhî tecellî eder. Binaenaleyh mü'minler ile kâfirlerin müsavî tutulmaları, adalete, hikmete münafî ve zulmü müsteîzim olacağı cihetle asla kabil değildir.

(23) : **(Gördün mü?.)** Yakinpn bildin mi **(o kimseyi İd: Kendi lıcvasma kendisine tanrı edinmiş)** nefsinin hevesatma tâbi olmuş, ona ibadet eder gibi bir vaziyet almış, taşlara, heykellere tapmakta bulunmuş **(ve onu Allah bir bilgi üzerine şaşırtmış)** yâni: O şahıs kendi fitretîni tebdil etmiş, hidayetden kaçınmış, dalâleti iltizamda bulunmuş, olduğu için Hak Tealâ da onun bu hâlini bilip onu öyle bir dalâlete düşürmüştür, (ve) Onun **(kulağı ve kalbi üzerine mühür** basmış) bir hâlde ki, artık o şahıs, kendisine verilen öğütleri işitip, dinleyemez, ilâhî âyetleri tefekkür edemez (ve) Cenab-ı Hak, o şahsın **(gözü üzerine bir perde kılmış)** dır. öyle ki: Âfak ve Enfüsteki bînihaye âyetleri, hüccedleri göremez, onlar ile vahdaniyet-i ilâhîyeye istidlalde bulunamaz bir hâlde bulunmuştur, **(artık ona Allah'tan sonra kini hidayet edebilir.)** Madem ki: O şahıs, kendi ihtiyarından dolayı indallâh dalâlete mahkûm bulunmuştur. Artık onu hangi bir mahlûk, hidayete kavuşturabilir?. Şüphesiz ki, buna imkân yoktur **(hâlâ düşüirjnez misiniz?.)** Ey yanlış kanaatlerde bulunanlar!. Bu hakikati tefekkür edip de uyanmanız iktizâ etmez mi? Nedir bu gaflet! Elbette ki, adalet-i ilâhîye tecellî edecek, mü'minler ile münkirler birbirlerine müsâvî bir vaziyetde bılunamayacaklardır.

وَقَالُوا مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا
اِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾
وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ اِلَّا اَنْ قَالُوا
ائْتُوا بِاٰبَائِنَا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ
يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(24) : Ve dediler ki: Bu, bizim dünya hayatımızdan (başka değildir, ölürüz ve diriliriz ye bizi dehrden başkası helâk etmez. Halbuki, onlar için îuma dâir bir bilgi yoktur. Onlar başka değil, ancak' zanneder dururlar.

(25) : Ve kendilerine karşı âyetlerimiz açık açık okunduğu zaman Onların delilleri, eğer doğru sözlüler oldu iseniz atalarımızı getiriniz demekten başka <Jeğilâir.

(26) : Deki: Allah sizi diriltir, sonra sizi öldürür, sonra da sizi kıyamet günü için toplar. Onda bir şüphe yoktur. Vieîâkir* «âsin çoğu bilmezler.

İ Z A H

(24) : Bu mübârek âyetler de tabiata tapınan dinsizlerin haşr-ü neşri inkârları hakkındaki diğer bir ahmakâne kanaatlerini teşhir ediyor. Onların vâzih, kat'î delîllere karşı müdafaada bulunamayıp pek vahi bir teklifte bulunur olduklarını bildiriyor ve öyle münkirlerin öldürüldükten sonra tekrar diriltilerek mahşere sevkedileceklerini, bu hakikati ise birçok kimselerin bilmediklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: O vasıfları bildirilen münkirler, kendi cehâletlerini, dalâletlerini açığa vurdular **(Ve dediler ki: Bu) hayat (bizim dünya hayatımızdan**

başka değildir) bundan sonra başka bir hayat yoktur, bizler (ölürüz ve diriliri/,) yâni: Bizlere haynt ve memat ancak bu dünyada isabet eder, biz bu dünyada bir müddet yaşar, MJIIIU ölürüz, bizden sonra da evlâdımız bir müddet yaşar, onlar da ölürkr. Artık bunun ötesinde başka bir hayat, bir kıyamet yok-' tur (ve bizi dehrdsn başkası helak etmez) bizim ölümümüz, uzun zamanlamı ge lip geçmesi iledir, yoksa melekülmevt vesaire ile değildir, insanları öldüren mücerret hayat müddetlerinin uzaması ve kuvvetlerinin zaafa uğramış olmasıdır. **(halbuki, onlar için)** Öyle hayat ve criematı ddıre, zamana nisbet eyleyen münkirler için **(buna** dâir) kendilerince (bir bilgi **yoktur)** onlar bu hususta akla ve nakle müstenit bir bilgi sahibi değildirler, (onlar başka değil, **ancak** zanneder d'u-**rurlar.)** onların bu iddiaları bir ;zan ve tahminden, bir takım dinsizleri taklitden başka bir delile istinâd etmemektedir. Evet.. Kat'iyyen sabit bir hakikattir ki, zamanı da, onun tesirini de yaratan ancak Allah Tealâ'dır. Hak Tealâ'nın iradesi, takdîri olmadıkça zaman vesaire hiçbir şey üzerinde müessir olamaz. Bir hâdis-i şerifte beyân buyurulduğu üzere dehre — zamana söymek caiz değildir. Meselâ: Kahr olsun zaman, filân kimseyi öldürdü, felâkete uğratdı denilmesi muvafık olamaz. Çünki zamanı .da, onun tesiriyle hangibir şahsı da lihikmetin yaratan, yaşatan, öldüren, mahveden ancak Allah Tealâ'dır.

§ Dehr; den asıl murâd âlemin başlangıcı olan günden nihayet bulacağı güne kadar olan müddettir. Bununla uzun bir zamanın gelip geçmesi kastedilmektedir. Ölümü dehre nisbet edenler, ölümün taraf-ı ilâhîden mukadder olduğuna kail bulunmamaktadırlar. Ve öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkâr etmektedirler. Bu gibi yanlış kanaatlarda bulunan bir kısım mülhidlere «dehriyun» nâmı verilmiştir, onlar her hâdiseyi dehre nisbet ederler, münkiri ülûhiyet olan pek câhil, gûtehbin kimselerden ibarettirler.

(25) : O münkirler, pek vahi fikirlere, zanlara tabî olurlar **(Ve kendilerine karşı)** birnice hakikatları ve ezcümle kıyamet hayatını bildiren **(âyetlerimiz açık açık okunduğu)** semavî kitabîar tilâvet olunduğu **(zaman onların) o** münkirlerin kendi zu'mlarına nazaran **(delilleri)** kuvvetli bir hüccetleri, bir istinatgâhları yok-tur, ancak **(eğer)** ey ahiret hayatmı iddia edenler!. Siz **(doğru sözlüler oldu iseniz atalarımızı getiriniz)** onları bu dünyada hemen hayata kavuşturunuz **(demekten başka değildir.)** bu ne kadar caihilâne bir teklif! < Ölüleri ihya etmek insanların ellerinde değildir ki, istediklerini hemen diriltebilsinler. İhyada, imate de ancak Allah Tealâ'ya mahsustur. Sonra bütün ölülerin haber verilen dirilmeleri kıyamet zamanında vuk'u bulacaktır. Oksunan âyetler, onu haber veriyor. Ve dînen malûmdur ki, müsaade-i ilâhîye olmadıkça hiçbir kimse, bir ölünün tekrar hayata kavuşmasına sebeb olamaz.

(26) : İşte Hallâk-ı Azîm Hazretleri, **o** münkirleri âkilâne düşünmeye dâvet için Peygamber-i Zîşan'ma emrediyor ki: Resulüm!. O kıyamet hayatini in-

kâr eden dinsizlere (De ki: Allah sizi) dilediği zaman dünyada (diriltir) rahm-i mâderde bir nutfeden vücude getirerek berhayat bir halde saha-î dünyaya çıkarır (sonra sizi öldürür) dilediği zaman sizi dünya hayatından mahrum bırakır (sonra sizi kıyamet günü için toplar) bütün ölmüş insanları kıyamet günü yeniden hayata kavuşturarak cümlesini mahşere şevkeder. O, bir hakikattir (onda şüphe yoktur, velâkin nâsin çokları bilmezler.) Evet.. Hayfaki, birçok insanlar, kudret-i ilâhîyeyi düşürtmezler, kendilerinin bidayeten yaradılışlarını bir nazar-ı mukayeseye almaz, iadenin ibda'dan daha kolay olduğunu mülâhaza edemezler, ölüp gidenlerin tekrar hayata kavuşturulacak olmasını istibadda bulunurlar. Bütün bu yanlış kanaatler, onların nazarlarındaki, düşüncelerindeki noksanlı'ktan ileri gelmektedir. Yoksa bu kâinatın bidayeten yaradılışını düşünen, milyonlarca delillerle sabit olan kudret-i ilâhîyyenin azametini mülâhaza eden bir kimse, böyle bâtıl bir kanaatde, butlanı zahir bir zan ve şüphede bulunamaz. Bir kere gözlerini birer muazzam eser-i hilkat olan mükevvenata atfetmeli değil midir?.

***

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَوْمَ
تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ
جَاثِيَةً كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰٓى اِلٰى كِتَابِهَا اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ اِنَّا كُنَّا
نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ
الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتِي تُتْلٰى
عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٣١﴾

MEÂİİ ÂLÎSİ

(27): Ve göklerin ve yerin mülkü, Allah'ındır. Ve o gün ki, kıyamet kapar, o gün mubtil olanlar hüsrâna düşer.

<28) : Ve her ümmeti diz çökmüş bir hâlde göreceksin. Her ümmet, kitabına çağırılacaktır. Yapmış olduğunuz şey ile bugün cezalandınlacaksuıız —denilecektir—.

(29) : İşte bu, bizim kitabımızdır. Size karşı hak ile söylüyor. Şüphe yokki, biz siziii neler işler olduklarınızı yazdırmıştık.

(30) : İşte o kimseler ki, îman ettiler ve iyi iyi işlerde bulundular, artık onları Rab'leri rahmet içine girdirccektir. *İş^e* en apaçık kurtuluş, odur.

(31) : Kâfir olanlara ise şöyle —denüecektir— değil mi ki, size karşı âyetlerimiz okundukça siz kibirlendiniz ve günahkârlar olan bir kavim oldunuz?.

İ Z A H

(27) : Bu mübarek âyetler de ölüleri ihya edeceğine dâİT başka bir delil olmak üzere Cènab-ı Hak'kın bütün mükevvenata ihâlik ve sahip olduğunu gösteriyor. Kıyamet gününün dehşetini ve ümmetlerin nasıl bir muhasebeye tâbi tutulup amel defterlerinin kendilerine ibraz edileceğini ihtar èdiyor. Kıyametrîe ehl-i îmanın nasıl bir rahmete, bir necata nail olacaklarını, ehl-i küfrün de nasıl bir muahezeye uğrayacaklarım beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır) O mâbud-i azîm, bütün o müteaddit âlemlerin Halıkıdır, onlar da dilediği gibi tasarrufta bulunur, kuHarmı ihyâya ve imateye kaadirdir (ve o gün ki, kıyamet kopar) nâs kabirlerinden kaldırılarak mahşere sevkedilir (o gün mubtil olanlar hüsrana düşer.) dünyadaki inkârlarının, bâtıl hareketlerinin cezalarına uğrar, telâfisi gaynkabil bir mahrumiyete giriftar olmuş bulunurlar.

(28) : (Ve) O kıyamet gününde (her ümmeti) orada toplatılacak olan ümmetlerden her bârini (diz çökmüş) kemâl-i havf ile pek mütevaziâne bir vaziyet almış (bîr hâlde göreceksin) ve o kıyamet gününde (her ümmet, kitabına çağırılacaktır) kendi Peygamberleri vasıtasiyle kendilerine verilen ilâhî kitablarm ahkâmına riâyet edip etmediklerini anlamaları için ve hafaza melekleri tarafından yazılmış olan amel defterlerini görüp dünyadaki hareketlerinden haberdar olmaları için o kitablan görüp anlamaya davet edileceklerdir. Ve kendilerine hitab edilerek dünyadalarken (yapmış olduğunuz şey ite bugün cezalandırılacaksınız) denilecektir. Güzel amellerde bulunmuş olanlar, mükâfatlara nail olacaklardır. Kötü amellerde bulunmuş olanlar da onların cezalarına uğrayacaklardır. Bu bir muktezay-ı hikmettir, adalettir.

(29) : Ve onlara hitaben şöyle de denilecektir: (İşte bu) Hâfaza meleklerinin yazmış olduğu bu kitablar (bizim kitabımızda) emr-i ilâhî ile yazılmış, tesbit edilmiş birer defter-i amâldir, (size karşı hak ile söylüyor) Yapmış olduğunuz ameller ne ise onları dosdoğru bildiriyor, onlara şahadet ediyor, bunlarda fazla, noksan bir şey yoktur, (re şüphe yok İd, biz sizin neler işler olduklarınızı yazdırmıştık) Bütün sözlerinizi, işlerinizi tesbit ettirmiş idik, artık o kitablardaki yazılan şeyler, ayn-ı hakikattir. Emr-i ilâhîye müstenit birer vesika-i pürhikmettir, onlarda hilâf-ı hakikat bir şey bulunamaz ve onların öyle yazılmış bulunmaları, kudret-i ilâhîyeye nazaran asla istib'ad edilemez.

(30) : (İşte o kimseler ki;) Dünyadalarken (îman ettiler) din-i ilâhîyi kabul edbrek vahdaniyet-i ilâhîyyeyi, melekleri, semavî kitabları, Peygamberleri, yevmi kıyameti tasdik eylediler (ve iyi işlerde bulundular) namaz gibi, oruç gibi, hac ve zekât gibi mükellef olduklan vazifeleri ifâ ettiler (artık onlan Rab'Ieri) kerîm olan Allah-ü Azîmüşşan (rahmeti içine) yâni cennetlere (girdirecektir) onları birnice nimetlere, tecellîlere nâil buyuracaktır, (işte apaçık kurtuluş odur) öyle âtifet-i ilâhîyeye nâiliyetdir. Bu, en büyük bir zaferdir, bir fevz-ü necâtdır. İşte îmânın mükâfatı!.

(31) : Bilâkis, (Kâfir olasılara ise) Allah'ın vahdaniyetini, ahiret gününü vesâir dinî hükmleri inkâf edenlere gelince onlara da tevbih ve tekdir için şöyle denilecektir: (değil mi ki:) Ey kâfirler!, {size karşı âyetlerimiz okundukça) semavî kitabların ahkâmı bildirildikçe, Peygamberler tarafından size vazifeleriniz tebliğ edilmiş olunca («âz kibirlendiniz) onlara îman etmeyi kibrinize yediremediniz (ve günahkârlar olan bîr kavim oldunuz) âdetleri inkâr ve isyandan ibaret bulunan bir güruh bulundunuz. İşte ondan dolayıdır ki: Bu hüsrana, bu felâkete mâruz bulunmaktasınız. îşte bu da küfrün pök müthiş mücazâtı!.

وَاِذَا قِيلَ
اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي
مَا السَّاعَةُ اِنْ نَظُنُّ اِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾
وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٣﴾
وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسٰيكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا
وَمَأْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ
اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ
لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾ فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ
رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ
الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

MEÂLÎ ALISI

(32) : Ve şüphe yok ki, Allah'ın vâ'di haktır, ve o kıyametde bir şüphe yoktur, denildiği zaman siz dediniz ki: Kıyamet nedir?. Biz bir zandan başka bir zan etmiyoruz ve biz yakın edinmişler değiliz.

(33) : Ve onlar için yapmış oldukları şeylerin fenalıkları zuhura geldi ve kendisiyle istihzada bulundukları şey, onları kuşattı.

(34) : Ve denildi ki, bugün sizi unutacağı, nasıl ki, siz bu gününüze kavuşacağınızı unutmuş idiniz ve sizin yurdunuz âteştir ve 'sizin için yardımcılardan —bir khnse de— yoktur.

(35) : Sizin bu muazzep olmanızın sebebi ise şüphe yok ki, siz Allah'ın âyetlerini eğlence yerine tutmuştunuz ve sizi dünya hayatı aldatmış idi, artık bugün ondan çıkarılmayacaklardır. Ve kendilerinden itizarda bulunmaları da istenilmeyecektir.

(36) : Artık *hama,* göklerin Rabbi ve yerin Rabbi, âlemlerin Rabbi olan Allah içindir.

(37) : Ve göklerde ve yerde büyüklük O'na mahsustur ve azîz, hakim olan da O'dur.

***

İZAH

(32) : Bu mübarek âyetler de birçok günahları irtikâb eden, mukaddesat ile istihzada bulunan, dünya varlığına mağrur olarak ubudiyet vazifelerini unutan kâfirlerin ahiretde nasıl muaheze olunacaklarını haber veriyor. Bütün mükevvenatda I^aalıkiyet ve rübûbiyyeti mütecellî olan, bütün âfak ve enfüsteki âsâr-ı kudreti kendisinin ülûhiyetine, azamet-i kibriyasına şahadet eden Haalık-ı Azîm' in pek kutsî vasıflarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ahiretde kâfirlere tevbîh için denilecektir ki: Ey münkirler!. (Ve) Size dünyada mü'minler tarafından (şüphe yok ki, Allah'ın vâ'di haktır) ehl-i îmanı cennetlere kavuşturacağına vesaireye âid.olan vâ'd-i ilâhîsi, muhakkak ki, zuhura gelecektir (ve o kıyametde) onun haber verilen vukuunda da (bir şüphe yoktur) herhalde meydana çıkacaktır (denildiği zaman siz) inadınız, böbürlenmeniz ve güzelce düşünmemaniz yüzünden (dediniz ki: Kıyamet nedir?.) biz onu bilmiyoruz, (biz zandan başka bir zaır etmiyoruz.) Onun vukuu hakkmda olsa olsa bir zayıf zanda bulunuyoruz. {Ve biz yakin edinmişler değiliz.) O kıyametin vukuuna dâir yakin derecesinde bir kanaatimiz yoktur.

(33) : (Ve onlar için) O münkirler hakkında dünyadalarken (yapmış oldukları şeylerin fenalıkları) o çirkin çirkin amelleri (zuhura geldi) yâni: Ahiretde amel defterleri okununca kendilerine malûm oldu o amelleri âdeta temsil ederek kendilerine göründü, (ve kendisiyle istihzada bulundukları şey) O evham ve hurefat saydıkları şeylerin cezası (onlan) münkirleri (kuşattı) onları her tarafların dan ihata etmiş oldu, yâni öyle müthiş bir azab içinde kalmış olacaklardır, bu muhakkaktır.

(34) : (Ve) O münkirler© ahiretde tevbih için şöyle de (denildi ki:) yâni: Şüphe yok denilecektir ki: (bugün sizi unutacağız) yâni: Sizi azab içkide bırakacağız, artık sizi unutmuş gibi bir hâlde terkederek o âteşten çıkarmayacağız. (n&* sil ki, siz bu gününüze kavuşacağınızı unutmuş idiniz) Böyle bir güne kavuşacağınızı hiç aklınıza getirmiyordunuz, düşünmüyordunuz, bilâkis inkâra cür'et edi-

yordunuz (ve sîzin yurdunuz) ebedî ikametgâhınız (âteştir) bu cehennem azabıdır, (ve sizin için yardımcılardan) bir kimse de (yoktur) ki, size şefaat etsin, sizi bu azabtan kurtarmaya çalışabilsin.

(35) : Ve o kâfirlere şöyle de denilecektir: (Sizin bu muazzep olmanızın) Böyle büyük bir azab âteşine atılmış olmanızın (sebebi ise, şüphe yok İd, siz) dünyada bulunduğunuz zaman (Allah'ın âyetlerini eğlence yerine tutmuştunuz) size bildirilen dinî hüccetleri, kutsî beyanatı kabul etmeyip onlar ile istihzâda bulunmuş idiniz (ve sizi dünya hayatı aldatmış idi) dünyanın fâni varlığına, alâyişine kapılarak müstakbel hayatı düşünmezdiniz, onun için çalışmadınız, bilâkis onu inkâr eder idiniz, (artık) Öyle kâfirler (bugün) bu kıyamet günü (ondan) o cehennem âteşinden (çıkarılmayacaklardır.) dünyaya bir daha iade edilmeyeceklerdir ki: Telâfii mâfata çalışabilsinler (ve kendilerinden itizarda bulunmaları da istenilmeyecektir.) ve hiçbir kimse onların tevbe etmelerini, af dilemelerini kendilerinden talebde bulunmayacaktır. Çünki artık itizarın, tevbenin fâidesi yoktur, zamanı geçmiştir.

§ İstitab; Rıza talebinde bulunmak, tevbede, itizarda bulunmayı istemek mânâsındadır.

(36) : (Artık) Şüphe yok ki: (hamd) Medh-ü Sena, takdis ve tebcil (göklerin Rab'bi ve yerin Rab'bi) bütün (âlemlerin Rab'bi) Haalıkı, razıkı, mürebbîsi (olan Allah içindir) O'nun zât-ı ahadiyetine mahsustur. Bütün bu mevcudat, o Haahk-ı Azîm'in varlığına, birliğine, ulviyyetine, mâbudiyetine birer şâhitdir. Artık biz kulları için de lâzımdır ki, o kerîm-ı Haalıkımıza daima hamd-ü senada, şükrdö, arz-ı ubudiyetde bulunalım.

(37) : Evet.. (Ve göklerde ve yerde) Bütün âlemlerde (büyüklük O'na) ö Haalıkı Azîmüşşan'a (mahsustur) O'ndan başka Haalıkiyet, mâbudiyet gibi ulvî vasıfları hâiz başka bir zât yoktur (ve azîz, hakim olan da O'dur.) Evet.. Her şeye kaadir, her şey üzerine galip, mağlûbiyetden münezzeh olan ancak o Haalık-ı Kadîm'dir. Ve O'nun bütün efal ve ekvâli, bütün ahkâm-ı diniyesi birnice hikmetleri, maslahatları muhtevidir. İşte Kur'an-ı Mübîn'in bütün âyetleri de birer kelâm-ı ilâhî olup ayn-i hikmet bulunmaktadır. Amcana. Bizler daimâ o mukaddes mabudumuzun zât-i ülûhiyetine hamd ve şükr ile arz-ı ubudiyetde bulunuruz. Himaye-i ilâhîyesine üticâ eyleriz.

EHKAF SÛRESİ

Bu mübarek sûre de «Casiye» sûresini müteakip ve onun mündepicatını müeyyid olarak Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuştur. Otuzbeş âyet-i kerîmeyi havidir. Ancak (10, 15, 30) uncu âyetlerinin Medine-i Münevvere'de nazil olduğu rivayet olunmuştur. (27) inci âyet-i kerîmesi, Aemen'de Emman ile Mehre denilen mevziler arasındaki bir vadiden ibaret olan «Ehkaf» taki Âd kavmine Peygamber göndeirilmiş olan Hûd Aleyhisselâm'ın kıssasını bildirdiği için bu sûreye böyle «Ehkaf Sûresi» ünvânı verilmiştir. Hâ, Mim ile başlayan sûrelerin yedincisi ve sonu bulunmaktadır. Başlıca mündericatı şunlardlır:

(1) : Vahdaniyet-i ilâhiyye hakkındaki delîlleri irâd, şirkin butlâmnı isbat ve kâfirlerin muarızalarındaki fesadı teşhir.

(2) : Ehl-i îmana, muttaki zâtlara istikbâlde nail olacakları büyük mükâfatları tebşir.

(3) : Mü'minlerin analarına, babalarına karşı güzel muamele ile mükellef olduklarını beyân.

(4) : Dünyanın fanî varlıklarına, lezzetlerine kapılmanın gayri lâyık olduğuna işaret.

(5) : Âd kavminin kıssasını beyân ve nimetleri suiistimal etmenin vahametini ilân.

(6) : O" tâifesindbn bir zümrenin Kur'an-ı Mübîn'i dinleyip islâmiyeti kabul ve kendi hemcinslerini din-i islâma davet etmiş olduklarını tasrih.

(7) : Kur'an-ı Mübîn'in tebligatına riâyetin lüzumunu ve Haalik-ı Azîmüşşâna itaatdeh mahrumiyetin ve ahdret bayatmı inkâr etmenin vahîm akıbetini ihtar.

(8) : Resûl-i Ekrem'in sabır ve sebat ile mükellef olduğunu beyan, ona muhalefet edenleri helak ite tehdid ve intibaha davet

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ١ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ٢ مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّىۜ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا عَمَّٓا اُنْذِرُوا
مُعْرِضُونَ ٣ قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُون۪ي مَاذَا
خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِۜ اِيتُون۪ي بِكِتَابٍ
مِنْ قَبْلِ هٰذَٓا اَوْ اَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ٤
وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَنْ لَا يَسْتَج۪يبُ لَهُٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ
وَهُمْ عَنْ دُعَٓائِهِمْ غَافِلُونَ ٥ وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ
اَعْدَٓاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِر۪ينَ ٦

MEÂİİ ÂLİSİ

(1) : Hâ, Mim.

(2) : Bu kitabın indirilmesi, o azfo, hakim olan Allah'tandır.

(3) : O gökleri ve yeri ve o ikisinin arasındakileri yaratmadık, ancak hak ile ve bir tayin edilmiş müddetle —yarattık— kâfir olanlar ise korkutulmuş oldukları şeyden yüz çeviricilerdir.

(4) : Deki: Bana haber veriniz!. Allah'tan başka tapar olduklarınızı bana gösteriniz yerden neleri yaratı vermişlerdir. Yoksa onlar için göklerde bir ortaklık var mıdır?. Bana bundan evvelki bir kitabı veya ilmden bir eseri getiriniz, eğer siz sâdık kimseler oldu iseniz.

(5) : Ve daha sapık kimdir, o kimseden ki, Allah'a ibadeti bırakıp ela kıyamet gününe kadar kendisine cevap vercmiyecek olan putlara yalvarır —-ibadet eder.— Halbuki, onlar, bunların yalvarmalarından gafillerdir.

<6) : Ve nâs —mahşerde— toplandıkları zaman —putlar— onlar için düşmanlar olmuş olurlar. Ve onların ibadetlerini inkâr ediciler olmuşlardır.

*

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'an-ı Mübîn'in ne ulvî bir kitab-ı ilâhî olduğunu bildiriyor. Bütün göklerin ve yerlerin bir adalet ve hikmete mukarin ve muayyen bir zaman ile mukayyet olarak yaratılmış olduklarma nazarları celbediyor. Müşriklerin ne kadar âciz; Haalıkiyet sıfatını gayrıhâiz şeylere tapmmakda olduklarını teşhir ile kendilerini teehil ve takbih buyurmaktadır. Kendilerine yapılan dualardan, ibâdetlerden bîhaber bulunan putlara ve emsâline tapınanJarın cehaletlerini ilân ve onlar ile o taptıkları şeyler arasında bir husumet-i uhreviyenin zuhura geleceğini ihtar buyuruyor. Şöyle ki: (Hâ, Mim) Bu mübârek harflere dâir evvelce kısmen malûmat verilmiştir ve ezcümle denilmiştir ki: Bu harfler, Kur'an-ı Mübîn'in veya ihtidasında bulunduğu sûrenin bir ism-i makâmmdadır. Maamafih ruhülbeyân gibi, mefatihülgayb gibi tasavvufî mânalardan da bahseden bâzı tefsirlerde bu harflere 'ait müteaddit tevcihat vardır. Bahusus şöyle denilmiştir: (1): Hâ, Hâk Tealâ'nın rahîm mânasına olan «Hennan» ismine, mim de evvel ve âhır mu'ti mânasına olan (Mennan» ismine işâretdir. (2): Hâ'dan murâd, Habibim demektir. Mim'den murâd da, Muhammed Aleyhisselâta demektir. (3): Hâ'dan murâd, haviyi vahy-i ilâhî olan, MimMen murâd da müziyli şubuhat bulunan Hazreti Muhammed Aleyhisselâm demektir. (4): Hâ* dan murâd, hâmili risâlet demektir, Mim'den murâd da maili canibi ahadiyet olan Resûl-i Kibriya demektir. (5): Hâ'dan murâd, hafızı vahy-i ilâhî demektir. Mim'den murâd da müeyyed min indallâh olan Habib-i Âlişan demektir. (6) : Hâ ile Mim'den murâd, hikmeti Muhammed Aleyhisselâm*dır. Çünki o -Peygamber-i Zîşan'ın hâiz olduğu hikmet, son derece muvafık-ı hakikattir. Bu gibi teviller, birer tevcihi yecîh olmakla beraber kat'î değildir. Bu gibi mübarek harfler, tâbirler, lihikmetin irâd edilmekte ve müteşabihat kabilinden bulunmakta olduğundan bunların kat'î mânâlarını ilm-i ilâhîye havale ederiz. İhtiyata muvafık olan da budur.

(2) : (Bu kitabın) Bu Kur'an-ı Hikmet beyânın (indirilmesi) Hâtemün'nebiyyine vahyedilmiş olması (o azîz) her şeye galip, hâkim ve (hakim) bütün iradesi ve takdiri ve bütün âsâr-ı hilkati birer hikmet ve maslahata müstenit (Allardandır) o Haalık-ı Azîm'in mukaddes cânibindendir.

(3) : İşte o Haalık-ı Kadîm, buyuruyor ki: (O gökleri ve yeri ve ikisinin arasındakilerini) Bütün o lâtif, bedî, ibretefza varlıkları, beyhude yere (yaratmadık) onların (ancak hak ile) hak ve hakikatin zuhurunu temin için ve ilâhî kudretin, adaletin tecellîsiyle azamet-i ilâhîyyeye istidlal edibnesi için (ve bir tâyin edilmiş müddetle) indallâh malûm bir zamana, yevm-i kıyamete kadar devam etmeleri için yarattık, saha-i vücude getirdik, enzar-ı intibaha vazetmiş olduk, (kâfir olanlar ise) Peygamberler ve ilâhî kitablar vasıtasiyle (korkutulmuş oldukları şeyden) bir müthiş günün zuhura geleceğine âid haberlerden (yüz çeviricilerdir.) ona inanmazlar, ehemmiyet vermezler, o kadar açık, kuvvetli delîllere rağmen yine inkârlarında devam ederler.

(4) : Ey Resûl-i Zîşan!. O kâfirlere (De ki: Bana haber veriniz) o bâtıl putların hâllerini bir kere nazarı teemmüle alınız da söyleyiniz bakalım (Allah'tan başka tapar olduklarınızı bana gösteriniz) hâllerini bana anlatınız, onlar, bu (yerden neleri yaratıvermişlerdir) hiç onlar bu yerlerde bir zerreyi bile yaratıp vücude getirmeğe kaadir bulunmuşlar mıdır?, (yoksa onlar için göklerde bir ortaklık var mıdır?) O göklerin yaradılışında o putlar, Haalık-ı Âlem ile bir müşareketde bulunmuşlar mıdır?. Ne mümkün, bunu hangi bir âkil kimse iddia edebilir? Artık siz neye istinaden o putlara mâbudiyet sıfatını vererek tapınıyorsunuz?, (bana bundan evvelki bir kitabı) Bu Kur'an-ı Mübîn'den evvel nazil olmuş olan Tevrat gibi, İncil gibi bir kitab-ı ilâhîyi getiriniz ki, sizin o putlara yaptığınız ibadetlerin doğru olduğuna şahadet eder olsunlar. Bu kâbil mi?, (veya ilmden bir eser getiriniz) evvelki milletlerin, mütefekkir zâtların ilmlerinderi bir bakiyye, bir vesika getiriniz de putlara ibâdet ötmenize müsait bulunsun, onun cevazına delâlet etsin (eğer siz sâdık kimseler oldu iseniz) öyle putlara fâni mahlûklara tapmanıza âid sözleriniz doğru ise öyle iddianızı teyid edecek bir delîl irâd ediniz bakalım!. Heyhat ki, bu ne mümkün!. Bu iddianız, vahidir, bu nu isbat edecek ne bir delîl-i naklî ve ne de bir bürhan-ı aklî mevcut değildir.

(5): Evet.. Bir kere düşünmez misiniz?. O putlar, o âciz, fâni mahlûklar nasıl mâbudiyeti hâiz olabilirler?. (Ve daha sapık kimdir?. O kimseden ki, Allah'a ibadeti bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevab veremiyecek olan şeye yalvarır?) Putlara ibadet eder, elbetteki, öyle bir kimseden daha sapık yoktur. Hiç akh başında ol*ın,doğru yolu takibeden bir kimse öyle âciz, cevap vermek kudretinden mahrum şeyleri nasıl tanrı tanıyarak onlara tapınabilir?. Bu ne kadar hamakat!, (halbuki onlar) O kendilerine tapılan putlar (bunların) bu müşriklerin (yalvarmalarından) kendilerine ibadet edip onlardan bir şeyler niyaz edip dur-

malarından (gafillerdir) Evet.. Malûmdur ki, o putlar, cemactat kabilinden şeylerdir. Kendilerine ibadet edildiğinden bihaberdirler, akıl ve şuura mâlik değildirler. Artık öyle bîşuur. şeylerden ne bdklenebilir?.

(6) : (Ve nâs) Kıyamet günü: mahşerde **(toplandıkları zaman)** o putlar, o kendilerine ibadet etmiş oldukları mahlûklar **(onlar için)** o kendilerine tapmış olan kimseler için **(düşman olmuş olurlar)** bir lisan-ı hâl veya kal ile onları tekzîb ederler, onlardan mikeberrî olduklarını söylerler, (ve **onların)** O kendilerine tapınmış olan kimselerin kendilerine **(ibadetlerini inkâr ediciler olmuşlardır.)** yâni: O dünyada iken mâbudı ittihaz edilen fâni, mahlûklar, kıyametde korkularından titrerler, o müşrikleri tekzîb eklerler, bize ibadet etmelerini onlara biz emretmedik derler, ve onların ibadetlerine vâkıf olmadıklarını söyleyerek onlardan kaçınırlar.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا
بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ هٰذَا سِحْرٌ مُب۪ينٌ (٧)
اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ ل۪ي مِنَ اللّٰهِ شَيْـٔاً
هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُف۪يضُونَ ف۪يهِ كَفٰى بِه۪ شَه۪يداً بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ
الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ (٨) قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعاً مِنَ الرُّسُلِ وَمَٓا
اَدْر۪ي مَا يُفْعَلُ ب۪ي وَلَا بِكُمْ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ وَمَٓا اَنَا۬
اِلَّا نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ (٩) قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ
بِه۪ وَشَهِدَ

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ (١٠)

MEALİ ÂLÎSİ

(7) : Ve onlara karşı açık açık âyetlerimiz ouknduğu zaman, kendilerine geldiği vakit hakkı inkâr eder olanlar dedi ki: İşte bu bir apaçık sihirdir.

(8) : Yoksa iftira etti mi diyorlar?. Deki: Eğer onu, ben iftira ettim ise artık benim için Allah'tan hiçbir şeye mâlik olamazsınız. O sizin neye daldığınızı pek iyi bilendir. O benimle sizin aramızda şahit olmaya kâfidir. Ve O, gafurdur, rahimdir.

(9) : Deki: Ben Peygamberlerden ilk evvel olan değilim ve ne bana ve ne de sizlere ne yapılacağını bilmem. Ben başka değil, ancak bana vahy olunana tâbi olurum ve ben apaçık bir korkutucudan başka değilim.

(10) : Deki: Bana haber veriniz!. Eğer —Kur'an— Allah tarafından olup da siz onu inkâr eyledinizse ve İsrail oğullarından bir şahit de onun misli üzerine şahadetde bulundu ve hemen îman etti de siz böbürlendi iseniz —artık zâlimlerden olmaz mısınız?— Şüphe yok ki, Allah zâlimler olan, kavmi doğru bir yola muvaffak kılmaz.

***

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler de kâfirlerin Resûl-i Ekrem'e karşı almış oldukları münkirâne vaziyetlerini ve Kur'an-ı Mübîn'e sihir ve bir eser-i iftira dediklerini ve Peygamber-i Zîşanın da onlara ne yolda cevap vermekle mükellef bulunduğunu bildiriyor. Hazreti (Muhammedi Aleyhisselâm'ın ilk Peygamber olmadığım ve O'nun vahy-i ilâhfd'en başka bir şeye tâbi bulunmadığını ve' O'nun vazifesini haber veriyor. Kur'an-ı Azîm'in taraf-ı ilâhîden gönderilmiş olduğu ve onun kutsiyetine Beni İsrafil'den bir zâtın da şahadet edip îman eylemiş bulunduğu hâlde mahza bir tekebbür sâikasiyle o kitab-ı ilâhîyi kabul etmeyenlerin zâlim kimseler oldulkları cihetle hidayetden mahrum kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve onlara) O müşriklere (karşı apaçık âyetlerimiz) Kur'an-ı Mübîn'in ihtiva ettiği pek vâzih hüccetler (okunduğu zaman, kendilerine geldiği vakit hakkı) kendilerine tilâvet edilen ve aynı hakikat olan o âyetleri (inkâr eder olanlar) o müşriklerden her biri (dediki: İşte bu) tilâvet olunan Kurban (bir apaçık sihirdir.) hakikati olmayan bir hayâlden ibarettir, işitenlerin kalblerine sihir gibi tesir ediyor.

(8) : (Yoksa) O müşrikler,, şenaetlerini daha ileri götürerek' Hazreti Muhammed, o Kur'an-ı Allah nâmına (iftara etti mi dSyorlar?.) Evet.. Onlar böyle bir isnateja bulunmak cehaletini de göstermişlerdi. Hak Tealâ Hazretleri de o-n-

lan red için Resûl-i Zîşan'ına emrediyor ki: Resulüm o münkirlere (deki: Eğer onu) o Kur'an-ı Mübîn'i bilfarz (ben iftira ettim ise) o, ilâhî bir kitab olmadığı halde onun bir kitab-ı ilâhî olduğunu, bana vahy edildiğini hilâf-ı hakikat olarak iddiada bulundum ise (artık benim için) beni kurtarabilmek için (Allah'tan hiçbir şeye mâlik olamazsınız) onun derhâl zuhur edecek intikamından, azabından beni kurtarmaya hiçbir kimse kaadir, selâhiyettar bulunamaz. Artık öyle bir iftiraya nasıl cür'et etmiş olabilirim?. (O) Haalık-ı Azîm (sizin neye daldığınızı) Kur'an-ı Mübîn'e sihir demenizi ve bana karşı nasıl inkârda ve iftira isnadında bulunduğunuzu (pek iyi bilendir) o Haalık-ı Âlem, hakikati hâli sizden ve şâir bütün mahlûkatmdan daha ziyâde bilip görmektedir. (O) Haalık-ı Azîmüşşân (benimle sizin aranızda! şahit olmaya kâfiJir.) o mâbud-i kerîm, benim sıdkıma, din-i ilâhîyi size tebliğ ettiğime, sizin de ne münkir, ne mütckebbir kimseler olduğunuza şahadet buyuracaktır.

Bu kavl-i şerif, Resûi-i Ekrem hakkında büyük bir tebşiri, o münkirler hakkında da büyük bir vâidi mutazammın bulunmaktadır.

(Ve O) Haalık-ı Alîm (gafurdur) îman edip tevbekâr olanları af ve setr buyurur ve (rahimdir) kulları hakkında merhameti pek ziyâdedir. Kullarını kusurlarından dolayı hemen cezaya çarpmaz, onlara uyanıp hâllerini islâh edebilmeleri için bir mühlet verir, îman ettikleri takdirde onları evvelki İnkârlarından, itikatlarından dolayı muaheze buyurmaz, onları rahmet-i ilâhîyesine nail buyurur.

(9) : Allah Tealâ Hazretleri, Hâtemülmürselîn Efendimize şöyle de emr ediyor: Resulüm!. O müşriklere' (Deki: Ben Peygamberlerden ilk evvel olan değilim) yâni: İlk defa olarak Peygamberlik iddiasında bulunmuş, ben garip ve bedî görülecek bir vaziyet almış değilim, benden evvel de nice Peygamberler gelmiş, beşeriyeti din-i tevhîde davete memur bulunmuşlardır (ve ne bana ve ne de sizlere ne yapılacağını bilmem) yâni: Benim vazifem size din-i ilâhiyi tebliğ etmektir. Benim hakkımda takdir-i ilâhînin bu dünyada nasıl zuhur edeceğini ben kendi kendime bilemem. Ben vazifemi ifâya muvaffak olacak mıyım, yoksa şâir bir kısım Peygamberler gibi beldemden çıkarılacak mıyım, şahit ola>-cak mıyım, bunları bilemem.. Sizin de küfrünüzde devam edince, dünyada nasıl bir felâkete uğrayacağınızı, başınıza gökten taşlar mı yağacağını, veya yerler yarılıp içlerine mi düşeceğinizi bilip tayin edemem. Bu gibi istikbâle âid şeyleri bilmek Cenab-ı Hak'ka mahsustur. Bir Peygamber ise ancak Cenab-ı Hak'kın kendisine bildirdiği şeyleri, vezaif-i nübüvvete âid hususları bilir, bunları ümmetlerine tebliğ eder, bilcümle şüunatı kevniyye'yi bilmesi icab etmez, (ben başka değil, **ancak bana vahy olunana** tâbi **olurum)** Kur'an'ın beyanatına göre vazife-i risâletimi tanzim ederim, kendiliğimden onlara muhalif

bir şey meydana getirmem, (ve ben apaçık bir korkutucudan başka değilim.) yâni: Benim vazifem, sizi îmana davet etmektir, risalethni mintarafillâh ibrazına muvaffak olduğum mucizeler ile isbat eylemektir. Küfrlerinde, isyânlarında israr edip duranlara da azab-ı ilâhîye mâruz kalacaklarını ihtarda bulunmaktır. Yoksa ben kudret-i beşeriyeden hariç olan şeyleri bizzat vücûda getirmeğe kaadif bulunduğumu iddia edemem.

(10) : Hak Tealâ Hazretleri, o Peygamber-i Zîşan'ına şöyle de emrediyor: Ey Resûlüm!. O münkirlere (Deki: Bana haber veriniz!. Eğer) Rur'an-ı Mübîn, (Allah tarafından ohıp <ia siz onu inkâr eyledinizse) o bir mucize-i ebedîye olup onun bir sûresine bile nazire getirmekten bütün insanlar âciz bulundukları hâlde siz o kitab-ı ilâhîyi ve onu sizlere tebliğ eden Hâtemülmürselîni tasdik etmeyip de inkâra devam ederseniz (ve İsrâil oğullarından bir şahit *ûe)* onların en âlim bir ferdi olan, semavî kitaplara vâkıf bulunan bir zât da (onun) Kur'an'ın veya Hâtemülmürselîn'in (misli üzerine) tatbikan (şahadette bulundu) yâni? Kur'an'ın da Tevrat gibi bir kitab-ı ilâhî olup din-i tevhidi telkin buyurduğuna veya Hazreti Muhammed'in de Hazreti Musa gibi bir Peygamber olup beşeriyete vahdaniyet-i ilâhîye akidesini, şirkin butlanını, vâ'd ve vâide ve sâireye âid meseleleri tebliğ eylemekte bulunduğuna şahadet eyledi (ve hemen imân etti de siz) ey zaman-ı nebevideki münkirler!, (böbürlendi iseniz) Mütekebbirâne bir vaziyet alarak hiç hakikati hali düşünmedi iseniz artık zalimlerden olmuş olmazmısınız?. Neüir o kadar zahir, bahir bir hakikate karşı bu derece inkâr!, (şüphe yok ki, Allah, zâlim olaaı kavmi doğru bir yola muvaffak kılmaz.) öyle küfrlerinde İsrar edip duran kimseler, kendi o kötü hareketlerinin, ihtiyarlarının bir neticesi olmak üzere hidayetden mahrum kalmış, bir ebedî azaba müstahik bulunmuş olurlar.

«Bu âyet-i kerîmedeki şâhidden murâd, bir kavle göre Musa Aleyhisselâm'dır. Çünki o da din-i tevhidi neşre çalışmış ve Hâtemülmürselîn Hazretleri-nin zuhuruna, evsâfına dâir malûmat vermişti. Fakat keser-i müfsirine £Öre bu şâhidden murâd, Yehud âlimlerinden pek mümtaz bir zât plan Abdullah Bin Selâm'dır. Bu yüksek âlim, Resûl-i Ekrem Efendimizin evsâfını Tevrat'da okumuştu, sonfa o Peygamber-i Zîşan'a mülâki olup onun çehre-i lâtifinde parlayan ziyayı risaleti »Örünce, onunla musahebede buhmunca onun Hâtemülmürselîn olduğunu anlamış, hemen o Peygamber-i Âlişanı tasdikte bulunmuştur^ Vakıa bû zât, hicret-i nebeviyeden sonra Medine-i Münevvere'de müslümanliğı kabul etmişti, bu onuncu âyeti kerîmede Medine-i Münevvere'de nazil olmuştu. Fakat emr-i ilâhî üzerine bu Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuş olan sûre-i Ehkafe nakl olunmuştur.

Bu onuncu âyet-i kerîmenin de Mekke-i Miükerr'eme'de nüzulü kabul edildiği takdirde ise Kur'an-ı hakjkat beyanın bir mucizei ebediye olduğuna bu da

ayrıca bir delîl teşkil etmiş bulunur. Çünki: O zâtm daha islâmiyeti kahul etmesinden senelerce evvel onun islâmiyeti kabul edeceği, din-i islâm lehine şahadetde bulunacağı haber verilmiş oluyor. Nitekim bu gibi istikbâle âid olup biiâbara tahakkuk etmiş birçok haberler, Kur'an-ı Mübîn'de mevcutdiır. Mekke-i Mükerreme'nin fethi hakkındaki haber de bu cümledendir.

* *

وَقَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ
لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هٰذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾ وَمِنْ قَبْلِهِ
كِتَابُ مُوسٰى إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا
عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرٰى لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ
قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾
أُولٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(11) : Ve kâfir olanlar, iman edenler için dedi: Eğer bir hayr olsa idi ona bizi geçemezlerdi. Ve onlar bununla —Kur'an ile-— hidayete enemedikleri vakit de hemen diyeceklerdir ki: İşte bu, eski bir iftiradır.

(12) : Ve ondan evvel de Musa'nın bir rehber ve bir rahmet olan kitabı var idi. Ve işte bu da bir kitabtır, tasdik edicidir, arabca bir lisan ile —gönderilr mistir— zulm edenleri korkutmak için, muhsin olanlara da bir müjdedir.

(13) : Şüphe yok, o kimseler ki, Rab'bhmiz Allah'ta* dediler, sonra istikametde bulundular, artık onların üzerine bir korku yoktur ve onlar mahzun da ohnayacaklardir.

(14) : İşte onlar, cennet sahipleridir. İşler olmuş oldukları şeylere bir mükâfat olmak üzere orada ebediyyen kalıcılardır.

***

İ Z A H

(11) : Bu mübarek âyetler de bazı zâtların islâmiyet! kabullerinden dolâyı müşriklerce husule gelen diğer bir şüpheyi ve pek vâhi bir iddiayı teşhir ediyor. Lisân-ı Arabî üzere nazil olan Kur'an-ı Mübîn'in de evvelce Hazreti Musa'ya bir rehber-i hidayet ve rahmet olmak, üzere verilmiş olan Tevrat gibi bir kitab-ı ilâhî olduğunu ve ehl-i küfrü tehdid, ehl-i îmanı da tebşir etmekte bulunduğunu bildiriyor. İstikametle muttasif olan müzminlerin bir mükâfat olmak üzere uhrevî korkulardan, hüznlerden emîn ve ebedî suretde cennete nail olacaklarını da beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve kâfir olanlar) Zalman-ı Nebevideki Mekke-i Mükerreme ahalisinden olan bir kısım münkirler (îman edenler için) Emmar, Suheyb ve İbıı-i Mes'ut gibi bâzı zâtlar hakkında veya Cüheyne, Müzeyne ve Gıfar gibi bâzı kabileler hakkında (dedi: Eğer) Hazreti Muhammedi'n getirip tebliğ ettiği Kur'an'da veya din-i islâmda (bir **hayr olsa idi)** o bir şerefi, ulviyyeti hâiz bulunsa idi **(ona)** o hayranâiliyet hususunda o îman edenler (bizi geçemezlerdi.) bizden evvel islâmiyet şerefine nail olamazlardı. Çünki: O islâmiyeti kaVul edenler servetden, şöhretden, riyasetden bînasip bulunuyorlar. Bizler ise zengin kimseleriz, mevki sahipleriyiz, milletimizin riyasetinde bulunuyoruz. O hâlde bizim kadar bir varlığa sahip olmayanlar, bizden evvel hayra nail olabilirler mi?.

Bu câhiller, dünyevî bâzı esbaba güvenerek kendilerini hayr ve saadete herkesten daha ziyâde lâyık sanmışlar, kendilerinin akl-ı selimden, kemalât-ı ruhiyeden, fezail-i ahlâkiyeden, öyle manevî bir servetden mahrum olduklarının farkında bulunmamışlar, âdi bir varlık saikasiyle öyle mağrurâne bir iddiada bulunuyorlardı, **(ve onlar)** O münkirler **(bununla)** Kur'an-ı hikmet beyan ile **(hidayete eremedikleri vakit de)** onun «akkiyyetini, ulviyyetini takdir edemeyip inkârlarına devam ettikleri zaman da **(hemen diyeceklerdir ki: İşte bu,** eski **bir iftiradır.)** Allah nâmına eskilerin uydurmuş oldukları sözlerden ibarettir. Evet.. O kâfirler, kendilerinin ne kadar kabiliyetsiz bulunduklarını anlayamazlar, Kur'-an-ı Mübîn'in ulviyyetini takdir edemezler, o kitab-ı ilâhî hakkında öyle bir iddiada bulunmak cehaletini göstermiş olurlar.

(12) : Allah-ü Azîmüşşan da Kur'an'm bir kitab-ı ilâhî olduğunu münkir olanları red için buyuruyor ki: Evet.. Kur'an-ı Mübîn, Hâtemülmürselîne verilmiş olan bir kitab-ı ilâhîdir, **(Ve ondan)** o Kur'an'dan **(evvel de Musa'nın bir rehber ve bir rahmet olan kitabı var idi) O** Peygambere de Tevrat nâmındaki kitab-ı ilâhî ihsan buyurulmuştu. O kitabda dini ilâhî hususunda bir muktedabih idi, îman

edenler için bir vesile-i rahmet bulunmuştu, (ve işte bu da) Bu Kur'an-ı Mübîn kitabı da (bir kitabdır) kadri âli, beşeriyeti din-i ilâhîden haberdar eden bir kanun-u ilâhîdir ve Hazreti Musa'nın kitabını da (tasdik edicidir.) onun da bir kitab-ı ilMiî olduğunu ve mündericatınm doğruluğunu ve bir vesile-i rahmet bulunduğunu haber vermektedir. (Arabî bir lisan ile) Hâtemülmürselîne (gönderil mistir.) en geniş, en fasih olan bir lisân ile nazil olmuş, onun fesahat ve belagatı, muhteviyatının ulviyyeti her âkil, mütefekkir zâtlarca malûm ve müsellem bulunmuştur ve onun nüzulü nice hikmetlere müstenîtdir. Ezcümle (zuim edenleri) dinsizlikte sebat edip nefislerini helâke mâruz bırakanları (korkutmak için) dir. Onlara azab-ı ilâhîyi ihtar ederek kendilerini uyanmaya davet içindir, (muhsîn olanlara da bir müjdedir.) güzelce îmanlarda ve sâlih amellerde bulunanlara da âzabtan emîn ve cennetlere nail olacaklarını tebşir etmektedir. Artık öyle bir kitab-ı ilâhî, nasıl inkâr edilebilir?.

(13) : Evet.. (Şüphe yok, ö kimseler ki: Rab'bimiz Allah'tır dediler) Rübûbiyct-i ilâhîyeyi tasdik ederek başkalarına ubudiyetden kaçındılar (sonra istikametde bulundular) öyle tevhid-i ilâhî ile beraber dinî vazifelerini de kemâli istikametle ifâya çalıştılar, kalbleri şek ve şübheden âri, dinî umurun ehemmiyet ve kutsiyetini müdrik, bihakkın muhsin bulundular <artık onların üzerine bir korku yoktur) onlar kıyamet gününün korkunç ahvâlinden emîn bulunacaklardır, (ve onlar mahzun da olmayacaklardır) Kendilerince mahbub, matlup olan bir şeyin fevtinden dolayı bir hüzn ve kedere de mâruz kalmayacaklardır. Bütün arzularına nail olup kemâl-i zevk ve huzur ile ebedî bir hayata mazhar bulunmuş olacaklardır.

(14) : *(İşte* onlar) Öyle vahdaniyet-i ilâhîyeyi. tasdik eden* istikametle muttasif- bulunan zâtlar (cennet sahipleridir) onlar yarm ahiretde cennetlere, o ulvî makamlara nail olacaklardır. Ve o muhterem zâtlar, dünyadalarken (işler olmuş oldukları şeylere) sâlih sâlih amellere (bir mükâfat olmak üzere orada) o cennetlerde (ebediyyen kalıcılardır) artık onlar için tekrar ölmek veya o nimetlerden mahrum kalmak mutasavver değildir. İşte îmanın, ibadet ve taatin, ilâhî emrlere, tavsiyelere riayetin, rızay-ı ilâhîyi istihsâlin ebedî ve pek âli neticesi.

* * *

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًا حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا
وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلٰثُونَ شَهْرًا حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ
وَبَلَغَ اَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِٓى اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِٓى
اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَاَصْلِحْ لِى
فِى ذُرِّيَّتِى اِنِّى تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنِّى مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ
نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّـَٔاتِهِمْ فِٓى اَصْحَابِ
الْجَنَّةِ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِى كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(15) : Ye biz insana anasına ve babasına iyilik etmeyi tavsiye ettik. Onu anası zahmetle yüklendi ve onu zahmetle doğurdu, onu bu yüklenilmesi ve sütten kesilmesi —müddeti— ise otuz aydır. Nihayet reşit olacağı zamana erip kırk seneye baliğ olunca dedikî: Yarabbîî. Beni muvaffak lal, bana ve anam ile babama in'am etmiş olduğun nimetine şükredeyim ve razı olacağın bir sâlib amelde bulunayım ve zürriyyetim hakkında da benim için salâh nasip buyur. Şüphe yok ki, ben sana <—günâhlarımdan— tevbe ettim ve muhakkak ki, ben müslümanlardanım.

(16) : İşte onlar, o kimselerdir ki: Onlardan işlediklerinin en güzelim kabul ederiz ve onların günâhlarından geçeriz, cennet esbabı arasındadırlar. —bu— bir sâdık vâ'd iledir ki, onlar vâ'd olunmuş bulunmaktadırba'.

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler, analara, babalara ve evlâda karşı gösterilecek: merbutiyet ve hayrhâhlık hakkındaki vazife-i insaniyeyi, tavsiye-i ilâhîyeyi bildiriyor. Bu husustaki tavsiye-i Rab*baniyyeye riâyet edecek zâtların nail olacakları uhrevî mükâfatları tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri, tevhide, ihlâs-ı amele, istikamete âid beyanatını müteakip insanlara diğer bir vazifelerini de şöylece beyan buyuruyor: (Ve biz insana anasına ve babasına iyilik etmeyi tavsiye ettik) insanı bir ihsan vazifesiyle mükellef kıldık., onlara gerek hayatlarında ve gerek öldüklerinden sonra mümkün olan iyiliklerde, hayrhâhlıkta bulunmasını emr eyledik. Çünki: Anaların, babaların evlâtları hakkındaki hizmetleri, fedakârlıkları pek büyüktür. Evet., (onu) insanı (anası zahmetle yüklendi) Hami müddetince nice. sıkıntılara katlandı (ve onu zahmetle doğurdu) ne meşakkatli, üzüntülü, ağrılı vaziyetlerde bulundu (onun) o doğan çocuğun (yüklenilmesi ve siitden kesilmesi) müddeti (ise otuz aydır) bir valde bu müddet içinde ne kadar rahatsızlıklara uğrar, geceleri bile rahat edemez, çocuğunun idaresiyle meşgul olur durur. Evet.. Çocukların valdeleri rahminde bulunmalarının enaz müddeti altı aydır, süt verme müddetinin en çoğu da iki senedir ki, mecmuu otuz ay eder.

Velhâsıl: Bir valide, çocuğu için birçok fedakârlıklara katlanır durur. Evet.. Şüphe yok ki, çocukları hakkında validelerin de, babalarının da büyük hizmetleri, fedakârlıkları vardır. Artık onlara[1] karşı evlâdın da medyun-ı şükran bulunmaları, pek ziyâde hayrhâh olmaları icabetmez mi?. İşte bu husustaki vazifeyi pek güzel ifâ eden hayrlı evlâda bir nümune-i takdir olmak üzere şöyle beyan buyuruluyor: (nihayet) bir çocuk (reşit olacağı) aklı ve kuvveti kemâle ereceği (zamana erip kırk seneye baliğ olunca) Cenab-ı Hak'ka yalvarıp (dedi ki: Yarabbi!. Beni muvaffak kıl) bana ilham et, bana büyük bir meyil ve rağbet ihsan buyur (bana ve anam ile babama in'am etmiş/ olduğun nimetine şükr edeyim) bizi saha-i vücude getirdin, hayata kavuşturdun, nice şeyler ile merzuk ettin ve bizleri şeref-i îmâna nail buyurdun. Bunlara şükretmek pek mühim bir vazifedir, bu vazifeyi ifâya muvaffak olayım (ve) Yarabbü. Senin (razı olacağın bîr sâlüt amelde bulunayım) rızay-ı ilâhîyi calip olacak bir hayrlı, amele muvaffak olayım (ve) Yarabbü. Böyle bir muvaffakiyyete evlâd ve ahfadımı da nail ederek (zürriyyetim hakkında da benim için salâh nasip buyur) onların muvaffakiyyetleri de benim için ayrıca bir muvaffakiyyet, bir salah-ı hâl teşkil etmiş olsun, (şüphe yok ki,) Yâ ilâhî!, (ben sana) Günahlarımdan (tevbe ettim) hasbelbeşeriyye benden sudur etmiş olan gayrı lâyık hareketlerden dolayı dzhar-ı nedamette bulunarak senin af ve setrine ilticada bulundum (ve muhakkak ki: Ben müslümanlardanım.) samimî suretde islâmiyet kabul etmiş, din-i ilâhînin ulvî ahkâmına tes-

limiyette bulunmaş bir kulum. Artık bu niyazımı şu islâmiyet hürmetine olarak kabul buyur Yârabbü.

(16) : Hak Tealâ Hazretleri de o gibi halisane niyazda bulunan kullarını tebşir için buyunıyor ki: (İşte onlar) Öyle güzel evsâfi hâiz, halis müslümanlar (o kimselerdi- ki: Onlardan işlediklerinin en güzelini kabul ederiz) yâni: Mübâh olan şeyler, güzel olsalar da bir sevabı müstelzim değildirler. Fakat, ibadet ve taad kabilinden olan şeyler daha güzeldirler, işte- kabule, mükâfata lâyık olan da bu kabilden olan amellerdir, bunlar taraf-ı ilâhîden kabul buyurulmaktadır. Ve (onların) o halis müslümanlarm (günâhlarından geçeriz) birnice kusurlarını af ederek onlardan dolayı kendilerini muazzep kılmayız. Artık o zâtlar (cennet eshabı arasındadırlar) cennetle mübeşşer olan mümtâz kullar arasında bulunacaklardır, onlann istikbâlleri, öyle pek emîndir, pek âlîdir. Bu tebşir-i ilâhî (bîr sâdık vâ'd iledir ki, onlar) o müslümanlar, bununla, bu tebşir-i ilâhî ile (vâ*d olunmuş bulunmaktadırlar.) Cenab-ı Hak'kın Peygamberleri lisâniyle hâlis müslüman kullan için tebliğ buyurulmuştur. Artık şüphe yok ki, bilâhara tahakkuk edecektir. Ne büyük bir muvaffakiyet!.

Rivâyete nazaran bu mübarek âyetler, Ebubekrissıddık Raziyallâhü Tealâ Anh ile emsali hakkında nazil olmuştur. Kendisi şeref-i İslama nail olduğu gibi babası Ebu Kuhale Osmani Bini Amr ve anası Ümmülhayr Binti Sahre de islâmiyeti kabul etmişlerdi ve kendisinin oğlu Abdurrahman ile onun oğlu Ebu Atîk dahi islâmiyei kabul edip eshab-ı kiramdan bulunmuşlardı. Bu muvaffakiyyet, başka eshab-ı kiram'a nasip olmamıştır. Hazreti Ebubekir'in duaları kabul olunmuş, nice güzel amellerde bulunmuştur. Ezcümle dokuz müslüman köleyi azat emiştir ki, Büâli Habeşî Hazretleri de bu azat edilenlerdendir ve servetini de din-i islâm uğrunda fedâ etmiştir. Ve kendisi aşere-i mübeşşereden olup cennetle müjdelenmiştir. Ne büyük bir mazhariyet! .

Maahaza bu ulvî âyetler gösteriyor ki: Her müslümânın vazifesi, nail olduğu nimetlere şükr etmektir, bütün evlâd ve iyâlinin, bütün âba ve ecdadının ve bilhassa validesinin haklarında hayrhâh olarak hepsinin de nîmet-i islâmiyete nail olmaların can, ve gönülden temenni eylemektir. Böyle bir hayrhâhlık, islâmiyete bir merbutiyetin, fcemalât-ı ahlâkiyyeye nâiliyyetin pek parlak bir alâmeti bulunmaktadır.

∴

وَالَّذِي قَالَ
لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ
مِنْ قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ
فَيَقُولُ مَا هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٧﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ
حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ
وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿١٨﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا
عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾
وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا
وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ
فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(17) : Ve o kimse ki, anasına, babasına: dedi ki: Uf ikinize!. Beni korkutuyor musunuz ki, ben çıkarılacağım?. Halbuki, benden evvel nice nesiller gelip geçmiştir. Anası ile babası ise Allah'tan medet istiyor, yazık sana!. İmân et, şüphe yok ki, Allah'ın vâ'di haktır —diyorlardı— Oğulları ise —hemen diyordu ki, bu, —dediğiniz— evvelkilerin efsanelerinden başka değildir.

(18) : *İşte* bunlar, kendilerinden önce gelip geçen cin ve insten ümmetler arasında bulunan kimselerdir ki, üzerlerine söz, hak olmuştur. Muhakkak ki, onlar hüsrana uğramış; oldular.

(19) : Ve herkes îçin yapmış olduklarından —dolayı— dereceler vardar ve onlara amellerini tamamen ödemek içhı ve onlar zıüm olunmazlar.

(20) : Ve o gün ki, kâfir olanlar, âteş üzerine arz olunurlar, —onlara; denilir ki— lezzetli şeylerinizi dünya hayatınızda giderdiniz ve onlar ile fâidelendiniz. Artık yeryüzünde halisiz yere böbürlenmiş ve kendisiyle fiska düşmüş olduğu nuz şeyden dolayı bugün ihanet azabiyle cezaîandırilacaksımzdır.

İ Z A H

(17) : Bu mübarek âyetler de dindar olan anasiyle babasına karşı bilâkis isyankâr olan, ahiret hayatını dnkâr eden, o hususa dâir beyanat-ı esatirden sayan bir şahsın denaet-i ahvâlini tasvir ediyor. O gibi münkir şahısların hüsrâna uğramış olduklarını ve herkesin kendi amellerine göre derecelere ayrılacağını ihtar ediyor ve kâfirlerin nasıl bir hitab-ı ikaba maruz kalacaklarını ve kendilerinin tekebbürleri ve fasıkâne hareketleri sebebiyle nasıl bir zillet azabına tutulacaklarını şöylece beyân buyurmaktadır. (Ve o kimse ki,) Yâni: Lâalettâyin herhangi bir şahıs ki, ehl-i îmandan olan (anasına, babasına) kendisini îmana davet ettikleri zaman (dedi ki: Uf ikinize!.) teessüf olunur halinize!, (beni korkutuyor musunuz ki: Ben) öldükten sonra bir gün kabrimden (çıkarılacağım) toprak kesilmiş iken yeniden hayat bulacağım, bir dâr-ı cezaya sevk edileceğim! (halbuki, benden evvel nice nesiller gelip geçmiştir.) Âd, Semud kavimleri gibi nice kuvvetli ümmetler tarihe "karışmıştır, hiçbiri yeniden hayat bulmamıştır, artık ben mi bulacağım?. Bu ahiret hayatını münkir olan şahsın (anası ile babası ise) oğullarının bu cahilane, münkirâne halinden müteessir olarak (Allah'tan meded istiyor) oğullarının îmâna muvaffak obuası için Cenab-ı HakTta yalvarıyorlar ve oğullarına hitaben (yazık sana) kendini ebedî helake mâruz bulunduruyorsun (şüphe yok ki, Allah'ın, vâ'di haktır) kulları kabirlerinden kaldırıp tekrar hayata nail buyuracağına âid olan vâ'd-i ilâhîsi herhalde tahakkuk edecektir, diyorlardı. Bu güzel ihtara rağmen oğulları ise küfrlerinde İsrar ederek (hemen diyordu ki: Bu) dediğiniz sözler (evvelkilerin efsânelerinden Jbaşka değildir.) asılsız iddialardan ibarettir, bizim için yeniden hayata ermek kabil bulunmamaktadır..

(18) : Cenab-ı Hak da o gibi câhil, kudret-i ilâhîyyeyi takdirden mahrum münkir şahıslar hakkında buyuruyor ki: (İşte bunlar) Böyle ahiret hayatini münkir kimseler, (kendilerinden önce gelip geçen cin ve insdcn ümmetler arasında bulunan) bir takım dinsiz (kimselerdir ki, üzerlerine söz hak olmuştur) hepsinin de küfrleri sebebiyle cehennemde ebediyyen muazzep olacakları taraf-ı ilâhîden

beyân Duyurulmuştur, (muhakkak İd, onlar) Bütün o kâfirler (hüsrana uğramış oldular) fitret-i asliyyelerini zayi' etmiş; şeytanın vesveselerine kapılmış, ilâhî beyanatı inkâr ederek ebedî felâkete düşmüşlerdir.

(19) : (Ve herkes içi») Mü'min olanlar ile olmayanlardan herbiri için (yapmış olduklarından) hayr ve şer nâmına işlemiş bulundukları şeylerden dolayı (dereceler vardır) kendileri için mütefavit mertebelerde sevap veya ikap mukarrerdir, herbir kendi âmeline göre mükâfat veya mücazata kavuşacaktır, (ve) Cenab-ı Hak (onlara) insanlara ve cinlere (amellerini tamamen ödemek için) öyle dereceler mukarrer buyurmuştur, herbir lâyık olduğu şeye kavuşacaktır, (ve onlar zulm olunmazlar) Hiç birinin güzel ameli sevapsız kalmaz ve hiçbiri kendi günahının fevkinde bir azaba uğratılmaz ve hiçbirinin günahı diğerine yükletilmez, haklarında adalet-i ilâhîyye tamamen tecellî eder. Amenna.

(20) : (Ve o gün ki,) O kıyamet zamanındaki dünyadalarken (kâfir olanlar, âteş özerine arz olunurlar) cehenneme sevk edilmiş bulunurlar. Onlara tevbih için denilirki: (lezzetli şeylerinizi dünya hayatınızda) giderdiniz) dünyevî zevklerinizi tatmin eylediniz (ve onlar ile fâidelendiniz) bütün dünya lezzetleryle iştigâl ettiniz, sizin için başka bir lezzet kalmamış oldu (artık yeryüzünde haksız yere böbürlenmiş) mütekebbirâne bir vaziyet almış (ve kendisiyle faska düşmüş) gayrı meşru şeyleri irtikâb ederek fazilet-i insaniyeden mahrum kalmış (olduğunuz şeyden dolayı bugün) bu ahiret âleminde (ihanet azabiyle cezalandırılacaksınızdır.) siz dünyada iken nail olduğunuz nimetlerin kadrini bilmeyip onları suiistimal etmiş olduğunuzdan dolayı artık ahiret âleminde her türlü nîmetden mahrum, azablara giriftar bulunmuş olacaksınızdır. Bu âyet-i kerîme ile işaret buyurulmuş oluyor ki: İnsan, dünyada iken nail olduğu tayyib, helâl nimetlerden dolayı Haahk-ı Kerîm'e şükr etmelidir, o nimetleri suiistimal ederek mağrurâne, müsrifıme hareketlerde bulunmamalıdır, ebedî hayatı düşünerek asıl onu temine çalışmalıdır, Cenab-ı Hak'tan muvaffakiyyetler niyaz etmelidir, tarİb-i âlemden ibret almalıdır.

A"

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ اِذْ اَنْذَرَ
قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ اَلَّا
تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿٢١﴾ قَالُوٓا
اَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ
﴿٢٢﴾ قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاُبَلِّغُكُمْ مَٓا اُرْسِلْتُ بِه۪ وَلٰكِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ
قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هٰذَا
عَارِضٌ مُمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِه۪ ر۪يحٌ ف۪يهَا عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٢٤﴾
تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوا لَا يُرٰٓى اِلَّا مَسَاكِنُهُمْ كَذٰلِكَ نَجْزِي
الْقَوْمَ الْمُجْرِم۪ينَ ﴿٢٥﴾

MEÂLÎ ÂLÎSİ

(21) : Ve Âd'ın kardeşini yâd et. O vakit ki, Ehkafdaki kavmini korkutmuştu ve muhakkak ki, onun önünden ve ardından nice korkutucularda[1] gelip geçmiştir. Allah'tan başkasına ibadetde bulunmayın, şüphe yok ki: Ben sizin hakkınızda pek büyük bir günün azabından korkarım —demişti.—

(22) : Dediler kî: Sen bize geldin mi ki, bizi ilâhlarımızdan geri döndüresin?. İmdi bize vâ'd ettiğin şeyi getiriver, eğer sen sâdddardan oMu İsen.

(23) : Dedi M: Şüphe yok; bilgi Allah indindedir. Ben size kendisiyle gön* derilmiş olduğum şeyi tebliğ ediyorum. Fakat ben sizi bir kavim görüyorum kir Cehâktde bulunuyorsunuz.

<24) : Vaktaki: Onu, kendi derelerine karşı gelen bir bulut hâîînde gördüler, dediler ki: İşte bu, bize yağmur yağdıncı bir buluttur. Hayır.. O kendisini alelacele istediğiniz şeydir, bir rüzgârdsr, onda bir aakh azab vardır.

(25) : Ralfbinin emriyle her şeyi helak eder. Artık sabahladılar, —bir hâldeki —ikâmetgâhlarından başka birşey görülemez oldu. İşte günahkârlar olan bir kavmi böylece cezalandırırız.

*
**

İ Z A H

(21) : Bu mübarek âyetler de küfrleri yüzünden helake uğramış olan kavimlerden bir nümune-i ibret olmak üzere Âd kavminin Hazreti Hûd'a karşı *ah* mış oldukları münkirâne vaziyeti ve o Peygamber-i Zîşan'ın ihtarını dinlemediklerini ve başlarına gelmekte olan bir azabı, bir rahmet sanırlarken. onunla mahv ve münderis bulunmuş olduklarını beyân buyurmaktadır. Şöyleki: (Ve) Ey Hâtemülmürselîn!. Seni inkâr eden taifelere (Atfın kardeşini) Hazre.ti. Hûd'un kıssasmı (yâd et.) onlar için bir vesile-i intibah olmak üzere o Âd kavminin korkunç tarih-i hayatını hatırlat. (O vakit ki:) Hûd Aleyhisselâm (Ehkaf daki) o tarihî mevkideki (kavmini) Âd taifesini, din-i tevhîde dâvet edip kendilerini azab-ı ilâhî ile (korkutmuştu) onları küfrlerinden vaz geçirmeğe çalışmıştı (ve muhakkak ki, onun Önünden ve »ardından) Hazret-i Hûd'un nübüvvetinden evvel de sonra da (nice korkutucular da gelip geçmiştir.) kendi kavimlerini irşâda çalışmış, onlara azab-ı ilâhîyi ihtar etmiş olan birçok Peygamberler de beşeriyet muhitini ıslâha, tenvire gayret göstermişlerdir. Bu cihetle de beşeriyet hakkında hüccet-i ilâhîyye tamam olmuştur, artık hiçbir kimse kendi cehaletini bir mazeret makâmmda dermeyan edemez bulunmaktadır. İşte Hûd Aleyhisselâm da kavmine hitaben: (Allah'tan başkasına ibadetde bulunmayın) küfr ve şirke düşmeyin, kemâl-i hulûs ile Allah' Tealâ'nın zât-ı ahadiyetine ibâdete devam edin (şüphe yok ki, ben sizin hakkınızda pek büyük bir günün azabından) kıyametde müthiş bir cezaya uğramanızdan (korkarım.) demişti.

(22) : O kavim ise bu pek güzel nasihate rağmen (Dediler ki:) Ey Hûd!. Aleyhisselâm. (sen bize geldin rai ki, bizi ilâhlarımızdan geri döndüresin?.) Putlarımıza tapmaktan bizi mahrum bırakasın!. (imdi bize vâ'd ettiğin şeyi getiriver) putlara taptığımızdan dolayı azaba müstahik bulunuyor isek o azab hemen başımıza geliversin, (eğer sen sâdıklardan oldu isen..) hemen o azaba mâruz kalalım.

(23) : Hazreti Hûd da o câhil kavmine (Dedi kU Şüphe yok, bügi Allah indindedir.) başınıza azabın hangi gün geleceğini de ve şâir hâdiselerin zaman-^ zuhurunu da bilen, ancak Allah Tealâ'dır. (ben size kendisiyle gönderilmiş olduğum şeyi *tebliğ,* ediyorum) Vazife-i risâletimi ifâya çalışıyorum, dinsizlerin nihayet âzablara mâruz kalacaklarını ihtar ediyorum, hakkınızda hayrhâh bulunuyorum (fakat **ben** sizi **bir** kavim görüyorum ki: Cehâletde bulunuyorsunuz.) küfr ve şirki terk etmiyorsunuz, kendinize verilen nasihatlan kabulden kaçmıyorsu-

nuz, hayr ve şerri tefrika kaadir bulunmuyorsunuz, hakikî istikbâlinizi hiç düşünmüyorsunuz.

(24) : Nihayet o câhil kavme âzab-ı ilâhî teveccüh etmeğe başladı (Vaktaki: Onu) o âzabı (kendi derelerine karşı gelen bir bulut hâlinde gördüler) ufukta zahir, siyah renk bir bulut şeklinde görmeğe başladılar (dediler ki: İşte bu) bulut (bize yağmur yağdıncı bir buluttur) ondan istifâde edecekleri ümidine düştüler. Hazreti Hûd da buyurdu ki: (haya[1]..) O bir bulut değildir (o kendisini alelacele istediğiniz şeydir) benden bir istihza ve inkâr tarikiyle henien vücude getirilmesini istediğiniz âzabtan başka değildir. Evet.. O (bir rüzgârdır) o bir müthiş bâdire-i helâktir (onda bir acıklı âzab vardır.) sizleri helak edecektir.

(25) : Evet.. O, bir âzab rüzgârıdır (Rab'binin emriyle her şeyi helak eder) Ey münkir kavim!. Sizi de sizin emsalinizi de, sizin bütün mallarınızı, hayvanlarınızı da mahv-ü perişân eder durur. İşte dilediğiniz azaba kavuşmuş oluyorsunuz. (Artik) O kavim (sabahladılar) rüzgâr, onları helak ediverdi, bir hâldeki: (ikametgâhlarından başka bir şey görülemez oldu) başka kavimler için de birer levha-i ibret olmak üzere onların viranelere dönmüş olan ikametgâhlarından başka bir şey kalmadı, hepsi de mahv olup gitti. Hûd Aleyhisselâm ile ona îman edenler ise bir saha-i selâmete çekildiler, himaye-i ilâhîyeye mazhar olarak o felâkete mâruz kalmadılar. Hak Tealâ Hazretleri de bütün beşeriyete bir vesile-i intibah olmak üzere lütfen buyuruyor ki: (işte günahkârlar olan bîr kavmi böylece cezalandırırız.) Bu ceza, onların isyanlarının bir neticesidir. Ne şiddetli bir tendid-i ilâhî!. Artık bunu düşünüp de ibret almalıdır, öyle dinsizlerin izlerini takibedip durmamalıdır. Sonra insan, kendisini azab-ı ilâhîden asla kurtaramaz;

*

وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا إِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا
لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا
أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ
اللَّهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا
الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾
فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً بَلْ ضَلُّوا
عَنْهُمْ وَذَلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(26) : And olsun ki, onları öyle bir şeyde temkin etmiş idik ki, sizi onda temkin etmiş olmadık ve onlar için kulak ve gözler ve kalbler vermiştik. Fakat onlara ne işitmeleri ve ne gözleri ve ne de kalbleri bir şeyden -fâidebahş olmadı. Çünki Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlardı ve onları kendisiyle istihzâ eder oldukları şey kuşaüverdi.

(27) : Celâlim hakkı için etrafınızda beldelerden bulunanları helak etmiştik ve âyetleri de beyân etmiştik, gerekti İd: Geri dönüversinler.

(28) : Onlara Allah'tan gayrı kurbiyyet için tanrı ittihaz etmiş oldukları şeyler yardım etmeli değil mi idiler?. Bilâkis onlardan gaib oluverdiler ve bu da onların yalanlarının ve iftira eder olduktan şeyin —bir eseri— dir.

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetler de Hâtemülmiirselîn Efendimizin zamanındaki münkirlere bir ders-i intibah olmak üzere onlardan daha kuvvetli, daha varlıklı olan Âd kavminin küfrleri yüzünden helak olduklarını, onlara maddî varlıklan

nın bir fâidebahş olmadığını haber veriyor. Melcke-i Mükerreme'nin etrafındaki beldeler ahalisinden nice kimselerin de delâil-i kudretden müstefit olmayıp in kârları ve iftiraları yüzünden helak olmuş olduklarını ve o tapınmakta oldukları putlarından bir yardım görememiş olduklarını şöylece ihtar buyurmaktadır. (And olsun ki: Onları) o Âd kavmini (öyle bir şeyde temkin etmiş) yâni: Onları, büyükçe beden, çokça mal, uzunca ömür gibi hususlarda fazla bir kudrete, haşmete nâil kılmış (idik ki, sizi) ey ehl-i Mekke!, (onda) O hususta onlar kadar (temkin etmiş olmadık) onlar öyle fazlaca kuvvetli, mekânetli oldukları hâlde kendilerini kahr-ı ilâhîye uğramaktan kurtaramadılar, artık onlar kadar varlıklı olmayanlar da küfrleri yüzünden kahr-ı ilâhîye mâruz kalamazlar mı?. Bunu' düşünmeli değil misiniz?, (ve onlar için) O helak olan kavim için (kulak ve gözler ve kalbler vermiştik) bu kuvvetleri güzelce istimal etmeli değil mi idiler? Bunları kendilerine ihsan buyuran Haalık-ı Kerîm'in varlığını, birliğini takdir ve tasdik etmeleri icâbetmez mi idi? (fakat onlara ne işitmeleri ve ne de gözleri ve ne de kalbleri bk şeyden fâidebahş olmadı) (Bu kuvvetleri güzelce istimal etmedikleri için bunlardan istifâde etmiş olmadılar. Bu kuvvetler, onları başkasına ihtiyaçtan müstağni kılmış olmadı (çünki, Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlardı) Cenab-ı Hak'kın Peygamberlerini, onların mucizelerini ve kendilerin tebliğ edilen dinî hükmleri kabul etmiyorlardı (ve) nihayet (onları kendisiyle istihza eder oldukları şey) o nüzulünü bitarikilistîhzâ istedikleri âzab-ı ilâhî nazil olup (kuşatıverdi) bütün varlıklarını ihata edip helake mâruz bıraktı. Artık maddî varlık bakımından o kavimlerden aşağı bulunan sonraki münkirler, öyle bir azabın kendilerini de kuşatabileceğini hiç düşünmezler mi?.

Bu âyet-i celîle, büyük bir tehdidi havîdir. İşaret buyurulmuş oluyor ki: Maddî bir varlığa güvenerek maneviyattan mahrum kalmak asla doğru değildir. Bir insan, ne kadar muntazam hevas ve kuvaye, kuvvet ve servete sâhip bulunsa da bunlar ile tekemmül etmiş, hakikî istikbâlini temin etmiş olamaz. Bu fânî varlıklara mağrur olarak maneviyata, kemalât-ı ruhiyeye, saffet-i vicdaniyeye karşı lâkayt bulunması, kendisi için pek büyük bir kusurdur, en fecî bir marazı ruhîden ibâretdir. Kıymet-i insaniyeyi mahveden bir denaetden ibarettir. Binaenaleyh hakikaten âkil, mütefekkir olan bir insan, nail olduğu kuvvetleri vesâireyi güzelce istimal ederek hem dünyasını, hem de aMretini temine çalışır. İşte bihakkın münevver olanlar, o gibi iüsanlardan ibârettir*

(27) : Allah Tealâ Hazretleri, zaman-ı nebevideki Mekke-i Mükerreme ahalisini vesâireyi uyandırmak için şöyle de buyuruyor: (Celâlim hakkı için etrafanızdaki beldelerden bulunanları) yâni: Mekke-i Mükerreme'nin civarında bulunan şehirler ahalisinden bir nicelerini de vaktiyle (helâk etmiştik) helake uğramış olanlar, yalnız Âd kavminden ibaret değildir. Şam, Yemen, Medyen, Eyke, Sebâ, Sedum, Mısır gibi beldelerdeki ehl-i küfr ve isyan da vaktiyle nice felâketlere

mâruz kalmışlardı. Bütün bunların müthiş, ibretbahş kıssaları malûmdur, (ve) O beldeler ahalisi, vaktiyle küfrlerinden vazgeçmemişlerdi, halbuki, onlara (âyeti **leri de beyân etmiştik)** vahdaniyeti ilâhîyeye, kudret-i Rab'baniyyeye şahadet? eden delilleri, en kuvvetli hüccetleri onlara ibraz eylemiştik **(gerekti ki,)** inkârlarından, kötü hareketlerinden **(geri dönüversinler)** yanlış düşüncelere, telkinlere? tâbi olarak küfr ve isyan içinde yaşamasınlar. Onlar ise bunlardan aslâ istifâde) etmek istemediler, nihayet lâyık oldukları felâkete kavuştular.

(28) : **(Onlara) O** şirke düşmüş, akilâne düşünmekten mahrum kalmış kimselere, kendi zu'mlarma nazaran **(Allah'tan gayrı kurbiyyet için)** kendileri için Rabbülâlemine kurbiyete bir vesile olmaları kuruntusuyla **(tanrı ittihaz etmiş oldukları şeyler) o** putlar, **o** âciz, fâni şeyler **(yardım etmeli değil mi idiler?.)** kendilerine yüz gösteren felâketi gidermek için muavenetde, Haalık^ı Kâinat indinde şefaat eylemekte bulunmalı değil mi idiler?; Heyhat!. Onlarda **o** kabiliyet, **o** selâhiyet ne arar?, (bilâkis) O azab, o felâket teveccüh edince o bâtıl mâbutlar **(onlardan gâib oldular)** kendilerinden hiçbir fâide, bir eser görülemez oldu. (ve **bu da)** O putların vesâirenin bir yardım edemeyip gaip olmaları da **(onların)** o putpereset kimselerin **(yalanlarının ve iftira eder oldukları şeyin bir eseridir.)** o cahilane hareketin bir neticesinden ibarettir. Hiç öyle âciz, fâni, şuurdan mahrum şeyler, tanrı ittihaz edilebilir mi?. Onlardan bir menfaat umulabilir mi?. Bu, bedihî bir keyfiyet değil midir?. Ne gaflettir ki, birçok insanlar, bunu düşünüp takdir edemiyorlar, öyle nâçiz, fâni şeylere tapınmak zilletini irtikâb etmekte bulunuyorlar!. Cenab-ı Hak, intibahlar ihsan buyursun Amîn..

*

وَاِذْ صَرَفْنَا اِلَيْكَ
نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا اَنْصِتُوا فَلَمَّا
قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَا اِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا
اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَرِيقٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَا اَجِيبُوا دَاعِيَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ
لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللّٰهِ
فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ اَوْلِيَاءُ اُولٰئِكَ
فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٢﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(29) : Ve a zanıanı da yâd et ki, cinlerden bir zümreyi Kur'an-ı ıdinlemeleri için sana göndermiştik, vaktaki: Ona hazır oldular, ıdediler ki: Susun —dinleyin— vaktaki, tilâveti nihayet buldu, kendi kavimlerine korkutucular olarak dönüp gittiler.

(30) : Dediler ki: Ey kavmimiz!. Muhakkak biz bir kitab dinledik &>, kendisinden önce olanları tasdik edici olarak Mûsa'dan sonra nazil olmuş hakkaı ve dosdoğru bir yola rehberlik ediyon

(31) : Ey bizim kavmimiz!. Allah'ın dâvetcisine icabet edin ve O'na inanın, sizin için günâhlarınızdan mağfiretde bulunsun ve sizi elim bir lazabtan kurtarsın.

(32) : Ve her kim Allah'ın dâvetcisine icabet etmezse, artık yerde âciz bırakıcı değildir ve onun için onun ötesinde yardımcılar da yoktur. Onlar apaçık, bir sapıklık içindedirler.

İ Z A H

(29) : Bu mübarek âyetler, cin taifesinden bir zümrenin ResûH Ekrem'e mülâkî olup onun tilâvet etmekte olduğu Kur'an-ı MübînH dinlemiş ve. sonra kendi tâifelerine dönerek Kur'an-ı Azîm'e dâir malûmat verip onları din-i islâma davet eylemiş bulunduklarını haber veriyor. Allah Tealâ'nın Peygamberine itaatin necad ve saadete vesîle olacağını, ona itaatten kaçınanların ise sapık kimseler olup kahr-ı ilâhîden kendilerini kurtaramıyacaklarını ihtar etmiş olduklarım beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Fahrülmürselîn!. Kavmini irşâd için çalış (ve) onlara **(o zamanı yâd et ki: Cinlerden bir zümreyi Kur'an-ı dinlemeleri için sana göndermiştik)** cinler de din-i islâm ile mükellef bulunmuşlardı, onlardan bir kısmı da Kur'an'dan müstefit olup vahdaniyet-i ilâhîye âkidesine sarılmış bulunuyordu. Artık nasıl olur da insanlar, bu şereften, bu din-i umumîye intisabtan mahrum bulunsunlar, **(vaktaki:)** Cinler **(ona hazır oldular)** Kur'an-ı Mübîn'in tilâvet olunması veyâ.Resûl-i Ekrem'in onu tilâvet etmesi zamanında hazır bulundular, birbirlerine hitaben **(dediler ki: Susun)** okunan Kur'an'ı dinleyin **(vaktaki: Tilâveti nihayet buldu) O** cinler **(kendi kavimlerine korkutucular olarak dönüp gittiler)** kendi taifelerini din-i islâma davet ettiler, küfrün ne büyük âzablara sebeb olacağını onlara ihtar eylediler.

(30) : O kendi taifeleri arasına avdet eden cinler **(Dediler ki: Ey kavmimiz!.)** ey **cin** taifeleri!, **(muhakkak biz, bir kitab dinledik ki,)** Kur'an nâmındaki kitab-ı ilâhînin okunan âyetlerini dinleyip anladık ki: **(kendisinden önce olanları tasdik edici)** diğer Peygamberlere verilmiş olan semavî kitabların da birer kitab-ı ilâhî olduğunu haber verici **(olarak Musa'dan sonra nazil olmuş)** semavî kitabların hatimesi bulunmuş ve bütün beşeriyeti **(hakka)** sabit hakikate, sahîh olan akâid~i diniyeye **(ve dosdoğru bir yola)** insanları selâmet ve saadete erdirecek olan **bir** hidayet tarikine, bir salih ameller sahasına **(rehberKk** ediyor) insanları öyle **bir** necat ve saadete kavuşturmak istiyor.

(31) : Artık **(Ey bizim kavmimiz!.)** öyle **bir** necat ve saadete erebilmeniz için **(Allah'ın dâveteisine icabet edin)** bizleri din-i islâma davet eden Hâtemülmürselîn Hazretlerine tâbi olarak ona itaatde bulunun **(ve O'na inanın)** onun bir Peygamber-i Zîşan olduğunu kalben tasdik ederek **onun gösterdiği tariki takib edin. Tâki: Allah Tealâ (sizin için günahlarınızdan mağfirette bulunsun)** hukuk-i ilâhîyeye **âid** bazı kusurlarınızı af **ve** setretsin **(ve sizi elim bir âzabtan kurtarsın)** ehl-i **küfr** için hazırlanmış olan en şiddetli cehennem azabından halâs **buyursun.**

(32) : O cin zümresi, kendi taifelerini, din-i islâma tergib için irşada devam ederek şöyle de dediler: (Ye her kim Allah'ın dâveteisine icabet etmezse) Mükellef kimseleri din-i ilâhîye davete mmur olan Peygamber-i Zîşan'm tebligatmı kabulden kaçınır,, din-i tevhîd ile ittisafta bulunmazsa (artık) oyla bir kimse

(yerde) kaçıp da kendisini muazzep kılmaktan Allah Tealâ'yı hâşâ **(âciz bırakıcı değildir)** kendisini Cenab-ı Allah'ın kahrından asla kurtaramaz **(ve onun için)** o davete icabet etmeyen şahıs için (onan **ötesinde)** Cenab-ı Hak'dan başka **(yardımcılar da yoktur)** onu âzab-ı ilâhîden kurtarmaya hizmet edecek dostlar, muinler asla bulunamaz, **(onlar)** Öyle, din-i ilâhîden, Peygamberlere itaatten kaçınan şahıslar **(apaçık bir sapıklık içindedirler.)** Onlar, âsâr-ı kudreti düşünmekten ve pek vâzih, pek nûranî olan bir hidayet yolunu takibetmekten mahrum kalmış, küfr ve isyan zulmetleri içinde yaşamak zilletini irtikâb etmiş kimselerden başka değildirler. Artık şüphe yok ki, onlar, en büyük âzablara müstahik olmuşlardır.

Rivayete nazaran* vaktiyle cinler, semâya yükselerek bâzı esrara vâkıf olurlardı. Sonra şihap ile recm edilerek semâya yükselmekten men edilince bunun mühim bir sebebten neş'et ettiğine kaani olmuşlardı. Bu sebebi araştırmaya başladılar. Bu sırada Resûl-i Ekrem. Efendimiz Mekke-i Mükerreme'den Tâif tarafına teşrif etmiş, Tâif ahalisini., din-i İslama davet buyurmuş, Mekke-i Mükerreme'ye avdet ederken «Vâdii Nehle» denilen bir yerde yalnız başına bulunarak gece veya sabah namazını kılmakta bulunmuştu. İşte bu sırada Nuseybin veya Niynuva'daki cinlerin eşrafından yedi veya altı kimse Peygamber Efendimize mülâkî olmuş, onun tilâvet ettiği Kur'an âyetlerini dinlemiş, semâya yükselmeden ne için men edilmiş olmalarının sebebini bu vesîle ile anlamış idiler. Binaenaleyh kavimlerine dönerek onları din-i islâma davet etmişlerdir. Filhakika Resûl-i Ekrem Efendimiz, insanlara olduğu gibi cinlere de gönderilmiş bir Peygamber-i Âlişan'dır. Cinleri de din-i ilâhîye davet buyurmuştur, bir kısmı îman etmiş, bir kısmı da îman etmemiştir. Sahîh olan kavle göre insanlar hakkında car'î olan hükm, cinler hakkında da carîdir. Onlar da Allah Tealâ'ya ibadet ve taad için yaradılmışlardır. Onlar da hakka itaatlerinden dolayı sevaba, mâsiyetlerinden dolayı da ikâba müstahik olacaklardır. Onların müzminleri de cennete dahil bulunacaktır. Madem ki: Onlar da mükelleftirler. Madem ki, Fahrülmürselîn Hazretleri onları da din-i ilâhîye davete memur olmuştur, artık onların haklarında da mükellef insanlar gibi muamele olunacağı zahirdir. Fakat İmam-ı Âzam'dan bir rivayete göre cinler için sevap yoktur, ancak âteşten necat vardır. Onlara ahirette behîmeler gibi toprak kesiliniz denilecektir.

İbn-i Abbas Hazretlerinden, İmam-ı Mâlik ile İbn-i Ebi Leylâ'dan vesâk zâtlardan rivayet olunduğuna göre ise cinler de insanlar gibi âmellerine **inikatlarına** göre muameleye tâbi tutulacaktır, mü'minleri cennetlere, kâfirleri de cehennemlere sevkedilecektirler. «Sirac-ül Münîr» sûre-i cinne de müracaat!.

**

أَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُحْيِـيَ الْمَوْتٰى بَلٰٓى اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ اَلَيْسَ هٰذَا
بِالْحَقِّ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ
تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُو۬لُوا الْعَزْمِ
تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُٓوا اِلَّا سَاعَةً
مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

İMEALİ ÂLİSİ

(33) : Yâ görmediler mi ki: Şüphe yok, gökleri ve yeri yaratmış ve onları yaradışınds yorulmamış olan Allah, ölüleri de diriltmeğe kaadirdir. Evet.. Şüphe yok ki, O, her şey üzerine kaadîrdir.

(34) : Ye o gün ki, kâfir olanlar, âteş üzerine arz olunurlar. —Onlara denilir ki— nasıl bu hak değil mi imiş?.— onlar da —Evet.. Ye Rab'bimiz hakkı için —diyeceklerdir— Cenab-ı Hak da— artık siz inkâr eder olduğunuz şey sebebiyle azabı tadınız diyecektir.

(35) : Artık sabr et, Resullerden azm sahiplerinin sabr ettiği gibi ve onlar için isticâl etme. Sanki onlar, vâ'd olunduklarını görecekleri gün, gündüzden bir saatden başka durmamışlar gibi olacaklardır, —bu— bir tebliğdir. Fasıklar olan kavimden başkası, helake uğratılacak mıdır?, -elbetde uğratılmayacaktır.-

İ Z A H

(33) : Bu mübarek âyetler, ölülerin kudret-i ilâhîye ile yeniden hayata ereceklerini isbat için nazarları hilkat-ı kâinata celbediyor. Bu gibi hakikatleri inkâr edenlerin nasıl bir azaba tutulacaklarını ihtar ediyor. O gibi münkirlerin dedikodularına karşı Hâtemülmürselîn'in de şâir Peygamberan-ı İzam gibi sabr ve sebat ile mükellef olduğunu ve o dinsizlerin azaba mâruz kaldıkları gün, dünya hayatının ne kadar muvakkat bulunmuş olduğunu itiraf edeceklerdi haber veriyor. Bu husustaki beyanat-ı ilâhîyenin pek mükemmel bir mevize teşkil ettiğini ve ebedî helake uğrayacak kimselerin de fasıklardan ibaret bulunduklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: ölülerin tekrar hayata kavuşturularak mahşere sevkedileceklerini inkâr eden dinsizler, (ya görmediler mi ki:) gözleriyle görmüş gibi yakinen bilip anlamadılar mı ki: (Şüphe yok, gökleri ve yeri yaratmış) O kadar muazzam âlemleri ve onlardaki bîhisap kudret-i bedîalarım yoktan var etmiş (ve onları yaradışında yorulmamış) nâçiz kalmamış (olan Allah) o Haalık-ı Azîm (ölüleri de diriltmeğe kaadirdir.) elbette onları yoktan var eden bir Haalık-ı Kaadîr, onları iadeye de kaadirdir, bunu hangi âkil bir kimse inkâr edebilir?, (evet.. Şüphe yok ki, O) Haalık-ı Kâinat Hazretleri (her şey üzerine kaadirdir.) bü\tün mahlûkatın varlığı, kudret-i ilâhîyenin azametine ve her şeye maaziyadetin kâfi olduğuna pek vâzih bir suretde şahadet etmektedir. Artık ölüleri de tekrar hayata erdirmesi, nasıl inkâr edilebilir?.

(34) : Kâfirler, o inkârlarının pek korkunç neticesini bir düşünmeli değilmidirler?. (Ve o gün ki, kâfir olanlar) Yeniden hayata erdirilerek (âteş üzerine arz olunurlar) zebaniler tarafıriâan cehenneme sevkedilerek âteş-i azaba mâruz bırakılırlar, o kâfirlere tevbîh için denilir ki: (nasıl bu hak değil mi imiş?.) Dünyada iken inkâr eder olduğunuz bu akıbet, nasıl tahakkuk etmiş olmadı mı?. Onlar da artık inkâra mecalleri kalmadığı için (evet.. Ve Rab'bimiz hakkı için) bu hayat-ı ahiret, bu âzab-ı cehennem, sâbitdir, bunun vukuu muhakkak bulunmuştur diyeceklerdir. Heyhat ki, bu itiraflarının kendilerine artık bir fâidesi olmayacaktır.. Çünki zamanı geçmiştir.. Cenab-ı Hak da onlara tevbîh için (artık siz inkâr eder olduğunuz şey sebebiyle azabı tadınız diyecektir) o münkirleri ebediyyen cehennemde muazzep kılacaktır. İşte küfrün muktezâsı!.

(35) : Allah Tealâ Hazretleri Peygamber-i Zîşan'ına emr ve tavsiye buyuruyor ki: (Artık) Ey Hâtemülmürselîn!. Sen (sabr et) Seni inkâr edenlerin dedikodularına, gösterdikleri ezâ ve cefâya karşı sabr ve sükûnetde bulun, onlar, lâyık oldukları âzablara nihayet kavuşacaklardır. Sen (Resullerden azm sahiplerinin) yâni sebatdan ve şedâid üzerine sabrdan ayrılmayan Peygamberlerin (sabretdiği gibi) sabret. Nûh, Hûd, Salih, İbrahim, Lût, Şûayb, Musa, İsâ Aleyhümüsselâm bu mübarek zümredendirler, (ve) Ey Hâtemülmürselîn (onlar için)

Mekke-i Mükerreme'deki münkirler için (isticâl etme) başlarına âzab-ı ilâhînin hemen gelmesini isteme. Onlar nihayet lâyık oldukları âzaba kavuşacaklardır.. (sanki onlar, vâ'd olunduklarım görecekleri gün) haklarında mukadder olan âzabın zuhuru ânında (gündüzden bir saatden başka) dünyada (durmamışlar gibi olacaklardır) yâni: O münkirler, kıyametde uğrayacakları mücâzatın tesiriyle şaşkına döneceklerdir, dünyada iken sanki gündüzün bir saat kadar yaşamış gibi kendilerini göreceklerdir. Mâruz kaldıkları pek şiddetli ve ebedî âzab günlerine nazaran dünya hayatını bir saatden ibaret telâkkî edeceklerdir. İşte Haalık-ı Hakîm Hazretleri, beşeriyete bir ders-i intibah x>lmak üzere buyuruyor ki: Bu ahiret hayatına âid olan haber, beşeriyet için (bir tebliğdir) Kur'an-ı Âzîm vasıtasiyle nâsa bildirilen bir hakikattir, bir vesile-i intibahdır, bir mevize-i ibretdir, bundan istifâde etmelidir, dinden, terbiye-i isîâmiyeden ayrılmamalıdır. (Fâsıklar olan kavimden başkası helake uğratılacak mıdır?.) Elbette ki, uğratılmayacaktır. Evet.. Her kim ki Allah Tealâ'ya ibadet ve taatden kaçınır, onun mukaddes emrlerine, nehylerine muhalefetde bulunur durursa fâsık bulunmuş olur. İşte o gibi kimseler, helake, ebedî azaba namzet bulunmuşlardır. Öyle fâsık, münkir olmayan kullar hakkında ise Cenab-ı Hak'kın fazl-ü keremi, rahmet-i ilâhîyesi pek ziyâdedir. Bu âyet-i kerime, buna işareti hâvi ve ehl-i îman için bir büyük tebşiri mutazammındır. İmân ile ahirete giden bir kul, günahkâr bulunsa da hakkında afv'i ilâhînin tecellîsi melhuzdur, muazzep olsa da bu muvakkattir, yine afv'i ilâhîye ve cennete nail olacaktır. Bu mü'minîer hakkında ne büyük bir âtıfet-i ilâhîye. Artık her mü'min bunun şükrünü ifâya çalışmalıdır. O mâbud-i kerîmin bütün ahkâmına riâyeti bir vazife-i ubudiyet bilip muvaffakiyeti o Haalık-ı Azîmüşşan'dan niyaz etmelidir. Ve minallâhittevfik.

*

MUHAMMED -ALEYHİSSELÂM- SÛRESİ

Bu mübârek sûre, Medine-i MünevvereMe nazil olmuştur. Otuz sekiz âyet-i kerîme'yi muhtevidir. Ancak bir rivayete göre 03) üncü âyeti, Peygamberimizin hicreti esnasında mağarada bulunurken nüzul etmiştir. İkinci âyetinde Resûl-i Ekrem'in ism-i şerifi mezkûr olduğu için bu sûre-i celîleye böyle «Sûre-i Mn-hammed» Aleyhisselâm ünvânı verilmiştir. Yirminci âyetinde de kıtale işaret olunduğu için kendisine «Sûre-i Kıtal» nâmı da verilmiştir.

Bu sûrenin ilk âyeti ile bundan evvelki sûrenin son âyeti arasında büyük bir irtibat vardır. Başlıca mündericatı şunlardır:

(1) : Ehl-i îman ile ehl-i küfrün muhtelif vasıflarına ve akıbetlerine işaret...

(2) : Müzminleri birçok muvaffakiyetler ile tebşir, kâfirleri, münafıkları da « tehdid.

(3) : Müslümanların bâzı vazifelerini ve kendilerine muhasemede bulunan ehl-i küfre karşı cihâd ile mükellef bulunduklarım beyan.

(4) : Allah yolunda inf aktan, fedakârlıktan kaçınanların şeamet-i ahvâlini I. i ve onların yerlerine başka mümtaz zâtların kâim olacaklarmı ihtar.

.

بسم الله الرحمن الرحيم

الذين كفروا وصدوا عن سبيل الله اضل اعمالهم ﴿١﴾ والذين آمنوا
وعملوا الصالحات وآمنوا بما نزل على محمد وهو الحق من ربهم كفر
عنهم سيئاتهم واصلح بالهم ﴿٢﴾ ذلك بان الذين كفروا اتبعوا
الباطل وان الذين آمنوا اتبعوا الحق من ربهم كذلك يضرب الله
للناس امثالهم ﴿٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : O kimseler ki, kâfir oldular ye Allah'ın yolundan men'e çalıştılar —Allah— onların amellerini ibtâl etmiştir.

(2) : Ye o kimseler ki, îman ettiler ye sâlih sâlih amellerde buhındular ve Muhammed'e indirilene de inandılar ki, o Rabterinden —gelen— bir mabz-ı hakikattir. —AUah Tealâ da— onlardan kusurlannı örtmüştür ve faallerini ıslâh etmiştir.

(3) : Bunun sebebi şudur ki: Şüphe yok, kâfir olanlar, bâtıla tâbi olmuşlardır. İman edenler de Rab'lerinden gelen hakka tâbi bulunmuşlardır. İşte Allah, nâsa hâllerini böylece beyân eder.

***

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, nâsin iki kısma ayrılmış olup bir kısmının kâfirlerden, diğer bir kısmının da ehl-i îmandan ibaret bulunduğunu bildiriyor. Kâfirlerin ne kadar hâib ve hâsir olacaklarını ihtar ediyor. Mü'minlerin de eltaf-ı ilâhîyeye nail bulunacaklarım tebşir buyuruyor. Bunun sebeb ve hikmetine işâret ederek kâfirlerin bâtıla tâbi oldukları için mahrumiyetlere, kahr-ı ilâhîye uğrayacaklarını, mü'minlerin de hakka tâbi oldukları için âtıfet-i ilâhî'yeye müstahik bulunmuş olduklarını şöylece beyân buyurmaktadır..(O kimseler ki: Kâfir oldular) Allah'ın birliğini, Peygamberin risaletini ve din-i islâm'ın hakkıyetini inkârda bulundular (ve) başkalarını da (Allah'ın yolundan) din-i ilâhîden (men'e çalıştılar) nâsin şeref-i dine nâiliyetine engel kesildiler, din aleyhinde ceryanlara sebebiyet verdiler, Allah Tealâ da (onların amellerini ibtâT etmiştir.) onların dünyadaki fâideli, hayrhâhane görülen amelleri de beyhudedir, onlardan dolayı ahiretde bir mükâfat göremiyeceklerdir. Meselâ: O kâfirler, dünyada sıla-i rahmde bulunsalar, fakirlere yardım etseler, esirleri âzad eyleseler, mescitleri imâr ediverseler bu amellerinden dolayı dünyada bir faide görseler de ahiretde göremiyeceklerdir. Çünki o amelleri, Allah rızası için değil birer dünyevî ve dîne muhalif maksada müstenid bulunmuştur. İman-ı sahihe mukarin olmayan herhangi bir amel, bir uhrevî fâide temin edemez.

Rivayete nazaran bu âyet-i celîle, Bedr gazvesinde askerlere itam-ı taamda bulunan Ebu Cehl ve Hars Bin-i Hişam gibi oniki kâfir hakkında nazil olmuştur. Maamafih hükmü bütün kâfirlere şâmildir. O kâfirler, nâsi islâmiyetden men'e çalışıyor, onları küfre sevketmek istiyorlardı. İşte o gibi kâfirlerin islâmiyet aleyhindeki çalışmaları da beyhudedir, o hususta da hâib ve hâsir kalacaklardır, hepsi de nûr-i tevhidden mahrum kalmış, zulmetler içinde yaşayarak hidayet yolundan uzak bulunmuş kimselerdir.

(2) : (Ve o kimseler kî,) O kâfirlerin hilâfma olarak (îman **ettiler)** vahdaniyet-i ilâhîyeye verişalet-i Muhammed'iyeye kalben mutekit bulundular ve îmanlarının birer nişanesi, birer neticesi olmak üzere (sâlih sâlih **amellerde bulundular)** namazlarına, oruçlarına vesâir dinî vazifelerine devam ettüer (ve Muhammed'e) o Hâtemülmürselîn Hazretlerine (indirilene **de)** Kur'an-ı Mübîn'e de (inandılar ki:) O, bir kitab-ı ilâhîdir **(O, Railerinden)** gelen **(bir mahz-ı hakikattir)** işte şeref-i islâma nail bulunmuş olan muhacirin-i kiram ve Ensar-ı Zevilihtiram ve şâir bilcümle ehl-i îman, bu mümtaz zümreyi teşkil ederler. Allah Tealâ da **(onlardan kusurlarını örtmüştür.)** onların kablelislâm olan günâhlarını af etmiştir. Büâhere zuhura gelen bir kısım günâhlarını da îmanları ve sâlih amelleri sebebiyle af ve setr buyurmuştur, (ve) O muhterem mü'minlerin **(hâllerini)** de din ve dünya hususunda **(islâh etmiştir.)** kendilerini teyid ve tevfikat-ı ilâhîyesine nail buyurmuştur.

(3) : <Bunun) Yâni: Kâfirlerin öyle mücazata, mü'minlerin de böyle mükâfata uğramalarının **(sebebi şudur ki: Şüphe yok, kâfir olanlar, bâtıla tâbi olmuşlardır.)** Şeytanî vesveselere kapılmışlar, hak ve hakikattan gafil bulunarak küfr ve isyân içinde yaşamışlardır. **(İman edenler de) O** kâfirlere muhalif olarak **(Rab'lerinden gelen hakka tâbi bulunmuşlardır)** vakıa mutabık, hikmete ve maslahata müstenit olan bir bilgiye sarılmış, Kur'an-ı Mübîn'i tasdik etmiş, din-i İslâma nâiliyet şerefini ihraz etmişlerdir, **(işte Allah, nâsa hâllerini böyle beyân eder)** Onların pek garip, bedî, emsal mesabesinde bulunan muhtelif vasıflarım, vaziyetlerini böylece bildirir, ehl-i küfrün vahim akıbetlerini, ehl-i îmanın da nasıl âtıfet-i ilâhîyeye mazhar olacaklarını böyle lisan-ı Kur'an ile tefhim ve teşhir buyurur. Elgıpte bu beyanat-ı ilâhîyeden müstefit olanlara!.

***

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ
إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً
حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانتَصَرَ
مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ۝ سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ۝ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ
عَرَّفَهَا لَهُمْ ۝

MEALİ ÂLÎSİ

(4) : İmdi kâfir olanlar ile —muharebede— karşılaştığınız, zaman hemen boyımlanm vurunuz, nihayet onların kanlarını ziyadesiyle döiktüğünüz vakit artık bukaguyn sıkıca bağlayın, sonra da —onları— ya meccânen âzad edersiniz veya bir bedel mukabilinde serbest bırakırsınız. TâM: Savaş ağırlıklarım atıversin. Emr böyledir. Ye eğer Allah dilese elbette onlardan —-muharebesiz de— intikam ahnış olurdu. Velâkin bâzınızı bâzınız ile imtihan etmesi için, böyle savaş ile emretmiştir. Ve o kimseler ki; Allah yolunda öMürülmüşlerdSr, elbette —-Allah— onların amellerini zayi kümayacakür.

(5) : —Allah Tealâ, o mücahitleri— hidayete kavuşturacaktır *ve* onların hâllerini ıslâh buyuracaktır.

(6) : Ye onları cennete girdirir. Onu kendilerine bildirmiştir.

**

İ Z A H

(4) : Bu mübarek âyetler, ehl-i îmanm ehl-i küfre karşı savaşa atıldıkları zaman ne yolda hareket ederek şevket-i islâmiyeyi izhar edeceklerini tâyin ediyor, cihâdın meşruiyetindeki hücmet ve maslahata işaret buyuruyor. İslâm mücahitlerinin dünyada da, ahirette de muvaffakiyetlere, saadetlere nâil olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey mü'minler!. Kâfirlerin ne 'kadar bâtıla tâbi, haktan uzak olduklarını bilmiş bulunuyorsunuz, (imdi) öyle (kâfir 'olanlar ile) muharebede (karşılandığınız zaman) kahramanca hareket ediniz, 'îlây-ı din için, şeref-i islâm'ı muhafaza için o kâfirlerin (hemen boyunlarını vurunuz) onların büyük bir kitlesini öldürünüz (nihayet onların kanlarını ziyadesiyle döktüğünüz vakit) öyle birçoklarını hayattan mahrum, size karşı cephe almaya gayrı müstait bıraktığınız zaman (artık) geride kalan, esir düşen düşman neferlerinin boyunlarına (bukaguyu sıkıca bağlayın) tâki size karşı tekrar cephe âlamasınlar veya kaçıp kurtulamasınlar (sonra da) siz muhayyersiniz onları ;(yâ meccânen âzad edersiniz) o elde ettiğiniz esirleri kendilerinden bir bedel almaksızın salıverirsiniz (veya bir bedel mukabilinde serbest bırakırsınız) böyle *bir* muamele, çok kere ruhlar üzerinde büyük bir tesir bırakarak islâmiyetin şevketini, âlicenabâne enirlerini anlamaya vesile olur, islâmiyeti kabule saik bulunur tarihte bunun emsali çoktur.

Velhâsıl: Savaşa atılmış olan düşmana karşı böyle bir muamele yapılabilir, OEmirül mü'min'in olan zât, bu hususta muhayyerdir. (Tâki, savaş ağırlıklarını aüversin) Yâni, kâfirler, mağlûb olmuş, silâhlarını bırakmış, şevket ve kuvvetlerini -kaybetmiş, müslümanlara karşı cephe alamaz bir vaziyete gelmiş olsunlar. İşte ı.(emr böyledir.) kâfirlere karşı müslümanların yapacakları muamele, bu'beyân olunandan ibarettir, müsaade-i ilâhîye lihikmetin bu suretde tecellî etmiştir, '(ve (eğer Allah dilese elbetde onlardan) O kâfirlerden muharebesiz de (intikam almış olurdu) hiç cihâda lüzum görülmeksizin onları mahv ve tenkil Duyurabilirdi. Amenna, (velâkin) Ey müslümanlar!. Sizi öyle dhâd ile mükellef kılması (bâzınızı İbâzmız ile imtihan etmesi içindir) tâki: Sizin hak yolunda sabr ve sebatınız meydana çıksın, islâm mücahitleri herkesçe bilinsin, birer nümune-i imtisal Ükesilsinler. İslâmiyet uğrunda canlarını feda eden islâm kahramanları cennetlere nâil olsunlar. Kâfirler de kati edilerek kemâl-i zilletle cehenneme sevk edilsinler. %te bu imtihandan murâd, bu akıbetlerin meydan-ı zuhura çıkmasını isminden ühâretdir. Yoksa Cenab-ı Hak, hangi bir şeyi bilmek için bir imtihan yapmaya Iha-

şâ muhtaç değildir. İşte buyuruyor ki: (ve o kimseler ki: Allah yolunda öldürülmüşlerdir) Şehit düşmüşlerdir, (elbette) Allah Tealâ (onların) din düşmanlarına karşı mücahedede bulunan o islâm kahramanlarının (amellerini zayi kıhnayacaktır.) onları o güzel amellerinden dolayı nice mükâfatlara nail buyuracaktır.

(5) : Evet.. Allah Tealâ o mücahitleri (Hidayete kavuşturacaktır.) Onları dünyadalarken şeref ve sâna, rızay-ı ilâhîye muvafık hareketlere muvaffak kılacaktır, ahirette de en yüksek derecelere nail buyuracaktır, (ve onların hâllerini islâh buyuracaktır.) Amellerini kabul ederek kendilerini eltai-ı ilâhîyesine mazhariyetle mümtaz bir hâlde bulunduracaktır.

(6) : (Ve) Allah Tealâ (onları) o islâm mücahitlerini ahket âleminde (cennete girdirir) onları öyle ebedî bir saadet yurduna kavuşturur (onu) o cenneti, onun'evsâfını daha dünyadalarken (kendilerine) Cenab-ı Hak, Peygamber-i Zîşan'ı ve kitab-ı ilâhîsi vasıtasiyle (bildirmiştir.) islâm mücahitleri öyle ulvî, birer ikametgâha nail olacaklardır. Yahut ahiretde o muhterem kahramanlara varacakları cennet dosdoğru bildirilmiş, kendilerine dereceleri ilham edilmiş olacağından oraya kemâl-i zevk ve huzur ile gidip kavuşacaklardır. İşte hak yolundaki fedakârlığın pek muazzam mükâfatı!.

Bu mübarek âyetler, cihâdın birçok fâideleri mutazammın olduğuna işaret buyurmaktadır. Vakıa islâmiyet, bir adalet dînidir, hürriyet ve müsavata riayet edilmesini âmirdir. Nâsi din-i ilâhîye bir ikrah ile, bir savaş ile zoru zoruna dâvet etmez, belki hikmet ile, mevize-i hasene ile davet eder, aklî, ve naklî deliller, hüccetler ile beşeriyeti tenvire çalışır, vâki olan daveti kabul etmeyenler, hasmâne bir vaziyet alıp da islâm varlığına saldırmak istemedikçe kendilerine savaşta bulunmak icabetmez. Fakat zaman oluyor ki: İslâm varlığını, mukaddesatını muhafaza ve müdafaa için savaşa lüzum görülür. Bundan dolayı da cihâd, büyük bir hikmet-i ictimaiyeyi muhtevidir. Vakıa islâmiyet, bir din-i merhamettir, bir din-i selâmet ve saadettir, bütün beşeriyetin din-i ilâhî sayesinde toplanarak bir vücud hükmünde bulunmalarını, birbirleri hakkında hayrhâh olmalarını emreder. Hayfaki: Beşeriyet muhitinde muhtelif ihtirasat yüz gösterip durmaktadır. Binaenaleyh bu ihtirasların pençe-i kahrında esir olmamak için cihâd için hazır bulunmak bir lâzime-i hayattır. Bunu.takdir eden bir islâm cemiyeti daima kuvvetli bulunmaya çalışır, kendi varlığını, atîsini koruyabilmek için icabat-ı zamaniyeye göre mücehhez, müsellâh bir halde bulunur. Bunu temin için de servete, sây ve gayrete ihtiyaç görüleceği için iktisadiyat, istihsalât sahasında faaliyete devam eder. Mütenevvî san'atlar ile iştigâl eyler, efradının sıhhatini ,güzel ahlâkını, fâideli faaliyetini arttırmaya çalışır durur. Bu sayede melhuz tehlikelere karşı metin bir vaziyet almış olacakları için o tehlike bertaraf olur, düşmanların ümitleri kırılır, müsalemetkârane bir vaziyet almaya mecburiyet görürler. Bunun içindir ki: «Hazır ol cenge eğer isterisen sulh-u salâh» denirmiş-

tir. Evet.. Lüzum görüldükçe düşmanlara karşı metin bir surette cephe alarak Cenab-ı Hak'ka tevekkel, ondan muvaffakiyetler niyaz etmelidir.

«Yar iken elde müdara cenk-ü gavgadır abes»
«Düşmeni bed tıynete amma müdaradır abes»

Ulema-i Hanefiyenin ekserisine göre işbu (4) üncü âyet-i kerîme,^Lihilii> «.^1 ^Vi âyet-i kerîmesi ile mensuhtur. Fakat ekseri müfsirine göre mensuh değildir, hükmü carîdir. Emirihnü'min'in muhayyerdir, esirleri yâ meccâneri veya bir bedel mukabilinde âzad eder, savaş bittikten sonra artık esirleri öldürmek câiz değildir. Fakat savaş henüz bitmek üzere ise elde edilen düşmanlar, esir alınabileceği gibi kati de olunabilirler.

Bir de Arab müşrikleri bu hususunda müstesna görülmektedir. Onlardan ceziye kabul edilmez. Yâni esirleri bir bedel mukabilinde serbest bırakılmazlar, onlar islâmiyeti kabul edinceye değin kendilerine karşı harbe devam edilir. Çünki ilk evvel onların muhitinde islâmiyet intişar etmiş, bütün yüksekliği gösterilmiş ve cihânm her tarafma intişara başladığı görülmüş olduğu hâlde onlar yine inkârlarında, düşmanlıklarında devam edince haklarında öyle bir muamelenin cereyanı muktezay-ı maslahat bulunmuş olur.

İmam-ı Âzam'dan bir rivayete nazaran alelitlâk esirlerden fidye *= bir bedel alınarak kendileri salıverilmezler. İslâmiyeti kabul etmedikleri takdirde katledilirler. Çünki onları salıvermek, küfre yardım demektir, bilâhare o esir, yine harbi olarak müslümanlara karşı saldırabilir. Fakat İmam-ı Mâlik ve İmam-ı Şafiî ve İmam-ı Ahmed'e göre ve İmam-ı Âzam'dan diğer bir kavle nazaran, Emirilmü'min'in muhayyerdir. Dört muameleden hangisini muvafık görürse onu tatbik eder. Şöyle ki: İslâmiyeti kabul etmeyen esirler, yâ öldürülürler, veya meccânen veya bir bedel mukabilinde âzad edilirler veyahut esir olarak islâm diyarında bırakılırlar. «Sirac-ül Münîr» tefsir-i Merağî» «Tefsir-i- Vâzih».

§ İshan; Pek zayıf, zebun, mağlûb düşürmek demektir, çokça öldürmekten kinayedir.

§ Vesak; Bukagu, esirlerin boyunlarına bağlanacak şey, kayd ve ahd ve yemin manasınadır.

§ Men; Esiri meccânen salıvermek, ve yormak zayıf düşürmek ve batman mânâlannadır.

§ Fida; Bedel vermek, saçmak, dağıtmak manasınadır.

§ Evzar; Yük, harp âletleri, ağırlıkları ve günahlar mânasınadır,

§ Belva; Tecrübe, imtihan, belâ ve zahmet manasınadır.

§ BflI; Hâl, kalb, ihtimam ve büyük balık demektir.

*

يا أيها الذين آمنوا إن تنصروا الله ينصركم
ويثبت أقدامكم ﴿٧﴾ والذين كفروا فتعسا لهم وأضل أعمالهم
﴿٨﴾ ذلك بأنهم كرهوا ما أنزل الله فأحبط أعمالهم ﴿٩﴾
أفلم يسيروا في الأرض فينظروا كيف كان عاقبة الذين من قبلهم
دمر الله عليهم وللكافرين أمثالها ﴿١٠﴾ ذلك بأن الله مولى
الذين آمنوا وأن الكافرين لا مولى لهم ﴿١١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(7) : Ey iman etmiş olanlar!. Eğer siz Allah için yardım ederseniz size nüsret verir ve ayaklarınızı sâbit kılar.

(8) : Ye o kimseler ki: Kâfir oldular. Artık helâk onlara!. Ve onların amellerini ibtâl etmiştir.

(9) : O öyledir, çünki: Şüphesiz onlar, Allah'ın indirdiğini kerih gördüler. Artık—Allah da—onlarm amellerini ibtâl etti.

(10) : Yeryüzünde gezmediler mi ki, bakıversinler: Kendilerinden evvelkilerin akıbetleri nasıl olmuş!. Allah onlarm üzerlerine kahretmiş ve kâfirler için de onların emsali vardır.

(11) : Şunun için ki, muhakkak Allah, îman edenlerin mevlâsıdir ve şüphe yok ki, kâfirlere gelince onlar için mevlâ.. Yoktur.

A

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler, Allah yolunda çalışânların nüsret-i ilâhîyeye nail olacaklarını tebşir ediyor, kâfirlerin de kitab-ı ilâhîyi inkârları yüzünden helake uğrayıp amellerinin beyhude yere zayi olacağını ihtar buyuruyor. Münkirlerin nazarlarım kendilerinden evvel kahr-ı ilâhîye uğramış olan eski kâfir milletlerin

ahvâl-i tarihiyesine celbediyor. Ehl-i îmanı Allah Tealâ'nın himaye edeceğini, ehl-i küfrün ise hamiden, yardımcıdan mahrum kalacaklarım beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey îman edenler!.) Ey ehl-i islâm!. (Eğer sîz Allah için yardun ederseniz) Cenab-ı Hak'kın dinine, Peygamberine hizmet eder, o uğurda mücahede meydanlarına atılırsanız, Hak Tealâ Hazretleri de (size nüsret verir) sizi düşmanlarınıza galip kılar (ve ayaklarınızı) harb meydanında (sâbit kılar) hukuk-i islâma riâyet hususunda, dinsizler ile mücahede hususunda sizi teyid buyurur, siz, kelimetullâhi îlâya muvaffak olursunuz. Elverir ki: Mücahedeniz mahza rızay-ı ilâhî için olsun, din-i ilâhîye hizmet maksadma müstenit bulunsun.

(8) : (Ve- o kimseler ki, kâfir oldular) Akla, fıtret-i selîmeye muhalif harekette bulundular, Cenab-ı Hak'kın birliğini, Peygamberinin risaletini inkâr ettiler (artık helak onlara) onlar büyük bir sukuta, felâkete giriftar olmuş kimselerdir, (ve) Allah Tealâ (onların âmellerini ibtâl etmiştir.) artık onların dünyadaki bâzı işleri zahiren fâideli, ahlâka muvafık görülse de onların manen kıymeti, fâidesi yoktur. Çünki: Dinî bir esasa müstenit değildir, Cenab-ı Hak'ka itaat için yapılmış bulunmamaktadır.

(9) : Evet.. (O öyledir) Onlar, helake mâruzdurlar, amelleri beyhudedir. (çünki: Şüphesiz onlar, Allah'ın indirdiğini kerîh gördüler) âhır zaman Peygamberini tasdik etmediler, ona indirilen Kur'an-ı Mübîn'i inkâr ettiler, onun beyanatından hoşnut olmadılar (artık) Allah Tealâ da (onların amellerini ibtâl etli) onlar, o amellerinden dolayı ahirette bir fâide göremiyeceklerdir. Çünki, amellerin kabulü için esas olan îmandır, onlar ise bu îmandan mahrum kimselerdir.

(10) : O Hâtemülmürselîn'i ve ona indirilen kitab-ı ilâhî'yi münkirler (Yer yüzünde gezmediler mi?.) eski münkir kavimlerin harab olmuş yurtlarını görmediler mi?. Onların müthiş tarihî hâllerine vâkıf olmadılar mı?, (kî, bakıversinler) Bir nazar-ı ibretle bakıp düşünsünler (kendilerinden evvelkilerin âkıbetleri nasü olmuş) onlar, küfrleri yüzünden ne kadar felâketlere uğramışlar (Allah onların üzerlerine kahretmiş) onları helâke mâruz bırakmış, bütün canları, malları mahvolup gitmiş, (ve) Artık onların yollarını takibeden sonraki (kâfirler için de onların emsali vardır.) bu sonrakilerin başlarına da o eski kavimlere âid felâketlerin, müthiş akıbetlerin birer misi ve nâziri teveccüh edecektir. Hiç bunu düşünmezler mi? Nitekim bilâhara başlarına binlice felâketler, mağlûbiyetler gelmiştir. Ezcümle bir kısmı Bedr gazvesinde katledilmiş, esir düşmüş idiler.

(11) : Evet.. Ehl-i îmanın nüsrete, güzel akıbete, ehl-i küfrün de kahra ve fecî akıbetlere namzet bulunmaları (Şunun için) dir (ki: Muhakkak Allah, iman edenlerin mevlâsıdır.) onların velîsidir, yardımcısıdır (ve şüphe yok ki, kâfirlere gelince onlar için mevlâ yoktur) onlar için bir hami, bir nasır yoktur ki, onlara teveccüh eden azabı, felâketi kendilerinden bertaraf edebilsin.

Evet.. Allah Tealâ, Haalık, mâlik, Rab ve mutasarrıf olmak mânâsına kâfirlerin de mevlâsıdır. Fakat onlara nüsretbahş olarak âzabtan, kahr-ı uhrevîden kurtarmak mânâsına onların mevlâsı değildir. Burada da bu mâna murâddır.

§ Ta's; Sürçüp yüzü üstüne düşmek manasınadır. Helak ve naümit mânâsında olarak beddua makamında kullanılır.

§ Tedmîr; de helak etmek manâsınadır.

*

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ
﴿١٢﴾ وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْنَاهُمْ
فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ
عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٤﴾

MEALİ ALtSt

(12) : Şüphe yok ki: Allah, İman eden ve sâlih sâlih .amellerde bulunan kimseleri aManndan ırmaklar akan cennetlere Erdirecektir ve o kimseler ki: Kâûr olmuşlardır, menfaaâenirler, ve hayvanların yedikleri gibi yerler ve âteş ise onlar için bir ynrddur.

(13): Ve nice beldeler de var idi ki: Seni çıkarmış olan beldeden daha kuvvetçe şiddetli idi. Onları helak ettik, artık onlar için bir yardıma yoktur.

(14) : Yâ şimdi Rsb'binden bk zahir hüccet üzerine olan kimse, kendisine kötü âmeli bezetilmiş ve nevalarının ardına düşmüş kimseler gibi midir?.

***

İ Z A H

(12) : Bu mübârek âyetler, Ehl-i îmanm ahiretde nâil olacakları nimetleri ehl-i küfrün de nasıl müthiş bir âzaba mâruz kalacaklarını bildiriyor. Peygamberlerine ihanetde bulunmuş olan birnice belde ahalisinin helake uğramış olduklarını beyân ile Mekke-i Mükerreme'den hicrete mecbur edilmiş olan Resûl-i Ekrem'e tesliyetbahş oluyor. Ehl-i îman ile kendi hevalarma tâbi olan ehl-i küfrün birbirlerine miisâvî olamayacaklarını beyân ve ehl-i îmanın uluvv-i kadrine şöylece işaret buyurmaktadır. (Şüphe yok ki, Allah) dünyadalarken (îman eden ve sâîih sâlih amellerde bulunan kimseleri) ahiret gününde (altlarından ırmaklar akan cennetlere girdirecektir.) onları öyle lâtif, ruheizâ köşklerde, bahçelerde kemâl-i zevk ve sürür ile ebediyyen yaşatacaktır. (Ve o kimseler ki, kâfir olmuşlardır) Allah Tealâ'nın birliğini, Hazreti Muhammed'in risaletini inkâr ederek küfre düşmüşlerdir, onlar bu dünyada muvakkaten (menfaatlenirler) servet, mevki sahibi olabilirler (ve hayvanların yedikleri gibi yerler) helâl-i haramdan ayırmazlar, işin akıbetini düşünmezler, kendilerini merzuk eden Haalık-ı Kerim'e arz-ı şükranda bulunmazlar, (ve âteş ise onlar için bir yurddur.) nihayet o kâfirlerin varacakları yer, cehennemdir. Cehennem onlar için ebedî bir ikametgâhtır. Evet.. Mütefekkir bir mü'min, nefsinin nevasına uymaz, fâni bir hayata tapınmaz, uhdesine düşen dinî vazifeleri terketm.ez, nihayet ebedî ve pek büyük nimetlere nâii olur. İşte bu, dine sarılmanın pek güzîde bir neticesi. Dinsizler ise, şeytanların iğfalâtına kapılırlar, şehvetlerinin esiri olurlar, pek çirkin şeyleri birer yaldızlı güzel şey imiş gibi görürler, güzelce düşünmeden mahrum bulunurlar, bunun neticesinde de pek büyük bir mücazata uğrarlar. İşte bu da küfrün pek vahim bir neticesi!.

(13) : Evet.. Kâfirler, fâni varlıklarına güveniyorlar. Resûl-i Ekrem'i ken di beldesinden hicrete mecbur eden müşrikler, hiç bu sui muamelelerinin vahim akıbetini düşünmediler mi?. (Ve nice beldeler de var idi ki) Ey Hâtemülmürselîn!. (seni çıkarmış olan) Hicrete mecbur eden (beldeden) yâni: Mekke-i Mükerreme ahalisinden (daha kuvvetçe şiddetli idi) onlar da Peygamberlerini tekzîb etmişlerdi, fakat âdetlerinin çokluğu, kuvvetlerinin, servetlerinin ziyâdeliği kendilerine bir fâidebahş olmamıştı, (onları) 6 küfrlerinden dolayı (helak ettik) nice felâketlere, âzablara uğramış oldular (artık onlar için bir yardımcı yoktur.) onları dünyadaki felâketlerinden kurtaracak bir kimse bulunmadığı gibi yarın ahirette de kendilerini âzab-i cehennemden hiç bir kimse kurtâramıyacaktır. Artık Ey Hâtemülenbiyâ!. Seni inkâr edenlerde böyle bir akıbeti düşünsünler, onlar da kendilerinden evvelki münkir kavimler gibi helake mâruz kalacaklardır, kendilerine bir yardım edecek bulunmayacaktır.

İbn-i Abbas Raziyallâhü Anhtan rivayet olunuyor ki: Resûl-i Ekrem Sallâllâhü Tealâ Aleyhi Vesellem Efendimiz Mekke-i Mükerreme'den hicreti esnasın-

da bir mağarada biraz tevakkuf buyurmuştu. Oradan Mekke-i Mükerreme tarafına iltifat buyurmuş: Sen bence Allah'ın beldelerinin en. sevgilisi bulunuyorsun, eğer senin ahalin beni çıkarmamış olsa idiler ben senden çıkmazdım!» diye buyurmuş, bunun üzerine bu âyet-i kerîme nazil olmuştur.

(14) : Evet.. Mü'minler zümresi ile kâfirler güruhu elbette müsâvî değildirler. **(Yâ şimdi Rab'binden bir zahir hüccet üzerine olan kimse)** vâzih bir hüccete, bir kitab-ı ilâhîye istinat ederek din-i ilâhî ile muttasif bulunan hangi bir mü'min **(kendisine kötü âmeli bezetilmiş)** dine, insaniyete muhalif hareketleri şeytanlar tarafından kendisine süslü gösterilmekte bulunmuş (ve **hevalarının ardına düşmüş)** nefislerinin gayrı meşru temayüllerine tâbi olmuş, gayrı ahlâkî hareketleri irtikâbta bulunup durmuş **(kimseler gibi midir?.)** Elbette ki: Değildir.

Evet.. Bir zümre ki: Mâbud-i Kerîm'in emrlerine, nehylerine riayetkar bulunmuş, fazilet-i ahlâkiyye ile muttasif ve nezahat-ı hayata sahip bulunmaktadır. Diğer bir taife ise Haalık-ı Azîm'in vahdaniyetini, ahkâm-ı ilâhîyeşini münkir buiunmuş, nefslerinin hevalarına kapılmış, şeytan gibi kimselerin iğfalâtına tâbi olmuş, hakikî istikbâllerini düşünmekten mahrum kalmıştır. Artık o mümtâz zümre ile bu şaşkın taife müsâvî olabilir mi?. Elbette ki olamaz. O zümrenin istikbâli pek emindir, pek nurânîdir. O taifenin istikbâli ise pek vahimdir, pek muzlimdir, öyle bir âkıbetden Allah Tealâ'ya sığınırız.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا
أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ
لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً
حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ١٥

MEALİ ÂLİSİ

(15) : Müttakîîer için vâ'd olunan cennetin sıfatı, onun içinde bozulmamış sütten ırmaklar ve tadı değişmemiş sütten ırmaklar ve içenler için leziz şaraptan ırmaklar ve süzülmüş balda» ırmaklar vardır ve onlar için orada her türlü {meyvelerden vardır ve Rab'lerînden yarlıganma da vardır. —Artık böyle zâtlar—r- *âteşte* ebediyyen kalan ve pek kaynar, sudan içirilip de barsaklan parçalanan kfanseler gibi midir?.

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyet, mü'minlerin nail olacakları cennetin evsâfını beyân ve mü'minlerin mağfiret-i ilâhîyeye mazhar olacaklarını tebşir ediyor. Cehennemde ebediyyen kalacak olan kâfirlerin de pek vahim, âteşin akıbetlerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Müttakîler için) yâni: İman ile, sâlih ameller ile muttasif, azabı müstelzim şeylerden müctenip zâtlar için taraf-ı ilâhîden (vâ'd olunan cennetin sıfatı) güzîde vasfı, şu beyân olunandır, (onun) O cennetin (içinde bozulmamış) tadı, kokusu tegayyur etmemiş (sütten ırmaklar) vardır. Daima lez zetlerini, letafetlerini muhafaza etmiş bulunurlar, (ve tadı değişmemiş) Ekşimemiş, bozulmamış (sütten ırmaklar) vardır, ceryan eder dururlar ve (içenler için leziz şaraptan) dünyadaki şaraplar gibi tadında, kokusunda kerahat bulunan, içenleri sarhoş eden, birnice mazarratları görülen şaraplar kabilinden olmayan, bilâkis pek lezzetli, fâideli meşrubat kabilinden bulunan (ırmaklar) vardu:. Ehl-i Cennet, onlardan içer zevkiyâb olurlar, (ye süzülmüş) Tam saf, leziz başka şeylerden hâli bulunmuş (baldan ırmaklar vardır.) cennette bulunanlar, onlardan bol bol istifâde ederler (ve onlar için) cennet ehline mahsus (orada her türlü meyvelerden vardır) onlar, tatları, kokulan, şekilleri muhtelif; mütenevvî şeylerdir. Bu yemişlerden ehl-i Cennet, yiyip mütelezziz olacaklardır, (ve) Bahusus onlar için en büyük bir âtıfet-i ilâhîye olmak üzere (Rab'lerinden yarlıganma da vardır) Haalık-ı Kerîm Hazretleri onlardan razı olacaktır, onların dünyadalarken yapmış oldukları kusurları af ve setr buyuracaktır, onların haklarında öyle pek büyük ihsân-ı ilâhî de tecellî edecektir. Artık düşünmeli!. Böyle zâtlar, bu kadar, ebedî nimetlere, teveccühlere nail olacak olan ehl-i îman (*âteşte* ebediyyen kalan ve pek kaynar sudan içirilip bağırsaklan parçalanan) kâfir (kimseler gibi midir?.) elbette ki, değildirler. Mü'miri olanlar, ebedî selâmet ve saadete ve nice nimetlere kavuşacaklardır. Kâfir olanlar da ebedî âzablar içinde kalarak tasavvurların fevkinde ızdıraplara mâruz kalacaklardır. Artık bunlar birbirlerine müsâvî görülebilirler mî?.

§ Asin; Dura dura tadı bozulmuş olan şey demektir. «Hamim» sıcak su, sıcak günde yağan yağmur ve ter manasınadır. «Emfa» da barsaklar demektir.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ حَتّٰٓى اِذَا
خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذٖينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا
اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوٓا اَهْوَٓاءَهُمْ ﴿١٦﴾
وَالَّذٖينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَاٰتٰيهُمْ تَقْوٰيهُمْ ﴿١٧﴾
فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَٓاءَ اَشْرَاطُهَا فَاَنّٰى
لَهُمْ اِذَا جَٓاءَتْهُمْ ذِكْرٰيهُمْ ﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ
W-&Q'A وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰيكُمْ
﴿١٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(16) : Ve onlardan bâzı kimseler vardır ki: Seni dinler, sonra senin yanından çıktıkları zaman kendilerine ilm verilmiş olanlara derler ki: O biraz evvel ne söyledi?. Onlar öyle kimselerdir id, Allah, onların kalbleri üzerine mühürlemiştir ve hevalarına tâbi olmuşlardır.

(17) : Ve o kimseler ki: Hidayete ermişlerdir, onlara hidayeti arttırmıştır ve onlara tekvâlannı vermiştir.

(18) : Onlar, kıyametin kendilerine ansızın gelmesinden başka bir şeye muntazır bulunmuyorlar. İşte muhakkak ki, onun alâmetleri gelmiştir. Artık onlara geldiği vakit düşünmeleri —anlamaları— kendilerine ne fâide verecektir?.

(19) : İmdi şunu bil ki: Şüphe yök, Allah'tan başka ilâh yoktur ve günâhın için ve imanlı erkekler ile imanlı kadınlar için mağfiret dile ve Allah, dolaştığınız yeri de, durduğunuz yeri de bilir.

*m

İ Z A H

(16) : Bu mübarek âyetler de Resûl-i Ekrem'in meclisinde bulunan, onun yüksek sözlerini işiten bir kısım münafıkların müstehziyâne hareketlerini teşhir ediyor. Bir kısım zevatın da hidayete nail, tekvâ ile muttasif olup teyid-i ilâhîye mazhar bulunmuş olduklarını bildiriyor. Ehl-i nifakın kıyamete müntazır olduklarına, kıyametin ise bâzı alâmetleri zuhura gelmiş bulunduğuna, o ehl-i küfrün ise bunlardan ibret alacak bir kabiliyette bulunmadıklarına işâret ediyor. Sonra da Hâtemülenbiyâ Hazretlerine vahdaniyet-i ilâhîyye akidesine devam edilmesinin lüzumunu, kendisiyle mü'minler ve mü'mîneler hakkında istiğfarda bulun masını emr ve Cenab-ı Hak'km ihata-i ilmiyesini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Onlardan) İnsanlardan (bâzı kimseler vardır ki) onlar münafık, hakkı kabulden mahrum kimselerdir. Ey Hâtemülmürselîn!. Onlar (seni dinler) meclisinde bulunarak beyanatını dinlemiş olurlar. Fakat o beyanata karşı lâzım gelen dikkat Ve riayette bulunmazlar (sonra senin yanından çıktıkları zaman) giderler (kendilerine ilm verilmiş olanlara) İbn-i Mes'ut, İbn-i Abbas gibi ulemâdan bulunan eshab-ı kiramda (derler ki:) onlardan bir istihza tarikiyle suâl ederler ki: (O) Hazreti Muhammed, (ne söyledi?.) biz anlamadık, siz bize anlatabilir misiniz?. Allah Tealâ da buyuruyor ki: (Onlar) O vasıfları bildirilen münafıklar, (öyle kimselerdir ki: Allah, onların kalbleri üzerine mühürlemiştir.) onların kendi kötü ihtiyarlarından dolayı küfrleri hakkında hükm-i ilâhî sâdır olmuştur. Onlar kalblerini 'hayr canibine tevcih etmezler, hakikatları işitip kabul etmek istemezler (ve) o münafıklar, kendi (nevalarına tâbi olmuşlardır) kendi nefslerinin temayülâtına uyarlar, kendi şehvetlerinin esiri bulunurlar. Onun içindir ki: Hak sözleri kabul etmezler, takibettikleri bâtıl yoldan geri dönmezler.

(17) : (Ve o kimseler ki:) O münafıkların hilâfına olarak (hidayete ermişlerdir) îmana nail olmuş, Kur'an-ı Kerîm'den müstejît bulunmuşlardır ve nefsleriyle mücahedede bulunarak hakka teslimiyetten ayrılmamışlardır. Artık Allah Tealâ da (onlara) öyle mümtaz kullarına (hidayeti, arttırmıştır.) onların kalblerini nûr-i îman ile pek ziyâde aydınlatmıştır, onları ilham ile, tevfikat-ı ilâhîyesiyle pek ziyâde doğru bir yola sevketmiştir. (ve onlara tekvâlarim vermiştir.) O mümtaz kullarını tekvâya muvaffak etmiş, o hususta kendlerine ianede bulunmuş onları pek büyük sevaplara vesîle olan binlice güzide amellere muvaffak buyurmuştur.

(18) : Fakat münafıklara, îmandan mahrum kimselere gelince (Onlar, kıyametin kendilerine ansızın gelmesinden başka bir şeye müntazır bulunmuyorlar) çünki onlar, vahdaniyet-i ilâhîyyeye dâir, Hazreti Peygamberin doğruluğuna âid, kıyametin de herhalde vuk'u bulacağına müteallik birçok âyetler, hüccetler, alâmetler var iken ve bir nice kulların küfrleri yüzünden helâk olup gittikleri herkesçe malûm iken o münkirler yine inkârlarında devam edip durur-

lar. Artık onlar, kıyametin ansızın kopmasını **mı** bekliyorlar?, **(işte muhakkak ki: Onun alâmetleri gelmiştir)** Yâni: Hâtemülmürselîn olan zât, dünyaya şeref vermiştir, inşikakı kamer mucizesi zuhura gelmiştir, kıyamet yakın olunca nâsin irtikâb edecekleri beyân olunan birnice memnuat-ı diniye irtikâb edilmekte, bulunmuştur, **(artık onlara) O** münkirlere kıyamet **(geldiği vakit düşünmeleri)** anlamaları, tevbeye koşmaları **(kendilerine ne fâide verecektir!.)** elbette ki, bir fâide vermeyecektir. Çünki artık tevbe zamanı geçmiş bulunur.

(19) : **(İmdi)** Ey Peygamber-i Zîşan!. **(şunu bil ki: Şüphe yok Allah'tan başka ilâh yoktur)** yâni: Sen ki: Mü'minlerin saadete -nail, kâfirlerin de şekavete mâruz bulunduklarını bilmiş bulunuyorsun. Binaenaleyh vahdaniyet-i ilâhîyeye âit hâiz olduğun bilginde sâbit ol, bu husustaki bilgin kat kat artmış bulunsun. Bu gibi hitabat-ı ilâhîye, Resûl-i Ekrem vasıtasiyle onun ümmetine de müteveccihtir. Buyurulmuş oluyor ki: Her mü'min, îmanında sebat etmeli, onun îmanı ilmülyakin derecesinden âynülyakin derecesine yükselmelidir. Çünkî bütün delîller, hüccetler, mucizeler bunu icab etmektedir.' (ve) Ey Resûl-i Âlişan!. Kendi **(günâhın için)** yâni: Hasbelbeşeriyye zuhura gelen ve terk-i evlâ kabilinden bulunan hangi bir hareketinden dolayı (ve **îmanli erkekler ile imanlı kadınlar için mağfiret dile)** onlardan da zuhura gelmiş olan günâhların af ve setredilmesini, mâbud-i kerîminden niyaz eyle. Hazreti Peygamber, masum olduğu hâlde, yine istiğfar ile mükellef olması onun için bir tevazu vazifesidir, âtıfet-i ilâhîyeye olan ihtiyacı göstermektedir ve ümmet-i merhume için bir imtisal nümunesidir ve mâsumiyetinden dolayı bir şükr mesabesinde bulunmaktadır. Hattâ o Peygamber-i Zîşan Efendimiz: Her gün yüz defa istiğfarda bulunduğunu eshab-ı kiramına haber vermiştir, (ve) Ey insanlar!. **(Allah dolaştığınız yeri de)** Bilir, gündüzleri dünyadaki hareketlerinize, nerelerde gezip durduğunuza âlimdir. Ve sizlerin **(durduğunuz yeri de bilir.)** geceleyin nerelerde kaldığınıza veya ahirette ne gibi birer mevkide bulunacağınıza da âlimdir. Onun muazzam ilminden hiçbir şey hâriç bulunamaz. Artık daima muntazam bir vaziyetde bulunmak, o Haahk-ı Azîm'in atıfetine iltica etmek, ondan mağfiretler taleb eylemek her kul için en mühim bir vazife-i ubudiyet bulunmaktadır.

⁂

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ
مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ
إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ
مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ﴿٢١﴾ فَهَلْ
عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾
أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَىٰ أَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ
الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(20) : Ve îman edenler derler ki: Bir sûre indirilmiş olmalı değil mi idi, vaktaki, bir muhkem sûre indirildi ve onda savaş zikredildi, kalblerinde bir hastalık olanları gördük ki: Sana ölümden baygın kimsenin bakışı gibi bakıyorlar. Artık —ölüm— onlara daha lâyıktır.

{21) : —Onlar için— itaat ve güzel söz—yaraşır-— sonra —savaş— emri, kat'iyyet kesbedince eğer Allah'a sadakatda bulunsalar tfi elbette kendileri için hayrlı olurdu.

(22) : Demek umulur ki: Eğer siz îmandan yüz çevirirseniz, yeryüzünde bozgunculuğa çalışırsınız ve akrabalık münasebetlerini parçalayıverirsiniz.

(23) : Onlar o kimselerdir ki: Onlara Allah lanet etmiştir, sonra ontan sağır kılmıştır ve gözlerini kör etmiştir.

(24) : Kur'an-ı tefekküre çalışmazlar mı?. Yoksa kaihlerinin üzerinde onların kilitleri mi var?.

Î Z A H

(20) : Bu mübâre:: âyetler, cihâda vesâireye dâir âyetlerin nüzulünü mü'minler temenni ettikleri hâlde münafıkların ise böyle bir âyet nâzil olunca ne kadar üzgün, baygın bir hâlde kaldıklarım bildiriyor: Halbuki: Allah'ın emrine itaat etmiş, sadakat göstermiş olsalar haklarında ne kadar hayrlı olacağım haber veriyor. Öyle fesada çalışan karabet haklarına riâyet etmeyen kimselerin ne kadar zillete, felâkete uğrayacaklarım ihtar ediyor. Onların Kur'an-ı düşünmez, kalbleri kilitlenmiş kimseler olduklarım beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: **(ve îman edenler)** Yâni: Allah yolunda cihâda atılmayı isteyen hâlis mü'minler, vahy-i ilâhîye intizar ederek **(derler ki: Bir sûre indirilmiş olmalı değil mi idi?.)** ki: Bizi cihâd ile mükellef tutsa idi de o yüzden sevaplara nail olsa idik **(vaktaki,)** cihâda dâir **(bir muhkem)** neshten beri ve her bakit için tatbiki câri, fâidesi müsellem (sûre **indirildi ve onda)** o sûrede **(savaş zikredildi)** müslümanlara cihâd ile emr olundu **(kalblerinde bir hastalık)** nifak, şek ve şüphe **(olanları gördük ki,)** o münafıklar güruhunun ahvâline vâkıf oldun ki, **(sana ölümden baygın kimsenin bakışı gibi bakıyorlar)** kendilerine ölüm hali isabet etmiş kimseler gibi bir vaziyet almışlar, bîşuurâne bir bakışta bulunuyorlar, **(artık) ölüm (onlara daha lâyıktır.)** onlar kahrolası kimselerdir. Allah onları kahretsin, onların ölmeleri, yaşamalarından iyidir, onlar âlem-i islâm için muzır kimselerdir.

(21) : Onlar için **(İtaat ve güzel söz)** yaraşır. **O** münafıklar, **emr-i ilâhîye** hbmen itaat etmeli değil midirler?. Yâhud bir emr-i ilâhî sâdır olunca o münafıklar, zahiren itaat gösterir, bizim vazifemiz itaattir, meşru lâkırdıdır **derler (sonra)** savaş **(emri kat'iyyet kesbedince) onu** hoş görmez, ölüm korkusundan titrer, cihâddan yüz çevirirler. Halbuki **(eğer Allah'a sadakatte bulunsalar îdi)** ciddî surette îman etmiş, Peygambere tâbi olmuş, güzel niyet sahibi bulunmuş olsalar idi **(elbette kendileri için hayrlı olurdu.)** büyük şereflere, sevaplara nail bulunurlardı.

(22) : **(Demek umulur ki:)** Ey münafıklar!. Sizin **bu** hâliniz **göstermiş oluyor** ki: **(Eğer siz îmandan)** cihâddan, hak yolunda.çalışmaktan **(yüz çevirirseniz)** bunun neticesi olarak **(yeryüzünde bozgunculuğa çalışırsınız)** **savaş meydanlarından** kaçar, islâm varlığını, kuvvetini **darmadağın etmek denaetinde bulunursunuz (ve akrabalık münasebetlerini parçalayıverirsiniz)** zaman-ı câhiliyette olduğu gibi birbirinize karşı düşmanâne birer vaziyet alırsınız, birbirlerinizin kanlarını akıtırsınız, **yurdunuzu, akrabanızı perişan bir hâlde bırakmak istersiniz.**

(23) : Evet.. (Onlar) O münafik, müfsit şahıslar (o kimselerdir ki: Onlara Allah lanet etmiştir) onlan rahmetinden uzak bulundurmuştur (sonra onlan sağır kılmıştır) işittikleri hayrlı sözlerden, nasihatlardan istifâde edemezler (ve gözlerini kör etmiştir.) onlar gördükleri şeylerden fâidelenemezler, enfiis ve âfak-

taki binlerce kudret eserlerini bir nazar-ı ibretle görerek onlardan nasihat alamazlar. Onlar fitretlerini zayi' etmiş, muzır kimseler kesilmişlerdir.

(24): O münafıklar **(Kur'an-ı tefekküre çalışmazlar mı?.)** bütün beşeriyyeti irşâd lütfunda bulunan, bütün şüpheleri izâle eden, bütün insanlara hidayet yolunu açıkca gösteren Kur'an-ı Mübîn'in âyetlerini dinleyip meali âlisini düşünmekte bulunmazlar mı?. Nedir onlardaki **o** gaflet **o** cehalet!, **(yoksa kalblerinin üzerinde onların) O** kalblerin kendilerine mahsus **(kilitler rai var?.)** ki: Kur'an-ı Kerîm'in o pek açık mev'izelerinden müstefit olamıyorlar?' Tefekkür hassasından tamamen mahrum bir hâlde bulunuyorlar. Evet.. Onların bütün bu kötü vaziyetleri kendi nifaklarının, sûi ihtiyarlarının bir neticesidir.

***

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ
مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٥﴾
ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي
بَعْضِ الْأَمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾ فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ
يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا
مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾
أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(25) : Şüphe yok, o kimseler ki, kendilerine hidayet besbelli olduktan sonra arkaları üzerine dönüverdiler, onlar için şeytan süslemiş ve onları uzunca emellere düşürmüştür.

(26) : Bunun sebebi şudur ki: Onlar, Allah'ın indirdiğini kerih görenlere dediler ki: Biz size bâzı enirde itaat ederiz. Halbuki, Allaıh onların bütün gizli konuşmalarını biliyor.

(27) : Artık melekler, onların yüzlerine ve arkalarına vura vura canlarını aldıkları vakit hâlleri ne olacak?.

(28) : —Bunun sebebi de— şüphe yok ki, onlar, Allah'ın gazabını celbeden şeye tâbi oldular ve onun râzı olduğu şeyi kerih gördüler. Artık onların amellerini nıahvediverdi.

(29) : Yoksa kalblerinde hastalık bulunanlar, sandılar mı ki, Allah onların kinlerini meydana çıkarmayacaktır?.

İ Z A H

(25) : Bu mübarek âyetler, bir takım münafıkların şeytanlara uyarak pek açık hüccetlere rağmen irtidatlarını göstermiş olduklarını haber veriyor. Onların Kur'an-ı Azîm'i kerîh gören bâzı kabilelere itaat edeceklerini gizlice söylediklerini, Allah Tealâ'nın ise onların bu gizlediklerini bildiğini ihtar ediyor. Artık öyle Allah'ın gazabına uğramış, rızâsından uzaklaşmış, âmelleri mahv ve tebah olmuş olan eşhâsın öldükleri zaman melekler tarafından nasıl darbelere mâruz kalacaklarını bildiriyor. Onların islâmiyete karşı olan şiddetli adavetlerinden Haalık-ı Azîm'in haberdar olmadığını sanmak cehaletinde bulunduklarını teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Şüphe yok, o kimseler ki,) bir takım ehl-i kitabtan vesâireden olup da islâmiyeti kabul edenler ki, veya münafıkâne bir surette islâm görünenler ki: (kendilerine hidayet besbelli olduktan) İslâmiyetin hakkiyyeti, onun bir tarik-ı hidayet olduğu birçok zahir, bahir mucizeler ile, hüccetler ile tebeyyün eyledikten (sonra arkaları üzerine dönüverdiler) irtidatta bulundular, küfrlerini meydana koydular (onlar için şeytan) o irtidatlarını, islâmiyete muhalif cephe almalarını (süslemiş) güzelce bir hareket etmiş gibi göstermiş (ve onları uzunca emellere düşürmüştür.) bu dinsizliklerinden dolâyı dünyada nice nimetlere, lezzetlere nâü olacaklarını şeytan onlara telkin etmiştir.

(26): (Bunun sebebi şudurkh) O mürtedlerin, münafıkların öyle küfre düşmeleri şundan ileri gelmektedir ki: (onlar, Allah'ın indirdiğini kerîh görenlere) Kur'an-ı Mübîn'e karşı büyük bir nefret, adavet besleyen müşriklere, Ben-i Kureyza, Ben-i Nezir gibi Yâhudî tâifelerine gizlice (dediler ki: Biz size bâzı enirde itaat ederiz) Peygambere adavet hususunda, müslümanları cihâddan men hususunda size yardımda bulunuruz, sizin galebe etmenizi temine çalışırız, (halbuki, Allah, onların bütün gizli konuşmalarını biliyor.) Onlar, kendilerinin o ihanetini, o de-

naatini müslümanlardan gizli tutabileceklerini mi sanıyorlar?. O ne cehalet!. Allah Tealâ, onların bütün o gizli sözlerini, hareketlerini elbette Peygamberine haber verir.

(27) : (Artık melekler) Ruhlarını kabza memur olan Azrâil ve onun yardımcıları olan şâir ruhanî zâtlar **(onların)** o kâfirlerin, o islâm düşmanlarının **(yüzierine ve arkalarına vura vura canlarını aldıkları vakit) o** dinsizlerin **(hâlleri ne olacak?.)** kendilerini o darbe-i felâketten, o kahr-İ ilâhîden nasıl kurtarabilecekler?. Böyle bir akıbeti hiç düşünmezler mi?.

(28) : **(Bunun sebebi de) O** kâfirlerin böyle fecî bir akıbete uğramalarını müstelzim olan şey de **(şüphe yok ki, onlar, Allah'ın gazabını celbeden şeye tâbi oldular)** vahdaniyet-i ilâhîyeyi inkâr ettiler, risâlet-i Muhammed'iyeyi tasdik eylemediler, şeytanın vesveselerine kapılarak en çirkin şeyleri güzel görerek irtikâba cür'et gösterdiler, (ve **onun râzı olduğu** şeyi) Çenab-ı Hak'kın rızasına vesîle olan îman gibi, ibadet ve taat gibi şeyleri **(kerih gördüler. Artık)** Allah Tealâ da **(onların)** bu kâfirâne, düşmanâne hâllerinden doîâyı **(amellerini mahv ediverdi.)** meselâ: Bir müddet îman ile yaşamış iseler bilâhara kâfir olunca o îmanları kendilerine bir fâide veremez bulunmuştur. Hâl-i küfrlerinde yaptıkları iyiliklerde, fakirlere yardımlarda uhrevî bir mükâfata sebeb olamaz. Çünki îmâna mukarin olmayan bu gibi amellerin indallâh bir kıymeti yoktur.

(29) : **(Yoksa kalblerinde)** Nifak gibi, müfsidâne hareketlere temâyül gibi manevî bir **(hastalık bulunanlar)** içlerinde ehl-i îmana karşı kin ve adavet besleyenler **(sandılar mı ki, Allah onların kinlerini) o** düşmanâne kuruntularını **(meydana çıkarmayacaktır?.)** Yok, yok.. Elbette Cenab-ı Hak, elbette onların bütün gizli ve aleni hâllerini meydana çıkaracaktır, Peygâmber-i Zîşan'ma bildirecektir, o düşmanları hâib ve hasır bırakacaktır: Nitekim bilâhara da öyle olmuştur. Nitekim Beraet sûresinde onların çirkin, fezih hâlleri haber verilmiş, bu münasebetle o mübarek sûreye «Essuretülfazihe» ünvânı da verilmiştir.

وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللَّهُ
يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ
وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ
اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ
شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾

MEÂLÎ ÂLÎSİ

(30) : Ve eğer dilesek elbette onları sana gösteriveririz de onları her hâlde simâlariyle bilirsin. And olsun ki: Onları lâkırdılarının üslûbundan da bilirsin. Ve Allah ise bütün amellerinizi bilir.

(31) : Celâlim hakkı için sizi imtihana tâbi tutacağız, takipsizden mücahit olanlar ile sabredid olanîan bilelim ve sizin haberlerinizi de deneyeceğizdir.

(32) : Şüphe yok, o kimseler ki, kâfir oldular ve Allah yolundan men ettiler ve kendilerine hidayet apaşikâr belli olduktan sonra Peygambere muhalefetde bulundular, elbette Allaha hiç bir zarar vermiş olmadılar ve onların amellerini ibtâl edecektir.

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetler, münafıkların hangi şahıslardan ibaret olduğunu Cenab-ı Hak dilemiş olsa idi Peygamberine tamamen göstereceğini, maamafih Peygamber-i Zîşan'ın da o münafıkları tarz-ı ifadelerinden tanımakta bulunduğunu, Haahk-ı Azîm'in ise bütün kullarının amellerini bildiğini beyân buyuruyor. Haalık-ı Hakîm'in kullarından sabr ve mücahit olanlar ile olmayanların teayyün etmesi, hâllerinin münkeşif bulunması için onları cihâd gibi vazifeler ile imtihana tâbi tutacağını haber veriyor. Pek zâhir ve bahir olan islâmiyete, hida-

yete rağmen küfre düşen, Peygambere muhalefetde bulunan, başkalarını da hidayetten mahrum bırakmaya çalışan bir kısım cemaatlerin din-i ilâhîye bir zarar veremeyip kendi amellerinin sakıt olmuş olacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve eğer dilesek **elbette onları)** O münafıkları Ey Resûl-i Zîşan!. **(sana gös* teriveririz)** Onların hangi şahıslar olduğunu sana bildiririz **(de onları herhalde** simalariyle bilirsin) münafık olduklarmı gösteren alâmetleri apaçık bir hâle getirmiş oluruz. Fakat münafıkların bir kısmı böyle apaçık bir surette lihikmetin bildirilmemiştir, onların hâlleri dünyada setredilmiştir. Onların bir kısım hâlis müslüman olan kariblerinin o yüzden müteessir olup mahçub olmalarına sebebiyet verilmemiştir. Maamafih deniliyor ki: Bu âyet-i kerîmenin nüzulünden sonra bütün münafıklar, ResûH Ekrem'ce malûm olmuştur, onları yüzlerinden tanımakta bulunmuştur. İşte Cenab-ı Hak da buyuruyor ki: Ey Resulüm!, **(and** olsun ki,) Muhakkak ki: Sen **(onları lâkırdılarının üslûbundan da bilirsin)** onların sözleri, samimî değildir, kinayeli ve târizli lâkırdılardan ibarettir, söyledikleri şeylerin hilâfını iltizam ederler, zahiren güzel sözler söylerler ki, o sözler haddizatında çirkin şeylerdir, **(ve Allah ise bütün amellerinizi bilir.)** Hâlis kullarının güzel işleri, münafıkların da çirkin işleri indallâh malûmdur. Herkesi ameline göre mükâfat ve mücazata erdirecektir. Bu beyân-ı ilâhî, mü'minler hakkında bir tebşiri muhtevidir.

(31) : **(Celâlim hakkı için** sizi) Ey Resûl-i Ekrem'in etrafında toplanmış insanlar!, **(imtihana tâbi tutacağız)** Sizi cihâd ile vesâir bâzı meşakkatli vazifeler ile mükellef tutmak suretiyle hakkmızda lihikmetin bir imtihan muamelesi yapılmış olacaktır. **(Takı, mücahid olanlar ile sabredici olanları bilelim)** yâni: Emr-i ilâhîye imtisâlen cihâd gibi şiddetli işlere isteye isteye atılanlar, bir takım ibtilâlara karşı sabr göstererek takdir-i ilâhîye teslimiyette bulunanlar, teayyün sin, zaten indallâh malûm olan bütün bu gibi şeyler, bir ilm-i şuhîdi ile de malûm bulunsun, bunlar, Cenab-ı Hak'kın muhterem kullarınca da bilinmiş olsun. **(ve sizin haberlerinizi de deneyeceğizdir.)** Onları da açığa çıkaracağız. Onların güzelleri ile çirkinleri meydana çıkmış olacaktır. İbrahim Bin-i Leş'es diyor ki: Fudeyl Bin-i İyâs, bu âyet-i celîleyi okudukça ağlar ve derdi ki: Allah'ım!. Bizi imtihan buyurma, çünki: Bizi imtihan eder isen rüsvâ etmiş ve bizim perdelerimizi yırtmış olursun. Yâni nice^ kusurlarımız meydana çıkarılmış **olur.**

(32) : **(Şüphe yok, o kimseler ki, kâfir oldular)** Vahdaniyet-i ilâhîyyeyi, Risâlet-i Muhammed'iyeyi inkâr ettiler **(ve Allah yolundan)** nâsi **(men ettiler)** din-i islâmı kabul etmelerine engel kesildiler **(ve kendilerine hidayet apaşikâr belli olduktan sonra)** Hâtemül'mürsclîn'in risâleti hakkında nice hüccetler, mucizeler zuhura geldiğini müteakip **(Peygambere muhalefetde bulundular)** öyle muhterem ve minindillâh müeyyed bir zâta karşı adavet gösterip durdular **(elbette)** onlar, o fena hareketleriyle **(Allah'a)** o Haaıık-ı Azîm'in dinine, Peygamberine

(hiçbir zarar vermiş olmadılar) onlar kendilerini ebedî zararlara namzet bırakmış oldular da bunun farkında bulunamıyorlar, (ve) Allah-ü Azîmüşşan (onların) o kâfirlerin (amellerini ibtâl edecektir.) onlar, dünyada güzel işler yapmış olsalar da bunların indallâh bir kıymeti yoktur, çünki "îmana .mukarin değildir veyahut onların islâmiyet aleyhindeki hareketleri, hileleri kendilerine bir fâide vermeyecektir, hepsi de sükût edip gidecektir, kendileri için birer sebeb-i ukubet teşkil etmiş bulunacaktır.

∴

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا
الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا
عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا
تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ
أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(33) : Ey îman etmiş olanlar!. Allah'a itaat ediniz ve Peygambere itaat ediniz ve amellerinizi ibtâl etmeyiniz.

(34) : Muhakkak o kimseler ki, kâfir oldular ve Allah yolundan men ediverdiler, sonra da onlar kâfir olarak öldüler, artık Allah, onlar için mağfirette bulunmayacaktır.

(35) : Binaenaleyh zafiyet göstermeyiniz ve sizler en üstün olduğunuz hâlde sulha dâvet etmeyiniz ve Allah sizinle beraberdir ve size amelinizi eksiltmez.

∴

İ Z A H

(33) : Bu mübarek âyetler, mü'minlerin Allah Tealâ'ya ve Peygamber-i Zîşan'a itaat edip amellerini ibtâl etmemelerini emrediyor. Kâfirlerin, intişar-ı dîne mâni olanların da mağfiret-i ilâhîyeden mahrum kalacaklarını ihtar buyuruyor. Uluv-vu kadre sâhib olan mü'minleijin düşmanlara karşı celâdet gösterip, zafiyet göstermemelerini emr ve tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey îman etmiş

olanlar!.) Ey din-i islâm'a müntesip bulunanlar!. (Allah'a itaat ediniz) onun bütün enirlerine, nehylerine riâyetde bulununuz, (ve Peygambere itaat ediniz) Onun gösterdiği tariki takibediniz, ona muhalefette bulunmayınız. Çünki bir Peygambere muhalefet, ocu Peygamber göndermiş olan Allah'a muhalefet demektir. Ona itaat de Hak Tealâ'ya itaatten başka depdir. (ve) Güzel (amellerinizi) şek ve şüphe ile, ucub ve riya ile, kebairden oîan şâir günahlari irtikâb. etmek ile (ibtâl etmeyiniz) meselâ: Bir kimse, senelerce îman ve ibadet dairesinde yaşadığı hâlde bilâhara küfrü, nifakı müstelzim bir harekette bulunsa ve tâib ve müstağfir olmadan ölse ebedî azaba müstahik olur. Vaktiyle olan îmanı, ibadetleri ibtâl edilmiş bulunur. Binaenaleyh bu gibi pek korkunç hâdiselerden son derece hazer üzere bulunulmalıdır.

(34) : (Muhakkak o kimseler ki, kâfir oldular) Din-i islâm'dan mahrum kaldılar (ve Allah yolundan men ediverdiler) islâmiyeti kabul etmek isteyenleri o saadetten mahrum bırakmaya çalıştılar, kendi dinsizliklerini neşre çalışıp durdular (sonra da onlar) din-i islâmı kabul etmeksizin, dinsizliklerinden dolayı tâib ve müstâğfir olmaksızın (kâfir olarak öldüler) öyle dinsiz bir hâlde hayatları nihayete ermiş bulundu (artık Allah, onlar için mağfirette bulunmayacaktır.) onları ebedî suretde muazzep kılacaktır, dünyadaki o kâfirâne hâllerini mahşer âleminde setreîmeyip teşhir buyuracaktır.

Bu âyet-i kerîme, l|shab-ı Felib hakkında, yâni: Bedr gazvesinde katledilmiş ve hâbis cesetleri «Felâh» denilen kuyuya atılmış olan müşrikler hakkında nazil olmuş ise de hükmü bütün kâfirlere şâmildir.

(35) : Kâfirlerin ind-i ilâhîde ne kadar mezmum, ne derece makhur oldukları beyân buyurulmuş oluyor. (Binaenaleyh) Ey müslümanlar!.* Sîz o zelîl şahıslara karşı (zafiyet gösfenneyiniz) onlar ile çihâddan korkup kaçmayınız, onların zahirî varlıklarına kıymet vererek kendi şeref ve sânınızı ihlâl edecek hareketlerde bulunmayın (ve sizler en üstün) onların fevkinde bir mevkıı hâiz, haddızâtmda galibiyetle muttasif (olduğunuz hâlde) onları (sulha *davet* etmeyiniz) kendinizi sulha muhtaç gibi göstenneyiniz, celâdet ye şehametinizi muhafaza ediniz (ve Allah sizinle beraberdir) nusret-i ilâhiyyesi size müteveccih bulunmaktadır (ve) kerîm Haahkınız (size amelinizi eksiltmez.) din yolundaki, cihâd sahasmdaki sâi gayretinizin mükâfatını tamamen görürsünüz, lâyık olduğunuz sevaplara kavuşursunuz. Ancak dinsizler hakkındadır ki, onların dünyada bâzı güzel muameleleri bulunsa da bunların uhrevî bir kıymeti yoktur. Onlar, o yüzden ahirette bir sevaba nail olamayacaklardır. Çünki îmandan mahrumiyetleri, bu sevaba mânidir.

§ Vetr; Gâib, zayi, noksan etmek demektir. Oğlu ve kardeşi gibi bir yakini katledilerek tek basma bırakılmış kimsenin hâline «vetr» denilmiştir.

⁂

إِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا
يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ إِنْ يَسْـَٔلْكُمُوهَا
فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَا أَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ
تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا
يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا
يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوٓا أَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(36) : Şüphe yok ki, dünya hayatı, bir oyundur ve bir eğlencedir ve eğer îman ederseniz ve ittikada bulunursanız size ücretlerinizi verir ve sizden —bütün—mallarınızı da istemez.

(37) : Eğer sizden onların hepsini istese de size elhahta bulunsa cimrilik gösterirsiniz ve sizin kinlerinizi meydana çıkarmış olur.

(38) : İşte sizler, o kimselersiniz ki: Allah yolunda infakta bulunmaya davet olunursunuz da sizden kimi cimrilikte bulunur. Halbuki, kim cimrilikte bulunursa şüphe yok ki, kendi nefsi için cimrilikte bulunmuş olur. Ve Allah ganîdir. Sizler ise fakirlersinizdir. Ve eğer siz kaçınırsanız sizden başka bir kavmi —yerinize— tebdil eder. Sonra onlar, sizin emsâliniz olmazlar.

***

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetler, bir zilli zailden ibaret olan dünya hayatının mahiyetini bildiriyor. Bu hayata kapılmayarak îman ile, tekvâ ile muttasif olanların mükâfatlara nail olacaklarını tebşir ediyor. Cenab-ı Hak'kın insanlardan

bütün mallarını Allah yolunda feda etmelerini istemediğini, böyle bir talep vuk'u bulmuş olsa birçok kimselerin cimrilik göstererek kötü düşüncelerinin meydana çıkarılmış olacağını ihtar buyuruyor. Allah Tealâ'nm bütün mahlûkatından müstağni olup insanların ise muhtaç kimseler bulunduklarını ve din-i ilâhîden dönenlerin yerlerine başka güzîde, dinlerinde sabit kimselerin getirileceğini şöylece beyân buyurmaktadır, (şüphe yok ki:. Dünya hayatı bir oyundur) Ömrün beyhude yere zayi' olmasına sebebiyet veren, âti için bir fâide temin etmeyen bir ha* rekettir. (ve bâr eğlencedir) İnsanı mühim işlerden alıkoyan,. sebatı bulunmayan, manevî menfaatten hâli bulunan, seriuzzevâl bir vakitten ibarettir. Asıl hayat, sahibini diyanet ve fazilet dairesinde yaşatan pek hayrh bir varlıktan ibaret bulunmaktadır, (ve eğer) Ey insanlar!. Siz bu dünyada iken (îman ederseniz ve iîîikada bulunursanız) uhdelerinize düşen vazifeleri ifâya çalışırsanız, indelicap cihâda atılarak sebat ve metanet gösterirseniz, Cenâb-ı Hak'da size (ücretlerinizi verir) o güzel amellerinizin mükâfatını ihsan buyurur (ve sizden) bütün (mallarınızı da istemez.) sizi müşkül bir durumda bırakacak bir fedakârlıkla da mükellef tutmaz, bütün mallarınızı infak etmenizi size emretmez. Ancak mallarınızın kırkta biri kadar binnisbe cüz'î bir miktarını hak yolunda feda etmenizi size emreder.

(37) : Ey insanlar!. (Eğer) Allah Tealâ (sizden onların) mallarınızın (hepsini istese de size ilhahta bulunsa) bütün servetinizi infak ediniz diye sizi kat'î surette mükellef tutsa siz (cimrilik gösterirsiniz) bir şey vermek istemezsiniz (ve) Allah Tealâ veya sizin o hasasetiniz (sizin kinlerinizi meydana çıkarmış olur.) öyle bir fedakârlıkla emre karşı içerinizde bir nefret, bir adavet duyarsınız, kendinizin fezahat-ı ahvâli meydana çıkmış olur.

(38) : (İşte) Ey muhataplar!, (sizler o kimselersiniz ki, Allah yolunda infikta bulunmaya davet olunursunuz da) Zekât vermekle, gazilere yardımda bulunmakla, islâmiyete hizmet etmekle mükellef olursunuz da (sizden kimi, cimrilikte bulunur) öyle hak yolunda fedakârlıkta bulunmaktan kaçınır, hasislik gösterir durur (halbuki, kim cimrilikte bulunursa şüphe yok ki, kendi nefsi için cimrilikte bulunmuş olur) çünki o cimriliğin zararı kendi nefsine aittir, o yüzden kendisini sevabtan, rızayri ilâhîye nâiliyetten mahrum bırakmış olur, (ve Allah ganidir) O hâşâ kimseye muhtaç değildir, O kullarının mallarını infâk etmelerine ihtiyaçtan münezzehtir, bütün varlıklar, onun birer eser-i kudretidir, (sizler ise) Ey insanlar!. Şüphe yok kî, (fakirlersinizdir) hepiniz de o, Haalık-ı Kerîm'e muhtaçsımzdır (ve eğer siz kaçınırsanız) Allah Tealâ'ya itaatdan, O'nun ahkâmına riâyetden yüz çevirirseniz, sizi helak eder, sonra (sizden başka bir kavmi) sizin yerinize (tebdil eder) size bedel birçok güzîde kimseleri şeref-i İslama nail kılar (sonra onlar) o güzîde zâtlar (sîzin emsaliniz olmazlar) onlar, sizin gibi cimrilik göstermezler, ilâhî emrlere, nehylere muhalefetde bulunmazlar. Nite-

kim de öyle olmuştur. Mâide süresindeki (54) cü âyet-i kerîmeye de müracaat!.

Evet.. Vaktiyle Resûl-i Ekrem'e karşı cephe alan bir nice kabileler, kahr-ı ilâhîye uğramışlardır, onların yerlerine pek güzîde kavimler, cemiyetler kaim olmuşlardır. Ensâr-ı Kiram bu cümledendir. Bilâhara şark ve garbte islâmiyeti kabul edib onunla mübâhi olan, onun ahkâmına riayetkar bulunan, nice milletlerde, zümrelerde zuhura gelmiştir. Hâlâ da birçok milletler arasında islâmiyeti kabul eden zâtlar görülmektedir. İşte bu sûreyi mübârekeyi tâkibeden «sûre-İ Feth» de ehl-i islâmın nûsret-i ilâhîyeye nail olacağını tebşir buyurmaktadır.

Velhâsıl: Efen-i islâm pek ulvîdir, kıyamete kadar müslümanlar bulunacaklardır, din-i islâm'a intisabla, hizmetle iftihar edeceklerdir. Böyle mukaddes bir dine nâiliyetimizden dolayı biz Türkler de kerîm Haalıkımıza daima arz-ı şükranda bulunmayı bir vazife-i ubudiyet biliriz, Hak Tealâ Hazretleri bizleri bu şereften, bu pek muazzam nîmetten mahrum bırakmasın Amîn.. Velhamdülillâhî Rabbilâlemîn..

⁂

FETH SÛRESİ

Bu mübarek Sûre, Medine-i Münevvere'de Cuma sûresinden sonra nâzil olmuştur. Yâni: Hicret-i Nebevîyeden sonra «Hudeybiyye» seferi esnâsında nuzûl etmiştir. Böyle hicretten sonra nâzil olan sûreler ,medenî sayılmaktadırlar, velevki, Medine-i Münevvere'nin içinde nâzil olmamış olsunlar.

Bu sûre-i celîle, yirmi dokuz âyet-i kerîmeyi muhtevîdir. Bundan evvelki sûre-i Muhammed —Aleyhisselâm— da ehl-i islâm hakkında nusret-i ilâhîyenin zuhur edeceği vâ'd olunmuş, ehli islâm'a istiğfar ile emredilmişti. Bu mübarek sûrede ise fethin, nüsret-i ilâhîyenin zuhura geldiği, mağfiret-i ilâhîyenin vuk'u bulduğu tebşir edilmektedir. Bu münasebetle buna böyle sûretülfeth ünvânı verilmiştir. Bu sûre-i celîlenin başlıca mündericatı şunlardır:

(1) : Resûl-i Ekrem'in birçok fütuhata nâiîiyetini ve din-i islâm'ın izzet ve itilâsını tebşir.

(2) : Peygamber Efendimizle ağaç altında bey'ette bulunan zâtların rızay-ı ilâhîye ve nusret-i subhaniyyeye nâiliyetlerini ilân.

(3) : Hazreti Peygamberin Arab taifesine mükellef oldukları cihâd vazifesini tebliğ, ve bu vazifeden yüz çevirenlerin muazzeb olacaklarını ihtar ve bu hususta mazur olanları tâyin buyurması.

(4) : Nebiyy-i Zîşan Efendimizin Mescid-i Haram'a ehl-i îmanın kemâl-i emniyet ile dâhil olacaklarına dâir olan rüyâsının tahakkuk edeceğini tebliğ.

(5) : Ehl-i îmanı Mescidi Haram'a girmekten men-etmeğe çalışan müşriklerin hamiyet-i câhiliyyelerini teşhir ediyor. Ehl-i îmanın ise sekinetle, tekvâ ile muttasif olduklarını ve Cenabı Hak'kın dilediği kullarını cennete idhâl buyuracağını haber veriyor.

(6) : Hâtem-ül Mürselîn Hazretlerinin hidayetle, dîn-i hak ile gönderilmiş olduğundaki hikmete ve i'tilâ-i dîni islâm'a işaret buyuruyor.

(7) : Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'ın bir Resûl-i ilâhî olduğunu ve onunla beraber olan ehl-i îmanın küffara karşı vaziyetleriyle kendi aralarmdaki pek rehîmâne münasebetlerini beyân ve nasıl parlak birer simay-ı mümtaziyeti hâiz ve semavî kitablara da nasıl bir vasf ile muttasif bulunduklarını ilân ve sâlih mü'minleri mağfiretle, büyük bir mükâfata nâiliyetle tebşir buyurmaktadır.

⁂

بسم الله الرحمن الرحيم

انا فتحنا لك فتحا مبينا ﴿١﴾ ليغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر
ويتم نعمته عليك ويهديك صراطا مستقيما ﴿٢﴾ وينصرك الله نصرا
عزيزا ﴿٣﴾ هو الذي انزل السكينة في قلوب المؤمنين ليزدادوا ايمانا
مع ايمانهم ولله جنود السموات والارض وكان الله عليما حكيما
﴿٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Muhakkak biz sana bir apaçık feth, feth ettik.

(2) : Tâki, Allah, senin için günâhından geçmiş ve sonraya kalmış olanı mağfiret etsin ve senin üzerine nimetini itmam buyursun ve seni dosdoğru bir yola iletsin.

(3) : Ve Allah sana pek izzetli bir nusret ile nusretde bulunsun.

(4) : O, o —Haalik-ı kerîm— dir ki: Müzminlerin kalblerine sükûneti indirdi. Tâki: İmanları ile beraber îman arttırsınlar ve göklerin ve yerin orduları; Allah içindir ve Allah, alimdir, hakimdir.

*
**

İ Z A H

(J) : Bu mübarek âyetler, Resûl-i Ekrem'in pek parlak bir fethe muvaffak olduğunu ve bu vesîle ile. mağfiret-i ilâhîyyeye, nimet-i kâmileye nail, sırat-ı müstakimi takibe muvaffak ve pek izzetli bir nusrete mazhar olacağını tebşir eciyor. Mü'minlerin kalUerine sükûnet ihsân edilerek bununla îmanlannm en ku vetli bir mertebede bulunacağını ve göklerdeki ve yerdeki orduların alîm, hakîm olan Allah Tealâ'va âid bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Fahr-il Mürselîıı! (Muhakkak kî: Biz sana bir apaçık feth, feth ettik.) Seni parlak bir nusrete, bir. galibiyete nail kıldık.

«Feth» kelimesi, lügatte açmak, ukdeyi gidermek mânâsınadır. İstılahta bir beldeyi sulh veya harb yoluyle elde etmektir. Bu tâbir, maneviyatta da kutlanılır. Bir gursa'yı gidermeğe ve bir meseleyi halletmeye de feth denilmektedir.

Mübîn; aşikâr, parlak, vâzih, kâşif, muzhir ve müferrik gibi mânâları ifâde eder.

Bu sûredeki feth'ten murâd nedir? Bu hususta müteaddit kaviller vardır. Cumhur'a göre bundan murâd, Hudeybiyye müsâlehasıdır. Şöyle ki: Resûl-i Ekrem, Sallallâhû Aleyhi Vesellem Efendimiz, hicret-i Nebeviyyelerinin altıncı senesinde bin dörtyüz kadar eshab-ı Kiramı ile Medine-i Münevvere'den çıkmış, Umre, yâni: İfâsı sünnet-i müekkede olan bir hacda bulunmak maksadiyle Mekke-i Mükerreme tarafına teveccüh etmişti. Fakat Mekke'deki müşrikler, bundan haberdar olunca bir ordu ile şehrin haricine çıkmış, Hudeybiyye denilen mahalde toplanarak müslümanların Mekke-i Mükerreme'ye girmelerine mâni olmaya karar vermişlerdi. Hazreti Osman ile on zât, Mekke-i Mükerreme'ye gönderildi, maksad-ı Nebevî'nin cihâd olmayıp Beytuilahı ziyaretten ibaret olduğu bildirildi. Buna rağmen Mekkeliler, bu ziyarete razı olmadılar, içlerinden bâzı kimseler, Resûl-i Ekrem ile eshab-ı kiram'ını gelip gördüler, kalblerinde bir mehabet husule geldi, Mekke'IUer dönüp gidince müslümanların kudret ve şehametlerini Mekke'deki müşriklere anlattılar, nihayet bir müsâlehaya karar verdiler. Bu müsâlehaya nazaran eshab-ı kiram, o sene Beytullâh'i gidip ziyaret etmeyecekler, ertesi sene gelip üç gün içinde ziyaret edebileceklerdi. Resûl-i Ekrem, böyle bir müsâlehayı kabul buyurdu. Bu müsâlehadan dolayı bâzı eshab-ı kiram müteessir olmuşlardı, Beytullah'ı ziyaret etmeden Medine-i Münevvere'ye avdet ediyorlardı. İşte o sırada «İnnâ Fetahna..» sûre-i celîlesi nazil olmuş, müslümanların mahzun kalblerine inşirah vermiş, bir Feth-i mübîn'in tahakkukunu tebşir etmiştir. Hattâ Resûl-i Ekrem Efendimiz, eshab-ı kiramına hitaben: «Vallahi bana bu gece bir sûre nazil oldu ki: O, bence güneşin üzerine doğduğu herşey den daha sevgilidir.» diye buyurmuş ve bu mübârek sûreyi okumuştur.

Evet.. Bu müsâleha, müslümanlar için bir fütuhat mukaddemesi idi. Çün-

ki: O zamana kadar müslümanların, kuvvetli bir varlık teşkil ettiğini bilip itiraf etmeyen müşrikler, bu müsâlehayı yapmakla müslümanların bir kuvvet, bir hükümet teşkil etmiş olduklarını tasdikte bulunmuş oluyorlardı.

Bu müsâlehayı müteakip müslümanlar daha ziyâde kuvvet tedarikine ve etraftaki kabileler ile görüşerek onları din-i islâm'a celbe muvaffak oldular. Bunu müteakip birçok zaferler, nusretler yüz göstermiş oldu. Maamafih bu tebşir edilen fethten murâd, bâzı zâtlara göre Hayber'in fethidir. Hayber, Medine-i Mühevvere'nin Şam cihetinde ve dört konak ötesinde bulunan bir büyük şehirdir ki, Yahudi'lerin ellerinde bulunuyordu, bunlar da müslümanlar için pek muzır bir durumda idiler.

Resûl-i Ekrem Efendimiz Hudeybiyye'den avdetinden sonra yirmi gün kadar Medine-i Münevvere'de ikamet buyurmuş, sonra bin dörtyüz piyade ve iki yüz süvari ile Hayber tarafına âzîmet buyurdu. Nihayet muharebe neticesinde, Hayber kaleleri birer birer fethedildi, birçok ganimetler elde edildi. Bu fethten murâd, bâzı müfessirlere göre de Mekke-i Mükerreme'nin fethidir.. Vakıa bu sûrenin nüzûlü zamanında Mekke-i Mükerreme henüz feth'edilmemişti. Fakat bu felh, indallâh mukadder olduğu için filhalvâki olmuş gibi gösterilmiştir. Şöyle ki: Hudeybiyye müsâlehasından sonra Mekke'deki müşrikler, bu müsâleha ahkâmına muhaiefetde bulunmuşlar, Resûl-i Ekrem ile aralarında ahd ve eman bulunan Huzâa' kabilesine tecavüz ederek onlardan yirmi üç kişiyi öldürmüşlerdi. Resûl-i Ekrem ise Huzâa' kabilesine yardım edeceğine dâir söz vermişti. Binaenaleyh Hicret-i Nebeviyye'nin sekizinci senesi on ikibin kadar neferden müteşekkil bir ordu ile Mekke-i Mükerreme tarafına teveccüh buyurmuş, bâzı gaileler izâel edilerek bilâharp Mekke-i Mükerreme'yi feth etmiş, İkrime İbn-i Ebu Cehl, Safvan İbn-i Ümiyye ve Hazreti Hamza'nın katili olan Vahşî gibi bâzı şahıslar müstesnâ olmak üzere şâir ahali hakkında afv-i umumî ilân buyurmuştur. Ve Beytullah'ı ziyaret edip oradaki üçyüz altmış putu kırdırıp atmıştır.

(2) : Peygamber-i Âlişan Hazretleri böyle bir şerefli feth'e muvaffak olmuştur. Bunun şebeb ve hikmetine işaret için de buyuruluyor ki: Ey Seyyid-i Kâinat!. Sen böyle bir zafere muvaffak oldun (Tâ ki Allah) Tealâ Hazretleri (senin için günâhından geçmiş ve sonraya kalmış olanı mağfiret etsin) yâni: Senin yüksekliğine nazaran bir kusur sayılabilecek bir hâdise vuk'u bulmuş ise onu Cenab-ı Hak af ve setr buyursun.

Vakıa o Peygamber-i Zîşan mâsumdur, ondan kasden bir günâh sâdır olmayacağı muhakkaktır, onun hakkındaki mağfiret, bir fevkalâde atıfetten ibârettir, veya onun ümmeti hakkındaki mağfiret demektir, çünki ümmetinin mazhar olacağı bir mağfiretten o Nebiyy-i Kerîm çok ziyâde mahzuz olur. Bir de bu mağfiret, bir mühim nükteyi hâvidir İd: O da Peygamber olan zâtın da bir in-

san olduğuna ve siyanet-i ilâhîyeye muhtaç olup ulûhiyet vasfını hâiz bulunmadığına işaretten ibârettir, (ve) Ey Peygamber-i Saadet Karin!.(seni dosdoğru bir yola iletsin) Diye öyle bir vazih fethe nail kılmıştır. Tâki: Vazife-i risâletini açık, bîpervâ bir surette ifâya ve sana tâbi olanları bir hidayet sahasına isâle muvaffak olasın, fütuhatı müteakip de vazife-i risâletini pek güzel bir surette idameye muvaffak buluiiasın.

(3) : (Ve) Ey Seyyid-i Kâinat!. Sen öyle pek parlak bir fethe mazhar oldun, tâ ki (Allah sana pek izzetli,) şerefli (bir mısret ile nusretde bulunsun) seni bütün düşmanlarına galip kılsın, din-i islâmı söndürmek isteyenleri pek şiddetli bir hezimete uğratsın, islâmiyetin galebesi tecellî edip dursun. Filhakika Hudeybiyye müsâlehâsından sonra nusret-i ilâhîye tevali etmiş, islâmiyet her tarafa intişar etmeğe başlamıştır.

§ Nasr = Nusret; Yardım, muavenet, bir kimsenin bir maksadına ermesini veya düşmanına galebe etmesini temin için vuk'u bulan maddî veya manevî imâat demektir.

(4) : (O, o) Haalık-ı Kerîm (dir ki:) düşmanlariyle yüzyüze geldikleri bir sırada (müzminlerin kaihlerine sükûneti indirdi) onlara bir sebat, bir itminan, bir kuvve-i kalbiye ihsan buyurdu. Onlar, Hudeybiyye müsâlehası zamanında bir metanet-i ruhiyeye mâlik idiler, Resûl-i Ekrem emretmiş olsa idi derhâl müşrikler ile savaşa başlamak isterlerdi, sâir zamanlarda da büyük bir sebât-i diniyye göstermişler, cihâd meydanlarına atılmaktan geri durmamışlardı. Evet Cenab-ı Hak, onlara öyle bir kuvvet-i ruhiye ihsan buyurmuştu (tâki: îmanları ile beraber îman arttırsınlar) Resûl-i Ekrem'in onlara evvelce haber verdiği fütuhatm tecellîsini görerek kalblerindeki îman-i gaybî, îman-ı aynî derecesine gelmiş olsun. Ve yahut dinî vazifeleri ziyâdeleşmiş, bu vesîle ile de dinlerinin mükâfatına maaziyâdetin nail, bulunmuş olsunlar.

Malûm olduğu üzere îman, yakin mertebesinde olan bîr tasdik-i kalbîden ibârettir. Bu cihetle asi îmanda artıp eksilmek olamaz. Ancak güzel ameller ile îmanın nûraniyeti artar zevâlden mahfuz kalır. Maamafih yakinin muhtelif mertebeleri vardır.

Bedihî şeyler ile hafi nazariyat hakkındaki yakin, elbette ki, bir mertebe değildir. Nitekim beyazın da, ziyanın da mütefavit mertebeleri vardır. Nitekim bir âyet-i kerîme de şu mealdedir: «Onlara bizim âyetlerimiz tilâvet olunduğu vakit onlara îmanı arttınr» (ve göklerin ve yerin orduları Allah içindir) bütün melekler, insanlar, cinler ve şâir maddî, manevî varlıklar, Allah Tealâ'nın birer eser-i kudretidir, onun emr ve fermanına tabidirler. O Haalık-ı Azîm, dilediği zaman dindüşmanlarını. elbette ki, kahr ve tedmir buyurur, ehl-i islâmı da nüsrete nail kılar (ve Allah) şüphe yok ki, her şeye (alimdir) hiç bir şey onun ilminden hariç kalamaz, bütün mahlûkatının ahvâlini, amalini tamamen bilmektedir ve o Haalık-ı Azîm (hakimdir) bütün kâinattaki tasarrufatı birer hikmete ve

maslahata müstenittir.

İşte ehl-i îmanı cihâd ile mükellef kılması da, birçok ibretfezâ hâdiselerin zuhura gelmesi de birer hikmet-i ilâhîyye muktezasıdır.

- § Sekiynet; Sükûn, sebat, vekar, izzet, itminan-i kalb, rahmet **ve** şefkat hissi, kalbe nûr ve kuvvet ve inşirah veren lâtif bir hâlet-i ruhiyyedir ki: İnsan bu sayede meşru maksadını temine çalışır, muvaffak olur.

∴

لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَكَانَ ذَٰلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾
وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ
الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ
عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾
وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(5) : Tâki: Mü'min olan erkekleri ve imanlı olan kadınları altlarından ırmaklar akar cennetlere içlerinde ebedî kalıcılar olmak üzere girdirsin ve onlardan günahlarım setr buyursun ve bu ise Allah indinde pek büyük bir necat olmuştur.

(6) : Ye tâki: Şân-ı ilahîde kötü kuruntuda bulunan münafıklar ile münaf ikaları da ve müşrikler ile müşrikeleri de muazzep kılsın, o kötü kuruntuları kendi üzerlerine geliversin. Ve Allah, onlara gazab etmiş ve onlara lanet eylemiştir ve onlar için bir cehennem de hazırlamıştır. Ye ne fena bir uğranacak yer!

(7) : Ve şu göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Ye Allah, bir azizdir, bir hakîm'dir.

İ Z A H

(5) : Bu mübârek âyetler, Resûl-i Ekrem ile O'na tâbi olan ehl-i îmanın haklarında tecellî edecek olan âtıfet-i ilâhîyyenin, nüsret ve zaferin hikmetine işaret ediyor ve onların hak yolundaki çalışmaları vesilesiyle günahlarının afv edilip cennetlere idhâl edileceklerini, ebedî bir necata nâil olacaklarını tebşir buyuruyor. Nifak ve şirk ehlinin de sû-i itikatları ve meş'umâne kuruntuları yüzünden gazab-ı ilâhîye uğramış, lanete hedef olmuş, cehennemde ebedî surette muazzeb bulunmuş olacaklarını ihtar ediyor. Allah Tealâ'nın da bütün kuvvetlere mâlik, fevkalgâye bir izzet ve hikmetle muttasif olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ, mü'minlere çihâd ile emretmiş, ehl-i îmanı din-i isîâmda sâbit kadem kılmış, kendilerini semavî ve arzî kuvvetler ile teyid eylemiş, haklarında birnice tedbirat-ı ilâhîyye tecellî etmiştir. (Tâ ki: Mü'jnin olan erkekleri ve imanlı ola» kadınları) bu İmanlarının pek büyük bir mükâfatı olmak üzere (altlarından ırmaklar akar cennetlere içlerinde ebedî kalıcılar olmak üzere girdirsin) o dindar kullarını böyle pek büyük bir selâmet ve saadete nail buyursun (ve onlardan günahlarını setr buyursun) hasbelbeşeriyye yapmış oldukları bir kısım kusurlarını, güzel itikatları ve amelleri sebebiyle afv ederek onları muaheze buyurmasın, o kusurları cennete girmelerine asla engel bulunmasın, o kusurları bütün bütün unutulmuş, kendileri içüı bir mahcubiyet vesilesi olmaktan çıkmış bulunsun, (ve bu ise) Böyle cennete girilmesi ve günahlarını af ve setr buyurulması ise o ehl-i îman için (Allah indinde pek büyük bir necat olmuştur.) o Haahk-ı Kerîm tarafından takdir ve ihsan buyurulmuş olan en büyük bir"zafer, bir atiyye-i subhaniyye mahiyetinde bulunmuştur.

Rivayete nazaran yukarıdaki üç âyet-i kerîme, Peygamber-i Zîşan efendimiz hakkında pek muazzam tebşirat-ı hâvi olarak nuzûl edince Eshab-ı Kiram, o Resûl-i Âlikadr'i tebrik etmişler, Yâ Resûlallahî. Sen mağfiret-i jlâhîyyeye mazhariyetle mübeşşer bulunuyorsun, ne büyük saadet!. Ya bizim için ne var?. Demişler, bunun üzerine işbu beşinci âyet-i kerîme nazil olmuş Eshab-ı Kiram da mağfiret-i ilâhîyye ile tebşir olunmuşlardır.

(6) : Evet.. Allah Tealâ, ehl-i îmanı nüsretlere, muvaffakiyyetlere nail ve cennetlere idhâl buyuracaktır, tâki, onları îmanlarının, hak yolundaki çalışmalarının mükâfatına kavuştursun. (Ve tâ ki, şân-ı ilâhîde kötü kuruntularda bulunan) Cenab-ı Hak'kın Peygamberine ve mü'min kullarına yardım etmiyeceğini, onları muzafferen Mekke-i Mükerreme'ye girdirmiyeceğini zan edip duran (münafıklar ile münafikaları da ve müşrikler ile müşrikeleri de muazzeb kılsın.) o dinsizleri ehl-i islâm'ın muzafferiyetini görmekle, din-i islâm'ın âfaka intişarmı anlamakla, islâm erlerinin ellerine esirdüşmekle, katle mâruz bulunmakla dünyada cezaya uğratsın, ahirette de cehennem azabına mâruz bıraksın. Artık (o îcöiü hâdise, kendi üzerlerine geliversin.) mü'minler hakkında düşündükleri

mağlûbiyetler, katiller ve esaretler, o münkirlerin başlarına teveccüh etsin, onlar kahr-ı ilâhîye uğrasınlar. (ve Allah, onlara gazab etmiş) Onlar taraf-ı ilâhîden büyük bir gazaba mâruz kalmışlardır. (Ve onlara lanet eylemiştir) O dinsizler, Cenab-ı Hak'kın rahmetinden mahrum bırakılmışlardır, (ve onlar için cehennemi de hazırlamıştır.) Onlar kıyamette o cehenneme atılacaklardır, (ve ne fe* na bir uğranacak yer?.) O cehennem. Artık orada ebediyyen muazzep olup duracaklardır.

Bu âyet-i kerîme de münafıkların müşriklerden evvel beyân edilmesi, münafıkların ehl-i islâm hakkında müşriklerden daha ziyâde muzır olduklarına işareti mutazammındır. Çünki, müşriklerin vaziyetleri malûm olduğu için onlara karşı ona göre cephe alınır. Münafıklar ise nifaklarını sakladıkları için ehl-i islâmı aldatmış, kendilerini müslüman göstererek islâmiyet aleyhinde gizlice çalışmış bulunurlar, kendilerine karşı müdafaa tertibi alınmamış olur, bu yüzden islâm âlemi pek zararlara uğramıştır.

«Daire» bir şeyi ihata eden hâdise, bir şeyin üzerine teveccüh eden felâket demektir. Çok kere mekruh ve nahoş vak'a yerinde müstameldir. «Sev» ve «süv» kelimesi de mesaet, fenalık, azab, şer, hezimet, fesat mânasınadır. «Daire-i süv» tâbiri bir cümle-i duaiye makamında bulunmaktadır.

<7) : (Ve şu göklerin ve yerin orduları Allah'ındır) Bu orduları teşkil eden zâtlar, hâdiselerden bir kısmı, dindar olan zâtlar hakkmda birer vesile-i rahmetdir. Diğer bir kısmı da dinsizler hakkında azablann tatbikınâ memurdurlar. Bu nükteye işaret için bu ordular, iki defa bildirilmiştir, (ve Allah, bk azîzdir) Her şeye galibtir, dinsizleri böyle muazzeb etmeğe de maaziyadetin kaadîrdir. Ve o Haalık-ı Azîm, (bir hakimdir) mahlûkatı hakkmdaki bütün takdirleri, tedbirleri birer hikmet muktezası bulunmaktadır. Amenna.

Rivayet olunuyor ki: Hudeybiyye sulhu yapılınca münafıklardan îbn-i Übey demiş ki: Muhammed —Aleyhissellâm— zannediyor mu ki: Mekke ahalisiyle sulh yapmca veya Mekke'yi fethedince onun için artık düşman kalmayacak!. Faris ve Rum milletleri nerede?. Bunun için bu âyet-i celîle ile Duyurulmuş oluyor ki: Allah'ın göklerdeki ve yerdeki orduları, Faris ve Rum kuvvetlerinin pek ziyâde fevkindedir. Hak Tealâ dileyince onları kahrederek yine Peygamberin^ islâm ordularım muzaffer buyurur. Haalık-ı Azîm'in kudret ve azametini bir kere düşünmeli değil midirler?.

*

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ
وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٩﴾
إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ
فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللَّهَ
فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾

MEÂLÎ ÂLÎSİ

(8): Şüphe yok ki, biz seni bir şâhid ve bir müjdeci ve bir korkutucu olarak gönderdik.

(9) : Tâ ki: Siz Allah'a ve O'nun Peygamberine îman edesiniz ve ona yardımda ve tebcilde bulunasımz, ve onu sabah ve akşam teşbih edesiniz.

(10) : Şüphe yok, sana bîy'at edenler, muhakkak ki, Allah'a bîy'at ederler. Allah'ın yed-i, onların ellerinin üstündedir. Artık kim —ahdim— bozarsa kendi aleyhine bozmuş olur ve her kim de Allah ile üzerine muahedede bulunduğu şeyi yerine getirirse ona da —Allah Tealâ— büyük bir mükâiat verecektir.

İ Z A H

(8> : Bu mübarek âyetler, Resûl-i Ekrem'in ne gibi evsâf ile Peygamber gönderilmiş olduğunu bildiriyor, ve ohun bu gönderilmesindeki fâidelere, ubudiyet vazifelerine işaret buyuruyor. Ve Hudeybiyye'de yapılan bîy'atin ehemmiyetini ve bu bîy'ate muhalefet edenlerin kendi nefisleri aleyhine hareket etmiş olduklarını ve bu ahda riâyet edenlerin de büyük bir mükâfata nail olacaklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselîn!. (Şüphe yok ki, biz) Yâni: *Azâ* ve hakîm olan mâbud-i Azimüşşan (seni bir şâhid) olarak gönderdik. Sen vahdaniyet-i üâhîyyeye, din-i islâmın hakkıyyetine şahadet etmektesin, kendilerini

din-i ilâhîye davete memur olduğun kimselerin îmanlarına, itaatlerine ve küfr ile isyanlarına, kısmen bizzat ve kısmen de hafaza melekleri vasıtasiyle bir şâhid olmak üzere gönderilmiş bulunmaktasın, (ve) Seni (bir müjdeci) olarak gönderdik, din-i isîâmı kabul edenleri cennetler ile ve bir nice nîmetler ile tebşir etmektesin (ve) seni (bir korkutucu olarak gönderdik) sana itaat etmeyip din-i ilâhîden mahrum kalanları da âzab-ı ilâhî ile korkutmakla mükellef bulunmaktasın.. Senin rişâletin, bütün beşeriyet hakkında bir vesile-i selâmet ve saadettir. Sen insanlara tarik-ı hidayeti göstermekte, onları irşada çalışmaktasın. Ne ulvî bir vazife!.

(9) : Evet.. Ey Allah'ın Kulları!. Size öyle bir Peygamber-i Zîşan gönderilmiştir. (Tâ ki siz, Allah'a ve O'mm Peygamberine îman edesiniz) O'nun yüksek tebligatı câyesinde güzel itikada, güzel amelleri nail olasınız, din-i islâm ile müşerref bulunasınız (ve O'na) O Haalık-ı Azîm'e, yâni: O'nun mukaddes dinine, Peygamberine (yardımda ve tebcilde) tâzim ve ihtiramda (bulunasınız) hak yolunda mücahedeye devam edesiniz (ve O'nu) o mâbud-i kerîm'i (sabah ve akşam tesbîh edesiniz) yâni: Daima tevhîd ve tenzîhte bulunasınız, bahusus gündüz ve gece namazlarına devamda bulurlasınız, bu gibi ubudiyet vazifelerini ifâ ederek nûr-i diyanete, âtıfet-i ilâhîyyeye nâil ,olabilesiniz. İşte Resûl-i Ekrem'in beşeriyete bir Peygamber-i Âlişan olarak gönderilmesi, böyle pek ulvî hikmetleri, maslahatları mutazammındır. Artık öyle bir Resûl-i Kibriya'nın gösterdiği yolu takibetmek, O'nun mübarek tebligatına bihakkın riâyette bulunmak, bütün beşeriyet için en elzem, en fâideli bir vazife değil midir?.

(10) : İşte Hak Tealâ Hazretleri bu cihete işaret için buyuruyor ki: Ey Resûl-i Kibriya!. (Şüphe yok, sana.bîy'at edenler) Sana tâbi olup emrlerin veçhîle hareketlerini tanzim eyleyenler, bahusus Hudeybiyye seferi esnasında bir ağaç altında toplanarak müşriklere karşı savaşa atılmayı deruhde eden Eshab-ı Güzîn (muhakkak ki, Allah'a bîy'at ederler) çünki Cenab-ı Hak'km Resulüne itaat, Allah Tealâ'ya itaat demektir. O Peygamber-i Zîşan'ın bütün emrleri, teklifleri, Allah içindir. O asla nevadan bir şey konuşup teklif etmez (Allah'ın yed-i) kudret ve azameti (onların) o Peygamber ile mubayaada bulunan zâtların (ellerinin üstündedir) onları teyid eder, muvaffakiyetlere nail kılar, onlari o bîy'atlarının fevkinde mükâfatlara kavuşturur (artık kim) bu hakikati takdir edemez de ahdini bozar, yaptığı mubayaada sebat etmezse (kendi aleyhine bozmuş olur) onun zararını kendisi görür, Allah Tealâ da, onun Peygamberi de ondan müstâğnîdir. (ve) BÜâkis (her kim de AUah ile üzeıine muahedede bulunduğu şeyi yerîne getirirse) Cenab-ı Hak'kın emrine riâyeten onun Peygamberi ile yapmış olduğu bîy'at ahkâmına riayette bulunursa (ona da) öyle yaptığı ahda, verdiği söze riayetkar olan mü'mine de Allah Tealâ (büyük bir mükâfat verecektir.) onu ahirette cennetlere nail buyuracaktır, nice makamlara kavuşturacaktır. İşte hak yolunda yapılan bir teahhüde riâyetin pek büyük karşılığı!.

«Mubayaa»: Lügatte iki kimse arasında yapılan bir âlım satımdan ibarettir. Sonra teşbih tarikiyle ahd'e, mıahede'ye misak'a da mübayaa ve bîy'at denilmiştir. Bu âyet-i kerîmedeki mubayaadan murâd, müfsirlerin ekserisine göre Hudeybiyye esnasında yapılan bir bîy'at'den ibarettir. Şöyle ki: Resûl-i Ekrem Efendimiz, Hudeybiyye mevkiini teşrif edince Hıraş İbn-i Umiyyet-il Huzaî Mel^r ke-i Mükerreme'deki Kureyş taifesine göndermişti, maksad-ı Nebevî'nin savaş olmayıp mahza Beytullah'ı ziyaretden ibaret olduğunu onlara bildirmeğe memur olmuştu. Kureyş taifesi o zâtı öldürmek istemişlerdi. Bâzı kabilelerin araya girmeleriyle Öldürülmekten kurtulmuştu. Avdet edip keyfiyeti haber verince Resûl-i Ekrem, Hazreti Ömer'i göndermek istedi, fakat kendisinin birçok düşmanları olduğu için Hazreti Ömer, mazeret dermeyan etti, bunun üzerine Hazreti Osman gönderildi, o da gidip Peygamber-i Zîşan'm maksadını Mekke'lilere bildirdi. O mübarek zâtı bir müddet tevkif ettiler, nıüslümanların arasında Hazreti Osman'ın katledildiği *şâyi oldu. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, savaşı göze aidi; etrafında bulunan müslümanları bîy'ate davet buyurdu, bu zâtların adedi ondört bin kadardı, bir ağacın altında toplandılar, Hazreti Osman'ın katledilmiş olması takdirinde cihâda atılacaklarına, hiç birinin bundan kaçınmayacağına dâir Resûl-i Ekrem ile mubayaada bulundular. Bu bîy'ati haber alan müşrikler korktular, müsâlehada bulunmak üzere bâzı kimseleri huzur-ı Nebevî'ye gönderdiler, Hazreti Osman'ın katledildiğine dâir şayianın da yalan olduğu anlaşılmıştı. Artık Peygamber Efendimiz, bir sene sonra gelip Beytullah'ı ziyaret etmek üzere Hudeybiyye müsâlehâsını kabul buyurmuştu. Maamafih bu âyet-i kerîme'deki mübayea, mutlak zikredildiğinden bundan evvel ve sonra yapılmış olan mübayealara da şümulü vardır. Akabe bîy'atleri bu cümledendir.

Malûm olduğu üzere Resûl-i Ekrem, Sallalâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz, daha Mekke-i Mükerreme'de iken her sene Hac mevsimi şehrin haricine çıkar, her taraftan gelen hacılar ile görüşür, onlara islâmiyeti bildirir, müslüman olmalarını teklif buyururdu. Bi'set-i Nebevîye'nin on birinci senesinde yine Mekke-i Mükerreme haricine çıkmış, «Akabe» denilen bir tepede Medine-i Münevvere'den gelen bir cemaat ile görüşmüş, onlara islâmiyeti telkin buyurmuş, onlar da islâmiyeti kabul ederek Medine-i Münevvere'ye dönmüşlerdi. Bunlardan beş zât ile yine Medine-i Münevvere ehalisinden diğer yedi zât, ertesi sene Hacc mev^ siminde Mekke-i Mükerreme'ye gelmişler, Akabe mevkiinde Resûl-i Ekrem, ile görüşmüşler: «Allah Tealâ'ya şerik koşmamak ve zinada, sirkatte, iftirada bulunmamak, kız çocuklarını öldürmemek, hakkı müdafaadan çekinmemek üzere bir mübayeada bulunmuşlardı. Buna «birinci Akabe bîy'ati» denilmiştir. Bi'set-i nebeviyenin onüçüncü senesinde de yine Medine-i Münevvere ehalisinden yetmiş üç erkek ile iki kadın, Mekke-i Mükerreme'ye gelmişlerdi. Ebû Eyyûb-ül Ensarî Hazretleri de bunların arasında idi, Akabe mevkiinden Resûl-i Ekrem Efendimiz ile buluştular, bu defa da «ikinci Akabe» bîy'ati vuk'u buldu. Şöyle ki: Pey-

gamber Efendimiz, Medine-i Münevvere'ye hicret buyurduğu takdirde onu kendi nefsleri gibi muhafaza edeceklerine ve ona itaatde bulunacaklarına ve her türlü tehlikelere karşı islâmiyeti müdafaaya çalışacaklarına, müslümanların zayıflarına, fakirlerine yardım eyleyeceklerine dâir söz verdiler. Resûl-i Ekrem'in mübarek elini tutarak ahd-u misakta bulundular. Resûl-i Ekrem, sallallâhü aleyhi vesellem de Medine-i Münevvere'ye hicret buyuracağını onlara tebşir buyurdu. İşte bu onuncu âyet-i kerîme, bütün bu muahedelere şâmildir.

**«

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ
شَغَلَتْنَا اَمْوَالُنَا وَاَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ
بِاَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا
اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرًا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ
اِلٰٓى اَهْلِيهِمْ اَبَدًا وَزُيِّنَ ذٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ
ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ
وَرَسُولِهِ فَاِنَّا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا ﴿١٣﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَكَانَ
اللّٰهُ غَ "f f Ol

MEALİ ÂLÎSÎ

(11) : Bedevîlerden geri bırakılmış olanlar, sana diyeceklerdir ki: Bizi mâllarımız ve ailelerimiz oyaladı, artık bizim için mağfiret dile. Onlar kalblerînde olmayan şeyi dilleriyle söylerler. Deki: Eğer sizin hakkınızda bir zarar dilerse veya sizin hakkınızda bir menfaat murâd ederse artık sizin için Allah'tan bir şeye kim mâlik olabilir?. Doğrusu Allah Tealâ işlediğiniz şeyden bihakkın haberdardır.

(12) : Hayır.. Siz sandınız ki: Peygamber ve mü'minler ailelerine asla dönemeyeceklerdir. Bu kalbîerinizde süslenmiş idi ve kötü bir zan ile zanda bulunmuştunuz ve siz helake mahkûm bir kavim oldunuz.

(13) : Her kim ki, Allah'e ve Peygamberine îman etmemiş olursa artık —bilsin ki:— Muhakkak biz, kâfirler için bir çılgın âteş hazulamışızdır.

(14) : Ve Allah'ındır, o göklerin ve yerin mülkü. Dilediğini yarlıgar ve dilediğini de muazzep kılar ve Allah çok yarlıgayıcı, çok merhamet edici olmuştur.

*

İ Z A H

(11) : Bu mübarek âyetler, Resûl-i Ekrem ile yapılan bir mübayeaya riâyet etmemenin, onun emrine muhalefetde bulunmanın mes'uliyetine işâret ediyor. Buna bir misâl olmak üzere bir kısım Bedevîlerin birer bahane ile Hazreti Peygambere muhalefet ederek onunla beraber Hudeybiyye seferine iştirak etmediklerini ve o Peygamber-i Zîşan'ın\ mağlûp olacağını zân etmiş bulunduklarını bildiriyor. Allah-ü Tealâya ve O'nun Peygamberine itaat edenlerin mükâfatlara nail olacaklarını tebşir, muhalefette bulunanların da âzablara uğrayacaklarını ihtar buyuruyor. Pek çok merhamet ve mağfiret sahibi olan Allah-ü Azîmüşşan'ın bütün mükevvenata mâlik olduğunu ve kulları üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunacağını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Fahrülmürselîn!. (Bedevîler'den geri **bırakılmış olanlar)** Hudeybiyye seferine iştirak etmeyip maiyyet-i nebeviyye'de bulunmak şerefinden mahrum, kalmış bulunanlar, bir mazeret dermeyân etmek maksadiyle (sana **diyeceklerdir ki: Bizi mallarımız** ve **ailelerimiz oyaladı)** mallarımızın idaresi, ailelerimizin muhafazası, temin-i maişeti bizi meşgul kıldı, bu sefere iştirakimize engel bulundu, (artık) Ey merhametpenâh Peygamber-i Zîşan!. **(bizim için mağfiret dile)** Cenab-ı Hak, bizi afv etsin, bizim muhalefetimiz öyle bir mazerete mebnî bilızdırar vakî olmuştur, yoksa emr-i nebeviye muhalefet etmek, isyânda bulunmak maksadiyle vâki olmuş değildir. Allah Tealâ ise onların bu iddialarını red ve tekzîb için buyuruyor ki: **(Onlar kalblerinde ol-**

mayan şeyi dilleriyle söylerler) Onların sefere iştiraki için ciddî bir mazeret, bir meşguliyet mevcut değildi ve onların mağfiret temennîleri de samimî değildir. Çünki onlar, istiğfara muhtaç olduklarına kalben kani bulunmamaktadırlar. Binaenaleyh ey Resûl-i Âlişanî. Onlara (de ki) ey beyhûde yere mazeret dermeyan eden gafiller!, (eğer) Ceriab-ı Hak (sîzin hakkınızda bir zarar dilerse) sizin mallarınızı, efrâd-ı ailenizi helak etmek, sizleri mutazarrır bir hâlde bırakmak murâd buyurmuş olursa artık kim, bu zararı, bu felâketi sizden bertaraf etmeğe kadîr olabilir?, (veya) O Haalık-ı Kerîm (sizin hakkınızda bir menfaat murâd ederse) mallarınızın, ailelerinizin mahfuz kalması mukadder bulunursa size bir zarar vermeğe kim muktedir olabilir?, (artık) düşününüz (sizin için Allah'tan bir şeye kim- mâlik olabilir?.) hangi kimse, irade-i ilâhîyye hilâfına olarak size bir zararda veya bir menfaatte bulunabilir?, (doğrusu Allah Teaîâ işlediğiniz şeyden bihakkın haberdardır.) Sizin bu geri kalmanızda böyle bildirdiğiniz mazeretlere mebnî değildir, belki bir şek ve nifaktan neş'et etmiş bir hâlet-i ruhiyye eseridir.

(12) : (Hayır..) Dermeyan ettiğiniz mazeret, doğru değildir (siz sandınız ki, Peygamber ve mü'minler) müşrikler tarafından mağlûp, tamamen maktul olacaklardır (ailelerine asîâ dönmeyeceklerdir) bundan dolayı siz muhalefette bulundunuz, kendi hayatınızı kurtarmak sevdasına düştünüz, böyle bir sû-i zânda bulunmaktan kendinizi alamadınız, (bu) Kötü kuruntu (kalblerinizde süslenmiş idi) şeytan, sizi böyle bir çirkin zânna düşürmüş, sizin bu sefere iştirak etmemenizi pek muvafık bir hareket gibi size göstermişti (ve kötü bir zân ile zânda bulunmuştunuz) Cenab-ı Hak'ın Peygamber-i Âlikadr'ine yardım etmiyeceği, O'nu düşmanlarına karşı mağlûb* perişan bir hâlde bırakacağı hülyasına düşmüştünüz (ve siz) ey böyle bir suizânda bulunan şahıslar!, (helâke mahkûm bir kavim oldunuz) Hak Tealâ'nm gazabına müstahik, hayrlı işlerde bulunmak selâhiyetinden mahrum bir vaziyette kaldınız. O kötU zânnınızın müstelzim olduğu âkıbet, böyle manevî bir helakten ibarettir. Meğer ki, tâib ve müstağfir olarak tashihi itikat edilsin.

(13.) : (Her kim ki,) Ey muhalefette bulunan güruh!. Gerek sizden ve gerek başkalarından herhangi bir şahıs ki, (Allah'e ve Peygamberine iman etmemiş olursa) böyle hem Allah Tealâ'nm varlığını, birliğini hem de Hazreti Peygamberin risâletini bilip tasdik etmezse, din-i ilâhîden mahrum, küfre mahkûm bulunmuş olursa (artık) öyle bir kimse bilsin ki (muhakkak biz) yâni: Allah-ü Azîmüşşan öyle (kâfirler için bir çılgın âteş hazırlamışızdır.) onlar, cehennemde pek şiddetli bir âteş ile muazzeb olacaklardır.

(14) : Evet.. Allah Tealâ, her şeye fcaadîrdir, mülkünde dilediği tasarrufata selâhiyettardır, (ve Allah'ındır, o göklerin ve yerin mülkü) bütün onlarda tasarruf, icray-i hâkimiyet, Allah Tealâ'ya mahsustur, hiç bir kimse, onun irade-

sine mâni olamaz. O Haalık-ı Rahîm (dilediğini yarhgar) taib ve müstağfir olan kulları, onun af ve setrine nail olurlar, (ve **dilediğini de muazzeb kılar)** Küfründen, nifâkından ayrılmayan, günahlarından dolayı nadim ve peşiman olmayan kimseleri de lâyık oldukları âzablara kavuşturur. Hikmet-i ilâhîyyesi, bunu nıuktezidir **(ve Allah çok yarlıgayıcı, çok merhamet edici olmuştur.)** bunun içindir ki: Beşeriyeti tenvir için, onlara doğru yolu göstermek için Peygamberlerini göndermiş, kitablarını ihsan buyurmuştur. Artık sizler de onun mağfiretine, merhametine müstahik olmak isterseniz kötü kanaatlerinizi bırakarak ciddî suretde tâib ve müstağfir olmalısınız. Bütün bu husustaki ilâhî ihtarlar, beşeriyet hakkında birer rahmet-i ilâhîyye eseridir. Bunlardan biran evvel istifâdeye çalışılmalıdır. Bu âyet-i Kerîme, o muhalifleri tevbeye ve Resûl-i Ekrem'e itaate teşvik mahiyetindedir. O muhalifler ise bir kısım tefsirlerde beyân olunduğuna nazaran müslümanhğı kabul etmiş olan Cüheyne, Müzeyne, Gıfar, Eşca', Dil ve Eşlem kabileleridir. Bunlar, Kureyş, Sekif, Kinâne gibi müşrik kabilelerden korktukları için Resûl-i Ekrem'in dâvetine icabet etmemişler ve Resûl-i Ekrem' in savaşa atılarak mağlûp olacağını sanmışlardı. Halbuki: Peygamber Efendimizin bu seferi, bir savaş için değildi. Umre maksadiyle Beytullah'ı tavaf için yola çık m iş, Hedy denilen kurbanları da beraber götürmüştür, bnular da maksad-ı Nebevî'nin sava$ olmadığını gösteriyordu. Bu muhaliflerin Benî Lihyan, Benî Gatfan gibi bir takım münafıklardan ibâret olduğuna kaîl olan müfessirler de vardır. Molla Gurânî merhum bu cümledendir.

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ
اِلٰى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوا
كَلَامَ اللّٰهِ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ
بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾
قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ اِلٰى قَوْمٍ اُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ
تُقَاتِلُونَهُمْ اَوْ يُسْلِمُونَ فَاِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًا
وَاِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ
عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ
وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٧﴾

MEÂLf ÂLtSf

(15) : **O** geri bırakılmış olanlar, siz ganimetler elde etmek için sefere çıkıp gideceğiniz zaman diyeceklerdir ki: Bizi bırakınız, arkanızdan gelelim. Onlar Allah'ın kelâmını değiştirmek isterler. De ki: Siz bize asla tâbi olamazsınız. İşte sizin için Allah Tealâ önceden böyle buyurmuştur. Buna da diyeceklerdir ki: Hayır. Bizi kıskanıyorsunuz. Halbuki; pek azdan başka bir şey anlayamaz olmuşlardır.

(16) : O Bedevilerden geri bırakılmış olanlara de ki: Siz ileride şiddetli savaş ehli bir kavme dâvet olunacaksınızdu*. Onlar ile savaşta bulunursunuz veya

onlar isîâmiycîi kabul ederler. Artık itaat ederseniz Allah Tealâ size güzel bir mükâfat verir ve eğer evvelce yüz çevirmiş olduğunuz gibi yine yüz çevirirseniz sizi bir acıklı âzab iîe muazzeb kılar.

(17) : Amâ'ya güçlük yoktur ve topal'a güçlük yoktur, hasta olana da güçlük yoktur. Ve her kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse onu altından ırmaklar akar cennetlere girdirir, ve her kim de yüz çevirirse onu da bir elim azab ile azablandırır.

***

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler, Hudeybiyye seferine iştirak etmemiş olan Bedevilerin bilâhara ganimet elde etmek için Hayber seferine iştirâk etmek talebinde bulunacaklarını ve bu iştirakin kabul edilmeyeceğini ve bu âdem-i kabulü bir hasede hamledeceklerini bildiriyor. Onların ileride şiddetli birsavaşa davet edileceklerini, ona iştirâk edenlerin mükâfatlara, ondan kaçınanların da büyük bir azaba uğrayacaklarını ihtar ediyor. Böyle bir savaştan kimlerin müstesna bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (O geri bırakılmış olanlar) Eshab-ı Kiram ile Hudeybiyye seferine iştirak etmemiş olan Bedeviler (siz) ey Hudeybiyye seferinde bulunan güzide Eshab-ı Kiram!, (ganimetler elde etmek için) Haybere doğru (sefere çıksp gideceğiniz zaman) o Bedeviler (diyeceklerdir ki: Bizi bırakım/) bize müsaade veriniz (arkanızdan gelelim) sizi takibedip HayBer gavzesine iştirakte bulunalım. Fakat onlar, rızay-ı ilâhî için değil, mal-i ganimet sevdasiyle bu savaşta bulunmak isteyeceklerdir. Binaenaleyh onlara böyle bir müsaade verilmeyecektir. Çünki: (onlar Allah'ın kelâmını değiştirmek isterler) yâni Hudeybiyye seferinde bulunan zâtlar için mevıit olan ganimetlere ortak olmak arzusunda bulunurlar. Bu ise vâ'di ilâhîyi, takdîr-i sübhânîyi tağyir etmek gibi gayri kabil bir talebte bulunmaktan başka değildir. Ganimetler, yalnız Hudeybiyye'de bulunmuş olan zâtlara âiddir. Veyahut o Bedevilerin bu Hayber gazvesine iştirak etmelerinin kabul edilmeyeceğine dâir bir emr-i ilâhî sâdır olmuştu, artık bu emre muhalif olarak onların iştiraki nasıl kabul edilebilirdi?. Binaenaleyh ey Bedeviler!, (siz bize asla tâbi olamazsınız) bu Hayber gazvesinde bizimle beraber bulunamazsınız (işte sizin için Allah Tealâ önceden böyle buyurmuştur.) Hayber ganimeti yalnız Hudeybiyye'de bulunan zâtlara âiddir, artık siz bize tâbi olaraK elde edilecek ganimetlere ortak olamazsınız, (buna da) O Bedeviler (diyeceklerdir ki: Hayır.. Bizi kıskanıyorsunuz) öyle bir emr-i ilâhî yoktur, bizi mahza bir haset sâikasiyle o ganimetlerden mahrum bırakmak istiyorsunuz. Bunların bu cahilane iddialarını red için de Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (halbuki,) Öyle bir iddiada bulunan câhiller, münafıklar **(pek** azdan başka bir şey anlayamaz olmuşlardır.) onlar ancak dünyaya âid bâzı şeyleri anlayabilirler, dîne âid umuru güzelce anlamaktan mahrum bulunmaktadır-

lar, onun içindir ki, öyle haset iddiasında bulunmak cehaletine cür'et göstereceklerdir.

(16) : Allah Tealâ Hazretleri, Resûl-i Zîşan'ına emr ediyor ki: Resulüm!. (O Bedevi'lerden geri bırakılmış olanlara de ki:) Eğer hak yolunda cihâda atılmak istiyorsanız, ileride birçok savaşlar vâki olacaktır ve (siz ileride şiddetli savaş ehli bir kavme dâvet oîunacaksmızdir.) yâni: Fars ve Rûm kavimleri gibi, Hevazin ve Sekîf ve Müseylimetülkezzab'm-eshabı olup Yemâne'de bulunan Ben-i Hanife gibi kuvvetli kavimlerden hangi biriyle cihâdda bulunmaya çağırılacaksınızdır. (onlar ile savaşta bulunursunuz veya **onlar** islâmiyeti **kabul ederler)** savaşa hacet kalmaz. Çünki maksat, kelimetullâhi ilâdır, bu hâsıl olunca cihâda lüzum kalmaz **(artık)** öyle bir daveti kabul ile **(itaat ederseniz Allah Tealâ** size güzel bir mükâfat verir) dünyada ganimetlere, ahirette de cennetlere nail olursunuz (ve eğer evvelce) Hudeybiyye seferinde (yüz çevirmiş olduğunuz gibi yine yüz çevirirseniz) yine cihâddan kaçınır iseniz, Haalık-ı Azîmüşşan (sizi **bir** acıklı âzab ile muazzep kılar) dünyada zillete, ahirette de cehennem âzabına düşmüş olursunuz.

Filhakika Kûr'an-ı Mübîn'in haber verdiği böyle pek şiddetli, kuvvetli savaşlar gerek zamafi-ı nebevîde ve gerek hülefa-i Raşidinin zamanlarında vâki olmuş, birçok islâm mücahitleri cihâd meydanlarına atılarak dîn-i islâm'ı neşre muvaffak bulunmuşlardı. Âtiye âid bu haberleri vaktiyle müslümanlara tebşir etmiş olan Kur'an-ı Azîm'in bir mucize-i ebediyye olduğu bu vesîle ile de sâbit olmuştur;

(17): Cihâda adem-i iştiraki mübâh'kılan şeyler ise o Bedevi'lerin iddia ettikleri şeyler değildir, onlar birer mâzeret sayılamazlar. İşte mazeret teşkil edecek şeyleri Cenab-ı Hak bildiriyor. (Âma'ya güçlük **yoktur)** O cihâd ile mükellef değildir, savaştan geri kalabilir **(ve topala güçlük yoktur)** onun o hâli de cihâd ile mükellef olmaması için bir özür sayılır (hasta olanlara da güçlük **yoktur)** onlar da mâzurdurlar, cihada iştirâk etmeyebilirler, dîn-i islâmda Harec müşkilât bulunma dığı malûmdur, (ve) Artık bu bildirilen emrler, ve nehyler hususunda **(her kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse)** onların bildirdiği dinî hükmlere, vazifelere riâyette bulunursa Cenab-ı Hak **(onu)** o itaatkâr kulunu **(altından ırmaklar akan cennetlere girdirir)** onu ebedî nîmetlere nail buyurur (ve **her kim** de **yüz** çevirirse) itaatten kaçınırsa, bir özrü bulunmaksızın hak yolunda cihâda atılmak istemezse **(onu da bir elîm âzab ile âzablandırır)** ahirette cehennem âteşine giriftar eder. Binaenaleyh her insan, uyanık bulunmalıdır, hak yolunda elinden gelen fedakârlığı diriğ etmemelidir ki, hakikî istikbâlini tenlin etmiş, zümre-i ebrare iltihâk eylemiş olabilsin.

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ

إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ

[illegible] هِمْ وَأَثَا [illegible] قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا

وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً

تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ [illegible] ﴿٢٠﴾

وَأُخْرَى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا وَكَانَ اللّٰهُ

[illegible] شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(18) : Kasem olsun ki, Allah, müzminlerden razı oldu, o vakit ki, ağacın altında seninle mubayeada bulunur oldular. Onların kalblerinde olanı bildi de üzerlerine o sekiyneti —o huzur ve itminanı— indirdi ve onları bir yalan feth ile mükâfatlandırdı.

(19) ı Ve alacaktan birçok ganimetler ile —de mükafatlandırmıştır.— Ve Allah Tealâ mutlaka bir gâlib, bir bakîm bulunmaktadır.

(20) : Allah Tealâ size birçok ganimetler vâ'd etmiştir ki, siz onları alacaksuıızdır. Bunu da size alelacele verdi ve sizden nâsin ellerini çekâ ki, müzminler için bir âyet olsun ve sizi bâr müstakim caddeye çıkarsın.

(21) : Ve bir başkası —da vâ'd buyuruhnuştur ki— onların üzerine sizin gücünüz henüz yetmemiştir. ABah Tealâ onları muhakkak ki, kuşatmıştır ve Allah Tealâ her şey üzerine bihakkın kaadîr bulunmuştur.

İ Z A H

(18) : Bu mübarek âyetler de Resûl-i Ekrem ile bir ağaç altında mubayeada bulunan mü'minlerden Cenab-ı Hak'kın râzı olduğunu ve onları bir fethe ve bir nica ganimetlere nâil buyurduğunu bildiriyor ve O mü'minlere ileride daha nice fütuhat ve ganimetlere nâil olacaklarını şöylece tebşir buyuruyor. (Kasem olsunki, Allah, mü'minlerden râzı oldu.) Onları rızay-ı ilâhîsine mazhar buyurdu. (d vakit ki, ağacın altında) toplanarak ey Fahrümürselînî. (seninle mubayeada bulunur oldular) Hudeybiyye seferi esnasında bir ağacın altında toplanarak Resulûllah ile mubayeada bulunan ehl-i îman, Cenab-ı Hak'kın ulvî rızasına nail bulunmuş oldular. Bu cihetledir ki: Bu mubayeaya «Beyatürrıdvan» denilmiştir. Bu ağaçtan murâd ise yâ ümmi gıylan veya muz yâni: Semüre denilen sakız ağacı idi veyahut «Sidre» ağacı idi ki: Bunun kurutulan yaprakları sabun gibi kullanılır. Bu ağaç bir sene sonra gözden kaybolmuştur. Rivayete nazaran bu ağaç hakkında çok hürmet gösterilmeğe başlanılmış, yanlış bir âkide teessüs etmesin diye bunu Hazret-i Ömer kestirmiştir. -

Hudeybiyye biy'ati için onuncu âyet-i kerîme'nin izahına müracâat!. Evet.. Hak Tcalâ Hczi etleri (onlarin) o mubayeada bulunan hâlis mü'minlerin (kalblerinde olanı bildi de) onların sadakatleri, ahdlarına vefa edecekleri ind-i ilâhîde malûm bulunduğu için onların (üzerlerine o sekineti) o huzur-ı kalbi, o vicdanen mutmain olmalarını, o sulh sebebiyle emniyet içinde yaşayacaklarına âid kanaati (indirdi) onlann yüreklerine öyle bir sükûnet bahş oldu (ve onlan bir yakin feth ile mükâfatlandırdı.) onları o itaatlerine, sadakatlanna bir mükâfat olarak Hayber'in fethine muvaffak buyurdu veyahut Mekke-i Mükerreme'nin veya «Hicr» diyarının fethine nail kıldı. Alusî merhumun beyânına göre bundan murâd «Bahreyn» denilen yerdir ki, burası da zaman-ı nebevîde fethedilmiştir. Bu beldenin semerelerinden Eshab-i Kiram uzun bir müddet istifâde etmişlerdir.

(19) : (Ve) Allah Tealâ, o hâlis mü'minleri ileride (alacaktan bir çok ganimetler ile) de mükafatlandırmıştır. Onlara nice fütuhat ihsan, buyurmuştur. Bu da yâ Hayber veya Hicr veya Fars ile Rûm ganimetleridir. (Ve Allah Tealâ mutlâka bir gaJib, bir bakîm bulunmaktadır.) Muktezay-i hikmetine göre her dilediğini vücude getirebilir, din düşmanlarını da mağlûb ederek müslümanlan fütuhata nail buyurmaktadır. Her hâdise, o Haalık-ı Azîm'in taht-ı kudretine dahil, hikmetine mukterin bulunmaktadır.

(20) : Evet.. Ey bütün ehl-i îman!. (Allah Tealâ size birçok ganimetler vâ'd etmiştir ki, siz onları alacaksınızdır.) İslâm orduları, daha nice yerleri fethe muvaffak olacaktır, islâmiyet, şark ve garbe intişâr edip duracaktır/ Nitekim de bu fütuhat, tarihan tahakkuk etmiştir. Maamafih ehl-i islâm yalnız bu dünyevî nimetler ile değil, asıl uhrevî nice ebedî nimetlere nâiüyetle de mübeşşer bulun-

maktadırlar, **(bunu da)** Böyle Hayber ganimetini de **(size aleİacele verdi)** veyâ mubayea ile müsâlemete nâiliyeti de size bir mukaddime-i mükâfat olarak ihsân buyurdu **(ve sizden nâsin ellerini çekti)** Hayber ahalisinin veyâ onların müttefikleri olan Bin-i Esçd ve Getefan kabilelerinin Medine-i Münevvere ahalisine saldırmalarına meydan vermedi, onların kalblerine bir korku düşürdü, kendilerini müdafaaya cür'et edemez oldular. Evet.. Cenab-ı Hak ,böyle takdir buyurdu **(ki, mü'minîer için bir âyet olsun)** Resûl-i Ekrem'in risâletine ve O'nun indallâh müeyyet bulunduğuna bir delîl teşkil etsin, (ve) Ey mü'minîer!. **(sizi bir müstakim caddeye çıkarsın.)** Sizi islâmiyette sabit kadem kılsın, sizin basiretinizi, kanaat-ı kalbiyenizi arttırsın, tâki, her hususta Hak Tealâ'ya tevekkel ve O'nun lûtf ve fadlına itimad edip nezihâne bir itikat ile yaşayasmız.

(21) : (Ve) Haalık-ı Kerîm tarafından ehli- îmana **(bir başkası)** da, diğer fütuhatlar ve ganimetler de vâ'd buyurulmuştür ki: **(onların üzerine gücünüz henüz yetmemiştir.)** Onları ey eshab-ı Güzîn!. Sizler henüz elde edecek değilsinizdir, onlar ileride ehl-i İslama nasip olacaktır. O müslümanlara karşı Fâris ve Rûm kavimleri gibi ehl-i küfrün mağlûbiyetleri ileride vücude gelecektir. Yâhud ileride Huneyn gazvesinde «Hevazinden» bir nice ganaim elde edilecektir. **(Allah Tealâ onları)** O münkir kavimlere âid yolları, varlıkları **(muhakkak ki, kuşatmıştır)** onları ilmen ve kudreten ihata buyurmuştur, onları mü'minlerin **istilâsına** mâruz bırakacaktır, **(ve Allah Tealâ her şey üzerine bihakkın kaadir bulunmuştur.)** binaenaleyh bu fütuhatı da, bu ganimetleri de ehl-i İslama nasip kılmaya âmenna kaadîrdir, bunlar mutlâka tahakkuk edecektir. Nitekim de âtiyen tahakkuk etmiş, bunları haber veren Kur'an-ı Mübîn'in bir mıicize-i ebediyye **olduğu** bu suretle de tecellî etmekte bulunmuştur.

وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا
الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ اللَّهِ
الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾
وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ
مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرًا ﴿٢٤﴾

MEÂLİ ÂLÎSİ

(22) : Ve eğer o, kâfir olanlar, sizinle mukatelede bulunacak olsalar idi elbette arkalarına döneceklerdi, sonra ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulamazlardı.

(23) : Allah Tealâ'nın öteden beri câri olan âdeti ve Allah'ın âdeti için asla bir değişiklik bulamazsın.

(24) : Ve O: o —Haalık-ı Azîm— dir ki: Onların ellerini sizden ve sizin ellerinizi de onlardan Mekke vadisinde çektirdi, sizi onların üzerlerine muzaffer kıldıktan sonra ve Allah, sizin bütün işlediklerinizi görücüdür.

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetler de Resûl-i Ekrem'e karşı Mekke müşrikleri mukateleye cür'et etmiş olsalar idi inhizama uğrayıp hiçbir yardımcı bulamayacaklarını bildiriyor. Mü'minlerin öyle bir siyanet-i ilâhîyyeye nâiliyetlerinin bir sünnet-i ilâhîyye muktezası olduğunu, ve buna muhalif hareketlerin akamete Uğrayacağını ihtar ediyor ve Cenab-ı Hak'kın Mekke vadisinde müşriklerin ellerini mü'minhrden, mü'minlerin ellerini de badezzafer müşriklerden def ve men ederek mü'minleri dünya ve ahirette selâmete, galibiyete nâil' buyurmuş olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve eğer o kâfir **olanlar)** O Hudeybiyye müsakhasma razı olan Mekke müşrikleri veya Hayberlilere imdat edemeyen müttefikleri ey ehl-i islâm!, **(sizinle mukatelede bulunacak olsalar idi)** öyle **bir**

savaşa cür'et gösterseler idi (elbetde arkalarına döneceklerdi) .münhezim ve perişan bir hâle geleceklerdi (sonra) da kendileri için (ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulamazlardı) hiçbir vakit kendilerinin imdâdına koşacak bir kuvvete nâil olamazlardı.

(23) : Böyle Resûl-i Ekrem'in ve O'na tâbi olan zâtların düşmanlarına karşı siyanete, muvaffakiyete nâiliyetleri (Allah Tealâ'nın öteden beri) şâir Peygamberler zamanından itibaren (câri olan âdeli) dir. Yâni: Bu, Cenab-ı Hak'km bir hükmüdür, bir takdir-i ezelîsidir, onun mübarek Peygamberleri ergeç daimâ nüsret-i ilâhîyyeye mazhar olmuşlardır, (ve) Ey insan!. (Allah'ın âdeti için asla bir değişiklik bulamazsın) sünnet-i ilâhîyye, emr ve nehy-i ilâhî ne ise o öylece ceryan eder, onu kimsenin, tebdil ve tağyire selâhiyeti olamaz.

Velhâsıl: Bu âyet-i kerîme ile işaret buyuruîmuş oluyor ki: Hâtemülenbiyâ Hazretleri de bir sünnet-i ilâhîyye muktezâsı olarak Bedr gazvesinde olduğu gibi muvaffakiyy etlere nail olacaktır. Onun din-i mübîni, bütün âfâka intişar edip ona hiçbir kimse mâni olamayacaktır.

(24) : (Ve O, o) Haalık-ı Azîm (dir ki^ Onların) Mekke müşrikleriyle sâir kâfirlerin (ellerini) ey Eshab-ı Güzîn!. (sizden) Men etti (ve sizin ellerinizi de onlardan) o dinsiz düşmanlarınızdan (Mekke vadisinde) yâni: Mekke-i Mükerreme içinde veya Hudeybiyye'de veya «Ten'im» mahallinde (çektirdi) aranızda savaş devam edip durmadı. Ve ey müslümanlarî. (sizi onların) O kâfirlerin (üzerlerine muzaffer kıldıktan sonra) sizin daha ileri giderek o düşmanlan büsbütün tenkil etmenizi takdir buyurmadı (ve Allah sizin bütün işlediklerinizi görücüdür) bütün kullarının efâl ve ahvâline alimdir, onların varlıkları, bütün hareketleri takdir-i ilâhîye müstenittir, ilm-i ilâhî dairesinde carîdir, insanlar ise böyle bir ihata-i ilmiyeyi hâiz değildirler. Binaenaleyh Haalık-ı Azîm'in kulları hakkındaki bütün takdiratı, tasarrufatı bir ilm ve hikmete mukterîn bulunmaktadır.

«Bu âyet-i kerîmedeki zaferden murâd, bir rivayete göre şu hâdisedir. Hudeybiyye seferi esnasında Ebu Gehl'in oğlu İkrime ki sonradan müslüman olmuştur, beşyüz kişi ile Hudeybiyye vadisine çıkmış, müslümanlara baskında bulunmak istemişti, fakat Peygamber Efendimizin gönderdiği bir kuvvet, onları inhizama uğratmıştı.

Diğer bir rivayete göre de Resûl-i Ekrem Efendimiz, Eshab-ı Kiram'iyle Hudeybiyye civarında bulunurlarken düşman tarafından müsellâh seksen kişi bir sabah vakti Cebeli Ten'im tarafından inerek müslümanlara saldırmak istemişlerdi. Bunları müslümanlar yakaladılar, böyle bir muzafferiyet elde edüdi. Fakat Peygumber-i Ahşan Efendimiz, bunları afv etti, serbest bıraktı, tefsir-i Celâleyn"de bildirildiğine göre bu lûtf-u Nebevi Hudeybiyye müsalehasına sebeb olmuştur. Veyâhud bu zaferden murâd, Mekke-i Mükerreme'nin feth olunduğu gündeki zaferdir. îmam-ı Âzam bununla istidlalde bulunmuştur ki: Mekke-i Mükerreme, sullıen değil, unve'ten yâni kahr ve galebe suretiyle feth olunmuştur.

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ
مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ
مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَؤُهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ
بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا
الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(25) : Onlar, o kimselerdir ki: Kâfir oldular ve sizi Mescid-i HaramMan men eylediler. Kurbanları da mahalline varmaktan mahbus bu-aktılar. Eğer bilmediğiniz mü'min erkekler ile iman sahibesi kadınlar bulunmasa idi, onları bilmeksizin çiğneyip de o yüzden sizi bilmeksizin bir meşakkat, bir keder, bir teessüf —isabet etmeyecek olsa idi— elbetde ellerini onlardan çekünnezdi, fa», kat çektirdi, tâ ki, Allah dilediğini rahmeti içme girdirsin. Eğer onlar seçilmiş olsalar idi, elbetde onlardan kâfir olanları elîm bir âzab ile muazzeb kılardık.

İ Z A H

(25) : Bu mübârek âyetler de Resûl-i Ekrem'in Mescid-i Haram'ı ziyaretine ve merasim-i Haccı ifâ için kurbanların mahalline gönderilmesine mâni olan kâfirler ile savaşta bulunmadığının sebeb ve hikmetini bildiriyor. Şöyle ki: (Onlar) Vaktiyle Mekke-i Mükerreme'de bulunan ve onlara iltihak etmiş olan taifeler (o kimselerdir ki: Kâfir oldular) vahdaniyet-i ilâhîyyeyi inkâr ettiler, din-i islâm'ı zahiren ve bâtınen kabulden kaçmdılar (ve sizi) Ey müslümanlar!. Hudeybiyyc seferinde (Mescid-i Haram'dan men eylediler) Mekke-i Mükerreme'ye girip İhram ve Umre vazifelerini ifâ etmenize müsaadede bulunmadılar (kurbanları da mahalline varmaktan mahbns bıraktılar) Peygamber Efendimizin göndermiş olduğu yetmiş kurbanın kesilecek mahallerine, yâni cMina» mevkiine

gönderilmesine engel oldular. O kâfirlerin böyle çirkin muamelelerine rağmen Resûl-i Zîşan Hazretleri müsaleha cihetini kabul buyurdu. Bunun sebeb ve hikmeti de şöylece beyân buyuruluyor. (eğer) Ey müslümanlar!. (bilmediğiniz müzmin erkekler ile îman sahibesi olan kadınlar bulunmasa idi) yâni: Mekke-i Mükerreme'de bulunup din-i islâmı kabul etmiş, fakat kâfirlere karşı korkarak islâmiyetlerini izhar edememiş, bu cihetle hâlleri müslümanlarca meçhul bulunmuş ehl-i îman, Mekke'de mevcut olmasa idi ki: Bu zâtların yetmiş iki kişiden ibaret olduğu mervîdir.

Evet.. (Onları) Öyle (bilmeksizin çiğneyip de o yüzden size bilmeksizin bir meşakkat) din kardeşlerinizden bâzılarını bilmeksizin öldürmüş olmanızdan do-, layı bir keder, bir teessüf-i ruhanî isabet etmeyecek olsa idi (elbetde ellerinizi onlardan çektirmezdi) elbette sizi o kâfirlere musallat eder, onları öldürür, lâyık oldukları cezalara kavuşturmuş olurdunuz (fakat) ellerinizi onlardan (çektirdi, tâ ki, Allah dilediğini rahmeti içine girdirsin) o Mekke-i Mükerreme'de bulunanlardan müstâid olanlar, bilâhara din-i İslama nâil olarak rahmet-i ilâhîyyeye mazhar olsunlar ve evvelceden beri müslüman olmuş olanlar da hâllerinin meçhuliyetinden dolayı bir zarara uğramaksızın merhamet-i ilâhîyye sayesinde emîn bulunsunlar (eğer onlar, seçilmiş olsalar idi) o kâfirlerin aralarında bulunan müsiüman zâtlar, temâyüz ederek islâm mücâhitlerince malûm bulunsalar idi, (elbetde onlardan) o Mekke ehâlisinden (kâfir olanları elîm bir âzab ile muazzeb kılardık) islâm mücahitleri onları mahv ve tenkil ederlerdi. Fakat aralarındaki bir kısım müslümanlar, bilinmeksizin katledilmiş olacakları için bir merhamet-i ilâlıîyye eseri olarak öyle bir badireye sebebiyet verecek bir hareketten Cenab-ı Hak, islâm ordularını siyanet buyurmuş oldu. Vakıa onlar, düşmanlar arasında bulunanlar, islâm mücahitleri için meçhul bulunmuş oldukları için onların katlİnden dolayı o mücâhitlere bir günâh teveccüh etmezdi. Şu kadar var ki, bilâhara haberdar olunca mahzun olacakları bir uhuvveti islâmiye neticesidir. Velhâsıl: Hudeybiyye müsâlehası, böyle bir vesile-i rahmet olmuştur ve bu husustaki beyanat-ı ilâhîyye, dîn-i islâm'ın müslümanlara ne kadar kıymet ve ehemmiyet vererek onları siyanet etmekte olduğunu göstermektedir.

§ Hady, Hacc ve umre merasimini edâ için mahall-i mahsusa gönderilen kurbanlık hayvanlar demektir.

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا
فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ
عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا
أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾ لَقَدْ
صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ
لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ
فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(26) : O vakit ki, o kâfirler, kalblerinde hamiyyeti, hamiyyet-i cahiliyeyi yerleştirmişler idi. Allah Tealâ'da Peygamberinin üzerine ve müzminlerin üzerlerine sekiyneti indirdi ve onlara tekvâ kelimesini ilzam buyurdu. Onlar da buna hakkiyle lâyık ve bunun ehl-i bulunuyorlardı. Allah da her şeyi bihakkın bilicidir.

(27) : Şanına kasem olsun ki, Allah Tealâ Peygamberine rüyasını bihakkın sâdık kılmıştır. Muhakkak ki, Kâbe-i Muazzama'ya inşaallah eminler, başlarınızı traş etmiş ve •—saçlarınızı— kısaltmış olduğunuz hâlde korkunuz olmaksızın gireceksinizdir. Fakat sizin bilmediklerinizi bildi de ondan önce bir yakin feth —nasib— **kıldı.**

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetler de o kâfirlerin aralarında o hâlleri mestur mü'minler bulunmasa idi, Allah Tealâ'nın o kâfirleri hemen muazzeb kılacak olduğunu bildiriyor ve kâfirlerin ne kadar cahilane bir hamiyet ite muttasif olduklarını, Resulullâh ile mü'minlerin kalblerine ise taraf-ı ilâhîden ne kadar ulvî bir sekiynetin, bir sabr ve sebatın indirilmiş olduğunu beyân buyuruyor ve Resûl-i Ekrem'in evvelce görmüş olduğu rüyanın ileride tahakkuk ederek ehl-i islâm'ın Beytullah'ı ziyarete muvaffak olacaklarını ve ondan evvel de bâzı fütuhata nail bulunacaklarını tebşir etmektedir. Şöyle ki: O kâfirleri elbetde muazzep kılardık (O vakit ki, o kâfirler kalblerinde hamiyyeti) kibr ve gururu (hamiyyeii câhiliyeyi) cehâletden neş'et eden bir unf ve şiddeti, bir millî gururu (yerleştirmişler idi) hakkı kabulden kaçınmış, Resulûllâh'a karşı hürmette bulunmaktan çekinmekte bulunmuşlardı. (Allah Tealâ da Peygamberinin üzerine ve müminlerin üzerlerine sekiyneti indirdi) onları sükûnet-i kalbe dûrbînâne harekete muvaffak kıldı, kendilerini sabr ve sebat ile âkıbet-i endişlik ile muttasif kıldı, (ve onlara) O müslümanlara lütfen (tekvâ kelimesini ilzam buyurdu) onları tekvâ ile, ahde vefa ile, ahkâm-ı diniyelerine riâyet ile mükellef etti **(onlar** da) p müslümanlar da (buna) böyle tekvâ ile ittisafa (hâkkiyle lâyık ve bunun) tekvânm tab'an ve cibilleten (ehli bulunuyorlardı) onların bu güzîde kabiliyetleri indallâh malûm idi (Allah da her şeyi bihakkın bilicidir) binaenaleyh, o müslümanların da bu kabiliyetlerini, istidatlarını bildiği için kendilerini öyle mümtaz bir hâlde yaratmış ve yaşatmıştır. Kâfirlerin de hamiyet-i câhiliyeleri ve ne gibi ce zâlara müstahik oldukları indallâh malûmdur, onları da bir gün lâyık oldukları âzablara uğratacaktır.

§ Hamiyyet; Hiddet, şiddet, bir maksadı muhafaza hususunda gösterilen gayret demektir. İki kısma ayrılır. Biri «hamiyet-i fâzile» dir ki: Namusu, diyaneti, milletin hukukunu himaye, töhmetten vikaye hususunda gösterilen gayret ve ihtimam hassasıdır. Diğeri de «hamiyyet-i çâhiliyye» dir ki, hak ve hakikate karşı bâtıl âkideleri muhafaza için gösterilen cahilane gayrettir, cahilane bir gurura mebni kuvve-i gazabiyenin feveranı hâlidir. Bu bir nakîsadır, kibr ve gurura mebnî hakkı kabulden kaçınmaktır.

(27) : (Şânma kasem **okun** ki) Muhakkak (Allah Tealâ Peygamberine rüyâsım bihakkın sâdık kılmıştır.) o Peygamber-i Zîşan'ına daha Hudeybiyye seferinden mukaddem göstermiş olduğu rüya, Beytullah'a duhûl hakkındaki işaret, hakka bir hikmet-i mühimmeye müstenit olarak bilâhare tahakkuk edecektir.. Evet.. Ey Eshab-ı Güzin!, **(praiıakkak** ki, Kâbe-i Muazzama'ya ingaaHah eminler) Olarak ve bir kısmınız **(baştanımı** tıraş etmiş ve) bir inamını/ da saçlarınızı

(kısaltmış olduğunuz hâlde) ehl-i şirkten (korkunuz olmaksızın gbeceksmizdir.) bu sizin için mukadderdir (fakat) Allah Tealâ ey müslümanlar!. (sizin bilmediklerinizi bildi de) Müsâlehadaki ve sairedeki hikmet ve maslahata kemâliyle âlim bulundu da (ondan Önce) o rüyanın henüz tahakkukundan Mescid-i Haram'a girmenizden mukaddem size (bir yakin feth) de nasip (kıldı) ki: O da Hudeybiyye müsâlehasıdır veya Hayber'in feth edilmesidir. Bu sayede mü'minlerin kalbleri münşerih olmuştur, kendilerine mev'ud olan JBeytullah'ı gidip, ziyaret edeceklerine dâir büyük bir kanaat-ı kalbiye husule gelmiştir.

Müslümanların Mescid-i Haram'a gireceklerine dâir olan vâ'di ilâhî, muhakkakulvukudur. öyle olduğu hâlde «inşaaliah». denilmesi bâzı hikmetlere müstenittir. Ezcümle bu mübarek söz ile teberrük içindir ve bunu başkalarına talim içindir ve her şeyin meşiyet-i ilâhîyeye bağlı olduğuna işaret içindir ve Hudeybiyye'de bulunan Eshab'ı Kiram'dan bâzılarının vefatlarına veya sâir manialara mebni Mescid-i Haram'a giremeyeceklerine işâreti havidir ve nâsin muhaverelerindeki âdetlerine müstenittir.

Malûm olduğu üzere Resûl-i Ekrem, Sallâllâhû Aleyhi Vesellem Efendimiz Eshab-ı Kiram'ından bir zümre ile hicret-i seniyelerinin altıncı senesi Mekke-i Mükerreme'yi ziyaret ve Umrede bulunmak için yola çıkmış,. Hudeybiyye mahalline gelince Kureyş kâbilesi tarafından «Süheyl îbn-i Amr» ile birkaç şahıs, nezd-i Nebevî'ye gelmişler, müslümanların bu sene Beytullah'ı ziyaret etmelerini Kureyş'in muvafık görmediklerini söylemişler, bir sene sonra gelip ziyaret etmelerine müsaade edileceğini bildirmişler, bu hususa dâir bir musaleha yapılmasını teklif etmişlerdi. Bunların bu ziyarete mâni oluşları, bir hamiyet-i câhiliye eseri idi. Fakat Resûl-i Ekrem, sabr ve sebat göstererek bu müsâlehaya razı oldu. Tefsir-i Kurtubî'de ve Nisâbûrî ve sâirede bildirildiği üzere bu musalehanm hükmü, şunlardır:

(1) : Müslümanlar ile Mekke'deki gayri müslimler arasında on sene harb olmayacak, hiçbir taraf diğerinin malına ve canına tecavüzde bulunmayacaktır.

(2) : Müslümanlar, bu sene Beytullah'ı ziyaret etmeden dönecekler, ertesi sene üç günden ziyâde kalmamak üzere Mekke'ye gelip Kâbe-i Muazzama'yı ziyaret edecekler, bu üç gün içinde Mekke'Jiler şehrin haricine çekileceklerdir.

(3) : Müslümanlardan Kureyş'e iltica edenler, iade edilmeyecektİTj fakat Kureyş'ten müslümanlara dehalet edenler iade edileceklerdir. Velev ki, müslümanlığı kabul etmiş olsunlar.

(4) : Kureyş'ten başka kabileler, dilerlerse Hazreti Peygamberin ve dilerlerse Kureyş'ilerin himayesine girebilecektir.

(5) : Müslümanlardan Hac ve Umre veya Ticaret için Mekke'ye gelenlerin canları ve mallan emniyet altında bulunacaktır, Kureyş taifesinden Mısır'a ve Şam'a geçip gitmek veya ticaret için Medine-i Münevvere'ye gelecek olanların da canlan ve malları talıt-ı emanetde bulunacaktır. Bu husustaki müsâlehaname yazılırken «Bismillah..» yazılması istenilmişti, kâfirler ise yalnız Bismikellâhümme yazılmasını istemişlerdi ye «Resûlullâh ile ehl-i Mekke arasında» yazılması teklif edildiği hâlde kâfirler bunu da kabul etmeyip «Muhammed İbn-i Abdullah ile» d/ye • yazılmasını istemişlerdi. İşte bu da bir hamiyet-i câhiliye idi. Resûl-i Ekrem sabr ve metanet göstererek onların dedikleri gibi yazılmasına müsaade buyurmuştu.

Bu müsâleha, yapılınca Eshab-ı Kiram'dan bâzıları, rüyây-ı Nebevî'nin hemen tahakkuk etmediğinden dolayı müteessir olmuşlardı. Halbuki, rüyây-ı Nebevî'deki tebşirin hemen o sene zuhura geleceği bildirilmiş değildi, o bilâhara zuhura geldi,'o esnada Hayber fütuhatı gibi bir feth'in zuhuru da tahakkuk etti.

Peygamber-i Âlişan Efendimiz, ertesi sene Eshab-ı Kiram'iyle Mekke-i Mükerreme'ye giderek Beytullah'ı ziyaret ve Umre yapmışlardır ki, buna «Umretülkazâ» denir. Tefsir-i İbn-i Kesir'de bildirildiği üzere bu Umretülkaza esnasında .Mekke'deki reisler kemâl-i gayzlanndan dolayı Resûl-i Ekrem ile Eshab-ı Kiram'ını görmemek için geceleyin Mekke'den çıkmışlardır. Diğerleri de yolların ve damların üzerlerinde durarak Resûl-i Zîşan ile Eshab-ı Güzîn'ini temaşa edivermişlerdir.

Peygamber Efendimiz, «Kûsvâ» adındaki devesine binmişti, Eshab-ı Kiram'ı da önünde yürüyorlardı. Umre-i Kazayı ifâ ederek mübarek, başlarını tıraş ettirmişti.. Eshab-ı ,Güzîn'inine buyurdu ki: «İşte bu, size vâ'd ettiğim, yâni, Tüyâsını görüp size tebşir eylediğim Beytullah'ı ziyaretten ibarettir ki, tahakkuk etmiş bulundu.

«Mekke-i Mükerreme'nin fethine gelince: Hudeybiyye miisâlehasını müteakip Huzâe kabilesi, Resûl-i Ekrem'in Ben-i Bekr kabilesi de Kureyş'in dâire-i ittifakına girmişti. Sonra Ben-i Bekriden bir şahıs, Resûl-i Zîşan'm aleyhindeki bir hicviyyesihi tegannî etmeğe cür'et gösterdiği için Huzaeden bir genç, bunu işitip o şahsı vurup yaraladı, Ben-i Bekr kabilesi de ansızın baskın yaparak Huzaeden yirmi üç kişiyi öldürdüler. Kureyş reislerinden bâzıları da Ben-i Bekr'e yardım etmişti. Bu hâdise üzerine Huzae'den kırk kişilik bir heyet, Medine-i Münevvere'ye gelip uğradıkları tecâvüzü haber vermiş, Hudeybiyye müsâlehası ahkâmına muhalif olan bu hâdise, Resûl-i Ekrem Efendimizi pek müteessir kılmıştı. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, bir zât vasıtasiyle Kureyş'e şu tekliflerde bulundu.

(1) : Kureyş, Ben-i Huzae'den öldürülenlerin diyetlerini verecektir.

(2) : Yâhud Ben-i Bekr ile ittifaklarını fesh edecektir.

(3) : Veyâhud Hudeybiyye müsâlehasına nihayet verilmiş sayılacaktır. Kureyş U'ifesi, bu üçüncü teklifi kabul etmişlerdi. Bilâhara peşiman olmuşlar ise de artık iş işten geçmişti. Binâenaleyh Peygamber Efendimiz, Hicret-i Nebevî'yyelerinin sekizinci senesi onbin kişilik bir ordu ile Mekke üzerine yürüdü, bu orduya Benî Gifar, Eşca', Müziyne, Cüheyne kâbileleri de iltihâk ettiler. Mekkeliler bu hareketten haberdar olunca ne yapacaklarını şaşırdılar, islâm ordusu, bilâharb şehre girdi, tekbir sedaları âfâka aksediyordu. Bir tecavüze uğramadıkça kimseye dokunulmamışını Resûl-i Ekrem Efendimiz, ordusuna emretmişti. Ancak Hendeme yolundan şehre girmek üzere bulunan Hazret-i Halid İbn-i Velîd'-in kumandası altındaki bir fırka-i islâmiye, bâzı kimselerin tecavüzüne uğramış, iki zât şehid düşmüştü. Hazreti Halid de o muterizleri seyf-i celâletiyle dağıtmaya mecbur olmuştu.

Velhâsıl; Resûl-i Ekrem, Sallâllâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz, kemâl-i muvaffakiyyetle Mekke-i Mükerreme'ye girmiş, mübarek rüyâsı böyle parlak bir surette tahakkuk etmiş İdi. Kâbe-i Muazzama etrafında toplanıp tir tir titreyen halka karşı bir afv-i umumî ilân buyurdu, ne kadar merhametkâr bir zât olduğunu gösterdi. Bunun neticesinde birçok kimseler gelip takım takım şeref-i islâm'a nail oldular.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ
الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾
مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ
بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا
سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ
فِي الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى
عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

MEÂLt ÂLİSİ

(28) : O, o —Allah-ü Zîşan-— dur ki: Peygamberini hidayet ile ve din-i hak ile gönderdi. Tâ ki, onu her din üzerine yükseltsin ve şâhid olmak için de Allah Tealâ kâfidir.

(29) : Muhammed —Aleyhisselâm— Allah'ın Peygamberidir. Onunla be-, raber bulunanlar, kâfirlere karşı pek şiddetlidirler, kendi aralannda ise pek merhametlidirler. Onlan rükû ediciler, secde ediciler olarak görürsün. Allah Tealâ'dan inayet ve rıdvan dilerler, yüzlerindeki nişaneleri, secdelerinin eserindendir. Bu —na't— onların Tevrat'taki vasıflanan: ve onların İncirdeki meselleri —-vasıfları— ise bir ekin gibidir ki, filizini çıkarmış, sonra onu kuvvetlendirmiş, sonra da kalınlaşmış, sonra da sakları üzerine yükselmiş —istikamet almış— ekincilerin hoşlarına gidiyor. Onlar ile kâfirleri öfkelendirmek için. Allah Tealâ, onlardan îman edip sâiih sâlih âmellerde bulunmuşlar için bir mağfiret ve pek büyük bk mükâfat vâ'd buyurmuştur.

İ Z A H

(28) : Bu mübarek âyetler de Allah Tealâ'nın Resûl-i Ekrem'ini nasıl ulvî evsaf ile Peygamber göndermiş olduğunu beyân ile onun rüyâsındaki sıdkına işaret buyuruyor. O Peygamber-i Zîşan'ın bir Resûi-i ilâhî olduğunu ve onun Eshab-ı Güzin'inin küffâra karşı pek şiddetli bulunduklarını ve kendi aralarında ise pek merhametli ohıp ne gibi kutsî bir maksatla ibadet ve taatde bulunur olduklarını bildiriyor. O zâtların secdelerinden dolayı yüzlerinde bir nûr-i manevînin parıldanmakta olduğunu ve onların pek yüksek vasıflarının Tevrat'ta ve pek müleâli, pür füyûzat vasıflarının İncil'de mukayyet bulunduğunu ve öyle hakikî mü'min, sâlih zâtların mağfiret-i ilâhîyeye ve pek büyük mükâfatlara mazhar olacaklarını beyân ve tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: (O, o) Allah-ü Zîşan (dır ki, Peygamberini) Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'ı (hidayet ile ve din-i hak 3e) Hak Tealâ'nın vazı ve emretmiş olduğu din-i islâm ile bütün beşeriyeti ikaz ve ;rşâd için (gönderdi) o Peygamberini bütün beşeriyete din-i ilâhîsini tebliğe memur etti (tâ ki, onu) o din-i islâmı (her din üzerine yükseltsin) şâir Peygamberler tarafından tebliğ edilmiş olan ilâhî dinlerinin bir kısım ahkâm-ı feriyesini nesh ve tebdil ile daha ulvî, daha mühim ahkâm-ı cami bulunsun ve şâir bâtıl dinlerin de butlanını izhar ederek onların birer ilâhî din olmadıklarını teşhir buyursun ve ehl-i islâmı, dînen, ahlaken şâir kavimler üzerine faik kılsın (ve) Hazreti Muhammed'in nübüvveti veya O'na vâ'd edilen nusret ve muvaffakiyetin zuhura geleceği veyahut din-i islâm'ın bütün edyâne galebesi hususunda (şâhid olmak için de Allah Tealâ kâfidir) bu hususu o Haalık-ı Azîmüşşan haber vermektedir. Artık şüphe yok ki, bu husus, herhalde tahakkuk edecektir. Nite-, kim de tahakkuk etmiştir.

Bu beyân-ı ilâhîde Resûl-i Ekrem Efendimiz için tesliyetbahş olmuş, onun neşrettiği din-i islâm'ın herhalde galibiyetini kendisine tebşir buyurmuş demektir.

Malûm olduğu üzere islâmiyet, bidayeten pek mahdut bir daire içinde bulunuyordu. Az sonra her tarafa intişara başladı, islâmiyetin ulviyeti, bütün edyân'a fâidiyeti, Kur*an-ı Mübîn ile, en kuvvetli hüccetler ile, birer vesile-i hidâyet olan mucizeler ile ve pek fâideli, hikmetkarin ahkâm-ı islâmiye ile tezahür etmiş oldu, birçok beldeler ahalisi islâm hâkimiyetine tâbi oldular, islâmiyetin intişarı, hâlâ da şark ve garbte devam edip durmaktadır. Ve islâmiyetin ülviyyeti karşısında şâir dinlerin ne kadar sönük bir vaziyette bulunduğu tamamen anlaşılmakta bulunmaktadır.

«Bugün yeryüzüne intişar etmiş olan dinler, üç kısma ayrılmaktadır. Bi-

rincisi: Hakikaten dîn-i ilâhîdir ki, bu dîn-i islâm'dan ibarettir. İkincisi: Din-i muharreftir ki: Bu da Musevî'ler ile hıristiyân'lara âid dinlerdir. Vakıa Hazreti Mûsa ile Hazreti İsâ'nın neşretmiş oldukları dinler, birer din-i ilâhî idi, fakat- ihtiva ettikleri hükmler, mevizeler ve hikmetkarin kıssalar itibariyle din-i islâm kadar bir vüs'ati, bir mükemmeliyeti hâiz değildiler, maamafih bilâhara Musevî'ler ve hıristiyanlar, o kendi dinlerini pek ziyâde tahrif ve tebdile uğratmışlar, onları birer din-i ilâhî olmak mahiyetinden ayırmışlar, mensuh bir hâle getirmişlerdir. Üçüncüsü de esasen bâtıl, tamamen âdi insanlar tarafından uydurulmuş dinlerdir ki, Hindilerin kadîm dinleri olan «Bırahma» dini ve Hindistan'da zuhur eden «Buda» dini ve Çin'de şayi,olàn ^Konficyüs» dini ve İranî'ler arasında intişar etmiş olan ve âteşperestlikten ibâret bulunan «Zerd,üşt» dini bu cümledendir.

Bütün bu dinler, vahdaniyet-i ilâhîyye akîdesine ve akl ve mantığa büsbütün münâfî bulunmaktadırlar. İşte mübarek din-i islâm, bütün o dinlere ilmen, hikmeten, zahiren ve bâtınen tefevvuk etmiş, hepsinin de tegayyürâtını, butlanını en kuvvetli delîller ile göstermiştir. Bugün birçok munsif bilgin garblılar da din-i islâm'ın bu pek ulvî mahiyetini itiraf etmekte bulunmaktadırlar.

İşte islâmiyetin bu tefevvukunu, bu galebesini, Kur'an-ı Azîm daha bidayet-i | islâm'da haber vermiş ve bilâhara bu hakikat tecellî ederek Kur'an-ı Mübin'in bir kitab-ı mucizbeyan olduğu bu vesile ile de tezahür etmiştir.

İslâmiyetin bu itilâsı hakkında müstakillen yazmış olduğum **«Sûre-i Feth»** tefsiri ile itilâyı isîâm unvanlı eser-i âcizî'de tafsilât vardır.

(29) : Evet.. Hûda ile, din-i hak ile gönderilmiş olan zât, yâni: **(Muhammed)** Aleyhisselâm **(Allah'ın Peygamberidir)** bunda asla bir şek ve şüphe yoktur, o bütün beşeriyeti din-i ilâhîden haberdar etmek için gönderilmiş olan bir Hâtemülmürselîndir, onun kadri pek ulvîdir, onun neşrettiği din, en mükemmel olan bir din-i ilâhîdir ki, kıyamete kadar tebeddül ve tegayyürden mahfuzdu: **(O'nunla beraber bulunanlar) O** Peygamber-i Zîşan'ın Eshabından bulunmak şerefini hâiz olan nezîh zâtlar ve onun dinine tâbi olan bütün hâlis müslümanlar **(kâfirlere karşı pek şiddetlidirler)** o dinsizlere karşı büyük bir celâdet ve salâbeti hüiz. crlardan müteneffirdirler **(kendi aralarında ise pek merhametlidirler)** aralarında bir din kardeşliği vardır, birbirleri hakkında pek hayrhâh bulunurlar, birbirlerine karşı rahmet ve râfe göstermekten geri durmazlar, içlerinden birinin bir musibete uğraması, hepsini müteessir eder, aralarında bir vahdet, bir teavün ve tenasür cereyan eder durur. İşte hakikî, münevver müslümanların terbiye-i zâtiyeleri bu kadar mükemmeldir. Ey o mümtaz müslümanların hâllerine nazar eden!. Sen **(onlan rükû ediciler secde ediciler olarak görürsün)** onlar vakit vakit emr-i ilâhîye imtisal için, rızay-ı hakkı tahsil için, kalben bir inşiraha, bir nuraniyete nâiliyet için namaza devam ederler **(Allah Tealâ'dan inayet ve**

rıdvaıı dilerler.) öyle ubudiyet vazifelerini ifâya çalışarak büyük sevablara, hayrıUKı ve rızay-ı ilâhîye nâiiiyet temennîsinde bulunurlar, (yüzlerindeki nişaneleri) Yüzlerinde parlayıp duran îman alâmetleri, diyanet nurları (secdelerinin eserîndendir.) o devam ettikleri secdelerin bir feyzi olarak yüzlerinde öyle parlak alâmetler, tezahür etmiş olur. Nitekim denilmiştir ki: «Şüphe yok, hasene için, yâni: Güzel bir ibâdet için kalbte bir nûr, yüzde bir ziya, ve rızkta bir vüs'at ve nâsin kalblerinde de bir muhabbet vücüde gelmiş olur.» (Bu) Na't, yâni : Eshab-ı Güzîn'in veyahut Resûl-i Ekrem ile Eshab-ı Kiram'ını bu beyân olunan vasıfları (onların Tevrat'taki vasıflarıdır) o mübarek zâtların Öyle kâfirlere karşı şiddetli, kendi aralarında pek merhametli bulundukları ve onların yüzlerinde ibadetlerinden müfehassıl bir nurun parlayıp durması, Tevrat kitabında yazılı bulunmaktadır, (ve onların İncirdeki meselleri) yâni: Bu ümmet-i merhume'nin Hazreti Mûhammed Aleyhisselâm vasıtasiyle teessüs edip bidayeten pek. az iken müteakiben büyük bîr neşv ve nemaya nail olarak her tarafa intişar etmeleri, kâinata fâidebahş olmaları, böyle garabet itibariyle emsal mecrasında câri olan ac'b ve lâtif vasıfları (ise bir ekin gibidir ki:) taze (Filizini çıkarmış) veyahut henüz ince bir hâlde bulunan sünbülesini - göstermeğe başlamış (sonra onu kuvvetlendirmiş) o filizini kuvvetli bir hâle getirmiş (sonra da) o filiz hemen (kalınlaşmış) pek sür'at !e neinâ bularak kemâle ermiş (sonra da sakları üzerine yükselmiş) baldırları, yâni: Sapı, gövdesi, kökleriyle dalları arasındaki kısmı üzerine bir istikamet almış, dimdik durmaya başlamış, bir hâldeki: (ekincilerin hoşlarına gidiyor) Kuvvetiyle, intizamiyîe, güzel manzarasiyle bakanları zevkiyâb ediyor. Cenab-ı Hak'km o âli zâtları böyle vasıflara nail kılması, onlr.rı öyle bir kuvvete, itilâya, intişara mazhar buyurması ise (onlar ile) -o mümtaz zâtlar ile (kâfirleri öfkelendirmek için) vâki olmuştur. Evet.. O zâtların öyle memduhiyeti, âli evsâf ile ittisali, cihanşümul bir intişara nail olmaları, kâfirleri gayze düşürmektedir, onların öfkelerini arttırmaktadır.

Evet.. Gerek Eshab-ı Kiram'a karşı ve gerek terakkiyata nâil olan sâir ehl-i islâma karşı kâfirler, hasette, adavette bulunurlar, onların haklarında gayrı lâyık lâkırdılara cür'et ederler, hakikî mü'minler ise gerek bütün Eshab-ı Kiram hakkında ve gerek şâir ehl-i islâm zümreleri hakkında daima hürmet ve muhabbet beslerler, onların aralarında hasbelbeşeriyye bâzı nahoş hâdiseler vuk'u bulmuş olsa da onlar birer hatay-ı ietihadîden ibaret bulunmuş olacağı cihetle yine hepsinin ulûvv-i şâm mahfuzdur, hepsi de âtifet-i ilâhîyyeye mazhar olacaktır. İşte Cenab-ı Hak da buyuruyor ki: (Allah Tealâ onlardan) O güzîde zâtlardan ibaret olarak (îman **edip** sâlih sâlih amellerde bulunmuşlar için **bir** mağfiret re **pek büyük bir mükâfat** vâ'd **buyurmuştur.)** onların hepsi de bu vâ'd-i ilâhîye nail ola-

caklardır, onlardan hasbelbeşeriyye bir kusur zuhur etmiş olsa da haklarında mağfiret-i ilâhîyye tecellî edecektir, ve onlar, o güzel itikatlarından, amellerinden dolayı, bâhusus din-i islâm'ın intişarına hizmet etmiş olmalarmdan dolayı âlem-i ahirette nice mükâfatlara kavuşacaklardır. Artık öyle mümtaz zâtlara karşı hangi hakikî bir müslümandır ki, kalben büyük bir muhabbet, bir hürmet beslemez. Lehülhamd biz müslümanlar, bütün Eshab-ı Kiram hakkında, bütün mü'min din kardeşlerimiz hakkında bir hürmet ve muhabbet besleriz. Raziyallâhü Tealâ Anhum Ecmain..

EL-HUCURAT SÛRESİ

Mekârim ahlâkı câmi olan bu sûre-i celîle, mücadele sûre-i kerîmesinden sonra Medine-i Münevvere'de nâzil olmuştur, on sekiz âyet-i kerîmeyi hâvidir. Kur'an-ı Azîm'in sûreleri mutavvel ve mufassal nâmiyle iki kısma ayrılmıştır. Sûre-i Feth ile mutavvel olan kısım, nihayete ermiştir, işbu Hucurat sûresinden itibaren de mufassal olan kısım başlamıştır. «Tefsir-ül Merağı»

Bu mübarek sûrenin münderıcatınm hülâsası şöyledir:

(1) : Mü'minlerin Resûl-i Ekrem'e karşı hürmetle hareket ederek emr-i ilâhîye ve emr-i Nebevî'ye muhalefette bulunmamaları.

(2) : Huzur-i Nebevî'de yüksek sesle konuşulmaması ve hâriçten kendisine nida edilmemesi.

(3) : îman edenlerin bundan dolayı Resûl-i Ekrem'e karşı bir minnet hissi göstermemeleri.

(4) : Fâsıkların sözlerine kulak verilmemesi ve birbirleriyle mücadelede bulunan mü'minlerin aralarında müsâlehanın teminine çalışılması.

(5) : Mü'minlere karşı isyân ederek sulha yanaşmayanlar ile savaşta bulunulması.

(6) : Müslümanlar hakkında sû-i zânda ve istihzakârane hareketlerden kaçınılması.

(7) : Nâs arasında esasen müsavat bulunduğu, birbirleri üzerine ancak takva ile tefevvuk edecekleri beyân Duyurulmaktadır.

Sûre-i Feth ile bu Hucurat sûresi arasında büyük bir münasebet vardır. Sûre-i Feth, Resûl-i Ekrem hakkında teşrifatı hâvîdir, âhınndaki bir âyet-i kerîmede mü'minler hakkında büyük tebşiratı mutazammın bulunmuştur. Bu Hucurat sûresi de ilk âyetleriyle mü'minlere büyük bir terbiye-i diniye telkin etmek tedir ve Resûl-i Ekrem hakkında da envâ-i teşrifatı hâvi bulunmaktadır.

⁂

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَاتَّقُوا
اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُٓوا
اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ
لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ
يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ
قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظ۪يمٌ ﴿٣﴾
اِنَّ الَّذ۪ينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَٓاءِ الْحُجُرَاتِ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ
صَبَرُوا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٥﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(1) : Ey îman etmiş olanlar!. Allah'ın ve Resulünün önüne geçmeyiniz ve Allah'tan korkunuz. Şüphe yok ki, Allah —Tealâ— bihakkın işiticidir, bilendir.

(2) : Ey îman etmiş olan zâtlar!. Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne yükseltmeyin, ve O*na sözü bağırırcasına söylemeyin, bâzınızın bâzınıza bağırması gibi ki, —sonra— siz farkında olmadığınız hâlde amelleriniz bâtıl olmuş olur.

(3) : Ve şüphe yok kî, Allah'ın Peygamberi huzurunda seslerini kısanlar o zâtlardır ki, Allah —Tealâ— onların kalblerini takva için imtihan etmiştir, onlar için bir mağfiret ve pek büyük bir mükâfat vardır.

(4) : Muhakkak o kimseler ki, sana hücrelerin arkasından nidâ ediverirler. Onların çoğu âkilâne düşünmezler.

(5) : Ve eğer onlar, kendilerine sen çıkıncaya kadar sabretselerdi elbette **ki,** kendileri için hayrlı olurdu. —maamafih— Allah, gâfurdur, rahimdir.

*

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'ya ve Resûl-i Ekrem'e karşı nasıl muttekiyâne bir vaziyet alınacağını bildiriyor. Peygamber-i Zîşan'ın huzurunda nasıl konuşulacağını telkin buyuruyor. Huzur-i Nebevî'de kemâl-i hürmet ile seslerini kjsarak konuşan mü'minlerin nasıl muttaki, mağfiret ve mükâfata nail zâtlar olduğunu gösteriyor. Resûl-i Ekrem'e hücrelerin arkasından nida edenlerin âkilâne hareket etmediklerini ve eğer o Peygamber-i Zîşan'ın yanlarına çıkacağına değin sabr etmiş olsalar idi bunun kendileri için daha hayrlı olacağını beyân ve maamafih o kusurlarından dolayı tevbe edince afv-ı ilâhîye nâil olacaklarına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey îman etmiş **olanlar!.)** Ey şeref-i islâma nail bulunanlar!. (Allah'ın ve Resulünün önüne geçmeyiniz) Yâni: Cenab-ı Hak'km ve O'nun Peygamber-i Zîşan'ınının enirlerine, nehylerine muhalefette bulunmayın, onların beyân buyurmuş oldukları hükmlerin, tarz-ı ibadetlerin, insanî vazifelerin hilâfına harekete cür'et göstermeyiniz, öyle bir hareket, terbiye-i diniyeye münâfidir. (ve) Ey mü'minler! (Allah'tan korkunuz) O'nun kudret ve azametini düşününüz, O'nun rızasına muhalif hareketlerden kaçmmız **(şüphe yok ki,** Allah) Tealâ her söylenilen sözü ve her yapılan işi **(bihakkın işiticidir, bilendir)** binaenaleyh sizlerin de bütün sözlerinizi, muamelelerinizi işitir ve bilir, sizleri ona göre mükâfata veya mücazata erdirir.

Bu âyet-i kerîme gösteriyor ki: Din-i islâm'daki bir hükm-i ilâhîye* bir sünnet-i Nebevî'yeye muhalif bir harekette bulunmak, dînen memnudur, mezonundur, mücazatı müstelzimdir. Bu hükm, umûmî olduğu için bu hükmün böyle mü'minîere teveccühü için hususî bir hâdisenin sebep olduğunu tâyine lüzum yoktur.

(2) : (Ey **îman etmiş olan zâtlar!.)** Ey din-i tevhidi iltizam etmiş bulunan müslümanlar!. Siz huzur-i Nebevî'de bulunurken **(seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne yükseltmeyin)** onun mübarek konuşmasının fevkinde bir ses ile konuşmaya cür'et etmeyin (ve **O'na)** o Peygamber-i Âlişan'a **karşı (sözü bağırırcasına söylemeyin)** seslerinizi öylece yükseltmeyin **(bâzınızın bâzınıza bağırması**

gibi) bir surette konuşmaya cür'et göstermeyiniz (ki) sonra (siz farkında olmadığınız hâlde amelleriniz bâtıl olmuş olur.) öyle kadri pek âli bir Peygamberin huzurunda âdaba muhalif bir tarzda konuşmanızdan dolayı amelleriniz, sevaptan mahrum kalır, terbiye-i diniyeye muhalefete cür'et etmiş olursunuz.

Kur'an-ı Mübîn'in bu emr ve tavsiyesi üzerine Eshab-ı Güzîn, fevkalâde hürmetkârane bir vaziyet almışlar, huzur-i Nebevî'de pek ihtiyatkârane konuşmaya daha ziyâde dikkat etmekte bulunmuşlardır. İşte Hak Tealâ o gibi muhterem zâtları şöyle büyük bir mükâfat ile tebşir buyurmuştur.:

(3) : (Ve şüphe yok İd, Allah'ın Peygamberi huzurunda seslerini kısanlar) O Resûl-i Zîşan'a karşı fevkalâde bir hürmet göstererek yavaşça konuşanlar, hızlı konuşmaktan kendilerini men edenler (o zâtlardır ki) terbiyeleri, mertebeleri o kadar yüksek Eshab-ı Kiram'dır ki: (Allah) Tealâ (onların kalblerini tekvâ ile imtihan etmiştir.) onların ruhlarını vicdanlarını feyz-i tekvâya nail kılmış, onları öyle hâlis bir hâle getirmiştir, onları öyle yüksek bir terbiyeye mazhariyetle ihtiyar buyurmuştur. Artık (Onlar için) öyle mümtaz zâtlar için **(bir mağfiret)** vardır. Onlardan hasbelbeşeriyye zuhur eden zelleler, kusurlar yarlığanmıştır. (ve) Onlar için (pek büyük bir mükâfat **vardır.)** öyle Resûl-i Ekrem'e karşı büyük bir hürmet ve tazîm göstererek huzurunda seslerini kıstıkları için vesâir dinî vazifelerini ifâya çalıştıkları için ahkette pek büyük sevaplara, nimetlere nail olacaklarda-.

(4) : (Muhakkak o kimseler ki:) Ey Resûl-i Zîşan!. (Sana hücrelerin arkasından) yâni: O Peygamber-i Âlikadr'in muhterem refikaları ile beraber ikâmet ettiği hânelerin odaları hâricinden (nida ediverirler) onlar, henüz islâmiyeti kabul etmemiş olan Arablardan bir zümre imiş ki, Resûl-i Ekrem'in vaziyetini anlamak için hâne-i Saadeti önüne gelmişler, «Yâ Muhammedi. Yâ Muhammedi.» diye nida etmişler, böyle âçîaba muhalif bir muamelede bulunmuşlardır. Bunların yetmiş veya seksen kişiden ibaret Benî Temim bedevî'lerinden bir hey'et olduğu da mervîdir. (onların çoğu âkilâne düşünmezler) Onların ekserisi câhil kimselerdir, Resuluüâh'a karşı nasıl hitapda bulunulmasını, nasıl tazimkârane bir vaziyet alınmasını düşünüp takdir edemezler.

(5) : (Ve eğer onlar) Öyle edebe muhalif bir tarzda nida edenler (kendilerine sen çıkıncaya kadar) ey Peygamber-i Zîşan!. Sen hücrenden çıkıp onların yanlarına teşrif edinceye değin (sabretsekr idi) öyle cahilane bir nidada bulunmasa idiler (elbette ki, kendileri için) indallâh **(hayrlı olurdu)** bir Peygamber-i Âlikadr'e karşı tazim ve tevkırde bulunmuş, isticalden kaçınmış olacaklarından dolayı büyük sevâba nâil olurlardı. Maamafih (Allah **gafurdur)** öyle hücrelerin arkasından nida ettiklerinden dolâyı peşimân olup tevbe edenleri yarlığar, muazzep kılmaz ve o Haalık-ı Hakîm **(rahimdir)** öyle kusurlarını bilip tevbekâr olan afv-ı ilâhîye iltica eyleyen kullan hakkında merhamet ve atıfet pek ziyâdedir. Amenna..

***

يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا
عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴿٦﴾ وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ
مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ
إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ﴿٧﴾
فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾

MEÂLÎ ÂLÎSİ

(6) : Ey îman etmiş olanlar!. Eğer size bir fâsık bîr haber ile gelirse hemen onu tahkik ediniz. Belki, bilmeksizin bir kavme saldırırsınız da sonra yaptığınızın üzerine peşimanlar olmuş olursunuz.

(7) : Ve biliniz ki, aranızda muhakkak Allah'ın Peygamberi vardır. Eğer O, birçok işte size itaat edecek olsa idi elbette helâke düşmüş olurdunuz. Velâkin Allah —-Tealâ— size îmanı sevdirdi ve onu kalblerinizde süsledi ve size küfrü ve fâsikâne hareketleri ve isyanı çkkin gösterdi İşte doğru yola gidenler de onlardır.

(8) : —öyle bir yola gidiş ise— Allah Tealâ tarafından bir lûtftur ve bâr nîmettir ve Allah —Tealâ— alimdir, hakîmdir.

İ Z A H

(6) : Bu mübarek âyetler de müslümanlara büyük bir ders-i siyaset veriyof. Herhangi fâsikin sözlerine lâzım gelen tetkikatta bulunmadan hemen kıymet verilmesinin korkunç bîr hâdiseye ve büyük bir nedamete sebebiyet vereceğini bildiriyor. Resûl-i Ekrem de öyle tetkikte bulunmaksızın etrafında bulunanların ar-

zularına hemen uyacak olsa idi, onların helâkine sebebiyet verilmiş olacağını ihtar buyuruyor. Fakat o zâtların bir lûtf-i ilâhî olarak kalben îman ile müzeyyen ve küfrden, fâsıktan ve isyândan müctenib ve tarik-ı hidayeti takibe muvaffak bulunmuş olduklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey îman etmiş olanlar!.[1]* Ey nîmet-i islâmiyete nail bulunan zâtlar!, (eğer size bir fâsık) yâni: Hudud-i dinden çıkmış, gayri meşru şeyleri irtikâba cür'et etmiş, cemiyetin selâmet-i ahvâli ni bozmaya çalışır bulunmuş olan yalan sözlü herhangi bir şahıs (bir haber ile gelir se) bir hâdisenin vuku bulduğuna veya vuku bulacağına âid bir şayiâda bulunursa (hemen onu tahkik ediniz) doğru olup olmadığının tebeyyün etmesini temine çalışınız, eğer böyle bir ihtiyatkârane harekette bulunulmasa **(belki bilmeksizin bir kavme saldırırsınız** da) o kavmi düşman sanar da kendilerine tecâvüzde bulunursunuz da (sonra) öyle tecrübesizcesine (yaptığınızın üzerine peşimanlar olmuş olursunuz) hüzn ve keder içinde kalırsınız. Binaenaleyh öyle fâsıkların sözlerine hemen kıymet vermemelidir. İbnülhâzin tefsirinde denildiği üzere bu emr-i ilâhî umumîdir, muayyen bir şahsı fâsık hakkında değildir. Herhangi bir fâsıkın sözüne karşı itimat edilmeyip tetkik ve tesbitte bulunulması lüzumunu göstermektedir. Filvaki birnice fâsık kimseler, kendilerini selâh-ı hâl sahibi gösterirler, hayrhâh bulunduklarını söylerler, bir takım vahi haberler ile, telkinler ile bir zümre-i müslimini iğfale, idlâle çalışır dururlar. Meselâ: İki müslüman taife arasında veya bir cemiyet-i islâmiye ile diğer bir millet arasında bir müsâleha, bir meveddet bulunmuş olabilir, bir takım fâsık düşmanlar ise dostâne bir tarz takınarak o taifelerden ve cemiyetlerden biri aleyhinde yalan yere tefevvuhatta bulunurlar, onlarnı diğerlerine saldırmak kasdmda bulunduklarını iddia ederler, maksatları ise o taifeler arasında o cemiyet-i islâmiye ile o millet arasında bir adavetin, bir savaşın meydana gelmesini temin etmektir .Binaenaleyh müslümanlar için lâzımdır ki, öyle fâsık kimselerin mahiyetlerini anlasınlar, onların sözlerine. bilâtahkik ehemmiyet vermesinler, onlarm kuvvetli delillere istinat etmeyen haberlerine kıymet vererek aralarındaki dostluğu hemen bozmaya kıyam etmesinler, sonra nedamet fâide vermez.

(7) : Ve ey müslümanlar!. **(Biliniz ki, aranızda muhakkak Allah'ın Peygamberi vardır)** O, sizin için bir rehber-i hidayettir, bir muallim-i hikmet ve fazilettir, her hususta ona itaat etmeniz, onun teklifâtına inkiyadda bulunmanız lâzımdır, o sizin hakkınızda sizlerden daha ziyâde şefkatlidir, merhametlidir **(eğer O)** Peygamber-i Zîşan (birçok işde size **itaat edecek olsa idi)** bir takım hâdiseler de, nefsanî arzularda, dünyevî temayüllerde (size **itaat edecek olsa idi)** sizin dilediğinizi kabul ederek icrasına mâni olmasa idi **(elbette helâke düşmüş olurdunuz)** birçok zararlara uğramış, günâhlara girmiş bulunurdunuz **(velâkin Allah)** Tealâ sizi vikaye buyurdu (size **imanı sevdirdi)** islâmiyeti seve seve kabul etmiş oldunuz (ve **onu)** o îmanı, islâmiyetle ittisâli **(kalblerinizde süsledi) o îman, si-**

zin kalblerinizde rüsuh buldu, kemâl-i samimiyetle dindar, Peygambere itaatkâr bulunmuş oldunuz (ve) Cenab-ı Hak (size **küfrü ve** fâsıkâne **hareketleri ve isyanı çirkin** gösterdi) artık o sâyede öyle mezmum, felâketâver şeylerden nefret edip kaçınmış bulundunuz, Peygamberinizin enirlerine itaati bir vecîbe bildiniz, kendi arzularınıza o Peygamber-i Zîşan'ın tâbi olmayacağını, öyle bir tâbiiyetin hikmet ve maslahata muvafık olmayacağını anlamış oldunuz **(işte doğru yola gidenler de)** selâmet ve saadet tarikini tâkib edenler de **(onlardır) o** güzîde evsâf ile muttasif bulunan zâtlardır. Yâni: Eshab-ı Güzîndir ve onların evsâfiyle ittisafa çalışan şâir mü'minlerdir.

(8) : Evet.. Öyle pek doğru bir yola gidiş, Peygamber-i Âlikadr'e tamamen itaat ve inkiyatda bulunmaya muvaffakiyet **(Allah Tealâ tarafından bir lûtftur, ye bir nîmettir)** onun şükrünü daima ifâya çalışmak, bir kutsal vazifedir, **(ve Allah)** Tealâ **(alimdir)** hidayete müstahik olanları bilir, bütün mü'minİerin vesâir mahlûkatın ahvâlini bihakkın bilmektedir. Ve o Haalık-ı Kerîm **(hakimdir) onun** her fiili, bir hikmet ve maslahata müstenitdir, bütün şüûnat-ı kevniyye birer gayeye müteveccihtir, birer muktezay-ı hikmettir. İşte mümtaz bir zümrenin öyle yüksek ahlâk ile evsaf ile ittisafı da bu hikmet-i ilâhîyyenin bir neticesidir.

***

وَاِنْ طَٓائِفَتَانِ
مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَاۚ فَاِنْ بَغَتْ اِحْدٰيهُمَا عَلَى
الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتٖي تَبْغٖي حَتّٰى تَفٖٓيءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِۚ فَاِنْ فَٓاءَتْ فَاَصْلِحُوا
بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُواۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطٖينَ ﴿٩﴾
اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ
تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُونُوا
خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَٓاءٌ مِنْ نِسَٓاءٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّۚ
وَلَا تَلْمِزُٓوا اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْاَلْقَابِۜ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ
بَعْدَ الْاٖيمَانِۚ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾

MEAL! ÂLISI

(9) : Ve eğer mü'minlerden iki taife, çarpışırlarsa aralarını hemen **İslâh** ediniz. Sonra onlardan biri diğeri üzerine tecavüzde bulunmuş olursa o tecâvüz eden ile Allah'ın emirine rücû edinceye değin savaşta bulunun sonra rücû ederse artık aralarını adaletle ıslâh ediniz ve. âdilâne harekette bulunun, şüphe yok ki, Allah —Tealâ— adalette bulunanları sever.

(10) : Mü'minler, muhakkak ki, kardeşlerdir. Artık kardeşlerinizin arasını ıslâh ediniz ve Allah'tan korkunuz, tâ ki: Siz rahmete nail olasınız.

(11) : Ey îman etmiş olanlar!. Bir kavim diğer bir kavim ile alay etmesin. Olabilir ki, onlar —o alay edilenler— ötekilerden daha hayrlı olurlar ve kadın-

lar da kadınlardan —bir kimseyi eğlenceye almasın— olabilir ki: Onlar, ötekilerden daha hayrh bulunurlar. Ve kendi nefilserinizi de ayıplamayınız ve kötü lâkablar ile atışmayınız. İmandan sonra fâsıklık ne kötü addır ve her kim tevbe etmezse işte zâlimler olanlar onlardır, onlar.

⁂

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetler de müslümanlara pek büyük bir terbiye-i içtimaiye veriyor. İslâm zümreleri arasında mukateleye meydan verilmeyerek sulha çalışılmasını, bu sulha razı olmayarak hukuka tecavüz edenler ile de emr-i ilâhîye rûcu edinceye değin savaşta bulunulmasını, rücû takdirinde ise aralarının âdilâne bir surette islâh edilmesini emrediyor. Müzminlerin birbirleriyle dînen kardeş olduklarını beyân ve binaenaleyh Allah Tealâ'dan korkup rahniet-i ilâhîyyeye nail olunabilmesi için aralarının islâh edilmesini teklif buyuruyor. Ve bir kavmi diğer bir kavim ile ve bir kısım kadınları diğer kadınlar ile alay etmekten nehy ediyor. Ve kendi nefslerini ta'yib etmekten ve birbirini kötü lâkablar ile yâd eylemekten nehy edip mü'minleri fisk ile yâd etmenin pek fena olduğunu ve bu gibi günâhlardan tevbe etmeyenlerin zâlim kimseler bulunduğunu ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve eğer mü'minlerden iki taife) Bir fırkadan daha az plan bir cemaat (çarpışırlarsa) aralarında, bir mücadele, bir mukatele vücude gelirse (aralarım hemen islâh ediniz) kendilerine nasihat veriniz, hükm-i ilâhî ne ise ona razı olmalarını, itaat etmelerini tavsiyede bulununuz, onların aralarını âdilâne islâh bu suretle olur (sonra onlardan biri) bu nasihati; hükm-i üâhîye riayeti kabul atmez de (diğeri üzerine tecâvüzde bulunmuş olursa) hakka riâyetden kaçınır durursa (o tecâvüz eden ile Allah'ın emrine rücû edinceye değin) ihtilâf edilen husustaki hükm-i ilâhîyi kabule yanaşmcaya kadar kendisiyle (savaşta bulunun) mukateleye devam ediniz (sonra) o bağı, o mütecaviz şahıs, öyle haksız hareketi brrakarak hükm-i ilâhîye rücû ederse, emr-i ilâhîye razı olmaya başlarsa (artık) o birbiriyle mukatelede bulunan iki taifenin (aralarını adaletle islâh ediniz) adilâne, münsifâne hareketle beynlerîni telife çalışınız (ve adilâne hareketde bulunun) yapacağınız muamelede adaletten ayrılmayınız, mücerret mütareke ile iktifa etmeyiniz tâ ki, birbirlerile tekrar çarpışmalarına ihtimâl kalmasın (şüphe yok ki, Allah) Tealâ (adalette bulunanları sever) adilâne harekette bulunanları pek güzel mükâfatlara nail buyurur.

Rivayete nazaran bu âyet-i kerîme, Evs ile Hezrec taifeleri hakkında nazil olmuştur. Bu iki zümre islâmiyeti kabul etmiştir. Zaman-ı Nebevide bir meseleden dolayı aralarında bir münazaa zuhur etmiş, birbirlerine ayakkablariyle ve hurma daüariyle hücumda bulunmuşlardı. İşte böyle zümrelerin aralarındaki ihtilâfları adilâne bir surette izâleye çalışmak bir vazife-i ahlâkiye bulunmuştur.

«Bağy» Teaddi, tecavüz, zulm, hadd-i tecavüz demektir. Böyle bir ha-

rekette bulunana «bağı» denilir. Bu âyet-i kerîme, delâlet ediyor ki, bir mü'min kimse, bir dinî hükmü inkâr etmedikçe mücerret bağyinden dolayı dinden çıkmış olmaz, belki -günahkâr olmuş, ıslâha muhtaç bulunmuş olur. «Tefi'e» döne, rücû ede demektir. «Aksitü» de adalet ediniz cevr-ü cefâyı izâle eyleyiniz manasınadır. «Muksit» de cevr-ü cefâyı gideren, adaletle muamelede bulunan kimse demektir. «Kasit» ise, câir, yâni cevr ve zulm eden, hakdan udul eyleyen kimsedir.

(10) : (Mü'minler, muhakkak ki) Dînen (kardaşlardır) aralarında bir uhuvvetti diniye vardır. Çünki hepsi de hayat-ı ebediyyeyi mucib olan bir asla, bir îmana mensub bulunmaktadırlar, (artık kardeşlerinizin arasını ıslâh ediniz) Onların arasında hasbelbeşeriyye bir münazaa, bir mücadele zuhur ederse onu nasihâne bir surette izâleye çalışınız, din kardeşliği bunu böyle bir muameleyi icabeder. (ve Allah'tan korkunuz) ifâsiyle ve terkiyle mükellef olduğunuz şeyler hususunda kalbleriniz havfullâhtan hâli olmasın, daima muttekiyâne bir tarzda hareket ediniz (tâ kî, siz rahmete nail olasınız) öyle tekvâ ile ittisaf sayesinde ve din kardeşlerinize karşı olan şefkat ve merhametle muamelede bulunmanız sebebiyle siz de rahmet-i ilâhîyyeye, âtıfet-i subhaniyyeye liyakat kesbetmiş bulunasınız.

(11) : (Ey îman etmiş olanlar!.) Ey müslüman zâtlar!. Sizden (bir kavim, diğer bir kavim ile alay etmesin) onunla masharalıkta, istihzada bulunmasın, öyle bir muamele, terbiye-i islâmiyeye münafîdir. (olabilir ki, onlar) O kendileriyle alay edilen erkekler (ötekilerden) o alay eden erkeklerden (daha hayrh olurlar) onların mevkileri indallâh daha yüksek bulunur, daha ziyâde bir terbiye-i diniyeyi bir fâzilet-i insaniyeyi hâiz bulunmuş olurlar (kadınlar da) îman sahibesi olan kadınlar zümresi de (kadınlardan) birini eğlenceye almasınlar, onunla istihza da bulunmasınlar (olabilir ki, onlar) o istihza edilen kadınlar (ötekilerden) o istihzâ eden kadınlardan (daha hayrh bulunurlar) herhangi bir kimsenin zahirine bakarak kendisiyle alay etmek, mürüvvete ,ahlâka münafîdir, şekil ve surete değil, sirete, fezâil-i kalbiyeye itibar olunur. Nitekim bir hâdis-i şerifte ^âl j1) (J^CJUIJ fijs J1 J± JCJJ pO1^j. fjj* J1 J±y buyurulmuştur.

Evet.. Hak Tealâ, şüphe yok ki, sizin sûretlerinize ve mallarınıza bakmaz velâkin sizin kalblerinize ve amellerinize nazar buyurur, ona göre sizi mükâfat ve mücazata kavuşturur (ve kendi nefslerinizi de ayıplamayınız) yâni: Bâzınız, bâzınıza kusur, ayıp jşnât etmesin, lisânen taan ve teşnîde bulunmasm. Çünki mü'minler, bir nefs hükmündedirler, başka bir mü'mini taan eden, kendisini taan etmiş gibidir, (ve kötü lâkablar ile atışmayınız) Birbirinize çirkin lâkablar isnat etmeyiniz. Bu, mütekâbil hürmete münafîdir. Meselâ: Bir müslümanın diğer bir müslümana Ey fâsik, ey münafık, ey Hnnar!. Diye hitab etmesi, caiz değildir. Ve islâmiyeti kabul etmiş olan bir şahsa: Ey Yâhûdi veya ey Nasrâni diye hitab etmek de caiz olmaz. Fakat bir müslümanı güzel bir lâkab ile yâd et-

mek caizdir, bir hürmet alâmetidir. Hazreti Hamzâ'ya «Allah arslanı ve Hazreti Halid İbn-i Velid'e: Seyfullah» denilmesi gibi. (İmandan sonra fasıldık ne kötü addır) yâni: Mü'min olan bir şahsın bir fenalığı irtikâb ederek fâsık vasfını alması, pek çirkin bir hâldir ve bir kimseyi şeref-i islâmiyeti hâiz olduktan sonra fisk ile yâd etmek, kendisine fâsık denilmek dînen, ahlâkan pek mezmumdur. Bir mü'mine fışkı zahir olmadıkça fâsık denilmesi elbette ki, caiz olamaz (ve her kim tevbe etmezse) kendi din kardeşlerine kötü lâkablar isnadiyle hakarette bulunduğundan dolayı veya onlar ile alay ettiğinden veya onlara fisk ve fücur isnâd eylediğinden dolayı nadim olup da tevbekâr bulunmazsa (işte zâlimler olan, onlardır, onlar,) çünki onlar, başkalarının hukukuna tecâvüz etmekle onların haklarında zulmetmiş olurlar ve dînen memnu olan bir şeyi irtikâb ettikleri için kendi nefslerine de zulmederek onları ikab-ı ilâhîye mâruz bırakmışlardır. Binaenaleyh o gibi dînen memnu, zulmü câlib sözlerden, hareketlerden son derece kaçınılmalıdır.

«Suhriyye» Alay etmek, hakarette bulunmak, ayıpları, kusurları kötü bir tarzda söylemek, onlara işarette bulunmaktır. «Telemimiz» dil ile zem etmek, ayıplamak demektir. «Tenabüz» kötü lâkab takmak, bir kimseyi kerih göreceği bir lâkab ile yâd etmek manâsınadır. «Lâkab» medhi veya zemm-i iş'âr eden bir isim veya vâsıftır. Memnu olan, zemm-i müş'ir olan lâkabtır. «Fusuk = fisk» de fâcir olmak, itaattan çıkmak, emr-i ilâhîye muhalefette bulunmak demektir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا
تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ
أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾
يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا
وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ
خَبِيرٌ ﴿١٣﴾ قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا
أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ
وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(12) : Ey îman edenler!. Çokça zan etmekten kaçınınız, şüphe yok ki, zannın bâzısı günahtır ve araştırmakta bulunmayınız ye bâzınız, bâzınızı gıybet etmeyiniz. Sizden biriniz, ölü kardeşinin etini yemeği sever mi?. —Bilâkis —onu kerih görmüş olursunuz. Artık Allah'tan korkunuz, şüphe yok ki, Allah —Tealâ— tevbeleri kabul edicidir, çok esirgeyicidir.

(13) : Ey insanlar!. Muhakkak ki, biz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık ve sizleri şubelere ve kabilelere ayırdık ki, birbirinizi tanryasınız. Şüphe yok ki, sizin ind-i ilâhîde en mükerrem olanınız, en ziyâde muttaki olanınızdır. Muhakkak ki, Allah —Tealâ— alimdir, habîrdir.

(14) : Bedevi'ler dedi ki: Biz iman ettik. De ki: Siz îman etmediniz velâkin deyiniz k: Biz İslama girdik ve henüz îman sizin kalblerinizin içine girmiş değildir ve eğer Allah'a ve Resulüne itaat ederseniz sizin amellerinizden hiçbir şeyi, sizin için noksan kılmaz. Şüphe yok ki, Allah —Tealâ— gafurdur, rahimdir.

Î Z A H

(12) : Bu mübarek âyetler de nâsi büyük bir terbiye-i ictimâiyyeye davet ediyor, onları kötü zânlardan, birbirlerinin kusurlarını teşhir etmekten men eyliyor ve hepsinin de bir asla mensub olduklarını bildirerek öyle birbirinin aleyhinde bulunmanın muvafik olamayacağına işâret buyuruyor, bir takım Bedevi'lerin de bihakkın mü'min olmadıklarını, fakat mü'min görünerek kendilerini daire-i selâmete atmış bulunduklarını ve hakikî mü'minlerin de gafur ve rahîm olan Allah Tealâ tarafından tam bir mükâfata nail olacaklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey îman edenler!. Çokça zan etmekten kaçınınız) Mü'minler hakkında birer zahir delile mukarin olmaksızın kötü zanlarda bulunmak, haramdır, caiz değildir, ahlâka, ittikaya, ihtiyata münafîdir. Zira (şüphe yok ki, zannın bâzısı günahtır) bir din kardeşi hakkında hilâf-ı hakikat bir zanda, bir fenalık isnadında bulunmak büyük bir mâsiyettir, uhuwet-i diniye esasına muhaliftir, fakat bâzı zanlar da caizdir, onlar günah değildir. Kendisinde salâh-ı hâl, emanete riâyet, âdab-ı şer'iye ile ittisaf görülmeyip gayr-i meşru şeyleri alenen yaptığı görülen bir şahıs hakkındaki sû-i zan gibi (ve) ey müslümanlar!. Birbirinizin kusurlarını (araştırmakta bulunmayınız) yekdiğerinizin gizlice olan hâllerini teftişe kıyam, etmeyiniz, onlardan bahse kalkışmayınız, onun bunun kusurlarını teşhir etmek arzusunda bulunmayınız, bu yüzden büyük hatalara düşülmüş olabilir (ve bâzınız, bâzınızı gıybet etmeyiniz) birbirinizin kerih görülecek hâllerini onun gıyabında sarih veya işaret suretiyle söylemeyiniz, bu suretle onların hukukuna tecâvüz etmiş, onu duyunca müteessir olacakları bir hâlde bulundurmuş olursunuz ve isnâd edilen şey, gayr-i vâki ise bir bühtanda, iftirada bulunulmuş olur. Böyle bir muamele ise pek çirkindir, selim fitret sahibleri bundan nefret duyar (sizden biriniz, ölü kardeşinin etini yemeği sever mi?.) elbette ki, sevmez, bilâkis (Onu kerih görmüş olursunuz) işte bir kimseyi gıyabında zem ve tayibetmekte, Öyle kendisine isnâd edilen şeyden haberdar olmayıp da kendisini müdafaadan âciz bulunan bir kimsenin etini koparıp yemek gibi bir muameledir, nezih bir tab'a mâlik olanlar ise elbette ki, bundan istikrahta bulunurlar, böyle bir muamele, büyük bir ukubeti câlib bulunmaktadur. (artık) Ey insanlar!. (Allah'tan korkunuz) Gıybete cür'et etmeyiniz, onu kerih görünüz, o husustaki nehy-i ilâhîye riayetkar bulunun, (şüphe yok ki, Allah) Tealâ (tevbeleri kabul edicidir, çok esirgeyicidir) binaenaleyh olabilir ki, gıybet edilen şahıs, yapmış olduğu bil kusurdan dolayı tevbe etmiş, afv-ı ilâhîye raazhar bulunmuştur. Artık onun ku-

surunu teşhire devam etmek nasıl muvafık olabilir?. Ve maamafih bir insan da onu bunu gıybet etmiş olunca bu hâlinden bir nedamet duymalıdır, tevbe ederek afv-ı ilâhîye sığınmalıdır. Böyle tevbe eden bir şahıs hakkında da Haalık-ı Kerîm Hazretlerinin afv ve keremi tecellî eder.

§ Gıybet; Çekiştirmek, bir kimseyi arkasından hoşuna gitmeyecek bir şey ile bilâluzum anmaktır. Gıybet mürüvvete münafîdir, muhabbet-i alâkasını keser, adavet arttırır. Gıybet günah-i Kebair'den sayılmaktadır. Bundan dolayı yâ tevbe etmelidir veyâ gıybet edilen kimse hakkında Cenab-ı Hak'kın mağfiretini dilemelidir veyahut o kimseden helâllik ricasında bulunmalıdır.

«Gayret komuyor dirde eder gıybete ağaz»
«İfşayı uyub etme midir gayret-i ahbab?.»

»

(13) : (Ey insanlar!.) Ey bütün beşeriyet zümresi!. (Biz sizi bir erkek ile bir dişiden yarattık.) Yâni: Kudret-i ilâhîyyemle sizi Hazreti Âdem ile Hazreti Havva'nın evlâd ve ahfadı olmak üzere vücude getirdim. (Ve sizleri şubelere ve kabilelere ayırdık) yâni: Bir asla mensub büyük tabakalara ve onun dûnunda bulunan taifelere ayrılmış bir hâlde teşkilâta nail kıldım (ki, birbirinizi tamyasımz) aranızdaki tenasülü, bir asla mansubiyeti anlamış olasınız, yoksa birbirinize karşı münkirâne, müstehziyâne bir vaziyet almak, kendi cemiyetlerinizle tefahürde bulunmak için vücude getirmiş olmadık. Artık öyle gayr-ı ahlâkî sözlerde, hareketlerde bulunmak, sizin için nasıl lâyık olabilir?, (şüphe yok ki sizin ind-i ilâhîde en mükerrenı olanınız, en ziyâde muttaki olammzdır) Evet.. İnd-i ilâhîde yüksek mertebe sahibi olan kullar, tekvâ ile münsif bulunan zâtlardır. Günahlardan sakınan, Cenab-ı Hak'km emrlerine, nehylerine riâyet eden, âdab-ı diniyeyi muhafazaya çalışan, azab-ı ilâhîyi celbedecek şeylerden kaçınan zâtlar, takva sahibleridir. îşte insan için medar-ı şeref, vesile-i necat olan, böyle takva ile ittisaftır, yoksa âba-ü ecdat ile, servet ve mevkî ile iftihar etmek, aslâ doğru değildir, (şüphe yok ki, Allah) Tealâ (alimdir) bütün kullarının amellerini bilir ve o Haalık-ı Hakim (habîrdir) bütün kullarının düşüncelerinden, kalblerinde olanlardan haberdardır. Artık kullar için lâzımdır ki, mütenebbih bulunsunlar, takva ile ittisafa çalışsınlar, öyle fâni varlıklarına güvenerek beyhude yere tefahürde ve birbiri aleyhinde tefevvühatda bulunmasınlar.

- (14) : (Bedevi'ler) Badiyelerde = çöllerde, ovalarda oturan kimseler (dedi ki: Biz îman ettik) Ey Hâtemi'l-mürselîn!. Biz senin nübüvvetini, tebliğ ettiğin ahkâmı tasdik eyledik, biz de mü'minlerden bulunmaktayız. Halbu ki: Onlar, pek kuvvetli ve kalben itminâne mukarin bir îmana sâhib bulunmuyorlardı. Binaenaleyh Cenab-ı Hak da Peygamber-i Zîşan'ına emrediyor ki: Resulüm!. Onlara (de kî: Siz îman etmediniz) lâyıkı veçhile îman şerefini hâiz bulunmadınız (velâkin deyiniz ki: Biz İslâma girdik) yâni: Ey Peygamber!. Sana inkiyâd ettik müsalemete girdik, seninle muharebeyi terkettik. İşte sizin vaziyetiniz bundan

ibarettir (ve henüz îman sizin kalblerinizin içine girmiş değildir) tam bir marifet, bir kanaat-ı kalbiyye, bir merbutiyet-i ruhiyye sizde husule gelmiş bulunmuyor yalnız lisânen vuk'u bulan bir îman iddiası, bu hususta kâfi değildir, (ve eğer Allah'e ve Resulüne itaat ederseniz) kemâl-i ihlâs ile dindar olarak nifakı, riyâyı, ve dini kabulünüzden dolâyı minnette bulunmayı terk eylerseniz, o vakit hakikî, samimî mü'min olmuş olursunuz, Allahuâlem bilâhara hepsi de veyâ ekserisi de öyle hakikî birer mü'min olmuşlardır. Artık (Allah Tealâ (sizin amellerinizden hiç bir şeyi, sizin için noksan kılmaz) bütün yaptığınız ibadetler, vazifeler, samimiyete, güzel itikada mukarin bulunmuş olacağı için onlardan dolayı kat kat mükâfatlara nail olursunuz, (şüphe yok ki, Allah) Tealâ (gafurdur) mü'minlerden basbelbeşeriyye südûr eden birnice kusurları afv ve setreder ve o Haahk-ı Kerîm (rahîmdir) kullarına merhameti pek çoktur. Tevbe edenleri artık muazzeb kılmaz, bilâkis onlara büyük sevablar, mükâfatlar ihsan buyurur.

Ebussuud tefsirine nazaran bu âyet-i kerîme, Benî Esed kabilesinden bâzı şahıslar hakkında nâzii olmuştur. Onlar bir kıtlık senesinde Medine-i Münevvere'ye gelmişler, kelime-i şahadeti izhar etmişlerdi, Resûl-i Ekrem'e hitaben : " Biz sana ağırlıklarımızla, ailelerimizle geldik, sana karşı savaşta bulunmadık demişler, böyle bir nevî minnetde bulunarak Hazreti Peygamberden sadaka almak arzusunda bulunmuşlardır.

Tefsir-ül Merağı'de yazıldığına göre, bu âyet-i celîle, sûre-i Feth'de işaret buyurulan Gıfar, Müzeyne, Cüheyne, Eşcâ' ve Eşlem bedevî'leri gibi kimseler hakkında nazil olmuştur. Onlar, kendi nefslerini kurtarmak için «biz îman ettik» demişlerdi.

Sonra Hudeybiyye senesi Umre yapılması için Mekke-i Mükerreme'ye gidileceği vakit korkmuşlar, vahî bahaneler dermeyân ederek Resûl-i Ekrem'e muhalefette bulunmuşlardı.

*

إنما المؤمنون الذين آمنوا بالله ورسوله
ثم لم يرتابوا وجاهدوا بأموالهم وأنفسهم في سبيل الله
أولئك هم الصادقون ﴿١٥﴾ قل أتعلمون الله بدينكم والله
يعلم ما في السموات وما في الأرض والله بكل شيء عليم ﴿١٦﴾
يمنون عليك أن أسلموا قل لا تمنوا علي إسلامكم بل الله يمن
عليكم أن هداكم للإيمان إن كنتم صادقين ﴿١٧﴾ إن الله يعلم
غيب السموات والأرض والله بصير بما تعملون ﴿١٨﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(15) : Mü'minler ancak o zâtlardır ki, Allah'e ve O'nun Peygamberine îman etmişlerdir, sonra bir şüpheye düşmemişler, ve maUariyle ve nefsleriyle Allah yolunda mücahedede bulunmuşlardır. İşte sâdık olanlar da onların tâ kendileridir.

(16) : De ki: Siz dininizi Allah'e mi öğretiyorsunuz?. Allah ise göklerde olanı da ve yerde olanı da bilir ve Allah —Tealâ— herbir şeyi bihakkın bilendir.

(17) : İslâm olduklarından dolâyı sana karşı minnetde bulunurlar. De İd: benim üzerime islâmiyetinizle minnetde bulunmayın. Belki Allah —Tealâ— sizi imana hidayet ettiğinden dolayı size minnet buyurur, eğer siz sâdıklar oldunuz iseniz.

(18) : Şüphe yok İd, Allah —Tealâ— göklerin ve yerin gaybını bilir vd Allah —Tealâ— işlediğiniz şeyleri görücüdür.

İ Z A H

(15) : Bu mübarek âyetler de îman-i kâmilin alâmetini ve hakikî mü'minlerin evsâfını, onların cihâd yolundaki fedakârlıklarını bildiriyor. İlm-i ilâhînin bütün mükevvenatı muhid olduğunu ilân buyuruyor. Ve mü'min olanların îmanlarından dolâyı Hazreti Peygambere karşı minnetde bulunmaya bir hakları olmadığını, belki onları îmana muvaffak buyurduğundan dolayı Cenab-ı Hak'kın onlara minnetde bulunacağını ihtar ediyor ve Allah Tealâ'nm bütün mugayyebatı, bütün kullarının efalini bilip gördüğünü beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Mü'minler) Asıl îman ehli olanlar, kalblerin vesile-i hayatı olan îman ile bihakkın muttasif bulufilâlar (ancak o zâtlardır ki,) o samimî surette müslüman bulunan kullardır ki: (Allah'e ve O'nun Peygamberine îman etmişlerdir) Cenab-ı Hak'kın vahdaniyetini, bütün kemâl sıfatlarını tasdik edip metin bir itikatta bulunmuşlardır, onun Peygamberinin, risâletini de, tebliğ ettiği şeylerin birer hakikat olduğunu da bilip kabul ve itiraf eylemişlerdir, (sonra bir şüpheye düşmemişler) Din-i islâm'ın bir din-i ilâhî olduğunu yakinen bilip o hususta kendilerine bir şek ve şüphe de arız olmamıştır ve o hakikî mü'minler (mallariyle ve nefsleriyle Allah yolunda mücahedede bulunmuşlardır) din-i islâm uğrunda cihâda atılmışlardır, mallariyle ve canlariyle fedakârlıkta bulunmaktan kaçınmamışlardır, îman iddiasındaki ciddiyetlerini bu suretle de isbata muvaffak olmuşlardır (işte sâ<Jık olanlar da) sözlerinde, işlerinde, her veçhile doğru bulunan zâtlar da (onlann tâ kendileridir.) yoksa lisânen mü'min olduklannı söyleyip kalben inançları bulunmayan bir takım bedevî'ler değildir.

Deniliyor ki: Bu âyetler nazil olunca bir kısım bedevî'ler, Huzur-i Nebevî'ye gelmişler, kendilerinin sâdık mü'minler olduklarına dâir yemîn etmişlerdi. Bunları tekzîb için ve bu husustaki beyân-ı ilâhîyi tekit için de şu âyet-i kerîme nazil olmuştur.

(16) : Ey Resûl-i Âlişan!. O bedevî'leri techil ve iîzâm için onlara (De kî: Siz dininizi Allah'e mi öğretiyorsunuz?.) o ilm ve kudretine nihayet olmayan Haalık-ı Azîm'e mi: «Biz îman ettik» diye dindar olduğunuzu haber veriyorsunuz?. (Allah ise göklerde olanı da ve yerde olanı da bilir) Bunlarda bulunan bir zerre miktarı bir şey bile o Haalık-ı Alîm'e gizli kalamaz. Artık sizin de hâlleriniz, içerinizdeki kuruntularınız, o Mâbûd-i Azîm'e hiç gizli kalabilir mi?, (ve Allah) Tealâ (herbir şeyi bihakkın bilendir.) artık hilâf-ı haıdkat bir iddiada bulunmadan hazer ediniz, ciddî surette mü'min olmadığınız hâlde kendinizin dindar olduğunu söyleyip durmayınız.

(17) : Hak Tealâ Hazretleri, şöyle de buyuruyor: Ey Resulüm!. O bir takım bedevî'ler (İslâm olduklarından dolayı sana karşı minnette bulunurlar) kendilerini islâm göstermelerini, sana tâbi bulunduklarım bir minnet konusu yapa-

rak senden sadaka almak, mâlen muavenetde bulunmak isterler. Habibim!. Sen de onlara (de ki: Benim üzerime islâmiyetinizle minnette bulunmayın) eğer siz cidden müslüman iseniz, onunla iftihar ediniz, (belki Allah) Tealâ Hazretleri (sizi îmana hidayet ettiğinden dolayı size minnet buyurur.) sizi öyle bir nîmete nâil buyurduğundan dolâyı onun zât-ı ulûhiyetine hamd ve şükr etmeniz icabeder (eğer siz) öyle îman sahipleri olduğunuzu iddiâ hususunda (sâdıklar oldunuz iseniz) çünki öyle ciddî bir îmana nâiliyet, bir tevfik-i ilâhî eseridir. Artık sizi öyle ebedî bir nimete muvaffak kılmış olan kerîm bir mâbuda hamd ve şükr etmeniz icabetmez mi?. Onun mübarek Peygamberine karşı minnette bulunmanız, nasıl muvafik olabilir?. Bunu hiç takdir edemiyor musunuz?.

(18) : Evet.. (Şüphe yok ki, Allah) Tealâ ve Tekaddes Hazretleri (göklerin ve yerin gaybını bilir) o zât-ı akdese karşı hiç bir şey gizli kalamaz (ve) ey îman iddiasında bulunanlar!. (Allah) Tealâ, o Haalık-ı Azîm sizlerin de bütün (işlediğiniz şeyleri görücüdür.) bütün gizli ve alenî yaptığınız şeyler, zahiren ve bâtınen muttasif olduğunuz haller, indallâh malûmdur. Onlardan hiç birini o Haalık-ı Kâinat'a karşı gizliyemezsiniz. Artık bu hakikati güzelce düşününüz, hareketlerinizi ve kanaatlerinizi güzelce tanzime çalışınız, hakikaten selâmete, saadete nail olabilmeniz için ciddî bir surette îman ile ittisafa gayret ediniz, beşeriyet için bundan başka ebedî bir selâmet, bir saadet çaresi yoktur, Amenna..

***

KAF SÛRESİ

Bu sûre-i celîle, mürselât sûre-i kerîmesinden sonra Mekke-i Mükerrem'e de nâzil olmuştur, kırk beş âyet-i kerîmeyi muhtevidir.

Bu mübarek sûrenin başlıca mündericatı şunlardır:

(1) : Müşriklerin nübüvveti ve âhiret hayatım münkir oldklarını beyân ve Hucurat sûresinde hâlleri bildirilen Bedevi'lerin de bunları inkâr eder olduklarına işaret.

(2) : Göklere ve yere ve bunlardaki mütenevvî âsâr-ı kudrete nazarları celb.

(3) : Helâke uğramış milletlerin ibretbahş olan tarihî hâllerini hikâye.

(4) : İnsanların bütün amellerinin ve başkalariyle muaşeretlerinin melekler tarafından tesbit edilip onlardan mes'ul olacaklarım ihtar.

(5) : Kâinatın beyhude yere yaratılmamış olduğunu ve Kur'an-ı Mübîn'in bir mev'iza-i ulviyye teşkil ettiğini beyân.

(6) : Resûl-i Ekrem'in mübarek kalbine tesellibahş olup onun daima teşbihe devam buyuracağını ve müstâit olanları, Kur'an-ı Mübîn üe irşada memur bulunduğunu beyân.

**

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ ① بَلْ عَجِبُوٓا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ

هٰذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ② ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ③

MEALİ ÂLÎSİ

(1) : K ve bereketi pek ziyâde olan Kur'an hakkı için —Habibim!. O kâfirler, seni tasdik etmediler.—

(2) : Belki kendilerinden bir korkutucu gelmesinden teaccüb ettiler, arük o kâfirler dedi ki: Bu bir şaşılacak şey.

(3) : Biz Öldüğümüz ve toprak kesildiğimiz zaman mı? —Tekrar dirileceğiz— Bu uzak bir dönüştür.

î Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, kâfirlerin beyanat-ı Nebevî'yyeyi kabul etmeyip içlerinden bir zâtın Peygamber olarak geldiğini ve öldüklerinden sonra tekrar dirileceklerini' istib'ad ederek teaccübte bulunmuş olduklarım sûret-i kat'iyyede beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (K) Bu, bir harf-i mahsustur, kasem-i mutazammındır, bâzı sûrelerin böyle birer harf ile başlaması, tilâvet olunacak âyetlere enzar-ı dikkati celbetmek gibi hikmetlere vesâireye müstenîddir ve mûteşabihât kabilindendir. Maamafih bu hususta müfessirlerin birçok tevcihleri, rivayetleri de vardır. Ezcümle deniliyor ki: Bu harf, bu sûrenin ismidir ve yine deniliyor ki: Bu, Kur'an-ı Kerîm'in isimlerinden biridir veyahut kadîr, kaadîr, karîb ve kabız gibi esma-i ilâhîyyenin miftahıdır, ilk harfini mutazammındır. Ve Ikrıme ve Tahhake göre de bu, yeryüzünü her taraftan muhit olan ve yeşil bir zümrüdden müteşekkil bulunan pek muazzam bir dağın ismidir, gökteki yeşil renk bundan hu-

şule gelmektedir. Fakat bu kavil, Fahr-i Razi gibi müfessirlerce zayıf görülmektedir. Vakıa Cenab-ı Hak, öyle bir dağı yaratmaya da amenna kaadîrdir, fakat onun yaratılmış olduğu sabit değildir. Küre-i arzın her tarafında gezip dolaşanlar vardır, öyle bir dağa tesadüf edilmemiştir. Bunun mevcudiyeti, şahadet-i hissiyye ile sabit değildir. Maamafih bu dağı dünya etrafındaki bahr-i muhiti kaplayan bir küre-i nesîmîden ibaret olmalıdır diye tevil edenler de vardır.

Şöyle de deniliyor ki: Eğer bundan'murâd, öyle bir dağ olsa idi «Velkaf» diye yazılırdı: «Vettur» diye yazıldığı gibi. Zahir olan «K» «S» ve «N» gibi bir harften ibarettir, bir kelime değildir, kendisi «Muksemün bîh» olduğu için ayrıca harf-i kaşem olan vav ilâvesiyle zikredilmemiştir.

Velhâsıl: Hepsi de kudret-i ilâhîyyeye nazaran mümkündür. Biz bu hususta kat'î bir delîl bulunmadıkça bunu ilm-i ilâhîye havale ederiz. İhtiyata muvafık olan da budur.

(Ve bereketi pek ziyâde olan Kur'an hakkı için) Yâni: Kur'an-ı Azîm'e kasem olsun ki: Sen ey Hâtemülmürselîn!. Münzir olarak gönderilmiş bir Peygambersin: Malûm, olduğu üzere «K» ve «Kur'an-ı Mecit» muksemün bîh'dir, Muksemün aleyh ise mehzuftur. Bu birkaç veçhile tevcih edilmektedir: Ezcümle deniliyor ki: Resulüm!. O kâfirler seni tasdik etmediler, halbuki, sen hakikaten bir Peygamber-i Âlişânsın, o münkirleri inzâr için gönderilmiş bulunuyorsun.

«Mecîd» Keremi pek geniş olan, şerefi ve ulviyyeti, azameti hâiz bulunan şey veya zât demektir. İşte Kur'an-ı Azîm de öyle pek büyük bir şerefi, ulviyyeti ve halkı irşâd etmek atıfetini cami bulunduğu için öyle bir vasıf ile tevsif buyurulmuştur.

(2) : Evet.. Ey Peygamber-i Âlikadr!. Sen kendilerini inzar ve irşâd için Kur'an-ı Mübîn ile gönderildin, fakat bir takım münkirler, seni tasdik etmediler (Belki kendilerinden bir korkutucu gelmesinden teaccüp ettiler) Hiç bizim gibi bir insan, bizleri korkutmak, bizleri dîne davet etmek için taraf-ı ilâhîden gönderilmiş olabilirler mi?. Diye bunu uzak gördüler, inkâra başladılar (artık) Resulüm!, (o kâfirler dedi ki: bu,) Böyle bizden bir şahsın bizlere risâletle gelmesi (bir şaşılacak şey) bizlere bir melek gönderilmeli değil mi idi?.

(3) : Ve o kâfirler, bu inkârlarında daha ileri giderek istibadlarını izhâr için dediler ki: (Biz öldüğümüz ve toprak kesildiğimiz zaman mı?.) Tekrar dirileceğiz, o Peygamberlik iddia eden zâtın dediği gibi tekrar başka bir âleme sevkedileceğiz, bir muhasebeye tâbi tutulacağız!, (bu uzak bir düşünüştür.) Bizim cidden şâir topraklardan ayrılarak tekrar teşekkül etmemiz, nasıl tasavvur olunabilir?. Bunu bizim akıllarımız kabul etmiyor. O câhiller, bu âlemde dâima görülüp duran binlerce kudret bediâlarını görmüyorlar da, kendilerinin bidayeten topraktan, birer katre sudan yaradılmış olduklarım düşünmüyorlar da böyle câhilân* teaccüblerde bulunup duruyorlar.

⁂

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا
جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي اَمْرٍ مَرِيجٍ ﴿٥﴾ اَفَلَمْ يَنْظُرُوا اِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا
&i£j*B$©g>jt>ü CJX&J> اَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ
وَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ
﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَاَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ
الْحَصِيدِ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ ﴿١٠﴾ رِزْقًا لِلْعِبَادِ
وَاَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(4) : Muhakkak ki, yer onlardan neyi eksiltirse biz bilmişizdir ve bizim nezdimizde hıfz edici bir kitab vardır.

(5) : Fakat kendilerine geldiği vakit hakkı tekzîb ettiler. İmdi onlar karma karışık bir ıztırap içindedirler.

(6) : Üstlerindeki göğe bakmazlar mı ki: Biz onu nasıl bina ve tezyin ettik ve onun için hiç bir gedik yoktur.

(7) : Ve yere de—bakmadılar mı?.— Ona döşedik ve onda sabit dağlar bıraktık ve onda her güzel cinsten bitirdik.

(8) : —Bunları— hakka müteveccih olan her bir kul için bir ibret ve bir mev'iza olarak —vücude getirdik—.

(9) : Ye gökten bir mübarek su indirdik, sonra onunla bahçeler ve biçilen ekin danelerini bitirdik.

(10) : Ve marnca boylu hurma ağaçlan da —yetiştirdik— ki: Onlar için bir biri üstüne konmuş muntazam salkımlar —tomurcuklar— vardır.

(11) : Kullar için bir rızk olarak —bunlan bitirdik— ve onunla —o su ile— bir ölmüş beldeyi dirilttik. İşte —kabirlerden— çıkış da böyledir.

«M»

İ Z A H

(4) : Bu mübarek âyetler, haşr ve neşri inkâr eden dinsizleri uyandırmak için nazarlarını göklere ve yere ve bunlarda olan mütenevvî hilkat eserlerine celbediyor. Nice ekinlerin, ağaçların, meyvelerin insanlar için birer medâr-ı mâişet olmak üzere vücude getirilmekte olduğunu ve insanların da öldükten sonra tekrar yeryüzünün vakit vakit hayata erdirildiği gibi bir hayata erdirileceklerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Haahk-ı Azîm Hazretleri, âhiret hayatını istib'ad eden gâfilleri irşâd Ve intibaha davet için şöyle buyuruyor: (Muhakkak ki, yer onlardan) O ölüp kabirlere defnedilen insanlardan (neyi eksiltirse) onların etlerinden, kemiklerinden neleri parçalar, darmadağın ederse (biz bilmişizdir) onların öyle bir hâle gelmiş olmaları bizce gizli kalmış değildir (ve bizim nezdimizde hıfz edici bir kitab vardır) bundan murâd, yâ lavh-i mahfuzdur ki, onda bütün hâdisat-ı kevniyye yazılıdır. Yâhud Cenab-ı Hak'kıh bütün eşyaya olan ilmini bitarikıttemsil beyândır. Bir kitabda yazılan şeyler, nasıl sabit, mahfuz ise ilm-i ilâhîdeki şeyler de, bütün ahvâli kâinatda indallâh sabittir, her veçhile mahfuzdur. Binaenaleyh her ölen şahsın bütün zerrat-ı bedeniyesi vesâir ahvâl ve etvâr-ı Cenab-ı Hak'ça tamamen malûm, olduğundan o Haalık-ı Hakîm, dilediği zaman o şahısları tekrar vücude getirir, hayata kavuşturur. Bu nasıl \ /'ad edilebilir.

(5) : (Fakat) O münkirlerin daha şenî ve daha cahilane hâllerine bakınız ki: (kendilerine geldiği vakit) Taraf-ı ilâhîden Peygamber olarak gönderildiği zaman (hakkı) mucizeler ile sabit ve zahir olan risâlet-i Muhammed'iyeyi (tekzîb ettiler) artık öyle bedihî bir hakikati, bir nübüvvet-i bahireyi tekzîb eden câhiller, o Peygamber-i Zîşan'm haber verdiği haşr ve neşri de inkâr cür'eti cahilânesinde bulunmazlar mı?. (İmdi onlar karmakarışık bir ıztırap içindedirler) O mübarek Peygamber'e gâh sâhir ve gâh kâhin derler, onun tebliğ ettiği pek dırahşân âyetleri şiir telâkki ederler ve bazan insanların hâiz-i risâlet olamayacağını söyleıler, bazan de risâlete cah ve riyaset sahiplerinin lâyık olduklarını iddiada bulunurlar. İşte o münkirler, böyle şaşkınlıklar içinde vakit geçirirler.

§ Meriç; Muztarib, şuride, muhtelit şeyleri hâvi muhtelif şey demektir.

(6) : Öldükten sonra dirilmeği inkâr eden gafiller!. Bir kere uyanıp da bir dikkat nazariyle (Üstlerindeki göğe bakmazlar mı ki:) o ne büyük bir kudret-i ilâhîyye eseridir (biz onu nasıl bina ettik) bir direğe dayandırmaksızın nasıl yüksek bir hâlde yarattık (ve) o göğü bir nice parlak parlak yıldızlar ile (tezyin ettik) başları üzerinde bir nice ziyafşân sabiteler ve seyyareler deveran edib durmaktadır, (ve onun için) O gök kubbesi için (hiçbir gedik yoktur.) onda bir yarık, parçalanmış, ayrılmış bir şey bulunamaz.

§ Furuc; Duvarlarda vesâirede husule gelen yarık, aralık, parçalanmak demektir.

(7) : (Ve) O münkirler (yere de) bakmadılar mı?. Kendi ikametgâhları olan yer yüzündeki kudret-i ilâhîyye eserlerini görmüyorlar mı?, (onu döşedik) basit bir şekilde yarattık (ve onda) o yer yüzünde (sabit dağlar bıraktık) ne kadar muntazam, sabit dağlar vücude getirdik ki, küre-i arzın ıztırap içinde kalmasına meydan vermemektedirler ve nice fâideleri, mâdenleri hâvi bulunmaktadırlar. (ve onda) Yer sahasında (her güzel cinsten bitirdik) -gayet revnaklı, güzel manzaralı insanların fâidelerine hadım nebatları, ağaçları vücude getirdik, Bütün bunlar, kudrçt-i ilâh'yyenin azametini göstermektedir. Artık öyle azîm bir kudret ile muttasif olan bir Haalık-ı Kâinat, insanları badelmevt ihya edemez mi?. Ne için bu kadar zahir bir hakikati düşünemiyorlar?.

§ Behic; Güzel, yaraşık, gayet revnakdar, hoşa giden şey demektir.

(8) : Evet.. Haalık-ı Âlem Hazretleri şöyle de buyuruyor: Bunları (Hak'ka müteveccih olan) Rab'bine rücû eden, Haalıkının kudretini düşünen,. O'nun âsâr-ı bediasmı tefekküre dalan (her bir kul için bir ibret ve bir mev'iza olarak) vücude getirdik, o bedialar, o hilkat eserleri, mü'min ve mütefekkir kimseler için birer büyük vesile-i intibah bulunmaktadırlar.

(9) : Evet.. Cenab-ı Hak, yeryüzünde öyle fâideli nebatat-ı vesâireyi vücude getirmek için nasıl bir maye-i hayatı yaratmış olduğuna da şöylece işaret buyürüyor: (Ve gökten bir mübarek su indirdik) Menfaatleri pek ziyâde olan yağfiSuırları yağdırdık (sonra onunla bahçeler, ve biçilen ekin danelerini) buğday ^fffarpa gibi biçilen şeylerin dane denilen semerelerini (bitirdik) bunları insanların istifâdelerine tahsis ettik. Artık bir su ile bu kadar mütenevvî gıda maddelerint vücude getirmekte olan bir Haalık-ı Hakîm, ölmüş kullarını da dilediği bir veçhile yeniden ihya edemez mi?. Hangi âkil bir kimse, bunun adem-i imkânına kâil olabilir?.

§ Hab; Dâne demektir. Cem'i: Hububdur. «Hasid»~de biçilmiş ekin manasınadır. Cem'i: Hesayid'dir.

(10) : (Ve uzunca boylu hurma ağaçlan da) Yetiştirdik, onları da neşy ve nemaya nail kıldık (ki, onlar için) o yüksek ağaçlara mahsus (bir biri üstüne konmuş) güzel bir istikamet almış (muntazam salkımlar) tomurcuklar **(vardır)** pjılar da kudret-i ilâhîyyeye şahadet eden, pek lâtif ve pek fâideli birer hilkat eseri bulunmaktadırlar.

§ Nehl; Hurma ağacı demektir. Böyle bir ağaca «Nehle» de denir.

§ Basikat; Uzunca boylu şeyler demektir. «Tali'» da çiçek gılafıdır ki, çiçek onun içinde bulunur, çiçek mânâsmda da müstameldir. «Menzud» da bâzısı bâzısı üzerine konulmuş, muntazamen tertib jedilmiş şey manasınadır.

(11) : Haalık-ı Kerîm Hazretleri şöyle de buyuruyor: **(Kullar için bir rızk** olarak) Bunları bitirdik, böyle mütenevvî maişet vasıtalarını vücude getirdik.

Bütün bunlar, Cenab-ı Hak'kın kudretine, kullan hakkında lûtf ve keremine âid birer mühim eserlerdir, (ve) Bahusus (onunla) o maye-i.hayat olan yağmur suları ile (bir ölmüş beldeyi dirilttik) hazana uğramış, neşv ve nema'dan mahrum kalmış yer yüzünü tekrar hayata kavuşturduk, çeşit çeşit ve lâtif lâtif ekinler ile tezyîn ettik (işte) insanlar için öldüklerinden sonra kabirlerinden **(çıkışta böyledir)** artık düşünmeli. O kadar mütenevvî, pürletafet nebatatı ağaçları, hayata mazhar eden bir haalik-ı azîm, insanları da öldürdükten sonra tekrar hayata nail ederek kabirlerinden çıkaramaz mı?. Hangi âkil bir kimse bunu inkâr edebilir?. Ancak bir takım dünyaya dalmış, Kudret-i ilâhîyyeyi takdirden âciz bulunmuş, bîşuur kimselerdir ki: Peygamberan-ı Zîşan'ı ve bu gibi hakikatları inkâra cür'et göstermekte bulunurlar. îşte onlardan bir takımım «12, 13, 14» üncü âyetler bizlere bildirmektedir.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ
وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ (١٢) وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ (١٣)
وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ (١٤)
أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ (١٥)

MEALİ ÂLÎSİ

(12) : Onlardan —Kureyş müşriklerinden— evvel Nûh kavmi, Res eshabı ve Semud -—kavmi de Peygamberlerini— tekzîb ettiler.

(13) : Ve Âd ve Firavun ve Lâfım kardeşleri de —tekzîb ettiler—.

(14) : Eyke eshabı da ve Tubb'a kavmi de hepsi de Peygamberlerim tekzîb etti. Artık tehdid, hak oldu.

(15) : Yâ biz ilk yaradılış ile yonılumuverdik —âdz mi kaldık— Hayır.. Onlar yeni bir yaradılıştan şiddetli bir şek içindedirler.

İ Z A H

(12) : Bu mübarek âyetler, evvelki kavimlerin de Peygamberlerini tekzîb etmiş ve cezâlarına kavuşmuş olduklarını beyân ile Hâtemülmürselîn Hazretlerine tesliyetbahş oluyor. Mahlûkatı bidayeten yoktan var eden Haalık-ı Azîm'in onları iadeten yaratmaktan âciz olmayacağım ihtar ile bâsbadelmevti münkirleri techil ve ilzâm buyurmaktadır. Şöyle ki: (Onlardan) Yâni: Hâtemülenbiyâ Hazretlerini münkir olan Kureyş müşriklerinden (evvel Nûh kavmi) de (Kes eshabı) da yâni: Bir kuyu veya bir bâdiye civarında mukim olan ve Hazreti Şûayb'in veya bir nebi olan «Hanzale İbn-i Safvan»ın kavmi de (ve) Hazreti Salih'in (Seraud) denilen kavmi de Peygamberlerini (tekzîb ettiler.) onlar da Kureyş müşrikleri gibi öyle küfr ve isyan içinde bulunmuşlardı.

(13) : (Ve Âd) Kavmi de peygamberleri olan Hazreti Hûd'u (ve Fir'avun) ile onun kavmi de Musa Aleyhisselâm'ı (ve Lût'un kardeşleri de) yâni: Onunla aralarında musaharet = hısımlık bulunan, bir kavim de Hazreti Lût'u tekzîb etmişlerdi, onların risalet ve nübüvvetini kabul etmemişlerdi.

(14) : (Eyke eshabı da) Yâni: Ağaçları sımsıkı bir meşelik mahallinde bulunan bir taife de Peygamberleri olan Şûayb Aleyhisselâm'ı (Tüb'ba kavmi de) yâni: Y^men diyarında «Tüb'baulhimeyrî» admdaki sâlih, dindar bir hükümdarları tarafından din-i ilâhîye dâvet edilen bir kavim de hükümdarlarını tekzîb ettiler. Evet.. O kavimlerin (hepsi de Peygamberleri) kendilerini dîne davet eden zâtları (tekzîb etti) kendilerine teklif edilen din-i ilâhîyi kabul eylemedi (artık tehdid, hak oldu.) o peygamberlerin tahvif eder bulundukları azab, onları tekzîb eden kavimler hakkında o tekzîbleri sebebiyle vâcib oldu, sabit oldu, hepsi de lâyık oldukları âzablara kavuştular.

Evet.. Nûh kavmi tufan ile mahvoldular, Res eshabı bulundukları mevkiin alt üst olmasiyle izmihlâle uğradılar, Semud kavmi de bir zelzele neticesinde helake mâruz kaldılar. Âd kavmi de şiddetli bir rüzgâr ile helâk oluverdiler. Fir'avun da kendisine tâbi olanlar ile beraber denizde boğuldular. Lût kavmi de başlarına yağan taşlar ile ve uğratıldıkları zelzele ile mahvoldular. Eyke ahalisi de pek şiddetli bir sıcak içinde kaldılar, başlarına yağan âteş ile yanıp gittiler. Tüb'ba nâmında mü'min bir hükümdarın münkir kavmi de hâiz oldukları büyük bir kuvvete rağmen küfrleri yüzünden büyük bir helâke, bir nar-i azaba mâruz kalmışlardır. Bu Tüb'ba, hakkında Tefsir-i Alusî'de tafsilât vardır. Sûre-i Duhâna müracaat!.

(15) : Haalık-ı Azîm Hazretleri, Öyle Peygamberlerini tekzîb etmiş, haşr ve neşri inkâr ederek küfrlerinde devam edip durmak istemiş olan kimselerin cehaletlerini, o pek bâtıl düşüncelerini takbih ve teşhir için şöyle de buyuruyor: (Ya biz **ilk** yaradılmış **ile** yonılumuverdik) Bize ondan dolayı bir acz mi âriz oldu ki, münkirler, Ölülerin kudret-i ilâhîye ile tekrar hayata erdirileceklerini

muhal görüyorlar, ondan dolayı büyük bir şek ve inkâr içinde yaşıyorlar?, **(hayır..)** Onlar da zât-ı ulûhiyetin **o** ilk yaradılışını, ona olan kudretini inkâr edemezler. Fakat **(onlar yeni yaradılıştan şiddetli bir** şek **içindedirler)** ölmüş bir kimsenin tekrar hayata erdirileceğini onların akılları kabul etmiyor, buna imkân göremiyorlar, bu hususta büyük bir şek ve şüphe içinde yaşıyorlar. Onların bu hâlet-i ruhiyeleri, güzelce düşünülürse pek iyi anlaşılır ki, akl ve fikre tamamen muhaliftir. Bir kere kudret-i ilâhîyyenin azametini düşünmeli değil midir?. Herhangi bir şeyi bidayeten yoktan var etmek, ibda' ve icadta bulunmak, **o** şeyi darmadağın olduktan sonra tekrar iade etmekten, vücude getirmekten daha güç değil midir?. Artık öyle bir ibda' ve icâda kaadîr olan bir Haalık-ı Azîm, elbet te ki, iadeye de kaadîrdir. Binaenaleyh bu hakikati inkâr, bunda tereddüt, pek büyük bir cehâlet ve pek bâtıl bir düşünce eseri değil de nedir?.

§ Ağ'; Yorulmak, incinmek, bir şeyi yapmaktan, söylemekten âciz kalmak demektir. «Lebs» de şiddetli şek ve hayret ve ihtilât = karışıklık mânâsınadır.

***

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِه۪ نَفْسُهُۚ وَنَحْنُ اَقْرَبُ
اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَر۪يدِ ﴿١٦﴾ اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَم۪ينِ وَعَنِ الشِّمَالِ
قَع۪يدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَق۪يبٌ عَت۪يدٌ ﴿١٨﴾ وَجَٓاءَتْ سَكْرَةُ
الْمَوْتِ بِالْحَقِّۜ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَح۪يدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِۜ ذٰلِكَ يَوْمُ
الْوَع۪يدِ ﴿٢٠﴾ وَجَٓاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَٓائِقٌ وَشَه۪يدٌ ﴿٢١﴾ لَقَدْ كُنْتَ
ف۪ي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَٓاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَد۪يدٌ

MEALİ ÂLİSİ

(1.6) : Ve and olsun ki, biz insanı yarattık ve ona nefsinin ne vesvese verdiğin de biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız.

(17): O vakit ki, iki gözetici —melek— sağından ve solundan oturucu olarak gözetirler —zabıt tutarlar.—

(18): Bir lâkırdı telâffuz etmez ki, illâ yanında hazırlanmış bir gözetici —melek— vardır.

(19) : Ve ölümün şiddeti bihakkın gelince: İşte bu, kendisinden kaçınır olduğun şey —denilecektir—.

(20) : Ve sûr'a de üfürülmüştür. *İşte* bu, tehdid günüdür.

(21) : Ve herkes gelmiştir. Kendisiyle beraber bir sürücü ve bir şâhid bulunduğu hâlde.

(22) : Muhakkak ki, sen bundan bir gâflet içinde idin, imdi senden perdeni kaldırıp açtık, artık bugün senin gözün keskindir, nafizdir.

İ Z A H

(16): Bu mübarek âyetler de haşr ve neşrin vuk'u bulacağına dâir diğer bir nevî delîl bulunuyor. Haalık-ı Azîm'in kullarına kurbiyyet-i mânevîye itibariyle ne kadar yakîn olduğunu bir üslûb-i beligâne ile beyân buyuruyor, bütün insanların herhalde öleceklerini ve yeniden nefh-i sûr ile hayata ereceklerini ve her şahsın bütün yaptıklarını, söylediklerini meleklerin tesbit ettiklerini ihtar ediyor. Ve nihayet münkirlerin ve sâirenin gâfletleri giderilerek hakikat-i hâldan pek kat'î surette haberdar olacaklarına şöylece işaret buyurulmaktadır. (ve and olsun İd,) Muhakkak bir keyfiyettir ki: (biz insanı yarattık) Öyle bir hilkat hârikasını yoktan var ettik (ve ona nefsinin ne vesvese verdiğini de biliriz.) onun hayr ve şer nâmına neler düşündüğüne de ve onun başkalarınca bilinmeyen gizlice hâllerine de biz bihakkın vâkıf bulunmaktayız (ve biz ona) o insana (şâh damarından' daha yakınız) yâni: İnsanlardan hangi birinin varlığına, bütün ahvâl ve efâüne, bütün maziye, hâle ve istikbâle âid mâruz kaldığı ve kalacağı vaziyet-i hayatiyesine üm ve müşahede itibariyle onun pek mühim ve kendisine pek yakm olan şâh damarlarından daha karîb bulunuyoruz. Çünki damarlarda et parçalariyle kaplanmış sahibinden bir derece uzakça bulunmuştur, onun hissiyatına, kuruntularına vâkıf değildir. Allah Tealâ ise kullarım kendisi yaratmıştır, onlann bütün efalini ve ekvâlini o kullarından daha ziyâde bilmektedir, hiçbii kulun bir hareketi, bir düşüncesi ilm-i ilâhî hâricinde kalamaz.

Malûmdur ki: Allah Tealâ, mahlûkatına benzemekten, mahlûkat gibi bir mekâna muhtaç olmaktan, mahlûkat gibi cismen, maddeten bir yere yakin veya bir yerden uzak bulunmadan ve hangi bir mahlûkuna hâşâ hulul etmekten münezzehtir. O Haalık-ı Azîm, bütün bu kâinatı yoktan var etmiş, bu kâinattan evvel yine mekâna ve zamana muhtaç bulunmaksızın var bulunmuştur. Binaenaleyh o Haalık-ı Azîm'in kurbiyetinden murâd, onların bütün varlıklarını, bütün âmâl ve ef'âlini kendilerinden daha ziyâde bilip onların varlıklarını takdir ve icâd buyurmuş olduğunu bir tarz-ı belâgetle tasvir ve takrirden ibarettir.

Evet.. O kerîm mabudumuz, bizlere haalıkiyeti, lûtf ve ihsanı ve bütün ahvâlimize olan ilm-i ezelîsi itibariyle bizden daha yakindir. Hayfa ki: Biz bu hakikati lâyıkı veçhile takdir edemiyoruz. O azîm Haalıkımızm kurbiyyet-i mâneviyyesine liyakat kesbetmek için uhdemize düşen ubudiyet vazifelerini bihakkın ifâya çalışamıyoruz.

«یار نزدیك تر ازمن بمنست»

«وین عجب تركه، من ازوى دورم»

Evet.. Dost, mahbub-i hakikî, bana benden daha yakindir. Bu ise pek acîbdir ki: Ben ondan uzak bulunmaktayım. O mâbud-i kerîm, cümlemizi gafletten uyandırsın, âmin..

(17) : Artık yâd olunmalıdır (O vakit iki gözetici) iki hâfâza meleği (sağdan ve soldan oturucu olarak gözetirler.) yâni: Bu meleklerden biri bir insanın sağ tarafında bulunarak onun hasenâtını yazar, diğer bir melek de o insanın sol tarafında bulunarak onun seyyiatını tesbit eder. İşte insanların bütün efâl ve ekvâli bu suretle de malûmdur, mazbuttur. Bu da insanların intibahma bir vesiledir, ileride bir inkâra, bir mazeret dermeyan etmelerine meydan kalmayacağını temin hikmetine müstenittir ve haklarında hüccet-i ilâhîyyenin tamam olmasına da bir sebebtir.

(18) : Evet.. Hangi bir insan (Bir lâkırdı telâffuz etmez ki,) meşrû veya gayr-ı meşru bir söz söylemez ki, (illâ yanında hazırlanmış bir gözetici) melek (vardır.) onun bütün lâkırdılarını zapteder, onun amellerini murakebede bulunur, o insanın sevabı veya ikabı müstelzim olan her lâkırdısını yazıverir. Artık insanların bütün ahvâli bu suretle de malûm, muharrer bulunmaktadır. Binaenaleyh insanlar, bu vaziyeti düşünüp hayatlarını tanzim etmelidirler, mes'uliyeti müstelzim sözlerden, hareketlerden kaçınmalıdırlar. Bu meleklerin bu husustaki memuriyetleri de insanların müteyakkızâne yaşayabilmelerine bir güzel vesîle bulunmaktadır.

§ Rakîb; Hafız, nazır, mımtazır manasınadır. «Atid» hazır, emrolunduğu şeyi yazmaya müheyya demektir.

(19) : (Ve ölümün şiddeti bihakkın) Geldi, sekerat-ı mevt hâli yakinen münkeşif oldu, yâni böyle bir ölüm hâli (gelince) bir lisân-ı mekâl ile olmasa da. bir lisân-ı hâl ile (işte **bu,** kendisinden **kaçınır** olduğun şey) denilecektir. Yâni: Ey insan!. Ölümü hiç düşünmüyor mu idin?.. Ondan nefret ediyor, ona muhalif bir cephe almak istiyor idin, öldükten sonra nasıl bir istikbâle kavuşacağını tefekkürde bulunmuyordun, işte o kendisinden kaçınmak istediğin hâdise gelip tekerrür etti, artık bundan kurtuluş yoktur. Fakat insan öyle ölmekle artık kurtulmuş, bir daha hayata kavuşmayacak bir hâlde bulunmuş değildir.

(20) : Evet.. Her Ölen insan, tekrar hayat bulacaktır (Ve sûr'a üfürülmüş**tür)** yâni: Kıyamet zamanı gelmiş olunca İsrafil Aleyhisselam tarafından yapılan bir nüfeha-i ûlâ ile bütün insanlar hayattan mahrum kalmış ve bilâhara ikinci bir nüfeha ile de bütün ölüler yeniden hayat bulmuş olacaklardır, bunun vukuu muhakkaktır, **(işte bu, tehdid günüdür)** ölülerin böyle yeniden hayata erecekleri gün, kâfirler hakkında pek korkunç bir azab zamanıdır, Cenab-ı Hak'kın kendilerini korkutmuş olduğu bir zaman-ı mücazattır. Artık bu akıbeti düşünsünler!.

(21) : (Ve) O nüfeha-i saniye vuk'u bulacağı gün **(herkes** gelmiştir) her mükellef şahıs, mahkeme-i kübra'ya sevkedilmiş bulunacaktır (kendisiyle **beraber bir sürücü)** onu mahkeme-i mücazata sevkedici **(ve bir şâhid bulunduğu hâlde)** öyle bir sevk vücude gelmiş olacaktır. Yâni: Onun dünyada iken hayr ve şer nâmına her ne yapmış ise onun kendince de teayyüni için kendisi bir melek tarafından mahkemeye götürülecektir, ve her ne yapmış ise onun hakkında da şahadet edici bir melek veya kendisinin her hangi bir uzvu bulunacaktir.

(22) : Ve o gün kâfirlere veya gafletten hâli olmayan bütün insanlara hitaben şöyle de denilecektir: **(Muhakkak ki, sen bundan bir gaflet içinde idin)** Bu müthiş günü tasavvur edemiyordun, bu gündeki bu pek korkunç hâlleri düşünmüyordun, büyük bir gaflete, bir hevay-ı nefsâniye tâbi bulunuyordun **(imdi senden perdeni kaldırıp açtık)** dünyada iken gözleri, kulakları, kalbleri setreden, insanları akıbet endiş olmaktan mahrum bırakan manialan bertaraf ettik, şimdi bu akıbeti sana apaçık göstermiş olduk **(artık bu gün) bu** ba's zamanında **(senin gözün keskindir)** pek ziyâde nafizdir. Binaenaleyh bu âlemi inkâra mecal kalmamıştır ve her insan, dünyada iken işlemiş odluğu şeyleri inkâr edemeyip ikrara mecbur bir hâlde bulunmaktadır.

وَقَالَ قَرِينُهُ هَٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾ أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ
﴿٢٤﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ ﴿٢٥﴾ الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ
فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَٰكِنْ كَانَ
فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ
بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ
﴿٢٩﴾ يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿٣٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(23) : Ve karini olan —melek— der ki: Bu yanımda olan şey —defter-i âmal— hazırlanmış bulunmaktadır.

(24) : —Ve emir olunur ki:— Cehenneme atınız, her kâfir inatçı olanı.

(25) : Hayr için men'e çalışanı, mütecaviz olanı, şek içinde bulunanı.

(26) : O kimseyi ki: Allah —Tealâ— ile beraber başka ilâh da edinmiştir. Hemen onu pek şiddetli bir azab içine atıveriniz.

(27) : Arkadaşı der ki: Ey Rab'bimiz!. Onu ben azdırmadım ve lâkin o uzak bir sapıklık içinde bulunmuş idi.

(28) : —Allah Tealâ da— buyurmuş oluyor ki: Benim huzurumda, muhakemede bulunmayın, ben size muhakkak ki, önceden tehditte bulunmuştum.

(29): Benim indimde söz değiştirilmez ve ben kullarım için zulmkâr değilim.

(30): O gün ki, cehenneme deriz ki: Doluverdin mi?. O da der ki: Daha ziyâde var mı?.

İ Z A H

(23) : Bu mübarek âyetler de cehenneme sevkedilenlere meleklerin ne diyeceklerini bildiriyor. Ve her münkir, inatçı, hayra mâni, hakka mütecaviz, şekke mübtelâ ve şerk ile muttasif kimselerin cehenneme atılacaklarını ihtar ediyor. Cehenneme atılan ve aralarında arkadaşlık bulunmuş olan kimselerin kendilerini nasıl müdafaa etmek isteyeceklerini Cenab-ı Hak'km da onları muhasemeden nasıl men buyuracağını gösteriyor ve cehenneme teveccüh edecek bir hitab-ı ilâhîye cehennemin ne veçhile cevap vereceğini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Azaba müstahik olan herhangi şahsın (karini olan) yâni: Kendisini cehenneme şevke memur bulunan melek, yarın ahirette (der ki:) bu hâdisenin vuk'u bulacağı muhakkak olduğu için mazi sigasiyle «dedi ki:» diye beyân buyurulmuştur (bu yanımda olan şey) yâni: Bu sevk ye idaresine memur olduğum şahsa âid defter-i âmâl (hazırlanmış bulunmaktadır) onu arzedeceğim.

Müfessirlerin ekserisine göre, bunu böyle söyleyen melektir. Bâzı müfessirlere göre de bunu böyle söyleyen şeytandır. O yarın ahirette diyecektir ki: Bu âsi olan şahıs, benim nezdimde öyle bir şeydir ki, cehennem için hazırlanmıştır, ben onu iğvâ ve idlâl ederek cehenneme hazırlamış bulunuyorum.

(24) : Allah Tealâ tarafından insanları ahirette mahşere şevke ve onların haklarında şahadete memur olan iki meleğe veya iki hazene-i nârą emr olunur ki: (Cehenneme atınız) Dünyada iken (her kâfir, inatçı) bulunmuş (olanı) çünki: Cenab-ı Hâk'kı inkâr eden, pek ziyâde muannit olup hakka inkiyadı terk eden kimseler, cehennem cezasına müstahik bulunmuşlardır.

(25) : Yine cehenneme atınız (Hayr için men'e çalışanı) nâsin islâmîyetle, fazilet-i ahlâkiyye ile ittisafına mâni olmak isteyeni, nâsin hayrat ve hasenatda bulunmalarına engel olanı, öyle bir şahıs da cehenneme lâyıktır. Deniliyor ki: «Velid Binil Mugayre» kardeşi oğullarını islâmiyetten men'e çalışmış olduğu için bu âyet-i celîle, onun hakkında nazil olmuştur. Fakat hükm-i umumîdir, o gibi mâni-i hayr olanlara şâmildir. Ve (mütecaviz olanı) hudud-u diniyeyi aşanı, halkın hukukuna musallat olanı, nâsa eliyle ve diliyle zulm edeni ve (şek içinde bulunanı) Allah Tealâ'nm vahdaniyetini, kudretinin azamet ve vüs'ati hususunda şüphe içinde yaşayanı da cehenneme atınız, onların hepsi de cehenneme müstahik bulunmuşlardır.

(26) : Ve bahusus cehenneme atınız (O kimseyi ki: Allah) Tealâ (ile beraber başka ilâh da edinmişdir.) vahdaniyet-i ilâhîyyeyi' inkâr ederek bir takım mahlûkati da birer tanrı tanımıştır, şirk içinde yaşamıştır, (hemen onu pek şiddetli bir azab içine atıveriniz) o gibi dinsizler hakkın enirlerine tecavüz eden ahlâksızlar, öyle bir azaba her veçhile lâyık ^bulunmuşlardır.

(27) : Yarın ahirette cehenneme sevkedilecek herhangi bir şahıs, kendisini mazur göstermek için der ki: YârabbÜ. Beni karinim olan, arkadaşım bulunan

şeytan, azdırdı, doğru yoldan çıkardı. O (Arkadaşı) olan şeytan da (der kî: Ey Rab'bimiz!. Onu ben azdırmadım) onu yoldan ben çıkarmadım (velâkin o, uzak bir sapıklık içinde bulunmuş idi) o tab'an denî bulunuyordu, ahlâkı pek bozuktu, artık o kendi kabiliyetine göre hareket etmiş, bizzat sapıklığa düşmüştü.

(28) : Allah-ü Zülcelâl Hazretleri de öyle muhasemede bulunan herhangi bir sapık şahıs ile onu idlâl etmiş olan şeytana, şeytan tabiatlı mudil kimseye (Dedi ki:) yâni: Kıyamet gününde buyurmuş olur ki: (benim huzurumda muhasemede bulunmayın) Bu ceza gününde kusurlarınızı biribirinize isnat ederek kendinizi mazur göstermeğe çalışmayınız, hepinizinde hâli, şânı indallâh malumdur, (ben size muhakkak ki: Önceden tehditte bulunmuştum.) Size hak ve hakikati kabul edesiniz diye peygamberler ve semavî kitablar vasıtasiyle üzab-ı ilâhîyi haber vermiş, onun ne müthiş olduğunu bildirmiş idim, artık hakkınızda hüccet-i ilâhîyye kâim olmuş, bir mazeret dermeyan etmenize selâhiyetiniz kalmamıştır. Şimdi birbirinizle mücadelede bulunmak, sizin için bir fâide vermeyecektir, hepinizde lâyık olduğunuz 'azaba kavuşmuş bulunacaksınızdır.

(29) : Allah-ü Azîmüşşan tarafından şöyle de buyurulur ki: (Benim indimde söz değiştirilmez.) yâni: Benim kat'iyyen beyân ettiğim, takdir buyurmuş olduğum şeyler hakkındaki beyanat-ı ilâhîyem, kat'îdir, onlar tebdil edilmez. Meselâ: Ehl-i îmanın cennetlere, ehl-i küfrün de cehennemlere sevkedilecekleri hakkındaki beyan-ı ilâhî, kat'îdir. Kezâlik: Bir kimsenin kendi günâhı fevkinde muazzeb olmayacağına, ehl-i şirkin de asla mağfirete nâil olamayacaklarına âid bulunan beyân-ı ilâhîde kat'îdir, bunlarda bir tebeddül ve tegayyür câri olamaz (ve ben kullarım için zulmkâr değilim.) ben hiçbir kimseyi yapmış olduğu bir günah bulunmadıkça muazzeb kılmam ve hiçbir kimseyi başkasının yerine azaba uğratmam, her hususta adalet-i ilâhîyem kemâliyle tecellî eder durur.

Mübalâğa sigasiyle «Zellam» denilmesi, Cenab-ı Hak'kın zulmdan ne kadar münezzeh olduğuna bir işarettir. Çünki denilmiş bulunuyor ki: Bilfarz Hak Tealâ, bir şahsa zulm etse bu zulm, şân-ı ulûhiyete nazaran pek büyük ^ulunmuş olur, böyle bir zulm ile ittisaf eden, pek zâlim sayılır. Halbuki, zât-ı ulûhiyet, bu nakîselerden münezzehtir amenna. Bir de bunda şöyle bir işaret vardır. Mükellef kullar, pek ziyâdedir. Bunların bir kısmına olsun zulm edilmesi, pek büyük bir yekûn teşkil edeceği cihetle bu zulmü iltizam eden bir zât, zellâm olmuş olur. Halbu ki, Hak Tealâ Hazretleri böyle bir vasıf ile ittisaftan münezzehtir, o Haalık-ı Hakîm, hiçbir kimseye zulm etmez, azaba giriftar olanlar, kendi kötü hareketlerinin muktezay-ı hikmet ve adalet olan cezasına kavuşmuş olur.

(30) : Vâid-i ilâhî ve âzab-ı uhrevî hulul etmiş, tatbik edilmeğe başlanılmış olur, (O gün ki, cehenneme deriz ki:) yâni: Bir lisân-ı hâl ile cehenneme hitab buyurulmuş olur ki: Ey cehennem!, (doluverdin mi?.) İçerine sevkedilen insanlar ile cinler seni dolduruverdiler mi?. Daha başkalarını da içerine alabilir mi-

sin?, (o da) Cehennem de bir lisan-ı hâl ve istifham suretiyle **(der ki: Daha ziyade var mı?.)** artık ben doldum, bundan ziyâdesini nasıl içerime alabilirim?.

Diğer bir tevcihe göre de cehennem, ehl-i küfr **ve** isyana karşı gayz ve şiddetini göstermek için der ki: Cehenneme lâyık olanlar var ise onlar da gelsinler, onlara da yer vardır.

Bu suâl ve cevap, deniliyor ki: Cehennemin vüs'atini, dehşetini anlatmak için bir temsil ve tehayyül suretiyle beyân buyurulmuştur, bununla cehenneme ne kadar çok kimselerin sevkedileceğine işaret buyurulmuş oluyor. Allah-üâlem Bimuradihî.

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ
لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ
مُنِيبٍ ﴿٣٣﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾
لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(31) : Ve cennet mürtakiler için uzak olmaksızın yaklaştırılmıştır.

(32) : İşte bu, si'an va'd olunduğunuz şeydir, her bir tevbekâr olan —vazifesini— muhafaza eden için.

(33) : Rahmana gıyaben korku duyan ve hakka müteveccih bir kalb ile gelen kimseye —mahsus bir cennettir.—

(34) : Ona selâmetle giiveriniz. İşte bu, ebediyyet günüdür.

(35) : Onlar için orada ne dilerlerse vardır ve bizim nezdimizde ise ziyâdesi —de— vardır.

Î Z A H

(31) : Bu mübarek âyetler de cennetlere selâmetle girecek zâtların evsâfını bildiriyor, onların muttaki, yâni: İkâb-ı ilâhîden korkan, günahlardan tevbe eden, hudud-u ilâhîyyeyi muhafazaya çalışan, ibadet ve taata müdavim olan, hulûs-i kalb ile Cenab-ı Hak'ka müteveccih bulunan zâtlardan ibaret olduğuna işaret buyuruyor ve onların 'ebedî cennetlerde her istediklerine nail ve onun fevkinde olarak da rıdvana, tecelliyet-i ilâhîyyeye mazhar bulunacaklarını tebşir etmektedir. Şöyle ki: (Ve cennet muttakîler için) Cenab-ı Hak'dan korkan, günahlardan kaçınan zatlar için (uzak olmaksızın yaklaştırılmıştır) bir hâlde ki: O cenneti daha mevkıf mahallinde iken müşahedeye muvaffak olurlar ve oradaki nîmetlere muttali bulunurlar, haklarında böyle bir âtıfet-i ilâhîyye münceli bulunmuş olur. Maamafih şöyle de denilebilir ki: Bu dünya hayatı ne kadar devam etse de yine muvakkattir, ahiretteki ebedî hayata nazaran pek mahduttur. Bu itibar ile ahiret hayatı, insanlar için binnisbe pek yakın bulunmaktadır.

(32) : Ve melekler tarafından kendilerine cennetler gösterilerek denilir ki: (İşte bu,) Böyle karşıdan temaşasına muvaffak olduğunuz âli makam (sizin vâ'd olunduğunuz şeydir) Allah Tealâ'run sizlere dünyada Peygamberleri ve kitabları vasıtasiyle vâ'd buyurmuş olduğu cennet-i âlidir, makam-ı mükâfattır. O müttakî zatların evsaf-ı ise şöylece tasrih buyrulmaktadır. Müttakî (her tevbekâr olan) günahlarından dolayı tevbe ederek afv-ı ilâhîye iltica eyleyen ve uhdesine düşen dinî vazifesini (muhafaza eden) hukuk-ı ilâhîyyeye riâyet edip evamir-i subhaniyeyi ifâya müdavim bulunan mü'min kâmil demektir. İşte öyle her müttakî zat hakkında o vâ'd-i ilâhî tecellî edecektir.

(33) : Evet.. Cennet, müttakî olan herhangi zâta mahsustur. Yâni: (Rahmâna gıyaben korku duyan) Cenab-ı Hak'kın zât-ı ahadiyyetini görmediği hâlde, onun varlığını bilip tasdik eden, o Haalık-ı Azîm'e itaatten ayrılmayan (ve hakka müteveccih bir kalb ile gelen) nezîh bir itikada mâlik, haşiyetullâh ile muttasif bir kalbe sahip olduğu hâlde terk-i hayat ederek Cenab-ı Hak'ka manen vuslat şerefine kavuşan (kimseye) mahsus bir cennettir.

(34) : O ahiret gününde öyle muttakî zâtlara bir tekrim için melekler derler ki: (Ona) O cennete (selâmetle giriveriniz) âzabtan, hüzn ve kederden salim, zevalden emîn olduğunuz hâlde dahil olunuz (işte bu) cennete gireceğiniz gün (ebediyyet günüdür) artık bu, müebbeden devam edecektir/Artık ölüm, bu cennetten ayrılış yoktur.

(35) : (Onlar için) O cennete girecek zâtlara mahsus (orada ne dilerler İse vardır.) mütenevvî nîmetlere, lezzetlere nail olacaklardır, diledikleri güzel şeylere kavuşacaklardır, (ve bizim nezdimizde ise) Yâni: Taraf-ı ilâhîden bir lûtf-i mahsus olmak üzere o cennete girecek zâtlar için o nail olacakları nimetlerin, lezzetlerin fevkinde daha (ziyâdesi) de (vardır.) onlar, istidatlariyle mütenasip olmak üzere tasavvurlarının fevkinde en âli birer âtifet-i ilâhîyyeye mazhar ola-

caklardır, zât-ı ülûhiyeti müşahed, veçh-i akdesi ilâhîye nazar, tecelliyat-ı subhaniyeye nâiliyet gibi en ulvî saadetlere kavuşacaklardır.

***

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ
مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٦﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾
وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(36) : Ve onlardan evvel nice nesilleri helak ettik ki, onlar kuvvetçe bunlardan daha şiddetli idiler, beldelerde dolaşıp durdular. Hiç kaçıp kurtulacak bir yer var mıdır?.

(37) : Şüphe yok ki, bunda elbette bir öğüt vardır, kendisi için bir kalb olan veyâ kendisi şâhid olarak kulak veren kimse için.

(38) : Kasem olsun ki, gökleri ve yeri ve bunların aralarındakilerini altı günde yarattık ve bize yorgunluktan bir şey dokunmadı.

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetler **de** asr-ı saadetteki **din düşmanlarını tehdid-i** mutazammın olup onlardan daha kuvvetli kavimlerin dinsizlikleri yüzünden helake uğrayıp gitmiş olduklarını haber veriyor. Onların beldelerinde **dolaşılıp,** eserlerinin görüldüğüne, onların tarihî hâllerinden her **mütefekkir kimsenin ibret** alacağına işaret buyuruyor. Ahiret hayatını yaratmaya, **dinsizleri de kahr ve** tedmire kudret-i ilâhîyyenin maaziyadetin kâfi **olduğuna bir vâzih delîl olmak** üzere bu kâinatın altı günde yaratılmış olduğunu **beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve) Ey Hâtemülmürselîn!. (onlardan evvel) Senin risâletini tasdik etmeyen Kureyş müşriklerinden mukaddem (nice nesilleri)** cemaatleri **(helak ettik ki, onlar) o** helake uğrayan taifeler **(kuvvetçe)** satvetce **(bunlardan) bu Kureyş müdriklerinden (daha şiddetli idiler) Âd, Semud, Tüb'ba kavimleri bu cümledendir. Onlar, vaktiyle (beldelerde dolaşıp durdular) ticaret için, servet sahibi olmak için her tarafa giderek seferlerde bulundular, istikbâllerini temine çalıştılar. Buna rağmen kendilerini kahr-ı ilâhîden kurtaramadılar. Artık düşünmeli!, (hiç kaçıp kurtulacak bir yer var mıdır?.) Elbette ki, yoktur, hiç biri kendisini kurtaramadı, işte ey Kureyş- müşrikleri!. Sizin ve emsalinizin hâliniz de öyledir, kendinizi kahr-ı Dahîden kurtaramazsınız artık istikbalinizi düşünün!.**

Kanı; Cemaat, nâstan bir sınıf, az bir zamandaki ahali, seksen sene ve boynuz manasınadır. «Batş» kuvvet, bir şeyi rıfk ile olmaksızın unf ile tutmak demektir. «Nekb» gezmek, dolaşmak, dağ içindeki yol ve delmek demektir. «Mahis» de kaçacak yer, adul etmek manâsınadır.

{37) : (Şüphe yok ki, bunda) O eski kavimlerin hâllerine dair haberde, bu husustaki kıssalardan her birinde veyâ bu sûre-i celîledeki lâtif, hikmet karin işaretlerden her birisinde (elbette bir öğüt vardır,) bir ibadet vardır. Bunlar vesile-d intibah olacak birer mev'iza mahiyetindedir. Evet., (kendisi için bir kalb olan) Selîm bir kaîbe sahip olup bu gibi mev'izalardan istifâde kabiliyetini hâiz olan kimse için bir Öğüt vardır.

(veya kendisi şâhid olarak kulak veren kimse için) Yâni: Kendisine tilâvet olunan âyetlere, söylenen kıssalara karşı tamamen hazır, cem-i hâtıra mâlik, fatinâne bîr surette müteveccih olduğu hâlde söylenilen bildirilen şeyleri ehemmiyetle dinleyen herhangi bir insan için öğüt vardır. Bunlardan o kimseler müstefit olurlar.

(38) : O münkirler, bir kere kudret-i ilâhîyyenin âsânna bakmıyorlar mı?. Ne için ahiret bayatını ve sâireyi inkâr ediyorlar?. Haalık-ı Âlem Hazretleri elbette ki: öyle her şeyi yaratmaya kaadirdir. İşte buna işaret için şöyle buyuruyor. (Kasem olsun ki,) Muhakkak bir hâdisedir ki: (gökleri ve yeri ve bunların aralarındakilerini) Bütün bu kadar muazzam, muntazam mükevvenatı (altı günde) yâni o kadar müddetlik bir zamanda (yarattık) Evet.. O kadar büyük âlemler, lihikmetin öyle az bir zaman içinde yaratılmıştır. Maamafih eğer Haalık-ı Kâinat Hazretleri dilese idi o âlemleri bir an içinde de yaratabilirdi, (ve) Buyuruyor ki: (bize) O âlemleri yaratmaktan dolayı (yorgunluktan bir şey dokunmadı.) Evet.. Bütün bu kadar muazzam âlemlerin yaradılışından dolayı Haalık-ı Azîm'in mukaddes, kudret ve azametle muttasif olan zât-ı ülûhiyetine hâşâ bir zahmet, bir meşakkat arız olmamıştır. Artık bir kere kudret-i ilâhîyyenin azameti düşünülsün. Bu kadar âlemleri yoktan var etmiş olan o Haalık-ı Azîm, insanları öldürdükten sonra tekrar hayata erdiremez, kıyamet âlemini vücude getiremez mi?. Elbette bütün bunlara maaziyadetin kaadîrdir. Amenna.

Bu âyet-i kerîme haşr ve neşri inkâr edenler için bir vesîle-i ikâz olduğu gibi Yahudi'lerin yanlış bir kanaatlerini de tekzîb etmektedir. Yahudi'lerin itikadınca Hak Tealâ gökleri ve yeri pazar gününden itibaren yaratmaya başlayarak cuma gününde, o altı gün içinde yaratmış, cumartesi günü de istirahat etmiş, arş üzerine çıkarak arkası üstüne yatmakta bulunmuştur. Bu ne kadar şân-ı ulûhiyete mugayir bir itikat!. Hâşâ Allah Tealâ yorgunluktan, bir makamda insanlar gibi yatmaktan münezzehtir. Sonra altı gün denilmesi, bu kâinatın o kadar bir müddet içinde yaraduışını beyân içindir yoksa bu âlemlerin yaradılışından evvel öyle hafta günleri bulunmuş değildi ki, pazar vesaire diye o günler tayin edilsin.

«Lugub; Teab, meşakkat, yorulmak, açlık manasınadır.

⁂

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ الَّيْلِ

فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ

قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾ اِنَّا نَحْنُ

نُحْيِي وَنُمِيتُ وَاِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا

ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا اَنْتَ

عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(39) : Artık dediklerine karşı sabret ve güneşin doğmasından evvel ve gurubundan evvel Rab'bini hamd ile teşbih et.

(40) : Ve geceden de ona teşbihte bulun ve secdelerin arkalarından da.

(41) : Ve dinle, o gün ki: Münadi, yakîn bir mekândan nida eder.

(42) : O gün ki, o hak ile olan sayhayı işiteceklerdir. İşte o çıkış günüdür.

(43) : Şüphe yok ki, biz, bizler diriltiriz ve öldürürüz ve dönüşü de bizedir.

(44) : O gün ki, yer, onlardan süratle çatlayıp ayrılır. İşte o, bir haşrdır, bize göre pek kolaydır.

(45) : Biz onların neler söyler olduklarını pek iyi bileniz ve sen onların üzerlerine bir cebir edici değilsin. Artık benim tehdidimden korkacaklara Kur*-an ile öğüt ver..

***

Î Z A H

(39). : Bu mübarek âyetler de münkirlerin dedikodularına karşı Resûl-i Ekrem'in sabr edip Ccnab-ı Hak'kı muayyen zamanlarında tesbîh ve tehmîde devam etmesini tavsiye buyuruyor. İnkâr edilen kıyametin nasıl vuk'u bulacağını ve nâsin nasıl bir sayhaya tutularak kabirlerinden kalkacaklarını bildiriyor. Haaîık-ı Azîm'in kullarını öldürmeğe de; diriltmeğe de, haşr ve neşri vücude getirmeğe de bihakkın kaadir olduğunu ve kullarının neler söyler olduklarını tamamen bildiğini haber veriyor. Peygamber-i Zîşanın da bir cebbar olmadığını ve Hak Tealâ'dan korkanları Kur'an-ı Mübîn ile irşâda memur bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselîn!. (Artık) Sen kıyamet hakkında ve şâir hususlarda müşriklerin (dediklerine) bâtıl sözlerine (karşı sabr et) üzülme, onların o inkârlarının ne kıymeti var?. Bu kadar muazzam mükevvenatı yaratmış olan bir Haalık-ı Azîm, insanları öldürdükten sonra tekrar yaratamaz mı?. Bunu hangi münsif, mütefekkir bir insan, istib'ad edebilir?, (ve) Ey Resûl-i Zîşanî. Sen (güneşin doğmasından evvel) yâni sabah vaktinde (ve) güneşin (gurubundan evvel) yâni: Öğle ve ikindi vakitlerinde (Rab'bini hamd ile tesbîh et) Cenab-ı Hak'ka verdiği nimetlerinden dolayı hamd ve senada bulunarak onun aczden, ölüleri tekrar hayata kavuşturamamaktan münezzeh olduğunu söyle, hamd ve tesbîhe devam eyle.

(40) : (Ve geceden de ona teşbîhte bulun) Gecelerin bâzı vakitlerinde de, yine tevhid ve tenzihe müdavim ol (ve secdelerin arkalarından da) namazların edasını müteakip de Cenab-ı Hak'ka teşbihte, hamd-ü senada bulun.

İbn-i Abbas Raziyallâhü Anhtan rivayet edildiği üzere güneşin tülûundan evvelki namazdan murâd, Selâtı Fecr denilen sabah namazıdır. Güneşin gurubundan evvelki namazlardan murâd da öğle ve ikindi namazlarıdır. Geceleyin kılınacak namazlardan murâd da akşam ile yatsı namazlarıdır ki, mecmuu, beş vakit namazlarından ibaret bulunmuş olur. Secdeleri müteakip kılınacak namazdan murâd da farz namazlardan sonra kılınacak nafile namazlardır veya vitr namazlarıdır yâhud yapılacak teşbihlerdir.

(41) : (Ve) Ey Resûl-i Ekrem!. Kıyamet ahvâline dâir sana verilen haberi (dinle, o gün ki, münadi) yâni: İsrafil veya Cebrail Aleyhimesselâm (yakın bir mekândan nida eder) Ey nâs!. Muhasebe için tiz kalkınız der, nâs da kabirlerinden hemen kalkar, hesab mevkiine koşarlar. Ekseri müfessirine göre bunda Beyt-i Mukaddesteki Huhreden, yâni: Büyük bir taş üzerinden yapılacaktır.

(42) : Evet.. (O gün ki, o hak ile olan sayhayı işiteceklerdir) Bütün ölüler, nafha-i saniye vâki olunca o hakka mukterin olan sayhayı duyarak kabirlerinden kalkacaklardır, (işte o çıkış günüdür) O gün bütün ölüler, hayat bulup kabirlerinden çıkacaklar, mahşere sevkedileceklerdir.

(43) : Haalık-ı Azîm Hazretleri şöyle de buyuruyor: (Şüphe yok ki, biz) Evet.. (Bizler) Yâni: Kudret ve azametle muttasif olan zât-ı ahadiyetim (diriltiriz) insanları ve sâireyi dünyada hayata kavuştururuz (ve) onları bilâhara (öldürürüz) muayyen ecelleri nihayet bulunca kendilerini hayattan mahrum bırakırız, bu hususta zât-ı ahadiyetime bir kimse müşarik olamaz, (ve dönüş de bizedir.) Yâni: İnsanların ahirette mükâfata veya mücazata ermeleri için varacakları yer ise ancak Hak Tealâ'nın tâyin buyurmuş olduğu muhasebe sahasıdır.

(44) : Evet.. Nâs huzur-i ilâhîye, yâni: Onun tâyin buyurduğu mahkeme-i kübraya sevkedilirler, (O gün ki, yer, onlardan) ölmüş kimselerden (sür'atle çatlayıp ayrılır) içinde bulunmuş olan ölüler, hemen fırlayıp çıkıverirler (işte o, bir haşrdır) bir baastır, bir toplama ve sevk günüdür. O gün herkes kabrinden kalkarak mahşere sevkedilmîş olur. Böyle bir haşr ve neşr ise (bize göre pek kolaydır) mukadder vakit gelince hemen pek kolaylıkla, bir emr-i ilâhînin teveccüh etmesiyle husule gelir. Artık bu hususta hangi âkil, tereddütte bulunabilir?. Nerede kaldı ki, inkâra cür'et edebilsin.

(45) : Haalık-ı Azîmüşşan, Resûl-i Ekrem'ine tesliyet vermek, münkirleri de tehditte bulunmak için buyuruyor ki: (Biz onların neler söyler olduklarını pek iyi bileniz) O münkirlerin kıyamet vuk'u bulacağını inkâr ettiklerini ve kıyamete âid âyetleri tekzîb eylediklerini bihakkın bilmekteyiz, onlar, inkârlarında devam edince büyük cezalara mâruz kalacaklardır, (ve sen) Resulüm!, (onların üzerlerine bir cebr edici değilsin) onları cebren îmâna, ahireti tasdika sevketmeğe memur bulunmuyorsun. Zâten samimî bir surette olmayıp da cebre binaen kabul edilen bir îman, bir tasdik, indallâh makbul olamaz, (artık benim tehdidimden) Kur'an-ı Kerîm vasıtasiyte vuk'u bulan vâid-i ilâhîden (korkacaklara) öyle korkup uyanacak, hakkı kabul edecek kabiliyette bulunanlara (Kur»an ile öğüt ver) onlara dinî vazifelerini bir beşaret ve bir vesile-i intibah olmak üzere zikr et, telkinde bulun.

Çünki: Hak ve hakikati kabul eden zâtlar, ancak Allah'tan korkan, Cenab-ı Hak'kın kudret ve azametini bilip kalblerinde havf-ı' ilâhî parlayıp duran mü'minlerdir, başkaları değildir. Hak Tealâ Hazretleri, cümlemizi yegâne vesile-i selâmet ve saadet olan şeref-i îmandan ayırmasın. Amîn. Bihürmet-i Seyyid-il Mürselîn..

EZZARİYAT SÛRESİ

Bu sûre-i celîle, Ehkaf sûresinden sonra Mekke-i Mükerrerae'de nazil olmuştur. Altmış âyet-i kerîmeyi havidir. Kaf süresindeki haşr ve neşre dâir ihtarın bir müeyyidesi ve nihayetindeki vaîd'in bir tafsili makamında bulunmaktadır. Bu mübârek âyetlerin hülâsa-i müntericatı :

(1) : Haşr ve neşre dâir en acîb ve muazzam deliller.

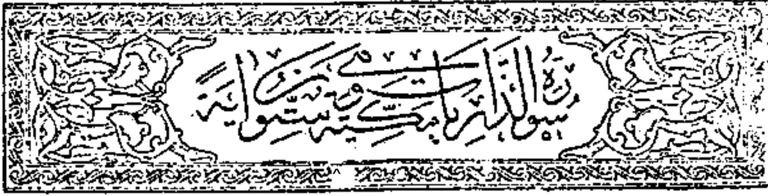
(2) : Müttakîleri mükâfatlar ile tebşir, münkirleri de âzab ile tehdid.

(3) : Geçmiş kavimlerin ibretbahş kıssalarına işaret ve Resûl-i Ekrem'e tesliyet.

(4) : Cin ve insin yaradılışmdaki gaye.

(5) : Nasihatlardan mü'minlerin müstefit olacaklarım beyân.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمَاتِ
أَمْرًا ﴿٤﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(D : Savurup dağıtan rüzgârlara and olsun ki.

(2) : Sonra yağmurları yüklenen bulutlara and olsun ki.

(3) : Sonra kolaylıkla akıp gidenlere and olsun ki.

(4) : Sonra —hangi— bir emri taksim eden —melek—lere and olsun ki.

(5) : Size vâ'd olunan: Şüphe yok ki, elbette doğrudur.

(6) : Ve muhakkak ki: Cezada herhalde vâkîdir.

*

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, haşr ve neşrin ve mükâfat ile mücazatın her halde vuku bulacağını pek muazzam kudret eserlerinden bir kısmına yemîn suretiyle beyân ederek insanları uyanmaya, ahiret hayatını tasdik etmeğe dâvet buyurmaktadır. Şöyle ki: Toprakları ve sâireyi (Savurup dağıtan) hayvanatın, nebatatın hayatına, neşv ve nemasına hizmet eden, deryalarda müteferrik dalgalar husule getiren velhâsıl bir bedia-i hilkat olan (rüzgârlara **and olsun id,)** beyan olunacak şeyler ayn-ı hakikattir.

«Zerv» Lügatte savurmak, geçip gütmek manasınadır. Bu bakımdan rüzgârlara «zariyat» denilmiştir. Maamafih zariyatı, yıldızlar ile, melekler ile ve çocuk doğuran kadınlar ile tefsir edenler de vardır.

(2) : (Sonra yağmurları yüklenen) Onları mukadder olan yerlere götürüp yağdıran (bulutlara and olsun ki,) bildirilecek hâdiseler, elbette ki, vâki olacaktır.

«Vikr» Lügatte bir hayvanın yüklendiği ağır yük demektir. Cem'i evkardır. Buradaki hamilâttan murâd ise bulutlar olduğu gibi bulutları yüklenen rüzgârlardır veya çocuklara yüklü bulunan kadınlardır da denilmiştir.

(3) : (Sonra kolaylıkla akıp gidenlere) Yâni: Denizlerde cereyan eden gemilere veya yerlerde ve hevalarda sür'atle dolaşan nakil vasıtalarına ki, bugünkü şömendöferlere, tayyarelere de ve sâireye de şâmildir Veyahut estikleri yerlerde dolaşan rüzgârlara veya kendi menzillerinde, mecralarında cereyan eden yıldızlara da (and olsun ki) haber verilecek hâdiseler, zuhura gelecektir.

(4) : (Sonra) Hangi (bir emri taksim edenlere) yâni: Rızkları, yağmurları ve sâireyi kullar ve beldefer arasında dağıtmak vazifesiyle muvazzaf olan meleklere veya bulutlara (and olsun ki,) şu beyan olunacak şeyler, elbette ki, mukarin-i hakikattir.

(5) : Şöyle ki: Ey insanlar!. (Size) Taraf-ı ilâhîden (vâ'd olunan) öldükten sonra yeni bir hayata kavuşacağınıza âid vâ'di ilâhî (şüphe yok ki, elbette doğrudur.) bu husustaki haberler, vakıa mutabıktır bir gün o hakikat, tecelli edecektir.

(6) : (Ve) Ey insanlar!. Yine (muhakkak ki, cezada herhalde vâkidir.) herkes dünyadaki amellerine göre mükâfata veya mücazata kavuşacaktır, münkir-i ahiret olanlar da lâyık oldukları cezalara elbette ki, çarpılacaklardır.

«Bu mübarek âyetlerdeki müteaddit yeminler, birer mühim hikmete ve maslahata müstenittir. Ezcümle: Bu muazzam eserlere yemîn edilmesi bu eserlerin ne kadar muhteşem olduğuna ve kudret-i ilâhîyye için birer delîl bulunduğuna işaret içindir. Ve bu muhteşem eserler, böyle harikulade şeyleri vücude getirmiş olan bir Hâalık-ı Azîm'in insanları da öldürdükten sonra tekrar hayata kavuşturacağına birer parlak numune olarak gösterilmiş bulunuyor. Maamafih böyle yemîn Duyurulması, beyân olunan hâdiselerin fevkalâde mühim olduğuna bir işaret-i mutazammındır. Ve böyle haber verilen pek mühim hâdiselerin yeminler ile teyid edilmesi, muhaveratta câri bulunan üslub-i beyân muktezasıdır. Hattâ deniliyor ki: Vaktiyle Arap'lar, yalan yere yapılacak bir yeminin beldeleri harab bir hâle getireceğine kail bulunuyorlardı. Kendi iddialarını doğru yeminler ile isbata, teyide çalışırlardı. Böyle bir yemine mukarin olan iddiaları kabul ederlerdi. Binaenaleyh Kur'an-ı Mübîndeki yeminlerin vukuu da daire-i islâmiyete davet edilenleri temin etmek gibi hikmetlere de müstenit bulunmuştur.

⁂

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾ إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ﴿٩﴾
قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾ يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ
الدِّينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَٰذَا الَّذِي
كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(7) : Muhtelif yollan hâvi olan gök hakkı için.

(S) : Şüphe yok ki, siz muhtelif bir söz içinde bulunmaktasınız.

(9) : Ondan döndürülen kimse, döndürülür.

(10) : O •—muhtelif sözlü— yalancılar kahrolsunlar.

(11) : O kimseler ki, onlar cehalet içinde gafil kimselerdir.

(12) : Sorarlar ki: O ceza günü ne zamandır.

(13) : O gün ki, onlar âteş üzerine arz edileceklerdir.

(14) : —Onlara denilecektir ki:—azabınızı tadın. Bu odur ki, bunu alel*-acele ister idiniz.

İ Z A H

(7): Bu mübarek âyetler, bir takım kimselerin muhtelif, bâtıl kanaatlerde, lâkırdı larda bulunduklarını bildiriyor. Böyle ihtilâflardan kurtulamamış şahıslarm kahr-ı ilâhîye lâyık olduklarını haber veriyor. İstihza tarikiyle kıyamet gününü sual edenlerin de nihayet âteş azabına atılacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki (Muhtelif yolları hâvi olan) Yıldızların saha-i hareketi bulunan yâhud güzel, dümdüz bir manzara teşkil eden (gök hakkı için) o muhteşem semâya, kudret-i ilâhîyyenin bir lâtif eseri olan o yüksek âleme kasem olsun ki:

«Hubiik» Yollar, caddeler demektir. Müfredi: Habîke'dir. Bunun ziynet sahibi, dümdüz bir hilkat sahibi mânâsına olduğuna kâil olan zâtlar da vardır.

(8) : Evet.. Kasem olsun ki: Ey müşrikler!. (Şüphe yok kî, siz, muhtelif **bir** söz içinde bulunmaktasınız.) Sizin lâkırdılarınız arasında ihtilâflar, tenakuzlar görülmektedir. Meselâ: Siz, Peygamberliği gün gibi zahir olan bir zât hakkında şâir, bazan sâhir, bazan da mecnun diyorsunuz. Kur'an-ı Kerîm hakkında da, gâh şiir, ve gâh esatirülevvelin demekten sıkılmıyorsunuz. Bu ne kadar cehâlet ve hamakat!. Siz hiç hakikatları görüp anlamayacak mısınız?.

(9) : **(Ondan)** Re.yi haktan, îman-ı kâmilden veyâ Resûl-i Ekrem'i ve Kur'-an-ı Mübîn'i tasdikten **(döndürülen)** kendi fesadı tab'ına, hevay-ı nefsine ve kötü ihtiyarına binâen mahrum bırakılan **(kimse döndürülür.)** öyle bir hidayet yokundan uzaklaştırılmış bulunur. Diğer bir tevcihe göre de öyle muhtelif sözlerden bir takım kullar döndürülerek doğru bir söze sevk edilir, hidayet-i ilâhîyyeye rnazhar olarak ihtilâfâtdan kurtulmuş bulunur ki; bu da mü'minler hakkında bir medh-i ilâhî demektir.

«Efk» Sarfetmek, bir şeyden döndürmek demektir. «İfk» ise yalan manasınadır. Çok yalan söyleyene «effak» denilir.

(10) : (O) Muhtelif sözlü **(yalancılar kahrolsunlar.)** yâni: Din-i ilâhî aleyhinde bulunanlar, bir takım iftiralara cür'et edenler, öyle kendi denaetlerinden dolayı lanete hedef olarak helak olup gitsinler. Bu, onların haklarında bir bed-dua mesabesindedir.

«Harrasun»; Muhtelif lâkırdılarda bulunan yalancı kimseler .demektir.

(11) : Evet.. Kahrolsunlar **(O kimseler ki,) o** yalancı şahıslar ki: **(onlar cehalet içinde gafil kimselerdir.)** onlar derin bir cehalete dalmış, büyük bir gaflet içinde kalmış, ne söyleyeceklerini bilmez bir hâlde bulunmuşlardır.

§ Gamre; Boğucu şey demektir, cehaletten ve dalâletten kinayedir.

§ Sâhun; da memur oldukları şeylerden gafil bulunanlar manasınadır.

(12) : O yalancılar, Hazreti Peygamberden bir istihza tarikiyle **(Sorarlar kî: O ceza günü ne zamandır?.)** ne vakit kıyamet kopacak, dinsizler cehennem azabına uğrayacaklardır?.

(13) : O ceza vakti (O **gün)** vâki olacaktır **(ki, onlar) o** münkirler müşrikler **(âteş üzerine arzedileceklerdir.)** cehenneme atılarak yanıp yakılacaklardır. İşte **o** günü beklesinler.

§ Yüftenûn; kelimesi, yanarlar, muazzeb olurlar mânâsında müstameldir.

(14) : Onlara, **o** âhiret gününü inkâr edenlere denilecektir ki: **(Azabınızı tadın. Bu, o dur İd)** o istihza tarikiyle sual ettiğiniz azab-ı ahirettir ki, siz **(bunu alelacele ister idiniz)** bunun vâki olmayacağını **zân** ediyordunuz. İşte **o** istib'ad ettiğiniz hâdise-i elîm'e, tahakkuk etmiş oldu. **Bütün** bunlar, küfrün, isyanın bir cezasıdır.

**

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ آخِذِينَ
مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَلِيلًا
مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ
لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِي أَنْفُسِكُمْ
أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ
السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(15) : Şüphe yok ki, müttaki olanlar, cennetlerde ve pınarlarda.

(16) : Rab'lerinin kendilerine verdiğini ahz edicilerdir. Muhakkak ki, onlar bundan evvel iyilik eden zâtlar olmuşlardır.

(17) : Geceden pek az uyur olmuşlardı.

(18) : Ye seher vakitlerinde de onlar istiğfarda bulunurlardı.

(19) : Ve mallarında da dilenen ve yoksul bulunan için bir hak var idi.

(20) : Ve yerde îman-i yakîn erbabı için deliller vardır.

(21) : Ve sizin kendi nefislerinizde de —deliller vardır— hiç de görmez misiniz?.

(22) : Ve gökte de rızkınız ve vâ'd olunur olduğunuz şey —vardır.—

(23) : İşte o göğün ve yerin Rab'büıe kasem olsun ki: O —size vâ'd edilen— her halde sabittir, sizin sözsöyler olmanız gibi —bir hakikattir—.

**

İ Z A H

(İ5) : Bu mübârrek âyetler de, muttaki kulların pek güzel hâllerini bildiriyor, onların gece ve gündüz ibadetler ile, fakirlere, zayıflara yardım ile meşgul olduklarını tekdir ve tebcil ediyor. Bu yüzden nâil olacakları uhrevî nimetleri tebşir buyuruyor. Nazarları yerdeki, nüfus-i beşeriyyedeki ve gökteki kudret eser-

lerine celbeyliyor, vâ'd olunan baas ve neşrin, mükâfat ve mücazatın vâki olacağını kat'î bir surette şöylece beyân buyurmaktadır. (Şüphe yok ki, muttaki olanlar) yâni: İman edip Cenab-ı Hak'dan korkanlar, dinî vazifelerine riâyette bulunub günahlardan sakınanlar, ahirete varınca (cennetlerde ve pınarlarda) bulunurlar, aralarından ırmaklar cereyan eden bahçelere, büyük bostanlara nail olmuş olurlar.

(16) : Artık o mümtaz zâtlar, (Railerinin kendilerine verdiğini ahz edicilerdir) kendilerine mev'ud olan nîmetlere ermiş, onları maaşşükrân kabul ederek ebedî selâmete, seadete ermişlrdir. (muhakkak ki, onlar) O cennetlere erişmiş olan müttakîler (bundan evvel) dünyadalarken (iyilik eden zâtlar olmuşlardı) rızay-ı ilâhîyi tahsil için sâlih sâlih amellerde bulunmuşlardı. Artık onun mükâfatı olmak üzere bu ebedî nimetlere kavuşmuş oldular.

(17) : Evet.. O müttakî zâtlar, dünyadalarken (Geceden pek az uyur olmuşlardı.)' geceleyin kalkar, teheccüt namazı kılar, zikrullah ile meşgul olurlardı.

«Yehceun» Geceleyin az ve hafif bir uykuda bulunurlar demektir.

(18) : (Ve seher vakitlerinde de) Gecelerin son altıda birinde de, yâni: Sabaha yakın da (onlar) o müttakî zâtlar, öyle az uyur ve çokça teheccüt namazı kılar olmakla beraber (istiğfarda) da (bulunurlardı) kendilerinin kusurdan hâli olmayacaklarını 'nazara alarak Cenab-ı Hak'kın afv ve mağfiretini niyaza devam ederlerdi. Böyle, uyanık, ihtiyatlı bir hâlde yaşarlardı.

(19) : (Ve) O âbid, zahit zâtların (mallarında da dilenen) ihtiyacını bildirerek yardım dileyen (ve yoksul bulunan) kimseye ihtiyacını arzetmeyerek fakirane bir hâlde yaşayan kimseler (için bir hak var idi) mallarının muayyen bir kısmını ayırır, öyle muavenete muhtaç olanlara tasaddukta bulunurlardı, Cenab-ı Hak'kın mahlûkatına bu suretle de şefkat ve merhamette bulunmuş, rızây-ı ilâhîyi kazanmaya muvaffak olmuş idiler.

(20) : Evet.. Müttakîler, Hak Tealâ'nın vücud-i akdesine, kudret-i azîmesine şahadet eden hilkat eserlerini nazara alıyorlar, ubudiyet vazifelerini ifâya çalışıyorlardı. Çünki her şeyde (Ve) bahusus (yerde) küre-i arzın varlığında, yâni: Yeryüzündeki müteaddit kıtaların, sahraların, dağların, madenlerin, mütenevvî ağaçların, nebatların ve birnice hayat sahibi mahlûkların mevcudiyetinde (îmanı yakin erbabı için deliller vardır.) bütün bunlar, bir Haalık-ı Kâinat'm varlığına, kudret ve azametine birer kat'î burhandır.

(21) : (Ve) Ey insanlar!., (sizin kendi nefslerinizde de) Deliller vardır. Evet.. Hilkat-i insaniyenin ne acîb, ne mükemmel olduğunu nazara alanlar, bir Haalık-ı Azîm'in varlığını tasdike, ona arz-ı ubudiyete mecburiyet görür, îman ile, tekva ile ittisafa çalışır. Artık ey gafil insanlar!. Siz (hiç de görmez misiniz?) bu kadar kudret eserlerine bir nazar-ı intibah ile bakıp müstefit olmak istemez misiniz?. Hiç gaflet ve kudret-i ilâhîyyeyi, nîmet-i subhaniyyeyi tezekkürden mahrumiyet, insanlara yakışır mı?.

(22): (Ve) Ey insanlar!, **(gökte de rızkınız)** vardır. Yâni: Rızkınızın esbabı olan ziyalar gibi, bulutlar ve yağmurlar gibi şeyler fevkinizdeki kubbe-i semâda bulunmaktadır, (ve **vâ'd olunur olduğunuz** şey) de göktedir. Yâni: Hayr **ve** şer veya sevab ve ikab veya cennet ve nâr semâdadır. Nitekim cennetlerin yedinci semâda olduğu bildirilmektedir. Diğer bir tevcihe göre de ameller ve sevaplar, semada, lavh-i mahfuzda yazılmıştır, takdir buyurulmuştur.

(23) : **(İşte)** Ey insanlar!, **(o göğün ve yerin) O** muazzam âlemlerin **(Rab*-bine)** Haalık-ı Azîm'ine **(kasem olsun ki, o)** size vâ'd edilen haşr ve neşr, sevab ve ceza veya beyân olunan semavî rızklar, nimetler, **(herhalde sâbittir)** onda bir şüphe yoktur **(sizin söz söyler olmanız gibi)** bir hakikattir. Evet.. Nasıl ki; bir insan, kendisinin kuwe-i nutkiyeye mâlik olub söz söyler olduğunda şüphe edemezse ö kendisine vâ'd edilen de öyle kat'î bir hakikat bulunmaktadır, onda şüpheye asla muhal yoktur. Maatteessüf.. Böyle vazıh hakikatları öteden beri inkâra cür'et edenler de vardır ki, nihayet âzab-ı ilâhîye uğramışlardır. İşte evvelki Peygamberan-ı Zîşan'ın kıssaları da bunu göstermektedir.

هَلْ أَتٰيكَ
حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرٰهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا
قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ إِلٰى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾
فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ
خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ فَأَقْبَلَتِ
امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾
قَالُوا كَذٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(24) : Sana geldi mi, İbrâhim'in ikram olunmuş olan müsafirlerinin kıssası?

(25) : O vakit ki, onun yanma girmişlerde selâm demişlerdi, —Hazreti İbrahim de— dedi ki: Selâm, tanınmamışlar olan bir cemaat.

(26) : Hemen bir bahane ile ailesinin yanma gitti, derhal semiz bir buzağı Se geldi.

(27) : Bunu onlara yaklaştırdı. Dedi ki: Yemez misiniz?.

(28) : O vakit onlardan kalbinde bir korku gizledi. Dediler ki: Korkma ve onu bir bilgin oğul ile müjdelediler.

(29) : Bunun üzerine zevcesi bir sayha içinde yüzünü döndü de elini yüzüne çarpıverdi ve dedi ki: Kısır bir koca kadın!.

(30) : Dediler ki: Öylecedir, Rab'bin buyurdu. Şüphe yok ki, bakîm, alîm ola», O'dur.

İ Z A H

(24) : Bu mübarek âyetler, bir takım meleklerin beşer suretinde olarak İbrahim Aleyhisselâm'm yanma geldiklerini ve aralarındaki muhavereyi bildiriyor. Hazreti İbrahim'i pek bilgin bir oğula nâiliyetle müjdelediklerinî ve bunu işiten pek yaşh refikasının da almış olduğu vaziyeti beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselîn!. (Sana geldi mi) Senin haberin var mı?. (İbrâhim'in) O büyük Peygamberin kendi tarafından veya taraf-ı ilâhîden (ikram olunmuş olan misafirlerinin kıssası?.) ki, o bir mühim kıssadır, vahy-i ilâhî bulunmadıkça ondan haberdar olmuş olamazsın. Bu misafirler ise beş.er suretinde Hazreti İbrahim'in yanına varmış olan oniki melek idi. Diğer bir kavle göre de Hazreti Cibril ve Mikâü ile diğer bir melekten ibaret bulunuyordu.

(25) : (O vakit ki,) O melekler (onun) Hazreti İbrahim'in (yanına girmişlerde selâm demişlerdi) yâni: Sana selâm olsun diye hitapta bulunmuşlardı. İbrahim Aleyhisselâm da (dedi ki:) Aleyküm (Selâm) sizi tanıyamadım, siz bence (tanınmamışlar olan bir cemaat.) bulunuyorsunuz, kimler olduğunuzu bana bildirir misiniz?. Yâhud Hazreti İbrahim onların öyle kendince meçhul, gurebadan bir zümre olduklarını kalben düşünmüş bulundu.

(26) : İbrahim Aleyhisselâm (Hemen bir bahane Be) veya misafirlerinden gizlice (ailesinin yamna gitti) misafirleri için ikramda bulunmak istiyordu (derhâl semiz bir buzağı ile) bir pişirilmiş sığır yavrusu ile misafirlerinin yanlanna (geldi) onlara ziyafette bulunmak istiyordu.

(27) : Hazreti İbrahim (Bunu) bu getirdiği pişmiş buzağı etini (onlara) o misafirlerine (yaklaştırdı) buyurunuz bundan diye teklifte bulundu. O misafirler

ise sofraya yanaşmıyorlardı. Bunu görünce İbrahim Aleyhisselâm onlara (dedi ki: Yemez misiniz?) ne için takdim edilen taama iltifat buyurulmuyor?.

(28) : İbrahim Aleyhisselâm (O vakit) o misafirlerin taama iltifat etmedikleri zaman (onlardan kalbinde bir korku gizledi.) onların bir fenalık için gelmiş olabileceklerini sanıverdi. Çünki bir misafirin kendisine ikram edÜen şeye iltifat etmemesi, suizanm mucib olacak gayr-ı lâyık bir harekettir. Yâhud Hazreti İbrahim, o misafirlerin insan suretinde temessül etmiş melekler olup azab için gönderilmiş olduklarını kalben düşünerek korkuverdi. O misafirler de (dediler kî: Korkma) biz taraf-i ilâhîden gönderilmiş melekleriz (ve onu) Hazreti İbrâhim'i (bir bilgin) birçok ilm .sahibi olacak (bir oğul ile müjdelediler) Sâre adındaki zevcesinden İlhak nâmmdaki oğlunun dünyaya geleceğini tebşirde bulundular.

(29) : (Bunun üzerine) O misafirlerin bu "tebşirini duyar duymaz Hazreti İbrahim'in (zevcesi) hanelerinin bir köşesinde oturarak misafirlerine bakan Hazreti Sâre (bir sayha içinde) a diye hıçkırarak (yüzünü döndü de elini yüzüne çarpıverdi.) kendi ihtiyarlığını düşündü (dedi ki: Kısır) gençliğinden beri çocuk doğurmamış (bir koca kadın!.) bulunuyorum, artık ben nasıl çocuk anası olabilirim?.

(30) : O melekler de (Dediler ki: öylecedir) vermiş olduğumuz müjde tahakkuk edecektir, bunu (Rab'bin buyurdu) bu, mukadderdir, biz bu îndallâh mukadder olan keyfiyeti size haber vermiş bulunuyoruz, (şüphe yok ki, hakim, alîm, olan O'dur.) O Haalık-ı Azîm'dir, O, her şeye kaadîrdir O'nun her fiili bir hikmete müsteniddir, O'na yerde göklerde hiçbir şey meçhul kalamaz. Binaenaleyh öyle güzide bir oğulun vücude geleceği de kudret-i üâhîyyeye nazaran asla istib'âd edilemez. Bu kıssa için «Sûre-i Hud»a da müracâat!.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ
﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾
فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ
مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٣٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(31) : —İbrahim Aleyhisselâm— dedi ki: O hâlde mühim işiniz neden ibarettir?. Ey gönderilmiş zâtlar!.

(32) : —O melekler de— dediler ki: Şüphe yok, biz günahkârlar olan bir kavme gönderildik.

(33) : Onların üzerlerine çamurdan taşlar yağdırmak için.

(34) : Müsrifler için Rab'bin nezdinde alâmetlendirilmiş olarak —a taşlar atılacaktır—.

(35) : Artık orada bulunan mü'minlerden kim var ise çıkardık.

(36) : Fakat orada müşlümanlardan bir haneden başka bulmadık.

(37) : Ye pek acıklı azabtan korkacaklar için orada bir alâmet bıraktık.

t Z A H

(31) : Bu mübarek âyetler de Hazreti İbrahim'in yanına gitmiş olan meleklerin ne gibi bir maksâda mebnî gönderilmiş olduklarını bildiriyor. Lût kavminin helakine memur olduklarını ve onların yurdunda bir müslüman hanedanından başkasını bulmadıklarını haber veriyor. Ve o kavmin yurtlarında haktan korkanlar için bir alâmet bırakılmış olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: İbrahim Aleyhisselâm, o meleklere (Dedi ki: O hâlde mühim işiniz neden ibarettir?.) bu tebşirden başka ifâsiyle mükellef bulunduğunuz başka ne gibi mühim bir vazifeniz vardır?, (ey gönderilmiş zâtlar!.) Taraf-ı ilâhîden irsal edilmiş olan mübarek Melekler!.

§ Hatb; Korkunç şân, pek mühim haber demektir.

(32) : O melekler de cevaben (Dediler ki: Şüphe yok, biz günahkârlar olan bir kavme gönderildik.) yâni: Pek ziyâde fezayih-i ahlâkiyye sahibleri bulunan Lût kavmini ihlâk için memur bulunmaktayız.

(33) : (Onların) O pek günahkâr kimselerin (üzerlerine çamurdan) bişirilmiş, taş kesilmiş, balçık nevinden bulunmuş, cehennemi (taşlar yağdırmak için.) gönderilmiş bulunmaktayız.

(34) : (Müsrifler için) Yâni: Hudud-i şeriyyeyi tecavüz eden, kendileri için mübâh olan şeylere kanaat etmeyen kimseler için (Rab'bin nezdinde) onun emr ve takdiriyle (alâmetlendirilmiş) onların helakine tahsis edilmiş (olarak) o taşlar faşlarına atılacaktır, öyle bir âzab yağmuruna uğrayacaklardır.

(35) : Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (Artık orada) O Lût kavminin kariyelerinde (bulunan mü'miılerdeıı kim var ise çıkardık.) onlar, semâdan yağacak azabtan emîn obuaları için bulundukları karyelerden hârice çıkarılmış oldular,

onların haklarında böyle bir s'ıyanet-i ilâhîyye tecellî etmiş bulundu.

.(36) : (Fakat orada) O Lût kavminin bulunduğu karyelerde (müslümanlardan) zâhiren ve bâtınen islâmiyetle, din-i ilâhî ile muttasif kimselere âid (bir haneden başka bulmadık.) bütün onların yurtlarını gayr-ı müslimlerin haneleri teşkil ediyordu. Yalnız, Lût Aleyhisselâm'a âid hâne müstesna, orada kendisiyle beraber efrâd-ı ailesi bulunuyordu. Bunlar bir rivayete göre onüç zâttan ibaret idi, onlar îmanları sayesinde saha-i selâmete ermişlerdi.

(37) : (Ve pek acıklı azabtan) Cezay-ı ilâhîden selâmet-i fıtriyyeleri ve rikkat-i kalbiyeleri sebebiyle (korkacaklar için orada) o Lût kavminin kariyelerindc ikâmetgâhlarında (bir alâmet bıraküık) onların helâkini göstermek için Şam ile Hicaz arasında bulunan yurtlarının harabeleri gibi, oraları istilâ etmiş kokmuş dereler gibi veyâhud başlarına yağmış taş parçaları gibi ibretbahş, tarihî bir nişane ibka etmiş olduk, tâ ki: Sonraki kavimler de onlardan bir ders-i ibret alsınlar, azab-ı ilâhîyi düşünüb uyanık bir hâlde yaşasınlar.

•V

وَفِي مُوسَى إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلَّى بِرُكْنِهِ
وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ
وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾
مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾ وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ
لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّى حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ
وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ
﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾

MEALİ ÂLÎSÎ

(38) : Musa'da da —onun kıssasında da ibret vardır-— o vakit kû Onu Fir'avun'a apaçık bir burhan ile gönderdik.

(39) : —Fir'avun— hemen bütün kuvvetiyle yüz çevirdi ve dedi ki: Bir sihir edid veya bir delidir.

(40) : Artık O'nu da, ordulannı da yakaladık, hemen onlan denize atıverdik. Ve O, levm edilecek şeyleri yaparken —öyle bir felâkete uğramış oldu—.

(41) : Ve Âd —kavminin kıssasında— da —ibret vardır-— o vakit ki, onlann üzerlerine fâidesiz, muzir rüzgân gönderdik.

(42) : Üzerine her uğradığı şeyi bırakmıyordu, illâ ki, onu çürümüş bir gül gibi kılmış oluyordu.

(43): Semud'da da —onun kıssasında da ibret vardır—, o vakit onlara denilmişti ki: Bir zamana kadar fâidelenin.

(44) : Onlar ise Rab'lerinin emrine imtisâlden kaçındılar, artık onlan bakar olduktan hâlde yıldırım yakaladı.

(45) : Artık bir kalkınmaya da güç yetiremediler ve yardım- görücüler de, olmadılar.

(46) : Nûh kavmini de evvelce —helak ettik— şüphe yok ki, onlar fâsiklar olan bir kavim olmuşlardı.

∴

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetler de Musa Aleyhisselâm'ın ve Âd, Semud ve Hazreti Nûh kavminin kıssalarına işaret ediyor, Fir'avun gibi münkirlerin, fâsıkların nasıl felâketlere, saikalara, âzablara kavuşturulmuş olduklarını birer ibret ve intibah vesilesi olmak üzere beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Mûsa'da da) Yâni: o muhterem Peygamberin kıssasında da âkilâne düşünür kimseler için ibret vardır (o vakit ki: Onu) o Resûl-i Zîşan'ı (Fir'avun'a apaçık bir burhan ile gönderdik) Evet.. Birer vâzih hüccet olan Âsa ve Yed-i Beyzâ gibi mucizeler ile giderek Fir'avun'u din-i tevhide davet etti.

(39) : Fakat Fir'avun, o münkir, mütekebbir şahıs, bu davete icâbet etmedi (Hemen bütün kuvvetiyle) kendi ceberûtile, kendisine güvendiği ordusuyle, (yüz çevirdi) hakkı kabulden iraz edip kaçındı, îmana yaklaşmadı (ve) bilâkis (dedi ki:) bana böyle bir teklifte bulunan kişi (Bir sihir edici veyâ bir delidir.) ki, benim gibi kuvvetli bir hükümdara karşı böyle bir teklifte bulunmaya cür'et etmiş oluyor. MePun Fir'avun, gördüğü hârikalara karşı hayrette kalmış, onlan bir sihir eseri sanmış, sonra da tenakuza düşerek o mucizeleri gösteren pek muhterem bir zâta mecnun demek denaetinde bulunmuştu.

(40) : Haalık-ı Azîm Hazretleri de buyuruyor ki: (Artık O'nu da) O Fir'avun habisini de ve onun istinat ettiği (ordularını da yakaladık) kuvve-i Rab'baniyenin pençesinde zebun bir hâlde kaldılar (hemen onlan denize aüverdik) Fir'avun

da ve onun güvendiği leşkerleri de denizin dalgaları arasında helak olup gittiler (ve O) Fir'avun (levm edilecek şeyleri yaparken) yâni: Küfr gibi, tuğyan gibi câlib-i melâmet, ve sebeb-i ukubet olan kötü iddialarda, hareketlerde bulunurken öyle yakalanarak kahr-ı ilâhîye uğramış, müstahik olduğu cezaya kavuşmuştu.

(41) : (Ve Âd) Kavminin kıssasında (da) her akıl sahibi için bir ibret vardır, (o vakit ki, onların üzerlerine fâidesiz) Bilâkis pek (muzır) bir (rüzgân gönderdik) Hûd Aleyhisselâm'ı, tasdik etmeyen o münkir kavim de helake mâruz kaldı.

(42) : Şöyle ki: O kavme teveccüh eden o müthiş rüzgâr (Her uğradığı şeyi bırakmıyordu.) onu kendi hâlinde terk etmiyordu (illâ ki: Onu çürümüş) bozulmuş (bir gül gibi kılmış oluyordu.) artık o rüzgârm çarptığı şeyler, kendi varlıklarını muhafaza edemez bulunuyordu.

(43) : (Semud'da da) O kavmin kıssasında da akıl sâhibleri için bir öğüt, bir ibret vardır, (o. vakit onlara) Nübüvvetini inkâr ettikleri Peygamberleri Sâlih Aleyhisselâm tarafından (denilmişti ki: Bir zamana kadar fâidelenin.) hanelerinizde üç gün kadar daha yaşayınız, sonra nasıl bir üzaba uğrayacağınızı göreceksinizdir.

• (44) : (Onlar ise) Verilen nasihatları, ihtarları dinlemediler (Rab'lerinin emrine imtisâlden kaçındılar, artık onları bakar oldukları hâlde yıldırım yakaladı) ğök tarafından gelen bir müthiş saika ile helak olub gittiler.

(45) : (Artık) O Semud kavmi (bir kalkınmaya da güç yetiremediler) bir kaçmaya kaadîr, bir kaçacak yere sâhib bulunmadılar (ve yardım görücüler de olmadılar) kendilerini âzabtan kurtarabilecek bir yardımcıya nail olamadılar. Büsbütün mahvolup gittiler.

(46) : (Nûh kavmini de evvelce) Tufan ile helak ettik (şüphe yok kî, onlar, fâsıklar olan bir kavim olmuşlardı.) Onlar da Âd ve Semud gibi kavimlerden evvel irtikâb ettikleri fisk ve fücur yüzünden, haram şeyleri irtikâba düşkünlükleri yüzünden, Peygamberleri olan Hazreti Nuh'un nasihatlarmı, tavsiyelerini kabul etmemeleri yüzünden bir tufan-ı. âzab ile mahvolup bitmişlerdi. Elbette âsâr-ı kudreti nazara alıp Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin vahdaniyetini, kudret ve azametini tasdik etmeyen Peygamberlerinin tebligatına ehemmiyet vermeyen cemiyetlerin akıbetleri böyle pek müthiştir. Bu beyân olunan kavimlerin kıssaları için «Hûd, İbrahim ve Enbiyâ» sûrelerine de müracaat!.

⁂

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ
الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ
﴿٤٩﴾ فَفِرُّوا إِلَى اللَّهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا
مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥١﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(47) : Ve göğü bir kuvvetle bina ettik ve şübbe yok ki, biz elbette kaadirleriz.

(48) : Yeri de döşedik, ne güzel döşeyicilerdir.

(49) : Ve her şeyden iki çift yarattık. Tâ ki, tefekkür edesiniz.

(50) : Artık Allah'a kaçın, şiibhe yok ki, ben sizin için onun tarafından bir apaçık korkutucuyum.

(51) : Ve Allah ile beraber başka bir ilâh ittihaz etmeyin. Muhakkak ki, ben sizin için ondan bir apaçık korkutucuyum.

•

İ Z A H

(47) : Bu mübarek âyetler, Haalık-ı Azîm'in haşr ve neşre kadir olduğunu isbat için göklerin ve yerin ve her şeyden birer çiftin nasıl mükemmel bir surette yaradılmış olduğuna nazarları celb ediyor. Cenab-ı Hak'ka iltica edilmesini, ve O'nun şerik ve nazirden münezzeh olduğunu bildiriyor. Resûl-i Ekrem'in de insanları azab-ı ilâhîyi ihtar için taraf-ı ilâhîden gönderilmiş, pek vazih-ül beyân bir Peygamber-i Zîşan olduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve göğü bir kuvvetle) Pek muazzam olan bir kudretle, bir şiddetle (bina ettik) saha-i vücude getirdik (ve şüphe yok İd, biz) yâni: Azamet ve ceberûtle muttasif olan zât-ı ülûhiyetim (elbette kadirleriz..) Böyle nice âlemleri yücude getirmeğe muktediriz. Evet.. Zât-ı Barî'nin kudret ve hâkimiyeti pek geniştir, mahlûkatı idareye, onların yaşamalarını, maişetlerini temine maaziyadetin kâfidir.

§ Musı'; Kuvvet, takat, vüs'at sahibi demektir.

(48) : Evet.. O Haalık-ı Kerîm buyuruyor ki: (Yeri de döşedik) Onu pek geniş bir hâlde vücude getirdik, orada medâr-ı hayat olan şeyleri yarattık, üzerinde insanların ve daha nice hayat sâhiblerinin yaşamaları kabil olmaktadır.. Evet.. Bizler (ne güzel döşeyicilerdir) ki: Bu kadar bedîaları vücude getirmiş bulunuyoruz. Evet.. Bütün, semâlardaki, yerlerdeki pek muazzam eserleri vücude getirip her tarafa neşr ve tevzî etmiş olan, ancak kemâl-i hikmet ve ulviyyet ile muttasif bulunan zât-ı ulûhiyetidir, ondan başkası değildir.

§ Mahid; Açıp döşeyen demektir.

(49) : (Ve) O Haalık-ı Azîm, âsâr-ı kudretine nazarları celb için şöyle de buyuruyor: (her şeyden iki çift yarattık) yâni: İki nevî olarak vücude getirdik. Meselâ: Gök ile yer, güneş ile kamer, gece ile gündüz deniz ile karalar birer çifttir. Kezâlik: Hidayet ile dalâlet, saadet ile şekavet, hayat ile memat, nûr ile zulmet, güzellikle çirkinlik, birer çifttir. Bütün bunlar böyle vücude getirilmişlerdir. (Tâ ki,) Ey insanlar!, (tefekkür edesiniz) Bunları nazara alarak kudret-i ilâhîyeyi düşünesiniz, anlayasınız: Bu kadar mütenevvî bedialan vücude getiren bir Haalık-ı Azîm, elbette ki, insanları öldürdükten sonra tekrar yaratmaya da, onları başka bir âleme sevk etmeğe de her veçhîle kadirdir.

(50) : (Artık) Ey insanlar!. Bu kadar muazzam eserlerini düşününüz bunların yaradılışlarındaki hikmet ve maslahatı nazara alınız da (Allah'a kaçın) O'nun zât-ı ulûhiyetine iltica edin, her işinizde O'na ithnatda, teslimiyette bulunun, muvaffakiyyeti O'ndan niyaz ediniz. Bu gibi ilâhî emrlerî beşeriyete tebliğe memur olan Peygamber-i Zîşan nâmına da şöyle buyuruluyor: (şüphe yok ki, ben) Hâtemülmürselîn (sizin için) sizi tenvir ve irşâd için (O'nun) Cenab-ı Hak'kın (tarafından bir apaçık korkutucuyum.) sizlere âzab-ı ilâhîyi açıkça ihtar ediyor, sizleri' uyandırmaya çalışıyor, istikbâlinizin selâmet ve saadetini temine çalışmak istiyorum. Artık bunu takdir etmeli değil misiniz?.

(51) : (Ve) Ey Allah'ın kulları!. (Allah ile beraber başka bir ilâh ittihaz etmeyin) Zât-ı ulûhiyetin vahdaniyetini, kudret ve azametini bilib yalnız ona ubudiyette bulunun, onu tevhid ve tesbîhe devam ediniz, küfr ve şirke düşerek kendinizi ebedî âzablara mâruz bırakmayınız (muhakkak ki, ben sizin için O'ndan) yalnız o şerik ve nâzirden münezzeh olan Haalık-ı Azîm'den (bir apaçık korkutucuyum.) O'riun birliğini inkâra, enirlerine muhalefete cür'et edenlerin pek şiddetli âzablara uğrayacaklarını size ihtar ediyorum. Tâ ki, bu hakikatlan güzelce düşünesiniz, nûr-i îman ile kalblerinizi aydınlatarak hayatınızı, saadetinizi temîne muvaffak olasınız. İşte beşeriyete böyle bir Peygamber-i Zîşan'ın gönderilmiş olması, ne büyük bir âtıfet-i ilâhîyye!. Yazıklar olsun bunu bilip takdir etmeyenlere.

-»*•

كَذٰلِكَ مَٓا اَتَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ
﴿٥٢﴾ اَتَوَاصَوْا بِه۪ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَٓا اَنْتَ
بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٥٥﴾ وَمَا خَلَقْتُ
الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَٓا اُر۪يدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَٓا اُر۪يدُ
اَنْ يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَت۪ينُ ﴿٥٨﴾
فَاِنَّ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ اَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ
﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذ۪ي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(52) : Böylecedir. Onlardan evvelkilere de bir Peygamber gelmedi ki: illâ: Sâhirdir veya mecnundur dediler.

(53) : Bunu birbirine vasiyet mî ettiler?. Hayır.. Onlar azgın bir kavimdir.

(54) : İmdi onlardan yüz çevir, artık sen kınamlacak değilsin.

(55) : Ve sen öğüt ver. Çiinki, şübhe yok, öğüt, müzminlere fâide verir.

(56) : Ve dnni ve insanı yaratmadım, ancak bana ibadet etsinler için —yarattım.—

(57) : Ve ben onlardan bir rızk istemiyorum ve bana yemek yedirmelerim de istemiyorum.

(58) : Şüphe yok ki, Allah'tır, rızkı veren, metin kuvvet sâhibi olan O'dur.

(59) : İmdi şüphe yok ki, zulm edenkimseler için arkadaşlarının nasiblerî gibi birçok nâsib vardır. Artık acele etmesinler.

(60) : Artık vâ'd olunur oldukları günlerinden dolayı vay!. Kâfir olan kimselere.

***

I Z A H

(52) : Bu mübarek âyetler, Hâtemülenbiyâ Hazretlerine tesliyetbahş oluyor, ondan evvelki Peygamberlere de kavimleri tarafından sâhiriyet ve cinnet isnâd edilmiş olduğunu bildiriyor. O kavimlerin azgın kimseler olduğunu, Peygamber-i Zîşan'ımızm da öyle münkirlere iltifat etmeyip mü'minleri irşâda devam buyurmasını emrediyor ye cinlerin ve insanların yaradılışlarındaki gayeyi haber veriyor. Rezzak-ı Âlem olan Haalık-ı Kaadir'în kullarından bir rızk, bir itam-ı taam dilemediğini beyân ve zâlimlerin de kendilerinden evvelki zâlimler gibi azaba, helake uğrayacaklarım ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselîn!. (Böylecedir) Seni inkâr edenlerden evvelki kavimlerin sözleri de böyîe Peygamberlerini tekzîb/den, onlara sihir ve cinnet isnâd etmekten ibaret bulunmuştur. Evet., (onlardan) Seni tasdik etmeyen Kureyş müşriklerinden (evvelkilere de) geçmiş kavimlere de (bir Peygamber gelmedi İd, illâ) onu inkâr ettiler, ve ona (sâhirdir veya mecnundur dediler) binaenaleyh bu inkâr, şimdi görülen bir bid'at değildir, eski kavimler de böyle bir cehalet ve denaetde bulunmuşlardı.

(53) : O münkir kavimler!. (Bunu) Böyle Peygamberlerine karşı sâhiriyet ve cinnet isnadını, bu gibi pek çirkin lâkırdıları (birbirine vasiyet mi ettiler?.) bundan dolayı mıdır ki, bu denaette ittifaklari görülüyor. (Hayır) Böyle bir tavsiye vâki olamaz, aralarında asırlarca uzaklık vardır, (onlar azgın bir kavimdir.) Böyle Peygamberlerine karşı inkârda, hürmete münâfi lâkırdılarda bulunanlar, din-i ilâhînin hududunu tecâvüz etmiş, sapık kimselerdir.

(54) : (İmdi) Ey Peygamber-i Zîşan!. (onlardan) O seni tasdik etmeyen câhillerden (yüz çevir) onlardan iraz et, onlara iltifatta bulunma, onların islâmiyeti kabul etmediklerinden dolayı teessüf eyleme, (artık sen kınanılacak değilsin.) sen onlardan yüz çevireceğinden dolayı levm ve ta'ne uğramayacaksın.. Çünki sen vazife-i risâletini lâyıkiyle ifâ etmiş, onlara lâzım gelen tebligatta, ihtaratta bulunmuş bulunuyorsun.

Müfessirler diyorlar ki: Bu âyet-i kerîme nazil olunca Resûl-i Ekrem Efendimiz mahzun olmuştu, eshab-ı kirama da ağır gelmiş, artık vahy-i ilâhînin kesilmiş, azabın zuhuru takarrür etmiş olduğu zannında bulunmuşlardı. Çünki, Resûl-i Ekrem, nâstan yüz çevirmekle mükellef bulunuyordu. Fakat bu zân ve teessürü izâle için şu âyet-i kerîme nazil oldu.

(55) : (Ve) Ey Resûl-i Âlişan!. (sen) Yine (öğüt ver) mev'izana, aasihatına devam et (çünki, şüphe yok, öğüt) verilecek bir nasihat, yapılacak bir ihtar (mü*-minlere iâide verir.) onların kalbleri saf, itikatları güzel olduğu için kendilerine karşı yapılan mev'izalardan pek müstefit olurlar, o sayede basiretleri artar, kanaat-i kalbiyeleri daha ziyâde kuvvet bulmuş olur. Ancak kabiliyetten mahrum olanlara, dinsizliklerinde sebat edip duranlara karşı yapılacak bir öğüt, onlara bir fâide veremiyeceği için terk edilebilir.

«Bir yerdeki yok nağmeni takdir edecek gûş»
«Tazyi-i nefes eyleme, tebdil-i makam et»,

(56) : Münkir, ibadet ve taatten müctenib olanlar, ne kadar cahilâne ve âzab-ı müstelzim bir surette hareket etmiş oluyorlar, bunlar, hiç düşünmüyorlar mı ki: Kendileri elbette abes yere yaradılmış değildirler. İşte onların gaye-i hilkatini Cenab-ı Hak şöylece beyân buyuruyor: (Ve cinni ve insanı yaratmam) Beyhude yere vücude getirmedim (ancak bana ibadet etsinler için) yarattım. Onların vazifeleri, Haalık-ı Azîm'in varlığını, birliğini bilmek, onun bir mâbud-i Azîm olduğunu tasdik ederek zât-ı ulûhiyetine arz-ı ubudiyette bulunmaktır. Onlar esasen böyle bir marifete m'üstait bir hâlde yaradılmışlardır. Eğer böyle bir istidadı bidayeten hâiz olmasalar idi zâten mükellef bulunmazlardı. Ve onlar eğer yaradılmamış olsalar idi bu istidada, bu marifet şerefine nail olamazlardı. Halbuki, onlar yaradılmışlardir, kendi varlıkları da kendilerini yaratmış, olan bir Haâık-ı Kerîm'in varlığına bir şâhiddir. Artık o Rabbülâlemin'in varlığını, birliğini bilip tasdik etmeleri icabetmez mi?.

Bahusus kendilerini uyandırmak için, kendilerini ubudiyet vazifelerinden haberdar etmek için kendilerine taraf-ı ilâhîden mübârek Peygamberler de gönderilmiştir. Artık hiçbir kimse, kendi cehâletini bir mazeret mâkamında dermeyan edemez.

(57) : Allah Tealâ, bir lûtf ve âtifet olmak üzere bu mükellef, mahlûkatı yaratmıştır. Onlardan zât-ı ahadiyeti için bir fâide aslâ melhuz değildir; İşte bu hakikati beyân için de buyuruyor ki: (Ben onlardan) O cinlerden ve insanlardan (bir rızk istemiyorum) şân-ı ulûhiyet, böyle bir şeyi istemekten müteâlîdir, asıl rezzak-ı âlem olan, kendisidir, kullarının hiçbir sâ'y-ü gayretine muhtaç değildir. (ve bana yemek yedirmelerini de istemiyorum.) Kendilerinden değil rızk vermeleri, bir yemek yedirmeleri bile istenilmemektedir, şân-ı ulûhiyet, böyle şeylere ihtiyaçtan münezzehtir. Ancak kullarının kendi menfaatleri içindir ki, öyle ubudiyet vazifeleriyle mükellef bulunmuşlardır.

(58) : Evet.. (Şüphe yok ki, Allah'tır) Mahza O'nun zât-ı ahadiyetidir, bütün kullarına (nzkı veren, metin kuvvet sahibi olan) ancak **(O'dur.)** Amenna artık öyle bir Haalık-ı Kerîm, kullarına muhtaç olur mu?. Onlardan zât-ı akdesi için bir fâide bekler mi?.

(59) : (İmdi şüphe **yok** ki, zulm eden kimseler için) Yâni: Dinsizliği iltizam ve mâsiyetleri irtikâb edip kendi nefslerine zulmeden eşhas için (arkadaşlanmn nâsibleri gibi birçok nasib **vardır.)** yâni: Bilâhara zulm edenler için geçmiş kavimler arasında |>ulunup nefslerine zulmetmiş, Peygamberlerini inkâr eylemiş dinsizlerin âzabtan olan nâsibleri gibi nâsibler vardır. Bu sonraki münkirler de o evvelki münkirler gibi âzablâra, kahr-ı ilâhîye mâruz kalacaklardır, **(artık ace-**

le istemesinler.) Yâni: O azablarm başlanna ne zaman geleceğini bir istihza tarikiyle sorup duranlar, o azablarm gelmesini münkirâne bir surette isticalde bulunanlar, o âzablara ergeç yakalanacaklardır, mukadder olan zaman gelince o azab vücude gelir, Cenab-ı Hak, her şeye kaadirdir, onu hiçbir şey âciz bırakamaz, şüpeh yok ki, o korkunç âzablan omüstahik olanların başlarına getirmeğe de maaziyadetin kadirdir. Amennâ..

§ Zenub; Nâsıib demektir, su i le dolu büyük kova, arka eti ve uzun kuyruklu at mânâsında da müstameldir. Cem'i zenayibdir.

(60) : (Artık) O (vâ'd olunur oldukları günlerinden dolayı) yevm-i kıyamette başlarına gelmesi mev'ud, mukadder olan âzabm hululünden nâşi (vây) şiddetli âzab, müthiş felâket (kâfir olan kimselere.) Evet.. Aklen inkârı kabil olmayan bir nice parlak parlak delilleri inkâra cür'et ederek dinsizlik içinde yaşayan münkirler için pek müthiş bir âzab mukadderdir, muhakkaktır. Artık onlar hiçbir halâs çaresi bulamayacaklardır. Nitekim bu sûre-i celîleyi takibeden sûre-i Tûr'da bu hakikati izah buyurmaktadır. Mâbud-i Kerîm Hazretleri, cümlemizi sebeb-i necat ve saadetimiz olan din-i islâm'dan ayırmasin âmîn..

ETTÛR SÛRESİ

Bu mübarek sûre de Secde sûresinden sonra Mekke-i Mükerreme'de nâzil olmuştur, Kırkdokuz âyet-i kerîmeyi muhtevidir. Bu sûre-i celîle ile sûre-i Zariyâd arasında muhteveyatları itibariyle bir yakınlık vardır. İkisi de kasem ile başlıyor, ikisinde de haşr ve neşre dâir malûmat verilmiştir, ikisinin ibtidasmda da müttakîlerin hâlleri bildiriliyor. İkisinin nihayetinde de kâfirlerin haklarındaki va'îd-i ilâhî ihtar olunuyor.

Bu sûre-i celîlenin başlıca mündericatr.

(1) : Azab-ı ilâhînin herhalde zuhura geleceğine dâir âlem-i ulvî ve süfliye kasem.

(2) : Ehl-i îmanın cennetlere nâiliyetierini tebşir, ehl-i küfrün de âzab-ı Nâra mâruz kalacaklarım ihtar.

(3) : Resûl-i Ekrem'in süfeha güruhuna iltifat etmeyip mü'minlere karşı irşâdatına devam buyurmakla mükellef olduğunu beyân.

(4) : Vahdaniyet-i ilâhîyyeyi kabili itiraz olmayan deliller ile isbat.

(5) : Peygamber Efendimizin siyanet-i ilâhîyede olduğunu ve vakit vakit hamd ve tesbîh ile mükellef bulunduğunu beyân.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾
وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَا لَهُ
مِنْ دَافِعٍ ﴿٨﴾

f MEALİ ÂLİSİ

(1) : Kasem olsun Tûr'a.

(2) : Ve yazılmış bir kitaba.

(3) : Yayılmış bir ince deride.

- (4) : Ve beyM mâmura.

(5) : Ve yükseltilmiş favana.

(6) : Ve dolmuş denize kasem olsun ki,

(7) : Şüphe yok, Râb*bin azabı elbette vâki olacaktır.

(8) : Onun içîn bir deh* .edici yoktur.

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, kıyametin herhalde zuhura geleceğini ehemmiyetine binaen müteaddit ve muazzam kudret eserlerine kasem suretiyle beyân ve teyid buyurmaktadır. Şöyle ki: (Kasem olsun Tûr'a), Medyen'de bulunan ve «Tûr-i Sinin» denilen bir meşhur dağa ki, Musa Aleyhisselâm orada hitabat-ı ilâhîyyeye mazhar olmuştu.

(2) : (Ve yazılmış bir kitaba) da kasem oslun ki, o da Kur'an-ı Azîm gibi, Tevrad ve İncil gibi hangi bir semavî kitabtan veya Hazreti Musa'ya verilmiş olan yüksek lehelerden ibarettir.

(3) : (Yayılmış bir ince deride) Yâni: Deri gibi rakik bir kâğıt sahifesinde veya vaktiyle mutâd bulunmuş olan pek ince bir deri parçasında yazılmış olan o kitaba da and olsun. V

(4) : (Ve beyt-i mâmura) Yâni: Hacılar ile ve mücavirler ile mâmur ve pek muhteşem bir hâlde bulunan Kâbe-i Muazzamaya da kasem olsun. Bu beyt-i mâmurdan murâd, yâhud Arşurrahmânın altında ve küre-i arzın üstündeki üçüncü veya dördüncü veyâ altıncı semâda bulunan ve «Zurah» denilen bir mübarek mâkamdır ki, her gün birçok melâike-i kiram tarafından tevaf olunmaktadır.

(5) : (Ve yükseltilmiş tavana) da and olsun. Bu da güneşler ile, aylar ile, yıldızlar ile tezyin ve tenvir edilmekte bulunan bir âlem-i ulvîdir ki, irşada, kürsîye de şümulü vardır.

(6) : (Ve dolmuş ,denize de) Yâni: Bahr-i muhit'e de, yâhud mahbus, etrafa dağılarak yeryüzünü sular içinde bırakmaktan mahfuz bulunan deryaya da veyâhud yanmış bir tennûr gibi âteş ile dolmuş olan herhangi bir bahr-i azîme de kasem olsun ki, bu son tevcihe göre denizlerin altında bir âteşin tabakanın bulunduğuna işaret vardır ki, bugün bu keyfiyet fennen de kabul edilmiş bulunmaktadır. Bir rivayete nazaran da kıyamet olunca denizler de âteş kesilerek cehennem âteşine iltihak etmiş olurlar.»

§ Mescur; Kelimesi, dolmuş, boşanmış, habsedilmiş, yakılmış mânâlarında müstameldir.

(7) : (Şüphe yok, Rab'bin azabı elbette vâki olacaktır.) İşte bu, yapılan kasemlerin cevabıdır. Bu azabın fevkalâde şiddetini, ehemmiyetini ve kat'iyyen siibutunu beyân için ve bu âzab-ı câlib olacak hareketlerden insanlann kaçınmalarına tenbih için böyle müteaddit kasemler vâki olmuş, bu da beşeriyet için âtifet-i ilâhîyyenin bir nişanesi bulunmuştur.

(8) : (Pnun için) O kâfirleri ihata edecek olan kıyamet azabı için **(bir defi edici** yoktur.) o şiddetli azabı hiçbir kimse, hiçbir şey o kâfirlerden bertaraf edemiyecektir, ondan kaçıp kurtulamayacaklardır. O müthiş azab elbette vâki olacaktır.

*

يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًا ﴿٩﴾ وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا ﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾ الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يُدَعُّونَ إِلَىٰ
نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ﴿١٣﴾ هَٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾
أَفَسِحْرٌ هَٰذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا
سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(9) : O günde ki, gök bir çalkanış çalkanır.

(10) : Ve dağlar bir yürüyüş yürüyüverir.

(H) : Artık o gün ve ay tekzîb edenler için.

(12) : O kimseler ki, onlar bir bataklıkta oynarlar.

(13) : Bir gün ki, cehennem âteşine şiddetli bir surette atılıp defedilirler.

(14) : Bu, o âteştir ki, siz bunu tekzîb eder olmuştunuz, —denilir—.

(15) : Bu da mı bir sihir, yoksa siz mi görmüyorsunuz?.

(16) : Oraya giriniz, artık sabr edin veya sabr etmeyin, size karşı müsavidir. Siz ancak yapar olduğunuz şey ile cezalandırılmış olacaksınızdır.

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetler de o vukuuna yemîn edilen müthiş azabın ne zaman vâki olacağını bildiriyor, onun vukuu zamanında bir takım inkilâbat-i kevniyyenin vücude geleceğine işaret buyuruyor. O kâfirlerin inkâr, ettikleri cehennem âteşine nasıl atılacaklarını ve kendilerinin nasıl tevbîh edileceklerini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: O bertaraf edilmesi kabil olmayan kıyamet azabı vâki olacaktır. (O günde ki, gök bir çalkanış çalkanır.) Yâni: Müthiş bir harekete gelir, o günün korkusundan dolayı tereddütler, ıztırablar içinde kalır, değirmen gibi dönüverir. Ve Razî merhumunun beyanına göre duman gibi gelir, gider, sonra muzmâhil olur.

«Temur» kelimesi lügatte muztarib olur demektir. «Mevr» lâfzı da şiddetli ıztırab demektir. Mutlaka yürümek, gidip gelmek, tereddüt göstermek mânâsında da müstameldir.

(10) : (Ve) O gün (dağlar) da (bîr yürüyüş yürüyüverir.) bulutlar gibi bulundukları yerlerden başka yerlere intikâl ederler, sonra mahv ve münderis olurlar.

(11) : (Artık o gün vay!.) Şiddetli helâk (tekzîb edenler için.) Evet.. Peygamberlerini tekzîb eden, ilâhî haberleri tasdik etmeyen münkir kimseler, öyle müthiş bir felâkete mâruz kalacaklardır. Varsın kahr oluversinler.

(12) : (O kimseler ki,) O tekzibe cür'et eden şahıslar ki, öyle bir helâke uğrayacaklardır. Çünki: (onlar bir bataklıkta oynarlar) Bâtıl kanaatlere dalarlar, din-i ilâhî hakkında müstehziyâne vaziyetler alırlar hesabı ve ikabı asla düşünmezler, yâni: Küfrlerinde İsrar edip durmuş bulunurlar. İşte o pek müthiş ve ebedî azaba müstahik olan onlardır.

§ Havz; Lügatte suya dalmak, su içinde yürümek mânâsınadm Sonra bâtıl, beyhude şeyler ile iştigâl mânâsında istimal olunmuştur.

(13) : **(Bir** gün ki,) Bir kıyamet zamanı ki, gelir de o münkirler o gün (cehennem âteşine şiddetli bir suretle) kemâl-i unf ve kahr ile **(atılıp** defedilirler.) hazene-i cehennem tarafından o kâfirler, elleri boyunlarına bağlanarak yüzleri üzerine nâr-ı cehîme bırakılırlar.

§ Yüd'avn; Kelimesi unf ve şiddetle, yâni: Rıfk ile olmayıp gılzatle def edilirler demektir.

(14) : O gün o kâfirlere bir tevbih için hitab edilerek (bu,) uğradığınız âzab (o âteştir ki, siz bunu) dünyadalarken (tekzîb eder olmuştunuz.) denilir. Sizler bu vahim istikbâli size bildiren Peygamberleri, ilâhî kitablan inkâr ediyordunuz, kendi bâtıl kanaatleriniz içinde yaşıyordunuz, şimdi anladınız mı?.

(15) : Ey kâfirler!. (Bu da mı bir sihir?.) Bu uğradığınız âzab da bir sihirden, bir hayalden, mi ibaret?. Siz Peygamberlerin gösterdikleri hârikalara sihir

diyor, kendilerini inkâr ediyordunuz, şimdi bu âzaba da bir sihir eseri diyebilecek misiniz?. Ne mümkün, (yoksa siz mi görmüyorsunuz?.) Hâlâ kör müsünüz, hâlâ uykuda mı bulunuyorsunuz?. Gözleriniz kapandı da bir şey görmez mi bulunuyorsunuz?. Hayır, hayır.. Artık cehenneme atılınca, o azabı gözleriniz ile görmüş, onun bir hakikat olduğunu anlamış bulunacaksınız. Hayfa ki, artık size nedametiniz bir fâide vermeyecektir.

(16) : Evet.. (Oraya giriniz) inkâra bir mecaliniz kalmamıştır (artık, sabr edin veya sabr etmeyin) bu takatfersâ azaba karşı nasıl bir vaziyet alırsanız alınız (size karşı müsavidir) bilfarz sabredebilecek olsanız da o size bir fâidebahş ola mayacaktır. (siz ancak yapar olduğunuz şey **ile)** Dünyadaki kötü kanaatlarlnızm, hareketlerinizin bir neticesi olmak üzere şimdi bu .ahiret âleminde ebediyyen (ceza^ laudirılmış olacaksınızdır.) herkes, kendi amellerine göre muamele görecektir. Binaenaleyh sizin için de müstahik olduğunuz bu azabtan kurtuluş yoktur. İşte küfrün müthiş neticesi, böyle bir ebedî âzabtan ibarettir.

A

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ
وَنَعِيمٍ (١٧) فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ
الْجَحِيمِ (١٨) كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (١٩) مُتَّكِئِينَ
عَلَى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ (٢٠) وَالَّذِينَ آمَنُوا
وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ
مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ (٢١)

MEAL? ÂLİSİ

(17) : Müttakfter ise şüphe yok ki, cennetler ve nimetler içindedirler.

(İS) : Kendilerine Rab'lerinin verdiği şey ile zevkiyâb olmaktadırlar ve onları Rab'leri cehennem azabından korumuştor.

(19) : Yiyiniz ve içiniz afiyetler olsun, işler olduğunuz şey sebebiyle.

(20) : Sıra sıra dizilmiş tahtlara yaslanarak —oturunuz— ve onları güzel gözlü huriler ile evlendirdik.

(21) : Ve o kimseler ki, îman ettiler ve kendilerine zürriyyetleri de îman ile tâbi oldular, onlara zürriyyetlerini de kattık ve onlar için amellerinden bir şeyi de eksiltmedik. Herbir şahıs, kendi kazandığı şeye bağlıdır.

*
**

İ Z A H

(17) : Bu mübarek âyetler de ehl-i küfrün hilâfına olmak üzere mü'min, muttaki zâtların nail olacaktan ebedî nimetleri, huzuzat-ı kalbiyeyi bildiriyor. Onların korkulardan emîn, kemal-i zevk ile mütena'im ve tahtlar üzerinde oturarak pek güzîde zevcelere nail olacaklarını tebşir ediyor ve öyle mü'min zâtlara kendileri gibi îman ile muttasif olan zürriyetlerinin iltihak edeceklerini ve amellerinin mükâfatını bilâ noksan göreceklerini haber veriyor ve her şahsın kendi kazancma göre muameleye tâbi olacağını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Müttakiler ise) Cenab-ı Hak'dan korkan, uhdelerine düşen dinî vazifeleri halisane bir surette ifâya çalışan mü'min zâtlar ise, erbab-ı küfr ve nifakın hilâfına olarak (cennetler ve nimetler içindedirler.) o müttakiler, yarın ahirette ne muhteşem bostanlara, bağlara ve bahçelere nail ve ne kadar mütenevvî, kıymettar nîmetler ile mütena'im olacaklardır.

(18) : O muttaki zâtlar (Kendilerine Rab'lerinin) kerîm olan mâbud-i azîm' in (verdiği şey ile) ihsan buyurduğu mevki ile (zevkiyâb olmaktadırlar) yâni: Onlar atiyen fevkalâde mütelezziz ve münşerihüjvicdan bulunmuş olacaklardır, bu muhakkaktır, (ve) Bahusus (onları Rab'leri) ibadet ve taate nail; mâsiyetlerden müctenib kılmış, öyle. bir siyanet-i ilâhîyye sayesinde (cehennem azabından korumuştur.) onları o pek şiddetli bir tarzda panldanıp duran cehennem nârından vikaye buyurmuştur. Ne muazzam bir fevz ve necat!.

(19) : Ve o mes'ud zâtlara denilecektir ki: (Yiyiniz ve içiniz) Cennetlerin nimetlerinden müstefid olunuz, size (afiyetler olsun) hiçbir zahmete, bir gaileye düşmeksizin bu pek lezîz, bînazîr cennet sularından, taamlarından istifâde etmiş olacaksmızdır, böyle pek muazzam bir nimete ,bir âtifete nâiliyetiniz ise dünyada iken (işler olduğunuz şey sebebiyle) dir. Yâni: Kalblerinizi îman nuru ile aydınlatmış, uhdenize düşen dinî vazifeleri ifâya çalışmış olduğunuzun büyük bir mükâfatı olmak üzere şimdi bu ebedî nîmetler, taraf-ı ilâhîden sizlere ihsan buyurulmuştur. Artık ne kadar tebrike lâyık bulunmaktasınız!.

(20) : Evet.. O pek mes'ut zâtlar, kendilerine, cennetlerde (Sıra sıra dizilmiş) birbirlerinin civarında bulunmuş olan (tahtlara) koltuklara (yaslanarak) kemâl-i zevk ve huzur ile oturunuz, denilecektir. Haalık-ı Kerîm Hazretleri, on-

ların haklarında büyük bir nîmeti olmak üzere» de buyuruyor ki: (ve onlan güzel gözlü huriler ile evlendirdik) yâni: O muttaki kullara gözleri pek lâtif, giyiniş ve kendileri gayet güzel ve pek sâliha olan cennet kızlarını refika-i hayat olmak üzere ihsan buyurduk.

(21) : Mâbud-i Azîm Hazretleri, diğer büyük bir atifetini de şöylece beyân buyuruyor: (Ve o kimseler ki îman ettiler) Dünyada iken din-i islâm ile müşerref bulundular (ve kendilerine zürriyyetieri de îman ile tâbi oldular) onların evlâd ve ahfadı da kendileri gibi mü'min, müvahhid bulunarak aralarında bir rabıtâ-i diniye tahakkuk etmiş oldu. Artık (onlara) o âba ve ecdada onlarm erbâb-j îmandan olan (zürriyyeöerini de kattık) hepsini de cennetlere beraber girdirmiş olduk. Yâni: Ahirette hepsi de cennetlerde beraber bulunacaklardır: Bu da pek büyük bir âtifet-i ilâhîyyedir. Bir babanın evlâdını kendisiyle beraber ulvî bir makamda görmesi, ne kadar inşirahı kalbine vesîle olur. Henüz mükellef olmayan çocuklar, babalarının îmanı sebebiyle babalarına tâbi olurlar. Mükellef olan evlâd ve ahfâd ise kendileri de mü'min oldukları takdirde yarın ahiretde babalarına, dedelerine tâbi olurlar. İbn-i Abbas Hazretleri diyor ki: Allah Tealâ cennette mü'minin zürriyyetini, onun derecesine yükseltir, velev ki, mertebe itibariyle o zürriyyet, o mü'minin mertebesinden aşağı bulunmuş olsunlar. Tâ ki, o mü'minin gözleri onlar ile aydın olsun, yâni: Kendisinden iktiran ettiklerinden dolâyı münşerihülkalb bulunsun. Elverir ki, o zürriyyet, mükellef kimseler iseler bizzat îman ile muttasif bulunsunlar. Ve Cenab-ı Hak, şöyle de buyuruyor: (ve onlar için) O kendilerine zürriyyetieri tâbi kılınacak olan mü'minler hakkında (amellerinden bir şey de eksiltmedik.) bu ilhak sebebiyle onların mükâfatları azaltılmış olmayacaktır. Belki onlarm mü'min olan zürriyyetlerinin mertebeleri bir fazl-ı ilâhî olarak babalarının derecesine yükseltilmiş bulunacaktır. Maahaza muttaki olanlardan vesâireden (her bir şahıs, kendi kazandığı şeye **bağkdır.)** kendi amelinden mes'uldür, başkasının günahı, onun üzerine yükletilmez, ister baba ve ister oğul olsun.

وَاَمْدَدْنَاهُمْ
بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَاْساً لَا لَغْوٌ فِيهَا
وَلَا تَاْثِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَاَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ
﴿٢٤﴾ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوا اِنَّا كُنَّا قَبْلُ
فِي اَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَوَقٰينَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾
اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ اِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(22) : Ve onlara arzu edeceklerinden bir meyve ile ve bir et ile imdad etmişizdir.

(23) : Ve orada bir kâseyi teatide bulunurlar, onda ne bir hoş söz vardır ve ne de bir günah.

(24) : Ve onlann üzerlerine kendilerine mahsus bir takım genç hizmetçiler dolaşırlar ki, sanki onlar saklı olan incilerdir.

(25) : Bazıları bazısı üzerine yönelip sual ediverirler.

(26) : Derler ki: Biz muhakkak ki, evvelce ailelerimiz arasında korkar kimseler idik.

(27) : Şimdi Allah —Tealâ— bizim üzerimize lûtf ve ihsanda bulundu ve bizi o Semum azabından vikaye buyurdu.

(28) : Şüphe yok ki, biz evvelce O'na dua eder olmuştuk, muhakkak ki, O, vâ'dinde sâdıkdır, çok esirgeyicidir.

***

İ Z A H

(22): Bu mübarek âyetler de o muttaki mü'minlerin ahirette daha nice nimetlere nail olacaklarını tasvir buyuruyor. Onlara diledikleri mütenevvî meyvelerin, gıda maddelerinin verileceğini bildiriyor. Onlann temiz, zevk- efzâ şer-

betleri içerek günahtan beri, nezihâne bir tarzda sohbetlerde bulunacaklarını haber veriyor, kendilerine pek lâtif, nûranî cennet hademesinin hizmette bulunacaklarını ve kendilerinin birbirleriyle konuşarak dünyadaki tarz-ı hayatlarını ve Cenab-ı Hak'ka duada buluiumış olduklarını ve şimdi ise o gafur, rahim olan mâbud-i kerim'ia inayeti sayesinde korkulardan emîn, saadete vâsıl bulunduklarım mevzuı bahsedeceklerini beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Haalık-ı Azîm Hazretleri, o muttaki kulları hakkında cennette tecellî edecek olan âtıfet-i ilâhîyyesini beyân için buyuruyor ki: (Ve onlara arzu edeceklerinden) Kalben bir temâyül duyacakları herhangi (bir meyve ile ve bir et ile imdat etmişizdir) böyle her zevkiyâb olacakları nimetler, kendilerine maaziyadetin verilecektir.

(23) : (Ve) O mes'ut zâtlar (orada) o cennette (bir kâsey-i teatide bulunurlar) lezîz, dilküşâ meşrubattan hangi birini birbirlerine karşı içiverirler veyahut o içilecek şeyin ne büyük bir lûtf-u ilâhî olduğunu ibraz ve kendi sevinçlerini izhar için ve bir lâtife olmak üzere onu birbirinden çekip almaya çalışırlar, (onda) O içecekleri şeyde (ne bir hoş söz vardır) onu içtikleri sırada lüzumsuz, beyhûde lâkırdılarda bulunmazlar (ve ne de bir günah vardır) onun içilmesi, bir günaha sebebiyet vermiş olmaz. Yâni: O, dünyadaki şarablara benzemez, içenleri sarhoş etmez, onları abes lâkırdılara sevkeylemez, onları günaha sevketmiş bulunmaz.

(24) : (Ve onların üzerlerine) O cennete girecek müttakilere karşı (kendilerine mahsus bir takım genç hizmetçiler) o meşrubatı takdim etmek ve şâir hizmetlerde bulunmak üzere (dolaşırlar ki,) bunlar, onlara ihsan buyrulan kölelerdir, hadımlardır. Ve denilmiştir ki: Bunlar, kendilerinden evvel ölmüş olan çocuklarıdır, (sanki onlar) O hizmet edecekler (saklı) sedefleri içinde mahfuz (olan incilerdir) öyle saffete, letafete sahip bulunan, birer bedia-i hilkattirler.

(25) : O müüakiler, cennette öyle büyük nimetlere nail olunca fevkalâde bir sürür içinde kalırlar, artık (Bazıları bazısı üzerine yönelip) birbirlerinden (sual ediverirler.) dünyadaki zahmetli halleriyle cennetteki pek mesudâne vaziyetlerini mukayesede bulunmak isterler.

(26) : O zâtlar, birbirlerine (Derler ki: Biz muhakkak ki, evvelce) dünyada iken (âilelerimiz arasında) bulunurken (korkar kimseler idik.) Cenab-ı Hak'kın azabını düşünerek, âkıbet-i hâlimizi nazar-ı teemmüle alarak bir havf ve haşyet içinde yaşar durur idik, ubudiyet vazifelerimizi lâyıkı veçhile ifâ edemiyeceğimizi takdir ederek bundan dolayı büyük bir mes'uliyete hedef olacağımızı düşünür titrer idik.

(27) : (Şimdi Allah) Tealâ Hazretleri (bizim üzerimize **lûtf ve** ihsânda **bulundu)** bizi rahmetine muvaffak buyurdu (ve **bizi** o Semum) nâr-ı cehennem (azabından vikaye buyurdu) şimdi cennete nâil olduk, kendisinden korkar olduğumuz cehennemden emîn bulunduk.

«Semum» Âteş azabıdır ve cehennemin isimlerinden biridir. Bu kelime asi lügatte gündüzleri olan pek şiddetli hararet veya burudet demektir.

(28) : Ve o muttaki zâtlar, şöyle de diyeceklerdir: **(Şüphe yok kî, biz evvelce)** Dünyadalarken (O'na) o kerîm Haahkımıza **(dua eder olmuşduk)** ona yalva **nr,** ibadette bulunur, ondan vikaye, afv ve kerem niyaz eder idik **(muhakkak ki, O)** mâbud-i azîm **(vâ'dinde sâdıktır) O,** muhsindir, O'nun kulları hakkındaki fazl-ü keremi pek geniştir. Ve **o** Haalık-ı Kerim **(çok esirgeyicidir.)** rahmeti, mağ fireti pek çoktur, yapılan ibadetleri kabul eder, dualara icabet buyurur, işte **o** müttaki kullarını öyle nîmetlere nâil buyurması da **o** Haalık-ı Kerîm'in bir rahmet-i ilâhîyyesi eserinden ibâret bulunmaktadır.

***

فَذَكِّرْ فَمَٓا
اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾ اَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ
نَتَرَبَّصُ بِه۪ رَيْبَ الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾ قُلْ تَرَبَّصُوا فَاِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّص۪ينَ
﴿٣١﴾ اَمْ تَأْمُرُهُمْ اَحْلَامُهُمْ بِهٰذَٓا اَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾
اَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَد۪يثٍ مِثْلِه۪ٓ اِنْ كَانُوا
صَادِق۪ينَ ﴿٣٤﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(29) : Artık sen öğüt vermeğe devam et. Çünki Sen Rab'bin nimeti hakkı için ne bir kâhinsin ve ne de bir mecnun.

(30) : Yoksa diyorlar mı ki: Bir şâirdir, onun hakkında zamanın ızdırap veren felâketini bekliyoruz.

(31) : De ki: Gözetiniz, çünki ben de şüphe yok ki, sizinle beraber gözeticilerdenim.

(32) : Yoksa onlara bununla akılları mı emr ediyor?. Yoksa onlar bir azgın kavim midirler?.

(33) : Yoksa diyorlar mı ki: Onun kendisi uydurdu?. Hayır.. İman etmezler.

(34) : Haydi onun misli bir söz getiriversinler, eğer doğru sözlü kimseler 'oldu iseler.

***

İ Z A H

(29) : Bu mübarek âyetler, Resûl-i Ekrem'e mev'izalarıyla nâsi irşâde devam edib münkirlerin lâkırdılarına, şâiriyet, kehânet vesâire isnâdlarma ehemmiyet vermemesini emrediyor. Ve o dinsizlerin hakk-ı Nebevî'deki bâtıl, mütenakız isnâdlarını ve fâsıt karıaatlarını takbih ve teşhir eyliyor. Nebiyy-i Âlişan'm o münkirleri tehdit ile ve onların fecî akıbetlerine işaretle memur -bulunduğunu gösteriyor. Ve o kâfirlere bir kelâm-i ilâhî olduğunu kabul etmedikleri Kur'an-ıJMübîn'in bir mislini vücude getirmelerini teklif ederek onların aczlerini, cehâletlerini, iddialarındaki fesadı izhar ve ilân buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Seyyidülmürselîn!. (Artık sen öğüt vermeğe devanı et) Kendilerine Peygamber gönderilmiş olduğun kavimleri, cemaatleri Kur'an-ı Mübîn'in âyetîeriyle irşada, tenvire çalış, bir takım münkirlerin bâtıl iddialarından dolayı mev'izalarını terk etme, (çünki, sen, Rab'bin ni'meti hakkı için) Sana verdiği nübüvvet ve yüksek akl ve fetanet hakkı için veya sen öyle bir ni'mete mazhariyet sebebiyle büyük bir mertebeyi hâizsin, sen (ne bir kâhinsin ve ne de bir mecnun) o münkirlerin sana karşı yaptıkları öyle bir isnâd pek bâtıldır, kendilerinin cehaletlerini teşhir etmektedir.

«Kâhin» Kendi zannına göre gaibten, maziye âid meçhul hâdiselerden haber veren falcı demektir.

(30) : (Yoksa) O münkirler (diyorlar mı ki:) o risalet iddiasında bulunan Mûhammed —Aîeyhisselâm— (bir şâirdir) sözleri hayalat-ı şâirâneden ibarettir (onun hakkmda zamanın iztırab veren felâketini bekliyoruz.) o bir gün ölecek veya bir felâkete uğrayacak, iddiasında muvaffak olamayacaktır.

«Reyb» Iztırab veren musibet ve felâket gibi hâdiseler demektir.

«Menun» de dehr = zamana[1] veya ölüm manasınadır.

(31): Hak Teaîâ Hazretleri de Peygamber-i Zîşan'ma hitaben buyurıfyor-ki: Habibim!. O münkirlere (De ki: Gözetiniz) intizarda bulununuz (çünki ben de şüphe yok ki, sizinle beraber gözeticilerdenim) bakalım, hakkımızda takdir-i ilâhî, kazay-ı subhani ne veçhile tecellî edecektir. Bu, bilâhara görülecektir. Artık güzel bir akıbet veya dünyevî ve uhrevî muvaffakiyyet kimin hakkında zuhura gelecektir, bunu yakında bileceksinizdir. Yâhud siz benim helakimi terebbuste, yâni ona intizarda bulunduğunuz gibi ben de sizin helâkinize muntazir bulunmaktayım, bilâhara kimin helak olup olmayacağı tezahür edecektir.

(32) : (Yoksa onlara) O münkirlere (bununla) bu mütenakız şeyleri isnâd etmekle kendi (akıllan mı emr ediyor?.) bu ne kadar bâtıl, bîesas bir isnâd?. Bütün kemalât-ı zâtiyesi parlayıp duran bir Peygamber-i Âlikadr'e gâh şâiriyet, gâh kehanet ve gâh cinnet isnadına cür'et ediyorlar, (yoksa onlar, bir azgın kavimmidirler?.) Evet.. Onlar, inatta mükâbirede hududu tecavüz etmiş bir taifedirler. Onları böyle bir isnada sevkeden hâlet-i ruhiye, kendilerinin tuğyânıdır ve kendilerinin inatçı olmalarının, haktan uzak düşmüş bulunmalarının bir neticesidir.

(33) : (Yoksa) O dinsizler, daha büyük bir' iftirada,, daha fahiş bir tenakuzda bulunarak (diyorlar mı ki: Onu) o Kur'an-ı Kerlm'i (kendisi uydurdu) onu kendisi yalan yere söyleyerek Allah Tealâ'ya isnâd etti. (Hayır..) O kâfirler, pek büyük bir cehâlet ve hamakat içinde bulunuyorlar, onlar (îman etmezler.) onları kendi dinsizlikleri böyle fahiş bir söze sevketmiş bulunuyor.

(34) : Eğer Kur'an-ı Azîm, Hazreti Peygamberin sözü ise (Haydi) kendileri de (onun misli bir söz getiriversinler) onlar da öyle beliğ, mânâları sahîh, gâyba ve tarihe âid haberleri hâvî, bînazir bir eser, bir kelâm, vücude getirsinler. (eğer) Kendi zu'mlarınca (doğru sözlü kimseler oldu iseler.) çünki, kendilerinin beşeriyet, ırk ve lisan itibariyle Hazreti Peygamber ile müşareketleri vardır. Kendilerinin arasında birnice şâirler, kâhinler, hatipler, tarih-i âleme vâkıflar mevcuttur.

Buna rağmen hepsi de o Kur'an-ı Azîm'in bir sûresine bile nazire yazmaktan âciz bulunuyorlar. Hazreti Mühammed —Aleyhisselâm—in hayatı ise cümlece malûmdur, kırk yaşma kadar asla nübüvvet iddiasında bulunmamıştır. Bir kimseden bir şey okuyup yazmamıştır, ve şiir ile, kehanet ile de aslâ uğraşmamıştır, kendisinden ahlâka muhalif bir hareket de asla görülmemiştir. Artık" öyle kutsî siyret bir zât, Allah Tealâ nâmına iftira ederek öyle mucizbeyân bir kitabı uydurabilir mi?. Buna muktedir olabilir mi?. Bunu o münkirler hiç düşünmemişler midir?. Bu ne kadar insaftan, muhakemeden mahrumiyet?. Bu hususta «Sûre-tüş'şuara» nm tefsirine de müracaat!.

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ أَمْ خَلَقُوا
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾ أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ
الْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾ أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ
مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٣٩﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ
مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٠﴾ أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤١﴾ أَمْ يُرِيدُونَ
كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ﴿٤٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(35) : Yoksa bîr şey olmaksızın mı yaratıldılar, yoksa yaratıcılar onlar mıdır?.

(36) : Yoksa gökleri ve yeri mi yarattılar?. Hayır,. Onlar yakinen bilmezler.

(37) : Yoksa onların yanlarında .Rab'bin hazineleri mi vardır?. Yoksa onlar musallat, zorba kimseler midir?.

(38) : Yoksa onlar için bir merdiven mi var, orada dinliyorlar?. Öyle İse dinleyicileri açık bir burhan getirsin.

(39) : Yoksa onun için kızlar var da sizin için oğlanlar mı?, —var—.

(40): Yoksa onlardan bir ücret mi istiyorsun da artık onlar borçtan dolayı ağır bir yük altında bulunmuşlardır.

(41) : Yoksa gayb onların yanında mı ki, artık ondan yazıyorlar?.

(42) : Yoksa bir tuzak kurmak mı istiyorlar?. Fakat o kimseler ki, kâfir oldular, tuzağa düşmüş olanlar, onlardan ibarettir.

I Z A H

(35) : Bu mübarek âyetler de ülûhiyeti münkir olanları ve Cenab-ı Hak'ka şerik ve kız evlâdı isnâd edenleri red ve tezyif ediyor. O dinsizlerin ne kadar cahilane, mağrurâne hareket ettiklerini göstererek onların acz ve meskenetlerini teşhirde bulunuyor. Peygamber-i Zîşan'ın onlardan bir ücret isteyerek onları müzayekaya giriftar etmiş olmadığını beyân ve onların kurdukları tuzaklara kendilerinin düşmüş olduklarını ihtar ederek Resûl-i Ekrem'in nûsret-i ilâhîyyeye mazhariyetine işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: O münkirler, Haalık-ı Azîm'i nasıl inkâr ediyorlar?. Onlar (Yoksa) kendi zu'mlarmca (bir şey olmaksızın mı yaratıldılar?.) kendilerini yaratan bir Haalık, bir mucid-i kadîm bulunmaksızın mı yaradılmış oldular?. Bu kadar garib, bedî, mükemmel bir surette yaratılmış olan insanlar, kudret ve hikmet sahibi bir Haalık-ı Kerîm bulunmaksızın hiç kendi kendilerine vücude gelmiş olabilirler mi?. Aklen de sabittir ki, Âdem'den vücude geîen her mevcut için elbette bir mucid vardır, (yoksa yaratıcılar onlar mıdır?.) O insanlar mı kendi vücutlarını kendileri yarattılar?. Bunu hangi âkil, iddia edebilir?. Hiç esasen mevcut olmayan bir şey, kendisinin.mucidi olabilir mi? Elbette ki olamaz. Bu bedihî bîr keyfiyettir. Artık bunu kim iddia edebilir?. Ebedî ve ezelî bir Haalık-ı Azîm'in varlığı nasıl inkâr edilebilir?. Bütün bu mevcudat, o kadîm Haalık'ın varlığına birer bedihî şâhiddir.

(36) : (Yoksa) O münkirler (gökleri ve yeri mi yarattılar?.) onlar bir kere düşünmeli değil midirler ki: Kendi nefslerini bilfarz kendileri yaratmış olsalar bile şu muntazam kâinatı da kendileri mi yarattılar?. Elbette böyle bir iddiaya cür'et edemezler, artık bir Haalık-ı Kâinat'ın varlığım nasıl inkâr edebilirler?. (hayır onlar) O münkirler (yakinen bilmezler.) kendilerinde bir ilm-i yakınî yoktur, onun içindir ki, Peygamber-i Zîşan'm tebligatını anlayıp kabul etmezler. Yâhud onlar, kendi iddialarını da kat'î surette bilmezler, kendi iddialarının da sıhhatine yakin derecesinde kani' değildirler. Hattâ onlardan bir kısmına bu kâinatı kim yaratmıştır? Diye bir sual teveccüh edince «bunları Allah yaratmıştır» derler. Sonra da o Haalık-ı Azîm'in vahdaniyetini tasdik etmezler, ona ibadette bulunmazlar. Eğer bu cevapları kendilerince yakîne mukarin olsa idi elbette o Haalık-ı Âlem'in vahdaniyetini tasdik ederek yalnız ona ibadet ve taatte bulunurlardı, küfr ve şirke düşmüş olmazlardı.

(37) : (Yoksa onların yanlarında Rab'bin hazineleri mi var?.) Cenab-ı Hak'ka mahsus olan rahmet, âtifet, ita'y-ı rızk hazinelerinin anahtarları o dinsizlerin ellerinde midir ki, diledikleri kimselere nübüvvet versinler, dilediklerini servet ve nîmete nail kılsınlar, diledikleri de malınım bıraksınlar?, (yoksa onlar, musallat, zorba) Yâni: Galibiyeti hâiz (kimseler midir?.) ki, bu kâinatta diledikleri gibi tasarrufatta bulunsunlar, rübûbiyyete âid umuru idare etsinler?. Elbette ki, onlar böyle bir kabiliyet ve selâhiyeti hâiz değildirler. Bu kâinatta hakîm, mutasarrıf olan, dilediğini yapmaya kaadir bulunan ancak Allah Tealâ Hazretleridir. Ne için bunu takdir edemiyorlar?. Nedir onlardaki o gaflet ve cehâlet!.

(38) : (Yoksa onlar için) O kâfirlere mahsus (bir merdiven mi var?.) onunla semâlara yükseliyorlar da (orada) meleklerin konuşmalarını (dinliyorlar?.) ve meleklere vahyedilen gayba âid şeyleri dinleyip öğrenmiş bulunuyorlar, ona binâen birçok kâhinâne sözler söylüyorlar, (öyle ise) yâni: Eğer bilfarz böyle semâya yükselerek oradaki mükâlimata muttali olan (dinleyicileri) var ise onlar bu hususta iddialarını isbat için (açık bir burhan getirsin) buna dair vâzih bir hüccet meydana Jcoysunlar. Nasıl ki, Mühammed —Aleyhisselâm— kendisinin nübüvvetine dâir ve tebliğ ettiği şeylerin taraf-ı ilâhîden olduğuna âid kat'î burhan ibraz ediyor, kendisinin sadıkulkelâm olduğunu ibrazına muvaffak olduğu mucizeler ile isbat edir>, duruyor. O münkirler de kendi iddialarını öyle kat'î bir burhan ile isbat etmeüvdeğil midirler? Heyhat. Bilâkis onların yalancı, hakkı kabulden müctenib oldukları bedihî bulunmaktadır.

(39) : O müşrikler, ne kadar cahilane bir iddiada bulunurlar. Melekler Allah'ın kızlarıdır, derler, bu ne cehalet!. İşte onların bu cehaletlerini teşhir için de buyuruluyor ki: (Yoksa onun için) O Haalık-ı Kâinat'a mahsus (kızlar var da) ey beyinsiz müşrikler!, (sizin için oğlanlar mı) Var?. Halbuki, bütün mevcudat-ı kevniyye, o Haalık-ı Azîm'in birer eser-i kudretidir, birer mahlûkundan ibarettirler, onun için hiçbir kimse, evlâd olmak kabiliyetini, selâhiyetini hâiz ola-

maz. Artık nasıl oluyor da birer mahlûk-i ilâhî olan. melekleri, Allah'ın kızları, sanıyorsunuz.?. Halbuki, bir çoğunuz kız babası olmaktan bir mahcubiyet duyuyorsunuz. Buna rağmen o Haalık-ı Azîm'e kızları isnâd etmekten sıkılmıyorsunuz. Bu ne kadar ahmakâne bir iddiâ!.

(40) : (Yoksa) Ey Seyyidülmürselîn!. (onlardan) O münkirlerden vazife-i risâletin mukâbilinde (bir ücret mi istiyorsun da artık onîar borçtan dolayı) kendilerine tahmil, ettiğin bir garametten bir bedelden nâşi (ağır bir yük **altında bulunmuşlardır?.)** elbette şân-ı risajet, böyle bir talepte bulunmaktan müteâlidir. Sen onları mahza rızay-ı ilâhî için dîne, ibadet ve taate dâvet ediyor, kendilerini irşâda çalışıyorsun, onlar ise bu pek samimî, hayrhâhâne muameleyi takdir edemiyorlar, hak-i Nebevî'de bir takım gayrı lâyık lâkırdılara cür'et edip duruyorlar*.

«Magrem» Garamet, mutlak borç, kefalet gibi bir sebeble lâzım gelen zarar demektir.

(41) : **(Yoksa gayb onların yanında mı ki,)** Lavh-i mahfuza muttalî mi bulanuyorlar ki, **(artık ondan yazıyorlar.)** o gayba âid şeyleri kaydediyorlar da sonra onları nâs arasında-neşre çalışıyorlar, bir takım kâhinâne muâmelelerde bulunuyorlar. Dilediklerini isbata ve dilediklerini nefy ve inkâra cür'et gösteriyorlar.

(42) : **(Yoksa) O** müşrikler, o vicdansızlar **(bir tuzak kurmak mı istiyorlar?.)** Resûl-i Ekrem Hazretlerine karşı bir suikastte mi bulunmak cür'etini gösteriyorlar. Darünnedve'de toplanarak bu hususa dâir müşaverelerde mi bulunuyorlar?. **(Fakat o kimseler ki, kâür oldular)** Öyle tuzak kurmak deîıaetinde bulundular, işte **(tuzağa düşmüş olanlar, onlardan ibarettir.)** onların kendi hileleri, kendi başlarına gelecektir. Nitekim Resûl-i Ekrem'e karşı böyle hasmâne vaziyet alanların bir çoğu, Bedr gazvesinde lâyık oldukları ukubete, izmihilâle uğramışlardır. Öyle din düşmanları elbette ki, nihayet mağlûp ve kötü kuruntularının cezalarına mâruz kalacaklardır.

Fethülbeyânda mezkûr olduğu üzere bu âyet-i kerîme, gayba, istikbâle âid bir haber-i muhtevi bulunmuştur. Çünki bu Tûr sûresi, Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuştu, Resûl-i Zîşan'a karşı yapılmak istenilen bir keyd bir hile ise bilâhara hicret gecesi düşünülmüştür. Sonra da o hileyi yapmak isteyenler bunun cezasına uğramışlar, Bedr gazvesinde mağlûp olup helake mâruz kamlışlardır.

∴

أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾ وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ
مَرْكُومٌ ﴿٤٤﴾ فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿٤٥﴾ يَوْمَ
لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِنَّ لِلَّذِينَ
ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَٰلِكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾
وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ
تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(43) : Yoksa onlar için Allah'tan başka bir ilâh mı vardır?. Allah bunların şerik koştuklarından münezzehtir.

(44) : Eğer gökten bir parçanın düşücU olduğunu görseler derler ki: Toplanmış bir bulut.

(45) : Artık onları bırak, o kavuşacaklan güne değin ki, onda çarpılıp helâk olacaklardır.

(46) : O gün ki, onlann tuzakları kendileri için hiçbir fâide vermeyecektir. Ve onlara yardım da edilmeyecelderdir.

(47) : Ve şüphe yok ki, zulm edenler için ondan mukaddem bir azab da vardır. Velâkin onların bir çokları bilmezler.

(48) : Ve Rab'bin hükmü için sabr et. Çünki sen, muhakkak bizim nazar-ı hıfz ve himayemizdesin ve kalkacağın vakit Rab'bine harad ile teşbihte bulun.

(49) : Ve geceden de ve yıldızlann batmaya başladıklarında da Ö'nu teşbihe devanı et.

İ Z A H

(43) : Bu mübarek âyetler de Allah Tealâ'nm şerik ve nâzirden münezzeh olduğunu bildiriyor. Müşriklerin nasıl yanlış görüşlü bulunduklarına işaret ediyor. Onların artık yevm-i cezâya kadar terk edilmelerini ve onların kendi* hile ve desiselerinden bir fâide göremeyeceklerini, bilâkis kat kat âzablara uğrayacaklarını ihtarda bulunuyor. Resûl-i Ekrem'in de himaye-i ilâhîyyede olduğunu tebşir ederek o mübarek zâtın hükm-ü ilâhîye karşı sabr ile ve muayyen vakitlerde tesbîh ve tehmit ile mükellef bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (yoksa onlar için) O Haalık-ı Kâinat'm vahdaniyetini inkâr eden mülhidler için (Allah'tan başka bir ilâh mı vardır?.) ki, kendilerini din-i tevhîdden men ediyor veya azabtan emîn olmaları için ona istinâd etmiş bulunuyorlar?. (Allah) Tealâ Hazretleri ise (onların) o müşriklerin (şerik koştuklarından münezzehtir.) onların taptıkları putları vesaire hâşâ Cenab-ı Hak'ka şerik ve nâzir olamazlar.

(44) : O müşrikler, o kadar inat ve tuğyan içindedirler ki: (Eğer gökten bir parçanın) bir kıt'a-i azabın başlarına (düşücü olduğunu görseler) yine bâtıl sözlerinden, kanaatlerinden dönmezler (derler ki:) bu düşecek şey (toplanmış bir bulut) dan başka değil, işte onların gözleri öyle bir hakikati görmez, onlar, kalbleri mühürlenmiş kimselerdir.

«Kisef»: kıt'a, parça, birbiri üzerine toplanmış şeyler demektir.

«Merkum» 'da müterakim bazısı bazısiyle terekküb, etmiş manasınadır.

(45) : Hak Tealâ Hazretleri de Resûl-i Ekrem'ine emrediyor ki: (Artık) Habibim!. (onlan bırak) O müşriklerin hâllerine bakıp müteessir olma, onlar lâyık oldukları üzaba kavuşacaklardır. Sen onları o şerirâne hâlleri üzerine terket (o kavuşacakları güne değin ki:) o söz kabul etmeyen dinsizler (onda) o mukadder olan zamanda (çarpılıp helak olacaklardır.) onlar, o günden itibaren kahr-ı ilâhîye uğrayacaklardır. O günden murâd ise ekser-i * müfessirine göre «Yevm-i Bedr» dir. Maamafih bu emr-i ilâhî, o müşrikler hakkında büyük bir tehdidi havidir. Onların ergeç müstahik oldukları âzablara kavuşacaklarını ihtar etmektedir.

«Yüs'akun» kati olunacaklardır veya şiddeti ahvâlden dolayı öleceklerdir, demektir.

(46) : (O gün ki,) Onlar öyle helak olacaklardır. Artık o gün (onların tuzakları) onların hileleri, Resûl-i Zîşan aleyhindeki düşmanâne hareketlere cür'etleri (kendileri için hiçbir fâide vermeyecektir.) ondan asla istifâde etmiş olmayacaklardır, (ve onlar) Hiçbir kimse tarafından (yardım da edilmeyeceklerdir.) kendilerine çarpacak olan azabı kendilerinden hiçbir kimse velev bir dakika olsun bertaraf edemiyecektir.

(47) : (Ve şüphe yok ki, zulmı edenler için) Cenab-ı Hak'kın birliğini Resulullâh'ın risaletini inkâr eden, birnice mâsiyetleri irtikâb eyleyen kimseler için (ondan mukaddem) bilâhara mâruz kalacakları müthiş helakten evvel (bir azab da -vardır) öyle bir âzaba da uğrayacaklardır. Bu âzabdan murâd, yâ kabir azabıdır, veyâ kaht-u galadır (velâkin onların bir çokları bilmezler.) kendi dinsiz:-liklerinin bir cezası olmak üzere Öyle bir azaba tutulduklarını anlamazlar. Nitekim Resûl-i Ekrem'e karşı hasmâne bir vaziyet almış olan Kureyş müşrikleri Bedr gazvesinde helâk olmalarından evvel yedi sene kadar kaht-ü galaya uğramak suretiyle muazzeb olmuşlardı.

(48) : Artık ey Peygamber-i Âlikadr!. Sen üzülme (Ve Rab'bin hükmü için) o dinsizlere bir müddet mühlet verildiğine dâir olan hükm-i ilâhîden dolayı (sabret) mukadder olan gün gelince onlar helâke mâruz kalacaklardır, (çünkü Sen, muhakkak bizim nazar-ı hıfz ve hhnayemizdesin) Senin güzelce sa'y ve gayretini görmekteyiz, seni muhafaza edeceğiz, sana o düşmanların bir zarar veremiyeceklerdir. (ve kalkacağın vakit) Yâni: Uykudan veya oturduğun yerden kalkacağın zaman (Rab'bine hamd ile teşbihte bulun) yâni: Sübhaneke Allahümme ve b-ihamdike, diye oku. Yâhud kalkıp namaza başladığın zaman Sübhaneke Allâhümme ve bihamdike vetebarekesmüke ve tealâ ceddüke ve lâilâhe gayrüke, cümle-i mübârekesini okuyuver.

(49) : (Ve) Ey Resûl-i Zîşan!. (geceden de) Muayyen vakitlerde (ve yıldızların batmaya başladıklarında da) yâni gecenin sonuna doğru sabah vaktinin ziyasiyle yıldızların görünmez bir hâle gelecekleri zaman da (O'nu) o Haalık-ı Azîm'i (tesbîhe devam et) onu tevhid ve tenzih ile kalbini tenvire, lişan-ı ubudiyetini tezyine devam ederek bu hususta da ümmetine muazzam bir nümune-i imtisal ol.

Denilmiştir- ki: Geceleyin yapılacak teşbihten murâd, akşam ve yatsı namazlarıdır. Veya nafile = teheccüt namazlarıdır. Yıldızların idbanndaki, yâni geriye dönerek gaybubet etmeleri zamanındaki teşbihten murâd da sabah namazıdır.

Geceleyin ve sabaha yakın uykuyu, istirahati terk ederek uyanmak, ibadet ve taat için hazır bulunmak, bir salabet-i" diniyye nişânesidir, bir ferag-ı kalb ve saffet-i itikat alâmetidir, nefse karşı bir mücahede mahiyetindedir ve daha nice fâideleri, hikmetleri camidir. Yıldızların öyle tulü ve gurubu da birer muazzam kudret-i ilâhîyye eseridir. İşte bunun içindir ki: Bu âyet-i kerîme de bu vakitler gösterilerek bunlarda teşbih ve tehiulde devam edilmesi emr olunmuştur ve bu Sûre-i Tûr'un bu son âyeti ile bunu takibeden Sûre-i Necoı'in ilk âyetinde de yıldızlar beyân olunarak onların birer bürhan-ı kudret olduğuna işaret buyurulmuştur. Hak Tealâ Hazretleri cümlemizi bu mübarek vakitlerde tevhîd ve tesbîhe devam eden zâtlara ilhak buyursun Amîn.. Bihürmeti Seyyid-il Mürselîn.

*

VENNECMİ SÛRESİ

Bu mübarek sûre Mekke-i Mükerreme'de Sûre-i İhlâs'tan sonra nazil olmuştur. Altmış iki âyet-i kerîmeyi muhtevîdir. Yalnız (32) inci âyetinin Medine-i Münevvere'de nüzul etmiş olduğu mervîdir.

İbn-i Mes'ut Raziyaîlâhü Anh'tan rivayet olunduğuna göre Resûl-i Ekrem, Sallallâhü Aleyhi Vesellem Efendimiz tarafından kıraati ilk ilân buyurulmuş olan sûre, bu Necm süresidir. Bunu Harem-i Şerifte tilâvet buyurmuş, müşrikler de dinlemişlerdi.

Necarî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesaî'nin rivayetlerine göre kendisinde secde âyeti ilk nazil olan sûre, bu sûre-i Vennecmi'dir. Bu nâzil olunca Resûl-i Ekrem Mescid-i Haramda secde etmiş, oradaki nâs da secdeye kapanmışlar, ancak bir kişi Mescid-i Haram'ın toprağından bir avuç eline almış onun üzerine secde etmiş, bu bana kifayet eder demiş, bilâhara kâfir olarak katledildiği görülmüştür. O da Ummiyetibni Helefdir veya Ebu Leheb'tir.

Bu sûre-i celîlenin başlıca mündericatı ve sebeb-i nüzûli:

(1) : Cibril-i Emin'in vahy-i ilâhîyi tebliğe memur olduğu, Resûl-i Ekrem' in de Hazret-i Cibril'i iki defa melekiyet suretinde müşahede buyurduğu.

(2) : Putlara tapan, meleklere Allah'ın kızlarıdır diyen müşrikleri tevbih.

(3) : İlm-i ilâhînin gökleri ve yerleri muhit olduğunu beyân, vahdaniyet-i ilâhîyyeyi, Risalet-i Muhammediyeyi ve kıyamet âlemini münkir olanların cehaletlerini teşhir.

(4) : İbrahim ve Musa Aleyhimesseîâm'ın sahifelerindeki vasiyetleri beyân, insanları tezkiye-i nefiste bulunmaktan nehy ve müşriklerin Kur'an-ı Mübîn ile istihzaya cür'et edip ondaki mev'izalardan gaflette bulunmalarını takbih.

(5) : Kulların Allah için secdede ve ibadetlerde bulunmalarını emr. Sebeb-i nüzulüne gelince, bu da, «Tûr» sûresinin âhırında bildirildiği üzere müşriklerin hakk-ı Nebevî'deki bâtıl iddialarını kat'î surette red etmekten ve halkı tenvir lûtfunda bulunmaktan ibarettir.

*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ١ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ٢ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ
الْهَوٰى ٣ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰى ٤ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰى ٥ ذُو مِرَّةٍ
فَاسْتَوٰى ٦ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ٧ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ٨ فَكَانَ
قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ٩ فَاَوْحٰى اِلٰى عَبْدِهِ مَٓا اَوْحٰى ١٠

MEALİ ÂLİSİ

d): Yıldıza; tulûa başladığı zaman kasem olsun ki.
(2) : Sahibiniz şaşırmadı, ve bâtıla inanmadı.
(3) : Ve hevadan söz söylemez.
(4): O başka değil, ancak bir vahydir, vahy olunuverir.
(5): Onu kuvvetleri pek şiddetli olan öğretmiştir.
(6): Bir kuvvet sahibi ki, hemen dosdoğru göründü.
(7) : Ve o, en yüksek bir semâ kıyısında idi.
(8): Sonra yaklaştı da aşağıya iniverdi.
(9): Derken iki yay kadar veya daha yakın oluverdi.
(10) : Hemen —Allah Tealâ'nın— kuluna vahyettiğini vahyetti.

***

İ Z A H ,

(1) : Bu mübarek âyetler, Resûl-d Ekrem'in noksanlardan müberrâ ve beyhude lâkırdılardan müctenib olup beyanatının birer vahy-i ilâhîye müstenid olduğunu bir bedia-i kudrete kasem suretiyle bildiriyor. Ve Resûl-i Ekrem'in vahy-i

ilâhîyi pek büyük bir kuvvet sahibi olan Cibril-i Emin vasitasiyle- telâkki etmiş ve Hazreti Cibril'i iki defa suret-i asliyesi üzere görmüş bulunduğunu haber veriyor. Ve Cibril-i Emîn'in Resûl-i Zîşan'ımıza ne kadar yaklaşarak vahy-i ilâhîyi tebliğ etmiş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Yıldıza; tulûa başladığı zaman) Veya gurub ettiği vakit (kasem olsun ki,) SeyyidülmÜEselîn hakkında verilecek olan malûmat, ayn-ı hakikattir. Tefsirlerde mufassalan beyân olunduğu üzere bu yıldızdan murâd, yâ Süreyya yıldızıdır, çünki, bu yıldız, pek parlak, pek zahir bir bedia-i kudrettir veyahut mutlak yıldız cinsidir ki, bütün nücûm-i semâya şâmildir. Yıldızların varlığı, göklerdeki tarz-ı hareketleri, etrafa ziyâlar neşretmeleri fevkalâde acîbdir, garîbtir, kudret-i ilâhîyyenin azametine dâir birer şaşaadâr delîl bulunmaktadır.

İşte bu pek parlak kudret eserlerine kasem edilmesi, hem bunların ehemmiyetine, vahdaniyet-i ilâhîyyeye şahadet etmelerine nazarları celb içindir, hem de haber verilecek hususun kemâl-i dikkatle nazarı teemmüle alınmasını tavsiye hikmetini havîdir. Maahaza bu necm'den murâd, bazı zâtlara göre, Kur'an-ı Mübîn'dir. Kur'an'ın âyetleri müneccemen, yâni: Müteferrik surette yukarıdan aşağıya nazil olmuş olduğu için kendisine böyle «Necm'» ismi de verilmiştir.

Bazı zevata göre bu necm'den murâd, Hazreti Muhammed Aleyhisselâm'dır. Çünki Ö, cihân-ı beşeriyeti tenvir ve tezyin eden bir kevkebe-i kudrettir ve Mir'aç gecesi, semâlara yükselmiş, sonra yine yeryüzüne inivermiştir.

«Heva» kelimesi, sukut, gurub, yukarıdan aşağıya nuzûl demektir. Diğer bir itibar ile de yükselmek suud etmek manasınadır.

(2) : **(Sahibiniz)** Yâni: Daima kendisini görüp pek nezih ahlâk ve etvarma vâkıf bulunduğunuz Hazreti Muhammed Aleyhisselâm (şaşırmadi) hak yolundan dönmedi, istikametten ayrılmadı **(ve bâtıla inanmadı.)** doğru olmayan bir yola sülük etmiş bulunmadı. O mübarek zât, daima hidayet tarikini takibetmekte, yüksek fitretini daima muhafaza eylemektedir.

(3) : (Ve) O pek muhterem ve mâsumiyetle muttasif olan Peygamber-i Zîşan, **(hevadan** söz söylemez.) onun bütün beyanatı, birer hikmet ve maslahata müstenittir, bir takım hayalât ile, şahsî kuruntular ile asla alâkası yoktur.

(4) : (O) Peygamber-i Âlikadr **(başka değil)** öyle hevay-î ve hayalî sözleri söylemekten münezzeh'olarak onun Kur'an-ı Kerîm nâmına bildirdiği şeyler **(ancak bir vahydir)** ki, kendisine canib-i ilâhîden **(vahy olunuverir.)** o da öyle vahyen telâkki ettiği şeyleri ümmetine tebliğ buyurur. O Nebiyy-i Zîşan, hak ve hakikate muhalif bir şey söylemiş olamaz, onu Allah, Tealâ siyanet buyurmaktadır.

(5) : Evet.. **(Onu)** O vahy olunan şeyleri **o** Peygamber-i Âlikadr'e **(kuvvetleri pek şiddetli olan)** harikulade bir kuvvet **ve** metanete sühib bulunan Cibril-i Emîn nâmındaki pek mümtaz ye taraf-ı ilâhîden tebliğe memur bir melek **(öğretmiştir)** gelip tebliğ ve tâlimde bulunmuştur. Artık **o** Kur*an-ı Mübîn'in âyetleri-

ne hasıl «esatirülevvelin» denilebilir?. Onlar nasıl bir hurafa telâkki edilebilir?. Cibril-i Emîn'in ne kadar kuvvetli olduğu düşünülmelidir ki, bir anda semalardan yer yüzüne inebilmektedir ve onun bir sayhasiyle Semud kavmi helak olmuştur.

(6) : Evet.. O Cibril-i Emîn (Bir kuvvet) akl ve dirayeti itibariyle bir kabiliyet ve dînen bir metanet (sahibi) dir (ki,) Hazreti Peygambere karşı (dosdoğru göründü) yâni: Nasıl bir melekiyyet suretiyle yaradılmış ise tamamen o surette Resûl-i Ekrem'e görünmüş oldu. Peygamber Efendimiz, Cibril-i Emîn'i öyle suret-i asliyesi üzere görmek temennisinde bulunmuştu. Cibril-i Emîn de o kendi suretinde olarak göründü.

«Zûmirre» kelimesi, kuvvet, takat, azîm kudret sahibi demektir. Güzel manzara sahibi diye de tevcih olunmuştur. «İstüva» ise müsavi ve bir seviyede olma'k, itidal ve istikamet üzere bulunmak demektir.

(7) : (Ve O) Hazreti Cibril, Resûl-i Ekrem'e öyle sureti melekiyyette göründüğü zaman (en yüksek bir semâ, kıyısında idi) yâni: Güneşin ufkunda bulunarak oradan arz-ı vücut etmişti. «Ufuk-u £lâ» bakanlara karşı en yüksek bulunan cihet demektir;

(8) : (Sonra) Cibril4 Emîn, Resûl-i Ekrem'e (yaklaştı da) yâni, yaklaşmak, onun mübârek huzurunda arz-ı vücud etmek istedi de semâdan (aşağıya iniverdi.) ufuk-ı âlâdan yeryüzüne nüzul etmiş bulundu.

(9) : (Derken) O mübarek melek, yeryüzüne şerefbahş olarak Resûl-i Ekrem'e karşı (iki yay kadar veya daha yakın oluverdi.) o miktar tekarrub ederek kendisini heyet-i âsliyes.i üzere göstermiş oldu. Binaenaleyh Resûl-i Zîşan Efendimiz, Hazreti Cibril'i iki defa suret-i melekiyyeti üzere müşahede etmiştir ki, birisinde kendisi hırarda bulunarak Cibril-i Emîn ise semâda, ufk-u Şems'te bulunmuştu, diğerinde ise Cibril-i Emîn de yeryüzüne inmiş idi.

(10) : Artık Cibril Aleyhisselâm (Hemen) o Haalık-ı Azîm'in (kuluna) muhterem Peygamber-i Âlişan Efendimize (vahy ettiğini) Cenab-ı Hak tarafından tebliğine memur olduğu pek muazzam bir şeyi (vahy etti) gelip tebliğde bulundu. Yâhud bizzat Cenab-ı Hak, Peygamberine bilâvasıta bir vahyde bulunmuş oldu. Kudret-i ilâhîyyeye nazaran bu gibi hârikaların vücude gelmesi, aslâ istib'ad edilemez. Haalık-ı Hakîm Hazretleri dilediği vakit melekleri de, şâir nûranî varlıkları da dilediği muhterem kullarına birer beşeriyet suretinde veya kendilerinin asıl bulundukları şekil ve mahiyette gösterebilir.

Bunlar öteden beri vâki olagelmiştir. Binaenaleyh Cibril-i Emîn'in de öyle tecellî ve teşekkül etmesi, kudret-i ilâhîyyeye nazaran elbetteki, garîb görülemez. İşte bunda işaret için şöyle buyuruluyor.

مَا كَذَبَ
الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ﴿١١﴾ اَفَتُمَارُونَهُ عَلٰى مَا يَرٰى ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى
﴿١٣﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰى ﴿١٥﴾ اِذْ يَغْشَى
السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ﴿١٦﴾ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ
رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(11) : Gördüğü şeyi kalbi tekzîb etmedi.

(12) : Onun gördüğüne karşı onunla şimdi mücadelede mi bulunacaksınız?.

(13) : And okun kî, O'nu —Cibril'i— diğer bir inişinde de gördü.

(14) : Sidret-ül Müntehanin yanında.

(15) : Onun yanında ise Cennetülme'va bulunmaktadır.

(16) : O vakit ki, Sidreyi bürüyen buruyordu.

(17) : Göz ne çevrildi ve ne de tecavüz etti.

(18) : And olsun ki, Rab'binin en büyük âyetlerinden —bir kısmim—gördü.

İ Z A H

(11) : Bu mübarek âyetler de Resûl-i Ekrem'in görmüş olduğu kudret-i ilâhîyye bedialarının kabil-i tekzîb olmayan birer sabit hakikat olduğunu bildiriyor. O Peygamber-i Âlikadr ile bu hususta mücadeleye hiçbir kimsenin mecali olmadığına işaret buyuruyor. Ve o Resûl-i Zîşan'ın Cibril'i Emîn'i Cennetülmevanın' yanında bulunan ve birçok âsâr-ı kudreti muhtevi olan Sidret-ül Müntehâda müşahede etmiş olduğunu haber veriyor. Ve o Peygamber-i Âlikadr'in bünice muazzam âyetleri tam bir inkişaf ile görmüş bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: Hâtemülenbiyâ Hazretleri, Cibril-i Emîn'i suret-i asliyesi ile görmüş, o hususa dâir kat'î bir hâlde kanaat-i kalbiyesi husule gelmişti. Artık (Gördüğü şeyi kalb-i tekzîb etmedi) o gördüğü zâtın Cibril-i Emîn olduğunu kalbea bihniş, kendisince yakin h^ıl ohnuştu. Binaenaleyh Resûl-i Ekrem'in

mübarek kalbi bilfarz tereddüt etse idi, onu ben bilemedim diye tekzîbde bulunsa idi yalan söylemiş olurdu. Çünki onu kat'î surette bilmiştir.

(12) : Artık ey münkir olan müşrikler!. Siz (Onun) Peygamber-i Zîşan'm öyle vazihen (gördüğüne karşı onunla şimdi mücadelede mî bulunacaksınız?.) o sadıkulkavl olan Peygamberi tekzîb ederek onun Cibril-i Emîn'i görmemiş olduğunu mu iddiaya cür'et göstereceksiniz?. Şüphe yok ki, onun verdiği haber, ayn-ı hakikattir.

(13) : Evet.. (And olsun kî,) Muhakkak bir hâdisedir ki, Mûhammed Aleyhisselâm (O'nu) Cibril-i Emîn'i (diğer bir inişinde de gördü.) o mübarek meleği tekrar bir defada olduğu gibi müşahede etmiş bulundu.

(14) : Bu müşahede ise (Sidret-ül Münteha'nın yanında.) vâki olmuştur. «Sidre» müfessirlerin beyânlarına göre yedinci gökte, arşın sağ tarafında bulunan bir makamdır. «Nebık» Sidre ağacının yemişi demektir ve Sidre Arabistan kirazı tâbir edilen bir fevkalâde ağaçtır ki, onun pek büyük evsafı ve altından ırmakların akmakta bulunduğu kaydedilmektedir.

«Münteha» dan murâd ise yâ bu isimde bir yerdir ki, o ağaç bu yerde bulunuyormuş veyâ bundan murâd, bir makamdır ki, meleklerin ve Peygamberlerin gidişleri orada nihayet bulur, veyâ mü'minlerin ruhları oraya kadar gider. Bu hususta şâir tevcihat da vardır*

«Resûl-i Ekrem'in böyle semâlara kaldırılması, bir mir'aç-i Nebevî vukuu zamanında zât-ı ulûhiyeti gözleriyle müşahede edip .etmediği, ulemây-ı islâm arasında uzun uzadıya mütalâata vesile olmuştur. Evet.. Cenab-ı Hak, diler zât-j ahadiyetini, şân-ı ulûhiyetine lâyık bir veçhile dilediği kuluna gösterebilir. Nitekim ahirette mü'minler, böyle bir atîfete mazhar olacaklardır. Fakat daha dünyada bulunan zâtlardan hiç biri, zât-ı ilâhîyi maddî gözleriyle görmüş değildirler. Cumhur-i ulemânın kanaatleri böyledir. Bu mes'ele, ilm-i kelâmda izah edilmiştir. «Sûre-i İsrâ» nın tefsirine de müracaat!.

(15) : (Onun) O Sidrenin (yanında ise Cennet-ül meVa bulunmaktadır.) yâni: Müttakilerin veyâ şehitlerin ruhlarının gidip kendilerine yurd ittihaz edecekleri bir cennet civarındadır. Yâhud orası, meleklere mahsus bir cennettir ki, Sidre'de onun civarında bulunmaktadır. «Me'va» lügatte melce', sığınılacak yer, yurd ittihaz edilen yer demektir.

(16) : İşte Resûl-i Ekrem, Cenab-ı Hak'kın pek büyük âyetlerini, yâni kudret ve azametini gösteren eserleri, alâmetleri gördü (O vakit ki, Sidre'yi büriiyen buruyordu.) birnice mele.kler, azamet-i ilâhîyyeye delâlet eden binüce mahlûkat, Sidretülmünteha'yı kaplamış, birer perde teşkil etmiş, orasını örtmekte bulunmuşlardı. Yâhud orasını envâr-ı ilâhîyye kaplamıştı. Çünki Resûl-Î Ekrem, oraya vâsıl olunca tecelliyat-ı Rab'baniyyeye mazhar olmuş* o vesîle ile Sidre'yi kutsî nurlar istilâ eylemişti.

∴

(17) : İşte öyle füyuzat-ı ilâhîyyenin mütecelli olduğu Sidre-i Müntehâda Resûl-i Ekrem'e âid olan mübarek (Göz ne çevrildi) o gördüğü nûranûr manzaralardan başkasına ne meyil ve teveccühte bulundu, (ve ne de tecâvüz etti.) Ne de oradaki acîb, lâtif şeylerin hâricinde olup kendilerine bakmakla mükellef bulunmadığı şeylere iltifatta bulundu. Ancak kendisine karşı mütecellî olan ulvî varlıklara karşı kemâl-i ihtimam ile sebat edip durdu, onları müşahede ile pek büyük bir zevk-i ruhaniye hâil oldu.

(18) : (And olsun ki,) Fahr-i Kâinat Hazretleri, öyle semâlara yükselmiş olduğu vakit (Rab'binin en büyük âyetlerinden) bir mühim kısmım (gördü) Haahk-ı Kâinat'm pek muazzam melekûtunu, âsâr-ı kibriyasını temaşa etti ki, onları ibareler ile tâyin ve tasvir kabil değildir. Bâzı /âtların beyanma göre Resûl-i Zîşan. Hazretleri o gece Enbiyay-ı İzam'ın ervahına mülâkî oldu ve âfâkı kaplayan bir yeşil refrefi göklere yükselen bir vasıta-i nakli müşahede buyurdu.. Maamafih görülen âyetlerin nelerden ibaret olduğu tasrih edilmediği için onları tâyin ve tahsis etmeyip ilm-i ilâhîye havale etmek daha muvafıktır.

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ١٩ وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ
٢٠ أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَىٰ ٢١ تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰ ٢٢
إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُم مَّا أَنزَلَ اللَّهُ
بِهَا مِن سُلْطَانٍ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنفُسُ وَلَقَدْ
جَاءَهُم مِّن رَّبِّهِمُ الْهُدَىٰ ٢٣ أَمْ لِلْإِنسَانِ مَا تَمَنَّىٰ ٢٤ فَلِلَّهِ
الْآخِرَةُ وَالْأُولَىٰ ٢٥ وَكَم مِّن مَّلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ
شَيْئًا إِلَّا مِن بَعْدِ أَن يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَن يَشَاءُ وَيَرْضَىٰ ○

MEALİ ÂLÎSİ

(19) : Siz Lâfı ve Uzza*yı gördünüz mü?.

(20) : Diğer üçüncü olan Menafi da —gördünüz mü—?.

(21) : Sizin için erkek de O'nun için dişi mi?.

(22) : Bu, o hâlde âdilâne olmayan bir taksim.

(23) : Onlar hiçbir şey değil, ancak bir takım isimlerdir ki, onları siz ve babalarınız taknıışsımzdır. Allah —Tealâ— ona dâir bir hüccet indirmemiştir. Zândan ve nefislerinin arzu ettiğinden başka bir şeye tâbi olmuyorlar. Halbu ki, onlara Rab'lerînderi bir hüdâ —bir rehber hidayet— gelmiştir.

(24) : Yoksa insan için her temennî ettiği şey var mıdır?.

(25) : Fakat Allah içindir ahiret de, dünya da.

(26) : Ve göklerde nice melekler vardır ki, onların şefaatleri hiçbir îâide vermez, meğer ki, Allah Tealâ'nm dilediği ve razı olduğu kimse için müsaade verdiğinden sonra olsun.

İ Z A H

(19) : Bu mübarek âyetler kte müşriklerin bir takım âdi şeylere mabudiyet isnâd ederek ne kadar vâhî hareketlerde, kanaatlerde bulunmakta olduklarını teşhir ve takbih ediyor. Kendilerine vahdaniyet-i ilâhîyyeyi, din-i islâm'ın hakkiyyetini bildiren bir rehber-i hidayet geldiği hâlde yine kendi nefslerinin hevalarına tâbi olan o müşriklerin öyle bâtıl mâbutlarından, bir fâide göremeyeceklerini, zâten Cenab-ı Hak'kın müsaadesi olmadıkça meleklerin bile kimseye şefaat edemiyeceklerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. (Siz Lâfı ve Uzza'yi gördünüz mü?.) O putlar, öyle âdi şeyler, hiç mabudiyet sıfatını hâiz olabilirler mi?.

(20) : (Diğer üçüncü) Bir put (olan Menafi da) gördünüz mü?. Bunların hepsi de zelîl, kuvvetten ve kudretten mahrum şeylerdir, hiç onlar tanrı ittihaz edilebilirler mi?. Ne yazık ki, birçok kimseler bunlara tapmıyorlar, bunlardan bir fâide bekliyorlar. Bu gibi sualler, halkı irşâd ve müşrikleri tevbîh ve techil içindir.

«Zaman-ı câhil iyette» Lât, Hâifde Sakiyf kabilesi tarafından veyâ Nahle'de Kureyş kabilesi tarafından ittihaz edilen bir sanem, bir puttur. Esasen hacılara kavut hazırlayan bir şahıs imiş, sonra ölünce mezarına devam ederek kendisine tapınmaya başlamışlardı. Bilâhara da onun için bir suret yaparak ona ibadet eder olmuşlardı. «Uzza» da Gazfan'da bulunan bir ağaç imiş, ona taparlar imiş, o ağacı Resûl-i Ekrem'in emriyle Halit İbni Velîd Raziyallâhü Anh kesiver mistir.

«Menat» da Hüzeyl ve Huzaa kabilelerine âid bir büyük taş imiş, kurbanlarmı onun yanında kesip kanlarını akıtırlardı, ve o taşa tapınıp dururlardı.

İşte böyle mahlûk, âciz, fenaya mâruz şeyleri mâbıd ittihaz eden kimselerin ne kadar akldan, muhakemeden mahrum bulunmuş olduklarını Cenab-ı Hak bildiriyor. BÜ kadar âsâr-ı kudret gözleri önünde parlayıp dururken Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin vahdaniyetini, kudret ve hikmetini takdir edemeyip de öyle âdi şeylerden fâide bekleyen, onlara ibadette bulunan beyinsizlerin **o** pek cahilane, gafilâne hâllerini teşhir ediyor.

(21) : O Haalık-ı Azîm Hazretleri, o müşriklere tevbîh için buyuruyor ki: (Sizin için) Evlâd olmak üzere **(erkek de O'nun)** o mâbud-i kadîm **(için dişi mi?)** buna nasıl kaail olabiliyorsunuz?. Yâni: Ey müşrikler!. Siz bir takım putları, melekleri kız sanıyorsunuz ve onlar Allah'ın kızlarıdır, diyorsunuz. Kendiniz ise kız evlâdından utanıyorsunuz, erkek evlâd sahibi olmak istiyorsunuz. O hâlde sıkılmıyor musunuz ki, Haajık-ı Azîm'e evlâd, hem de dişi evlâd isnadında bulunuyorsunuz?. Bütün bu mükevvenat, onun birer mahlûku, birer eser-i kudreti değil midir?. Bunu neden takdir edemiyorsunuz?.

(22) : (Bu) Ey müşrikler!. Sizin böyle bir isnâdda bulunmanız **(o hâlde adilâne olmayan bir taksim!)** bu bir nakısa'dır, gayr-ı lâyık bir kısmetten ibarettir. Kendinize razı olduğunuz kimseleri ayırıyorsunuz. Kerîh gördüğünüz kimseleri de evlâd olmak üzere Haalık-ı Azîm'e izafe ediyorsunuz, bu ne kadar büyük bir iftira, bir hürmetsizlik!.

«Diza»; Cevr, hakaret, hadd-i tecavüz, gayr-i âdilâne hareket demektir.

(23) : **(Onlar)** Öyle tanrı ittihaz ettiğiniz putlar, ulûhiyet, mâbudiyet itibariyle **(hiçbir şey değil)** dirler, öyle bir ulvî vasfı asla hâiz olamazlar, onlar **(ancak bir takım isimlerdir ki)** onlar için ulûhiyet vasfını hâiz olacak müsemmalar yoktur **(onları)** o isimleri **(siz ve babalarınız takmışsınızdir)** yoksa onlar, haddi zâtında o isimler ile müsemmâ birer mâbudiyet vasfını hâiz değildirler. **(Allah) Telâ (ona dâir)** onların birer mâbudiyet sıfatını hâiz bulunduklarına âid **(bir hüccet indirmemiştir)** ey müşrikler, siz kendi iddialarınızı isbat ve teyid edecek bir delîle sahib değilsinizdir. Mücerret körükörüne bir taklit saikasiyle öyle müşrikâne bir iddiaya cür'et edip duruyorsunuz: Evet.. O hitab'e lâyık olmayan müşrikler, **(zândan ve nefislerinin arzu ettiğinden başka bir şeye tâbi olmuyorlar.)** onlar, bir tevehhüme, bir nefsanî heva ve hevese uyuyorlar, körükörüne atalarını taklit edip duruyorlar. **(Halbuki, onlara Rab'lerinden bir hüda)** Resûl-i Ekrem gibi, Kur'an-ı Mübîn gibi birer rehber-i hidayet **(gelmiştir.) o** rehber-i hidayete tâbi olup da selâmet ve saadete kavuşmaya çalışmalı değil midirler?.

(24) : O müşrikler ne diye aldanıyor?. Nelere ümit bağlayarak selâmete ereceklerini bekliyorlar?. **(Yoksa insan için her temenni ettiği şey var mıdır?.)** ki, onlar da **o** putlar sayesinde temenni ettikleri şefaate, selâmete nail olabilsinler. Bu ne kadar yanlış **bir kanaat!.**

(25) : (Fakat Allah içindir) Zât-ı ulûhiyete mahsustur (ahiretde dünyada) bütün bunlar, o Haalık-ı Azîm'in mahlûkudur, onun mülküdür, onun tasarrufati altındadır. Artık öyle putlardan ne bekle.nilebilir?. Onlar, kendilerine tapınanlara yarın ahirette şefaat mi edebilecekler?. Ne mümkün!. "

(26) : (Ve) Değil ki, öyle âdi, süfli putlar, şefaat edebilsinler, hattâ (göklerde nice melekler vardır ki,) öyle yüksek makama nail, indallâh makbul oldukları hâlde (onların) bile (şefaatleri hiç) bir kimse hakkında bîr (fâide vermez.) onlar kendi kendilerine her diledikleri kimselere şefaate muktedir olamazlar, (meğerki, Allah Tealâ'nın dilediği ve râzı olduğu kimse için müsaade verdiğinden sonra olsun.) İşte ancak ehl-i îmandan, ehl-i tevhidden olan bir kimse hakkında şefaat etmelerine bir müsaade-i ilâhîyye tecellî ederse o zaman melekler de şefaatde bulunabilirler, böyle bir müsaade ise meleklere vesâireye tapan müşrikler, ve dinsizler hakkmda tecellî etmeyeceği muhakkak olduğundan artık şefaatlerine nâiliyet ümidiyle meleklere tapınanlar da pek aldanmış, hayalâta düşmüş, ilâhî tebligata muhalefet etmiş bulunmaktadırlar.

Binaenaleyh bir kere düşünülsün, mübarek melekler bile öyle şefaate selâhiyettar olmadıkları hâlde bir takım âdi, hayattan mahrum, yer yüzünde sefilâne kalmaya mahkûm şeylerden ne beklenilebilir?. O hâlde onlardan nasıl bir şefaat, bir menfaat beklenilir ki, kendilerine tapınmak caiz olabilsin!. Böyle bir tapmma ne kadar bir cehalet, bir hamakat eseridir.

***

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنْثٰى
٢٧ وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي
مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ٢٨ فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّٰى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ٢٩ ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ
ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدٰى ٣٠

MEALİ ÂLİSİ

(27) : Muhakkak o kimseler ki, aMrete îman etmezler, elbette melekleri dişilerin adıyla adlandırırlar.

(28) : Onların ona dâir bir bilgileri yoktur. Zândan başka bir şeye tâbi olmazlar. Halbuki, şüphe yok, zan, haktan hiçbir şey ifâde etmez.

(29) : Artık sen, bizim zikrimizden yüz çevirenden ve dünya hayatından başkasını dilemeyen kimselerden iraz et.

(30) : İşte onların ihnden erebUdikleri budur. Şüphe yok ki, Rab'bin O yolundan sapıtan kimseyi en ziyâde bilendir ve O, hidayete eren kimseyi de en ziyâde bilendir.

#*

İ Z A H

(27) : Bu mübarek âyetler de müşriklerin diğer bir cahilane iddialarını takbih ediyor. Meleklere dişilik nâmı veren o câhillerin bu hususta hiçbir bilgileri olmadığını, onların yalnız bir bâtıl zânna tâbi olduklarını ihtar buyuruyor.' Resûl-i Ekrem'e de öyle yalnız dünya hayatını dileyen, zikr-i ilâhîden yüz çeviren dinsizlerden iraz buyurmasını emr eyliyor. Allah Tealâ'nın ise dalâlete düşenler ile hidayete erenlerin hâllerine alim bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Muhakkak o kimseler) O dia-i ilâhîden mahrum şahıslar (ki, ahirete îman tasdik eylemezler, onlar birçok cahilane iddialarda bulunurlar, bu cümleden oletmezler) ahiret ahvâlini Peygamberlerin beyân etmiş oldukları veçhile bilip mak üzere (elbette melekleri dişilerin adiyle adlandırırlar.) onlar, meleklere Allah'ın kızlarıdır demek cehaletinde bulunurlar. Şân-ı ilâhî ise kız ve oğlan babası olmaktan münezzehtir.

(28) : (Onların) Öyle bir iddiada bulunan müşriklerin (ona dâir bir bilgileri yoktur) bu iddiaları bir delîle müstenid değildir. Onlar, asla bir burhana, bir vahy-i ilâhîye müstenid olmaksızın meleklere «Benatulİâh» demek cür'etinde bulunurlar. Haalık-ı Kâinat'ın evlâd ittihazından münezzeh olduğunu takdir ede^ mezler. Onlar (Zandan başka bir şeye tâbi olmazlar) onların o iddiaları bir zanna, bir tevehhüme müsteniddir. (halbuki, şüphe yok zan, haktan hiçbir şey ifâde etmez.) çünki bir şeyi hakikî bir surette bilmek, en yakınen olan, kuvvetli delîl lere müstenid bulunan bir bilgiye mütevakkıftır. O müşrikler -ise böyle bir bilgiden mahrumdurlar.

(29) : Hak Tealâ Hazretleri de Resûl-i Ekrem'ine emr ediyor ki: (Artık) Habibim!. (sen bizim zikrimizden yüz çevirenden) öyle müşrikler gibi kitab-ı

ilâhîdeki beyanatı kabul etmeyip aklın ve fitret-i selîmenin kabul etmeyeceği şeyleri iddiada ve iltizamda bulunan (ve dünya hayatından başkasını dilemeyen) bütün sâ'y-ü gayretleri yalnız dünyanın fâni varlığına münhasır bulunan dinsiz (kimselerden iraz et.) onlar kendi kabiliyetlerini gaib etmiş kimselerdir.

(30) : **(İşte onların)** O dinsiz, müşrik kimselerin (Umden erebildikleri budur) onların bilgilerinin son derecesi, ancak dünya hayatını bilip ahiret hayatını inkâr etmekten ibarettir. Onlar yalnız dünyaya âid şeyleri, varlıkları düşürürler, onları tahsile çalışırlar, ebedî hayatlarını temin edecek şeyleri bilmek istemezler, o husustaki bilgilerden kaçınırlar. Artık öyle pek fâideli pek elzem olan şeylere dâir malûmat, kanaat sahibi bulunmazlar. Velhâsıl onlar, dünya hayatını ahiret hayatı üzerine tercih etmiş, ebedî istikbâllerini pek mühim tehlikelere mâruz bırakmışlardır. Halbuki, insan dünyada bulundukça hem meşru surette dünya için çalışmalı, hem de ebedî hayatını temin edecek vazifelerini bilip ifâya gayret etmelidir. Bilgisi, mesâisi yalnız dünya hayatına münhasır bulunmamalıdır, (şüphe yok ki, Rab'bin) Evet.. (O) Mâbud-i Azîm **(yolundan sapıtan** kimseyi) tarik-i necatı, tarik-i tevhidi bırakıp hilafını iltizam eden, küfr ve şirke düşen herhangi bir şahsı (en ziyâde bilendir) öyle bir şahsın zâhiren ve hafiyyen olan bütün âmâl ve efâlini ilmen muhittir, onu lâyık olduğu müthiş bir akıbete erdirecektir, (ve O) Mâbud-i Kerîm **(hidayete eren** kimseyi **de en ziyade bilendir)** diyanet ve fazilet yolunu takibeden, rızay-ı ilâhîyi kazanmaya çalışan herhangi mü'min kulunu da tamamen bilir, onu da şüphe yok ki, bir ebedî saadete kavuşturacaktır. Artık ey Fahrülmürselîn!. Sen sabret, müteessir olma, herkes lâyık olduğu akıbete kavuşacaktır.

*

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَمَا فِي الْاَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اَسَاۤؤُا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ اَحْسَنُوا
بِالْحُسْنٰى ﴿٣١﴾ اَلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَاۤئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ
اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ
وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوا اَنْفُسَكُمْ هُوَ اَعْلَمُ
بِمَنِ اتَّقٰى ﴿٣٢﴾ اَفَرَاَيْتَ الَّذِي تَوَلّٰى ﴿٣٣﴾ وَاَعْطٰى قَلِيلًا وَاَكْدٰى ﴿٣٤﴾
اَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ﴿٣٥﴾ اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسٰى
﴿٣٦﴾ وَاِبْرٰهِيمَ الَّذِي وَفّٰى ﴿٣٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(31) : Göklerde olanlar da, yerde olanlar da Allah'ındır. Fenalıkta bulunanları yaptıkları ile cezalandıracaktır ve güzellikte bulunmuş olanları da daha güzeli ile mükâfatlandıracaktır.

(32) : —Güzellikte bulunanlar— O kimselerdir ki: Günahın büyüklerinden ve fâhiş şeylerden kaçınırlar, küçük günah müstesna. Şüphe yok ki, RaV bin mağfireti geniş olandır ve O sizi en ziyâde bilendir, o vakit ki, sizi yerden yarattı ve o vakit ki, siz analarınızın karınlarında ceninler hâlinde idiniz. Artık nefislerinizi tezkiye etmeyiniz. O, muttaki olanı en ziyâde bilendir.

(33) : Şimdi gördünmii o kimseyi ki, —îmandan— yüz çevirdi.

(34) : Ve bir az şey verdi, mütebakisini de men etti.

(35) : Yâ gaybe bilgi onun yanında mıdır ki: artık o görüyor.

(36) : Yoksa Mûsa'nın sahifelerinde olan şeyden haber verilmedi mi?.

(37) : Ve memur olduğu şeyi bihakkın itmam etmiş olan İbrahim'in —sahifelerindeki de kendisine haber verilmedi mi?—

İ Z A H

(31) : Bu mübarek âyetler de göklerde ve yerdeki her şeye mâlik ve alim olan Allah Tealâ'nın kullarını kendilerinin fenâ ve iyi amellerine göre mücazat ve mükâfata erdireceğini haber veriyor. İyi kulların evsâfını ye ilm-i ilâhînin vüs'atini beyan ve kulların etvar-ı hayatiyelerine işaret ve onları nefslerini tezkiyede bulunmaktan nehy- buyuruyor. Biraz infaktan sonra cimrilik yapan bir şahsın hakka tâbi olmaktan kaçındığına nazarları celb ve onun ilm-i gayba muttali olmadığını ilân ediyor. Musa ve İbrahim Âleyhimesselâm'ın sahifelerindeki birince mühim malûmattan ne için haberdar olmadığını beray-ı tevbih suâl buyurmaktadır. Şöyle ki: (Göklerde olanlar da, yerde olanlar da Allah'ındır) Bütün mahlûkat Hak Tealâ'nın kabza-i kudreti altındadır, hepsi de yaradılış ve mülkiyet ve tedbir itibariyle o Haalık-ı Azîm'in taht-ı tasarrufundadırlar, o mâbud-i Kadîm'e bunlardan hiçbiri gizli kalamaz. Binaenaleyh (fenâlıkla bulunanları yaptıkları ile cezalandıracaktır.) onları işledikleri günahların, irtikâb ettikleri sapıklıkların müstelzim olduğu azablara uğratacaktır (ve güzellikte bulunmuş olanları da) yâni: Hidayete nail, dinî vazifelerini ifâya müdavim, din yolunda düşmanların ezâ ve cefalarına karşı sabır ve mücahit bulunanları da (daha güzeli ile) pek güzel olan cennet ile veya pek güzel olan amelleri sebebiyle (mükâfatlandıracaktır.) onları cennetlere kavuşturacaktır, orada hatır ve hayale gelmeyen muazzam nîmetler ile mütena'im buyuracaktır.

(32) : O güzellikte bulundukları beyân olunan zâtlar ise (O kimselerdir ki) o muhterem mü'min kullardır ki, (günahın büyüklerinden) sakınırlar, yâni: Cenab-ı Hak'ka şerik isnâd etmek gibi, masum kimseleri öldürmek gibi, başkalarının mallarını alıp haksız yere sarfetmek gibi, farz olan ibâdetleri, vazifeleri terk etmek gibi dînen haram olan şeyleri iltizam etmezler (ve fahiş şeylerden) de (kaçınırlar.) yâni: Tab'an çirkin görülen, aklen inkâr edilen, şer'an habis sayılan hareketlerden, iffet ve ismete muhalif muamelelerden, müstehcen lâkırdılardan da uzak bulunurlar, onlara temayül göstermezler, (küçük günah müstesna.) Hasbelbeşeriyye böyle küçük bir günâhı işlemek, hemen cezâyı müstelzim değildir. Büyük günahlardan kaçınanların bu küçük günahlarından dolayı haklarında mağfiret-â ilâhîyye tecellî eder. Fakat bu küçük günahlara da devam edip durmak büyük bir günah hükmünde bulunmuş olur. Nitekim j\^JI\ ** صغيرة «لا «jU^NI,*» -o/ V> buyurulmuştur.

«Lemen» Küçük günahlar demektir. Pazılarına göre masiyete yaklaşmak mânasınadır. Gayr-ı meşru bir şeyi düşünüp sonra ondan vazgeçmek gibi. Nâmahreme bakmak, lüzumsuz latifelerde bulunmak, mütekebbirâne bir tarzda yürümek, bir musibetten dolayı yakayı yırtmak, yüze çarpmak, fâsıklar arasında hemsohbet olmak üzere oturmak gibi şeyler günah-ı segairden sayılmaktadır. (Şüphe **yok**-ki, Rab'bin mağfireti geniş olandır.) Binaenaleyh bir günah işlenildi mi hemen ondan tevbe edip mağfiret-i ilâhîyyeye iltica etmelidir. Büyük günahlardan ictinâb

edenlerin de küçük günahlarını afv ve setr buyurur., (ve O) Haalık-ı Azîm, ey insanlar!, (sizi en ziyâde bilendir.) Sizin bütün amellerinizi, kanaatlerinizi, arzularınızı sizden ziyâde bilmektedir, bütün hâllerinizi görmektedir, (o vakit ki, sizi yerden yarattı) Atanız Âdem Aleyhisselâm'm zimninde sizi topraktan halk etti (ve o vakit ki, siz analarınızın karınlarında ceninler hâlinde idiniz.) doğmaya hazırlanmakta bulunan çocuklar vaziyetinde bulunuyordunuz. Bütün sizler öyle bidayet-i hilkatinizden berî indallâh malûm bulunmuşsunuzdur. (artık nefslerinizi tezkiye etmeyiniz) Segair kabilinden olan günahlar dahi birer kusurdur, bunlardan dolayı Âdem'i muaheze, bir âtifet-i ilâhîyye eseridir, bundan dolayı da, Cenab-ı Hak'ka şükretmelidir. Yoksa kendi nefslerinizi her veçhile tezkiye ederek hodbinlikte bulunmayınız, kendinizi mâsiyetlerden bilkülliyye müteberrî görüp o veçhile medh-ü senaya cür'et etmeyiniz, bahusus riyakârane yapılan bir amel ile i'cabda bulunmak asla caiz değildir. İnsanlardan hasbelbeşeriyye birnice günahlar sudur edebilir, artık daima mütevazî olmalı ve siyanet-i ilâhîyyeye iltice etmelidir. (O) Haalık-ı Kerîm (müttaki olanı en ziyâde bilendir.) onları lâyık oldukları mükâfatlara kavuşturur, onların kendilerini lüzumsuz yere tezkiyede bulunmalarına hacet yoktur. Evet o Haalık-ı Alîm, günahkâr olanları da bilir. Onları da müstahik oldukları akıbetlere kavuşturur.

(33) : İşte o günahkârlardan bir numune olmak üzere buyuruluyor ki: (Şimdi gördün mü o kimseyi ki,) Şeref-i îmana nail olmak üzere iken bilâhara ondan (yüz çevirdi.) dinsizliği iltizam etti, hakka tâbi olmaktan, o hususta sebat etmekten kaçındı.

(34) * (Ve) Kendisini idlâl eden şahsa (bir az şey verdi) az bir mal bağışladı, vermesini deruhde ettiği malm öyle bir miktarını verdi, (mütebakisini de men etti.) Vermekten kaçındı, sözünde durmadı.

«Küdye» lügatte yalçın kaya, kazılması müşgül yer demektir. «İkda» da, öyle bir yeri kazımak manasınadır. Bundan cimrilik, ademi itâ mânâsı kasdedilir.

Rivayete nazaran bu âyet-i kerîme, Velid İbn-ül Mugayre hakkında nazil olmuştür. Bu Velid, Resûl-i Ekrem'in Kur'an-ı Mübîn'i okuduğunu ve nasihat verdiğini dinlemiş, kalbinde islâmiyete karşı bir temayül uyanmış, fakat sonra kendisine müşriklerden bir şahıs, itabta buluümuş, atalarının milletini terk mi ediyorsun? Sen kendi milletine dön. Sen eğer ahiret azabından korkuyorsan ben senin nâmına o azabı yüklenirim. Şu kadar var ki, sen bana şu miktar mal ver, demiş. Velid de, bu sözü muvafık görmüş, o kadar malı vermeyi deruhde etmiş, islâmiyetten yüz çevirmiş. Fakat o kendisini idlâl eden şahsa da deruhde ettiği malm bir kısmım vermiş, mütebakisini vermemiş, cimrilik göstermiş. İşte bu âyet-i kerîme, o hâdiseye işaret buyurmaktadır.

(35) : (Ya gayba bilgi **onım)** O bir şahsın iğfaline kapılarak islâmiyetden yüz çeviren mürteddin **(yanında mıdır ki, artık o görüyor?.)** ahirette ne muamele

yapılacağını biliyor. Kendi günahını o muğfil şahsın yükleneceğini anlıyor, onun sözüne kıymet veriyor, bu ne kadar hamakat!.

(36) : (Yoksa) O islânıiyetten çevrilen mürtede (Musâ'nm sahifelerinde **olan** şeyden haber verilmedi mi?.) Tevrat'ta yazılı olan bir takım dinî hükmlerden hiç haberdar olmamış mıdır?. Halbuki, onun bulunduğu muhitde Tevrat, şâyi bulunmaktadır, ona müracaat edilmesi mümkün bulunmuştur.

(37) : (Ve niemur olduğu şeyi) Cenab-ı Hak'ka karşı deruhde ettiği vazife-i risaleti **(bihakkın itinam etmiş olan İbrahim'in..)** sahifelerinde olan şey de, bir kısım ahkâm-ı şeriyye de o muhitde intişar etmiş bulunmakta idi. Bunlara olsun müracaat etmeli değil mi idi?. Ne için öyle iblis sıfat bir şahsın iğfaline kapıldı. İşte Hazreti Musa ile Hazreti İbrâhim'e âid o sahifelerdeki pek mühim hükmlerden, hâdiselerden on beşini şu ayât-i celîle göstermektedir.

***

أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرٰى ﴿٣٨﴾ وَأَنْ
لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعٰى ﴿٣٩﴾ وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرٰى ﴿٤٠﴾ ثُمَّ
يُجْزٰيهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفٰى ﴿٤١﴾ وَأَنَّ إِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى ﴿٤٢﴾ وَأَنَّهُ
هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكٰى ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾
وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنْثٰى ﴿٤٥﴾ مِنْ نُطْفَةٍ إِذَا
تُمْنٰى ﴿٤٦﴾ وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةَ الْأُخْرٰى ﴿٤٧﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنٰى وَأَقْنٰى
﴿٤٨﴾ وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰى ﴿٤٩﴾ وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولٰى ﴿٥٠﴾
وَثَمُودَ فَمَا أَبْقٰى ﴿٥١﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ
وَأَطْغٰى ﴿٥٢﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوٰى ﴿٥٣﴾ فَغَشّٰيهَا مَا غَشّٰى ﴿٥٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(38) : Hakikaten hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez.
(39) : Ve şüphesiz ki, insan için kendi çalıştığından başkası yoktur.
(40) : Ve elbette ki, çalışmasını yakında görecektir.
(41) : Sonra —Onun çalışması— en tamam bir mükâfat ile mükâfatlandırılacaktır.
(42) : Ve şüphe yok ki, en son gidiş Rab'binedir.
(43) i Ve muhakkak O'dur ki, güldürdü ve ağlattı.
(44) : Ve şüphe yok, O'dur, O'dur ki, öldürdü ve hayata erdirdi.
(45) : Ve muhakkak ki, iki çifti, erkek ile dişiyi O yarattı.
(46) : Bir nutfeden rahimlere döküldüğü zaman.
(47) : Ve muhakkak ki, O'na âiddir, ölenlerin biâhara dirîltilmeleri.
(48) : Ve şüphe yok ki, O'dur, zengin eden ve fakir düşüren O'dur.
(49) : Ve muhakkak ki, O'dur, Şı'ra —yıldızı— nın Rab'bi O'dur.
(50) : Ve şüphe yok ki, O helâk etti evvelki Âd'ı.
(51) : Ve Semud'u —da O helak etti— artık —onlardan hiç birini— bırakmadı.
(52) : Ve evvelce de Nûh kavmini —helak etmişti— şüphe yok ki, onlar olmuşlardı onlar, en zâlim ve en azgın —kimseler—.
(53) : Mü'tefikeyi de yerlere atıverdi. -
(54) : Artık onların yurdlanm kaplayan kapladı.

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Mûsâ ile Hazreti İbrahim'in kitablarında münderic olan ve bu iki Peygamber-i Zîşan'a tâbi' hürmetkar olduklarını iddia eden Arab müşrikleriyle ehl-i kitab denilen Yahudi'ler ve Hıristiyanlarca malûm bulunması lâzım gelen onbeş mühim esasat-ı diniyeyi bildiriyor. Bunların hilâfına zâhib olanların cehaletlerini teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Hakikaten hiçbir günahkâr, başkasının günahını yüklenmez.) Hiç yüklü bir şahıs başkasının yükünü hâmil bulunmaz. Yâni: Hiçbir kimse başkasının günahiyle muaheze olunmaz ki, o başkasını cezadan kurtarabilmiş olsun. Binaenaleyh Velid İbn-ül Mugayre gibi hangi bir şahıs da kendi günahını, kendisini dinden mahrum bırakan diğer bir şahsa yükletemez ki, kendisi günahtan kurtulmuş olabilsin. Şu kadar var ki, bir günahı irtikâb eden kendi fiilinden dolayı muaheze olunacağı gibi onu o günaha sevk ve teşvik eden bir kimse de bu idlâlinden dolayı muaheze olunacaktır. Çünki bu da o diğer kimsenin irtikâb ettiği bir günahtır. Evet.. Hangi bir günaha sebebiyet vermek de ayrıca birgünahtır ki, o sebebiyet verene

âid bulunur. Deniliyor ki: Vaktiyle bir şahıs bir cinayet edince, meselâ birini öldürünce onun yerine babası veya evlâdı yeyâ amcası veya zevcesi gibi bir karibi öldürülürmüş spnra İbrahim Aleyhisselâm Peygamber gönderilince kendisine bu mealdeki bir âyet-i kerîme nazil olmuş, bunun üzerine kavmini öyle adalete muhalif bir hareketten nehy etmiştir. İşte bu birinci bir esas-ı dinîdir. Hiçbir kimsenin bir cinayetinden dolayı başkası mes'ul olmaz. Meğer ki, o cinayete sebebiyet verşdn.

(39) : **(Ve şüphesiz ki,)** Başkasının amelinden müstefit olmaya insanın hakkı olamaz **(insan için kendi çalıştığından başkası yoktur.)** yâni: Bir insan, kendisi sebebiyet vermiş olmayınca başkasmm günahmdan mes'ul olmayacağı gibi güzei amelinden dolayı da bir mükâfata^müstahik bulunmuş olamaz. Meselâ: Bir zâtın namaz kılmasından, Hac etmesinden, tilâvet-i Kur'an'da bulunmuş olmasından dolayı diğer bir şahıs sevaba nail olamaz. Ancak bir hâdis-i şerifte beyan olunduğu üzere insan ölünce artık onun ameli nihayet bulmuş olur. Uç şey müstesna. Biri sâlih evlâddır ki, pederi için duada bulunur. İkincisi: Vakıflar gibi sadaka-i cariyedir ki, kendisinden sonra devam eder. Üçüncüsü de kendisinden istifâde olunan ilmdir. Bunlar ise haddizatında yine bir şahsın kendi mesaii.i neticesi demektir. Bir de mü'minler, Peygamberlerin ve meleklerin şefaatlerine nail olacaklardır. Kezâlik: Din kardeşlerinin dua etmelerinden ve mahza rızay-ı hak için Kur'an-ı Azîm'i okumalarından ve sadaka vermelerinden müstefid bulunacaklardır. Fakat bunlar da îmanlarının bir mükâfatı demektir ve bunlara kendileri herhâlde müstahik ulmayıp bunlar kendi haklarında bir âtifet-i ilâhîyyeden ibaret bulunmaktadırlar. Bu da ikinci bir esas-ı dinî'dir.

(40) : **(Ve elbette ki,)** Her mükellef insan **(çalışmasını yakında görecektir.)** yâni. Ölünce dünyadaki amellerinin mükâfat veya mücazatına kavuşmuş olacaktır Kıyamet gününde defter-i amali açılacak, amellçri mizana vurulacak, ona göre hakkında muamele yapılacaktır. Bu da üçüncü bir esas-ı dinîdir.

(41) : **(Sonra) O** ahirete gidecek şahsın dünyadaki çalışması, güzel amelleri **(en tamam bir mükâfat ile mükâfatlandırılacaktır.)** Yâni: Herkes, sâ'y-ü gayretinin semeresine kavuşacaktır. Şöyle ki: Bir günahı irtikâb etmiş olan bir kimse, o günahın mukabili olan bir cezaya uğrayacaktır. O günahın afv edilmesi de, memuldur, elverir ki, küfrü müstelzim olmasın. Fakat bir güzel amelde bulunan bir mü'min de derece-i ihlâsma, vaziyet-i hayatiyesine göre o amelinin **lâ**-akal on misli sevaba nail olacaktır. Yedi yüz misli Sevaba nail olacak olanlar da bulunacaktır. Bu da dördüncü bir esas-ı dinîdir.

(42) : **(Ve şüphe yok ki, en son gidiş Rab'binedir) Bütün mahlûkatm, bütün** umurun intihası, mercii, yevm-i kıyamette huzur-i ilâhîdir. **O gün de herkes** muhasebeye tâbi' tutulacak, amellerinin mukabilini görecek, **bir kısım halk,cennet lere, bir takım** halk da cehennemlere sevk edileceklerdir. **Bu beyan-ı ilâhî, sâlih**

kullar için bir tebşiri, günahkârlar için de bir tehdidi ve Resûl-i Ekrem hakkında da bir tesliyeiı havidir. Buyurulmuş. oluyor ki: Resulüm!. Münkirlerin hâllerine bakıp da mahzun olma. Onlar nihayet ahirette lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır. Bu da beşinci bir esas-ı dinîdir.

(43) : (Ve muhakkak O'dur ki,) O Haahk-ı Hakîm'dir ki, kullarını muktezay-i hikmete göre (güldürdü ve ağlattı.) onlarda gülmek ve ağlamak kuvvetini yaranj. Yarın ahirette de mü'min kullarını, kemâl-i inşiraha nâil ederek güldürecektir. Kâfirleri de ebedî azaba uğratarak ağlatacaktır. Salih amellerde bulunanlar, ruhanî bir sürura, bir neş'e-i kalbiyeye naildirler, kötü amellerde bulunanlar da mahzuniyet içinde yaşayarak korkunç İstikballerini düşünerek ağlamaya lâyıkdırlar. Bu da altıncı bir esas-ı. dinîdir.

<44) : (Ve şüphe yok, O'dur) O Haalık-ı Kadîm'dir, evet.. (O'dur ki: Öldürdü ve hayata erdirdi.) kullarını yaratan, yaşatan, öldüren sonra yine hayata kavuşturacak olan o Haalık-ı Azîm'dir. Kâfirleri küfrleri sebebiyle hayat-ı saadet karinden mahrum bırakan, mü'minleri de îmanları sebebiyle ebedî, mes'ut bir hayata kavuşturan o Rabbülâlemînden başkası değildir. İnsanların birbirlerini öldürmeleri, ölümün esbab-ı zahiresine teşebbüs etmelerinden ibarettir. Yine onun üzerine ölümü vücude getiren Haalık-ı Zülcelâl Hazretleridir. Ondan başka muhyi ve mümit yoktur. Bu da yedinci bir esas-ı dinîdir.

(45) : (Ve muhakkak ki, iki çifti) İnsanlardan ve hayvanlardan ibâret olan iki zümreyi, yâni: (erkek ile dişiyi) Bu iki taifeyi (O) Haalık-ı Azîm (yarattı) onları garîb biı surette vücude getirdi.

(46) : Evet.. (Bir nutfeden, rahmlere döküldüğü zaman.) Onları safahat-ı hayatiyeye nâil ederek birer hayat sahibi kılmıştır. Bütün bunlar, birer bedia-i kudrettir. Bu da sekizinci bir esas-ı dinîdir.

(47) : (Ve muhakkak ki, O'na âiddir) Cenab-ı Hak'ka mahsustur (ölenlerin bilâhara diriltiJmeleri) O I^aalık-ı Kerîm, öldürdüğü kullarını bilâhara tekrar hayata kavuşturacak, tâ ki, muhsînler ile gayr-ı muhsînleri lâyık oldukları mükâfat ve mücazata kavuştursun. Bu da dokuzuncu bir esas-ı dinîdir.

(48) : (Ve şüphe yok ki, O'dur) O Haalık-ı Kerîm'dir, kullarını (zengin eden ve fakir düşüren O'dur.) başkası değildir. O Hellâk-ı Hakîm, kullarını istidatlarına, çalışmalarına göre bu dünya hayatında yâ servet ve sâmana kavuşturur veya mahrumiyetlere düşürür. Bu bir hikmet-i içtimaiye muktezâsıdır. Bu da onuncu bir csas-ı dinîdir.

(49) : (Ve muhakkak ki, O'dur) O Rabbül'âlemîn'dir **(Şı'ra'nm)** bu namdaki parlak bir yıldızın **(Rab'bi O'dur.)** başkası değildir. Şiddetli hararet zamanlarında Cevza yıldızının arkasından tulû eden pek ziyadar bir yıldıza «Şı'ra» denilmektedir. Zaman-ı câhiliyette Hımyer ve Huzae kabileleri bu yıldıza ibadet ederlermiş, bir kısım Arablar, buna tazimde bulunurlar, bunun âlemde tesiri olduğuna inanırİar, bunun tulûu zamanında mugayyebat üzerine lâkırdılarda bulunurlar imiş. İşte bu gibi câhillerin su-i itikatlarını teşhir için bu yıldız zikredil-

mistir. Yoksa ondan daha nice büyük, şaşaadar ecram-ı semaviye vardır. Hepsi de bir mahlûk-i Rab'banîdir. Bu da onbirinci bir esas-ı dinîdir.

(50) : (Ve şüphe yoklû, O) Haalık-ı Azîm (helak etti evvelki Âd'i) bunlar Hûd Aleyhisselâm'ın kavmidir. Kuvvetli bir cemaat hâlinde bulunuyorlardı, Peygamberlerine karşı isyânda bulunmuşlar ve nihayet büyük bir rüzgâr ile helak olmuşlardır. Bir de Âd'ı Uhra vardır ki, onlar da ya Semud kavmidir veya Ad'ı Ulânın evlâdından türemiş diğer bir taifedir. Bu da onikinci bir esas-ı dinîdir.

, (51) : (Ve SemocFu) da o Haalık-ı Azîm müthiş bir sayha ile helâk etti. (artık) Onlardan hiç birini ibka edip yeryüzünde (bırakmadı) onlar da lâyık oldukları cezalarına kavuşmuş oldular. Bu da on üçüncü bir esas-ı dinîdir.

(52) : (Ve evveke de) Âd ve Semud kavimlerinden mukaddemde (Nûh kavmini) Cenab-ı Hak dehşetli bir tufan ile helak etmişti, (şüphe yok ki, onlar olmuşlardı.) evet., (onlar, en zalim ve en azgın) kimseler. Çünki: Zulm ve küfre ilk başlayan onlar olmuşlardı, başka kavimler için pek fenâ bir numune teşkil etmiş bulunuyorlardı. Nihayet cezalarına kavuştular. Bu da on dördüncü esas-ı dinîdir.

(53) : Haalıkri Azîm Hazretleri (Mü'tefikeyi de) Lût kavminin karyesini de (yerlere atıverdi.) Gbrİl-i Aleyhisselâm'ın kanadı üe hevaya kaldırdıktan sonra yeryüzüne ıskat etti, daha sonra da başlarma âteşin taşlar yağdırdı. <

(54) : (Artık onların yurdlarını kaplayan kapladı.) Çeşit çeşit azablara tutulmuş bulundular. İşte bu da o kadîm sahifelerde yazılı bulunan on beşinci bir esas-ı dinîdir, bir ihtar-ı hikmet karînıdir. Binaenaleyh o müşrikler ve ehl-i kitab sayılan, haddizatında ise kütüb-i ilâhîyyeye muhalif hareketlerde, itikatlarda bulunup duran kimseler, kendi muhitlerinde intişar etmiş bulunan bu gibi dinî esaslardan, meselelerden, ihtarlardan bir ders-i intibah almalı değil midirler?. Nedir onlardaki o cehalet, o nankörlük, o münkirâne vaziyet!.

*

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ○ هٰذَا نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ الْاُولٰى
٥٦ اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ ٥٧ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ٥٨
اَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ٥٩ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ
٦٠ وَاَنْتُمْ سَامِدُونَ ٦١ فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا ○

MEALİ ÂLÎSİ

(55) : Artık Rab'bin hangi nimetlerinde şek edersin?.
(56) : İşte bu da evvelki korkutuculardan bir korkutucudur.
(57) : Saat yaklaştı —kıyamet lekarrüb etti—.
(58) : Onun için Allah Tealâ'dan başka yoktur bir açıcı.
(59) : Şimdi siz bu kelâmdan mı teaccüb ediyorsunuz?.
(60) : Ve gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz?.
(61) : Ve halbuki siz gafillersiniz.
(62) : Artık Allah için secde ediniz ve ibadetde bulununuz.

İ Z A H

(55) : Bu mübarek âyetler, Rabbül'âlemîn Hazretlerinin Haalıkiyetine, rübubiyetine delâlet eden mütenevvî nimetlerine karşı insanların şek ve şüphede bulunmalarına muhal bulunmadığını bildiriyor. Hâtemülenbiyânın da şâir Peygamberler gibi bir nezir, bir rehber-i hidayet olduğunu haber veriyor, kıyametin ise tekarrüb etmiş bulunduğunu, maamafih onun zaman-ı vukuunu Haalık-ı Âlem'den başkasının bilemeyeceğini ihtar ediyor. Kur'an-ı Mübîn'e karşı teaccübte bulunmanın, onun tesiriyle ağlamayıp da gafilâne bir halde gülüp durmanın muvafık olamayacağını beyan ve Allah için secdeye kapanılıp ibadette bulunulmasını emretmektedir. Şöyle ki: Ey insan!. Cenab-ı Hak'kın beşeriyete ötedenberi ne kadar çok nimetler vermiş olduğu evvelki kitablarda da gösterilmiş bulunuyor, (artık Rab'bin hangi nimetlerinde şek edersin?.) Bütün o nimetler, birer ihsân-ı ilâhîdir. O nîmetleri Haalık-ı Kerîm'in varlığına, kudret ve âtifetine bir delîldir; Bunda şek ve şübheye asla mehal yoktur.

(56) : (İşte bu da) Mühammed Aleyhisselâm da veya Kur'an-ı Mübîn de beşeriyet için en büyük bir nîmet-i ilâhîyedir ve bu Peygamber-i Zîşan veya Kur'an-ı Kerîm (evvelki korkutuculardan) insanlara âzab-ı ilâhîyi ihtar ederek onları uyandırmak isteyen Peygamberlerden veya şâir semavî sahifeler kabilinden (bir korkutucudur.) evet.. Bu bizim muhterem Peygamberimiz de ve ona nazil olan Kufan-ı Mübîn de bu ümmeti irşada çalışıyor. Ahiret hayatını haber veriyor, azab-ı ilâhîyi ihtarda bulunuyor. Bütün nâsi hidayet yoluna sevketmek istiyor. Artık bunu takdir etmeli değil midirler?.

(57) : (Saat yaklaştı) Yâni kıyamet tekerrüb etti, işte bu âyet-i celîlenin bu haberi de bir inzar, bir mühim ihtar mesabesindedir. Artık o günü düşünüp ona göre hareketlerimizi tanzime çalışmalıyız.

«Ezife»; yaklaşan şey demektir ki, kıyametin isimlerinden biridir.

(58) : (Onun için) O kıyametin vuk'u bulacağı vakit için (Allah Tealâ'dan başka yoktur bir açıcı) onun zaman-ı vukuunu bilmek, izhar etmek ancak Haalık-ı Âlem Hazretlerine âiddir. Hiç bir nefs, onun ne zaman zuhura geleceğini

bilip tâyin edemez. Bu da bir hikmet-i ilâhîyye icabıdır. Tâ ki: İnsanlar, daima ihtiyat üzere bulunsunlar, kıyametin birgün ansızın yuk'u bulacağını düşünerek vezaif-i ubudiyetlerini ifâda kusur etmesinler, sonra nedamet fâide vermez.

(59) : (Şimdi siz) Ey insanlar!, (bu kelâmdan mı teaccüb ediyorsunuz?) bu Kur'an-ı Mübîn'in ahirete vesâireye dair verdiği haberleri garîb görerek teaccübte mi bulunuyorsunuz?. Böyle bir teaccüb, şân-ı ubudiyete yakışır mı?. O Kur'an-ı Azîm'in ne kadar ulvî bir kitab-ı hakikat beyân olduğunu ne için anlamıyorsunuz?. Bütün beşeriyetin maddî ve manevî selâmet ve saadetini temin eden ahkâmı, evamir ve nevahiyi cami olan öyle kutsal bir kitabtan dolayı teaccübte bulunmak, ne kadar akıldan, hüsn-i muhakemeden mahrumiyetin bir neticesidir.

(60) : (Ve) Ey gafiller!. Ey güzelce düşünmeden bînasib kimseler!. Siz, o Kur'an'm beyanatına karşı, kıyamete vesâireye dair ihtaratına karşı müstehziyâne bir vaziyet alarak (gülüyorsunuz da) müthiş âkibetinizi düşünerek (ağlamıyorsunuz?.) hayatınızı beyhude yere sarfetmiş, hakikî istikbalinizi teminden mahrum kalmıv olduğunuzu bir az düşünerek ah-ü enîn etmeniz icabetmez mi?.

(61) : (Ve halbuki, siz gafillersiniz.) Hayatınız lahv ve leeb ile beyhude yere zayi etmiş oluyorsunuz da bunun farkına varamıyorsunuz, mev'izalerden gafil, gayr-i meşru hareketlere düşkün bir vaziyette bulunup duruyorsunuz.

«Sâmid» bir şeyden gaflet eden, irazda bulunan veyâ lehviyat ile, tegannîler ile uğraşıp duran kimse demektir. Masdarı «Semud» dur.

(62) : (Artık) Ey kısanlar!. Haalık-ı Kerîm'in nîmetlerini düşünün, Kur'an-ı Kerîm'in nasıl mukaddes bir kitab-ı ilâhî, bir mev'iza-d subhaniye olduğunu takdir ederek kemâl-i tevazu ile (secde ediniz) secde-i şükrana kapanınız (ve) mâbud-i azîminize (ibadette bulununuz.) putlara vesâir mahlûklara tapınmayı bırakınız, din-i islâm'a muhalif hareketlerden hazerediniz, tâ ki: Selâmet ve saadete nâil olabilesiniz.

Evet.. Beşeriyetin hakikî bir fevz ve necata, bir ebedî saadete nâiliyeti, ancak Haalık-ı Kâinat Hazretlerinin birliğini, haalıkiyetini tasdik etmek, onun gösterdiği yolu takib eylemek, yalnız onun için secde-i tazimde bulunmak ve ibadet ve taate devam etmekle temin edilmiş olur.

Bu (62.) âyet-i kerîme, ük nazil olan bir secde âyetidir, bu nazil olunca Resûl-i Ekrem Efendimiz eshab-ı kiramiyle beraber secde-d tilâvette bulunmuşlardır. Secde-i tilâvetin şer'an vâcib olup olmadığı hususunda müctehidin-i kiram'm ihtilâfları vardır. İmam-i Şafiî ve îmam-ı Ahmed'e göre, secde-i tilâvet vâcib değildir, müstehabdır. Dileyen zâtlar secde ederler. Ömer îbn-il Hattab Raziyallâhü Anhdan da böyle bir rivayet vardır. Fakat Hanefiye ve Süfyan-ı Sevriye göre, secde-i tilâvet vâcibdir, onu tilâvet edene de ve dinleyene de secde etmesi icabeder. Hattâ deniliyor ki: Secde-i tilâveti bdlâözür tehire bırakmak, tenzihen mekruhtur. Bu meseleye dâir tefsir-i Âlusîde ve Essiraç-ül Münîr'de tafsilât vardır.

***

KAMER SÛRESİ

Bu sûre-i celîlt de «Ettank» sûresinden sonra Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuştur. Ellibeş âyet-i kerîmeyi muhtevidir. Sûre-i Necin ile aralarında büyülç bir münasebet vardır. Şöyle ki:

(1) : Biri necm'e, diğeri de kamere işaret ediyor ki, bunların arasında güzel bir alâka vardır.

(2) : Sûre-i Necm'in ahırında kıyamet yaklaştı denilmiştir, bu Kamer sûresinin evvelinde saat tekarrüb etti diye buyurulmustur.

(3) : Bu kamer sûresinde geçmiş ümmetlerin kıssaları, sûre-i Necm'dekinden ziyâde kah edilmiş, helakleri daha mufassalca bildirilmiştir.

(4) : İnşîkak-ı Kamer mucizesine işaret olunmuş ve Resûl-i Ekrem'in müşriklerden kaz ile memur bulunduğu gösterilmiştir.

(5) : Münkirleri gafletlerinden ve kendilerini azab-ı ilâhî ile korkutan zâtları tekzîb etmekte olduklarından dolayı tevbîh ediyor.

(6) : Bütün hâdiselerin takdir-i ilâhî ile zuhura geldiğini ve hepsinin de defterlerde muharrer bulunduğunu bildiriyor.

(7) : Âsi kimselerin nasıl, muazzeb olacaklarım ihtar ediyor, muttaki zâtların da cennetlere, tecelliyat-ı subhaniyyeye nail olacaklarını tebşir buyurmaktadır.

KAMER SÛRESİ

Bu sûre-i celîl6 de «Ettarık» sûresinden sonra Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuştur. Ellibeş âyet-i kerîmeyi muhtevidir. Sûre-i Necm ile aralarında büyük bir münasebet vardır. Şöyle ki:

(1) : Biri necm'e, diğeri de kamere işaret ediyor ki, bunların arasında güzel bir alâka vardır. >

(2) : Sûre-i Necm'in ahırında kıyamet yaklaştı denilmiştir, bu Kamer sûresinin evvelinde saat tekarrüb etti diye buyurulmuştur.

(3) : Bu kamer sûresinde geçmiş ümmetlerin kıssaları, sûre-i Necm'dekinden ziyâde izah edilmiş, helakleri daha mufassalca bildirilmiştir.

(4) : înşikak-ı Kamer mucizesine işaret olunmuş ve Resûl-i Ekrem'in müşriklerden iraz üe memur bulunduğu gösterilmiştir.

(5) : Münkirleri gafletlerinden ve kendilerini azab-ı ilâhî ile korkutan zâtları tekzîb etmekte olduklarından dolayı tevbîh ediyor.

(6) : Bütün hâdiselerin takdir-i ilâhî ile zuhura geldiğini ve hepsinin de defterlerde muharrer bulunduğunu bildiriyor.

(7) : Âsi kimselerin nasıl, muazzeb olacaklarını ihtar ediyor, muttaki zâtların da cennetlere, tecelliyat-ı subhaniyyeye nail olacaklarını .tebşir buyurmaktadır.

⁂

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ۝١ وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا
سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ ۝٢ وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا اَهْوَٓاءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ
۝٣ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ مِنَ الْاَنْبَٓاءِ مَا ف۪يهِ مُزْدَجَرٌ ۝٤
حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ۝٥ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلٰى
شَيْءٍ نُكُرٍ ۝٦ خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ
جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ۝٧ مُهْطِع۪ينَ اِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هٰذَا
يَوْمٌ عَسِرٌ ۝٨

MEALİ ÂJLİSÎ

(1) : Kıyamet yaklaştı ve ay ikiye ayrıldı.

(2) : Onlar, bir mucize görecek olsalar, yüz çevirirler, ve daimi bir büyüdür, derler.

(3) : Ve onlar, tekzib ettiler ve kendi hevalarma uydular. Halbuki, her iş kararlaşmıştır.

(4) : And olsun ki, onlara haberlerden öylesi gelmiştir ki, onda sakındıracak öğüt vardır.

(5) : Son derecedeki bir hikmettir. Fakat bu korkutucular bîr fâide bahş olmuyor.

(6) : Artık sen onlardan yüz çevir. O gün ki, dâvetci, bir korkunç, nahoş bir şeye dâvet eder.

(7) : Gözleri zeliller olarak kabirlerinden çıkacaklardır. Sanki onlar dağılmış çekirgelerdir.

(8) : O davet ediciye koşucular olarak kâfirler derler ki: Bu çok çetin bir gün.

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, kıyametin yaklaştığını, kamerin ikiye ayrıldığını, kâfirlerin ise kendi hevalarına uyarak gördükleri mucizelerden yüz çevirir olduklarını bildiriyor. İnsanları uyandıracak olan son derece hakimane mev'izaların varlığına rağmen dinsizlerin o mevîzelerden kaçındıklarını teşhir ediyor. Fakat kıyamet kopunca bir sayha-i davet ile münkirlerin kabirlerinden nasıl müthiş bir surette çıkacaklarını ve o günün şiddetini itirafa mecbur olacaklarını beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Kıyamet yaklaştı) Kıyametin kopacağı saat, yakin oldu, bu dünyanın nihayete ermesine pek az bir zaman kaldı. Çünki, dünyanın belki milyonlarca sene evvel yaraddmış olduğuna nazaran mütebaki devamı, ne kadar binlerce sene olsa da yine binnisbe pek az bir müddet demektir, (ve) Bahusus bunun yaklaştığına büyük bir alâmet olmak üzere (ay ikiye ayrıldı) Hâtemülenbiyâhm bir mucizesi olmak için onun bir işaretiyle kamer, iki parçaya ayrılıp sonra yine. eski vaziyetini aldı. Evet.. En muteber tefsirlerde ve sahîh-i Bühari ve Müslim gibi en makbul hadis kitablarında mufassalan beyan olunduğu üzere hicret-i Nebevî'yederi beş sene kadar mukaddem, Mekke ahalisi, Resûl-i Ekrem'den bir mucize talebinde bulundular. Peygamber-i Zîşan Efendimiz de mübarek eliykamere işaret etti, kamer derhal iki kısma ayrıldı, bir kısmı cebeli Hıra'nın üstünde, diğer bir kısmı da aşağı tarafı mukabilinde görülmeğe başladı, sonra da yine birleşerek eski vaziyetini almış oldu.

İnşikak-ı kamerin bir mucize olmak üzere zaman-ı Nebevî'de vuk'u bulduğuna âmme-i müslimin kaildirler. Şerh-i Mevakkıfda deniliyor ki: Bu inşikak hâdisesi, tevatüren sabittir. Allâme İbnüssübki de bunu ihtiyar etmiştir. Bu, Kur'an-ı Mübîn'de mensusun aleyhtir, ve Sahıhayn'da vesairede rivayet olunmuştur, bunun tevatüren subutunda şübhe edilemez. Buna dâir Hazreti Ali ve Hazreti Enes ile İbn-i Mes'ut ve İbn-i Abbas gibi eshab-ı kiram'dan sahîh rivayetler vardır. Tefsîr-il Alusî, Sirac-ül Münir.

Bu inşikak kamerin ileride kıyamet zamanı vuk'u bulacağını veya bu inşikaktan murâd, kamerin tulûu zamanında zulmetin dağılıp bertaraf olacağından ibaret bulunduğunu iddia, asla muvafık değildir.

Bu inşikak-ı kamerin en büyük bürhan-ı aklîsi ve naklisi, bu âyet-i kerîmedir. Eğer böyle bir inşikak, vuk'u bulmamış olsa idi, bu âyet-i kerîme, nasıl teb-

lığ edilebilirdi. Şüphe yok ki, o takdirde bu âyet-i celîle, tekzîb edilirdi ve Resûl-i Ekrem'e îman edenler bulunmazdı. Bu hâdiseyi hariçten gelenler de görmüş olduklarını söylemişlerdir. Kıyamet vukuunda yalnız kamer değil^ bütün ecram-ı semaviye parçalanacak, darmadağın bir hâle gelecek, kim bilir daha nasıl bir vaziyet alacaklardır. Artık o ecram arasında binnâsbe çok küçük bulunan kamerin inşikakını tahsisen mevzu-i bahs etmek nasıl muvafık olabilir?. Sonra kıyamette görülecek hâdiseleri hiçbir kimse inkâr ederek sihre hamledemez. Halbuki kamerin inşikakını görenlerin onu bir sihir eseri sandıklarına yine Kur'an-ı Mübîn işaret buyuruyor. Demek ki, o inşikak, zaman-ı Nebevî'de vâki olmuştur.

Bir kere düşünmeli!. Kudret-i ilâhîyyeye nazaran Öyle bir inşikakm vukuu nasıl istib'ad edilebilir?. Bu inşikak hâdisesi, bir hârika olmakla beraber haddizatında mümkündür. Her cisim, inkısamı ve iltiyamı kabul ettiği gibi kamer de eder. Her mümkün olan şey ise, kudret-i ilâhîyye ile elbette ki, vücude gelebilir. Yeryüzünde büyük büyük dağların inşikakı vadilerin zuhuru, karaların denizlere ve bilâkis denizlerin karalara inkılâbı görülmektedir. Bu inkılâbiarı zuhura getiren zelzeleler, infilâklar ise birer sebeb-i âdidir ki, onlar da takdir-i ilâhî ile vücude gelmektedir. Artık Haahk-ı Kâinat Hazretleri, böyle âdi sebeblere hacet bırakmaksızın da öyle inşikakları zuhura getirebilir Amenna. Maamafih bir kısım erbab-ı tununun iddialarına nazaran küre-i arz ile bir kısım yıldızlar, esasen güneşten ayrılmışlardır, bir gün yine güneş ile içtima edeceklerdir. Artık onlar da kamerin bu imkânı inşikakını elbette ki, inkâr edemezler.

Şöyle de denilmektedir ki: Bu inşikak hâdisesi, meşhur hâdisler ile sâbittir. Geceleyin vâki olduğu için- bunun vukuu tevatüren rivâyet edilmemiş olabilir. Ve kamerin safhaları, aynı zamanda küre-i arzın her tarafında aynı surette göiünemez, o hâdise bâzı yerlerde görülememiş olabilir. Fakat bu ademi tevatür, bu mucizenin vukuunda tereddüde sebeb olamaz. Bunun vukuuna âyet-i kerîme işaret buyuruyor. Şu kadar var ki, bu inşikàkm vukuu sünnet itibariyle mütevatir değildir. Âyet-i kerîmede bu hususta sarih ve kat'î bir nas mesabesinde bulunmuyor. Binaenaleyh, bunun vuk'u bulmuş olduğuna kail olmayanlar, tekfir edilmezler. Bu hususlara dâir Tefsir-ül Vazih'te ve Tefsir-i Alusi'de tafsilât vardır.

(2) : (Onlar) O müşrikler (bir mucize) nübüwet-i Mtihammed'iyenin aym hakikat olduğuna dâir bir alâmet, bir hüccet (görecek olsalar ondan yüz çevirirler) onu kabul etmezler, (ve daimî) kuvvetli ve şiddetli veya gelir geçer gider, devam etmez (bir büyüdür derler.) o mucizeyi bir sihir sanırlar. İşte inşikak-ı kamer hakkındaki bâtıl kanaatları da böyledir. O muazzam hârikayı da »ördükleri hâlde yine inanmamışlar, onu bir sihir eseri sanmışlardı.

(3) : (Ve onlar) O müşrikler (tekzîb ettiler) Hazreti Peygamberin gösterdiği mucizeyi inkâra cür'et gösterdiler (ve kendi nevalarına uydular) şeytanî ves-

veselere, bâtıl kuruntulara tâbi oldular, öyle inşikakı kamer gibi zahir, bahir bir mucizeyi sihir sandılar (halbuki, **her** iş, kararlaşnuştır.) mukadder olan şeylerden her biri bir gayeye vâsıl olacaktır. İşte o cümleden olmak üzere Hâtemülmürselîn'in risaleti de tekarrür edecek, onun ulvî sânı da zuhur eyleyecek, ibraz ettiği şeylerin birer hakikî mucize olduğu tebeyyün etmiş bulunacaktır. O münkirlerin nihayetleri de bir nedametten, bir elîm azabtan ibaret olacaktır. Nitekim Bedr gazvesinde vesâirede öyle bir mağlûbiyete uğramış uhrevî azaba kavuşmuş oldular.

(4) : **(And olsun ki, onlara) O** inşikak-ı kameri, risalet-i Nebeviyyeyi inkâr eden münkir, muannit kimselere, Kur'an?ı Mübîn'de vesâir suhuf-i Enbiya'da **(haberlerden öylesi gelmiştir ki,)** eski kavimlerin Peygamberlerini inkârları yüzünden nasıl felâketlere, azablara uğramış olduklarına âid tarihî kıssalar, müthiş vak'alar bildirmiştir ki, (onda) o gelen haberlerde, insanları münkirâne hareketlerden **(sakındıracak öğüt vardır.)** artık o gibi haberlerden, kıssalardan bir ders-i intibah alınması iktizâ etmez mi?.

«Müzdecer; Zecr ve men eden, sakındıran, öğüt demektir.

(5) : Evet.. O haberler, kıssalar **(Son derecedeki bir hikmettir)** insanları uyandırmak için, hidayet yoluna sevk etmek için en mükemmel birer mev'izadır. **(fakat bu korkutucular,)** Bu felâketleri, azabları ihtar eden öğütler, o münkirlere **(bir fâidebahş olmuyor.)** onlar güzelce düşünmedikleri için, cahilane bir hâlde yaşamayı iltizam ettikleri için hiçbir öğütten, hiçbir kıssadan bir hisse-i ibret almıyorlar. «Nüzür» lâfzı «nezir'in» cem'idir ki, münzir yâni korkutucu olanlar demektir. Bir de «Nüzür» kelimesi inzar, yâni korkutmak, tehdîd etmek mânâsında müstameldir.

(6) : **((Artık)** Ey Hâtemülmürselîn!. **(sen onlardan) O** münkir, muannid şahıslardan **(yüz çevir)** onlar ile münazarada bulunma, onlar verilen nasihatlardan., bildirilen kıssalardan müstefit olacak bir durumda bulunmuyorlar, **(o gün ki, davetci)** yâni: İsrafil Aleyhisselâm, onları **(bir korkunç, nahoş bir şeye davet eder.)** hesap mevkiine çağırır, onlar da kıyametin pek müthiş hâilelerini görmüş olurlar.

«Nükür» misli görülmemiş olup nefslerin çirkin saydığı şey demektir.

(7) : O gün, o kâfirler **(Gözleri zeliller olarak)** büyük bir zillete bir hayrete tutulmuş bulunarak **(kabirlerinden çıkacaklardır.)** yeniden hayat bulacaklardır. **(sanki onlar) O** kabirlerinden çıkacak olanlar **(dağılmış çekirgelerdir.)** öyle pek büyük bir kalabalık, bir dağınıklık -halinde etrafa yayılacaklardır, nereye varacaklarını kestiremeyeceklerdir.

«Huşşâ» kelimenin müfredi olan «Haşî» lâfzı: Zelil, mütevazî, sakin mutmain manasınadır.

(8) : Artık **o** kabirlerinden çıkanlar **(O davet ediciye koşucular olarak) ona tâbi** olacaklardır. O'na muhalefete, O'ndan geri kalmaya asla cesaret edemeyeceklerdir, **(kâfirler) de (derler ki: Bu) bulunduğumuz vakit, (çok çetin**

bir gün.) son derece şiddetli, korkunç bir zaman!. İşte Peygamberlerini inkâr eden, onların gösterdikleri yolu takibetmeyen kâfirlerin âkıbetleri böyle bir felâkettir. Artık Hâtemiiienbiyâ Efendimizin zamanındaki münkirler de o eski kâfir lere âid haberleri, kıssaları bir nazar-ı ibret ve tefekküre almalı değjl midirler?.

«Muhtıîn» kelimesi süratle koşan, itaat ve inkiyad edenler manasınadır.

*

كذبت قبلهم قوم نوح فكذبوا عبدنا وقالوا
مجنون وازدجر ﴿٩﴾ فدعا ربه اني مغلوب فانتصر ﴿١٠﴾
ففتحنا ابواب السماء بماء منهمر ﴿١١﴾ وفجرنا الارض عيونا فالتقى
الماء على امر قد قدر ﴿١٢﴾ وحملناه على ذات الواح ودسر ﴿١٣﴾
تجري باعيننا جزاء لمن كان كفر ﴿١٤﴾ ولقد تركناها اية فهل
من مدكر ﴿١٥﴾ فكيف كان عذابي ونذر ﴿١٦﴾ ولقد يسرنا القران
للذكر فهل من مدكر ﴿١٧﴾

MEÂLt ÂLÎSt

(9) : Bunlardan evvel Nûh kavmi tekzîb etti. Artık kulumuzu yalancı sandılar ve mecnun dediler ve —risalerini tebliğden— vaz geçirilmiş idi.

(10) : O da Rab'bine dua etti. Şüphe yok ki, ben mağlûbum, artık intikam al —diye niyazda bulundu.—

(11) : Biz de gök kapılarını birçok su ite açtık, —pek müthiş bir yağmur yağdırdık—.

(12) : Ve yeri de pınarlar halinde fışkırttık. Artık su, takdir edilmiş bir emre binaen birbirine kavuşuverdi.

(13) : Ve O'mı —Hazreti Nûh'u— levhaları ve kenetleri bulunan şey üzerine yükledik.

(14) : —O gemi— bizim nezaretimiz altında akıp gidiyordu, O tekzîb edilmiş olana —Nûh Aleyhisselâm'a— bir mükâfat olarak.

(15) : Ve şânım hakkı için onu -o gemiyi- bir ibret olmak üzere bıraktık, fakat hani yâd edip ibret alan?.

(16) : Artık benim azabım ve korkutmam nasıl imiş?.

(17) : Ve kasem olsun ki, Biz Kur'an-ı düşünülmek için kolaylaştırdık. Fakat düşünen var mı?.

**

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetler Nûh Aleyhisselam'm kıssasını ve O'nun sonrakiler için nasıl bir ibret vesilesi olduğunu bildiriyor. Kur'an-ı Mübîn'in de nasd kolaylıkla anlaşılacak bir mev'iza-i ilâhîyye bulunduğunu haber veriyor. Bunlardan bir hisse-i intibah alamayanların da fezahat-i ahvâline işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (Bunlardan evvel) Mekke-i Mükerreme'deki müşriklerden mukaddem (Nûh kavmi) Peygamberleri plan Nûh Aleyhisselâm'ı (tekzîb etti) onun risaletini inkârda bulundular. Evet.. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: **(artık)** O kavim (kulumuzu) o muhterem kulumuz olan Nûh Aleyhisselâm'ı **(yalancı sandılar)** onun risalet iddiasını tasdik etmediler (ve) öyle bir Resûl-i Zîşan'a **(mecnun dediler)** onun sözlerini cinnete hamlettiler (ve) o Peygamber-i Âlikadir, artık risaletini o kavme tebliğden (vaz **geçirilmiş** îdi) o kavim, o mübarek zâta birçok ezâ ve cefâda bulundular ve «Ey Nûh!. Eğer bu risalet iddiana nihayet vermez isen elbette recm edilmişlerden olursun» diye tehdide cür'et gösterdiler, mübarek zâtm vazife-i risâletini ifâ etmesine engel oldular. Bu beyan-ı ilâhî, Hâtemülenbiyâ Efendimiz hakkında bir tesliyeti mütazammındır.

«Uz'dücir» tâbiri, çeşit çeşit ezâ ve cefâ ile tebli-i risaletteh zecr ve men edildi demektir.

(10) : (O da) Nûh Aleyhisselâm da **(Rab'bine dua etti)** hâlini arzederek yalvardı ve Yarabbü. (şüphe **yok** ki, **ben** mağlûbum) Ben bir şahısım, kavmim ise büyük bir cemiyet hâlinde bulunarak maddî kuvvetlere sâhib bulunuyorlar, tebliğ ettiğim dinî hükmleri kabule yaklaşmıyorlar, bilâkis bana karşı tehakküme, suikaste yelteniyorlar. **(artık)** Ey Azîm mabudum!. O münkirlerden **(intikam al.)** diye niyazda bulundu.

(11): Hak Tealâ Hazretleri de buyuruyor ki: **(Biz de gök kapılarını bîr çok su île açtık)** Yâni: Nûh Aleyhisselâm'ın duasını kabul ederek **o** münkir kavmi üzerine semâ tarafından müthiş yağmurlar yağdırdık.

«Münhamir» Ziyade, seyyal, akıcı bulunan demektir.

(12) : (Ve yeri de pınarlar halinde fışkırttık)' Yer yüzünün her tarafında sular zuhura gelerek saha-i zemini kaplamış bulundu (artık su) o gökten yağan, yerden kaynayıp fışkıran su kitleleri, cânib-i ilâhîden (takdir edilmiş bir emre binaen) o kavmin tufan ile helaki maslahatına mebni (birbirine kavuşuverdi.) yeryüzü büyük bir deniz hâline geldi.

(13) : (Ve O'nu) Hazreti Nuh'u, o tufandan kurtarmak için (levhaları ve kenetleri bulunan bir şey) yâni: Tahtalardan ve o tahtaları biriktiren çivilerden, urganlardan teşekkül eden bir gemi (üzerine yükledik) duasını kabul ederek kendişini ve kendisine îman edenleri o tufan beliyyesinden hâlâs eyledik.

«Düşür» gemiyi bağlayan tahta ve demir, çivi gibi şeyler demektir.

(14) : Haahk-ı Azîm Hazretleri buyuruyor ki: Nûh Aleyhisselâm'ın rakib olduğu sefine (Bizim nezaretimiz altında) mahfuz ve bir semt-i selâmete mütevec-cih olarak (akıp gidiyordu.) bütün âfetlerden, ârızalardan emîn bulunuyordu. Böyle harikulâde bir surette selâmete erdiriliş ise o (tekzîb edilmiş olana) yâni Nûh Alcyhisselâm'a taraf-ı ilâhîden (bir mükâfat olarak) nasib olmuştur.

(15) : (Ve sânım hakkı için) O sefineyi (bir ibret olmak üzere bıraktık) tarih-i âlemde pek mühim bir hâdise olmak üzere ibka ettik. Hattâ deniliyor ki: O sefine uzun bir müddet Cezîre havalisindeki Cûdi dağı üzerinde kalmıştır. Velhâsıl: Bu tufan hâdisesi insanlar için büyük bir tefekkür ve intibah vesilesi. bulunmuştur. Bundan her kavim, bir ibret dersi almalı değil midir?, (fakat hani) Bu hâdiseyi güzelce (yâd edip ibret alan?.) yâni: Böyle insanları pek ziyâde uyandırmaya ve bir Haalık-ı Azîm'in varlığını, kudret ve azametini göstermeğe vesile olan harikulade bir hâdise malûm, meşhur iken yine beşeriyetin kısm-ı azamı dinsizlik içinde yaşıyor, kendilerinin de bir gün Nûh kavmi gibi bir müthiş azaba giriftar olabileceklerini düşünmüyorlar, bu pek fâideü mev'iza'lardan müstefid olmak kabiliyetini gösteremiyorlar, ne yazık bir hâlet-i ruhiye!.

«Müddekir» tezekkürde, itibarda, müteyakkızâne harekette bulunan kimse demektin

(16) : Haalık-ı Azîm Hazretleri şöyle de buyuruyor: (Artık) Bu tufan hâdisesi bir düşünülsün, o münkir kavmin akıbet nasıl bir kahr-ı ilâhîye uğramış oldukları bir mülâhaza edilsin, (benim azabım ve korkutmam nasıl imiş?.) Bu bir güzelce anlaşılsın. İşte Peygamberleri inkâr eden kâfirane ve mütekebbirâne vaziyet alan her kavmin akıbeti böyle pek fecî olacaktır. Bir kısmı dünyada muvakkaten rahat yaşasalar da akıbet ölerek müstahik oldukları azablara kavuşacaklardır. Ne müthiş bir tehdid-i ilâhî!.

Kur'au-ı Hakîm'de mükerreren beyan olunan bu gibi tehdidlerde yine bir merhamet-i subhaniyye eseridir ki: Kabiliyetli olan kimseler bunları düşünerek hayatlarını tanzîme, kalblerini nûr-i îman ile tenvire muvaffak olsunlar. Bunları

takdir edemeyenler ise kendilerini kendi sû-d ihtiyarlariyle ebedî bir hüsrana mâruz bırakmış olurlar da vaktiyle onun farkında bulunamazlar.

(17) : İşte kerîm mabudumuz şöyle de buyuruyor: (Ve kasem olsun ki, biz Kur'an-i düşünülmek) O'ndan ibret alınmak (için kolaylaştırdık) her isteyen Kur'an-ı Mübîn'in âyetlerini kolaylıkla ezberleyebilir. Nice masum çocuklar bile Kur'an ayetlerini birkaç ay içinde hıfz edebiliyor ki, böyle bir kolaylık, hiçbir eserde görülmemektedir ve her isteyen Kur'an-ı Azîm'in beyanatı hakkında malûmat edinebilir, o kitab-ı mukaddesin ihtiva ettiği kıssalardan, mev'izâlardan müstefid olabilir. Elverir ki: Bir şevk-i vicdanî ile bu ulvî gayeye teveccüh edilsin, (fakat) Bu ciheti (düşünen) nazarı itibara alıp mütenassih olan, mâsiyetlerden kaçınan (var ön?.) ne kadar az!. Birçok kimseler ise bu düşünceden bînasib bulunmaktadırlar.

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي
وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ
مُسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾ تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾
فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ
لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(18) : Âd, tekzîb etti, artık azabım ve tehdidlerim nasıl oldu?.

(19) : Şüphe yok ki, biz onların üzerine uğursuz, devamlı bir günde bir soğuk rüzgâr gönderdik.

(20) : İnsanları kopanyordu. Onlar, sanki dibinden kopmuş hurma kütükleri imişler.

(21) : O halde nasıl olmuş oldu azabım ve tehdidlerim?.

(22) : Ve kasem olsun kî: Biz Kur'an-ı düşünülmek için kolaylaştırdık, fakat düşünen var mı?.

***

î Z A II

(18) : Bu mübarek âyetler de Âd kavminin kıssasına nazarları celbediyor, o kavmin dinsizlikleri yüzünden nasıl müthiş bir helâke mâruz kalmış olduklarını bildiriyor. Azab-ı ilâhînin ve tehdid-i Rabbani'nin pek şiddetli olduğunu, Kur'an-i Mübîn'in de ne gibi bir hikmet ve suhulete müstenid bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Âd) Kavmi de Peygamberleri olan Hûd Aleyhisselâm'ı (tekâb etti) onun tebligatını kabul etmeyerek nîmet-i îmandan mahrum kaldı. Cenab-ı Hak da buyuruyor ki: (artık) Onların haklarında (azabım ve tehdidim nasıl oldu?.) onlar da ne kadar müthiş bir azaba uğradılar, korkutulmuş oldukları cezaya kavuştular. Onlardan sonraki münkirler de öyle müthiş bir âkıbeti düşünmeli değil midirler?.

(19) : (Şüphe yok ki, biz onların) O Âd kavminin (üzerine uğursuz) nuhusetli *ve (devamlı) helaklerini vücude getirinceye kadar bu uğursuzluğu devam etmiş (bir günde) yâni: Bir vakit ve müddet içinde (bir soğuk) pek şiddetli bir gürültüyü hâiz bir (rüzgâr gönderdik.) bu rüzgâr, yedi gece ve sekiz gün devam etmiş idi. »

«Sarsar»; pek soğuk rüzgâr demektir. «Nahs» de meş'um, şeametli şey manasınadır.

(20) : öyle bir rüzgâr ki, (İnsanları kopan*>rdu) onları parçalıyordu vü~ cutlannrbaşlarından ayırarak darmadağın ediyordu, (onlar) Bu azaba uğrayan münkir kavim (sanki dibinden kopmuş hurma kütükleri imişler) hayattan mahrum kaldılar, parçalanmış birer cisimden ibaret bulunmuş oldular.

«A'caz» kökler, dipler, asıllar demektir. «Münkaır» de kpoarılmış, kal'i edilmiş manâsınadır.

(21) : Artık bir kere düşünülsün, (O hâlde nasıl oldu azabım) ve onların hakkındaki (tehdidlerim?.) onlar dünyada öyle müthiş bir cezaya çarpılmış oldukları gibi ahirette de ne büyük azablara uğrayacaklardır. Artık onların bu meş'um, felâket karin akıbetlerini başkaları da düşünüp ibret almalı değil midirler?.

(22) : (Kasem olsun ki,) B'' kart hakikattir ki, (biz Kur'an-ı düşünülmek için) insanların ondan öğüt alarak dindarâne bir hayata nail olmaları için (kolaylaştırdık) her hüsnüniyete sahib olan insan, o kitab-ı mübin'den istifade edebilir, (fakat düşünen var mı?.) Bu hakikati güzelce mülâhaza ederek o kitab-ı ilâhînin gösterdiği yolu takibedenler ne kadar az!. Bu şayanı teessüf bir hâl değil midir?.

***

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾ فَقَالُوٓا اَبَشَرًا
مِنَّا وَاحِدًا نَتَّبِعُهُۥٓ اِنَّآ اِذًا لَفِى ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾
ءَاُلْقِىَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ ﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا
مَنِ الْكَذَّابُ الْاَشِرُ ﴿٢٦﴾ اِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ
وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾ وَنَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَآءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾
فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾
اِنَّآ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ
يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(23) : Semud —kavmi— korkutucuları tekzîb etti.

(24) ; Dediler ki: Bizden bir lek beşere mî?. Ona mı tâbi olacağız?. Şüphe yok ki, *h\%* o vakit elbette bir sapıklık ve çılgınlık içinde bulunmuş oluruz.

(25) : O zikr, bizim aramızdan onun üzerine mi bırakılmıştır. Hayır.. O bir mağrur, fazla yalancıdır.

(26) : Yakında bileceklerdir ki, o mağrur, o ziyade yalancı kim imiş?.

(27) : Şüphe yok ki, biz, onlar için bir fitne olmak üzere o dişi deveyi göndericileriz. Artık onları gözetle ve sabr *et*

(28) : Ve onlara haber ver ki: Muhakkak su, onların aralarında iaksimlidir, her bir içiş için —nöbetinde sahibi— hazır bulunmuş olacaktır.

(29) : Artık arkadaşlarını çağırdılar, O da alacağını aldı da —deveyi— sihirleyip öldürdü.

(30) : O halde nasıl olmuş oldu azabım ve tehdidim?.

(31) : Muhakkak ki, onların üzerlerine bîr sayha gönderdik, artık onlar ağıla konmuş kuru ot gibi oldular.

(32) : Kasem olsun İd, biz Xur'an-ı düşünülmek için kolaylaştırdık. Fakat düşünen var mı?.

İ Z A H

(23) : Bu mübarek âyetler de Semud kavminin mağrurâne bir vaziyet alıp Salih Aleyhisselâm'ı tekzîb etmiş olduklarını bildiriyor. Bir ibtilâ için harikulade bir surette yaradılmış olan bir deveyi o kavmin boğazlıyarak bu yüzden kendilerinin de nasıl bir kahr-ı ilâhîye uğramış olduklarını haber veriyor. Azab-ı ilâhînin ve ihtar-ı Rabbani'nin dehşetini, Kur'an-ı Mübîn'in de ne gibi bir hikmete mebnî kolaylaştırılmış olduğunu beyan ederek bu kitab-ı kutsî'den istifade edilmesi lüzumuna işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (Semud) Kavmi (korkutucuları) kendilerine azab-ı ilâhîyi ihtar eden Peygamberleri (tekzîb etti.) vakıa bu kavme yalnız Salih Aleyhisselâm gönderilmişti, fakat onü tekzîb etmeleri, bütün Peygamberleri tekzîb hükmünde olduğu için cem'i sigasiyla «nüzür = korkutucular denilmiştir. Çünki bütün Peygamberler arasında esasen bir vahdet vardır, hepsi de halkı tevhid-i ilâhîye davet etmiştir, hepsi de ahiret hayatını haber vermiş, nâsa günahlardan kaçınmayı tenbih buyurmuşlardır.

(24) : (Ve) Semud kavmi (dediler ki: bizden bir tek beşere mi, ona mı iâbi olacağız.) kavmimiz arasında bir mümtaziyeti hâiz, eşraftan madud büyük bir servete mâlik olmayan bir kimseyi mi kendimize rehber ittihaz edeceğiz?, (şüphe yok ki, biz o vakit) Ona tâbi olduğumuz zaman (elbette bir sapıklık ve çılgınlık içinde bulunmuş oluruz.) o hâlde biz nasıl olur da onun gösterdiği yolu takibederiz?.

«Süur» cünûn demektir. Sair'in cem'i olarak niyran = cehennem mânâsım da ifade eder.

(25) : O münkir kavim, şöyle de demişlerdi: (O zikr) Onun iddia ettiği vahy-i ilâhî, kitab-ı semavî (bizim aramızdan onun üzerine mi bırakılmıştır?.) o da bizim gibi bir insandır, belki bizim aramızda o zikre, o vahy-i ilâhîye ondan daha lâyık olanlar vardır. **(Hayır..** O) Nübüvvet iddiasında bulunan (bir **mağrur)** mütekebbir (fazla yalancıdır.) aramızda haiz-i riyaset olmak için öyle bir iddiada bulunuyor.

(26) : Allan Tealâ Hazretleri de o kavmin bu iddiasını red için Salih Aleyhisselâm'a hitaben buyurmuştur ki: (Yakında bileceklerdir ki,) Kendilerine dünyevî helâk teveccüh ettiği vakit anlayacaklardır ki, (o mağrur, o ziyade yalancı kim imiş!.) artık kendilerinin ne kadar yanlış ve hilâf-ı hakikat bir iddiada bulunmuş oldukları meydana çıkmış olacaktır. «Esir» ziyade ve müteazzimâne sevinen, böbürlenen, hayret, gaflet, dehşet içinde bulunan kimse demektir.

(27) : O cahil kavim, güya Salih Aleyhisselâm'ın hâşâ yalancı olduğunu mr.ydana çıkarmak için ondan büyük bir mucize talebinde bulundular, büyük bir kayadan dişi bir devenin çıkarılmasını ona teklif ettiler. Haalık-ı Azîm Hazretleri de o mübarek Peygamberinin doğruluğunu izhar için öyle bir devenin meydana çıkarılacağını kendisine şöylece tebşir buyurdu. (Şüphe yok ki, biz onlar için bir fitne) Bir imtihan (olmak üzere) onların îmana gelip gelmeyeceklerinin meydana çıkması için (o) istedikleri,(dişi deveyi göndericileriz) bu, o kavim içîn bjr büyük alâmet, Hazreti Salih'in sadakati hususunda da muazzam bir hüccet olacaktır, (artık) Ey Peygamber-i Zîşanî. (onları gözetle) Bak ki, akıbetleri neye varacaktır, (ve sabr et.) Onların dedikodularına karşı sabr ve sebat ile mi'kabe.'ede bulun.

(28) : Hak Tealâ Hazretleri Salih Aleyhisselâm'a vahyen şöyle de emr etti ki: (Onlara) O kavmine (haber ver ki, muhakkak su) kendilerine mahsus olan büyük bir kuyunun suyu (onların aralarında taksimlidir.) o kavim ile o zuhura gelecek deve bu sudan muayyen zamanlarda bilmünavebe istifade edeceklerdir. (her bir içiş için) Nöbetinde sahibi (hazır bulunmuş olacaktır.) bir gün deve, diğer bir günde de o kavim hazır bulunarak o sudan içip müstefit olacaklardır.

Demek ki, o deve, pek büyük olacağı için kendi nöbetinde o suyu tamamen içebilecek bir vaziyette bulunmuş, ve o kavmin hayvanları bu muazzam deveden korkup kaçacakları için o deveye bir muayyen gün tâyin edilmiş idi.

(29) : O kavim, bu münavebe usulüne biraz devam ettiler, sonra bundan usandılar. O deveden kurtulmak istediler de (Artık arkadaşlarını çağırdılar) Kudar Biri-i Salef adındaki şakîlerden bulunan bir şahıstan o deveyi boğazlamasını istediler (O da) o şahısta (alacağını aldı da) kılıcını yüklendi de o deveyi (sihirleyip öldürdü.) onu mecruh bir hâle getirerek boğazladı.

«Akr» mecruh etmek, boğazlamak, methuş olmak manasınadır. Köşk, yüksek bina mânâsında da müstameldir.

(30) : Haalık-ı Azîm Hazretleri de buyuruyor ki: (O hâlde nasıl olmuş oldu azabım ve tehdidlerim!.) Yâni: O isyankâr kavim hakkında o cinayetlerinden dolayı ne büyük bir azab, ne korkunç tehdidler zuhura gelmiş oldu, bunu şâir isyankâr kavimlerde düşünüp ibret almalı değil midirler?.

(31).: (Muhakkak ki, onların üzerlerine **bir** sayha gönderdik) Onları Cibril-i Emîn vasıtasiyle pek müthiş bir sayhaya mâruz bıraktık. Buna asla takat getiremediler, **(artık onlar, ağıla konmuş kuru ot gibi oldular.)** hayattan mahrum kalıp darmadağın bir hâle gelmiş bulundular.

«Heşim» Kurumuş, parçalanmış ot demektir, «muktezar»: da koyunlar için ağaçlar ile, dikenli şeyler ile yapılmış olan «Hazîre = ağıl» manasınadır.

(32) : (Kasem olsan ki,) Kudret ve azametimle **(biz Kur'an-ı)** o kitab-ı hikmet beyanı (düşünülmek) ulvî beyanatı güzelce dinlenilerek tefekküre dalmak ve ahkâmiyîe amel edilerek iki âlemde de şeref ve saadete ermek **(için kolaylaştırdık)** herkes dilerse ondan istifâde edebilir, (fakat düşünen **var mı?.)** O Kur'an-ı Mübîn'in öyle muazzam bir lûtf-i ilâhî olduğunu tefekkür ederek onun gösterdiği hidayet yolunu takibedenler bulunuyor mu?. Asıl gaye, bu kitab-ı ilâhîyi güzelce düşünerek ondan nasihat almaktır, fazilet-i insaniyeye nail olmaktır.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾
إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّا آلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ ﴿٣٤﴾ نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَا
كَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا
بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا
عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾
فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ
مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾

MEÂLİ ÂLÎSİ

(33) : Lût kavmi korkutucuları tekzîb etti.

(34) : Şüphe yok ki, biz onların üzerlerine bir şiddetli rüzgâr gönderdik, Lût'un âJ'i ise müstesna, onları bir seher vakti kurtardık.

(35) : Bizini tarafımızdan bir nîmet olarak, işte şükredeni öylece mükâfatlandırırız.

(36) : Celâlini hakkı için onları satvetiniizin şiddetiyle korkutmuş idi. Fakat onlar, bu korkutuş öe şek ve şüphede bulundular —onu tasdik etmediler—.

(37) : And olsun ki, o misafirlerinden dolayı O'ndan mutalebede bulunmuşlardı. Artık biz de onların gözlerini silip kör ettik, haydin azabımı ve tehditlerimi tadın. —deyiverdik-—.

(38) : And olsun ki, onları sabahleyin erkenden bir daimî azab yakaladı

(39) : Artık azabım, ve tehditlerimi tadın —dedik—.

(40) : Kasem olsun ki, biz Kur'an-ı düşünülmek için kolaylaştırdık, fakat düşünen var mı?.

**

İ Z A H

(33) : Bu mübarek âyetler de Lût kavminin Peygamberlerini tekzîb ve nasıl fezihâne bir temenniye cesaret edip nihayet başlarına pek büyük bir azabın teveccüh etmiş olduğunu bildiriyor. Lût Aleyhisselâm'a tâbi olan mü'minlerin ise îmanlarının mükâfatı olarak necata ermiş olduklarını haber veriyor. Kur'an-ı Mübîn'in de ba gibi hâdiseleri bildirerek bunlardan alınacak ibreden, mev'izaları hâvi olduğuna işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (Lût kavmi, korkutucuları) Kendilerine azab-ı ilâhîyi ihtar eden Peygamberlerini veya ayetleri (tekzîb etti.) inkârlarında İsrar edip durmak istedi. \

(34) : Fakat onlar, bir gün o inkârlarının cezasına kavuşacaklardı. İşte bunu beyan için de Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (Biz onların üzerlerine bir şiddetli rüzgâr gönderdik.) hepsini de mal iv ve tenkil etmiş oldu (Lût'un âli ise müstesna) onlar o rüzgârâ uğramadılar (onları seher vakti kurtardık.) onlar bir vahy-i ilâhîye mebni gecenin sonuna doğru yurdlarından çıkıp başka bir sahaya varmışlardı, onları müteakip seher vakti o rüzgâr zuhur ederek o dinsiz, ahlâksız kavmi helak etti.

«Hasib» ufak taşlan bile yerlerinden kaldırıp etrafa savuran kuvvetli rüzgâr demektir. Piyade olan bir cemaat mânâsında da müstameldir.

(35) : Cenab-ı Hak buyuruyor ki: Âl-i Lût'un necata ermesi (Bizim tarafımızdan bir nimet olarak.) vâki olmuştur. Çünki onlar Hazreti Lût'a tâbi, olmuş, din-i ilâhîyi kabul etmişlerdi, (işte şükredeni) Bizim nimetlerimize îman ile ve ibadet ve taad ile arz-ı şükranda bulunanı (öylece mükâfatlandırırız.) öyle müstesna, mümtaz bir surette necata erdiririz.

(36) : (Celâlim hakkı için) O helake mâruz kalan Lût kavmini, Peygamberleri olan Lût Aleyhisselâm (satvetimizin şiddetiyle korkutmuş idi) onları uyandırmak için nasihatlarda bulunmuş, azab-ı ilâhînin şiddetini ihtar etmiş idi (fakat onlar, ba korkutuş 3e şek ve şüphede bulundular) onu tasdik etmediler.

«Batş»: azab ile şiddetli bir surette yakalamak demektir.

(37) : (And **olsun** ki,) Muhakkak bir vak'adır ki, o Lût kavmi (o misafirlerden **dolayı)** Hazreti Lût'un yanma gelmiş olan o genç ve güzel erkekler kıyafetinde temessül etmiş melekler hakkında (O'ndian) Lût Aleyhisselâm'dan (mü-" **talebede bulunmuşlardı)** o müsafirlere suikastta bulunmak gibi pek fezihâne bir muamelede bulunmak istemişlerdi (artık biz de onlann gözlerini sifip kör ettik) onların gözlerine Cibril-i Emîn'in bir sille çarpmasiyle hepsinin de gözleri görmez bir hale gelmiş bulundu ve onlara **(haydi azabımı ve tehditleri tadın)** da dedik, onlar bir lisan-ı hâl ile veya melekler lisaniyle böyle bir hitab-ı itaba uğrayarak hâib ve hasır bir hâlde kalmışlardır.

«Tams» eskimek, mahv ve münderis olmak, böyle bir hâle getirmek manâsınadır.

(38) : **(And olsun ki, onları) O** Lût kavmini **(sabahleyin erkenden bir daimî azab yakaladı.)** onları tamamen helak etti, onlar ahirette de müebbeden muazzeb olacaklardır.

(39) : **(Artık) O** kayme bir tevbih ve teşdit olmak üzere **(azabımı ve tehditlerimi tadın)** dedik, onları öyle müebbed bir azaba sevketmiş olduk. Ne ibret alınacak bir hâdise-i tarihiye!.

(40) : **(Kasem olsun ki, biz Kur'an-ı)** Bütün beşeriyete hitabeden o kitab-ı ilâhîyi **(düşünülmek için)** ihtiva ettiği hükmlerin, haberlerin, kıssaların güzelce teemmül ve tefekkür edilmesi için **(kolaylaştırdık)** her isteyen, **o** kitab-ı Mübîn'den müstefid olabilir, **(fakat düşünen var mı?.)** Nedir bu gaflet ki, Kur'an-ı Mübîn'in o pek ulvî ve pek nâfi beyanatını düşünüp ona göre hayatlarını, kanaatlerini tanzim edenler, pek az oldukları cihetle yok mesabesinde bulunuyorlar.

Bu mübarek ayetlerin böyle mükerreren nüzulü, insanları intibaha davet ve beyan olunan kıssaların ehemmiyetine ve birer müstakil hakikat olduğuna işaret gibi hikmetlere müstenittir.

وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾ أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ
مِنْ أُولَئِكُمْ أَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ
جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾
بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(41) : Celâlim hakkı için Fir'avun'un âl'ine korkutucular gelmişti.

(42) : Ayetlerimizin hepsini de tekzîb ettiler, artık biz de onları bir muktedir azizin yakalamasiyle yakaladık.

(43) : Sizin kâfirleriniz, onlardan hayrlı mıdır?. Yoksa sizin için kitabta bir beraat mi vardır?.

(44) : Yoksa biz yardımlaşır —intikamımızı alabilir— bir cemaatiz mi? diyorlar?.

(45) : O cemiyet muhakkak ki, yakında bozulacak ve arkalarını çevireceklerdir.

(46) : Hayır.. Onların asıl mev'idleri kıyamettir, o kıyamet ise daha: dehşetlidir ve daha acıdır.

İ Z A H

(41) : Bu mübarek âyetler de bu sûre-i celiledekî kıssaların beşincisini muhtevîdir. Firavun ile kavminin müthiş bir akıbete uğramış olduklarını[1] bildiriyor, öyle kuvvetli kimselerin küfrleri yüzünden helak olup gitdikleri malûm, iken; açtık o kadar kuvvetli olmayan asr-ı saadetteki kâfirlerin nelerine güvenerek azab-ı ilâhîyi düşünmediklerini beray-ı takbih sual ediyor. Onların dünyada muazzeb

olacakları gibi asıl ahirette daha büyük azablara tutulacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Celâlim **hakkı** için) Malûm ve meşhur bir hâdisedir ki, **(Fir'avun'un âl'ine)** Mısır'da-Kıbt kavminin hükümdarı olan ve rübubiyet iddiasında bulunan Fir'avun'a tâbi olanlara öyle pek âciz, fâni, yalancı olan bir mahlûka tapınmak denaetinde bulunan kimselere (korkutucular gelmişti.) onları uyandırmak, azab-ı ilâhîden haberdar etmek için Musa ve Hârûn Aleyhimesselâm vasıtalariyle birnice haşyetâver hârikalar, mucizeler vücude getirilmişti. Buna rağmen onlar yine dinsizliklerinden vaz geçmediler.

(42) : Evet.. **(Ayetlerimizin hepsini de tekzîb ettiler)** Hazreti Musa'nın ibraz ettiği âsa, yedibeyzâ gibi hârikaları birer sihir sandılar ve yâhud Cenab-ı Hak'kın birliğine, kudret ve azametine aklen ve sem'an delâlet eden ayetleri: Bedialan takdir edemeyip küfr içinde yaşamayı iltizam eylediler, **(artık biz de onları bir muktedir azizin)** Daima galib olup asla mağlûb olmayan ve hiçbir şeyden âciz bulunmayan bir zât-ı ahadiyetin (yakalamasiyle **yakaladık)** hepsini de küfrlerd sebebiyle ikaba, azaba giriftar etmiş olduk. İşte bu müthiş tarihî vak'ayı sonraki kâfirler de düşünmeli değil midirler?.

(43) : Ey Kureyş cemaati!. Ey Hâtemülenbiyâ'nın zamanından beri dünyaya gelip yaşayan milletler!. **(Sizin kâfirleriniz)** Küfr içinde yaşamayı iltizam eden fertleriniz, cemiyetleriniz (onlardan) o Fir'avun 'ile onun kavminden **(hayrlı mıdır.?)** kuvvet ve kesret itibariyle daha mümtaz mıdırlar veya müşrikâne dinleri, daha makbul mudur?. Böyle bir şeyi iddia edebilir misiniz?, **(yoksa sizin için kitabda bir beraat mi vardır?.)** Sizin küfrünüzden dolayı mes'ul olmayacağınıza dair bir semavî kitab mı nazil olmuştur. Elbette ki, böyle bir kitab da mevcut ve melhuz değildir.

(44) : (Yoksa) O sonraki dinsizler, Kureyş müşrikleri **(biz yardımlaşır)** intikamımızı alabilir **(bir cemaatiz mi diyorlar?.)** «bize karşı kimse mukavemet edemez, bize hiçbir kuvvet galib gelemez,» diye böbürleniyorlar mı?. Öyle ise ne kadar aldanıyorlar, kendilerinden daha ne kadar kuvvetli cemaatlerin dinsizlikleri yüzünden ne felâketlere, inhizamlara uğramış olduklarını hiç düşünmüyorlar mı?.

(45) : **(O cemiyet) O** kendi kuvvetlerine güvenerek hakkı kabulden kaçınan, islâmiyete karşı adavet gösteren câhil taife **(muhakkak ki, yakında bozslacak)** mağlûbiyete uğrayacak **(ve arkalarını çevireceklerdir.)** darmadağın **bir** hâle gelerek mahv ve perişan olacaklardır, **o** mağnırâne **iddialarının ne kadar** vâhî **olduğunu** anlayacaklardır. **Nitekim** az **sonra bunu anlamış oldular. Bedr gazvesinde o kâfirler büyük hir inhidama uğradılar, Kur'an-ı Mucizbeyanın bir ebedî mucize olduğu, bu haber verdiği hâdisenin zuhuriyle de tezahür etmiş oldu. Halbuki, bu âyet-i kerîme nazil olduğu zaman Resûl-i Ekrem Efendimiz henüz Mekke-i Mükerreme'de idi, düşmanlarına galib olaoak bir kuvve-i askeri-**

yeye sahib bulunmuyordu. Bilâhara bu galibiyet tahakkuk etmiş ve Nebiyy-i Zîşan Efendimiz Bedr gazvesinde bu âyet-i kerîmeyi tilâvette bulunmuştur.

(46) : (Hayır..) O dinsizlerin dünyada görecekleri azablar, uğrayacakları mağlûbiyetler, onların tam cezaları değildir, (onların asıl mev'idleri) onların, asıl azablarının mev'ud olan vakti (kıyamettir) asıl en büyük azablara o kıyamet gününde uğrayacaklardır. Evet., (o kıyamet ise daha dehşetlisidir.) En büyük bir dahiyedir, hâiledir (ve daha acıdır.) ebedî, gayr-ı zail bir azabtan ibarettir. Artık bu pek müthiş âkıbeti bir düşünmeli değil midirler.?

«Edha» pek rüsvaylık, kendisinden helâs ümidi bulunmayan pek rezilâne bir iş, bir belâ ve felâket demektir.

«Emer» de pek ziyâde hararetli şey manasınadır.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ
وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ O
إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾ وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ
﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ
فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ
وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

MEALİ ÂLÎSİ

(47) : Şüphe yok ki, günahkârlar, bir sapıklık ve çılgın âteşler içindedirler.

(48) : O günde ki, yüzleri üzerine o âteş içinde sürükleneceklerdir, —ve kendilerine— tadın cehennemin dokunuşunu— denilecektir.

(49) : Muhakkak ki, biz her şeyi bir keder —muayyen bir ölçü— ile- yarattık.

(50) : Bizim emrimizde başka değil, ancak birdir, göz ile bir bakış gibidir.

(51) : Ve şüphe yok ki, sizin emsâlinizi helak ettik, fakat düşünen hani!.

(52) : Ve her neyi yapmış oldular ise defterlerde —kayıtlı-—dır.

(53) : Ve her bir küçük ve büyük yazılmıştır.

(54) : Muhakkak ki, müttakiler, cennetlerde ve ırmaklardadırlar.

(55) : Bir doğruluk ikametgâhında, gayet kudret sahibi bir hükümdarın huzurunda —bulunacaklardır—.

❋

İ Z A H

(47) : Bu mübarek âyetler de kâfirlerin asıl ahirette ne müthiş azablara, âteşlere tutulacaklarını bildiriyor. Haalık-ı Kâinat'm her şeyi kaza ve kaderiyle ve dilediği an derhal vücude getirmekte olduğunu haber veriyor. O mâbud-i Azîm'in sonraki kâfirlerin emsâlini evvelce helak etmiş olduğunu bir vesile-i intibah olmak üzere ihtar ediyor. İnsanların yaptıkları büyük ve küçük her şeyin bir defter-i mahsusta yazılmakta olduğunu beyan buyuruyor. Müttaki kullarında cennetlere, nehirlere nail ve azîz ve kerîm olan Haalık-ı Kâinat'm tecelliyatına mazhar olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Evet.. (Şüphe yok İd, günahkârlar) Yâni: Müşrikler vahdaniyyet-i ilâhîyyeyi münkirler, Peygamberlere tâbi olmayanlar öteden beri (bir sapıklık) dadırlar, onlar, doğru yoldan ayrılmış, kendi nefislerini helake mâruz bırakmışlardır, (ve çügin âteşler içindedirler) ahirette de cehennemelerin âteşi içinde kalacaklardır. İşte küfrün ebedî cezası!.

«Süur» Niyran, cehennemler demektir. Müfredi «sair» dir. Azab, mihnet ve meşakkat mânâsında da müstameldir.

(48) : Evet.. O dinsizler, o cezalara uğrayacaklardır (O gündeki) o kıyamet zamanındaki, (yüzleri üzerine o âteş içine sürükleneceklerdir.) öyle ebedî bir surette muazzeb olacaklardır ve kendilerine **(tadın** cehennemin **dokunuşunu)** bütün vücudunuzu kaplayacak olan şiddetli hararetine uğrayınız denilecektir.

«Sehb» çekmek, cezbetmek demektir. «Sekar» de cehennemin bir ismidir.

(49) : Bütün hâdisatın birer takdir-i ilâhîye müstenid olduğunu beyan için de Haalık-ı Azîm Hazretleri şöyle buyuruyor: (Muhakkak ki, biz **her şeyi** bir **kader** ite **yarattık.)** Yâni büyük ve küçük her mahlûk olan şey, bir hikmet ve maslahat muktezâsı olmak üzere Cenab-ı Hak'kın takdiriyle tekvini ile vücude gelmiştir.

(50) : **(Bizim emrimizde)** Hangi bir şeyin vücude gelmesini irade ettiğimiz zaman o şey ne kadar büyük olursa olsun, ona müteveccih olan emrimiz *(başka* **değ3, ancak birdir)** tekrar tekrar emirlere, tekitlere ihtiyaç yoktur, (göz **ile bir**

bakış gibidir.) Fazla bir külfete muhtaç değildir. Bu beyan-ı ilâhî, mahlûkatı yaratmak hususunda mesiyyet-i ilâhiyyenin pek sür'atle nafiz olduğunu bir temsil tarikiyle bildirmektedir. Ve bu âyet-i celîle, takdir-i ilâhîyi inkâr edenleri red etmektedir. Bir takım câhiller, bu âlemdeki hâdiseleri yıldızların ittisaline nisbette bulunmuşlardır. Halbuki, Allah Tealâ'nın iradesi, yaratması olmadıkça hiçbir şey vücude gelemez.

(51) : (Ve) Ey risalet-i Muhammed'iyeyi inkâr eden müşrikler!, **(şüphe yok ki, sizin emsâlinizi)** Küfr ve isyan bakımından sizin gibi olan eski kavimleri **(helâk ettik)** onları çeşit çeşit ukubetlere uğrattık, onların kıssalarını bir kere nazarı itibara almalı değil misiniz?, **(fakat düşünen hani!.)** Siz bir büyük cehalet ve gaflet içinde yaşıyorsunuz **o** eski kavimleri küfrleri yüzünden helak etmiş olan bir mâbud-i azîm, sizleri de bu küfrünüzden dolay* bir gün helak etmez mi?. Ne,için böyle birakıbeti düşünerek küfrünüze nihayet vermiyorsunuz?.

(52) : (Ve) O eski kavimlerin ve bütün kulların **(her ne yapmış oldukları ise defterlerdedir.)** hâfâza, kiramen kâtibin meleklerinin kitablarında veya lavh-i mahfuzda mukayyit bulunmaktadır.

(53) : **(Ve her bir küçük ve büyük)** Şey, mahlûkatm yaradılışları, amelleri, ecelleri **(yazılmıştır.)** lavh-i mahfuzda tamamen yazılı bulunuyor. Hiçbir şey gizli kalamaz, artık bunu bir düşününüz.

(54) : **(Muhakkak ki, müttakiler)** Allah'tan korkan, din-i ilâhîye muhalefette bulunmaktan çekinen mü'min zâtlar, yarın ahirette **(cennetlerde ve ırmaklardadırlar.)** onlar nice lâtif, dilnişîn ağaçları hâvi bahçelerde bostanlarda bulunacaklardır, oralardaki mütenevvî nehirlerin lezîz, lezîz sularından içeceklerdir.

«Nehr» kelimesi, nûr ve ziya mânâsını da müfittir. Ehl-i Cennefin nurlara, tecelliyata mazhar olacaklarını da ifade etmektedir.

(55) : Evet.. O mes'ut muttaki zâtlar, yarın ahirette **(Bir doğruluk ikametgâhında) bir** ebedî hakikat olan bir makamda, sâdıklara mahsus bulunan bir meclis-i âli'de **(gayet kudret sahibi bir hükümdarın huzurunda)** yâni: Her şeye kaadir, aczden münezzeh ve hâkimiyeti, tasarrufatı, bütün mükevvenat üzerinde cereyan edip duran bir mâbud-i kerîm'in nezd-i manevîsinde **(bulunacaklardır.)** **hâşâ mekân** itibariyle değil menzilet, **atifet** itibariyle **öyle bir kurbiyyet-i mâneviyyeye nâil olacaklardır. İşte mü'minler, yarın ahirette o Haalık-ı Azîm'in öyle tecelliyatına, eltaf-ı subhaniyesine. mazhar bulunmak şerefine kavuşacaklardır. Bizler de öyle bir mazhariyeti o kerîm, rahîm Haalıkımızdan niyaz ederiz. Onun lûtf ve ihsanı, nîmetleri bîpayândır. Nitekim bu sûre-i celîleyi takibeden «Errahman» sûre-i mübârekesi de o Haalık-ı Kerîm'in bîpâyan nimetlerini bildirerek beşeriyeti uyanmaya, ve ubudiyet ve şükran vazifelerini ifâya davet buyurmaktadır. Ve minallahittevfik.**

⁂

ERRAHMAN SÛRESİ

Bu sûre-i celîle, sûre-i Rad'dan sonra Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuştur. Yetmiş sekiz âyet-i kerîmeyi camidir. Esma-i ilâhîyyeden, olan «Rahman> ism-i celîli ile başladığı için kendisine «Errahman sûresi» ünvânı verilmiştir. Bir hadis-i şerife nazaran bu mübarek sûreye «Arusül-Kur'an» ünvânı da verilmiştir,

Sûre-i Rahman, sûre-i Kamer'de beyan olunan mücrimlerin ve müttakilerin ahvâlini daha mufassalca beyan buyuruyor.

Evet bu Rahmân sûre-i celîlesi, Haalık-ı Kerîm Hazretlerinin kullan hakkında dinî, dünyevî enfüsî ve afakî birnice nîmetler ihsan buyurmuş olduğunu mu fassalan bildiriyor. Bunların kadrini bilip o kerîm, rahîm mabudumuza ibadet ve taatde bulunmanın lüzumuna ve böyle vazife-i ubudiyete devamın vesîle-i selâmet ve saadet olacağına işaret buyuruyor.

Kerîm Haalıkımızm o kadar muazzam nimetlerini takdir edemeyip onları tekzîbe, inkâr ederek nankörlükte bulunmaya oür'et edenlerin de ne kadar cahilane hareket ettiklerini takbih ve onlara azab-ı ilâhîyi ihtar buyurmaktadır.

*
* *

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلرَّحْمٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾ اَلشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ ﴿٥﴾ وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾ وَالسَّمَاءَ
رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ﴿٧﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ﴿٨﴾ وَاَقِيمُوا الْوَزْنَ
بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ﴿٩﴾ وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِ ﴿١٠﴾
فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ ﴿١١﴾ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ
وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : O rahman olan Mâbud-i Zîşan.

(2) : Kur'an-ı —Peygamberine— tâlim buyurdu.

(3) : İnsanı yarattı.

(4) : Ona beyanı —ifade-i merami— öğretti.

(5) : Güneş ve ay, —muntazam— bir hisab ile cereyan etmektedir.

(6) : Ye çimen ve ağaç secde ederler.

(7) : Semayı yükseltti ve mizanı vaz'etti.

(8) : Tâ ki, mizanda badd-i tecavüz etmeyesiniz.

(9) : ye mizanı adaletle yerine getiriniz ve tartıyı noksan etmeyiniz.

(10) : Yeryüzünü de her zîhayat için döşedi.

(11) : Orada mütenevvî meyveler ve tomurcuklar sahibi olan hurma ağaçları vardır.

(12) : Yaprak sahibi daneler ve iyi kokulu nebat —vardır—.

(13) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

Ki*

t Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın mahlûkatı hakkında ne kadar geniş rahmet ve hikmet sahibi olduğunu bildiriyor. Kur'an-ı MübhVin beşeriyet hakkında ne büyük bir âtifet-i ilâhîye olduğuna işaret ediyor. Yeryüzündeki ve semâlardaki kudret eserlerine nazarları celbediyor. Ecram-ı Semâviyenin ne kadar lâtif, bedî bir vaziyette ve vazifelerde bulunduklarını, gösteriyor. Kâinatta bir mizan-ı adaletin bulunduğunu haber veriyor. O kerîm-i Haâlıkımızın muazzam nîmetlerini ins ve cinnin inkâr edemiyeceklerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (O Rcfcmân) Mahlûkatı hakkında lûtf ve ihsanı bîpayân olan Haalık-ı Zîşan Hazretleri o mâbud-i kerîm'dir ki:

(2) : Beşeriyet hakkında en büyük bir âtifeti olmak üzere Hâtemülmürselîn'e **(Kur'an-ı)** Cibril-i Emîn vasıtasiyle **(tâlim buyurdu.)** o Peygamber-i Âlikadr vasıtasiyle de bütün beşeriyet âlemine o kitab-ı kutsînin ahkâm-ı neşr ve tebliğ edilmiş oldu. Diğer bir tevcihe göre de «Kur'an-ı bir alâmet, bir hüccet, bir mucize kıldı.»

Evet.. Kur'an-ı Mübîn, en muazzam bir nimettir, dünyevî ve uhrevî saadetin vesîlesidir. Bütün ahkâmı, beşeriyeti yüksek bir medeniyete, bir terbiye-i ahlâkiyeye kavuşturmaya kâfidir. Elverir ki, ona bihakkın riayet edilsin.

Bu âyet-i kerîme, bir takım münkirlere de bir cevab teşkil etmektedir. Rivayete nazaran «Rahmâna secde edin» mealindeki bir âyet-i kerîme n-azil olunca müşrikler demişlerdi ki: «Rahmân» nedir?. Biz onu bilmiyoruz. Sonra diyorlardı ki: Kur'an-ı Muhammed'e —Aleyhisselâm— bir insan tâlim ediyor. Bu âyet-i celîle ise onları red için buyuruyor ki: Kur'an-ı insanlar değil, kerîm, rahîm ve rahman ism-i celîlini de hâiz olan Allah Tealâ tâlim etmiştir. O kitab-ı ilâhî, bir yahy-i sublıanîye müsteuid bulunmaktadır.

(3) : O rahîm ve rahman olan H&alık-ı hakîm **(İnsanı yarattı)** bu cins mahlûkatı da yok iken var etti, vücude getirdi, onu da kabiliyetli, mümtaz **bir** zümre **kıldı.**

(4) : **(Ona) Ö** zümre-i beşeriyeye **(beyanı)** ifade-i meramı **(öğretti)** Evet.. **O** Haalık-ı Hakîm'dir ki: İnsanları zahirî **ve** bâtını kuvvetler ile **teçhiz** etti, on-

l'an maksatlarını anlatabilecek bir kabiliyete nail buyurdu. Kullarına bu gibi kabiliyetleri, varlıkları ihsan buyuran bir Haalık-ı Azîm, elbette ki, onları irşâd içinde ayrıca bir nîmet olmak üzere Peygamber-i Zîşan'ına Kur'an-ı Mübîn'i inzal ve tâlim buyurmuştur. Bu nasıl müsteb'ad görülebilir?.

(5) : Bir kere o Haalık-ı Azîm'in kudret-i azîmesini düşününüz ki: (Güneş ve ay) Mukadder muntazam (bir hisab iledir.) onlar, ecram-ı semaviyenin en büyüklerindendir. Kendi burçlarında, menzillerinde muayyen vakitlerde, muntazam birer surette deveran edib durmaktadırlar. Bununla yer yüzünde muhtelif fasıllar, vakitler zuhura geliyor, bu sayede beşeriyetin de faaliyet-i hayatiyesi tanzim edilmiş oluyor, birnice nâfi mahsulât vücude gelebiliyor.

(6) : (Ve çimen) Buğday ve arpa gibi sakı bulunan nebatat (ve ağaç) hurma ve portakal ağaçları gibi sakları = saplan bulunan şeyler, mâbud-i Rahîm Hazretlerine (secde ederler) hılkiyetleri itibariyle irade-i ilâhîyye ne ise ona inkiyatta bulunurlar. Onların öyle muhtelif şekillerde, hassalarda olarak saha-i vücude gelmeleri, irade-i ilâhîyeye inkıyatlarının bir neticesidir. Ve onlar kendilerine mahsus bir secde-i ubudiyet vaziyetinde bulunmuş olurlar. Fakat biz onun farkında olamayız.

(7) : Ve- o rahîm, hakîm olan Haalık-ı Azîm (Semayı yükseltti) gök kubbelerini yüksek yarattı, onları meleklerin birer ikametgâhı kıldı, dinî hükmlerin c larsftan Peygamberlerine nüzulünü takdir buyurmuş oldu. (ve mizanı vaz'etti.) yâni: Bu âlemin nizam ve intizamını temin buyurdu. Bütün ilâhî hükmleri, birer adi ve hikmete müstenid bulundu ve her şeyde bir intizamın, bir adaletin cereyanını emretmiş oldu, adaleti ve muvazeneyi temine vesîle olacak kabiliyeti de o Haalık-ı Kerîm, kullarında yaratmıştır. Elverir ki, bu kabiliyetler sui istimal edilmesin.

(8) : Evet.. Haalık-ı Hakîm Hazretleri, mizanı vaz'etti (Tâ ki,) ey insanlar!. Siz **(mizanda hadd-i** tecavüz etmeyesiniz.) adaletten, istikametten ayrılmayasınız, içtimaî hayatınız bir intizam içinde, güzelce ahlâk düsturlarına riayet dairesinde devam edip dursun.

(9) : (Ve mizanı adaletle yerine getiriniz) Onu doğru tutunuz,, dikkatle hareket ediniz (ve **tartıyı noksan etmeyiniz)** adalet ve insafa münafi bir vaziyette bulunmayınız, istikametten asla ayrılmayınız, bu mühim bir vazifedir, buna dikkat edilmesi icabeder.

(10) : Ve Haalık-ı Kâinat Hazretleri (Yeryüzünü de **her** zîhayat için döşedi.) yer sahası, üzerinde yaşayan birnice mütenevvî hayat sahibleri için ve bilhassa nev-i beşer için yaşayışa elverişli bir vaziyette yaratılmıştır.

(11) : **(Orada)** Yer yüzünde (mütenevvî **meyveler)** şekilleri, lezzetleri, fâideleri muhtelif yemişler **(ve tomurcuklar sahibi olan hurma ağaçlan vardır)** hurmaların neşv ve nemasını temine, zâ'y olmalarını men'e vesîle olan bir takım çiçek gılaflan mevcuttur.

(12) : (Ve) Yeryüzünde **(yaprak sahibi dane)** ler **(vardır)** buğday, **ve** arpa gibi medar-ı maişet olan mahsulât-ı arziyye mevcuttur **(ve iyi kokulu nebat)** da **(vardır)** insanın dimağını kuvvetlendiren, içerisine neşve bahş olan güzel kokulu nice çiçekler ve sairede yaratılmıştır.

«Reyhan» fesleğen denilen güzel kokulu nebattır. Cenab-ı Hak'km rahmetine **ve** ihsân buyurduğu rızka da «ReyhanuUâh» denilmektedir.

(13) : (Artjk) Ey ins ve cin taifeleri **(Rab'bhdzin hangi nîmetlerini tekzîb edersiniz?.)** o kerîm, muhsîn olan Haalıkınızın öyle bînihaye olan nimetlerinden hangisini inkâr ederek nankörlükte bulunursunuz?. Böyle bir inkâr, pek büyük bir küfran-ı nîmet değil midir?. Bunu takdir edemez misiniz?.

Bu âyet-i celîle, münkirlere karşı büyük bir tevbih-i mutazammındır. îlâhî nîmetleri inkârın pek büyük bir fezahat olduğuna işaret için **ve** insanların nazarlarını nıam-i ilâhiyye celbederek onları gafletten kurtarmak için otuz bir kere tekrar buyurulmuştur. Böyle bir tekrara edebiyatımızda «terci-i bend» deniliyor. Mühim bulunan mevzular, tekrar edilerek onunla enzar-ı dikkat celbedilmiş bulunur.

«İlâ» ve «Elâ»: Nîmet, lûtf ve ihsan demektir. Cemi: «Âlâ» dır. Zahirî ve bâtınî nîmetlerin hepsine de şâmildir. «Na'mâ» lâfzı da böyledir.

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ o وَخَلَقَ الْجَٓانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ
(15) فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (16) رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ 6
فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ o مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ (19) بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ
لَا يَبْغِيَانِ (20) فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (21) يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ
وَالْمَرْجَانُ (22) فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ o وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ
فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ (24) فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (25)

MEALİ **ÂLÎSİ**

(14) : İnsanı pişmiş çamurdan yapılmış çanak gibi bir kurumuş, ses verir balçıktan yarattı.

(İ5) : Cini de dumanı olmayan halis bir âteş alevinden yarattı.

(16) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini îekzîb edersiniz?.

(17) : İki maşrıkın Rab'bi ve iki mağribin Rab'bidir.

(18) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

(19) : — O — iki denizi salıvermiştir, birbirine kavuşurlar.

(20) : Aralarında bir engel vardır, birbirine iecavüz etmezler.

(21) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

(22) : O ikisinden inci ile mercan çıkar.

(23) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

(24) : Denizde dağlar gibi yapılmış olan büyük gemiler de onun içindir.

(25) : Artık Rab'binizin hangi nîmetlerini tekzîb edersiniz?.

İ Z A H

(14) : Bu mübarek âyetler de ilâhî nîmetlerin bir kısmına dâir izahatta bulunuyor, insanların ve cinlerin nelerden yaradilmış olduklarını bildiriyor. Maşrık ve mağrıp taraflarının birer eser-i rübubiyet olduğunu haber veriyor, birçok kıymetli şeyleri sînesinde saklayan denizlerin ve onlarda akıp giden muazzam, gemilerin birer nîmet-i ilâhîyye olduğuna işaret ediyor ve bütün bu nimetlerin inkâr edilemeyeceğini ihtar buyuruyor. Şöyle ki: O Haalık-ı Azîm **(İnsanı)** Âdem Aleyhisselâm'ı (pişmiş çamurdan yapılmış çanak gibi bir kurumuş, ses verir balçıktan yarattı.) öyle hayattan mahrum bir şeye insaniyet suretini vererek onu nîmet-i hayata nâil buyurdu, öyle bir hârika-i hilkat vasıtasiyle silsile-i beşeriyeti vücude getirmekte bulundu. «Selsal» kuru balçıkdır ki, kumla karışıp kurumuş olur ve kendisine el dokundukça seda verir. «Fehhar» da balçıktan yapılan çanak ve bardak demektir.

(15) : (Cini de) O garib mahiyetteki taifeyi de veya onların ilk babalarını da **(dumanı olmayan hâlis bir âteş alevinden yarattı.)** o suretle vücude getirdi. «Mâric» duhansız, şuleli hâlis âteş.

(16) : (Artık Rab'binizin bangi nîmetlerini tekzîb edersiniz?.) Hiç gözlerinizin Önünde parlayıp duran bu kadar ilâhî nimetleri nasıl inkâra cür'et edebilirsiniz?. Siz bu nîmetleri hiç görmüyor musunuz?. Kendi varlığınızıda mı inkâr ediyorsunuz?.

(17) : O Haalık-ı Azîm, (İki maşrıkm Rab'bi ve iki mağribin Rab'bidir.) yaz ve kışa âid maşrıkları ye mağrıbları yaratmakta olan ancak o Rabbülâlemîn'dir ki, o sayede füsul-i erbaa zuhura geliyor, hevalarda, mahsulatta vesâirede tebeddülat ve tenevvüat husule geliyor, yer yüzünde idame-i hayat kabil oluyor.

(18) : (Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz) Bütün bu tebeddülât-ı kevniyye, birer nîmettir, birer muktezay-ı hikmettir. Bunların ehemmiyetleri, fâideleri de nasıl inkâr edilebilir?.

(19) : O Haahk-ı Hakîm, (İki denizi) birbirine muttasıl olan tatlı ve acı iki cesîm bahri (salıvermiştir) onlar cereyan eder giderler (birbirine kavuşurlar) yeryüzünde birbirine temas ediverirler, görünüşe nazaran aralarında bir ayrılık yoktur. «Merc» göndermek ve karıştırmak demektir.

(20) : Fakat o iki denizin (Aralarında bir engel vardır) bir haciz, bir mâni bulunmaktadır, (birbirine tecavüz etmezler.) Her biri kendi yolunu takibeder, gideceği yere muntazaman"akar gider. Bu da ne büyük bir kudret-i ilâhîyye eseridir, ve bunların böyle yaradılışında ne kadar fâideler vardır. Meselâ: Bahr-i Faris ile Bahr-i Rûm bu kabildendir. Nil nehri de Habeşe dağlarından çıkarak şi mâle doğru akar, Bahr-i Ebyaz'a gidip dökülünceye kadar birbirine tecavüzde bulunmaz.

«Berzah» iki şey arasındaki fasıla, iki denizi birbirinden ayıran dar yer manasınadır. Cehennem ve sıkıntılı yer mânasında da müstâmeldir.

(21) : (Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.) O kadar muazzam denizlerin, ırmakların mevcudiyeti birnice fâideleri, maslahatları câmi bulunmaktadır. Bunların bu pek mühim, nâfi varlıkları da nasıl inkâr edilebilir?. Bunları bir kere nazar-ı mülâhazaya almaz mısınız?.

(22) : (O ikisinden) O tatlı ve acı denizlerden (inci ile mercan çıkar.) o iki kıymetli cevher, her ne kadar acı denizden çıkmakta ise de tatlı denizlerden de çıkarılmaktadırlar. Bahusus bu iki deniz binnetîce birbirine kavuştuğu için birinde bulunan fâideli şeyler, diğerinde de bulunmuş demektir.

(23) : (Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.) Bu denizlerin böyle birer merkez-i cevahir, birer meaba-i fevaid olmaları ne büyük birer nîmettir, şimdi bunları da inkâr kabil midir?.'

(24) : (Ve onun içindir) O Haalıkımızın iradesine, halk ve icadına müstenittir (denizde dağlar gibi yapılmış) mesnu bulunmuş (olan büyük gemiler) ki, istenilen tarafa akıp giderler. Onların varlıkları da birer nîmet-i ilâhîyyedir ki, o vasıtalarla, şehirler arasında seyahatlar, ticaretler kabil oluyor, birçok istifadeler temin ediliyor.

(25) : **(Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.)** Bütün o gemilerde kudret-i ilâhîyyenin birer muntazam eseçidir, birçok menfaatleri temine vesiledir, o halde bu nimetleri nasıl inkâr edebilirsiniz?. Ey münkirler!. Hiç bu inkârların vahim akıbetini düşünmez misiniz?.

***

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ
﴿٢٦﴾ وَيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٢٨﴾ يَسْـَٔلُهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَاْنٍ ﴿٢٩﴾
فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾

MEALI AJJst

(26) : Onun üzerinde bulunan herkes fânidir.

(27) : Celâl ve ikram sahibi olan Rab'binin zâtı ise baki kalacaktır.

(28) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

(29) : Göklerde ve yerde her kim var ise O'ndan dilerler. O, hergün bir âşdedir.

(30) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?

(31) : Ey ins ve cin!. Yakında sizin için teveccüh edeceğiz.

(32) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?

**

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetler de Haalık-ı Azhn'den başka bütün mevcudatın fenaya mâruz bulunduklanni bildiriyor. Bütün mahlûkatın muhtaç oldukları şeyleri o Haalık-ı Kerîm'den taleb eder olduklarını haber veriyor. Ve bütün ins ve

cin'in kariben bir muhasebeye tâbi tutulacaklarını ihtar ediyor. Artık afv ve keremine ilticâ edilecek olan o kerîm Ra'b'binizin nîmetlerini inkâra imkân bulunmadığına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (Onun üzerinde bulunan) Yeryüzünde yaşayan (herkes fânidir) hiçbir mahlûk bu dünyada ebedî bir surette yaşayacak değildir. İnsanlar da, cinler de tamamen öleceklerdir. Bilâhara kudret-i ilâhîyye ile yeniden hayata kavuşup ahiret âlemine sevkedileceklerdir, orada müstahik oldukları âkıbete kavuşacaklardır.

(27) : (Celâl ve ikram sahibi olan) Tasavvurların fevkinde azamet ve iclâli hâiz ve lûtf ile, ihsân ile muttasif bulunan (Rab'binin zâtı ise bâki kalacaktır.) onun zât-ı akdesi, ezelîdir ve ebedîdir, fenadan münezzehtir. Yerde ve gökte bulunan her hayat sahibi ise bir gün fenaya maruz kalacaktır. Tekrar vücude gelmesi de yine takdir-i ilâhî ile vuk'u bulacaktır.

(28) : (Artık Rahibinizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.) Bütün bu kâinattaki tasarrufat-ı ilâhiyye birer hikmete ve kullarına âid birer menfaa:e, birer mühim gayeye müsteniddir. Bir kere hayat büyük tür nîmettir, bundan istifade edenler, dünyalarını da, ahiretlerini de temin etmiş olurlar. Memat da, mü'minler hakkında büyük bir nîmettir. Ölümü nazara alan mütefekkir insanlar, daha hayatta iken ebedî istikbâllerini düşünüp temine çalışırlar ve bahusus îman ile, sâlih ameller ile ölüp ahirete gidenler dünyanın fânî varlığından kurtularak ebedî bir hayata, bir saadete nail bulunurlar. Artık bu ölüm, o gibi zâtlar hakkında pek büyük bir nîmet-i ilâhîyeden ibarettir. Evet..

«Hslk ölüm sandığını sanma ölüm ey Hakkı»
«İyd'i Ekber'dir o kim sanma rnematım geldi»

Velhâsıl: Kerîm Rab'bimizin hiçbir nimetini inkâr caiz olamaz.

(29) : (Göklerde ve yerde her kim var ise) Bütün melekler, insanlar, cinler **(O'ndan)** o Haalık-ı Kerîm'den muhtaç oldukları, arzu ettikleri şeyleri **(dilerler)** talebde bulunurlar. Evet.. Bütün mahlûkat o Haalık-ı Azîm'den birer lisan-i hâl ile veya lisan-i mekaal ile veya her ikisi ile de birçok şeyler niyaz eder dururlar. Ezcümle birnice insanlar, cinler, afv ve mağfiret talebinde bulunurlar, meleklerde mü'minler hakkında mağfiret-i ilâhîyenin tecellîsini niyaz ederler. (O) Haallık-ı Azîm ise (her gün bir işdedir.) Bir emrdedir. Şöyle ki: O Rabbülâlem'in, mahlûkatını diriltir, öldürür, merzuk eder, izzete veya zillete uğratır, sıhhate veya maraza mâruz bırakır, servete veya ihtiyaca düşürür. Semâlarda ve yerlerde bulunanların birçok taleblerini is'af buyurur. Bütün bunlar, birer hikmet-i mutazammm ve şuunat-ı ilâhîyyeden mâdutturlar.

(30) : (Artık Rab*binizin **hangi** nîmetlerini tekzîb edersiniz?.) O Mâbud-i kerîm ki, kendi kullarına öyle dua ve niyazda bulunmalarına müsaade etmiştir, onların hikmet ve maslahata muvafık olan dualarını, istirhamlarını kabul buyurmaktadır. O hâlde o kerîm, rahîm olan Haalıkımızın hangi bir lûtf ve ihsanı inkâr edilebilir.?

(31) : (Ey **ins** ve **cin!. Yakında)** Yâni kıyamet gününde (sizin **için teveccüh** edeceğiz.) yâni: Yevm-i mahşerde muhasebenizi görmek için sizlere ikbâlde bulunacağız, sizleri lâyık olduğunuz mükâfatlara ve mücazatlara kavuşturacağız bu ihtar-ı ilâhîde sizlerin hakkında bir nîmet-i ilâhîy.yedir ki, bunu düşünesiniz, uyanıp efal ve harekâtınızı tanzîme muvaffak olasınız.

«Sekaleyn» insanlar ile, cinlere verilmiş bir unvandır. Bunlar yeryüzünde bulunan sâir mahlûkata nazaran mükellefiyetleri itibariyle daha büyük bir varlığı hâiz oldukları için bu unvânı almışlardır, veyahud bunlar, yeryüzüne hayatlariyle ve mematlariyle bir ağırlık vermekte oldukları için kendilerine böyle sekaleyn denilmiştir.

(32) : (Artık) Ey insanlar ve cinler!. (Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.) O kerîm Rab'binizin sizleri mükellef tutması, sizleri hisaba tâbi bulundurması da hakkınızda birer nimettir, birer vesile-i intibahtır, bunu takdir etmeyip de inkârda bulunmanız nasıl muvafık olabilir?.

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ
اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ
اِلَّا بِسُلْطَانٍ ٣٣ فَبِاَيِّ اٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ٣٤ يُرْسَلُ
عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ٣٥ فَبِاَيِّ
اٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ٣٦ فَاِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ
وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ٣٧ فَبِاَيِّ اٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ٣٨
فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْئَلُ عَنْ ذَنْبِهِ اِنْسٌ وَلَا جَانٌّ ٣٩ فَبِاَيِّ اٰلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ٤٠ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمٰيهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْاَقْدَامِ ٤١
فَبِاَيِّ اٰلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ٤٢

MEALİ ÂLİSİ

(33) : Ey cin ve ins cemaati!. Eğer göklerin ve yerin çevrelerinden çıkıp gitmeğe gücünüz yeterse hemen çıkıp gidiniz. Halbuki, bir kuvvet olmadıkça siz çıkıp gidemezsiniz.

(34) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

(35) : Sizin üzerinize âteşten dumansız bir alev ve alevsiz bir duman gönderilir, artık yardımlaşamıyacaksınızdır.

(36) : Artık Rab'binizin hangi nîmetlerini tekzîb edersiniz?.

(37) : İşte o zaman ki: Gök parçalanır da hemen kızıl deri gibi bir kül olmuş olur.

(38) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?

(39) : İşte o gün ne bir insan ve ne de bir cin günahından sorulmayacaktır.

(40) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?

(41) : Günahkârlar, simalariyle tanınırlar. Artık alınlariyle ve ayaklariyle yakalanırlar.

(42) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?

*

İ Z A H

(33) : Bu mübarek âyetler de kıyamet gününde hiçbir kimsenin kaçıp kendisini meşguliyetten kurtaramayacağını' ve ehl-i Cehenneme teveccüh edecek âteşin ne kadar müthiş bulunduğunu ihtar ediyor. O günde semâ tabakalarının nasıl parçalanarak bir vaziyet alacağını bildiriyor. İnsanların ve cinlerin o gün bir müddet suale tâbi tutulmayıp hayretler, dehşetler içinde kalacaklarına işarette bulunuyor. İşte kullarına bu gibi hakikatları lütfen haber veren Rabbülâlemîn'-in nimetlerini inkâra imkân bulunmadığını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Haalık-ı Azîm Hazretleri şunu da ihtar buyuruyor: (Ey cin ve ins cemaati!. Eğer göklerin ve yerin çevrelerinden çıkıp gitmeğe) Kaçıp kurtulmaya (gücünüz yeterse) hiç durmayınız (hemen çıkıp gidiniz) kendinizi ikab-ı üâhîden kurtarınız. Heyhat ki, bu ne mümkün!, (halbuki siz bir kuvvet olmadıkça) Bir sâtvet ve kahir iy eti hâiz bulunmadıkça (çıkıp gidemezsiniz) öyle bir kuvvet ve galibiyet ise sizin için ne arar!. Sizler böyle âciz olduğunu hâlde o Haalık-ı Kerîm, sizleri yine kusurlarınızdan dolayı hemen cezalandırmıyor, ıslâh-ı ahvâle davet buyuruyor.

(34) : (Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.) Cenab-ı Hak* km size böyle bir mühlet vermesi, sizi tâib ve müstağfir olduğunuz takdirde afv ve

mağfiret buyuracağını vâ'd etmesi, ne mühim birer nimettir. Bunların ne büyük bir âtifet-i ilâhîyye olduğu da nasıl inkâr edilebilir?.

(35) : Bir kere düşünmelisiniz ki, eğer o kerim mabudunuza îman ve itaatîa bulunmaz da muannidâne bir vaziyet alır, küfr ve isyanda devam eder iseniz {Sizin üzerinize âteşten **dumansız bir alev** ve alevsiz **bir duman** gönderilir) kabirlerinizden çıkıp mahşere gönderildiğiniz zaman öyle mütenevvî âteşin azablara uğrarsınız (artık yardunlaşamazsınız) bazınız bazınıza yardım ederek o başınıza gelen azabları bertaraf edemezsiniz.

(36) : **(Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.)** Size akıl vermiştir, size uyanasımz diye o müthiş akıbetleri haber veriyor size verilen bu nasihatları kabul edebilecek bir istidat da ihsan buyurmuştur. Bunları inkâr, hiç kabil midir?. Binaenaleyh bunları güzelce düşünmelidir ki, o müstakbel azabtan kurturulabilsin.

(37) : **(İşte o zaman ki, gök parçalanır da hemen kızıl deri gibi bir kül olur.)** Böyle garib bir vaziyet alır. Yahud gök eriyerek yağlar gibi mayi bir hâle gelir. O zaman ne kadar müthiş hâdiseler vücude gelmiş olacaktır.

«Dıhan» kızıl deri ve zayıf yağmur ve çiçekten, yemişten vesâireden çıkarılan yağ mânâsına olan «Dühn» kelimesinin cem'îdir.

(38) : **(Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.)** İstikbale âid olan bu pek mühim hâdiseleri haber vermek, müstait olanları, fenalıklardan, mes' uliyeti câlib olacak muamelelerdçn men ve zecre vesîle olacağı cihetle böyle haberlerde birer nîmet-i ilâhîyyedir ki, bunları da inkâr asla caiz olamaz.

(39) : **(İşte o gün) O** kabirlerinden çıkarılarak mahşere sevk edilecekleri zaman **(ne bir insan ve ne de bir cin günahından sorulmayacaktır)** bilâhare mahşere, muhasebe mevkiine sevkedilince orada suale mâruz kalacaklardır. Yâhud onların haklarındaki adem-i sualden murâd, hâllerini istilâm maksadiyle olan sualdir. Böyle bir suale hacet yoktur. Onların simaları, hâllerini göstermeğe kâfidir. Fakat tevbîh, melâmet için bir suale tâbi olacaklardır.

(40) : **(Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.) O** Haalık-ı Hakîm'in kullarını bir muhasebeye tâbi tutup tutmaması da ve bunları kullarına haber vermesi de bir nevî nîmettir, bir yesile-i intibahtır, bir irşâd ve ikaz hikmetine müsteniddir. Artık bu gibi nimetler de nasıl inkâr edilebilir?.

(41) : Kabirlerinden çıkarılacak olan **(Günahkârlar, simâlariyle tanınırlar)** yüzlerinde zuhur eden. bir siyahlık, bir nuhuset ve mâsiyet alâmeti onların nasıl mücrim kimseler olduğunu gösterir, **(artık alınlanyla ve ayaklarıyla yakalanırlar.) Onlar kendilerine mahsus, menhus alâmetleriyle başkalarında temayüz etmiş bulunurlar. O vakit melekler tarafından suale hacet kalmaksızın o mücrimler mahşere, sonra da cehenneme sevk edilirler. Nitekim dünyada da bazı kimseler, yüzlerindeki bâzı alâmetlere bakılınca kendilerinin mesrur mu, mahzun-**

mu, güzel ahlâklı mı, değil mi olduğu anlaşılır. Parmaklardaki çizgiler ile de bir takım sirkat vesaire fiillerinin kimler tarafından yapılmış olduğu tâyin edilebilmektedir. Bütün bunlar, mahlûkat-ı ilâhîyye hakkında birer gayeye, birer maslahat ve menfaate müsteniddir,

(42) : **(Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.)** Görülüyor ki: O Haahk-ı Hakîm, hiçbir şeyi abes yere yaratmamıştır. Her yaradışı binlice gayeleri, fâideleri camidir. Binaenaleyh bunlan inkâra, elbette ki, hiçbir kimsenin selâhiyeti olamaz..

هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّت۪ي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَۢ ﴿٤٣﴾
يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَم۪يمٍ اٰنٍۚ ﴿٤٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾ وَلِمَنْ
خَافَ مَقَامَ رَبِّه۪ جَنَّتَانِۚ ﴿٤٦﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۙ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَٓا
اَفْنَانٍۚ ﴿٤٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ ف۪يهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِۚ ﴿٥٠﴾
فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ ف۪يهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِۚ ﴿٥٢﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(43) : İşte bu, o cehennemdir ki, bunu o günahkârlar tekzîb ederler.

(44) : O cehennemin arasiyle son derece sıcak bir su arasında dolaşacaklardır.

(45) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

(46) : Ye Rab*binin makamından korkan kimse için iki cennet vardır.

(47) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

(48) : —O fld cennet— mütenevvî ağaçlara, meyvelere sahihtirler.

(49) : Artık Rab'binizin hangi nîmetlerini tekzîb edersiniz?.

(50) : İkisinde iki pınar vardır ki, cereyan ederler.

(51) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini fckzîb edersiniz?.

(52) : İkisinde de her türlü yemişten iki çift vardır.

(53) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

* *

İ Z A H

(43) : Bu mübarek âyetler de münkirlere tevbîh için cehennemin müthiş vaziyetini ihtar ediyor. Muttaki olan zâtlar için de mütenevvî ağaçları meyveleri, çeşmeleri hâvi olan iki neVî cennetin mukadder olduğunu tebşir buyuruyor. İşte bu gibi ilâhî nîmetlerin de inkâr edilemeyeceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Cehenneme sevkedilecek olan münkirlere bir tevbîh ve takdir tarikiyle denilecektir ki: (İşte bu, o cehennemdir ki, bunu o günahkârlar tekzîb ederler.) Yâni: Ey dinsizler, siz, dünyada iken bu cehennemi inkâr eder durundunuz, şimdi gördünüz mü?. Ne kadar kâfirane kanaatte bulunmuş olduğunuzu anladınız mı?.

(44) : Artık o münkirler (O cehennemin) o âteşin azabın (arasiyle son de* rece sıcak bir su arasında dolaşacaklardır.) cehennemin âteşlerinden içerileri yanıp tutuştukça güya kendilerini kurtarabilmek için bir suya koşacaklardır, fakat pek âteşin bir sudan başkasını bulamayacaklardır.- İçecekleri su da kendilerini ayrıca yakıp yandıracaktır. İşte kâfirler için mukadder olan bu felâketleri düşünüp de uyanık bulununuz.

(45) : (Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.) Ey ins ve cin taifeleri!. Kerîm mabudunuz, o müstakbele âid hâdiseleri, hâileleri haber veriyor ki: İman ile, ittika ile muttasif olasınız da öyle müthiş azablara tutulmayasınız, bu gibi ihtarat ve irşadat da ne büyük birer nîmettir. Bunları da inkâr elbette ki, câiz değildir.

(46) : Fakat îman ile muttasif olan (Ve Rab'binin makamından korkan kimse için) yâni: O Haalık-ı Azîm'in kıyamette tayin edeceği mevkıf-ı hisabtan, onun huzur-i mânevisinde muhasebeye tâbi olmaktan havf ve endişede bulunan herbir muttaki zât için **(iki cennet vardır)** biri cennet-i Adn, diğeri de Cennet-ih Naîm'dir, veya biri ruhanî Cennettir ki, orada tecelliyat-ı kutsiyyeye mazhar olur, Cemâî-i Kibriya'yı müşahede saadetine nail bulunur. Diğeri de cismânî cennettir ki, orada da mütenevvî nimetlerden istifade eder durur.

(47) : **(Artık Rahminizin hangi nîmetlerini tekzîb edersiniz?.) Böyle** mü' nın, muttaki kullarını müteaddit cennetlere, nimetlere mazhar edecek **olan bir**

Rab'bi kerîm'in nîmetleri nasıl inkâr edilebilir?. Buna hangi âkil bir şahıs kail olabilir?.

(48) : O iki cennetin ikisi de (Mütenevvî ağaçlara ve meyvelere sahihtirler.) onlar da öyle fâideli, dilküşâ şeyler mevcuttur.

«Efnan» enva mânasınadır. Müfredi «Fen» dir.

(49) : (Artık Rahibinizin hangi nimetlerini inkâr edersiniz.) O Haalık-ı Kerîm; mü'min kullarını ebediyet âleminde o kadar mütenevvî nîmetlere nail buyuracaktır, bunları kim inkâra cür'et edebilir.

(50) : O iki cennetin ikisinde de (İM pınar vardır ki, cereyan ederler) bu iki pınardan birine «Tesnim» diğerine de «Selsebil» nâmı verilmiştir. Bunlar fevkalâde lâtif, lezîz bulunmaktadırlar. Bunlardan cennetlerdeki ağaçlar da, nebatat da müstefit olurlar.

(51) : (Artık Rab'binizüt hangi nimetlerini tekzîb edersiniz.?) Böyle birer maye-i hayat olan ve kıymetli, ehemmiyetleri tasavvurların fevkinde bulunan ilâhî nimetleri inkâra nasıl cür'et gösterilebilir.? Bunlar, birer muazzam nimettir ki, bunlardan ancak o münkir olanlar mahrum bulunacaklardır.

(52) : O iki cennetin (ikisinde de her türlü yemişten iki çift vardır) Het meyve iki sınıfa ayrılmıştır. Birisi yaş, diğeri de kurudur. Maamafih hiçbiri lezzet ve teybiyyet itibariyle diğerinden noksan değildir, dünya meyvelerine benzemezler.

(53) : (Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.) Bu nîmetlerin hepsi de lâtif, zevkefzâ bulunmaktadır. Onlar nasıl inkâr edilebilir?.

∴

مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ فُرُشٍۭ بَطَآئِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ
وَجَنَى ٱلْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ قَٰصِرَٰتُ
ٱلطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَأَنَّهُنَّ ٱلْيَاقُوتُ وَٱلْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلْ جَزَآءُ ٱلْإِحْسَٰنِ إِلَّا ٱلْإِحْسَٰنُ ﴿٦٠﴾ فَبِأَىِّ
ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾

MEÂU ÂLİSİ

(54) : —Onlar— astarları kalın ipek kumaştan olan döşekler üzerine dayanmış bir hâlde olacaklardır ve o iki cennetin meyvelerinin toplanışı da yakındır.

(55) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?

(56) : O cennetler de nazarîannı —yalnız kendi kocalarına—-hasretmiş kadınlar vardır ki, kendilerine onlardan mukaddem ne bir insan ve ne de bir cin dokimmamıştir.

(57) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?

(58) : Sanki, onlar, yakut ve mercandır.

(59) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

(60) : İyiliğin mükâfatı, iyilikten başka mıdır?, —-elbette değildir—.

(61) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

İ Z A H

(54) : Bu mübarek âyetler de cennetlere nail olacak zâtların nasıl mesudâne bir vaziyette bulunacaklarını bildiriyor. Onlar için nasıl güzîde zevceler tahsis buyurulacağım tebşir ediyor. İyiliğin mukabili iyilikten başka olmayacağını ve niam-i Rab'baniye'nİn kabil-i inkâr bulunmadığını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: O Haalık-ı Azîm'den korkan muttaki zâtlar o cennetlerde **(astarları kalın ipek kumaştın olan döşekler üzerine dayanmış bir hâlde olacaklardır.)** o döşeklerin astarları böyle kıymetli olunca yüzleri daha ne kadar süslü, kıymetli bulunacaktır. O müttakiler işte böyle pek nefis, pek nazif, bînazir cennet eşyasına sahib olacaklardır, **(ve o iki cennetin meyvelerinin toplanışı da yakındır.)** O meyveler, bilâzahmet elde edilebilir bir hâlde bulunurlar. Rivayet olunduğu üzere meyve ağaçları, meyvelerini almak isteyen ehl-i Cennet'e karşı eğilirler, onların meyvelerini kolaylıkla almak kabil olur.

(55) : **(Arlık Rab'binizin hangi nîmetlerini tekzîb edersiniz?.) O** cennet alemindeki şu kadar mütenevvî nimetler de ne kadar güzeldir, leziżdir, mü'minler için birer iteyye-i Rab'baniyedir. Binaenaleyh onları da inkâr asla doğru olamaz.

(56) : (Onlar da) O cennetlerde **(nazarlarını)** yalnız kendi kocalarına **(hasretmiş kadınlar vardır ki, kendilerine)** o kadınlara **(onlardan mukaddem)** o cennetlerdeki kocalarından evvel **(ne bir insan ve ne de bir cin dokunmamıştır.)** onlar bakire bir hâlde bulunmuşlardır.

(57) : **(Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.)** O RabbüT-âlemîn, muttaki kullarına cennetlerde öyle fevkalâde güzel, nezih refikalar da ihsan buyuracaktır ki, bu husustaki vâ'd-i ilâhîde kat'îdir, bunları da inkâr nasıl muvafık olabilir?.

(58) : Evet.. O refikalar pek hesna ve müstesnadırlar **(Sanki onlar yakut ve mercandır)** onlar, yakut gibi nefistirler, bir saffeti hâizdirler, ufak dâneli inciler gibi de beyaz, revnak fezadırlar.

(59) : **(Artık Rab'binizin hangi bîr nîmetierini tekzîb edersiniz?.)** Bu pek güzîde refikalarda ne kadar büyük birer nimettirler. Bunları da inkâr nasıl caiz görülebilir?.

(60) : **(İyiliğin mükâfatı iyilikten başka mıdır?.)** Elbette ki, değildir. Güzel amellerin, muttakiyâne hareketlerin mukabili, sevaptır, ihsân-ı ilâhîye nâiliyettir.

(61) : **(Artık Rab'binizin hangi nîmetierini tekzîb edersiniz?.) öyle münkirâne, eltaf-ı** ilâhîyeden bîhaberâne yaşamak, **şân-ı ubudiyete lâyık olur mu?.**

**

وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَامَّتَانِ ﴿٦٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٥﴾
فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾
فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾
فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٌ
مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ
إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾
مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(62) : O iki cennetin ötelerinde de iki cennet vardır.

(63) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

(64) : —O iki cennet—koyu yeşil renktedirler.

(65) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz.?

(66) : O ikisinde iki fışkıran pınar vardır.

(67) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

(68) : O ikisinde her nevî meyve ve hurma ve nar —ağaçları— vardır.

(69) : Artık Rab'binizm hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?

(70) : O cennetlerde hayrh huylu, güzel yüzlü kadınlar vardır.

(71) : Artık Rab'binizin hangi nîmetlerini tekzîb edersiniz,?

(72) : —Onlar— çadırlarda ikamete müdavim hurilerdir.

(73) : Artık Rab'binizin hangi nîmetlerini tekzîb edersiniz?.

(74) : Onlara kocalarından evvel ne bir insan ve ne de bir cin dokunmamıştır.

(75) : Artik Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

(76) : —O cennet ehli— yeşil yastıklara ve pek güzel, nâdir döşemelere yaslanmış —bir halde bulunacak— Hardır.

(77) : Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.

(78) : Celâl veiknım sahibi olan Rab'binin ismi, mübarek —âli mukaddes— olmuştur.

**

İ Z A H

(62) : Bu,mübârek âyetler de müzminlerin nâil olacakları müteaddit cennetlerin ne gibi güzîde nimetleri havî bulunduğunu bildiriyor. O cennetlerde ne kadar nezahat ve letafet-i hâiz hurilerin bulunacağını haber veriyor, ehl-i Cennet'in de ne kadar muhteşemâne bir vaziyette bulunacaklarını tebşir ediyor. Bu gibi Niam-i Rab'baniyyenin inkâr edilemeyeceğini ihtar buyuruyor. Azamet ve ielâline, ikram ve ihsânına nihayet bulunmayan Rab'bülâlemîn Hazretlerinin de ulviyet ve kutsiyetini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (o iki cennetin ötelerinde de) Kendilerine yakin bir tarafta da (iki cennet vardır) bu iki cennet de ehl-i yemîn denilen mü'mîntere mahsustur. Bunlarda nebatat ve yeşil reyhanlar neşv ve nema bulur bunlar da güzel bir manzara teşkil ederler.

Mukatilden rivayete nazaran 'evvelki iki cennetten murâd, cennet-i Adn ile cennet-i Naîm'dir. Sonraki iki cennetten murâd da cennet-i Firdevs ile Cennet-ül Me'va'dır.

Ruhülbeyanda mezkûr olduğu üzere müttakiler = haifin, iki kısımdır. Birisi mukarrebunduf. Diğeri de esbab-ı Yemîn'dir. Bu ikinci kısım, fezail-i âliye ve ameliye itibariyle birinci kısmın dünundadırlar. Binaenaleyh birinci kısma âid cennetler de ikinci kısma âid cennetlerden efdaldir. Mukarrebiynin ibrardan efdaliyetİ gibi. Allah-ü âlem bissavab.

(63) : (Artık Rab'binizin hangi nhnetlerini tekzîb edersiniz?.) Bu pek âli, seadetbahş cennetler de ne muazzam birer nîmet-i subhaniyyedir. Bunları da inkâr etmek, ne kadar cehalet ve nankörlük eseri değil midir?.

(64) : O iki cennet (İki koyu yeşil renktedirler.) fazlaca yeşil oldukları için siyahımsı bir renkte görünür gibi bulunurlar.

«Müdhamme» kelimesi karalık mânâsına olan dühme kelimesinden müştaktır ki, ziyâde yeşil renkte bulunduğundan dolayı siyah renkte görünen şey demektii'.

(65) : (Arlık Rab'binizin hangi nîmetlerini tekzîb edersiniz?.) Bütün bu cennetler birer nimettir, bunları inkâr etmek nasıl muvafık olabilir?.

(66) : • (O ikisinde)-Her mü'min'in nail olacağı iki cennetin ikisinde de (iki fışkıran pınar vardır.) lezîz lezîz suları feveran eder durur.

(67) : (Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.) Bu gibi birer âb-i hayat menbaı olan çeşmelerde birer mühim nîmet-i ilâhîyedir. Bunlar da elbette ki, inkâr edilemez.

(68) : (O ikisinde de) O ikişer cennetin her birinde pek fâideli olan (her nevî meyve) ve bilhassa kış ve yaz bulunan ve birer gıda teşkil eden (hurma ve nar) ağaçlan (vardır.) bunlardan da ehl-i cennet, müstefit olarak zevk-u sefa içinde yaşarlar.

(69) : (Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.) Bütün bunlar birer nîmet-i ilâhîyyedir, birer atiyye-i subhaniyyedir, bunları da inkâra kimsenin salâhiyeti yoktur.

(70) : (Onlarda) O cennetlerde (hayrh huylu, güzel yüzlü kadınlar vardır.) her biri pek güzide ahlâk ile, pek lâtif sima ile muttasif bulunmaktadırlar. Halik-ı Azîm, onları öyle nezîh, mümtâz bir surette yaratmıştır.

(71) : (Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?) Bu kadar hilkat bedialarını nasıl inkâr ederek kendi cehaletinizi teşhir etmiş olabilirsiniz?.

(72) : Evet.. O güzide, hayrlı kadınlar (çadırlarda) cennetlerde kendilerine mahsus, pek kıymetli, ferahfeza ikametgâhlarda (ikamete müdavim) mestur, ötede beride dolaşıp durmaktan müetenib (hurilerdir.) ehl-i cennete mev'ud olan pek güzel yüzlü, siyah gözlü kızlardır ki, nazarlarını yalnız kocalarına tahsis ederek pek nezihâne bir hâlde yaşarlar. Pek güzîde muhadderattan bulunurlar. Bunlarda ne büyük birer nîmet!..

(73) : (Artık Rab'binizin hangi nimetlerini tekzîb edersiniz?.) Böyle nezîh refikalara nâiliyet de birer nîmet-i Rabbaniyedir, elbette ki, bunları inkârda asla muvafık olamaz.

(74) : (Onlara) O güzîde hurilere (kocalarından evvel) o ikişer cennetlere râil olan zâtlardan mukaddem (ne bîr insan ve ne de bir cin dokunmamışhr.) onlar, bâkire olarak kocalarına mahsus birer mümtaz nimetlerdir.

(75) : (Artık Rab'binizin hangi nîmetlerini tekzîb edersiniz?.) Bu kadar güzîde, mütenevvî nimetlerden hangi birini inkâra cür'et edilebilir?. Böyle bir inkâr, büyük bir nankörlük eseri değil midir?.

(76) : O cennet ehli(Yeşil **yastıklara ve pek güzel, nâdir)** acîb, lâtif (döşemelere yaslanmış) bir halde bulunacak **(lardır.)** böyle mütenevvî, istirahatefzâ nîmetlere nâil olacaklardır.

«Zelref» lügatte enli döşeme, yeşil libas, çadır eteği gibi mânâlarda müştameldir. Abkarî kelimesi de her şeyin mükemmel olanı demektir. «Abkar» esasen bir şehir adıdır ki, onda cinlerin sakin oldukları sanılmıştır. Arablar, pek acîb, garîb, faik gördükleri bir şeyi o şehire nisbet ederek «Abkarî» derler ki, asıl maksat o şeyin pek güzide olduğunu ifâde etmektir.

(77) : (Arlık) Ey ins ve cin zümreleri!. **(Rahibinizin hangi nimetlerini tekzib edersiniz?.)** Bütün bu gayr-ı mütenahi nimetler, birer ihsân-ı Rab'banî'dir. Mü'minler, bu nîmetlere nâil olacaklardır. Bunları inkâr edenler de kendi kötü itikatlarının cezasına kavuşacaklar, bu nimetlerden ebediyyen mahrum kalacaklardır. Çünki Rabbülâlemîn Hazretlerinin nîmetlerini bilip ona şükredenlerin hakkında o nîmetler tezayüd eder o nimetleri inkâr etmek ise o nimetlerden mahrumiyete sebeb olur. Artık münkirler, nankörler bu âkıbeti bir düşünmeli değil midirler?.

(78) : **(Celâl ve ikram sahibi olan)** Kudret ve azametle, âtifet ve ihsan ile muttasif bulunan **(Rab'binin ismi)** zât ve sıfatı **(mübarek)** âli ve mukaddes **(olmuştur)** bütün âlemleri ve nimetleri kudretiyle yaratan münkirleri azamet ve celâliyle muazzeb kılan, muti kullarını da fazl-ü keremiyle nice nimetlere nail buyuran, ancak Haalık-ı Azîmüşşan'dır. İşte o Rabbül'alemîn Hazretlerinin varlığını, kudret ve azametini, bütün beyanat-ı ilâhîyyesini tasdik ve tebcil etmek, onun kulları için en mühim, en kati bir vazife-i ubudiyettir. Bütün kulların selâmet ve saadeti, ebedî nimetlere nâiliyetleri ancak bu vazife-i ubudiyeti ifâ etmelerine mütevakkıftır. Bu pek elzem vazife-i ubudiyeti ifâya muvaffakiyetimizi kerim ve rahîm olan Rab'bimizden niyaz eyleriz. Ve minallahittevfik.

= YEDİNCİ CİLDİN SONU =

F:225

Sahife M Ü N D E R Î C A T

Sahife

MÜNDERÎCAT

Sahife — MÜNDERÎCAT

Sahife M Ü N D E R İ C A T

MÜNDERİCAT

Sahife MÜNDERİCAT